

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

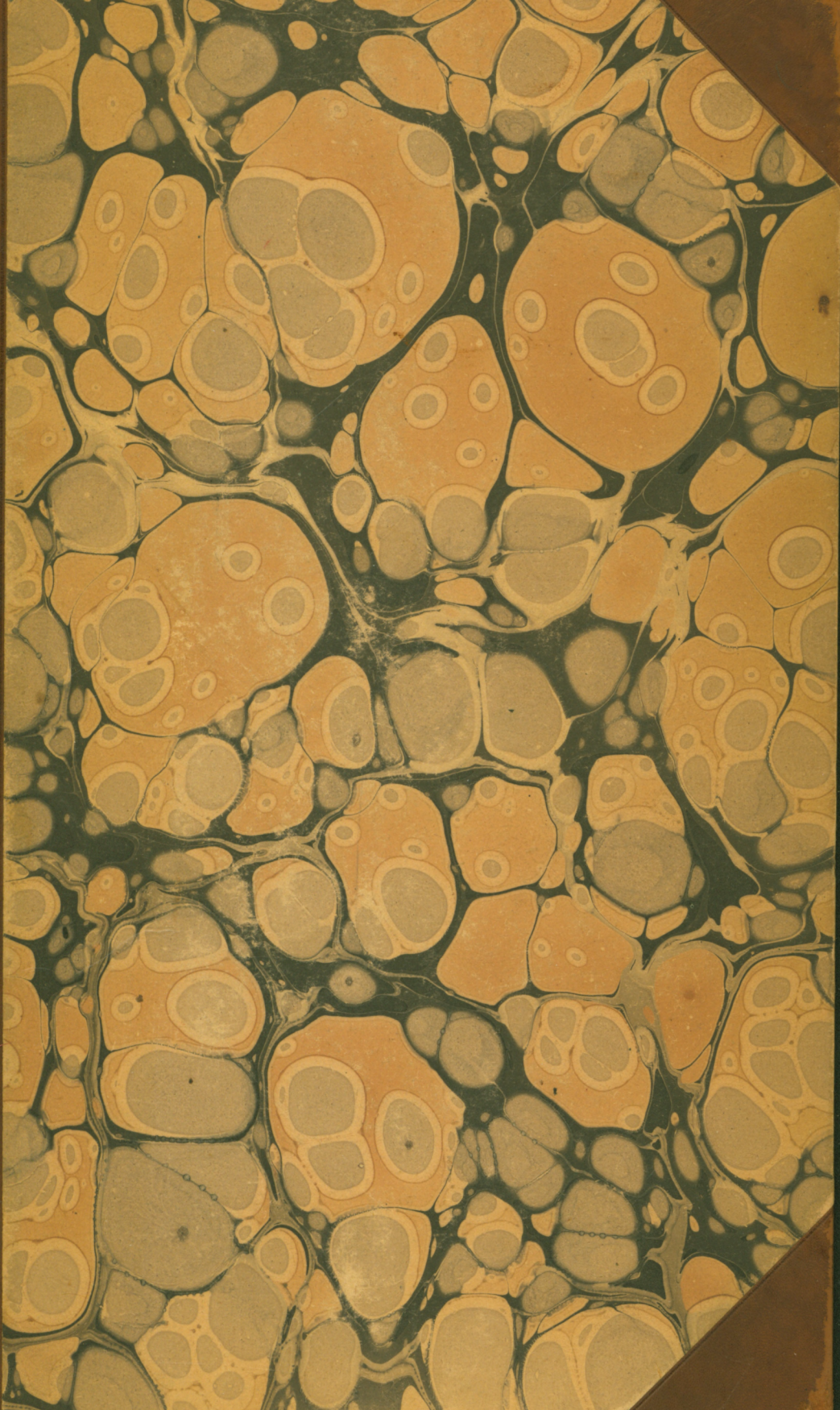
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Breve fra og til
JOHANNE LUISE HEIBERG

FØRSTE BIND · 1820-67

GYLDENDAL

Johanne Luise Heiberg.

Efter Elfenbensmedaillon (paa Frederiksborg) af Soren Seidelin Winther 1842—45.

Breve fra og til

JOHANNE LUISE HEIBERG

udgivet af

JUST RAHBEK

FØRSTE BIND 1820-1867

GYLDENDAL

1955

INDHOLD

I. BIND

Forord	VII
Indledning	IX
Breve 1820—1867	1
Oplysninger	223
Forkortelser	285

II. BIND

Breve 1867—1890	1
Oplysninger	239
Personregister	285
Brevregister	299
Skuespilregister	301
Fru Heibergs Repertoire	304
Billedfortegnelse	319
Forkortelser	320
Rettelser	321

FORORD

Initiativet til denne Udgave af Fru Heibergs Breve blev taget af afdøde Professor Aage Friis. Som Medudgiver af hendes Brevveksling med A. F. Krieger, som Udgiver af Ægteparret Heibergs indbyrdes Korrespondance, som Hovedudgiver af 4. reviderede Udgave af Fru Heibergs Erindringsværk og af hendes Bog om Svigerforældrene var det naturligt, at Professor Friis som Afslutning paa sit Arbejde med Fru Heibergs litterære Efterladenskab ønskede at bringe en videnskabelig Udgave af det væsentlige af det store Brevstof – saavel Breve fra hende som til hende – der henlaa i Arkiver, Biblioteker og i Privateje. Teksterne til en saadan Udgave var i Hovedsagen samlet og afskrevet inden Professorens Død. Det blev senere overdraget Undertegnede, som havde været Medarbejder, at gennemføre Værkets Udgivelse alene, og jeg maa selvfølgelig, skønt Professor Aage Friis i afgørende Grad havde præget det, alene bære Ansvar for den Form, hvori Brevene og Kommentaren offentliggøres.

En Tak skal rettes til de mange Institutioner og Private, som har stillet Breve til Raadighed og ydet anden Bistand. For værdifulde Oplysninger skylder jeg især Tak til fhv. Overbibliotekar Dr. phil. Carl S. Petersen, Lektor Morten Borup og Dr. phil. Camillo Schoenbaum samt til Lektor Kr. Langdal Møller, hvilken sidste tillige har gennemset det hele Arbejde. Det Zeuthenske Mindelegat har ydet mig en værdifuld økonomisk Støtte til Indsamling, Fotografering og Afskrivning af Brevene.

København, Marts 1955.

JUST RAHBK

INDLEDNING

„Hvor dog en kjær Afdøds Haandskrift rører os! Jeg veed Intet, der i den Grad gjenkalder os det hele Menneske som hans Haandskrift og den Stil, hvori han pleiede at udtrykke sig. Synet af dette er for mig ikke blot Erindringens Gjenkaldelse, nei, det er Virkeligheden, der her træder os imøde i en Grad, som ikke kan beskrives, men kun føles af dem, der have Sans for den.“ Saaledes udbryder Fru Heiberg ved igen at se for sig et af de korte, men altid saa inderlige Breve, hun modtog fra sin faderlige Ven Jonas Collin, og saadanne Ord kan forklare den Trofasthed og Omhu, hvormed hun Livet igennem bevarede sine Brevskaber, ogsaa tilsyneladende lidet betydende Billetter. Mere end to Tusinde af hende modtagne Breve findes i Privatpapirerne i Rigsarkivet, hvor de allerfleste i Tiden omkring hendes Død i 1890 anbragtes ved A. D. Jørgensens Mellekomst. Flere er senere kommet til, og mindre Samlinger er ad forskellige Veje indgaaet i Det kgl. Bibliotek. Af denne store Brevmængde er her det Stof taget med, som har Interesse for Almenheden, nemlig ved Siden af den officielle Korrespondance hovedsagelig Breve — og ogsaa Digte — til hende fra betydende Personer, hun mødte i sit Liv.

Af Breve fra Fru Heiberg er det trods Ransagning i Biblioteker og Arkiver i Ind- og Udland og ved Henvendelse til mange Private ikke lykkedes at finde et tilnærmelsesvis saa stort Antal frem; men dog er mere end fem Hundrede bragt til Veje. Den overvejende Del af dette Stof er af Almeninteresse, da det netop fortrinvis er Breve til betydende Personligheder, især fra Digtningens og Teatrets Verden, som er kommet i offentligt Eje eller er blevet bevaret af Private. Af disse Breve fra Fru Heiberg er godt 300 taget med i denne Udgave.

De ca. syv Hundrede Breve fra og til Fru Heiberg, som dette Værk rummer, er ikke alle ukendte. Et ret stort Antal blev, oftest i Udtog, trykt af A. D. Jørgensen i Noterne til 1. Udgave af „Et Liv gjenoplevet i Erindringen“, men genoptryktes ikke i 4. Udgave, da man regnede med, at Fru Heibergs Breve snart vilde udkomme i en samlet Publikation. Andre Breve findes i Biografier og Brevsamlinger, Tidsskrifter og Aviser, vel i alt et halvt Hundrede Steder, men ofte i mangelfuld Gengivelse. For første Gang meddeles alt dette Stof nu i en samlet Udgave med Kommentar. Brevene er her trykt i kronologisk Orden for at belyse Fru Heibergs Udvikling og sidestille Brevene med det i hendes Erindringer meddelte og ogsaa for at kunne danne et Sidestykke til Johan Ludvig Heibergs nylig udgivne Breve. Til Lettelse for dem, som ønsker at skaffe sig Overblik over Fru Heibergs Korrespondance med en enkelt Person, henvises til Brevregistret.

Udeladt af denne Udgave er Brevvekslingen mellem Fru Heiberg og Johan Ludvig Heiberg, offentliggjort af Aage Friis i „Fra det Heibergske Hjem“ (1940), og med en enkelt Undtagelse, hvad der findes af Korrespondance med Fru Hei-

berg i „Heibergske Familiebreve“ (1943), udg. af Morten Borup. Anden Familie-korrespondance af Betydning er der ikke. Der foreligger ikke et eneste Brev fra Fru Heiberg til hendes egen Slægt, et mindre Antal til hende fra Forældre, Søskende og yngre Slægtninge synes i det Hele interesseløst. De mange bevarede Breve til og fra Adoptivdøtrene er af rent personlig Art. Derimod havde det været velbegrundet at genoptrykke Fru Heibergs Brevveksling med A. F. Krieger (udgivet af Aage Friis og P. Munch 1914—15), som forlængst er udsolgt. Men under de forhaandenværende Forhold har det været uoverkommeligt. Dog bør en saadan Udgave før eller senere udarbejdes i Tilslutning til Fru Heibergs øvrige Brevveksling. — Af de Breve og Digte, Fru Heiberg har meddelt i Livserindringerne, tages kun enkelte med for Sammenhængens Skyld. Ligeledes udelades de ikke faa Breve, som vedrører Fru Heibergs Arbejde med og Udgivelse af Erindringerne og Bogen om Svigerforældrene, da de i tilstrækkelig Grad er kendt fra Indledninger og Noter til 4. Udgave af disse Værker.

Med enkelte angivne Undtagelser trykkes Brevene her efter egenhændige Originaler og med Brevskrivernes Ortografi og Tegnsætning, idet dog meningsløse Fejlskrivninger uden videre er rettet; fremdeles er Dateringerne overalt anført foroven. I de kursiverede Overskrifter staves Navnene efter de i biografiske Leksika angivne Former. Tre Prikker betegner Udeladelse af ligegyldige Partier. — Da Fru Heiberg aldrig havde gaaet i Skole og ikke viste nogen større Interesse for at bøde paa sine slette Sprogkundskaber, lærte hun ikke nogen Sinde at skrive ortografisk rigtigt. Ved Udgivelsen af hendes Breve til Heiberg og til Krieger blev Retskrivningen korrigeret, bl. a. fordi man skønnede, at de mange Fejl vilde hemme Tilegnelsen af Brevenes Indhold. I denne Udgave har saadanne Rettelser ikke været fornødne, da Ortografien i Originalbrevene bortset fra dem til Hjemmet og til Krieger og enkelte andre er upaaklagelig eller dog nogenlunde god. I 1820erne hjalp Ungdomsbeskytteren Johan Gebhard Harboe hende med Brevskaber, og under Ægteskabet fungerede Heiberg som Sekretær. Fru Heiberg gik nu, antagelig efter hans Raad, bort fra de vanskelige gotiske Bogstaver og over til at benytte det latinske Alfabet, hvad der gjorde Skriften betydelig mere læselig. For hendes Retskrivning interesserede Heiberg sig i og for sig kun lidt, men han kunde ikke lide, at der uden for Hjemmets fire Vægge forelaa Beviser paa disse Mangler hos hans Frue, og han synes derfor at have gennemset hendes Brevkoncepter. Efterhaanden blev Ortografien dog som nævnt nogenlunde god, hvad der antagelig skyldes det meget skriftlige Arbejde med Memoirerne og den efter Heibergs Død tiltagende Korrespondance med Krieger og andre; men tro mod gamle Principper lod Fru Heiberg dog (bortset fra Kriegerbrevene) sjældent noget Brev udgaa, uden at det var rettet, hvad enten nu Krieger eller Døtrene har hjulpet hende. — Fru Heibergs yderst vilkaarlige Tegnsætning gengives uforandret efter Originalerne, og den kan ikke siges at støde særlig an, da det i hendes Tid var saa almindeligt at benytte en mere eller mindre tilfældig Interpunktion.

At Sprogvanskelighederne har hemmet og virket indskrænkende paa Fru Heibergs Brevveksling, kan der ikke herske Tvivl om. „Vær ikke bange for at jeg skriver til andre end Dig,“ siger hun i et af Marienbadbrevene til sin Mand (²⁰/₇ 1854, se Heib. Hjem, 207), „jeg kjender min egen Mangel for vel. Til Hall har jeg rigtignok sendt et Par Linier til Svar, men min Broder læste dem igjennem inden han fik dem. Naar jeg ret betænker mig, bliver det heller ikke slet saa galt,

som naar jeg skriver til Dig, min Ven, hvor Pennen løber saa hurtigt, som Tanken indfinder sig. I Begyndelsen besluttede jeg ret at gjøre mig Umage med mine Breve til Dig, men det gaaer ikke, de vilde kun derved blive stive og kolde, hvis jeg skulde skrive Kladder iforveien, og tænke paa hvert Bogstav, men til Andre er det en anden Sag.“ Heiberg ønskede naturligvis at faa de umiddelbart tilblevne Breve. „Saa besynderligt, som det nu virkelig er,“ skrev han omtrent paa samme Tid (²⁷/₇ 1854, Heib. Hjem, 204), „at Du ikke kan komme efter hvad hver lille Skoletøs kan lære, saa kunde jeg dog ikke bytte og faae kjedelige Breve, godt bogstaverede. Næsten enhver, undtagen Du, bogstaverer rigtigt, men næsten Ingen, uden Du, kan skrive Breve, som man har sand Glæde af at læse. Nu vel, Du har altsaa faaet det Bedste, det Ringere har Du ikke villet tilegne Dig, og det er mig for min Part det Samme, men det indskrænker Din Korrespondance med Fremmede. Dog det kan jo ogsaa have sine Fordele.“ Med den sidste Bemærkning har Heiberg vel tænkt paa, at for megen Brevskrivning ligesom for megen Selskabelighed vilde virke spredende og hemme hendes Kunst. Det er maaske ikke urigtigt; men Efterverdenen maa dog beklage, at Fru Heibergs Brevskrivning i Ægteskabets Tid, da hun stod i sin fulde Blomstring, ikke kom helt til Udfoldelse, og at det (bortset fra Korrespondancen med Heiberg) først blev paa hendes ældre Dage, en fyldig Brevveksling kom i Gang med mange betydende Personligheder, som hun inspirerede, og som inspirerede hende.

Selv om Fru Heiberg, som allerede nævnt, med Omhu bevarede sine Brevskaber, er det dog vel bekendt, især fra Aage Friis' Indledning til „Fra det Heibergske Hjem“, at betydelige Dele af det Heiberg-Gyllembourgske Efterladenskab efter Fru Heibergs Død er gaaet tabt. Denne Sag skal ikke her paany genoptages i sin Helhed; blot skal der i store Træk redegøres for, hvad der kan antages at være gaaet tabt af hendes Breve. Især fra Ungpigetiden er det bevarede Stof meget spredt og brudstykkeagtigt. Ligesom betydelige Dele af Jfr. Pätges' og Heibergs tidligste Korrespondance („Bordskuffebrevene“) efter Aage Friis' Formening er gaaet tabt ved senere Tidens Uagtsomhed, maa man vistnok antage, at det samme gælder andre af hendes Brevskaber fra de unge Dage. Selv om hun dengang næppe har haft nogen større Korrespondance, maa der dog have været en Del mere, som hun kan have haft Grund til at bevare. Men der er paa den anden Side næppe heller Tvivl om, at hun selv har tilintetgjort Breve fra hin Tid, da Familieforholdene var saa triste, og hendes egen Personlighed endnu var i Støbeskeen¹⁾. — Det havde været af den største Interesse i videst mulig Grad at kunne skaffe Stof til Belysning af den store Kunstnerindes Genesis, Oplysninger om hendes Udvikling og Aandspræg i Tiden, indtil hun kom under den Paavirkning af det Heiberg-Gyllembourgske Hjem, som fra ca. 1830 blev altovervejende. Dog tillader det bevarede Brevstof i store Træk at følge hendes Udvikling fra det Øjeblik, hun i 1820 indtraadte i Balletskolen. Breve til og fra Harboe mangler ganske; men hans Bistand spores utvivlsomt i det næsten korrekte Brev til J. F. Zangenberg fra 1826, og et lille Brev til Skuespiller Ryge fra 1828 er ført i Pennen af ham. Der er bevaret en Billet fra Jfr. Pätges' Bejler N. C. Möhl, og vi møder Christopher

¹⁾ Af Nieceen Fru Weldings Breve til hende af ¹⁴/₅ 1867 og ¹⁹/₂ 1880 (Nr. 369 og Nr. 594) fremgaar det, at der har været en Del værdifulde Breve fra Fru Heiberg i hendes pure Ungdom til Søsteren Fru Kett. Det maa være disse og vel ogsaa andre Breve fra den Tid, Krieger efter Fru Heibergs Ordre bragte i Sikkerhed, antagelig for at de kunde tilintetgøres.

Hvid baade i Tiden omkring Forlovelsens Indgaaelse og ved dens Slutning. Der foreligger enkelte Breve fra Kommandør Wulff og hans Familie, det første litterære Hjem, hvori Jfr. Pätges blev optaget. Der er ikke bevaret Breve fra hende under Norgesrejsen i 1829, men Svar fra norske Bekendte afspejler det Indtryk, den unge, indtagende Skuespillerinde gjorde deroppe. Et Brev fra Veninden Dorteia Liunge, med hvem hun havde delt Værelse i det Wexschallske Hus, berører de to unge Pigers Dagligliv under Opholdet i Laxegaden. Et enkelt, vittigt Brev foreligger fra Jfr. Pätges' Kritiker og samtidig Beundrer, C. N. David. Chr. Molbech tegner et smukt Billede af den unge Kunstnerinde og af den unge Kvinde i sin Tak til hende for Sæsonen 1830—31. — Jfr. Pätges' egne Breve er kun faa; de viser, hvor umoden hun endnu var, men røber megen Charme og Skælmskhed, og den Brevstil, som hun ret uforandret bevarede gennem Livet, er ved at tage Form.

Hvad angaar Breve til Fru Heiberg i Ægteskabets Tid (1831—60), er der ikke Beviser for, at mange er forsvundet. Dog savnes næsten alle de Billetter (en Snes), som hun i Livserindringerne fortæller om, at hun havde fra Michael Wiehe. Kun en enkelt er bevaret i Original, en anden i Referat; begge er meddelt i Erindringsværket. Fra Fru Heiberg til Wiehe foreligger kun en ligegyldig Middagsinvitation. Hendes Forhold til denne saa meget betydende Kunstfælle, som hun uden Tvivl elskede, har saaledes intet egentligt Spor efterladt i Brevlitteraturen. Man kan kun henvise til de i Formen højst mangelfulde Kærlighedsdigte, uden Tvivl rettede til Wiehe, som Fru Heiberg i ensomme Timer i sidste Del af 1840erne nedskrev, men som næppe nogen Sinde kom den Elskede i Hænde. De er trykt af Just Rahbek i Bogen „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948).

Skønt Fru Heibergs Brevveksling i Ægteskabstiden ikke var omfattende, er der gaet en Del Breve fra hende tabt fra denne Periode, deriblandt ikke faa til betydende Personligheder. Man savner en Del Breve og Billetter til Jonas Collin, Breve til Chr. Molbech og Fr. Paludan-Müller, Chr. og Julie Winther, næsten alle Breve til Familien Hall (især maa der have været ikke faa til Fru Hall), til Familien Suhr, til de Medlemmer af Familien Fibiger, Fru Heiberg havde Kontakt med, samtlige Breve til N. V. Dorph, og mange Breve til Gottlob Berner, for at nævne de vigtigste.

I Sammenligning med Brevene fra den foregaaende Periode viser Korrespondancen allerede fra Ægteskabets første Aar stærkt ændrede Forhold. Ved Professor Heibergs Side træder den unge Frue snart frem med Præg af Modenhed og Selvbevidsthed. I hendes første større litterære Præstation, Brevet fra 1833 til Teaterdirektionen, der er med Heibergs Haand, men helt i hendes Stil, forfægter hun Skuespillerindernes sociale Stilling ved Teatret, og i Ansøgninger til Direktionen og Frederik VI kræver hun forøget Anciennitet og Sidestillelse med Teatrets mest betydende Kunstnere. Hendes Forlangende blev ikke imødekommet, men det ønskede stillede dog i Udsigt senere. Efter Christian VIIIs Tronbestigelse indsendte hun en ny Ansøgning om bedre Gageforhold, idet hun opregnede ikke mindre end 133 Roller, som hun havde spillet siden 1826. Anmodningen støttedes ved en mundtlig Henvendelse til Kongen, men blev afvist, hvad der maaske af-fødte den Uvilje, som hun stedse senere nærede over for denne Monark. Først under Frederik VII bevilgedes den fulde Anciennitet ved Kultusminister Madvigs Initiativ.

Naar Privatkorrespondancen fra de 29 Aar, Ægteskabet varede, ikke er særlig omfattende, kan det naturligvis ikke alene skrives paa den slette Ortografis Regning. Nærmest indelukket i det Heiberg-Gyllembourgske Hjem og henvist til selskabelig Omgang med en snæver Kreds af Heibergs og hans Moders Venner, mest Mænd: Andræ, Madvig, Martensen, Paulli m. fl., levede Fru Heiberg uden selv at have egentlige Venner og Veninder. Trekløveret Christine Løvmand, Sille Beyer og Benedicte Arnesen Kall forholdt sig underdanigt beundrende over for Fru Heiberg; deres Breve vidner ikke om et virkelig fortroligt Venskab med hende, og kun enkelte Breve fra de to sidstnævnte tages med af teaterhistoriske Grunde. Endnu mere underdanig er den overspændte Beundrerinde Engelline Verdeline, fra hvem der er bevaret over hundrede Digte og Hyldestbreve (tildels under Navnet Therese Werner). Der er kun fundet et eneste Brev fra Fru Heiberg til en Dusveninde, den føromtalte Dorthæa Liunge, som imidlertid var knyttet til N. P. Nielsens Hus, og allerede af den Grund kunde der ikke være nogen nærmere Føling med hende.

Brevene fra denne Periode i Fru Heibergs Liv er dog de for dansk Aands- og Teaterhistorie vigtigste. Bag de Hyldestbreve og Vers, hun i denne sit Kunstnerlivs egentlige Glanstid modtog fra Oehlenschläger, Fr. Paludan-Müller, H. C. Andersen, Chr. Molbech og andre Forfattere, men fremfor alle fra „hendes egen Digter“, Henrik Hertz, og de Svar, der foreligger fra Fru Heiberg, fornemmes en aandelig Vekselvirkning og en gensidig Inspiration mellem Digter og Kunstnerinde, der vel er uden Sidestykke i vor Aandshistorie. „Det kom mig for,“ skrev Oehlenschläger i Anledning af „Den lille Skuespiller“ (²⁵/₁ 1837) „som om vi begge havde været om at digte Rollen. Og det have vi jo ogsaa!“ ²⁹/₈ 1840 ønsker H. C. Andersen i et Brev, at Fru Heiberg skal kende hans Stykke „Maurerpigen“ før Rollefordelingen og beder hende tage sig „af en Digter, der altid i ethvert da kommende Arbejde vil erindre sig Dem, som den der har bidraget betydeligst til at hans Snille er blevet mere vakt og modnet“. Skønnest hyldes hun af Hertz i Sangen „Notturmo“, afsunget af Studenterne foran hendes Bolig paa Fødselsdagen den 22. November 1842, med de dejlige Linier:

„Med dyb Beundring længst vi saae
Dig Veien til dit Rige gaae,
Hvor Du, Titania paa Thronen,
Til Sandhed stempler Illusionen.
Vor Hylding, sendt Dig i vor Sang,
Er hellig Gjæld og dybtfølt Trang“.

Baade i Omfang og Indhold skiller den livslange og næsten fuldt bevarede Brevveksling mellem Fru Heiberg og Hertz sig ud fra de øvrige. Hun antyder deres Samarbejde ved i sine Erindringer udførligt at omtale en Række af Hertz' Skuespil, hvori hun har spillet vigtige Roller (hun optraadte i 25 af de 42 dramatiske Arbejder, han fik opført), og hun bemærker, at der næppe er noget Stykke af ham, hvor han ikke tog hende med paa Raad ved Rollebesætningen. Ogsaa Hertz omtaler i sine Optegnelsesbøger de „mange interessante Samtaler med hende angaaende Rollerne i de nye Stykker, hvor hun skulde spille. Det var en Nydelse at forhandle Sligt med hende. Hun gik med stor Hurtighed og Intel ligens ind paa enhver Bemærkning, og enten hun billigede eller misbilligede No-

get, maatte man lige meget glæde sig over hendes klare Opfatning“ (se H. Kyrre: Henrik Hertz (1916), 12 efter Orig. i NkS. 2807, III Q. p. 91). De bevarede Breve giver nærmere Oplysninger om dette Samarbejde, dog langt fra saa indgaaende, som man kunde ønske, da meget udskydes til de mundtlige Drøftelser, som de ofte berammer i Brevene. Hertz' Dagbogsoptegnelser refererer disse Samtaler, hvilke her gengives i Noterne; men desværre er Hertz' Optegnelser kortfattede, øjensynlig mere beregnede paa at danne Holdepunkter for ham selv end til Oplysning for Efterverdenen. Men sammenholdt med Brevene lærer man dog en Del deraf. Enkelte Gange ser man, at Fru Heiberg har henledt Hertz' Opmærksomhed paa nye Sujetter, og at ogsaa han har nævnt sine Ideer for hende. If. Optegnelsesbøgerne fortrød han dog at have indladt sig paa slige Drøftelser, der ligesom berøvede ham Lysten til at udarbejde sine Planer, selv om Fru Heiberg intet havde imod dem, men blot tænkte sig Opgaven anderledes udført. „Idee og Plan til et Skuespil vil igrunnen kun sige Lidet, til 7de og Sidst kommer dog Alting an paa Udførelsen eller den Maade man opfatter Ideen og gennemfører den.“ Derimod synes der næppe at have været et Stykke, som han, efter at det var nedskrevet, ikke sendte til Fru Heiberg eller læste for hende, og han modtog villigt hendes Ændringsforslag, ligesom han efter Prøver og Forestillinger gerne drøftede Opfattelsen og Spillet. Deres Brevveksling vidner om et saare smukt og vel næsten fuldkomment Samarbejde mellem Digteren og den sceniske Kunstner. Og det forblev upaavirket af de Brydninger, som opstod mellem ham og Heiberg.

At ikke blot mange af Hertz', men ogsaa andre Digteres Arbejder er skrevet for Fru Heiberg og inspireret af hende, fremgaar af Brevene, og det ses, at hun i hvert Fald fra 1840erne ogsaa selv var aktiv for at skaffe sig nye Opgaver af vægtigere Art, træt af de franske Grevinder og Prinsesser, hun i 1830erne havde spillet saa mange af. Af Collins Brev af 26. November 1842 fremgaar, at hun gerne spillede Shakespeare og Schiller. Og hun var øjensynlig den drivende Kraft i Fremskaffelsen af den Række klassiske Skuespil med hende i Hovedrollerne, som indledtes med Shakespeares „Viola“ i 1847, fortsattes med andre, bearbejdede af hendes „privat Poet“ Sille Beyer, og sluttede med Benedicte Arnesen Kalls Oversættelser efter Lope de Vega og Calderón. — Dramatiske Digtere og Komponister vedblev at søge hende langt ned i Tiden. Heise foretog „Drot og Marsk“ for hende i 1877 før Indleveringen til Det kgl. Teater, og Ændringer, hun i 1885 foreslog Drachmann i „Der var engang“, medvirkede til Stykkets Antagelse.

Efter Brevene at dømme havde Fru Heiberg i sit private Liv kun lidt at gøre med Kunstfællerne ved Teatret. Der findes spredte Breve til og fra ældre og yngre Skuespillerkammerater, men oftest skrevet i særlige Anledninger. I et smukt Forhold stod hun til C. N. Rosenkilde, som havde været hjælpsom mod hende fra hendes Barndom, og til hans Datter, Julie Sødring. — Fru Heiberg var efter Teaterdirektionens Ønske tidligt begyndt at virke som Raadgiver for Teatrets „yngre kvindelige Subjekter“. Blandt hendes Elever var Sophie Abrahamsen, som knyttedes til Christiania Theater, og en Række Breve fra Fru Heiberg til hende fra 1840ernes Begyndelse, hvori hun fortsætter med Raad og Vink, lader forstaa, hvor fin og forstaaende en Lærerinde hun har været.

Teaterstridens bitre Aar har ikke sat sig mange Spor i hendes Korrespondance, bortset fra Marienbadbrevene til Heiberg fra 1854 og 1855. Dog afspejles den

Tids dystre Stemninger i Brevet til Camilla Collett af 20. Februar 1855 og til Christian Winther 4. December samme Aar.

I de nærmeste Aar efter Heibergs Død i 1860 er Fru Heibergs Korrespondance næsten lige saa begrænset som tidligere, naar undtages Brevvekslingen med Krieger. Efter at denne, som faa Aar i Forvejen var indført i det Heibergske Hjem, havde tilbudt at bistaa hende ved Ordningen og Udgivelsen af Heibergs Breve og Værker, udspandt der sig herom en i Begyndelsen formel Korrespondance, der i Løbet af faa Maaneder gik over til at blive til en næsten daglig Udveksling af Spørgsmaal og Svar vedrørende alt foreliggende, fra det mindste til det største. Som en trofast og taktfuld Ven søgte Krieger paa denne Maade at udfylde det Tomrum, som var indtraadt i Fru Heibergs Liv ved Tabet af Ægtefællen. Da de boede ret langt fra hinanden, Fru Heiberg i Søkvæsthuset paa Christianshavn, Krieger i Nørregade, gik Brevene meget hyppigt mellem dem i de følgende Aar og antog inden længe indholdsmæssigt den Karakter, Korrespondancen bevarede næsten lige til Fru Heibergs Død i 1890. Saa fyldig er den, at skønt meget nu ligegyldigt blev forbigaaet, udgør Brevene i Tiden indtil 1864 i Aage Friis' og P. Munchs Udgave et helt Bind. I det Aar erhvervede Krieger en Villa i Rosenvænget, hvor Fru Heiberg allerede i 1863 havde bygget Hus, og det nære Nabo-skab gjorde, at Brevvekslingen fra nu af, bortset fra 1874—75, da Fru Heiberg var i Schweiz og Italien, indskrænkedes til nærmest at være Sommerferiebrev, stadig af Betydning, men dog langt mindre vægtige end tidligere. Fra en Del Aar er der endda slet ingen eller kun meget faa Breve. — Med Vennerne fra den ældre Tid, især Madvig, Andræ og Biskop Martensen og Hustru, korresponderede Fru Heiberg lejlighedsvis. De lange Breve, hun vekslede med Martensen under Ferieophold, giver Indblik i de religiøse Drøftelser, de havde haft i mange Aar, Drøftelser, som Fru Heiberg i Erindringerne kalder uforglemmelige. Ogsaa han taler i sit Levned om hendes dybe religiøse Trang. Deres Samtaler betegner han som for ham belærende og opbyggelige. — Til Madvig følte Fru Heiberg sig i stor Taknemlighedsgæld, især fordi han som Kultusminister i 1849 havde betroet Teatrets Ledelse til hendes Mand. Det Brev af 21. September 1860, hvori hun efter Heibergs Død mindedes dette, hører til denne Samlings smukkeste. — Med Andræ vekslede hun ikke egentlige Breve, men kun Smaabilletter, især med Invitationer til Middag, naar Krieger var fraværende. Under spøgefulde og kuriøse Former maskeres dette, et Udtryk for den Jalousi, som Kriegers dominerende Indflydelse havde fremkaldt hos Andræ, med hvem i øvrigt Forbindelsen vanskeligjordes ved, at Fru Heiberg havde ringe Føling med hans Hustru. — Til Familien Hall var Forholdet svingende. Efter den Rolle, Hall som Kultusminister havde spillet i Teaterstriden, var Fru Heiberg yderst tilbøjelig til at modtage Familien Halls, særlig Fru Halls Frierier om fornyet Omgang; efterhaanden genoptoges Forbindelsen dog, hvad Fru Heibergs venskabelige Brev til Hall fra Lausanne 13. Juni 1874 vidner om, men dette kontrasterer unægtelig stærkt med den hvasse Karakteristik, Fru Heiberg gav af Halls Personlighed i 3. Del af Livs-erindringerne, som blev nedskrevet i de nærmest følgende Aar.

Ogsaa nye og yngre Bekendte fik Fru Heiberg efterhaanden. Det, at hun havde forladt Scenen og nu først og fremmest tog sig af sine tre Adoptivdøtre, ændrede helt hendes Liv. Hun søgte Kontakt med andre Hjem, hvor der var Børn, som kunde omgaas hendes. Og den Paastand, at Fru Heiberg ikke brød sig om at om-

gaas Kvinder, modbevises ved, hvad Brevene beretter. — Hun kom i Venskabsforhold til J. C. Jacobsen, som bekostede hendes store Udenlandsrejse i 1874—75 og ogsaa viste levende Interesse for den sceniske Kunst ved gennem Fru Heiberg — uden hans Navns Nævnelser — at yde Støtte til ikke faa unge Kunstnere. Ogsaa C. F. Tietgen og hans Hustru kom hun sammen med, hvad der bekræftes af en Del Smaabreve — ganske vist af uvæsentligt Indhold — i begges Papirer i Rigsarkivet. — Hun kom i nært Venskab med Arkitekt Meldahl og hans Hustru og senest med A. D. Jørgensen, som blev hendes Hjælper med Erindringsværket.

Om Virksomheden som Sceneinstruktice 1867—74, hvorom Kriegerbrevene næsten intet beretter, faar man her en Del Oplysninger, vigtige ikke mindst ved Belysningen af Overgangen fra den ældre til den nye, realistisk betonedes Tid. Hun traadte i denne Periode i Forbindelse med mange af de unge Kræfter ved Teatret, især med Emil Poulsen, hendes Efterfølger i Embedet, og med hans Hustru, Anna Poulsen, ligeledes med den noget ældre Peter Heise og hans Hustru Ville. Hendes Arbejde for at indføre de norske Digtere paa vor Scene bragte hende i nærmere Kontakt med Ibsen og Bjørnson. Iscenesættelsen af „Kongs-Emnerne“ fremkaldte Ibsens skønne Rimbrev til hende, som hun besvarede med det Brev, som i Faksimile er gengivet i II. Bind foran S. 77, men nogen nærmere personlig Kontakt knyttedes ikke til ham og hans. Det Modsætningsforhold, hvori de kom til at staa til hinanden som Følge af Ibsens Afstandtagen fra Kristendommen, fremkaldte dog intet Brud; Ibsen vedblev at lade sine nye dramatiske Arbejder tilgaa Fru Heiberg, og hun paa sin Side sendte ham Bogen om Svigerforældrene i 1882. — Med Bjørnsons knyttedes, især under Romeropholdet 1874—75, et nært Venskab. Skønt Fru Heiberg var 23 Aar ældre end Karoline Bjørnson, blev de fortrolige Veninder, og — som Francis Bull skriver (i Bjørnson I, XXXII) — „det taler i høj grad til fru Heibergs ære at hun, bedre enn kanske noen annen af Bjørnsons kvinnelige bekjentskaber, så tidlig og så helt og fullt kunne vurdere hva fru Karoline betydede for sin mann, og hva hun i seg selv var for en rik personlighet.“ Om Bjørnsons til Sværmeri grænsende Begejstring og store Respekt for Fru Heiberg taler Brevene tydeligt. Hun paa sin Side saa i Bjørnson „den fulde Repræsentant for Norges Kraft og Storhed“ (se Bjørnson, II, 249), og skønt religiøse og andre Modsætninger senere fjernede dem fra hinanden, saa det endog kom til et aabent Brud i en Række Aar, droges Fru Heiberg mod hans geniale Personlighed, og han glemte ikke, hvad han skyldte hende, som han i Mindeord efter hendes Død betegnede som det mest fuldkomne Menneske, han havde kendt.

Den mest omfangsrige Brevveksling i denne Samling er med Magdalene Thoresen. Den varede fra Bekendtskabets Begyndelse i Midten af 1860erne til Fru Heibergs Død i 1890. Fru Thoresens Breve er næsten alle bevarede, og af Fru Heibergs ikke faa. Baade i Form og Indhold er Brevene mellem disse to saa betydelige Mennesker meget værdifulde, ogsaa til Belysning af Kvindens Historie i Tidsalderen. Magdalene Thoresen fandt efter sit Brud med Bjørnson hos Fru Heiberg den aandelige Støtte, hun manglede. „Hos Fru Heiberg“, skriver Veninden Mathilde Reinhardt, „virkede Omgangen med den, ligesom hun, fra Folket udgaende Digterinde maaske med til den altid større Frigørelse af det oprindelige i hendes Natur, for Magdalene Thoresen vedblev den harmoniske Skønhed i Fru Heibergs hele Væsen at lyse i ufordunklet Glans Livet igjennem.“

Ogsaa mange andre norske Venner og Veninder fik Fru Heiberg, en Følge af,

at hun fra 1866 tilbragte mange Somre i Norge, som hun elskede. Det var ogsaa her, hun som ældre traf sin svenske Veninde Anne Charlotte Edgren, hvis moderne Forfatterskab hun fik Interesse for. Ellers vidner Brevene ikke om nogen Føling med Sverige, og uden for Norden havde hun saa at sige ingen Forbindelser. I Papirerne i Rigsarkivet er der et enkelt Brev, en Hilsen fra Clara Schumann, som Heibergs havde bistaet under hendes Gæsteoptræden i København.

Naar Fru Heibergs Breve udgives i samme ydre Form som sidste Udgave af „Et Liv gjenoplevet i Erindringen“, skyldes det, at de to Værker supplerer hinanden. Brevene indtil Begyndelsen af 1860erne kan nærmest betegnes som et Supplement til Erindringsværket, til hvilket der i Noterne henvises ideligt. De senere Breve sammen med Kriegerkorrespondancen rummer derimod langt mere Stof end det nu udebbende Memoireværk, og man vil kunne tillade sig at betegne dettes sidste Kapitler som et Supplement til Brevene. Rent stofmæssigt danner da de tre Værker en Helhed, men dog er der Grund til skarpt at skelne mellem Livserindringerne paa den ene Side og Brevene paa den anden. Disse sidste er skrevet uden Tanke paa Udgivelse og rummer derfor Muligheder for at tjene som Korrektiv til eller Bekræftelse af Erindringsværkets Indhold. Det maa dog siges, at det kun er en meget ringe Del af dette, der paa denne Maade kan paralleliseres med Brevene, og det bliver da langt mere Sammenligningen mellem det Billede af Fru Heibergs Personlighed, der træder os i Møde i Brevene, og det, som fremgaar af Erindringerne, der vil være det interessante. Emnet behandlede i Indledningen til 4. Udgave af sidstnævnte Værk i Kapitlet „„Et Liv“ som historisk Kilde“, til hvilket der her maa henvises. Langt den overvejende Del af Brevstoffet var jo, om end utrykt, Udgiverne bekendt. Som der nævnt kan det ikke blive Udgiverens Opgave at foretage en udtømmende Behandling af Problemerne. Det maa overlades til de Historikere, Teaterkyndige og andre, der stadig vil vende tilbage til dette i dansk Aands- og Kulturhistorie saa betydningsfulde Stof.

Som allerede omtalt antog Fru Heibergs Brevstil, efter at den pure Ungdoms Ubehjælpsomhed var overvundet, den Karakter, som den i alt væsentligt bevarede Livet igennem. Den bærer Præg af Ro og Nøgternhed, virker helt ukunstlet, men kan samtidig have en forunderlig Charme, hvad der vel ikke er uden Forbindelse med den særlige Evne, hun ifølge Hertz (Optegnelsesbøger i NkS. 2807, 4°, II, K., p. 91) havde til paa Scenen at gengive hele Sprogets Musik, hvert Ords digteriske Klang. Selv regnede hun ikke sin Skrivekunst for at være meget værd. „Det er omtrent som man vilde skrive om en Sangerinde: hun synger deilig, men hun har ingen Stemme. Hvor kan man skrive interessant, naar man ikke kan skrive?“ ytrede hun til Heiberg (i Brev af ²⁰/₇ 1854, tr. Heib. Hjem, 189). Han, som jo fandt, at ingen anden kunde skrive Breve som hun, svarede (²⁷/₇ s. A., Heib. Hjem, 204), at „angaende den Ting at skrive godt da passer Lignelsen om Sangen uden Stemme ikke. Godt skrevet er det, som . . . har en god, indtrængende, tiltalende, velklingende Form.“ Molbech betegnede hendes Stil som „uforlignelig, og noget nær elsker han den mest og læser han den helst af alle skrivende Damers.“ (Brev af ²⁰/₃ 1843). Efter hvad Fru Heiberg fortæller i sine Memoirer (I, 249), ønskede han at indlede en stadig Korrespondance med hende. Dette afslog hun dog, saa ofte han bragte denne Tanke paa Bane. „Disse Correspondancer mellem Mand og Kvinde“, skriver hun, „der leve i den samme By, kunde jeg ikke indlade mig paa, uagtet mangan en af saadanne Correspondancer har været af Interesse for kom-

mende Slægter.“ Det forekom hende „at være en grov Affectation og tilmed en ubeskedent Pretention saaledes at sætte sig hen for at skrive aandelige Breve om lærde og curieuse Materier. Jeg vilde aldrig kunne faa Dristighed til at bebyrde en Mand . . . med at besvare disse mine Reflexioner om Kunst, Litteratur og Religion og øieblikkelige Interesse i Dagens Begivenheder. Slige kolde Tankeexperimenter passe ikke for Kvinder; i Conversationen med aandrige Mennesker har man jo tilstrækkelig Leilighed til at udtale sig og faae Svar, uden at enhver Tanke saaledes skal hugges fast med Sort paa Hvidt.“ Forskere af det 19. Aarhundredes Aandshistorie kan beklage, at Fru Heiberg ikke fulgte Molbechs Opfordring. Men netop dette, at hun valgte, hvad hun følte var ægte og naturligt, er vel Grunden til, at de bevarede Breve fra hendes Haand endnu i Dag læses med usvækket Interesse.

Læseren af Fru Heibergs Breve vil ikke kunne undlade at lægge Mærke til den skiftende Tone i disse. Ligesom Ordene nøje dækker Tanken, er Tonen fint afstemt efter det Følelsesforhold, hvori hun stod til den, hun skrev til. Ædlest er den i Brevene til dem, som inspirerede hende, og det gjorde fremfor alle Digterne: Heiberg, Hertz og senere Ibsen og Bjørnson, til hvilke hun har skrevet nogle af sine skønneste Breve.

Da Kriegerbrevene i sin Tid udkom, skrev Vilhelm Andersen — hvad der vel ogsaa kan have Gyldighed i Dag ved denne Brevudgaves Udsendelse — at Indholdet var i høj Grad utidssvarende; det var en Hilsen til en demokratisk Tid fra en aristokratisk, det vil sige en aandsaristokratisk, da ingen Verdenskrig havde sat den kollektive Maalestok for Mennesket, Massen, i Stedet for den individuelle, Personligheden. — Brevsamlingen her fortæller ikke alene om Fru Heiberg, men er et Portrætgalleri over mange af Tidens bedste og mest aandfulde Skikkelser inden for Kirke, Videnskab, Politik og Kunst, hendes fortrolige Omgangsfæller. Og hvad hun var værd, fremgaar vel i lige saa høj Grad af disses Breve til hende som af hendes egne. Hendes Personlighed, med dens Svagheder som med dens Rigdom, kan ikke sammenfattes i nogle faa Ord og vel overhovedet ikke fuldt udgrundes; men naar hun, med sin oprindelige Natur og sin rige Intelligens, blev et saa betydeligt Menneske, skyldes det hendes aldrig svigtende Vilje til at tjene Ideen.

1. Til J. F. Zangenberg.

[1820].

Kiære Zangenbærg

jei vil lade ham vide at jei har været hos baletdandseren med breved jei skul
danse noge for ham og saa danse jei noge af den franske dans han har lært mei
5 i næste uge skal jei begynde at go paa baletskolen og jei skal ogsø go i en anden
skole han skal ha mange tak for alt det got han har gior mei i Aalborre og for
ded jei fik lov til at beholle kiolen og skoene skiberen vi segled med har jei set
her han vil ta breved med til Aalborre

fra

Johanne Luise Pätges.

10 jei ska nok skriv en anden gang.

2. Johanne Luise Pätges' Autograf.

(ca. 5. December 1822).

3. Fra Det kgl. Teaters Direktion.

den 6te Aug. 1825.

At Directionen indtil videre har antaget Dem som Eleve ved Theatret med
25 Rd. Sølv aarlig fra 1. Julii d. A. af meldes Dem herved.

15 F. Holstein. K. L. Rahbek. G. H. Olsen. Collin. / Printzlau.

4. Fra Det kgl. Teaters Direktion.

den 5te Junii 1826.

At Directionen har ansat Dem som dramatisk Eleve med en aarlig Løn af
100 Rd. Sølv fra 1ste Julii d. A. hvorimod De ophører at gjøre Tjeneste ved Dand-
sen, meldes Dem herved.

F. Holstein. G. H. Olsen. Collin. / A. Printzlau.

20 5. Til J. F. Zangenberg.

Kjøbenhavn den 7de Juni 1826.

Her Stadsmusikus Zangenberg

Thisted

Da jeg har loved Dem, at De skulde faa at vide hvorledes det gaar mig her i
Kjøbenhavn, saa vil jeg Idag skrive og fortælle Dem lidt derom.

25 Som De ved var jeg først paa Baletskolen; mange Gange var det stræng for
mig, især i Begyndelsen, at følge med de andre Elever, men saa tænkte jeg paa
hvad Zangenberg saa ofte havde sagt til mig, at man kunde det man vilde, og
saa kom jeg ogsaa efter det.

Nu er jeg imidlertid ikke længere ved Baletten, men jeg er bleven Skuespillerinde ved det kongelige Theater, i det jeg den 22de April debuterede som Trine Rar i Aprilsnarrerne; De kan tro det var en Fryd for mig at høre hvorledes Publikum klappede og vare begejstrede over min fremstilling, og jeg takkede Gud for at jeg var naaet saa vidt. 5

Jeg haaber nu at min Fremtid er sikkert, og at jeg kan se en lysere Tid i møde, end da jeg boede i Aalborg, nest Gud i Himlen maa jeg takke Dem min kjære Zangenberg, thi havde De ikke medgivet mig Brevet, og saa varmt anbefalet mig til Her Baletdandser Dahlén, var jeg vel neppe naaet til den Plads jeg nu har, skulde jeg i Fremtiden kunne gjøre noget for Dem, eller Deres, da vil det glæde mig meget thi jeg vil da betragte det som afbetaling paa en gammel Gjæld. Haabende at De og Deres Familie maa have det rigtig godt forbliver jeg Deres hengivne 10

Johanne Luise Pätges.

6. Til J. Chr. Ryge.

d 10 Mart 1828 —

Formedelst megen Upasselighed kan jeg ei efter Bestemmelsen være tilstæde paa Hofftheatret i Eftermiddag, hvilket jeg beder Herr Doctoren gunstigen at undskyldte. 15

ST.

Hr. Doctor Ryge.

Hanna Pätges.

7. Fra N. C. Møhl.

[Foraaret 1829?]. 20

Til Hanne Pätges.

At Doctoren sit Hjem ei selv gjenkjender,
Det han begriber saare let —
Thi Elverpigen huldt i Aften sender
Sin Yndes Gratie til det.

[Uden Underskrift]. 25

8. Til Henriette (Jette) Wulff.

d. 20 Marst 1829.

Gode Frøken Wulff! jeg errinddre med Fornøielse da jeg kom hjem i Dag, at jeg var i Besidelse af medfølgende Skravnæsespil, som om jeg husker ret var indbefattet i de af Dem omtalte Ønsker, og som vist vil være meget henrykt over af dem at blive skjænket et Øiebliks Opmærksomhed. Violerne vilde uaget deres Beskedenhed, absolut følge med jeg tillod det endelig, men paa det Vilkaar at de fremdeles skulde bortjage Feberren. Stolende paa dette løfte haaber jeg snart at see Dem fuldkommen vel. — I det jeg beder paa det forbindtligste at formelde min Compliment til Deres ærede Familie henlever jeg Deres meget hengivne. — 30

Hanna Pätges. 35

9. Johanne Luise Pätges' Nedskrift?

[April 1829].

Kort efter Concerten til Fordeel for udlevede Sømænd, hvor den lille Sauvegarde af mig declameredes, bleve efterfølgende Linier addresserede til mig, fundne. Man veed ei af hvem de ere skrevne, thi Mærket * var det eneste der kunde lede til at gjette et eller andet Navn. Den, der har skrevet dem, har vist neppe havt anden Hensigt, end den at tolke sit Hjertes Følelser ved at høre mig declamere 40

hiin Aften. Det være nu hvo det vil, saa siger mig en indre Stemme dog, at den maa gjøre mere af mig, end enhver Anden der hiin Aften vare nærværende; endogsaa den, hvo det være vil, kan fortjene mit Hjertes Tak, fordi den taler om mig, som man ikke altid taler om unge Piger. Skjebnen, hvo veed hvad den kan lede os
 5 til, kunde maaskee føre mig og den sammen, der har sendt mig hine Linier; jeg skal da tage denne min lille Samling frem og vise ham eller hende at jeg dog ikke ganske glemmer Nogens Venskab for mig. Gud veed bedst, maaskee var det endogsaa mere end Venskab, der dicterede Samtalen mellem Ariost og hans Ven. Jeg vilde saa gjerne, han eller hun skulde vide den har naaet mig, thi maaskee er
 10 den Frygt, at jeg aldrig har faaet den, en ubehagelig Følelse for et godt Hjerte. Men jeg kjender jo ikke den Ubenævnte, maaskee er jeg allerede glemmt igjen. Jeg vil derfor ende med at sige: „Jeg glemmer snart den jeg ikke kjender“ — at kjende har dog imidlertid Gud være lovet to Betydninger — og begynder at nedskrive hine Linier — men jeg synes en indre Stemme siger høit i dette Øieblik:
 15 Den glemmer aldrig Dig! — men jeg vil ej høre den og begynder: — — —
 „J . . . n . a P . . g . s.“

10. *Fra Christopher Hvid.*

[April 1829].

Samtale mellem Ariost og hans Ven.

Ariost. Du saae da vel, min Ven, den søde Pige,
 20 Der traadte ene frem og taled' Fransk?
 Nei, Snak! Det var ei saa jeg vilde sige —
 Men hvad betyder sauve-garde paa Dansk?

Hans Ven. En Sauvegarde, min Ven! ja, havde Du hiin Aften staaet,
 25 Hist eller her, paa slig en Post,
 Var sauve-garde, det tør jeg love, neppe naaet
 Fra hendes Mund, til Dig Ariost!
 Paa ægte Dansk er sauve-garde en Vagt i Huset
 Men sauve-garde, den Aften — ja bliv kuns lidt —
 Hvis ellers ei Du var beruset,
 30 Som jeg, Du saae med Englesnit!

Ariost. Hun var i Sort min Ven, en Engel bærer Hvidt,
 Den muntre Farve var jo Paradisets Dragt;
 Og mørke Øine smile altid mere blidt,
 Naar de med den har sluttet Pagt.

Hans Ven. Ha! Daare! Du bliver aldrig mig,
 35 Paa Sang og Dands Du tænker;
 Veed Du da ej at Melancholie
 Kan smedde stærke Lænker?
 Veed Du end ei, at Lysets Brud
 40 I eensom Stues stille Gjemme,
 Kan bringe Hjertet nærmere til Gud,
 Naar Glæden ei er Hjertets Stemme?

Saa Du da ei Sauve-gardens mørke Blikke?
 Saa Du ei den blanded' Fryd og Kummer
 Smile, græde sammen? — Var det ikke
 Som Timen før den sidste Slummer?

Phantasien mere yndig Blomst mig aldrig rækker, 5
 End Erindringen om hende;
 End den Drøm hvoraf mig vækker
 Sorg — for jeg har drømt til Ende!

Men jeg burde ikke sørge: 10
 Sauvegarde! — snart sig lukker
 Øiet — brister som et jordisk Liv,
 Engang Døden os i Slummer vugger,
 Og vi vaagne — samles i et bedre Liv!!

* 15

11. *Fra Henriette (Jette) Wulff.*

Løvedag d 23de Maii [1829].

Hvilken uendelig lang Tid er det ikke siden vi saae Dem sidst, sødeste Jomfrue Pätges; De kan troe, vi har ogsaa længtes efter Dem, og jeg paastaer, at jeg ikke har været den Sidste, der har været hjemstøgt af denne Længsel. Siden vi havde den Glæde at see Dem sidst, har fire af os været beæret med visiter af den 20 kostelige Feber, som den dog nu har ophørt med, Gott sey gelobt! Hvor dejligt vilde det nu ikke være for os Alle, naar De sødeste Jomfrue Pätges, vilde lade Deres Soel opgaae over os imorgen, nemlig være hos os til Middag og den øvrige Deel af Dagen. Vi ære gandske allene paa to fremmede Personer nær; men de ere rigtignok af de allerelskværdigste. Hvor længes jeg efter Svar fra Dem og Et der 25 vil glæde Deres

hjertelig hengivne
 Jette Wulff.

12. *Fra Hanne Henriette Wulff.*

Søe Cadet Academiet — Kiøbh: —
 den 17d Jullii 1829.

Kiere gode Jomfrue Pätges!

Jeg vilde ønske De kunde have været vidne til den glæde Deres venlige Brev foraarsagede os ved modtagelsen i Aftes. De vilde da vide med hvor megen Hiertelighed ieg virkelig takker Dem derfor — og fordi De saa kierlig i Deres fraværelse tænker paa os, som ieg beder Dem fremdeles stedse erindre blandt, Deres oprigtig ærlige Venner, der med sand interesse tager Deel i alt hvad som angaaer 35 Dem, elskelige Pige! vi have jevnlig i Bladene seet, med smigrende glæde, den Ære vore danske Kunstnere og Kunstnerinder gjøre vor Nation, og trøste os i Deres Fraværelse med: at De høre os til! og vende snart igien tilbage til os! gien-nem Doctor Heiberg har ieg erfaret at De paa Reisen havde været saa Søe-Syg — men det er et af de slags Onder man med Sandhed kan sige om — er en over- 40 gang — thi saa snart Foden sættes paa Land pleier den Sygdom strax at være forsvunden, dog kan ieg tænke mig at den lader Dem frygte lidt for Tilbagereisen, dersom ikke Glæden over at komme Hiem, og tankernes beskieftigelse med de Kiere som De igien skal samles med, kan forjage den.

Nu maae ieg fortælle Dem lidt om os, bedste Jomfrue Pätges! samme Dags Aften som De havde forladt[!] — Fredag den 12^d — fik min Datter Koch sig en Søn — dette har beskieftiget mig meget, thi de første 4 uger derefter tilbragte ieg hos hende, — dog imellem besøgte ieg mit eget kiere Hiem, og under eet af disse
5 Besøg var ieg saa heldig at træffe den elskværdige Doctor Heiberg her, seer De min heldige Stierne? thi det er den eneste gang han i saa lang Tiid har besøgt os, men som ieg, for at smigre os selv lidt — tilskriver at han har vidst vi alle vare saa adsplittede —

Jette er endnu bestandig paa Landet, og vil modtage Deres kiere Brev paa
10 Søndag middag Klk. 2. — hun har under sit ophold paa Petersgaard giort et lille Besøg af 4 dage med sin Tante til Sorøe — og beklager at hun kom der en aften Klk. 9 paa samme Tiid da Rosenkilde gav en forestilling der, og om morgenen tidlig, Dagen efter, forlod han Sorøe, saa hun paa ingen maade kunde profitere af Ham — formodentlig vil hun endnu blive paa Landet til den 7^d August, skriver
15 hun længes meget efter det kiere Hiem, sin Søster, sin lille Neveu, og alle vi ikke mindre efter hende, men hun befinder sig saa vel, trængte saa meget, efter Feberen, til Styrke, og vil have godt af Landlivet i den kommende Vinter, saa ieg bestandig beder hende at blive borte — min Søn gik den 9^d Julii med Cadet-Skibet til Søes, men ak! med Feberen — som 2 Dage før var kommet tilbage igien
20 for 4^d gang — imidlertid har ieg i dag havt Brev fra Ham, hvori han fortæller mig, Feberen er Sadt — og ieg haaber Søe-Luften vil standse den fremdeles og have en velgiørende Virkning paa Ham — ogsaa Han kommer igien tilbage til os den 7^d August — det bliver vel omtrent paa samme Tiid vi kan have den Fornøjelse ogsaa at vente Dem, gode Jomfrue Pätges! thi først i August var io Deres Be-
25 stemmelse at gaee tilbage?

Min Søn gjorde sin Søster et lille Besøg før han seilede bort og havde den Fornøjelse at træffe Christian Winther paa Dampbaaden, han gjorde en lille Tour til sine Forældre, han befandt sig vel, og skal siden været kommet tilbage, da vore smaae Personer troer at have seet Ham i Søndags i Dyrehaugen, men vi be-
30 klage meget, ikke at have seet Ham hos os — i min elskelige Svigersøns Fraværelse som i Dag er paa Frederiksborg — og altid har lige travlt — har ieg lovet at være hos min Datter og at komme lidt tidlig hvorfor ieg snarere, end ieg føeler Kald dertil, afbryder disse Linier med de bedste Hilsener til Dem, rare Jomfrue Pätges! fra min Wulff — og alle mine Børn, som enhver især bede dem bragt
35 i Deres venskabelige Erindring — og tillad mig — skiønt tilsidst, dog at regne mig blandt Deres med Agtelse meget hengivne
Henriette Wulff.

ieg formoder sikkert i Dag 8 Dage at kunde bortsende Brev til Dem fra min Datter.

13. Fra Henriette (Jette) Wulff.

Petersgaard d 19de Julii 1829.

40 Inderlig kjære Hanna Pätges! Tillaed mig saaledes fortroeligen at nævne Dem, det er i min Glæde over at have modtaget Deres søde kjærkomne Brev, som jeg fik i dette Øjeblik, og maae strax besvare det, for at skjenke mig selv en stor Glæde. — Hvor ønskede jeg ret at kunde sige Dem, hvor sød og elskværdig De er, og hvor inderlig jeg holder af Dem. Kun een Ting maae jeg skjende paa Dem for,

ikke fordi at jeg ingen Brev fik før, men at De kunde troe jeg vilde blive vred paa Dem; det var mig umulig, dertil holder jeg alt for meget af Dem; men med Længsel har jeg rigtignok seet den Dag imøde, der vilde bringe mig nogle kjerlige Ord fra Dem, sødeste Pige. Nu har jeg faaet dem, og takker Dem ret af Hjertet, kjæreste Veninde, for Deres venlige Ytringer for mig, og at De mit i Naturens Skjønheder med duftende Virac omkring Dem, dog erindre med Kjerlighed, de Fraværende, der længes saa usigelig meget efter Dem. Ja de kan troe jeg længes eller rettere man længes, for denne Længsel deeler jeg med Flere! — Kort efter De var taget fra Byen havde jeg den Fornøjelse at see Christian Winther, paa en gandske besynderlig Maade her ude paa Landet eller rettere paa Vandet. Jeg var nemlig med min Oncle gaaet ud i en lille Baad for at hente min Broder fra Dampskibet, der skulde komme herud; hvem opdager jeg først paa Skibet? Christian Winther, jeg talede nogle Øjeblikke med ham, og om hvem Andre end Dem, naturligviis. Han fortalte mig hvorledes han og Doctor Heiberg havde saluteret for Dem ved Bellevue. Hvor gjerne havde jeg ikke længere talt med ham; men den sorte Drage, den Dampbaad, førte ham videre til sin Bestemmelse, som var Vordingborg. — Hvor jeg har faaet Lyst ved deres Beskrivelse at see de dejlige Egne om Christiania, hvor vilde det være en Fryd for mig, og i Deres Selskab; men holle mig frie for de norske stumme Gender, det er min Skræk. — Dog denne Rejselyst maae jeg opgive, da den ikke kan tilfredsstilles, og egentlig maae jeg ikke klage, da det her hvor jeg er, ikke mangler paa skjøn Natur. Jeg er ogsaa saa inderlig fornøjet og tilfreds, naar jeg undtager min Længsel efter mit kjære Hjem og Enkelte Andre, hvoriblandt De, sødeste Hanna Pätges ikke er den Sidste! — Hvor glæder jeg mig til at samles med Dem igjen; hvor jeg da skal have meget at tale med Dem om; men inden den Tid, sødeste Pige, maae De endelig skrive mig til; dersom De havde seet min Glæde i Dag, ved at modtage Deres Brev, sadt De Dem strax ned og skrev mig til; ja lad mig see De gjør det. Og fortæl mig ret omstændelig Alt hvad der angaaer Dem, enhver bagatelle, som blodt kommer Dem det Mindste ved, har stor interesse for mig. Og siig mig endelig naar Deres Rejse hjem er bestemt. — De synes vist forresten! at jeg er baade uskjønson og unøjsom, at ligesom jeg har modtaget det nydeligste Brev, forlanger jeg Et igjen, men saaledes gaaer det, man kan aldrig faae nok af det Gode, og derfor er det at jeg aldrig kan faae nok af hvad der kommer fra Dem. — Hvor ønsker jeg ikke i dette Øjeblik at være med nogle af Deres personlige Bekjenter og Venner, jeg føler den inderligste Trang til at tale om Dem. At tale med Dem vilde være en usigelig Glæde, dog nu kan jeg kun tale til Dem, som dog har den dejlige Følge at De svarer mig; til den Tid glæder jeg mig, og er til da, som fremdeles Deres af Hjertet oprigtige hengivne

Jette Wulff.

14. Fra Det kgl. Teaters Direktion.

d. 23de Julii 1829. 40

At Hans Majestæt Kongen under 18de d. M. allernaadigst har udnævnt Dem til Kongelig Skuespillerinde med en aarlig Gage af 300 Rd. Sølv fra 1. Julii d. A. af at regne, meldes Dem herved.

F. Holstein. K. L. Rahbek. D. Manthey.

15. *Fra Chr. Winther.*

d. 12te Octbr. 1829.

Ærb. P. M.

Jeg beder Dem, gode Jfr. Pätges! at undskyldte, hvis De finder denne Afskrivt noget utydelig og naar De seer de mange Raderinger; men jeg maatte lade en af mine smaa Drengte skrive den, da Tiden just var mig noget knap. Om et Par Dage skal jeg selv bringe Hr. Hvid det Omtalte; — imidlertid beder jeg Dem at hilse venskabeligst

fra Deres ærb. T.

Chr. Winther.

P. S. En Undskyldning for min egen Klo maa de altid have in petto.

10

Christiania Aar efter Christi Byrd det
1829de, Dag efter Afreisen den 61de [o:
13. Oktober 1829].

16. *Fra J. W. Skjelderup.*

O du forbandede, tifold fordømte Concertmester i egen Indbildning! O du skjændige, uefterrettelige, forsømmelige Slubbert! Du ufølsomme, umedlidende, steenpyntede Lømmel! — Jeg beder Dem kjære Jfr. Pætges tusinde Gange om Forladelse for denne høist barske Begyndelse, men uden at kalde i Minde min Hengivenhed og Ærbødighed for den Første blandt alle Piger — De modtage og fortære godhedsfuldt denne Tørfisk: med Smør og Sennep er den saamæn ikke at foragte (det Sidste er Vrøvl, og, hvad som værre er, maaskee bliver det Følgende ligesaa) — uden altsaa at tænke paa bemeldte Følelser, der næsten i den Grad have tilintetgjort alle andre, at de, saa at sige, udgjøre Jacob Skjelderup, som han staar, gaar og, fornemmelig, ligger her i Verden, og som øienblikkelig i Fødselen vilde qvæle ethvert uærbødigt Udtryk, end sige massive Ubeqvemsord, vil De af det ironisk brugte Ord „Concertmester“ — thi Manden er ligesaa lidt Concertmester som jeg er Violinspiller — forhaabentlig strax have forstaaet, at mit oprørte Sinds Udgydelser gjelde Monsieur Bull. Denne paalidelige Mand har nemlig behaget først igaar — Jeg beder betænke først igaar d. 12te October — at tilstille Hoppes den Pakke, hvori Jfr. Liunges Brev til mig. Jeg velsignede dette Godhedens Mønster, og slugte Brevet med en Appetit, ja med en Appetit, hvormed jeg endnu til Dato ikke har slugt det sandselige Menneskes non plus ultra, en frisk Østers; men dog var selv i denne ædle Nydelse en styg Bitterhed, thi jeg tænkte som saa: Den ædle Dorothea mindes dog sin fjerne Ven, men Hanna Pætges giver ham, saa at sige, Fanden med Fedt paa, og kan ikke engang opofre sig saa vidt, at hun skriver en Linie med sit kjære Navn under. I denne Miskjendelse var nu atter den formaledide Concertmester Skyld, thi først om Aftenen, da jeg hendelsesviis traf ham i det Dramatiske Selskab, overgav han mig Deres Brev under Fremstamning af nogle tossede Undskyldninger, som jeg besvarede med taus Foragt. Derimod greb jeg Brevet som en Gjerrig griber en Tusinddalerseddle (der gives rigtignok ikke saa store Sedler, men i deres Sted kan med samme Effect supponeres 10 Hundrededalerseddle) læste det samme Aften 4 Gange, og takker Dem nu 4 × 1000 Gange, fordi De har tænkt paa Deres trofast-hengivne Ven. Dersom De ellers ikke saa høitidelig havde forsikkret det Modsatte, vilde jeg have svoret paa, at De fremdeles lagde Dem en Smule efter den ædle Fiskerhaandtering; thi hvorledes kan De troe, at blot jeg, selv 3^{die} — Familierne betragtede som Eenheder — skulde interessere mig for Dem. Men De har rigtig for slette Tanker om vor gode Stad, og, skjønt blot Deres nærmere Venner — i hvis Tal jeg er stolt af

at kunne regne mig — havde Anledning til fra enhver Side at lære at kjende og vurdere Dem, er dog heller ikke Mængden saa uskjønsom og utaknemmelig, at den allerede skulde have glemmt, hvor meget De har bidraget til dens Smags Berigtigelse og Udvikling. At De bringer mine gratieuse Bevægelser paa Kjøbenhavns Theater, derimod kan jeg naturligviis Intet have at erindre: kun vilde jeg 5 ønske, at De endnu engang vilde bringe Deres hele Person paa vort Theater; men derom er der sagtens ikke stort Haab, thi det lod ikke til at Wexschalls just med det Allerførste vilde komme tilbage, og uden dem kommer De da ikke. Vel? Saa maa da jeg stræbe efter saa snart som mueligt at gjensee det kjære Kjøbenhavn, og imidlertid see til at holde ud saa godt jeg kan i det ikke synderlig kjære Chri- 10 stiania. — Sagde jeg, at jeg levede reent slet, vilde det virkelig være Løgn, hvorimod en Lovtale over mit her førende Liv og Levnet, maatte komme til at indeholde end større Fravigelser fra den hellige Sandhed. Det er den ulyksalige kjedsommelige, løgnagtig saakaldte gyldne, Middelvei, jeg vandrer; den meste Tid tilbringer jeg paa mit Værelse, indhyllet i et Klædningsstykke, der vel først for kort 15 Tid siden har knyttet sig til mig, men dog allerede i denne korte Tid har forstaaet at vinde gradeviis min Agtelse — mit Venskab — min Kjærlighed. Det er en nye Slaaprok, jeg har lagt mig til, den smukkeste, mit Øje nogensinde skuede. Dens Hovedfarve er lyseblaa, men saaledes som paa Pigens Kind Lillien blander sig med Rosen, saaledes maa paa min Slaaprok Himlens rene Gjenskin hist og her 20 vige Pladsen for dunkle, guultindsprængte Blomster. Der gives kun 3 saadanne i den hele Bye, rimeligviis ogsaa i det hele Land, og de nævnes derfor almindelig de 3 Gratier blandt Slaaproker. De 2 leve i lykkelig Forening med P. Scoien og C. Faugstad (hvilke begge De jo kjender) og da jeg aldrig før har eiet nogen Slaaprok, elsker jeg naturligviis min med den uskyldige Ynglings før- 25 ste Kjærlighed: maaskee dog Tiden kan kjølne Flammen til betænksomt Venskab. — Saalunde er da mit Coustume, og jeg har altsaa taget Wexschall, Foersom og Nielsen til Mønstre; men vore unge Piger — have ogsaa de med Flid benyttet sig af de fortrinlige Mønstre, en gunstig Skjebne fremstillede for dem? Aah hvad Ligt til det! Nei jeg maa, med Skamme paa de uforbederlige Møers Vegne, erklære, at 30 jeg ved sidste Mønstring i det musicalske Lyceum neppe opdagede et Par Hoveder à la Pætges; og Fipper — ja foruden min Søster, som jeg da bør holde lidt Custos over, har endnu Ingen uden den elskværdige Rina forlystet mine Øine med en Fip. Naiv, som hun altid er, kalder hun den: „en Lille Bag“. Paa Søndag skal jeg paa Bal i Lyceet, men hvo som ei har et Pætgeshoved — jeg mener da egentlig 35 Haaret opsat à la Pætges, thi for at skaffe det hele Hoved tilveie bare de sig da nok — kan dandse med Fanden og ikke med mig. Jeg skal nu hen i det dramatiske Selskab og see Peter Hoppe spille Snyltegjesten, ikke uden Fortrydelse over at den uskjønsomme Direction ei har tildeelt mig en af Stykkets spisende Roller, thi skjønt Krepsesuppen naturligviis er uægte — thi hvo kan her have den ægte? — 40 havde der dog vel vanket et og andet Godt! og da Alt i Verden skal have en Ende, kunde jeg her bekvemmelig gjøre Ende paa min sikkert tilstrækkelig lange Skrivelser med den høist originale Brevslutning: Vær saa god at hilse alle gode Venner, men vær selv meest hilset fra

Deres hengivne Ven

Jacob Skjelderup. 45

P. S. Har Skrivelsen til Jfr. Liunge og dette Brev været lykkelige nok til at geraade Dem til noget Behag, vil De deraf kunne slutte, hvorlunde hver Tøddel

fra mine Kjøbenhavnske Venner maa qvæge, styrke og oplive mig, og — jeg haaber til Deres Godhed — i Overensstemmelse hermed betænke mig.

Den frygtelige Midnatstime samme Dag:

Det er Pinedød godt at mit Brev venter paa Skipper, og hverken er forsegle
5 eller afsendt! Hvad har jeg ikke hørt paa Comødien! O Aschalon Aschalov-
ski!!! De er — De er altsaa — altsaa — nei jeg mærker, at jeg endnu ikke er
kommen mig af min Forbauselse, og springer med Deres Tilladelse over det be-
tydningsfulde Ord. Derimod vil jeg stræbe i bunden Stil at frembære mine Lyk-
øskninger, saaledes som følger:

10 „Gid — — — —

Dog — jeg vil lade det være, thi den elskværdige Nielsen sagde engang i sin
faderlige Omhue for mit Vel: „De ender ikke, førend De gjør et Vers til hende“
og skjønt han nok meente et andet Slags Vers, vil jeg dog i enhver Henseende
gjøre den gode Mands Ord til Løgn, og ganske simpelt af mit inderste Hjerte øn-
15 ske Dem og ham til Lykke, i det jeg beder Dem hilse Ham, og anbefale mig til
hans Venskab, og haaber, at jeg, som bør, maa undertegne mig

Deres hengivne Ven.

17. Fra Maria Hoppe.

Christiania d 18d October 1829.

„Det kan man da virkelig kalde: at sanke gloende Kul paa mit Hoved,“ ud-
20 bryder De, (i det Mindste burde De gjøre det) ved Modtagelsen af disse Linier.
„Den Kone, som jeg bedaarede ved falske Løvter om et Brev, skriver nu til mig“
„i Sandhed jeg blues“! hvorpaa De holder Haanden for Øjnene, men kun et Øje-
blik, thi De maae jo læse videre. Saaledes omtrent forestiller jeg mig deres Ad-
færd, kjære Hanne, naar Dorothea overleverer Dem mit Brev; men saa beskeden
25 kan De da ikke være, at De troer kun at have vakt øjeblikkelig Interesse ved deres
Ophold her; og, at Hoppe og jeg vare deres sande Venner, derom kan De neppe
tvivle; altsaa: Efterretningen om deres Forlovelse virkede paa mig i den Grad,
at jeg aldeles glemte deres Uordholdenhed, og mine skuffede Forventninger, og
nu sidder her, for at udtrykke Dem min Glæde over deres efter alle Auspicier,
30 heldige Valg, og bringe Dem min egen og min lille Mands kjerligste op oprigtig-
ste Lykønskninger. Hvor det er godt, at Hviid er Skuespiller! Havde hans Em-
bedsstilling været saaledes, at De maatte forlade Skuepladsen, hvilken Kamp vilde
De have udstaaet ved at opgive den kjære Kunst, hvilken Tomhed vilde De have
følt i det huuslige Liv, og hvor farlig en Indflydelse kunde det ikke have paa de-
35 res hele ægteskabelige Lykke! Hvor langt bedre er det ikke, at De nu Begge van-
dre een Bane, Begge have samme skjønne Maal for Øje; jeg er vis paa, at vor
kjære Madam W: er af min Mening og, at De, bedste Hanne, ikke tager ilde op,
at jeg saa ligefrem siger min Mening. Her leve vi som sædvanligt ret godt, men
ikke synderligt interessant, dog, Gud bevare mig fra at klage, saalænge Paul Møl-
40 ler, Petersen og Jacob Skjelderup besøge vort Huus. Jeg var paa Concert i Lyceet
forleden Aften, hørte daarlig Musik, og saae mange Mennesker; blandt disse Ad-
vocat Lassen med Kone. Jeg nærmede mig Frue Lassen, og søgte paa en fiin Maade
at indlede en Samtale om Dem, for at erfare om hun maaske var den mere Begun-
stigede, om hun var lykkeliggjort med en Skrivelse fra Dem. Dog Mistanken og

Skinsygens Qvaler gjorde Plads for blidere Følelser, da hun forsikkrede, at De var en Forræderske, og ganske havde glemte Deres Løfte; vi taled videre om den Sirene, der nær havde forstyrret vor huuslige Ro, men endte, fuldkommen enig i, at vi med Fornøjelse vilde underkaste os den Fare, som hendes Nærværelse kunde have for vore letsindige Mænds Hjerter, for selv at have den Glæde at see og tale med hende. Kalder De ikke det Ædelmodighed, saa er De een uskjøn- 5 som!!!!!! Hoppe sværmer bestandig for Dem, han er endnu stedse i den naragtige Casus, at være forelsket i sin Kone, og tracterer hende med tusinde godlidende Benævnelser i samme Genre, som de, der forbausede deres Øre i Sommer; han spille sidst i dramatisk Selskab Snyltegjæstens Rolle, til Alles 10 Fornøjelse, og overraskede mig ved en ikke aldeles flygtig Lighed med Postmester Resch. —

Lev nu vel min kjære lille Hanne! At De gaar en behagelig Vinter i Møde, er jo ikke underkastet nogen Tvivl, og at vi her nære sangvinske Forhaabninger for Sommeren, kan jo ikke skade Nogen. Det er mig umaadeligt kjært, at jeg dog traf Hviid en Gang hos Wexshalls; jeg veed da hvorledes man ser ud naar man forstaaer at vinde Deres Hjerte. En Lykke, at Andre ikke har vidst det før, ellers vilde vi ikke have faaet Andet at see end Copier af ham og hvor interessant dette kunde være for Dem, kan De dog ikke nægte, at for os Andre vilde det have været lidt eensformigt. En Hilsen tør jeg vel neppe bede overbragt til den Udvalgte, da han vist ikke erindrer mig, ganske ligegyldig bør jeg dog heller ikke være ham, da Faae med oprigtigere Glæde har hørt Efterretningen om hans Lykke end deres ganske hengivne

Maria Hoppe.

18. Fra Dorthea Liunge.

Torsdag Aften K 12 [29. April 1830].

Da jeg i Aftes kom ind i det forladte Kammer blev jeg saa beklemt om Hjer- 25 tet, og vilde saa inderlig gjerne udtømme min Bedrøvelse over din Bortreise i et Brev til dig; men som du vel kan insee fattedes alt hvad man behøver for at skrive. Jeg vilde da søge Trøst i Sengen, men denne — tænk dig bare — var troløs, hvorledes dette kunde være Tilfælde kan du vel neppe insee jeg maa forklare det: Du veed at min Seng næsten aldeles manglede Hovedgjerde, da nu din blev 30 flyttet ud tog jeg nogle af de Sengklæder der var deri og laae i min, haabende at det skulde blive saa fortræffeligt men jeg blev meget skuffet, jeg kan ikke finde mig i denne Rigdom, jeg kom ved denne Leilighed til at tænke paa den Historie jeg engang fortalte dig, om en Fange der længe havde siddet i Fængsel og da han blev frigivet, udbad sig som en Naade at maatte komme i sit Fængsel igjen. Det 35 varer ikke længe inden du seer mig med Kæmpeskridt fare hen til dig saasart der gives mig Leilighed gjør jeg det, om det endogsaa skulde blive anseet for Nysgjerrighed efter at vide hvorledes der seer ud i dit Værelse; men jeg har naturligviis noget meget at spørge dig om og det er derfor jeg kommer. Jøderne har i Dag været i en skrækkelig Uvished. De veed ikke rigtig om du er der endnu, da 40 jeg i Dag har laant et Strygejern hos dem troer de maaske at du har julpet mig at stryge, jeg beklager dem meget de Stakler. Den lange Student er i Dag reist til Møen. Amitsbøll har i Aften slaaet et Søm i Væggen. Jomfru Volkersen har tørt Tøj i Gaarden. I Aften var der Selskab hos Fru Staal de fik Smørrebrød Kage og Punsch. Kadetten har haft sin Fugl ude at sole. Jomfru Forsom (du erin- 45

drer vel at hun er flyttet ind i det Huus hvor Kirkheiner boer?) har staaet i et af de smaa Vinduer og kikket paa mig. I Aften har vores elskværdige Bornemann besøgt os han havde et Kræmmerhuus med Brystsukker til os der var omtrent 3 til hver og vi var 6 Personer det var ikke ubetydeligt; han fortalte nogle vittige Indfald 5 hvilket klædte ham fortræffeligt. Nu har jeg udtømt hvad Nyt jeg veed. Er det ikke net af mig at jeg saa træt som jeg er efter saadan en Dag som denne, dog alligevel vrøvler lidt for dig? Jeg frygtede saa meget at du skulde blive ganske afvendt med min Manier og derfor maatte jeg plage dig lidt.

Paa Løverdag skal du formodentlig paa Comedie du kunde da gjerne kikke 10 lidt ind til mig, jeg haaber at du ikke gaaer forbi, skulde det imidlertid skee saa gaae endelig ikke saaledes at jeg kan see dig, thi du veed jo nok hvad man ikke har det har man heller ikke ondt af. Jeg maa dog endnu fortælle dig noget om Forestillingen i Morgen i Kjeden, du veed at Bay har komponeret Melodie til det Døende Barn denne Melodie er der sadt andre Ord til og Sjønberg skal synge den 15 i en Scene med Bay han staaer og trøster denne som er fortvivlet over sin Elskerinde som han troer er ham troløs. Sjønberg skal da sige „Nu skal De høre hvad vores Ven Bay har sagt i denne Anledning“ derpaa synger han Romancen, er det ikke fortræffeligt, jeg frygter saa meget at det skulde blive forandret. Nu skal du da være fri denne Gang for mig men længe varer det ikke, thi det morer mig at 20 sladdre med min kjere Hanne jeg var blevet saa vandt dertil. For Himlens Skyld brænd dette ellers er jeg prostituert. Farvel min kjere Hanne

tænk lidt paa din Dorthé.

19. *Fra P. F. Wulff.*

Søndag Morgen ^{23/5} [1830].

Dybt giennemtrængt af Deres Fenella, sidder jeg her paa mit Værelse, og føler 25 en ubegrændset Lyst til at bringe Dem min Tak for Udførelsen af dette, i Sandhed, vanskelige Hverv. De har tilfredsstillet Konstens strængeste Fordringer. De har lagt for Dagen en Evne til [at] opfatte, og en Lethed i at giengive det Opfattede, med en Fuldkommenhed, som jeg troer ere faa Skuespillerinder givne. Den løse Skitze, som Bogen angiver, har De bragt til et kraftfuldt Heelt, med sand skabende 30 Genie. Dyb Tænksomhed er i enhver Deres Bevægelse; enhver Pantomime er forstaaelig, mange trænge lige til Siælen, og røre den til Veemod og Deeltagelse. I den rene Erkiendelse af at De saaledes har præsteret uendelig, overordentlig meget, tillader jeg mig at fremstille nogle almindelige Bemærkninger.

Det er saare roesværdigt, naar en Skuespillerinde har saa meget (hvad skal jeg 35 kalde det) Ikke-Forfængelighed, at hun giver Slip paa endeel af sin individuelle kvindelige Elskværdighed, hvor hun troer det nødvendigt til Rollens Forfuldkommelse; men gjør hun det, troer jeg det bør skee i saa ringe Grad som muligt, for ei [at] opofre formeget af sin personlige Gratie, af sin medfødte Ynde. — Gjør hun det Modsatte, da fremkommer — til Exempel — men jeg forsikkrer Dem: aldeles 40 uden Sammenligning — et Billede, som det vi saa i den første Forestilling af Andersens Vaudeville. Saavidt jeg veed, har Scribe, og efter ham Oversætteren, antydet Fenella som den forførte Uskyldighed; jeg vil ikke her udvikle om dette ikke burde have været anderledes; men jeg vover at bemærke, at Jomfrue Hanne Pætges havde alligevel Lov, og var fuldeltigen authoriseret til at betragte sig selv — 45 i sin egen, hele individuelle Elskværdighed og Uskyldighed — kun høist ulykkelig

ved at en troløs Elsker har skiendigen forladt hende. Tænk Dem hvormeget herved var vundet! — der behøvedes ingen Opoffrelse af den eiendommelige Ynde og Gratie, og der var meer end Motiv nok til alle hendes Handlinger, ved at see sig foretrukket af en Anden, og forladt af en elsket Elsker; da kunde Dødbleggheden omskiftes med en let Tincture af Rødt, da kunde Qvindeliggheden trine mere frem, 5 især i den Scene hvor Fenella saa længe (Componistens Skyld) negter Elvira sin Bistand; hvilken Bistand dog allerede er tilstrækkelig motiveret ved at Elvira nylig kort før, ydede Fenella den. — Tillader De mig at yttre et Spørgsmaal i Anledning af Deres personlige Spil? Troer De ikke at det kunde bestaae med den sydlandske høistforurettede Piges lidenskabelige Character at Arm-Bevægelserne 10 i det Hele var langsommere — jeg troer de vilde vinde derved i Gratie.

Finalet i 3^d Act var fortreffelig; Deres Pantomime under Bønnen overtraf de strengeste Fordringer men synes De ikke at Fenella kunde være lidt roligere i Bønnen for Maria-Billedet i 4^d Act? Bøn skeer i Almindelighed med rolig Hengivenhed og stille Contemplation, for Ex: Mad: Wexchalls i 3 Act i Axel og 15 Valborg. Menneskene maae have Pantomimen for at forstaae den Stumme; men Gud forstaaer hende uden den, — den knælende Stilling og Billedet antyder nok som hvad der skeer. — Men undskyld at Lægmand opkaster sig til en Y.Z. Hans hiertelige Tak er især Hoved Øiemedet af denne Billet. — Jeg bringer Dem Jettes venlige Hilsen, hun reiste i Fredags lidt mat og svag men tilfreds; hendes største, 20 næsten eneste Sorg var, ei at have sagt Farvel til Dem; Moderen agter Dem høilig, hun vil være saare lykkelig ved at see Dem snart — i Dag vover hun sig en Tour i det Grønne —

Jeg er som altid

Deres ganske hengivne

Til Jomfrue H: Pætges.

P. F. Wulff. 25

20. Fra Christopher Hvid.

[antagelig Beg. af Juni 1830].

Jfr. Hanna Pätges.

Efter en med Feberdrømme gennemvæget Nat føler jeg mig idag syg, ja meget syg; men min Sygdom er, Gud skee Lov! af den Natur at den er skjult for Verdens Øine, og ingen Læge formaaer at tilintetgjøre den Gift, der rinder i mine 30 Aarer, hvilken vel langsomt, men dog sikkert dræber. Ingen Læge siger jeg, jo Du og Du kun ene kjender Lægemiddelet: Din **oprigtige** Kjærlighed. Derfor svar mig paa Samvittighed og Ære, jeg besværges Dig ved Alt hvad helligt er i Himlen og paa Jorden, svar mig, men oprigtigt, tydeligt og klart: er det sand, oprigtigt, inderlig Kjærlighed, grundet paa Agtelse, Du nærer for mig, eller er 35 [sic] det forstilt, kun blot Venskab, en byrdefuld Tanke, som du troer ikke at burde afkaste, fordi du engang har paataget Dig den. — Er det første Tilfældet, o! saa kald mig kjærlig til din Barm, og lad mig der forsone Brøden med Angerens Taare. Men er det Sidste Tilfældet, saa forund mig blot end eengang at see Dig, sige Dig mit sidste Farvel, og glem da den miskjendte, for falsk anseete, men 40 Dig evig hengivne

Hvid.

21. *Fra Christopher Hvid.*

[antagelig Beg. af Juni 1830].

Min inderlig elskede Søster!

Tilgiv mig, at jeg ikke igaar kunde svare Dig, men saa pludselig udreven af min Himmel paa Jorden, maatte jeg, før jeg kunde fatte mig, ofre min Kjærlighed og Livets bedste Glæder den sidste Skyld, en riig Strøm af Taarer. Tak for dit Brev, jeg har læst det mangfoldige Gange og hvergang opdaget mere og mere af den Kjærlighed, som jeg saa længe har savnet. O! tag ikke dette for nogen Bebreidelse, nei! Du skal ikke bede mig forgjæves om Tilgivelse; den har Du, ja ved Gud Du har den. Du kan jo ikke gjøre for, at Skjæbnen valgte Dig til det Redskab, som skulde støde Dolken i et ædelt Hjerte. O! Gud tilgive Mad. Wexschall, som vi tilgive hende, ikke sandt, min søsterlige Veninde! Fred med alle Mennesker som, med os selv!!!

Tak at Du ikke forsmaaer de smaa Beviser paa min Kjærlighed, som jeg har skjænket Dig; jeg maa vel ogsaa beholde din Ring og de øvrige Minder om Dig? ikke sandt, jeg maa! Tak! tusind Tak! for din sidste lille Gave. Den skal hvile ved din Broders tro Hjerte, den Lok, o, den kjære Lok skal stedse føle dets Slag, som slaar saa varmt for Dig. Modtag ogsaa Du min sidste Gave venlig og yd den en Plads, som Du finder værdig for den.

Jeg har faaet Moders Tilgivelse til Dig, hvis det kan bringe Dig nogen Trøst. — Tak for dine Bønner til Gud for min Rolighed, jeg beder selv til ham for mig og Dig; o, han er mægtig i de Svage. Jeg er temmelig rolig, men mine Tanker ere saa forvirrede, at jeg ikke kan fatte nogen Bestemmelse for Fremtiden. Vær forvisset om, at jeg ingen Skridt skal gjøre uden at underrette Dig derom, og raadføre mig med Dig; Du vil vist som en kjærlig Søster være mig behjælpelig.

Gud velsigne Dig! Han hyde sine gode Engle at værne om din Fremtids Bane! O! hvor din Lykke skal glæde mig. — Lad mig stundom høre fra Dig! Glem mig ikke; Du mindes evig med inderlig Kjærlighed af Din trofaste Broder

Hvid.

For Guds Skyld, Hanna! Glem mig ikke! Det vil være min største Sorg at see mig glemt af Dig. Lev vel! Lev vel!

22. *Fra C. N. David.*

d. 12 Junii 1830. Kl. 7.

„Hvad?“ — „Et Brev fra Doctoren!“ — „et Kjærlighedsbrev? atter en Kritik?“ — Hvorfor kun een af Delene; mangen Kritik er et virkeligt Kjærlighedsbrev, og mangen billet d'amour ogsaa en maaskee ikke ganske upartisk Selvkritik. Men allersødeste og allerfortræffeligste, hvorfor ikke: ingen af Delene?

Brevet er — et Tiggerbrev. Jeg trænger til et godt Raad, og hvor kunde jeg bedre tigge derom end hos Dem, Fenella-Pätges, hvem idetmindste 3 af Byens 4 Raadmænd tilbode. Hos min Ven Y.Z. kan jeg intet faae, thi den Stakkel maa være i Hungersnød for gode Raad, siden det kunde falde een af den evige Copistes meest aandsfattige Madere ind at troe at maatte give ham en Krumme godt Raad, der Fanden ikke er det. Men dette bliver ganske unter uns, thi ellers ris-

kerer jeg at komme til at staae aabenbar Skrifte i Kjøbenhavnspostens Gammelstrands-Gabestok.

Dog til Sagen. I Gaar Aftes Klokken tre Qvarter paa Tolv fik jeg et Brev fra Fru Gyllembourg, hvori hun opfordrer mig til, selvsamme Dag endnu, at kjøbe Merenos og graat Tvisttøj. Gud — hvor trængte jeg den Gang til et godt Raad, 5 thi paa denne Tid af Dagen er det vist ingen Bagatel for en Doctor at gaae i Boutikker. Jeg lagde mit Hoved i Blød mellem Hovedpuderne, men indtil nu, Klokken 7, er der ikke faldet mig mere ind end den evige Copist i sin hele Levetid, og dermed kan man ikke kjøbe en eneste Alen Tvist. Jeg staaer nu ved min Pult og tygger Pennen, men Blæk og statsoeconomiske Ideer kan jeg nok faae ud af den, 10 men ikke gode Raad. Fenella-Pætges, forbarm Dem over den stakkels Stymper, der er endnu mere bange for Kræmmere om Morgen, end for Øllebrød om Middagen, for Recensioner om Aftenen og for Muus om Natten. Hjælp De mig til at kjøbe Tvist endnu idag; kommer De ikke til Byen? har De ikke en Elsker, der paa sin Sotteseng tørster efter Deres Trylleblikks Naphtha efter Deres Elskovs- 15 ords smertestillende Opiat? Naar gaaer De til ham, naar gaaer De fra ham, at jeg paa Deres Barmhjertigheds-Gang kunde møde Dem, og følge Dem til en Kræmmer, hvis Forraad paa Mereno er varieret og udtømmelig liig Kierstrup-Rumohrs poetiske Galskabs-Aare eller Nielsens guul-grøn-sort-spillende-ædderboblende-bagvaskelsesrullende Hads-Kilde. Det er ikke om et ordentligt Stævne- 20 møde jeg trygler, og jeg veed ikke engang, om den meest critiske Christianshavner-Grundtvigerinde kunde regne dette Møde til Stævnemødernes Catagorie, men jeg beder Dem blot om at lade mig ahne, i hvilken Boutik De henved Klokken 1 eller 2 kunde have i Sinde at uddanne Deres Konstsands under Betragtninger af det nyeste Skjønne, eller hvilken Gade De paa denne Tid vilde lyksaliggjøre 25 med Deres Nærværelse, eller — eller — ja det er endog det gode Raad, hvormed jeg tigger, og som jeg udbeder mig indsvøbt i en Lap Papiier tilsendt med min Tjener Christoph, der langtfra er saa poleret som hans tydske Navne. Dog alt Spøg tilside, var det ikke muligt, at jeg til Middag under Deres Veiledning kunde købslaae i en Boutik? De, som har opfundet en Verden af Ideer, opfind nu en 30 eneste Plet, hvorpaa mit Haab kan grønnes, thi ellers maa jeg mistvivle om endnu i Dag, som skulde allerede have været i Gaar, at opfylde Fru Gyllembourgs Befalning.

Hils hende ret mange Gange, dog ikke før om 3 eller 4 Timer, naar hun kan høre et venligt God-Morgen. Møhl er endnu — troer De søvning? — nei, over- 35 vaagen af den aandelige 23 Junii, som han tilbragte den 11te om Aftenen i Deres Selskab. Ingen Elsker og ingen Tigger kan mere forventningsfuld see et Svar imøde
 end Deres hengivne Ven-Tilbeder-Tigger-Beundrer

N. David.

Klokken 9.

40

P. S. Nu regner det! Gud — dersom min hele Plan bliver til Vand — nei saa grum kan Pleiaderne end sige vor Herre ikke være. Jeg talte igaar med Dorthe Liunge, som bad mig om at hilse Dem mange Gange. Jeg maa gjøre det skriftlig, thi gaaer jeg glip af at see Dem idag, saa staaer jeg ikke inde for at jeg ikke glemmer Alt — Alt — Alt. Dette sidste Sted maa rigtig betonet gjøre god Virk- 45 ning. Ikke sandt? —

23. *Fra Chr. Molbech.*

Kiøbenh. 1. Jun. 1831.

Jeg takker Dem, ikke blot for Deres Fremsigelse af Epilogen i Aftes, men ogsaa for saa mangen nydelsesrig Time, som Deres Talent i de forløbne 9 Maaneder har skienket mig. Jeg vilde have beklaget, at Deres Frygt for at fremtræde 5 første Gang i denne Situation for Publicum, gav Dem i Begyndelsen af Epilogen nogen Usikkerhed og Svaghed i Stemmen — dersom ikke Udfaldet havde beviist, hvad jeg sagde Dem, at De slet ikke havde nogen Grund til at frygte; og dersom jeg ikke satte alt for høi en Priis paa den Beskedenheds-Følelse hos Dem, der indgav Dem denne Frygtsomhed, og dog var saa langt fra at skade Dem, at om 10 den endog for Øieblikket svækkede Virkningen af Deres Stemme, forhøiede den endnu den naturlige Ynde, hvormed De ogsaa i dette Tilfælde udførte — hvad der paa en vis Maade er noget andet og mere end en Rolle. Jeg tvivler ikke et Øieblik paa, at denne Følelse, der er den sande og udmærkede Konstner ligesaa egen, som den ædle Selvfølelse, der siger ham hvad han virkelig er, vil ledsage 15 Dem paa en Bane, hvor De alt har udviklet saa sieldne og fortrinlige Gaver, at enhver Elsker af den dramatiske Konst med høi Interesse maa følge den Stigen i Konstfuldkommenhed, som De sikkert gaaer i Møde. — De vil paa denne Bane blive nok omduftet af Virak; men disse Skyer kunne vel beruse — nære kunne de ikke. En høiere Belønning vil De finde i Bevidstheden om fortsat Stræben mod 20 Konstens Ideal; og netop den Følelse, hvormed De i Aftes fremtraadte, lover mig, at De stedse, som nu, vil forene den skønne, uefterlignelige, qvindelige Ynde, som kun Naturen giver, og hvis Kilde vi maa bevare i vort Indre, med Konstens høiere Gratie. Jeg siger Dem dette, ikke som nogen Compliment, hvormed jeg veed yderst slet Besked; men som det sande Udtryk af den Virkning, jeg modtog af 25 Deres Fremtræden i Aftes. Jeg vil aldrig tilbageholde min Mening, i hvor fordelagtig den endog maatte være for Dem; men De vil ogsaa finde, at jeg tier, eller ikke bifalder, hvor jeg efter min Overbeviisning maa det.

Jeg har noget Haab om, at Directionen i Sommer vil give Dem et Beviis paa, hvormegent den paaskønner Deres sieldne Gave og en høist roesværdig Flid og 30 Ufortrødenhed. Det Lidet, jeg kan bidrage hertil, maa De være sikker paa, ikke vil blive forsømt af Deres forbundne

C. Molbech.

24. *Fra J. A. G. Stage.*

d. bedrøvede 11 Junii 1831.

Min første Kjærlighed! god Morgen!

35 Hvad leer De nu af, troer De jeg har elsket nogen tilforn; men det var nu egentlig ikke det jeg ville sige. Hvis Deres gamle Mand vil spille Den første Kjærlighed sidst paa Mandag har De saa noget derimod at erindre? Svar udbedes!

Folk siger NB dem som ikke har bedre Forstand, at De var saa sød i Aftes, men jeg veed den egentlige Grund hvorfor at Stykket behagede: Hvem spillede 40 Rinvilles Rolle? —

Jeg misunder Dem de landlige Glæder som De skal nyde i dette deilige Veierlig.

Min Compliment til den gode Fru Pleiemama. Jeg forbliver — med Agtelse — min sidste Kjærlighed paa Scenen Deres megent hengivne

45 Til kongl. Skuespillerinde Jf. J. Pætges.

A. G. Stage.

25. Til P. F. Wulff.

[30. Juli 1831].

Imorgen tidlig reiser jeg i Selskab med Prof. Heiberg til hans gamle lære Præsten Hansen i Slangstrup, og kommer tilbage under et andet Firma. Vi have isinde at opholde os nogle Uger paa Landet, medens vore Værelser i min gamle Bolig paa Christianshavn bliver istansatte. — 5

Den Godhed og Deltagelse i min Skjæbne hvormed Hr. Commandeuren og Deres elskværdige Familie have bæret mig, gjør mig det til en kjær Pligt at underrette Dem herom, først af Alle (Forældre Forlover Præst og deslige undtagen). Jeg smigrer mig med at Deres gode Ønsker følge mig paa denne vigtige Reise og udbeder mig for Fremtiden det samme Venskab som saa længe har været min Stolthed. 10

Hanne.

26. Til Thomasine Gyllembourg.

Lynby d. 12. Aug. 1831.

Broderen har saa travl i Dag fordi at Lassen skal komme i Morgen og gjøre Vudevillen færdig, saa jeg har næsten sidet hele Dagen alene, og i nu i Aften Arbejder han, det er surt for mig at rose ham for det, som gaaer ud over mig selv, 15 derfor faaer jeg nu lyst at tale lidt med Dig, Tak Du Gud Du ikke behøver at være til stæde Thi det bliver vist Kedelig. Jeg sidder ved det Vindue som vender ud til Kirken, hvad her seer trist ud i Aften. Himlen er saa overtrukken af Mørkeblaae Skyer som farer frem og tilbage og bebuder et Tordenvær, Stormen farer i de Træer som staaer paa Kirkebakken og splitter de stakkels Grene af, Kirken 20 seer saa kol og alvaarlig ud, men dog noget frygsom som om den ogsaa frygtede hvad Elementerne have i sinde, Bier og Myg summer og brummer her inde, for at errindre os om hvad vi i Nat har at vente af dem, (saadan nogle Bæster de skulle rigtignok have), af og til hører jeg H. spille paa sin Citar og saa lægge den hen, og rømme sig paa den bekjente maade, saaledes er om trænt min Situation i dette Øieblik. 25

I gaaer kom Brun her ud og Anton Ridendes, han havde en Dame Hest og Dame Sadel med til mig, tænk Dig min Lykke. Kl. 5 $\frac{1}{2}$ var vi færdig og ville afsted, da jeg hører H. sige uden for Vinduet: God Dag velkommen herud det var smukt af Dem, tænk Dig min Skræk om turen skulle være forstyrret, saa nær 30 ved Maalet og saa opgive det, det for som et Lyn i gjennem mig, det var Bærense og Kone og Datter, vi talte et paar Ord med dem og saa gik de, udagte at jeg havde det herre dømmen over mig at jeg bad dem instændig om at blive men de ville ikke, Gudske Lov, nu Red vi alle fire. Det gjorde opsigt i Lynbye maae Du troe, vi Red til Fortunen, Ærmelundshuset og hjem, jeg fik mange Ros af Brun 35 for min Riden. Tænk Dig jeg Red i Galop Trav og Skrit, han sagde det havde han i nu aldrig kunnet første Gang med en Ellev, jeg var stolt, som Du nok begriber, thi det er ikke Grød at grine af.

Næste Dag d. 13.

Molkbæk har skrevet H. et Brev til hvori han Lykønsker ham og mig, og siger 40 at vis jeg er saa god, som klog og behagelig, saa maa han jo være en ren — det var i Latins Navn som jeg ikke kan huske, H. svarte ham derpaa og forsikkrede at jeg ogsaa besad denne Egenskab, han lod ham tillige vide at jeg ikke ville

spille Prinsessen hvorover som jeg hører i Dag af Lassen han er bleven rasende, men det gaaer vel over, nu skal jeg fortælle Dig mere om ham, han havde bedet Directionen om nogen godtgjørelse for di han havde haft saa meget at gjøre med at bringe Don Karlos i stan, Directionen var saa artig strax at sende ham 50 rd da Prinslav kom med dem til ham, blev han som han var gal og sagde væk jeg vil ikke have dem. P. kunne paa ingen maade faae at vide hvorfor, han troede at det var for lidt intil M. langt om længe sagde, jeg vil ikke have dem. Thi jeg er ikke færdig, han var paa ingen Maade til at bevæge til at tage dem, og P. maatte beholde dem, er han ikke lige som han var gal.

10 neste Dag den 14. Aug.

i dag kom Libe her ud, sendt fra Holstein og Molbæk for at over tale mig til at spille Thi de er saa indtaget af at jeg skulle spille den Rolle at de paa ingen maade vil give slip derpaa, saa jeg bliver vist nød til at spille den. Vi var i Dag hos Schall og Wogepetersen som bege havde været her, Schall har et deilig Lyst-
15 sted og hos W.s er der ogsaa meget smugt. De var særdeles artige der og forekommene. Colin har ogsaa været her men vi vare saa ulykkelig at være ude, saa vi ikke have seet ham, hvilket var bedrøvelig. Mere nydt har jeg ikke at fortælle Dig. Det er ret et tosset Brev det henger slet ikke sammen, saadan er det naar man skriver paa forskællige Dage, saa har Tankerne forandret sig, jeg kan ikke
20 bare mig for at lee naaer jeg læser Begyndelsen af Brevet, jeg ville ikke plaget Dig med at læse dette Brev men H. vil have at Du skal have det, og da en Kone er sin Man Underdanighed skyldig saa lyder jeg.

Heiberg og jeg vi læger sammen lige som Børn, han er saa overgiven og Lapset at det er en gru, hvor meget det glæder mig at see ham i saa godt Lune
25 behøver jeg vist ikke at sige, jeg var bange for at han ville kede sig med mig naar vi saaledes var bestandig sammen, men Gudskelov det synes inu ikke saaledes, vi overhenger heller ikke hverandre, han gaaer op paa sit Kammer naar han har lyst, jeg kunne rigtignok tidt have lyst at bede ham lade det være men jeg forsikkre Dig paa at jeg ikke har gjort det en eneste Gang for at jeg kunne have
30 min Samvittighed fri dersom der intet blev bestilt, for resten skal Du see hvad han vil blive flittig

Hils Georg og sig ham at han ikke maa blive vred fordi jeg ikke lod ham hilse i det siste Brev, det var ikke fordi jeg glemte ham, men, Budet stod og ventede paa Brevet og saa ved Du nok hvordan man skynder sig, seer vi ikke snart Dig og
35 ham, jeg længes ret efter jer, aftal med Ludvig naaer Du vil komme. Det er sant, Hall var her i gaaer, han kom som en Kanonkule og gik efter en Minut som en Kanonkule, han var flau og udelikat som sædvanlig, far vel min eien Tante Sine og lad mig see Du snart kommer ud til Din længselfulde Datter
Hanne.

27. *Fra Jonas Collin.*

imellem den 1. og 2. Dec. 1831.

40 I dette Øieblik — Vægteren raaber tolv! — erindrer jeg, at Heiberg sagde: Formynder og Myndling skulde gaae først. Jeg har et Forslag til Dig, min velsignede lille Frue: vi kunne spise præcise Kl. 3. Du kan altsaa mageligen være paa Theatret Kl. 5, — og det er tidsnok, da Præciosa ikke begynder førend hen-

imod 7. Hvad siger Du nu dertil? Slaae til! men desuagtet give vi ikke slip paa Dig efter Forestillingen.

Et Par Ord til Svar, helst kun de to Ord: „Klokken tre“, udbedes.

Din hengivneste

Collin. 5

Da Professoren ogsaa skal paa et Slags Theater Kl. 6, saa kunde det maaskee convenere ogsaa ham at spise nogenlunde tidlig og den gode Frue Svigermama har vist intet derimod.

28. *Fra Johan Ludvig Heiberg til Det kgl. Teaters Direktion.*

Kjøbenhavn den 27 Marts 1832. 10

Paa min Kones og mine egne Vegne tager jeg mig den Frihed at bede den høie Direction om Tilladelse til at maatte, for vor egen Regning, give en Sommer-Forestilling paa det Kongelige Theater i førstkommende Juni Maaned, paa samme Maade, som denne Tilladelse allerede er bevilget Andre af det Kongelige Theaters Medlemmer.

Allerunderdanigst 15

J. L. Heiberg.

29. *Til Det kgl. Teaters Direktion.*

Hirschholm den 9de August 1832.

Da der, saavidt jeg har erfaret, ikke er mig tildeelt Rolle i noget Stykke, hvorom jeg kan formode, at det vil blive prøvet før i Slutningen af Maaned, saa tager jeg mig den Frihed at spørge den høie Direction, om den har noget imod, at jeg opsætter min Tilbagekomst til Kjøbenhavn, indtil min Nærværelse ved Prøverne udfordres, for at jeg, til Bedste for min Helbred, maa kunne benytte Fordelene af mit herværende landlige Ophold, som det slette Veir hidtil kun alt for meget har hindret mig i at nyde.

Allerærbødigst

J. L. Heiberg, Kongelig Skuespillerinde. 25

30. *Fra Det kgl. Teaters Direktion.*

11. Aug. 1832.

I Anledning af Deres Skrivelse af 9. d. M. skulde man ikke unnlade herved at tilmelde Dem, at Deres Nærværelse her senest d. 25. Aug. er aldeles nødvendig da De i Stykket „Burchhardt og hans Familie“ har en ny Rolle, der snarest muligt maatte prøves.

Holstein. Molbech. Kirstein. 30

31. *Fra J. W. Skjelderup.*

Christiania d. 10 Sept. 1832.

Efter min Afreise fra Kjøbenhavn forrige Sommer har jeg Gode Frue Heiberg! ofte tænkt paa skriftlig at takke Dem, Heiberg og Frue Gyllenborg for den saa overordentlige Artighed og Godhed, De samtlige viste mig under mit desværre altfor korte Ophold i den kjære Fødebye (De husker, at jeg er en Castellaner) men en Slags Undseelse, hvoraf jeg stundom lider, holdt mig bestandig tilbage. Det passer ikke, tænkte jeg, saa langveisfra at sende Brev blot for at udtrykke sin Taknemmelighed og Hengivenhed for sine Venner, og til at give dine Breve nogen anden Interesse er du ikke i Stand. Nu er det derimod Tilfælde, at jeg kan meddele Dem en behagelig Efterretning, der sikkert vil faae Dem til at undskyldte mit Brevs Mangel paa Interesse i anden Henseende. Det falder mig nemlig ind, at De sandsynligvis ikke har hørt Noget om hvorledes Deres Norske

Søster her lider og lever, uden i al Fald fra hende selv, men at det kunde interessere Dem ogsaa fra en Anden herom at faae nogen Underretning. Et Par Dage efterat Deres Søster havde debuteret, tog jeg mig den Frihed at hilse paa hende, og bemærkede med Fornøjelse, at hun lod til at finde sig vel tilfreds i det fremmede Land. Jeg er ogsaa overbeviist om at hun hos Saabye har det godt; thi Manden er Artigheden og Opmærksomheden selv, og hans Madame er et lille snilt Fruentimmer. Men det Vigtigste er, at hun har al Grund til at være fornøiet med Christiania-Publicumets Modtagelse: hun staar naturligviis temmelig høit over Theatrets øvrige Medlemmer, og Søsterligheden med Fru Heiberg (1829!) bidrager naturligviis ikke lidet til hendes Anbefaling. Jeg har seet hende i den første Kjærlighed, og i den Rolle maa De nødvendigviis have instrueret hende; thi havde hun af sig selv kunnet give den, som hun gjorde, da var hun i Sandhed en altfor flink Skuespillerinde til at vi kunde have faaet hende. — Vort Theater er ellers i det Hele vistnok betydelig bedre end i 1829, men lader dog naturligviis uendelig Meget tilbage at ønske. Det burde visselig sende Heiberg en Guldkrone, thi det er saa godt som hans Stykker alene der holde det vedlige. — Men nu faar De høre lidt om mig selv: De 3 Maaneder, jeg forrige Aar tilbragte i Paris, vare noget nær den behageligste Tid jeg nogensinde har levet. Theatreens Fortræffelig- heds beskriver Heiberg Dem naturligviis langt bedre end jeg vilde kunne, og jeg vil derfor kun fortælle, at jeg ofte saa Leontine Fay i den Rolle i et Feiltrin, hvori Alle ere saa udtømmelige i at rose Dem, og det har derfor ærgret mig betydelig ikke ogsaa at kunne see Kjøbenhavns første Kunstnerinde i denne interessante Rolle. — Ellers var jeg aldrig saa heldig som Heiberg at faae bære Leontine Fay hjem paa mine Arme. — Den legemlige Føde, jeg nød i Paris, var 25 iøvrigt ikke mindre ypperlig end Theaterspisen. (Da De nu er Huusmoder, vover jeg at omtale en saa prosaisk Ting). Jeg savner den, og det er forgjæves, at jeg i det ukunstneriske Christiania ved Hjælp af Franske Kogebøger stræber at istandbringe en Revolution i Smagen. Den Eneste, der har en lille Smule *bon sens*, er min Søster Sia, der skal giftes i Høst, og af hvis Huus jeg agter at paatage mig 30 Overbestyrelsen. Blandt Andet har hun dog lært at lave de fortræffelige Macaroni, hvormed jeg for første Gang i mit Liv blev tracteret hos Frue Gyllenborg d 9 Juli 1831. — Dog jeg maa komme fra det Capitel om Mad; ellers turde jeg blive Dem for veltalende. — I Paris var jeg ofte hos den gamle Heiberg; jeg bragte ham Deres Hilsninger, og han paalagde mig at bringe Dem sine; men at jeg ikke blev i 35 Stand hertil, det var netop Ulykken. Nu sidder jeg indkneben i Xstiania, og af Ærgrelse over at mit Legeme skal fængsles her, medens en saa betydelig Deel af min Sjæl befinder sig i Kjøbenhavn, kaster jeg ofte mine Acter mod Væggen, og ønsker mig ikke just 1000, men 60 Mile borte. — Frue Lasson har lagt paa Landet i Sommer, men er nu retourneret med sin 4de Pøde, en Datter, som skal hede 40 Betty; hun har vundet Noget i Skjønhed, og er fremdeles lige elskværdig. Chr. Hansson, der nylig kom mig i Forkjøbet med at sende Heiberg Welhawens Bog mod Wergeland, er omtrent den Samme, og i samme Stilling — han avancerer nok ikke saa snart. Men fremfor Alt maa jeg dog hilse Dem fra Deres særdeles Veninde Frue Wraatz. Den gode Frue har endnu ikke faaet nogen Datter gift, 45 men har derimod i Sommer havt den Ærgrelse, at en ung Person, som hun sikkert gjorde Regning paa for sin Alvilde (der nu er en af Byens smukkeste Piger) i hendes Sted tog en af hendes Veninder, hvilken Forbytning da ikke synes skik-

ket til at forøge Venskabet. Dog nu er det vel paa Tiden at jeg standser min Passiar, og Brevet er maaskee allerede blevet Dem for langt; men De maa betænke, at det nu er over 1 Aar siden jeg mundtlig underholdt mig med Dem, og det uagtet jeg saa sikkert havde gjort Regning paa snart at gjense Dem og Deres elskværdige Hund. Jeg slutter altsaa med Begjæring om at De bringer Heiberg og hans Moder mine bedste Hilsninger, og beder Dem bevare mig i venlig Erindring. De er selv vist saa god at gjøre det Samme. Ikke?

Deres hengivne

Jacob Skjelderup.

32. Til Det kgl. Teaters Direktion.

Kjøbenhavn den 20de September 1832.

For det mig bevilgede aarlige Gage-Tillæg af 150 rbdlr aflægger jeg herved den høie Direction min allerærbødigste Taksigelse, saa meget mere, som jeg i denne Gunst vover at see en Paaskjønnelse af mine Bestræbelser som Skuespillerinde, og et Tegn paa, at Directionen gjerne vil bidrage til at sætte mig i en saadan Stilling, der svarer til den Flid, jeg gjør mig ved Theatret, forudsat at ikke de bestaaende Indretninger og Vedtægter maatte forhindre eller indskrænke Directionens velvillige Hensigter.

Støttende mig paa denne Overbeviisning, tillader jeg mig at fremkomme for den høie Direction med en allerærbødigst Begjæring, hvis Opfyldelse vilde i flere Henseender være en Forbedring i min Stilling, medens den tillige — for saa vidt jeg selv tør bedømme Sagen — vilde være i Harmonie med hvad der under liggende Omstændigheder oftere er skeet, nemlig: at der maatte forundes mig Anciennetet fra en tidligere Epoche, end den, da jeg blev ansat som Skuespillerinde, hvilket fandt Sted i Sommeren 1829.

Den høie Direction vil — som jeg haaber — ikke finde denne Begjæring ubillig, naar den erindrer, at f. Ex. Hr. Dr. Ryge og Herr Instructeur Nielsen have erholdt Anciennetet endog fra et Tidspunkt, som gik flere Aar forud for deres Ansættelse ved Theatret, og saaledes nyde en Fordel, der maaskee med ikke mindre Ret tilkommer den, der, saaledes som jeg, har fra sin spæde Barndom været i Theatrets Tjeneste, har gennemgaaet alle de mimiske Forberedelser, som enhver Anden, der i ældre Aar betræder denne Bane, maa savne, og saaledes kan siges at være opdragen til Skuespillerinde. De sørgelige Barndoms-Aar, hvilke jeg har tilbragt ved Dandseskolen, ere mig i min nuværende Stilling som Skuespillerinde, af uberegnelig Nytte, og saa meget mere tør jeg haabe, at Directionen vil betragte denne som en ikke ringere Adkomst end den, at være traadt fra en foregaaende, paa den dramatiske Kunst aldeles ikke indflydende Stilling, over i Theatrets Tjeneste. Mellem Skuespillerne og Skuespillerinderne ere der Adskillige, som, foruden de to anførte, have erholdt Anciennetet fra en ældre Epoche end deres Ansættelse ved Theatret. Af Exempler tillader jeg mig at anføre følgende: I Aaret 1818 erholdt Hr. Stage og Madame Nielsen (dengang Mad: Rind) Anciennetet fra 1ste Mai 1813. I 1823 erholdt Mad: Andersen og Mad: Zinck Anciennetet fra Januar 1808, og Hr. Liebe fra October 1809. I 1824 erholdt Mad: Liebe Anciennetet fra hendes Debut den 2^{den} Februar 1802. I 1825 erholdt Hr. Enholm Anciennetet fra hans Debut i Aaret 1802. I 1827 erholdt Hr. Solodanser Funck Anciennetet fra 1807.

I Overensstemmelse hermed tillader jeg mig at bede den høie Direction om

Anciennitet fra den 22de April 1826, som var dengang jeg fremtraadte i første Forestilling af Aprilsnarrene, thi uagtet jeg førend denne Tid havde, foruden min Tjeneste ved Dandsen, spillet 67 Gange i forskellige Skuespil, saa anseer jeg det ovenanførte Datum som min egentlige Debut, da det var første Gang, jeg udførte
 5 en Hovedrolle (de forrige vare mindre betydelige Partier, for det meste smaa Børneroller), ligesom det ogsaa er fra hiint Øieblik af, at jeg kan siges at have tiltrukket mig Publicums Opmærksomhed som Skuespillerinde. Hvad der endydermere taler for Billigheden af min allerærbødigste Begjæring, er den Omstændighed, at jeg i Tidsrummet fra min første Fremtrædelse i Aprilsnarrene indtil min
 10 Ansættelse som kongelig Skuespillerinde i Sommeren 1829 har spillet 183 Gange, og det ikke Biroller, men Hoved- og Character-Roller af ligesaa stor Vigtighed, som de vigtigste af mine nuværende, og af hvilke jeg blot vil nævne dem, som jeg udførte i følgende 28 Stykker: . . . I samme Tidsrum, som jeg var saa beskjæftiget ved Skuespillet, udførte jeg Solopartier ved Dandsen.

15 Ifald den høie Direction finder min Begjæring billig, og har den Gunst at tilstede mig dens Opfyldelse, saa ville de 600 Rbdlr som den havde den Godhed at bevilge mig som Forskud paa Beneficen for de første 5 Aar, og som jeg modtog i forrige Sommer, ikke længere være at betragte som Forskud, da tvertimod hele Beløbet af denne Benefice maatte ansees som forfaldet til Udbetaling ved Udgan-
 20 gen af Saisonen 1830—31. Allerærbødigst

J: L: Heiberg, Kongelig Skuespillerinde.

33. Fra Det kgl. Teaters Direction.

den 10. October 1832.

I Anledning af Deres Skrivelse af 20^d. f. M. hvori De anmoder Directionen om at erholde Anciennitet fra den 22^d. April 1826, som den Dag, da De fremtraadte
 25 i første Forestilling af „Aprilsnarrene“ m. v. undlader den ikke at tilkjendegive Dem: at Directionen ikke er bemyndiget at tillægge nogensomhelst af Skuespilpersonalet en Anciennitet; men at saadant ene beroer paa Hans Majestæts allernaadigste Bestemmelse; ligesom den, med Hensyn til Slutningen af Deres Skrivelse, maa bemærke: at selv om den attraaede Anciennitet blev Dem tillagt, deraf
 30 ingenlunde, som De formener, vilde følge, at de 600 Rd., der allernaadigst ere Dem bevilgede som Forskud paa den næste Beneficagodtgjørelse, der maatte blive Dem tilstaaet, ikke længere vilde være at betragte som Forskud, men i saa Fald det hele Beløb af en Beneficagodtgjørelse være at ansee som forfalden til Udbetaling ved Udgangen af Saisonen 18³⁰/₃₁; eftersom ingen af Skuespilpersonalet efter de
 35 gjeldende Bestemmelser har noget bestemt Krav paa en Beneficagodtgjørelse førend efter 25 Aars Tjeneste, og de 1 a 2 Beneficagodtgjørelser, hvortil de af Personalet, der udmærke sig ved Flid og Talent, af Directionen kunne indstilles inden de 25 Tjenesteaars Forløb, ingenlunde forfalde efter et bestemt af Anciennitetens afhængigt Tidsrum; ligesom der i al Fald ikke vilde kunne beregnes Dem nogen Bene-
 40 ficagodtgjørelse for nogen af de foregaaende Saisoner, da det ikke er Directionen tilladt at gjøre Forslag til Uddeling af flere end 5 Beneficagodtgjørelser for hver Saison, og der allerede for enhver af de forløbne Saisoner ved allernaadigst Resolution er disponeret over det fulde Antal. —

Directionen maa endnu med Hensyn til de af Dem til Understøttelse for Deres
 45 Andragende anførte Tilfælde, hvor en anticiperet Anciennitet er blevet tilstaaet,

bemærke: at Flere af de saaledes Benaadede, allerede før deres Ansættelse ved Theatret, havde staaet i Kongeligt Embed, og næsten Alle først efter en længere fast Ansættelse ved Skuepladsen, og for en kortere Tid, end den af Dem attraaede, have faaet en anticiperet Anciennitet tillagt; hvorfor Directionen saavel med Hensyn hertil, som til de Omstændigheder, at De strax har erholdt Ansættelse som 5 Kongelig Skuespillerinde uden Prøvetid, og i et forholdsviis kort Tidsrum er bleven benaadet med flere Gagetillæg, ikke for Øieblikket tør vove at anbefale ovenomtalte Deres Andragende. —

Directionen undlader imidlertid ikke at tilføje, at det vil være den en sand Fornøielse, dersom De efter en noget længere Tids Forløb maatte indkomme med 10 et lignende Andragende, ved paa høiere Sted at anbefale samme, at kunne give Dem et nyt Beviis paa, hvormeget den paaskjønner Deres fortrinlige Talent og den stedse ufortrødne Villighed og Iver i Theatrets Tjeneste, hvorved De fra Deres første Fremtræden har udmærket Dem. —

F. Holstein. C. Molbech. C. L. Kirstein. 15
/A. Printzlau.

34. Til Frederik VI.

Kjøbenhavn den 27de October 1832.

Allernaadigste Konge!

Da jeg i August Maaned forrige Aar indtraadte i Ægteskab med Professor Heiberg, blev mig, paa Grund af Deres Majestæts allernaadigste Tilladelse, udbe- 20 talt af Theaterkassen 600 Rbdlr Sedler som Forskud paa den Beneficegodtgjørelse, jeg, ifølge Kongelig Resolution af 1794, kan vente for Flid og Talent.

Denne Beneficegodtgjørelse pleier at tilfalde Theatrets Kunstnere fem, sex eller flere Aar efter deres Ansættelse, i Forhold til deres Tjeneste.

Saaledes fik f. Ex. Madame Wexschall, som blev ansat i 1821, Beneficegodt- 25 gjørelse i 1826; Madame Eisen, som ansattes i 1822, erholdt Beneficegodtgjørelse i 1827, og Skuespiller Foersom, ansat i 1824, modtog den i 1830.

De to sidstnævnte havde gjort Tjeneste ved Theatret som Elever, førend de ansattes. Madame Wexschall blev ansat ved sin første Fremtrædelse.

Min hele Barndom har jeg tilbragt ved Theatret, sørgeligen nok, paa Dandse- 30 skolen. I Aarene 1821—1826 udførte jeg baade Solopartier i Dandsen, og Roller (i Alt 67 Gange) i forskjellige Skuespil, og i Aaret 1829 blev jeg allernaadigst ansat som virkelig Skuespillerinde.

Den første Rolle af Betydenhed, hvori jeg fremtraadte, og hvori jeg var saa lykkelig at vinde betydeligt Bifald, var i Aprilsnarrene, som opførtes første 35 Gang den 22de April 1826. Fra den Dag og indtil min Ansættelse i 1829 spillede jeg 183 Gange, for en stor Deel i Roller af Vigtighed, saasom i De Uadskillelige, Preciosa, Romeo og Julie, Elverhøi.

Min nærværende allerunderdanigste Bøn er at min Anciennitet maatte regnes fra fornævnte Datum af 22de April 1826, som den Dag fra hvilken jeg begyndte 40 at gjøre virksom Tjeneste i Skuespillet. En lignende Naade er tilfalden mange af Theatrets Kunstnere, og derfor nærer jeg det allerunderdanigste Haab, at Deres Majestæt vil skjænke ogsaa mig den. Jeg tillader mig blandt flere Exempler, blot at nævne tre: Madame Liebe var ansat i 1803, og fik Anciennitet fra sin Debut i

1802; Madame Andersen og Madame Zinck, der ansattes i 1810, fik Anciennetet fra deres første Fremtræden paa Skuepladsen i 1808.

Bevilgelsen af denne min allerunderdanigste Bøn vilde sandsynligviis medføre det øieblikkelige Gode, at Resten af den Beneficegodtgjørelse, som jeg i forrige 5 Aar fik Forskud paa, i Aar vilde vorde mig udbetalt, da min Ansættelse saaledes blev beregnet fra den Tid jeg virkeligen begyndte at gjøre Tjeneste som Skuespillerinde, hvilket nu er over sex Aar siden.

Da den Kongelige Theater-Direction, som jeg har henvendt mig til om dette Anliggende, har svaret, at den ikke var bemyndiget til at bevilge mit dobbelte Andragende, men at dets Afgjørelse beroede paa Deres Majestæts allerhøieste Bestemmelse, saa fordrister jeg mig til allerunderdanigst at bede Deres Majestæt om:

at min Anciennetet maatte regnes fra 22de April 1826, og at der, for de tilbagelagte 6 Aars Tjeneste, maatte nu bevilges mig første Beneficegodtgjørelse for Flid og Talent.

Allerunderdanigst

15 J: L: Heiberg, Kongelig Skuespillerinde.

35. *Fra J. A. G. Stage.*

den 22 Novbr 1832.

Som dramatisk Elsker jeg Dem Kurven giver,
Dog af Hjertet Deres Ven jeg stedse bliver.

Ærbødigt
G. Stage.

20

Til Vitterlighed

Liebe

Rosenkilde

Som sin Hilsen gjerne bringe vilde,
Men — jeg har saameget at bestille.

Aldrig De i deres Dage
skal en Kurv fra mig modtage.

25

Lb.

Ærbødigt
R:!
o!

36. *Fra Det kongelige Teaters Direktion.*

d: 24 Decbr: 1832.

Paa Directionens allerunderdanigste Betænkning af 13 d: Novbr. d: A: har det behaget Hans Majestæt under 22^d: d. M: allernaadigst at resolve:

30 „Vi ville i Betragtning af den Skuespillerinden Fru Heiberg af Directionen givne særdeles Anbefaling, samt øvrige Omstændigheder, allernaadigst have bevilget, at hun maa nyde een af de 3 Beneficegodtgjørelser for Flid og og Talent, som for indevørende Theatersaison blive disponible; hvorhos Vi allernaadigst ville have Directionen tilladt, angaaende Supplicantindens aller-
35 underdanigste Begjæring om at forundes Anciennitet som Skuespillerinde fra 22^d: April 1826, til sin Tid at indkomme med nærmere allerunderdanigst Forestilling.“ —

hvilken allernaadigste Resolution man ikke undlader herved at meddele Dem. —

F. Holstein. C. Molbech. C. L. Kirstein.

/A. Printzlau.

37. Fra J. W. Skjelderup.

Christiania d. 9 Marts 1833.

Deres Brev var i Sandhed den meest kjærkomne Nytaarsgave, jeg kunde tænke mig, og dobbelt kjærkomment, da jeg næsten havde opgivet Haabet om at see nogle Linier fra Deres Haand, hvilket Heibergs Brev til Chr. Hansson havde fremkaldt. Imidlertid fik jeg dette Beviis paa at Dansk og Fransk Virak (jeg læser Dagen) 5 ikke havde faaet Dem til at glemme en hengiven Ven, og da De ytrer Ønsket om imellem at faae Efterretninger fra Deres Søster og mig Uværdige, saa maa De fremdeles vente, at jeg ikke nægter mig den Fornøjelse af og til at fremstille mig for Deres Erindring, hvori jeg skal udbede mig et lidet Huusrum. Deres Søster lever vel, og har i senere Tid meget sjelden havt sit slemme Tilfælde, skjønt hendes Sygelighed rigtignok undertiden hindrer hende i tilgavns at memorere Rollerne, og jeg kan ikke nægte, at jeg mangen Gang sidder i den dødeligste Angest for at hun skal komme reent fra det, hvilket dog heldigviis aldrig har været Tilfælde. Naar hun er vel disponeret, gaaer det meget brav med Spillet, og i flere Roller vinder hun almindeligt Bifald. At hun har været ved Dansen, kommer 10 hende til megen Nytte, og hun er her den eneste Skuespillerinde, som har nogen Maneer, og som paa Theatret bevæger sig med Tække. Hun er bleven Medlem af Byens galanteste Selskab, det musicalske Lyceum, og forleden Dag assisterede hun i en Sextet af Robert le diable. Ligeledes har hun været paa Bal i Selskabet, og, som jeg haaber, moeret sig vel. Sidste Søndag havde jeg inviteret Malle paa Bal, 15 men da hun ved en pludselig Forandring af Stykke kom til at spille den Aften, kunde hun ikke tage derhen, og, som galant Cavallier, blev jeg da ogsaa derfra. NB. NB. Malle danser overmaade godt. — . . . [Wraatzes vil tilbringe næste Vinter i København. Chr. Hansson er blevet forlovet. S. spekulerer paa en Tur til København, om muligt til Berlin] . . . Men Deres egen Tour til Sommeren, lad der nu 25 endelig blive Noget af! Er det mig mueligt, saa møder jeg Dem ved Svinesund. — Til Slutningen hilser jeg Dem fra Malle (maaskee hun kaldes Amalie i Kjøbn. men her heder hun Malle), og beder Dem paa det Venskabeligste hilse Heiberg, Frue Gyllenborg og alle de Andre.

Deres hengivne Ven

Jacob Skjelderup. 30

38. Til H. C. Andersen.

Ris i M.H. saa langt at D. glemmer
Molbecks Ordbyg.

Dans
J. J. Heiberg

Den 21 April 1833.

39. *Fra Johanne Luise Heiberg m. fl. Skuespillerinder til Det kgl. Teaters Direction.*

Kbhvn 30 Mai 1833.

Allerede for flere Aar siden have vi undertegnede Skuespillerinder villet tage os den Frihed at skrive til den høie Direction, for at gjøre den opmærksom paa adskillige Ubehageligheder, af hvilke vi og vore Kunstsøstre dagligen lide, under hele Theater Saisonen, og paa hvilke vi tør haabe at Directionen vil raade Bod, saasnart den har lært dem at kjende.

Enhver Fremmed eller Uvedkommende, som kun var bekendt med den Opmærksomhed som i den hele dannede Verden vises Damerne fremfor Herrerne, vilde, naar han saae hvorledes det modsatte Forhold finder Sted ved Theatret, falde i Forundring over, at denne Indretning contrasterer saa stærkt imod Alt, hvad der udenfor samme ansees for henhørende til fine Sæder og god Tone. Denne Contrast maatte saameget mere forekomme ham besynderlig, som Theatret, der i vore Tider skulde være een af Culturens Befordrere, sætter sig i sine indvortes Forhold i en saadan Opposition til den, at man ved at betragte de store Forretligheder, som Skuespillerne nyde fremfor Skuespillerinderne, skulde troe at vi levede før Christi Tider, da Qvinderne betragtedes som Slavinder.

I Særdeleshed ville vi omtale vore Paaklædningskamre. Kan der tænkes noget mere Uhyggeligt, noget mere forderveligt for Helbreden end disse? Vi ville, for at holde os til eet af dem, hvilket langt fra ikke ansees for det sletteste, beskrive Nr. 11, som er det, der hver Aften indrømmes de første Skuespillerinder. I dette Værelse er en stor Kakkellovn paa den ene Væg, og Døren ligefor; den tredie Væg udgjør et Vindue, og den fjerde en mørk Baggrund. Den eneste og endog høist indskrænkede Plads til Paaklædning i dette Værelse, er den imellem Døren og Kakkellovnen. Ved at sidde med den ene Side op ad en brændende Kakkellovn og med den anden i den frygteligste Træk fra den til Gangen vendende Dør, er det umuligt at undgaae Forkjølelse og andre Sygdomme, hvilke ikke blot ere til vor egen, men til Theatrets Skade. Paa samme Tid som vi her maae gjøre Toilette, benyttes Værelset af Fru Ryge som en Boutik, hvorfra der uddeles Alt hvad Pyntekonerne behøve til Deres Arbeide; thi da hun intet eget Værelse har til at opbevare og uddele disse Ting, saa benyttes dette dertil, og en Følge heraf bliver, at Døren aldrig staaer stille, men uophørlig lukkes op og i. — Da der nu ingen anden Plads er til Paaklædning end den allerede omtalte, imellem Døren og Kakkellovnen, saa forøges derved de pludselige Afvexlinger i Temperaturen, ligesom man ogsaa hvert Øieblik maa, for ikke i sin Negligé at sees af de paa Gangen Forbigaaende, springe tilside, hvilket afbryder Toiletet, og bevirker at man har den største Møie med at blive færdig til rette Tid. Og hvorledes er nu Værelset møbleret, og hvilke Beqvemmeligheder frembyder det? Et hvidt Træbord, nogle smaa Tabouretter, et Speil hvori man netop kan see sit Hoved, en smudsig Viinflaske af grønt Glas, istedetfor Vand-Caraffe, en bruun Leerskaal istedetfor Vaskesfad, dette udgjør omtrent det hele Meublement, thi endogsaa et Vandglas mangler, formodentlig i den Forudsætning, at man kan drikke af den omtalte Flaske. Der findes ikke engang en Servante; saa at naar Chefen eller Regisseuren vil tale med os om Tjenesten, eller en Forfatter takke os, hvilket undertiden kan være Tilfældet, da maa man rødme af Frygt for at de skulde see dem formeget om i Værelset. Hertil kommer, at Damernes og Herrerne Værelser støde umiddelbart

til hinanden, og blot ere adskilte ved en Brædevæg, hvis Bestanddele slutte saa daarligt, at de paa flere Steder ikke forhindre Lysstraalernes Gjennemgang, en Omstændighed, som en bleven benyttet til at gjøre Aabningerne større, saa at vor første tidsspildende Forretning hver Aften er, at maatte eftersee alle Væggene, for at tilstoppe alle de Huller, som enten forefindes, eller ere anbragte deri. Directionen vil udentvivl blot behøve at erfare dette, for at føle det Oprørende i at udsætte honnøtte Fruentimmer for Ubehageligheder af denne Natur. Derimod har enhver af de første Skuespillere sit eget bestemte Værelse, hvori han klæder sig paa hvergang han spiller, hvori han altsaa kan have staaende hvad han behøver til sin Paaklædning, og gjøre sig Værelset saa behageligt som han vil, istedetfor at vi, som snart klæde os i et, snart i et andet Værelse, ikke have noget Gjemmested til de, til enhver Aftens Toilette nødvendige Ting, men maa bære store Kurve med os, for deri at medbringe dem. Disse Kurve fylde tillige unødvendigt op i Vognen, hvori der ofte, især ved store Stykker, ere 6 à 7 Personer, og altsaa ligesaa mange Kurve. Alt dette synes at tyde paa at det mandlige Personales Toilet ansees for vigtigere end det kvindeliges, en Mening, som dog neppe gjelder hos Tilskuerne. Dette bestyrkes endvidere derved at Herrerne have Tilladelse til, naar de ønske det, at tage deres egen Tjener med for at klæde dem paa, hvilken da erholder samme Betaling, som Theatrets egne Paaklædningsbetjente, hvorimod Damerne ikke have Tilladelse til at medtage deres egne Piger, af hvilke de er vante til at at paaklædes; men maae lade sig nøies med det fremmede Fruentimmer, som Oeconomie-Inspecteuren finder for godt at anwise dem, og dog er det ømfindtligere for et Fruentimmer end for et Mandfolk at bruge fremmed Hjelp ved sit Toilette. Det er ikke vor Mening at begjære Pyntekonernes Afskaffelse, men kun at det samme frie Valg indrømmes os som Herrerne. Men den høie Direction synes hidtil saalidet at sympathisere med vore Anskuelser i dette Punct, at da nogle af os Undertegnede, nemlig Mad. Wexschall, Jfr. Jørgensen, Fru Heiberg og Jfr. Heger, allerede for længe siden, skriftlig anmodede Directionen om at lade os beholde Jfr. Nielsen, der var den eneste, som klædte os paa til vor Tilfredshed, blev ikke allene dette Ønske uopfyldt, men vi bæredes ei engang med et Svar, og maa af denne Mangel paa den simpleste Opmærksomhed, befrygte at Directionen anseer os for meget underordnede Væsner, saavel i Livet som i Kunsten. Men vi ville ikke antage at Directionen skulde have en privat Mening, der er — det tør vi sige — aldeles modsat den offentlige. I ældre Tider var det anderledes. Skuespillerindernes Opførsel i de Forhold, som ikke vedkomme Theatret, var ikke altid som den burde være, som Mennesker vare mange af dem mindre agtede, og paa Grund deraf blev deres Stand det ogsaa mindre. Kun faae iblandt dem vare som Huusmødre bekendte for Orden eller Sands for den behagelige eller forskjønnende Indretning af det huuslige Hjem. Det var altsaa naturligt at de ikke følte Mangelen af Orden, Beqvemmelighed og Ziirlighed paa Theatret, da den ikke stak af mod den, som de fandt hjemme. Men hvis den høie Direction vil værdiges at tage vore Paaklædningskamre i Øiesyn, vil den vist sande med os, at de ikke ere anderledes end at man til Nød kunde lade Tjenestepiger benytte dem, men ikke Fruentimmer som ere vante til, i deres Hjem at finde alle de smaa Behageligheder, som de her maae undvære. Ja, naar man kommer derover om Aftenen, kunde man gjerne græde over den Foragt, idet mindste tilsyneladende, som vises de stakkels

Skuespillerinder, der tilbringe saa stor en Deel af Deres Tid om Vinteren i disse ubeqemme og usunde Huller. At Oeconomie-Inspecteuren ikke paataaler Sligt, er til vor Ulykke, men da han selv, som bekjendt, sætter saa liden Priis paa hvad der hører til Beqvemmelighed og Elegance, kan man ikke fortænke ham i at han
5 ikke kan føle det for os Saarende i at maatte undvære det.

Directionen mener maaskee, at det ikke vedkommer den, enten Skuespillerinderne ere ordenlige eller uordenlige Huusmødre, og i det Hele, hvorledes de ere som Mennesker. Men ifald saa skulde være, tage vi os den Frihed at sige, at dette netop maa være en Theater-Bestyrelse magtpaaliggende, thi den Agtelse, som det
10 qvindelige Personale nyder hos Publicum, falder jo ogsaa tilbage paa Theatret. Det har varet længe nok, inden den offentlige Mening har villet skjenke Skuespillerinderne den samme Agtelse, som tilkommer det hele qvindelige Kjøen, og vi kunne vist, uden at rødme, sige, at vi, i vore Tider, fortjene den ligesaavel som alle andre Fruentimmer. Ogsaa er det vist nok dobbelt nødvendigt for en Skue-
15 spillerinde at have Sands for Orden, thi uden denne kan hun ikke ordne sine Tanker, og uden dette kan hun ikke opfatte en Character.

Ifølge vor Mening burde de nuværende Skuespillerinder, endnu af en væsentlig Grund, behandles med største Agtelse og Omhu; hvor accurate ere de nemlig ikke i Opfyldelsen af deres Pligter? Hvor godt lære de ikke deres Roller fremfor
20 de fleste af Herrerne? Hvor beredvillige ere de ikke, fremfor disse, til at vise Theatret Tjeneste ved alle pludselige Forandringer af Stykker? Men istedetfor at belønnes derfor, synes det snarere, som om den paa Theatret gængse Talemaade var sand: at kun ved at gjøre Vanskeligheder og vise sig stridig, opnaaer man Erkjendelsen af sin Virken. Kun saaledes kan man forklare, hvorfor Skuespillerin-
25 derne for det meste ere slettere gagerede end Skuespillerne, uagtet de maae anvende en betydelig Deel af deres Gage til deres Garderobe, medens Herrerne faae aparte Betaling for hver Gang de spille i deres egne Klæder, ja endog for enhver Hat, som de bruge paa Scenen. Og dog kunne Herrerne benytte de samme Klæder udenfor Scenen, hvorimod vi, som idelig maae anskaffe os moderne Hovedtøier,
30 Blomster, Fjer, Baand o. s. v., hvormed vi bestandig maa variere, som oftest ikke siden have Brug for disse Genstande, da den Pynt, som tager sig ud paa Theatret, ikke passer paa Gaden eller i Selskaber. Desuagtet have vi ingen Erstatning derfor. Det er langt fra os at ønske nogen Indskrænkning i Skuespillernes Fordele, men det forekommer os at vi have samme, om ikke større Adkomster dertil.

35 For at raade Bod paa de omtalte Ubehageligheder ved Paaklædningskamrene tillade vi os at foreslaae følgende Forandring ved dem:

De fire til Skuespillerinderne anviste Værelser, kunde ved Borttagelse af et Par Skillerum indrettes til to større. Thi da dog de nærværende Værelser sædvanlig besættes med to Skuespillerinder, saa vilde det ikke forøge Ubehageligheden,
40 om et dobbelt saa stort Værelse, der frembød flere Beqvemmeligheder, besattes med tre eller fire. I disse større Værelser kunde anbringes et Par Comoder, forsynede med Skuffer med forskellige Nøgler, en til hver Skuespillerinde; fremdeles en Sopha, beqemme Borde, Stole og Tabouretter, et Par Servanter med alt Tilbehør, et simpelt Teppe paa Gulvet, og hvad der især er nødvendigt for Tje-
45 nesten: et stort Toiletspeil, hvori man kan besee den hele Figur, da man ikke i de smaa Speile kan se, hvorledes det Nederste af Kjolen sidder, og man ikke upaa-

klædt kan gaae ind i den af Mennesker opfyldte Foyé, men maa vente, til man er paaklædt, og da er det for silde at gjøre Forandringer.

Hvad vi her have taget os den Frihed at anføre, er ikke det Eneste, hvorover vi med Grund kunne beklage os. Men for ikke at falde den høie Direction til Besvær, have vi for denne Gang indskrænket os til at henlede dens Opmærksomhed 5 paa det vigtige Punct: Vore Paaklædningskamre og den Opvartning, som vi erholde i disse.

H. Jørgensen. J. L. Heiberg. E. Heger. S. Winsløw.
F. Larcher. A. Wexschall. B. Kragh.

40. *Fra Det kgl. Teaters Direktion.*

24 Julii 1833. 10

I en, ved fremmed Haand affattet af Dem undertegnet Skrivelse, dat. 30 Mai 1833, har Directionen modtaget Deres Meddelelse angaaende adskillige Mangler ved de af Skuespillerinderne benyttede Paaklædningsværelser, som De troer at kunne besvære Dem over, m. m. — For saa vidt som disse Mangler befindes at være grundede, og af den Art, at de efter Omstændighederne kunne afhjælpes, vil Directionen drage fornødent Omsorg for, at dette, efter nærmere Overlæg med det 15 kgl. Theaters Oec. Insp., skeer; og vil De, for saavidt der til nogen af de fremsatte Poster ikke tages Hensyn, kunne mundtlig erfare Grunden herfor, naar De derom henvender Dem til Directionen i en af dens sædvanlige Forsamlinger. — Hvad iøvrigt saavel Indholdet i bemeldte Skrivelse angaaer, der tildeels indbefatter 20 aabenbar Usandhed (saasom at Skuespillerinderne for det meste skulde være slettere gagerede end Skuespillerne, et Foregivende, der, hvad enten man tager Hensyn til Forholdet imellem de af begge Classer af Theater-Personalet udførte Roller og sammes Gagering, eller til det Fortrin, der i den Henseende er givet Enkelte fremfor deres jævnaldrende eller ældre Medspillende, er lige ugrund- 25 det) som ogsaa den i en Skrivelse til den Dem foresatte Kongelige Direction herskende upassende Tone: da vil Directionen ikke videre agte herpaa, eller paa de mange i meerbemeldte Skrivelse forekommende stødende, urimelige og tildeels latterlige Udtryk (f. Ex. om slavisk Behandling af det quindelige Theaterpersonale, m. m.). Directionen troer saa meget mere for denne Gang at kunne overse 30 det Upassende i denne Skrivelse, som den troer at kunne antage, at dette Misgreb i Almindelighed ikke har havt sin Grund i ond Villie hos de Skuespillerinder der have sat deres Navne under den indgivne ved en fremmed Haand affattede Besværing; men snarere i disses Ubekjendtskab med de passende Former, vel ogsaa i den valgte Conciipients Tilbøielighed til uden Hensyn til om de Underskrivendes 35 Sag derved skadedes, at benytte en Leilighed til at yttre sig paa en uhøflig Maade imod Theatrets og Theaterpersonalets Foresatte. Directionen vil derfor endnu blot tilføie: at den finder sig foranlediget til at advare Dem for en lignende Fremgangsmaade i Fremtiden, da en saadan meget let kunde drage ubehagelige Følger efter sig.

H. M. K. 40

41. *Fra Jonas Collin.*

Mikkelsdag [o: 29. September] 1833. Kl. 11½ f. M.

Du talede forleden om en Formiddags Tour til vort Landsted. Min Vogn
 gaaer derud om en Time, og tilbage til Byen Kl. henved 3 — maa jeg hente Dig
 og besøge Dig tilbage? Professoren følger vel med*, men Baronessen vover sig
 5 vel ei ud saa aarle. Din hengivne

Svar udbedes, mundligen Ja eller nei.

Collin.

* og kan han ikke, saa betroer han Dig vel til mig.

42. *Fra P. F. Wulff.*

Søcadet Academiet, d. 1ste Januar 1834.

10 Som Konstens Wærker i det bitte Smaa
 her afstøbt, uden Aand, Dem vi tiltaler,
 Som vi i Form og Skjønhed maae tilbagestaae
 for Mestrenes Originaler:
 Saa gandske modsat staaer De, min Veninde,
 i Livet, i Thalias Hal,
 15 som Yndets rene Ideal,
 som Danmarks ypperste og første Kunstnerinde.

S. T.

P. F. Wulff.

Fru J: L: Heiberg.

10 P. S. Om Forladelse! De meest maculerede hvide Figurer skal om nogle Dage
 blive restaurerede.

43. *Fra Fr. Paludan-Müller.*

[Antagelig medio Februar 1834].

Denne lille Bog bedes De at forunde en Plads i Deres Bibliothek, om det end
 skulde være paa den nederste Hylde. Jeg havde haabet selv at kunne overbringe
 Dem den paa Søndag; men da jeg forhindres deri, sender jeg den med Georg B.
 25 som derved i Ordets egentligste Forstand bliver postillon d'amour — forstaaer sig
 amour og Amor ere eensbetydende Ord.

Da jeg veed, at De som Konstens ægte Datter nødvendigviis maa befinde Dem
 godt i den smukke Natur, tilføier jeg intet Ønske for Deres Velbefindende, men
 underskriver mig simpelt og uden Konst Deres naturlige

30 Fr. Paludan Müller.

Mange Hilsener til Fru Gyllenborg og Deres Professor.

44. *Fra Henrik Hertz.*

Til Johanne Louise Heiberg.

I UDLANDET

(Neapel, 1834).

35

Der er Taarer, Ingen kan beskrive,
 Taarer, Ingen gjerne taler om.
 Graad, der maa en Hemmelighed blive
 Mellem os og Gud, fra hvem den kom.

Jeg kan sige, jeg har grædt af Smerte,
 Sige, jeg har grædt af Trang og Nød; —
 Ak, men overstrømmer dette Hjerte,
 Gjør Erindringen mig varm og blød:
 Taarerne, der da fra Øiet bryde, 5
 Sagte, tause, hemmelige flyde.

Hjemvee! Ubegribelige Længsel!
 Suk, mens Alting smiler mig imod!
 Trang til Flugt paa en bevinget Fod,
 Som var dette Paradis et Fængsel! 10
 Hver min Tanke haster forud hjem
 Til den Kreds, der vinker mig fortroligt;
 Hvert mit Pulsslag siger mig uroligt,
 Der er langt, ak langt fra mig til dem!

Elskte Venner i mit Hjemlands Dal! 15
 Eder, hvem Erindringen sig kaarer
 Under Fastlands Helgenskrin og Qval,
 Eder gjælde disse dultge Taarer.

Henrik Hertz.

45. *Til Elisabeth (Elise) Holst.*

[15. April 1834]. 20

Kjære Søster! Erindrer De den Dag da vi to svage dødelige svore paa aldrig at benytte os af Hymens Fakkelt? Men svore vi tillige Amor Krig? Jeg tror det ikke. Vi besluttede nok tværtimod at holde os gode Venner med ham. Men ak! vi tænkte ikke paa at er man først rigtig fortrolig med den ækle Dreng som leer af vor Smerte, saa faaer vi strax en Følelse af at man ikke kan stole paa ham den 25 lille flygtige Gud med mindre man tager Hymen hans Fiende med i Fortroligheden for at den kan holde den Anden Stangen. Det bliver dog bedst at lade Amor blive den Høistcommanderende og holde sig gode Venner med ham en Ting som bliver Dem let da han vist ikke for den himmelskes forsmaar den jordiske Psyches Venskab. Jeg blev en Meeneder men hvad jeg føler paa en Dag som 30 denne da De er gakket hen og har gjort ligesaa og vi altsaa staar paa samme Trin hvad Samvittigheden angaaer søger min Pen forgjæves at tolke. Maaskee hvis jeg mundtligt i dette Øieblik kunde bringe Dem min hjerteligste Lykønskning at Hermes vilde løse mine Læber for at jeg i en Strøm af Ord kunde udtrykke min Glæde. Værdiges imidlertid at modtage den lille fattige Gave som for mig har 35 Værd derved at jeg medens jeg havde den under Arbeide hele Tiden har tænkt paa Dem med de kjærligste og bedste Ønsker for Fremtiden og med Glæde over at turde underskrive mig

Deres af Hjertet hengivne

J. L. Heiberg.

46. *Fra Det kgl. Teaters Direktion.*

den [?] April 1834. 40

Til Fru Heiberg, Kongelig Skuespillerinde.

Ligesom det ved flere Leiligheder har været Directionen behageligt at erkiende den sieldne Flid, utrættelige Villighed, hvormed De anvender Deres Talent for

Theatrets Tarv: saaledes har den troet at kunne finde en Anledning i det betydelige, ualmindelige Antal af Roller, som De allerede i den endnu ikke tilendebrogte Saison med saa meget Held og Bifald har udført, til at erhverve Hans Majestæts Kongens allernaadigste Tilladelse til, at paaskønne og opmuntre en
 5 saa hæderlig Pligtopfyldelse og Udøvelse af Deres Konst og Talent, ved en extraordinair Belønning. Det er Directionen en særdeles Fornøielse, i det den til-mælder Dem dette, tillige i Følge allernaadigst Bemyndigelse i Hans Majestæts Navn at kunne tilsende Dem hosfølgende Foræring af et Taffeluhr, hvilket De vilde modtage og bevare, ligesaavel til et Beviis paa Allershøiestes Velbehag, som
 10 til Vidne om den Agtelse, hvormed Directionen paaskønner Deres Gave, Deres Flid og Iver, og Deres øvrige Fortienester af Skuepladsen. [Uden Underskrift.]

47. *Fra Det kgl. Teaters Direktion.*

2den Juni 1834.

Hans — — — 31te f. M. behaget at bevilge Dem et aarligt Gage-Tillæg af 100 Rd. Sølv, fra 1ste Juli d. A. at regne. — Ligeledes har Allershøistsamme,
 15 ifølge Directs. Indstilling, ved Resol. af samme Dato, med Hensyn paa den af Dem udviste Flid og Virksomhed ved at instruere flere af Theatrets yngre Subjec-ter, tilstaaet Dem en Gratification af 150 Rbd. Sedler af Theaterkassen. — Hvorom man ikke skulde undlade herved at meddele Dem fornøden Underretning. —
 [Uden Underskrift.]

20 48. *Fra Fr. Paludan-Müller.*

10 Octobr. 34.

Nina.

Endnu det Underfulde mig omringer,
 Endnu fortryllet kan min Sjæl fornemme
 Det klare Sprog, der virker uden Stemme,
 25 Den toneløse Sang, som deilig klinger.

Endnu jeg Sorgen seer med Glædens Vinger
 Og Fryd, hvis lette Flagren Taarer hemme;
 Endnu jeg seer Erindring dybt at gjemme,
 Hvad intet Haab til Hjertet mere bringer.

30 Endnu, o Nina, Øiet paa Dig hviler,
 Og uvis svæver Tanken, om Du kjærligst
 Os rører, naar Du sørger eller smiler.

Dog hvad er alle Ord! Kan Ord forkynde
 35 Hvad i Dit rige Smykke funkler herligst? —
 O fine Gratie! Sjælefulde Ynde!

Ovenstaaende Sonnet, der kun svagt udtrykker hvad jeg har følt ved Deres deilige Nina, beder jeg Dem ikke at forkaste; idetmindste lad den tjene Dem til Beviis paa, med hvormegen Deeltagelse jeg har fulgt Deres Fremstilling.

Deres

Paludan Müller.

40 Til Fru J. L. Heiberg.

49. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d 22de Nbr. 1835.

Af et Par Ord, De lod falde igaarftes, maa jeg antage at De for min Vaudevilles Skyld sidder oppe en af disse Nætter. Derover har jeg følt en stor Smerte. Men da der Intet er at gjøre derved, har jeg i det mindste troet at burde lette Dem denne Ubehagelighed saa meget det stod i min Magt. Medfølgende Lysestage og Lys skal tjene hertil, eftersom jeg bilder mig ind at Synet af en saadan Lysestage og at faa fortræffeligt Lys endelig maa kunne holde Dem vaagen. Angaaende Stagen kan jeg næsten sige med Charles Tang i Flyttedagen, at der kun existerer to Expl. deraf udenfor Paris, hvoraf det ene eies af den franske Chargé d'affaires i Wien, den anden har været i Ens Besiddelse, der betragter det som en stor Lykke at kunne offerere Dem samme paa Deres Fødselsdag. Jeg vilde ansee det for upassende at gjøre Dem opmærksom paa de mange skjulte, fine Betydninger, der ligger i Lyset, f. Ex. at der vil udgaae fra Dem et Lys over min Vaudeville, der nok kan trænge dertil o. s. v. Alt Sligt kan Ingen bedre end De selv udfinde. —

Jeg er med Høiagtelse og Venskab Deres 15

S. T.

Henr. Hertz.

Fru Heiberg.

50. *Fra Johan Ludvig Heiberg til Det kgl. Teaters Direktion.*

Kjøbenhavn den 21de Januar 1836.

Allerede længe har min Kone havt det Ønske, at foretage en Reise i Udlandet, ei allene til Adspredelse og Opmuntring, men ogsaa, og fornemmelig, for at høste Nytte for sin Kunst, ved at besee nogle af de bedste fremmede Theatre, især Theatrene i Paris og — om muligt — i Wien.

At en saadan Reise, foretagen i det nævnte Øiemed, ikke blot ville være gavnlig for hendes Sundhed, men ogsaa for den videre Uddannelse i den Kunst, hun udøver, derom kan neppe være to Meninger; ikke som om hun, efter at have seet de berømteste udenlandske Skuespillerinder, skulde vinde ved at optage deres enten individuelle eller nationale Eiendommeligheder — Ingen, som selv kan opfinde, vil gjøre sig til Efterligner af Andre — men upaatvivleligt er det, at et udvidet Bekjendtskab til de forskjellige Landes forskjellige Anskuelser og Frembringelser i hvilkensomhelst Kunst udvider deres Dyrkeres Synskreds, og meddeler en Rigdom af Stof til fremtidig Eftertanke og Benyttelse, der uden at gjøre sig umiddelbart gjældende i denne eller hiin bestemte Præstation, er usynligen, men dog kjendeligen tilstede i den sikkrere, friere og fastere Udvikling af de medfødte, hidtil efter en mere indskrænket Maalestok uddannede Naturgaver.

Denne Sandhed, som vist Ingen vil bestride, og som jo ogsaa allerede for længe siden har vidst at gjøre sig gjældende for Dyrkerne af alle de andre skønne Kunster, saasom for Malere, Musikere, Digtere, har det kongelige danske Theaters Bestyrelse jo allerede længe vindiceret for Dyrkerne af den sceniske Kunst, idet Reise-Understøttelser ere blevne bevilgede en stor Deel af Skuespil-Personalet. Min Kone vilde derfor heller ikke tvivle paa, at den høje Direction jo vilde bevilge hende den samme Fordeel, som saa Mange have nydt, ifald ikke den Vanskelighed var, at hun behøver en større Understøttelse, end den som ved denne Leilighed bevilges, da hun, som Fruentimmer, deels behøver flere og større Be-

qvemmeligheder paa en Reise, end en Mand, deels ikke kan reise uden Ledsagelse. Da hun imidlertid yderst nødig opgiver sit Ønske; da hun endog anseer det for en Pligt mod den Kunst, hun udøver, at gjøre hvad hun formaaer til at uddanne sig for den; da hun endelig netop nu, medens hun endnu er ung, og har Ungdommens
 5 Modtagelighed for nye Indtryk paa Sindet og Anskuelsen, med Nytte vil kunne udvide sin Synskreds: saa tillader jeg mig herved, paa hendes Anmodning, og paa hendes samt egne Vegne, at ansøge den høie Direction

- 1) om at en Reise-Understøttelse maatte bevilges min Kone, og være til hendes Disposition i indeværende Aars Sommermaaneder;
- 10 2) at den maatte blive større, end den som sædvanlig bevilges;
- 3) at en moderat Extra-Understøttelse til samme Reise maatte bevilges mig personligen, for at jeg kunde ledsage min Kone, hvorimod jeg paa min Side vilde være opmærksom paa alle de sceniske Nyheder, der kunde have Interesse for det danske Theater, vælge dem efter bedste Skjønnende, sende dem
 15 hjem saa hurtigt som muligt, og, hvis noget meget Interessant og Brugbart især maatte tilbyde sig, oversætte og bearbejde det under mit Ophold i Paris eller andensteds, for at Theatret saa meget hurtigere kunde faae det; endelig udføre alle andre til Theatrets Tarv sigtende Commissioner, som den høie Direction maatte finde for godt at anbetroe mig;
- 20 4) ifald den høie Direction ikke kan bevilge af Theatrets Midler, hvad der, ifølge det Ovenstaaende, maatte behøves, der i den allerunderdanigste Indstilling til Hans Majestæt Kongen da maatte skee en Anbefaling for min Kone og mig til hos Allerhøistsamme at erholde det Manglende.

Underdanig

25 J. L. Heiberg.

51. *Fra Det kgl. Teaters Direktion til Johan Ludvig Heiberg.* d: 23de Februar 1836.

... [Referat af Heibergs Skrivelse af 21. Januar og af Fru Heibergs Ansøgning af s. D. om at maatte give Sommerforestilling].

Efterat Directionen, i Anledning af forberørte Andragender, havde nedlagt
 30 allerunderdanigst Forestilling, har Hans Majestæt allernaadigst resolveret saaledes:

„Vi ville allernaadigst have Skuespillerinde Fru Heiberg forundt Tilla-
 delse til, efter indeværende Saisons Slutning, at give en Sommer-Forestilling
 paa Vort Theater, under de for deslige Forestillinger sædvanlige Bestemmelser.

35 Derhos ville Vi, i Betragtning af de i nærværende Tilfælde tilstedeværende særdeles Omstændigheder, allernaadigst have bevilget, at Fru Heiberg maa i indeværende Aar nyde den sædvanlige Understøttelse af 600 r S: M: af Theaterkassen til en Udenlandsreise, under den Betingelse, at hun er her tilbage inden Midten eller senest til Udgangen af August Maaned.

40 Ihvorvidt der maatte kunne være Supplicantinden at bevilge noget Tilskud til ovennævnte Sum, og hendes Mand, Professor Heiberg, for at sættes i Stand til at ledsage hende, en Understøttelse af nogen anden Kasse, under Forpligtelse for ham til at opfylde indbemeldte hans Tilbud, derom ville Vi afgive Vor nærmere allerhøieste Bestemmelse.“

Ved at communicere denne allerhøieste Resolution til Efterretning og Iagttagelse, undlader Directionen ikke at tilføie, at den af Theaterkassen allernaadigst bevilgede Reise- Understøttelse i sin Tid vil vorde anvist til Udbetaling ved bemeldte Kasse.

H. Holstein. C. Molbech. C. L. Kirstein.

/Rindom. 5

52. *Fra de Deputerede for Finanserne til Johan Ludvig Heiberg.*

den 11te Marts 1836.

At Hans Majestæt Kongen under 8de d: M: allernaadigst har resolveret saaledes:

Vi ville allernaadigst have Skuespillerinde Frue Heiberg, til den hende af 10 Theaterkassen tilstaaede Reiseunderstøttelse, bevilget et Tilskud af 400 rdlr Sølvmynt af Finantskassen; ligesom Vi ogsaa allernaadigst ville have hendes Mand, Professor Heiberg, for at sættes i Stand til at ledsage hende paa hendes Reise, forundt af sidstnævnte Kasse, en Understøttelse af 700 rdlr Sølvmynt.

det undlade vi ikke at melde Hr. Professoren med Tilføiende, at bemeldte 2: Sum- 15 mer ville, med i alt 1100 rdlr r: S: vorde anviste til Udbetaling af Zahlkammeret.

A. W. Moltke. J. F. G. Schönheyder. Collin. Kongslew. Meyer. C. Moltke.

/Dorph.

53. *Fra Fr. Paludan-Müller.*

Aarhus d. 11 Marts 36.

Kjære Frue! idet jeg sætter Pen til Papiret forat opfriske mig selv i Deres 20 Memoire, griber mig en hemmelig Frygt for, at De reent skal have forglemt min Existents, og jeg saaledes skal være hvad Tydsken kalder null und nichtig i min Frues naadige Øine. Hvis saa er, saa er det rigtignok høist sørgeligt for mig, og jeg har da ingen anden Trøst for denne aandelige Død, end den, som Visen indeholder: „Hø er Kjød (hvad forresten er Løgn) og Kjød er Hø, Høet skal man 25 høste; Eengang skal vi alle døe, Lad dig dette trøste“. — Imidlertid, da man jo nødvendig vil troe det Værste, uden det er absolut nødvendig, antager jeg mig indtil videre, om end ikke som yderst levende, saa dog heller ikke som inderst død i Dem. Jeg vil derfor begynde med at fortælle Dem, at De lever ikke blot et Frue- 30 men et Herre-Liv i mig fra Morgen til Aften. Mine Tanker staae alle med krumme Rygge for Deres elskværdige Ihukommelse, og Deres Erindring dominerer i mit Inderstes ikke blot Lønchamber men ogsaa Spisechamber og Fadebuur. Det veltalende Rygte, som altid bærer Dem paa de blødeste Hænder, har nylig herovre fortalt om to nye Stykker, hvori Deres Talenter skal have straalet i fuldeste 35 Glands; nemlig: 1) Guldkorset, hvori Rygtet siger, at De endogsaa har overgaaet, eller, som vi paa Jydsk sige, gaaet over Dem selv — hvad jo fast klinger utroligt; og 2) det tidligere Skuespil: „en Hytte og hans Hjerte“; men uagtet jeg nu ikke veed, hvad det er for en Hans, i hvis Hjerte De har spillet, har jeg dog altid i mit stille Sind istedetfor Hans sat Paludoppidan eller kortere, Poppidan, saaat Styk- 40 ket hedder: „En Hytte og Poppidans Hjerte“ — hvilken Forandring jeg haaber, De ikke tager mig ilde op; thi at Deres Talenter virkelig har spillet grausam ja som Bomber og Granater i Poppidans Hjerte, det bevidner under Haand og Segl Paludoppidan (L. S.). Dog — jeg mærker, at jeg ikke alene begynder at vaase, men

virkelig hidtil har vaaset. Hvis min ædle Frue skulde anmærke det Samme, beder jeg Dem, at betragte det som en Reminiscents af en eller anden genial Stemning, fx. af den Aften-Stemning, da vi ude paa Christianshavn, Brogade No. 3, sloge alle Meubler og alle Speile istykker, knuste Glas, Flasker og Tallerkener, toge
 5 Tappen af alle Viinhandlerens Tønder, og lode Rom, Viin og Cognac i een skjøn Strøm rende ud paa Gaden; thi dersom De troer, at jeg ikke kan tale alvorligt, saa ta'er De sgu feil. For derfor at komme ud af Vrøvl og ind i van-i-té, vil jeg spørge min Frue, om De har læst D-Herrer Bernhards sidste Noveller; om De har reist med den maadelige Dagvogn eller bivaanet den meget hjertelige men lidt
 10 magre Declaration, og endelig, om De ikke personlig skulde kjende DHrr. Carl og Julius Bernhard? Jeg spørger ikke, om De har bivaanet Hr. Carls Aftenselskaber, hvorom han selv vidtløftig fortæller; thi dertil ere disse Selskaber — efter hvad man kan slutte af det ene — altfor kjedsommelige, ja endogsaa lidt sjofle; men skulde jeg virkelig ikke med egne Øine af og til have seet idetmindste den
 15 ene Hr. Bernhard ved min ædle Frues eget Thebord? At det sikkert et Par Gange har været Tilfælde forrige Vinter, turde jeg sværge paa. Iøvrigt synes jeg, at især Forfatteren til en Hverdagshistorie maa være utilfreds med disse Brødre; thi deres matte og kjærneløse Imitation af hans Fortællemaade, vil dog hos mindre skarpseende Læsere gjøre ham Skade. En Bog, som jeg synes staaer høit over
 20 disse Brødres Fortællinger, er de svenske Noveller, som jeg vil anbefale til Deres Læsning, hvis De ikke allerede har seet dem. Især indeholder den Sidste: „Familien H“ (ikke „Heiberg“ om hvilken Familie der ellers ogsaa godt kunde skrives en Novelle) mange ypperlige humoristiske Scener. —

Nu maa jeg bringe Dem mange Hilsener fra min Søster Julie, som for et
 25 Par Uger siden — tvertimod mit Raad — paany indtraadte i den hellige Ægtestand og allerede indaander Luften i Horsens, der — mellem os — ikke skal være af den bedste. Ogsaa min Fader beder at hilse Dem meget og Deres Professor i lige Maade, hvem vi alle takke for hans Flyveposter, der ret er Mad for Mons. Et Stykke, der især har behaget os, er: „et Par Bemærkninger angaaende Ugebladet Fædrelandet“. Hvem der er Autor dertil, er ikke svært at gjette; thi denne
 30 Stiil har kun een Mand her tillands. Vil De ogsaa hilse ham mange Gange fra mig . . . aparte, og sige ham, at han ikke behøver at svare mig . . . paa det Brev jeg for mange Maaneder siden skrev til ham; jeg veed jo af egen Erfaring, at det er en menneskelig Svaghed, at være doven i Brevskriveri. Min Hensigt med hiint
 35 Brev og senere Maaskee-Breve er rent egoistisk, nemlig den, at jeg ikke aldeles skal skrives i Glemmebogen; naar det kun ikke skeer, er jeg tilfreds. Derimod skulde jeg hvad Dem selv angaaer bedste Frue, meget have mig frabedet, om De tænkte som Deres Professor, og jeg undlader ikke at minde Dem om Deres Løfte: at De vilde svare paa Breve fra mig. — Nu skal man da aldrig mere have den
 40 Glæde at see Dem med den gamle Frydendal i den første Kjærlighed — Herregud! den Vei skal vi jo alle! Førend jeg imidlertid skal den Vei, haaber jeg, at min Vei igjen vil føre mig for Deres Øine, forat jeg atter kan sole mig i deres Glands, og atter fremstille mig som
 Deres meget hengivne

Fr. Paludan Müller.

45 Fru Gyllenborg maa De ikke glemme, at hilse idetmindste 100 Gange fra mig; hun svæver ofte for min Erindring, som en Stjerne med en blaa Silkekjole.

Hvorfor just saaledes? Ja, det veed jeg ikke, men hvad kan man vel gjøre sig Rede for. Ogsaa beder jeg at hilse Georg B. — Det er sandt, een Ting vil jeg endnu spørge Dem om: Rytget siger, at H. og De til Sommer bestemt reise til Paris — ists wahr? — Hvis saa er, gratulerer jeg Dem og petit André.

54. *Fra Fr. Paludan-Müller.*

Aarhus d. 29 Mai 36. 5

Min dyrebare Frue! førend De forlader Danmark og tiltræder den franske Expedition, maa De tillade Deres hengivne og ydmyge Tjener og Ven at besvære Deres smukke Øine med disse Liniers Læsning (dette kaldes Bedemandsstil); thi min Taknemlighed over Deres sidste Brevs Modtagelse d. 24 April hoc anno, tilsteder mig ikke at see Dem drage bort skjøndt ikke for ever saa dog for en Tid, 10 uden at De modtager min Tak for den Godhed De behagede at yttre for min Ringhed i bemeldte Brev. Ak, (Autor bliver rørt) hvor saare sjeldent er dog sandt Venskab i denne Verden! — ak! (Autor bliver endnu mere rørt) hvor sandt er ikke i Almindelighed Ordsproget: aus den Augen, aus dem Sinn; men hvor glædeligt, hvor trøsteligt ja hvor opbyggeligt er det ikke, imellemstunder at see, at disse 15 Ord dog ikke indeholde en absolut Regel, men at der gives Undtagelser — skønne Undtagelser. Ja isandhed! (saa bliver Autor saa rørt, at han nu ikke kan blive rørtere, men efter Naturens almindelige Love nu maae gaae ned ad Bakke med Tab af sin Følelses Indhold, da hans Rørelsers Culminationspunkt er arriveret). Ja isandhed! hvor stor er ikke den Tanke, saavel efter Quadrat — som efter 20 Cubik-Maal, at Venskabs Genius ogsaa virker i det Fjerne, og at hans usynlige Baand omslynger de ligestemte Gemytter ogsaa naar Bølger og Bjerger (for ikke at regne Landeveiene med) lægger sig imellem dem; og hvor glædeligt er det ikke for mig, at jeg efter min Frues dyrebare Ord tør haabe, at omtalte Genius idetmindste een Gang om Ugen vil — ikke brøle, thi det vilde være for smigrende at 25 vente — men viske mit Navn i Deres Øre. —

Saa blev jeg afbrudt i Formiddags (en heldig Afbrydelse vil De sige, og De har Ret; thi for meget af den Pose er ikke godt); jeg skulde nemlig ned i vort ny Lysthuus i Haven, og drikke Chokolade, i Anledning af min Broders Forlovelse med en ung tysk Dame. Damen er meget god, men Chokoladen var (mel- 30 lem os) kun maadelig; dog kan dette ikke lægges Bispegaarden tillast, men Byens Kjøbmand, hvis Colonialvare ikke ere de bedste; dette i Parenthesis. — Nu vilde jeg blot ønske, at jeg kunde være tilstede i Kbhvn. d. 1ste Juni ved Opførelsen af Heibergs Nina, hvoraf jeg venter mig store Ting. Det skulde være mig en stor Nydelse at see, hvorledes De (thi der er vel da intet Spørgsmaal om, at De er 35 Nina?) vilde motivere og gennemføre de forskjellige Overgange i denne Character, der i Stykket er ganske anderledes udviklet og gjort begribelig for Tilskuerne, end i Balletten; men derfor vist ogsaa vanskeligere at udføre for den tænkende Kunstnerinde, ihvor paradox end dette maaskee klinger for Deres Øre. Strax efter denne Forestilling reiser De jo, saa siger idetmindste Aviserne, af 40 hvilke Iversens fynske Avis udbreder sig vidtløftigt om den Glæde, det vil være for den gamle Peter Andreas at høre sin interessante Svigerdatter, thi see hende, kan han desværre ikke. Jeg kan ret begribe hvor stor Nydelse denne Reise vil være for Dem, da De end ikke har isinde, som Folk troe herovre, men som jeg ikke troer, at give Gjesteroller paa de pariser Theatre. Dette hører vist (naar

det ikke er i Operaen) til Umulighederne for en Ikke-Fransk. Derimod vil vist Reisen selv, de mange nye Egne og Omgivelser, Landene og Stæderne, de vexlende Meninger og Anskuelser af Tingene, være en sand Recreation for Dem, der har saamegen Sands for Naturen og Menneskelivet. Jeg vilde ret ønske, at jeg kunde følge Dem, naar De reiser op ad Rhinen eller vandrer i palais-royal — det vare Løier! — Endnu engang hav tusinde [Tak] for Deres Brev til mig; det glædede mig som Manna'en glædede Jøderne i Ørkenen. De er en meget elskværdig Dame og det er allerede meget, men De har ogsaa en prægtig Forstand, og det er næsten endnu mere, især paa (jeg mener i) Længden. Nu Farvel! Gud velsigne Dem og Deres Professor og Sviremoder; hils dem alle fra Deres hengivne Ven.

Fr. Paludan Müller.

55. *Fra Adam Oehlenschläger.*

Johanna Heiberg.

den 22. Nov. 1836.

15	Vor Ewald sang for sexti Aar I Caroline Walters Vaar En herlig Fødselsang; Hun pryder atter Kunstens Vei! Men Ewald — ak! han synger ei, desværre, dennegang!	„Da kom de hulde Gratier Og Caroline fik af hver En himmelsk Yndighed; De Træk i Gang og Smil og Sprog, Som skildres ei, og som vi dog Saa vist fortrylles ved.“ —
20	Men hvad han om sin Walter sang, Det passer, med prophetisk Klang Paa Hanna Heiberg grandt. Gientage vil jeg Skialdens Ord, — Og siger mig, I Mænd i Nord! Om I det ikke fandt.	Nu siig! er ei det Billed ligt? Og passer ikke Ewalds Digt Paa vor Veninde grandt? Hvad kan da Skialden meer, med Ret? Dog jo! — fuldstændiggjøre det, Skiondt Alt deri er sandt.
30	„Thalia saae fra Pindus ned, Og saae den Dag vi glædes ved, Og følte den sin Fest; Og med en Moders travle Iil, Og med et stolt og venligt Smil Bød hun Olymp til Giæst.“	Vor Ewald skildred varmt og kiæk, Dog fandt han ikke alle Træk, Til fjerne Tid og Sted; Thalias Billed ligner godt; Dog ligner Du ei hende blot. Men Melpomene med!
35	„Den Snilde kiendte altfor vel Sin Carolines raske Siæl, Endskiøndt den først frembrød; Da bad hun stolt Gudinderne At haste fra Olymp og see Den Muse, der var fød.“	For Hanna kan, saa snart hun vil Naivt i lette Skuespil Erstatte Walters Savn; Men havde Caroline vel Med Hanna Heibergs høie Siæl Forklaret Ninas Navn?
40	„Hun kyssed Øie, Mund og Bryst, Og sagde: Bær til Danskes Lyst Din Skytsgudindes Speil! Afbild dem i dit Spil! og byd Din Tone skildre hulde Dyd, Dit Smil at revse Feil.“	Og viist: at Siælen uden Sprog Saa tydeligt kan tale dog Som nogen Digtters Ord; At Stumhed selv blier stum ei meer, Naar man i sligt et Ansigt seer Hvad dybt i Hiertet boer?

Terpsichore! desuden du
 Gier Hanna Vinger tit endnu;
 Og skønne Poesie,
 Som fordem lidt kun hørtes til
 Paa Brædderne, — hun, naar hun vil,
 Staar, dybtindviet, bi.

Og nu, hvad dengang kaldtes Tant,
 Men hvad man siden helligt fandt,
 Som Kunstens bedste Pryd:
 Reen Sædeligheds Rose mild,
 Som styrker Aandens Himmelild, 5
 Med en elskværdig Dyd;

Den sætter du i dine Haar!
 Den skiænker dig endnu en Vaar,
 Naar sorte Lok bli'er graa.
 Da mangel Skiald skal, som idag 10
 Endnu om dig, med høit Behag,
 Sin Høitids-harpe slaee!

A. Oehlenschläger.

56. *Fra Fr. Høegh-Guldberg.*

24 November 1836.

Til Fru Heiberg 15
 efter Opførelsen af „den Stumme i Portici.“
 Du, der, uden et eneste Ord, vel tusindfold Mere
 taler, end Alle for Een tale med Ord og med Sang!
 Eet alene betynger mig, Eet: Hvad skal jeg beundre
 meest, Du Sjeldne! hos Dig, enten Natur, eller Kunst? 20

Frederik Høegh-Guldberg.

57. *Fra Chr. Molbech.*

Løvedag Morgen, 24. dec. 1836.

Een og Anden vil maaskee smile over, at jeg sender Fru Heiberg to Børne-
 bøger. Jeg troer ingenlunde, at De selv vil det — forudsat, at Bøgerne i sig selv
 ikke have forfeilet deres Bestemmelse. Blandt det Meget, som boer i Deres Siæl, 25
 er uden Tvivl ogsaa den bevarede Følelse for det oprindelig Rene, Skyldfrie,
 Poetiske i den barnlige Natur — og for at eie denne modtagende Evne, maa man
 ogsaa have reddet noget af denne Natur fra Barndommens Blomsterhave og Phan-
 tasieverden — man maa have vidst at bevare det uvisneligt under den glødende
 Sommersol, og at overvintre det under Livets Storme og Frost. Gid jeg kunde 30
 sige dette om mig selv, saa vist som jeg tør troe det om Dem! — Derfor seer De
 ogsaa, at jeg ikke allene tør sende Dem Børnenes Julegaver; men at jeg kunde
 være i Stand til at skrive mig tilbage i en fiern, for mig alt for længe, længe for-
 svunden Tid, ved at skrive til Dem. Der er maaskee heller intet vanskeligere i
 Verden, end at redde noget af Livets Ungdom og Poesie, naar man først lærer, 35
 meer og mere at forstaae og at giennemskue dets Prosa, og Alt hvad den udvikler
 af Tørhed, Stivhed og den materielle Egoismes Kulde. Blot at berøre den, virker
 endog paa Stilen; jeg burde mindst være kommen dertil i Dag og ved at skrive
 til Dem; men det er et Beviis paa, hvad jeg saa tidt siger: jeg er ikke Herre over
 min Pen; men den over mig. 40

Dog vil jeg nu i eet Punkt være Herre. Pennen vil, at jeg skal takke Dem for
 den indtagende, meer end behagelige, høist fornøielige Aften, jeg tilbragte hos

Dem i Gaar otte Dage. Den siger, den forstaaer det dog altid bedst. Men jeg siger: jeg vil det ikke; thi jeg maa have det til Gode indtil jeg i een af disse Dage mundtlig kan gjøre det — om det ogsaa skulde blive slettere end De fortjener det. Her vil jeg altsaa blot af hundrede Ting kun sige Dem een: at blandt de mange og forskiellige Anledninger, jeg havde til at fornøie mig over den halve Dag, jeg efter Deres og Deres Mands venlige Indbydelse tilbragte i Deres Huus, var det ikke een af de mindste, at jeg glædede mig over at finde Dem i Elskværdighed, Naturlighed, Godmodighed, Livlighed, etc. etc. om jeg saa maa sige, i en vis fremskreden Uforanderlighed. Kan De ikke ene disse to modsigende Begreber, maa De lade Deres Mand forsøge derpaa med sin Hegelske Philosophie; thi hvad kan ikke Speculationen? — Men lad den heller blive borte; thi De troer og forstaaer vist meget vel uden den, at jeg med største Fornøielse og Oprigtighed ønsker Dem og Deres hele Huus en glædelig Juul!

C. Molbech.

15 58. *Fra Adam Oehlschläger.*

d. 25. Januar 1837.

Min ædle Veninde!

Tillad mig for det første skriftligt at takke Dem af mit fulde Hierte for Deres mesterlige Fremstilling af „min lille Skuespiller“. Saamegen Ynde, Naivetet, Skalkagtighed, Følelse, Forstand kunde kun en stor Kunstnerinde vise i denne Rolle. Deres Spil var, som det var skrevet ud af min inderste Siæl, og det kom mig for, som om vi begge havde været om at digte Rollen. Og det have vi jo ogsaa! Derfor maa De saavel som jeg ønske at hielpe den lille Skuespiller (jeg vil haabe) her som i Stykket af blot øjeblikkelig Fare. — Jeg taler ikke om ubillig enkelt Fiendlighed, men jeg mærkede tydeligt at den femte Akt mishagede Til-

25 skuerne. En af disse Tilskuere, som sagde mig det, var jeg selv. — Er det ikke forunderligt nok? Tilhørerne havde den ikke mishaget; men der er Forskiæl paa at høre og paa at see. Den alvorlige langsomme Forberedelse i femte Akt til den korte lille Katastrophe behager ikke ovenpaa det muntre levende Spil. Hovedpersonen — Schröder — har altfor lidet at bestille i den sidste Akt. Lidt

30 laa vel ogsaa i at Udførelsen tilsidst ikke gik lidenskabelig nok, hvorved Knæfaldene gjorde en uheldig Virkning. Altsaa — den femte Akt gaar ud; men jeg er dog ikke vred paa den; thi — (atter sælsomt —) havde den ikke været bestemt til Digtning, saa var Stykket aldrig blevet til — det var denne Situation af Schröders Historie, som bragte mig til at digte hele Stykket.

35 Nu har jeg ved en Slutningsscene i 4de Akt søgt at give det Hele sin bedre Slutning. Formodentlig har De alt faaet Forandringen, og jeg beder Dem venligst tilgive mig denne ny Uleilighed.

Men der er endnu en Replik, som jeg ønsker indført i Deres Rolle, hvor Tyven er hos Dem i Fængselet, for at Betydningen af denne Scene skal udtale sig tydeligt for Tilskuerne, og man ikke skal betragte den som en uvedkommende blot burlesk Episode lige ved Stykkets Slutning.

Hav altsaa den Godhed at sætte følgende Linier til i Deres Rolle. Naar Keithaand har fortalt om sin Broder, Frits har spurgt: Paa Galleierne, og han svarer: „Rigtig“ springer Frits hen i Forgrunden af Theatret og siger til

45 sig selv:

Ha dette Menneske forfærder mig!
 Først mored han mig; som naar førstegang
 I Græsset Barnet seer en giftig Slange
 Med smidig Bugt, og troer, det er en Aal.
 Hvad vil han? Vil han smitte mig? Gjør han 5
 Uskyldighed til Syndens Kammerat?
 Staaer jeg i Lastens og Forbrydelsens
 Gravkiælder? Kommer han, som Spøgelset,
 At varsle mig min borgerlige Død?

Siden, hvor Frits siger: „Velan“ og skriver Verset til sin Moder, har jeg udstrøget 10 fire Linier for meget, som jeg beder dem beholde, nemlig:

„I rædsom Taage hylledes min Siæl
 Jeg stod et Øieblik i — Mordertanker
 Thi hvad er Livet uden Ære vel
 Og hvad er Fremtid uden Haabets Anker. — 15
 Men nu jeg tydeligt Guds Finger seer etc.

Og nu endnu engang hiertelig Tak for Deres herlige Spil! Jeg kan ikke sige Dem, hvor den Flid og Omhue rørte mig, som De viste paa Prøven, ved at spille i Dragten, og forberede Alt med den Iver og Kunstkiærlighed. Det glæder mig ogsaa meget at den gode Heiberg og jeg ere blevne Venner igien, og at 20 denne ægte Comödiedigter ynder og agter den gamle Tragikers Forsøg i det Comiske.

Hils Deres fortræffelige Svigermoder. Jeg er vis paa, at hvis hun har seet den lille Skuespiller, saa har hun ogsaa faaet den kiær. — Lev vel!

Deres ærbødigt hengivne og forbundne 25

A. Oehlenschläger.

59. *Fra Henrik Hertz.*

d. 25 Mts 1837.

Til Fru Heiberg.

Har De ikke Medlidenhed med Deres stakkels Ven? Hele Byen taler om Deres ypperlige Fremstilling af Ragnhild, og jeg, der har haft alle Prøvernes Piinsler, 30 har ikke bivaanet og kommer maaskee ikke saa snart til at bivaane en Forestilling. —

Af Fortvivlelse over alt dette har jeg ladet mit Stykke befordre til Trykken, for at jeg dog kunde have den Fornøielse at sende Dem og nogle andre gode Venner et Exemplar. 35

Tør jeg haabe at De, naar De bladdrer i denne Bog, vil tænke lidt paa Deres Ven? De troer ikke hvor meget jeg tænker paa Dem; men det er endelig ikke nyt. —

Deres hengivneste

Henr. Hertz.

60. Til Henrik Hertz.

Kjøbenhavn d: 26 Marts 1837.

Kjære Hertz! Tak for det rare Brev og for Bogen som jeg rigtignok allerede har, thi den er trykket i mit Indre klar og tydelig. Har De ikke ogsaa Medlidenhed med Deres Veninde? thi behøver jeg at sige Dem, at af alles Bifald vilde
 5 Deres være mig det kjæreste? og at det var det Maal jeg stræbte efter at De skulde gjenfinde Ragnhild i mig saaledes som hun har været i Deres Tanker, og at jeg har været jaloux paa Deres Ragnhild og frygtet for at min ikke var Deres. Denne Frygt er jo ikke hævet førend De selv har seet min Udførelse. Saa De seer at ogsaa jeg trænger til at beklages. Hvor glad hele dette Huus er over den ualmindelige Lykke Deres yndige Digt har gjort behøver vi vist ikke at fortælle Dem.
 10 Folk taler ikke om andet i Byen. Og den Længsel der er efter at faae Bogen, vil De snart mærke naar De om lidt skal besøge anden Udgave. Jeg har saa gjerne villet besøge Dem, men Heiberg og Rung mente det vilde for det første ikke være Dem beleiligt. Saa snart det gaaer an kommer jeg. Jeg har drømt hele Natten om
 15 Ragnhild. Dog hun har næsten i en Maaned været min sidste Tanke naar jeg lagde mig og min første naar jeg stod op, den Pige sidder mig endnu saadan i Tankerne, at jeg idelig maae gaae og repetere hendes Replikker; jeg faaer bestemt ikke Roe førend De har seet det og sagt at jeg kan lade det blive derved. O Gud! hvad det sidste Engle-Chor i Deres Bog er deiligt; ved at læse det føler
 20 man ret at der er et Sted i eens Bryst hvor

En Gjenlyd af de Saliges Chor
 Stiger ned i Menneskets Hjerte.

Det har været mit inderlige Ønske i denne Tid at jeg kunde gjøre Dem nogen Fornøielse, for al den Glæde De har gjort os, men den Fattige kan ikke lønne den
 25 Rige. Gid vi snart maae see Dem frisk og vel!

Deres hengivne

Hanne Heiberg.

61. Fra Elisabeth (Elise) Holst.

[antagelig Sommeren 1837].

Gode Frue Heiberg!

Jeg ønskede gjerne, at De skulde eie Deres Contrafei, og tillader mig derfor
 30 at offerere Dem Mdselle Mars's Portrait, som jeg haaber De ikke vil forsmaa. Hvad hun var for den franske Scene, det er De for den danske, hvad hun endnu er for den, det vil De sikkert blive, hvis Gud giver Dem Aar dertil. Modtag det som et Beviis paa, at jeg har erindret Dem i Paris, hvergang jeg saae hende.

Deres hengivne

35

E: Holst.

62. Til Det kgl. Teaters Direktion.

Kjøbenhavn den 8 Septbr. 1837.

Da jeg jeg i Tirsdags, ved Forestillingen af „Nei“, forlangte af min Pyntekone, at hun skulde vente mig paa Theatret, ved min første Bortgang fra Scenen, for at give mig et Glas Vand, samt i fornødent Fald rette noget paa min Paaklædning, forbød Hr. Dr. Ryge Forvalteren at udlevere hende det hertil nødvendige
 40 Skilt, hvoraf Følgen blev, at jeg maatte savne denne Beqvemmelighed, som jeg hidtil stedse har havt ved alle foregaaende Opførelser af samme Stykke. Ved

denne Leilighed underrettede Hr. Dr. Ryge mig om, at det kun var i Tilfælde af Omklædninger, at Pyntekonens Ophold paa Theatret maatte tilstedes. Men selv om Dette forholder sig saaledes, er der dog ved et Fruentimmer-Toilette saa mange Smaating at iagttage, at Ordet „Omklædning“ vel maa tages i en udvidet, ikke i den meest indskrænkede Betydning, — en Fortolkning, som bestyrkes der- 5 ved, at der hidtil aldrig er gjort Vanskelighed ved Opfyldelsen af den omtalte eller andre lignende Begjæringer. Den høie Direction vil let indsee, deels at der ikke altid er Tid nok til at gaae op paa Paaklædningsværelset, deels at Tiden, om den ogsaa er i sig selv tilstrækkelig dertil, dog ofte er saa kort, at man, af Frygt for at komme for silde tilbage, ikke har den fornødne Ro til at foretage For- 10 andringer ved Toiletet, hvorimod man, naar man staar paa Theatret, og kan høre Replikkerne paa Scenen, kan med al Rolighed beregne sin Tid.

Ifald jeg nu bør antage, at Hr. Dr. Ryges omtalte Vægning ikke kan have været Følgen af et øieblikligt Lune, men maa være skeet paa Grund af en ny, mig ubekjendt Directionsbestemmelse, som for Eftertiden consequent skal efterleves, 15 saa forudseer jeg, at denne Omstændighed vil gjøre mig det umuligt at spille mange af de Roller, som jeg hidtil har udført, og blandt hvilke jeg nærmest kommer til at tænke paa den til iaften ansatte „Stumme i Portici“, hvori jeg paa ingen Maade kan undvære Pyntekonens Hjeelp i første Act, da jeg, efter at have ligget paa Gulvet, næsten altid er derangeret i mit Toilette, og desuden skal skifte 20 Sminke, Alt i saa kort et Øieblik, at jeg ikke kan forlade Theatret. Lignende Tilfælde indtræffe i mange andre Stykker; ligesom det ogsaa, for at styrke Stemmen, saavel i Tale som i Sang, ofte kan være nødvendigt at nyde et Glas Vand, naar man har et Øieblik dertil. Dette pleier jeg, for min Stemmes Skyld, at gjøre i „Nei“, i den korte Tid mellem den Scene, hvori jeg har sunget Romancen, og 25 den kort efter følgende, da jeg har Stemme i Canonet.

Men ifald jeg paa den anden Side snarere bør antage, at der ikke er given nogen ny Directionsbestemmelse i denne Sag, men at derimod Hr. Dr. Ryges Indsigelse kun hidrører fra hans egen nye Fortolkning af Directionens allerede for længe siden givne, men anderledes meente Bestemmelser til Ordens Vedligehold- 30 delse paa Theatret: saa tillader jeg mig at bede den høie Direction:

først om allerede idag at give Forvalteren Ordre til iaften ved Opførelsen af „Den Stumme i Portici“ at udlevere min Pyntekone et Skilt, naar jeg maatte forlange det;

dernæst, om at meddele ham samme Ordre til paa Mandag, da „Nei“ opføres; og 35 endelig, om senere at udstrække Befalingen til alle de Tilfælde i Almindelighed, i hvilke jeg selv maatte finde det nødvendigt, da den høie Direction vistnok indrømmer, at hverken Hr. Dr. Ryge eller nogen Anden end jeg selv, er competent til at bedømme denne Nødvendighed. Allerærbødigst

J. L. Heiberg, Kongelig Skuespillerinde. 40

63. *Fra N. V. Dorph.*

Kjøbenhavn, den 22 April 1838.

Jeg kan ikke andet, Allerhøiestærede Fru Heiberg! end at jeg med et Par fattige Ord maa takke Dem for Deres Udførelse af Nancys Rolle i „Feiltagelserne“. Jeg veed vel, at jeg kun er et slags Stivfader til dette Stykke, men jeg har dog, endog som saadan, med al Interesse sat mig saa levende ind i dette og dets enkelte 45

Dele, at et vist Billede af dets Udførelse har maatte danne sig hos mig. Dette mit Billede af Nancy har De fordunklet. Øieblikkelig fra Deres første Indtræden, førend De endnu har sagt noget, indtil Deres sidste Replik omsvæver Overgivenhedens og Elskværdighedens Glorie Deres hele Væsen. De har med Delicatesse og henrivende Fremstillingskraft udmalet hvert Træk i Charakteren til den beskueligste Klarhed; og ikke et Ord, ikke en Stavelse gik tabt. Og dog mener jeg, at det først er gennem den altbeherskende sikke Kunstner-Rolighed, hvori De bevæger Dem, enhver anden Fuldkommenhed maa bryde sig som gennem sit Prisme for at faae sin rette Værdi og Betydning. — Naar Kunsten elskes og øves saaledes, — saa at det Bedste i Mennesket, dets aandigste Evner og Drivter deri finde en Tilfredsstillelse, i Sandhed! saa maa Kunsten, i en saadan Reenhed, kunne have en mægtig opløftende og luttrende, jeg synes jeg kunde sige, en religious og helliggjørende Virkning paa det menneskelige Gemyt.

Dog undskyld Fru Heiberg! at jeg har taget mig den Frihed at tilskrive Dem disse Linier, hvis Hensigt kun skulde være at udtrykke Dem min bedste Tak for iaftes.

N. V. Dorph.

64. *Fra Ove Thomsen.*

Odense, d. 18de August 1838.

Høitærede Fru Heiberg!

I det Haab, at De endnu med nogen Velvillie mindes en af Deres Barndoms redelige Venner, som bestandigen regner Deres Fremgang i Hæder til sine sande Glæder, tillader jeg mig — da min Kone desværre ved Sygdom hindres i at opfylde et tidligere Forsæt — at uleilige Dem med disse Linier, for hvilke jeg udbeder en velvillig Modtagelse.

Det er Dem maaskee ikke ubekjendt, at en Jfr. Andersen, som i Vinter ikke saa lidet har glædet os, med Hensyn til Kunsten saa tarveligt aflagte, Provindzialister, vil — opmuntret af mig og Flere — vove det dristige Forsøg, at fremtræde paa det kongelige Theater, saafremt, som jeg haaber, Directionen finder hende værdig dertil. Min Kone og jeg have taget os af denne brave unge Pige med en saa levende Interesse, som kunde hun være vort eget Barn, og det er os naturligviis meget magtpaaliggende at saavel hun som vi maatte faae Glæde af hiint Skridt. Oprigtigen maa jeg tilstaae, at vi — som ogsaa Jfr. Jørgensen vil kunne bevidne, da vi personligen have talt med hende derom — i denne Henseende især have stolet paa Deres gode og velvillige Medvirkning. De vil visse- ligen snart erkjende Jfr. Andersen for et lovende Talent, og en høist agtværdig ung Pige, og det vil være Anbefaling nok hos Dem til at yde hende Bistand i Raad og Daad. Det er ogsaa hendes høieste Ønske, at netop De, og kun De, vil give hende den Veiledning, hvortil hun maatte trænge.

Tillad mig, et Øieblik at tilbagekalde i Deres Erindring den Dag, da jeg ved min Haand førte Dem ind til Deres nuværende Mand, som da vilde gjøre Dem bekjendt med et nyt Arbeide, der skyldte Dem sin Tilværelse. Fra hiin Dag op- randt ligesom en ny Æra for Dem, og det dengang saa lovende Barn er nu den danske Scenes første Prydelse. Idag tillader jeg mig, tillidsfuldt at introducere et lovende Talent hos Dem, og ligesom Digteren dengang saa væsentligen bidrog til at skaffe det endnu kun lidet kjendte eminente Talent fortjent Erkjendelse, saaledes

vil den fuldendte Kunstnerinde nu ogsaa, fremfor nogen Anden, væsentligen kunne bidrage til, at den unge Pige, jeg herved tillader mig paa det Bedste at anbefale, vil komme til at indtage det, vel lavere, men dog vist altid hæderlige Standpunkt, hvortil hendes Talent visseligen vil gjøre hende værdig ...

Med venskabelig Hilsen fra min Kone ... Deres meget hengivne og forbundne 5

Ove Thomsen.

65. Til Frederik VI.

Kjøbenhavn den 18de Mai 1839.

Min i Løbet af den sidste Theatersaison betydeligen svækkede Helbred har fremkaldt det Ønske hos mig at anvende den forestaaende Sommerferie til at recolligere mig ved en Reise i Udlandet og fornemmelig ved et Ophold i et varmt 10 og stadigt Clima, muligen ogsaa ved et eller andet Badested, som maatte ansees for gavnligt til at styrke mine Kræfter. Denne Plan, som min Læge, Hr. Licent. med. Hornemann, Reservemedicus paa Frederiks Hospital, meget har tilraadet mig, hvilket bevidnes ved hans Attest, som jeg herved tillader mig at vedlægge min allerunderdanigste Ansøgning, vilde jeg kunne udføre, ifald Deres Majestæt vilde have 15 den Naade at forunde mig et extraordinært Gratial af 600 Rbdlr. Med dette allerunderdanigste Andragende vover jeg at henvende mig til Deres Majestæt, paa hvis dyrebare Naade jeg allerede har havt den Lykke at modtage flere uforglemmelige Beviser.

Allerunderdanigst

J. L. Heiberg, Kongelig Skuespillerinde. 20

66. Fra Det kgl. Teaters Direktion.

d. 24 Mai 1839.

Hans Majestæt Kongen har under 21: d.M. allernaadigst rescriberet Directionen saaledes:

„Ved at tilstille Directionen hosfølgende allerunderdanigste Ansøgning ville Vi have Samme tilkjendegivet til egen Efterretning samt videre Bekjend- 25 gjørelse for Vedkommende, at Vi allernaadigst tillade, at Skuespillerinde Fru Heiberg foretager den af hende ansøgte Reise i Udlandet for hendes Helbreds Skyld, og at Vi ved allerhøieste Rescript af Dags Dato til Finants Deputationen have til bemeldte Øiemed bevilget hende en Understøttelse af 600 S:M. af Finantskassen. 30

Idet Directionen gjør sig en Fornøielse af at kunne meddele Dem dette allerhøieste Rescript, holder den sig forøvrigt forvisset om at De vil være her tilbage til den Tid Prøverne tage deres Begyndelse, nemlig næstkommende 20. August.

F. Holstein. C. Molbech. Adler.

/Rindom. 35

67. Fra H. C. Andersen.

Kjøbenh: 17 Sept 1839.

Kjære Fru Heiberg!

Saa har vi Dem da igjen! og frisk og glad? ikke sandt! Velkommen hjem! Det var min Bestemmelse, ved Deres Hjemkomst at bringe Dem en Bouquet aandelige Blomster, jeg havde valgt hvad De jo ynder: Børne-Eventyr, men Bogtrykkeren er 40 Skyld i at Bouquetten udebliver, jeg kommer vistnok otte Dage efter Festen. De

tillader at jeg smykker mine Børne-Eventyr med Deres Navn, sætter her i det nye Hefte at det er de eneste Blomster jeg har fra denne Sommer og disse overrækker jeg Fru Heiberg til Velkomst. af ganske Hjerte Deres hengivne

H. C. Andersen.

5 68. *Fra H. C. Andersen.*

Kjøbenhavn den 14 October 1839.

Kjære Fru Heiberg!

Med Tak og Jubel Alle mod Dem kommer,
Det er den høie Kunst, som skeer sin Ret, —
Min Digter-Haves Blomster denne Sommer
10 Er ikkun denne fattige Bouquet.

Deres trofaste, hengivne

H. C. Andersen.

69. *Fra Chr. Molbech.*

K: Bibl: 7. Mart. 1840.

Uvis paa, om jeg ikke af uopsættelige Arbejder hindres fra at have den For-
15 nøielse at se Dem idag, som fra i Morges Kl. 7, da jeg vaagnede med Tanken paa
Dorotea, har været mit Forsæt, vil jeg dog ikke negte mig den Glæde, med to Ord
at sige Dem — eller rettere ikke at sige Dem, thi hvorledes siger man sligt, naar
man kun er en fattig Prosaist? — hvorledes De har begejstret mig (et ringere
20 Udtryk kan jeg ikke bruge) ved Deres Dorotea. Det er Skade, at man for tidt mis-
bruger Ordene Konst og Konstværk om dramatiske Præstationer paa Scenen.
Men jeg vil ikke bekymre mig derom; jeg vil sige: Her er engang et fuldstændigt
Beviis paa, at en udført Rolle kan være et sandt, et virkeligt Konstværk. Dette var
ikke blot et Skuespil, en Rolle, en Actrice, eller Fru Heiberg i Person — dette var
den levende, den elskende, den lidende, den til Døden krænkede, den sønderknuste
25 Dorotea. Det var mindre i Aftes, at Indtrykket af Deres Spil, i hvor stærkt det
endog var, udøvede sin Magt over mig — end det er idag, at jeg har følt en Efter-
virkning deraf, hvis Styrke forundrer mig selv. Jeg seer, jeg hører Dorotea, hvor
jeg gaaer og kommer, og jeg kan med nogen Grund sige, at jeg ikke vel „taaler
hendes Nærhed“; thi hun har allerede adskillige Gange forstyrret mine Concepter,
30 der skulde være samlede til ganske andre Beskiæftigelser, end at tænke paa den
ædle, skønne Skabning af Deres Konst. — Hvad man endog i øvrigt, med eller
uden Grund, kan og vil sige om Calderons Stykke: saa er det mig og vil blive mig
ubegribeligt, hvis et Publicum, som dog ikke mangler Opfatning for Deres Konst-
fuldkommenhed, eller negter Dem Erkiendelse deraf, ikke ved een saadan Rolle
35 skulde henvises til at glemme, hvad det ellers maatte finde at dadle ved Stykket.
Det er sørgeligt, om en saadan Præstation af vort Theater ikke skulde gaae igien-
nem uden en raa Opposition, hvis skærende Contrast til de sidste Sceners tragiske
Virkning maatte blive saa meget mere følelig. Men i al Fald er en alvorlig Kamp
bedre, end Lunkenhed og mat Hendøen. — Jeg ønsker for Øieblikket intet mere,
40 end at De taaleligt maa have forvundet den høist anstrengende Aften; og haaber
snart at overbevises derom. — Imidlertid er jeg med Beundring og Hengivenhed

Deres ærbødige

C. Molbech.

(Ved at tale et Par Ord i Formidd: med Jomfru Beyer, erfarede jeg, at hun havde set Dem i Aftes, og at De havde berettet hende Instr. Nielsens Yttringer efter Stykkets Slutning om Deres Rolle. Jeg mener virkelig, at Alt hvad jeg kunde sige Dem, er meget svagt imod en saadan Yttring af ham.)

70. *Fra J. G. Adler.*

Aarhus 21 Julij 1840. 5

Naadige Frue. Hvis Veiret paa Sielland er ligesaa koldt og fugtigt som det vi reise om i herude i Jylland, vil De neppe være fristet til at søge Recreation paa Landet. Imidlertid er det jo muligt at Veiret kan blive bedre i den Deel af Ferierne, vi have tilbage, det er jo af en foranderlig Natur; maaskee forlanger De heller ikke at Sommeropholdet skal vare langt, naar det blot er fornøieligt saalænge det varer; i alt Fald vil jeg ikke have Skyld for, at der slet ingen Sommerfornøielse er bleven Dem til Deel, og give Dem Ret til at sige at jeg havde givet Dem et Tilsagn, som ikke blev holdt. Jeg har derfor henvendt mig til Kongen, og H. M., som intet ønsker mere end at bevare den Perle, han har arvet efter sin Forgjænger, har til dens Conservation ladet anwise 200 rbd af sin Chatoulkasse. 15 Udbetalingsordren afgaaer idag, og jeg skynder mig at give Dem Underretning derom.

Vor Reisebeskrivelse findes temmelig udførlig i de offentlige Blade her i Provindsialaviserne; De behøver imidlertid ikke at læse mere end een af dem; thi Modtagelsen er saa omtrent den samme overalt. Vore Venner Phister og Nielsen 20 gave en Forestilling i Odense medens vi vare der; Jf. Jørgensen traf jeg i Aftes paa det store Bal man her havde foranstaltet; og kunde jeg have opsat til imorgen at skrive til Dem vilde jeg have havt Leilighed til at berette Dem hvorledes det Müllerske Selskab spiller „Den hjemkomne Nabob“, men jeg vil hellere blive Dem denne Beretning skyldig end lade mit Brev henligge til næste Post. 25

Lev nu vel og lad H. M.'s Gave komme Dem til Gode paa Sundhed og Munterhed! Jeg beder mig bragt i Erindring hos Professoren, Frue Gyllembourg og vor Ven Admiralen, hvis han endnu er Dem troe. Deres meget hengivne

Adler.

71. *Til J. G. Adler.*

Kjøbenhavn d: 22 Juli 1840. 30

Hr: Geheime-Etatsraad!

Jeg tager mig den Frihed at skrive Dem til i Anledning af den lille Jomfru Abrahamsen. De maae ikke blive utaalmodig ved dette Navn; det er sidste Gang jeg skal plage Dem med denne Gjenstand. Sagen er denne: Da hendes Hu bestandig staaer til Theatret, og jeg troer, hun har et ret net lille Talent, har jeg henvendt mig til Directionen for Theatret i Christiania, som paa min anbefaling har antaget hende paa ret gode Vilkaar. Naar det nu var muligt at skaffe hende derop, saa var den Sorg slukt; men den stakkels Pige staaer jo næsten ganske ene i Verden, da al hendes Familie er uddød. Da jeg sidst talte med Dem om denne Sag, yttrede De, at, omendskjøndt hun ikke kunde blive antaget ved det kongelige Theater, vilde De alligevel gjøre for hende hvad De kunde ved at bede Kongen om en Understøttelse til hende. Desuden har Kongen selv, da hun engang talte med ham, opmuntret hende til at henvende sig til ham. Hun har derfor ogsaa i de sidste

Dage inden hans Majestæts Afreise indfundet sig paa Sorgenfri for at erholde Audience, men var ikke saa heldig at opnaae den; og at vente til Kongens Hjemkomst gaaer ikke an, da hun inden 1ste September skal være i Christiania, ifølge Contracten. Hendes Bøn er derfor, at hun til Rejsepenge samt til de fornødne Udgifter for sin Garderobe maatte faae et Gratial af 100 Rbd, hvilket — som De vistnok indseer — er det Ringeste, hvormed hun kan være tjent. Er hun saa lykkelig at faae dette, da er hun hjulpen og kan herefter hjælpe sig selv. Da jeg er den Eneste, hos hvem den stakkels Pige søger Raad, og hendes Fremtid virkelig ligger mig paa Hjerte, har jeg ikke kunnet modstaae hendes Bøn at skrive til Hr. Etatsraad, og bede Dem om at tage Dem af hendes Sag. Tilgiv mig derfor, at jeg forøger Antallet af dette Slags Breve til Dem.

Deres

Johanne Louise Heiberg.

72. Til J. G. Adler.

Kjøbenhavn 24 Juli 1840.

Gode Hr: Geheime-Etatsraad!

15 Mine første Ord, da jeg vaagnede i Morges, var: jeg har haft en Kongelig Drøm i Nat. Jeg havde nemlig drømt at jeg var i Selskab med Kongen og at han var saa naadig imod mig, og gjorde mig en skjøn Foræring. Hvor forundret og glad blev jeg derfor, da jeg traadte ud af mit Sovekammer og fandt Deres venlige og gode Brev og saae at min Drøm gik i Opfyldelse, og at Kongen ikke alene i 20 min Drøm, men i Virkeligheden var venlig stemt for mig. Dem, gode Hr: Etatsraad, takker jeg for Deres Godhed imod mig ved denne som ved flere Leiligheder, og glæder mig til snart at see Dem hos os frisk og fornøiet. — Deres

Johanne Louise Heiberg.

73. Til J. G. Adler.

Kjøbenhavn d: 22 August 1840.

25 Gode Hr: Geheime-Etatsraad!

Disse Par Ord komme saa sildig fordi jeg har villet overtale Jof: Abrahamsen til selv at give sin Glæde og Lyksalighed Luft, men da hun vedbliver at sige, at hun ikke tør skrive, vil jeg gjøre det paa hendes Vegne. Det er vist og sandt, at den gode Konge aldrig kunde gjort et Menneske lykkeligere end den lille Pige; 30 hun loe og græd og velsignede Kongen og Dem, og efter at hun i det sidste Aar (saalænge er det siden Søsterens Død) har følt sig saa ulykkelig og forladt, synes hun nu, at hun er det lykkeligste Menneske. Jeg har været hende behjælpelig med at indkjøbe det Nødvendigste og lade Luxus fare, thi hun, som aldrig i sit Liv har 35 har af Herligheder at opbyde. Hendes Glæde er virkelig rørende, og man kunde næsten misunde den der kan blive saa lykkelig for den Priis. Dem, gode Hr: G: h: E.; takker jeg for Deres Brev og for den Interesse De har viist denne Sag, som ordentlig laae mig paa Hjerte, og hvis Udfald har glædet mig usigeligt. Mindst havde jeg troet, at mine Kragetæer skulde blive seete af H: M:; jeg fik 40 ordentlig Blodet i Kinderne, da jeg læste det i Deres Brev. Jof: Abrahamsen reiser til Norge d: 27 i denne Maaned, jeg indstuderer en stor Mængde Roller med hende i Sommer og hun agter at debutere i Emilies Hjertebanken, som endnu ikke

er givet i Christiania. Hun takker Dem mange Gange og beder at De vil bringe H: M: hendes inderligste Tak for Gaven, som hun haaber vil lægge Grund til hendes Fremtids Lykke.

Maae jeg bede Hr: Etatsraaden takke Kammerherre Lewetzau for Hilsenen.

Deres

5

Hanne Heiberg.

74. *Til Henrik Hertz.*

Kjøbenhavn d: 24 August 1840.

Min kjære Ven! Da jeg første Gang i Foraaret saae de yndige Markblomster og plukkede af dem og betragtede dem, tænkte jeg: kunde jeg fastholde disse yndige Smaaes Physionomier, da skulde det glæde mig at vide dem i Deres Hænder. 10
Og jeg saae og saae saalænge paa dem, til jeg besluttede at gaae strax hjem og sætte det i Værk, for stridig er jeg, naar jeg sætter mig noget i Hovedet. Og jeg malte og malte og fandt tilsidst, at naar man staaer i en vis Afstand fra Maleriet og lukker det ene Øie og plirer med det andet, kommer det Originalen temmelig nær. Derfor beder jeg at De for gammelt Venskabs Skyld betragter det med de 15
Øine (eller rettere sagt med det Øie), og skjænker det en lille Plads hvor det kun kan blive seet af det Øie som det er malt for.

Deres

Hanne Heiberg.

75. *Fra H. C. Andersen.*

Kjøbenhavn den 29 August 1840.

Kjære Fru Heiberg!

20

Strax da jeg kom hjem fra Byen var jeg ude hos Deres Mand og overdrog ham at bede Dem bestemme en Aften jeg maatte læse mit nye Stykke, jeg har imidlertid intet Bud erholdt, hvorfor jeg, da Stykket nu er antaget til Opførelse, henvender mig til Dem selv; jeg ønskede gjerne før Rollerne bleve omsendte at De skulde kjende mit Arbeide og jeg vilde især gjerne tale med Dem om Hoved Rol- 25
len, som kun De kan udføre. Stykkets Plan og Charactererne ere udsprungne hos mig selv, jeg har mere, end nogensinde havdt Teatret i Tankerne og venter ved de Kræfter jeg der tør raade over, et heldigt Udfald.

De veed under hvilke Livsforhold min hele aandelige Udvikling er sket, De vil ogsaa have erkjendt, hvor gavnlig min Udenlandsreise har været mig, thi efter 30
denne ere mine bedre Arbeider fremtraadte, jeg anseer det for overordentligt vigtigt og godt for mig at komme ud igjen, men at søge om Reiseunderstøttelse, efter allerede eengang at have faaet en saadan, kunde jeg ikke; det heldige Udfald af Mulatten gav mig imidlertid en lille Sum jeg kunde henlægge, denne, tillige med de 400 Rbdlr jeg har aarlig; vil naar jeg nu faaer et Aften-Stykke paa Scenen og 35
dette der gør Lykke, sætte mig istand til for min egen Formue at kunne reise et Aars Tid. Frugterne af denne Reise haaber jeg skal blive mig og Hjemmet til Ære og Glæde. Denne Reise er noget der i flere Aar har fyldt min hele Tanke, er det eneste som har, i mange tunge Timer, givet mig Livs Lyst, den har syntes mig, en halv Umulighed, men nu er den ikke blot rimelig men høist sandsynlig; vær 40
derfor De, som mit Stykkes Skjæbne saa meget beroer paa, thi Raphaella er den Character, hvorom alle de øvrige kun gruperer sig, vær De mig god, og tag Dem af en Digter, hvis hele Liv har været en tungere Kamp, end De aner, en Dig-

ter, der maaskee dybere føler sine Mangler, end hans haardeste Dommere har udtalt den. Bidrag Deres til at mit Stykke kommer frem en Gang i October, thi jeg vilde gjerne afsted, saasnt det lod sig gjøre. Tag Dem af en Digter, der altid i ethvert da kommende Arbeide vil erindre sig Dem, som den der har bidraget 5 betydeligst til at hans Snille er blevet mere vakt og modnet.

Jeg stoler ganske paa Dem og venter snart at høre et Par venlige Ord, hvorefter jeg seer De med Venlighed modtager mig til at forelæse Maurerpigen og til at tale med Dem om denne
Deres af Hjertet Dem hengivne

H. C. Andersen.

10 76. *Fra Johan Ludvig Heiberg til H. C. Andersen.*

9 Septbr. 1840.

At min Kone ogsaa ønsker sig fritagen for den anden Rolle i Deres nye Stykke, undlader jeg ikke herved at tilmelde Dem, i Svar paa Deres Skrivelse til hende.
Ærbødigst

J. L. Heiberg.

15 77. *Til Sophie Abrahamsen.*

Kjøbenhavn d: 26de Sep: 1840.

Min kjære lille Sophie! ikke sandt, jeg maae nok kalde Dem saaledes? først i Dag har jeg modtaget begge Deres kjære rosenrøde Breve, det ene i Formiddags, og det andet i Eftermiddag, saa min Utaalmodighed er blevet stillet, men De maae troe, den har været stor. Med Hjertebanken aabnede jeg det første Brev fra Dem, 20 men Gudskelov alt er jo godt, og kan blive endnu bedre. De ligger mig ret paa Hjertet som en kjær Søster, min lille venlige gode Sophie, og dersom det slaarer ind, at Lykken kommer til dem, som er gode, tillidsfulde, muntre, saa vil den vist opsøge min lille Veninde og ret finde Behag i hendes Nærhed.

Tak for de to venlige kjære Breve; saaledes som De skriver, holder jeg just 25 af Breve, thi det forekom mig som om jeg talte med Dem, naar der bare havde staaet meer i dem og de saa ikke var sendt med Leilighed, men med Posten, thi saa havde jeg faaet dem før. Det er det værste med Breve, man synes aldrig at der staaer nok i dem. Det er underligt at Schrumpfs først tager imod Dem, og nu, siger at der er ingen Plads; da jeg fortalte Heiberg det, sagde han, „Herregud! 30 har de kanske troet at hun var mindre end hun er.“ De maatte jo rigtignok vide hvad Plads de havde, inden de tog imod Dem. Jeg veed ikke hvorfor, men jeg synes jeg er glad over at De skal derfra og til Smits. Han er en godmodig Mand, og Hun er en rar lille Kone, som det vist vil være let at komme ud af det med, og nu skilles De i Venskab fra Schrumpfs, kanske længer hen var det ikke blevet Tilfældet, desuden har jeg hørt at Madammen taler saa daarligt dansk, og det 35 er af Vigtighed for Dem, at De lægger Dem efter at tale rigtigt og godt dansk, og naar man daglig hører nogen tale slet, saa, uden at vide det, taler man ligesaadan. Ja nu vil jeg ret ønske Dem al muligt Held med Deres nye Opholdssted, og det har vist ingen Nød andet, bevar bare Deres gode Humør og Tillid til Skjæbnen, 40 saa vil somst Lykken indfinde sig. Jeg har paa Grund af min Helbred været fri for at spille i denne Maaned, men nu er det forbi, d: 18 sagde jeg en Prolog i Anledning af Kongens Fødselsdag, og i gaar spillede jeg for propfuldt Hus vores meget omtalte Emilie, og nu er Hvilen forbi. Forleden var jeg paa Theatret, og da

Kragh saae mig, kom han hen og takkede mig for den Uleilighed, som han sagde, jeg havde haft med Dem, han talte meget venlig om Dem og det lod til ret at ligge ham paa Hjertet, hvordan det gik Dem. De beder mig raade Dem, hvilken Rolle De helst skulde spille af de to anførte, men inden dette Brev kan komme i Deres Hender er formodentlig allerede en af dem løbet af Stabelen. Jeg troer, De bedst 5 kan komme ud af For Evig men den anden haaber jeg ogsaa vil klæde Dem, naar De blot er livlig og naturlig i dem begge, og ret føler hvad De siger med Hjerter og med Sjæl, og lægger saa megen Godmodighed deri som muligt. Kunde De ikke bede Schjelderup om, han ikke vilde høre Dem i Amors Genistreger, en saadan Mand kan bedre hjælpe Dem end andre, bed ham i al fald fra mig om at 10 gaae paa Prøverne og give Dem gode Raad og rette Dem i Sproget, hvis De siger noget galt. Vil De hilse ham fra mig og takke ham saa meget fra mig for de deilige Bær han har sendt mig, jeg har aldrig smagt deres lige, og siden De taler med Fruen, saa tak hende fra mig for den Uleilighed hun har haft med dem; jeg haaber hun nu er rask og vel. Saasnart jeg faaer Brev fra Advocaten og han skri- 15 ver noget om Dem, skal jeg lade Dem det vide. Sye Jomfruen Lemberg var herude, og fortalte at Jomfrue Hammerich var ganske syg af Længsel efter Dem, der kan De see! det er ogsaa en Lykke at alle holder af Dem, og sandelig ikke en ringe Lykke.

Man har fortalt her at De skulde spille i Guldkorset, hvilket jeg blev lidt for- 20 tvivlet over, thi det er ikke værdt at spille Roller efter Madame Schrupf uden høieste Nød, og det kunde jeg nok tænke, Advocaten ikke havde raadet Dem til. Husk hvad jeg har sagt Dem, det kommer ikke an paa at spille mange Roller, men paa at spille de faae godt, som man har. Dog — jeg vil ikke mere moralisere for Dem, som om jeg var en gammel Bestemoder, mine Anskuelser og Meninger 25 kender De. Troer De virkelig at De kommer her til Sommer? det skulde inderlig glæde mig, men er det muligt at De kan faae Raad til det? hvis De kommer, maa vi indstudere noget sammen, De maae tage en nye Rolle med Dem, saa kan De atter spille Comedie i mit lille Cabinet, og jeg sommetider rose og sommetider blive fælt vred, ikke sandt? Jeg seer endnu Deres rørende Ansigt naar jeg skjændte 30 paa Dem, Gud veed hvor jeg kunde det, men man er sommetider ond. Naar De saa reiser af igjen og har imidlertid faaet Øvelse i at spille, saa haaber jeg Publicum skal see Fremskridt hos Dem; det er en Lykke at føle at man kan gaae videre; synes man først at man nu ikke kan komme videre end man er, saa, er det beste forbi. Nu længes jeg ret efter at høre, hvorledes det fremdeles gaaer Dem, 35 De maae endelig snart skrive til mig. Jeg holder mit Ord; ingen uden jeg læser Deres Breve, og haaber at mine ogsaa kun bliver læst af Dem, men jeg fortæller naturligviis de andre hvad de indeholder og det var ogsaa Synd andet, thi de interessere dem virkelig saa oprigtig for Dem; men send endelig det næste Brev med Posten, saa kommer det hurtigst og sikker til mig. Af Nyheder veed jeg ikke 40 nogen at fortælle Dem, alt staaer ved det gamle. Deres Broder, havde jeg hørt, er rask, og det tænker jeg, er Dem den kjærkomneste Nyhed. Lille stakkels Sophie, det har rørt mig at læse i Deres Brev at De græd hele Veien derop, men Vinteren gaaer snart og saa kan De jo see ham og alle Venner igjen, indtil da skal De være glad og fornøiet med, at alt er gaaet som det er. Lad mig nu see, at De 45 holder hvad De har lovet og skriver mig et langt Brev til, hvori der staaer alt, løst og fast; hvorledes De har det i Deres nye Bolig og om De er fornøiet med

Smiths. Gjør alt hvad Sjelderup raader Dem, han har Smag, og see at blive ret gode Venner med hans Kone, det er godt for Dem at der er en Dame uden for Theatret, som De har at holde Dem til.

Jeg vilde saa ofte, inden De reiste, talt til Dem om Deres Broder, men glemte
 5 det bestandig; jeg vilde sagt, at hvis der var noget jeg kunde tjene ham med, tale
 for ham til een eller anden, ifald der var noget han søgte om, da skulde det være
 mig en Fornøielse. De kan skrive til ham at han i saafald blot skal komme til mig
 og sige det, det skulde være mig kjært, hvis jeg kunde udrette noget for ham, den
 Stakkel! som jeg ordentlig har faaet Godhed for ved at see Deres Kjærlighed for
 10 ham; jeg tænker ofte paa ham og beklager ham over at have mistet en saa kjærlig
 Søster som Dem, men engang kommer De nok sammen igjen, og Tiden, som er
 noget af det længste, er tillige gudskelov ogsaa meget kort. Fra Heiberg og min
 Svigermoder skal jeg hilse Dem saa mange gange og Gratulere Dem, og ønske
 at det fremdeles maae gaae Dem vel. Etadsraad Adler spurgte til Dem igaar, han
 15 er nylig kommen hjem fra sin Reise; og spurgte Heiberg om De var reist, Heiberg
 svarede at De ikke alene var reist men havde spilt med Bifald, hvilket lod til at
 fornøie ham. Nu vil jeg sige Dem farvel, min lille Veninde, for denne Gang; gid
 De nu maae leve vel og fornøiet, og gid Lykken ret maae følge Dem; hav Mod
 og Tillid til at gaae frem, men uden Anstrængelser sker det ikke, men det er i
 20 Arbeidet man skal søge sin Tilfredshed. Jeg omfavner Dem i mine Tanker. Glem
 ikke at skrive, og tænk med Venlighed paa Deres Veninde

Hanne Heiberg.

78. *Fra Henrik Hertz.*

d. 9de October 1840.

Kjære Fru Heiberg.

25 Det er saa længe siden, at jeg ved en tilfældig Vending i vor Samtale kom til
 at tilbyde Dem et Exemplar af Gjengangerbrevene, at jeg nu næsten maa tage
 i Betænkning at sende det. Thi ved Tilsendelsen erindres De om min Uefterrette-
 lighed. — Men De tilgiver mig vel.

En Hilsen fra Violerne og Skov-Anemonerne paa min Væg. Med Skoven er
 30 det nu snart forbi, og jeg er dobbelt glad, at jeg dog har det lille Forraad for
 Vinteren i min Stue.

Deres hengivne

Henr. Hertz.

Til Fru Heiberg.

35 En halv Snees Aar er snart forløben, siden
 Den Skjemtesang, jeg sender Dem, kom ud.
 Og Stilhed hersker der, hvor dengang Striden
 I Stævnemødet klang paa Musers Bud.
 En yngre Slægt er dukket op af Tiden,
 Og Tidens Gud er nu en anden Gud.
 40 Den Skjemt, der dengang grebes let af Folket,
 Den fattes neppe, blev den end fortolket.

I denne Tid, da Dyden sig forvikler
 I svære Spørgsmaal, naar et Land gjør Laan,
 Og grubler over gamle Laugs-Artikler
 Og regner Statens Brøst til mindste Spaan, 5
 Hvo vil ei nu, ifald en Musa stikler
 paa Kunstens Brøst, betragte Sligt med Haan?
 Og kom en Aand fra Paradis, hans Stemme,
 Som en Kassandras, Ingen vil fornemme.

— For ti Aar siden lod jeg munter drage
 Min Sang til En, hvis Musa var min Ven. 10
 Jeg tænkte: han vil ei min Lyra vrage,
 Om end af Lunet tidt den rives hen.

— Nu tyer min Sang til Dem, hans ædle Mage;
 Den gamle Skjemt gaaer anden Gang igjen. 15
 I Deres Hjem, for Kunst et fredet Stade,
 Er vel en Plads for disse lette Blade.

d. 9de Oct. 1840

Henr. Hertz.

79. *Fra H. C. Andersen.*

Kjøbenhavn den 31 October 1840.

Fru Heiberg! 20

I Dag forlader jeg Danmark, men før jeg reiser bort maa jeg sige Dem et
 venligt Lev vel! De har gjort mig meget bedrøvet, dog naar jeg møder Dem igjen
 rækker De mig Haanden, som jeg her rækker Dem den! Hils Deres Mand og hans
 Moder! Altid, som før Deres Dem hengivne

H. C. Andersen. 25

80. *Til Sophie Abrahamsen.*

Kjøbenhavn d: 17 Novb: 1840.

Min kjære lille Sophie! Med Glæde har jeg i Dag modtaget et Brev fra Dem,
 hvori De til min Forundring troer at jeg er vred paa Dem, og gjør mig Undskyld-
 ninger fordi De ikke har skrevet før til mig. At være vred paa Dem min kjære
 Sophie er noget der ikke er kommet indenfor mine Tanker. Jeg spurgte en Dag 30
 Jomfrue Lemberg om Jomfrue Hammerich nylig havde hørt fra Dem, og hvorledes
 De levede. Det er alt hvad der er sagt, eller tænkt, i denne Sag, og som den gode
 Jomf: Hammerich vist i den beste Mening har udlagt saaledes. Min kjære Sophie
 jeg bliver ikke saa let vred paa Dem og sidst vilde jeg blive det fordi De ikke
 skrev mig ofte nok til, skrive Breve er noget man kun maae gjøre naar man har 35
 Lyst dertil, ikke af Pligt. Og jeg veed bedst med mig selv, at man kan have stor
 Lyst, og lader det dog være. Den Kjærlighed til mig, som er udtrykt i Deres Brev
 har ret rørt mig, og jeg kunde næsten være vred paa Jomf. Ham., fordi hun et
 Øieblik har givet den Tanke Plads i Deres Hoved, at jeg skulde være vred paa
 Dem, som jeg holder saa meget af. — Det glæder mig at De har spilt en nye Rolle 40
 og at det er gaaet godt. De maae jo have seet nydelig ud i den Dragt som De be-
 skriver. Ja vær blot naturlig og sæt Dem ind i Rollen som om det var Dem selv.
 De har flere Gange i Deres Breve fortalt mig at man opmuntrede Dem til ikke at

være bange. Men husker De hvad jeg saa ofte sagde til Dem, at naar man rigtig er inde i sin Rolle saa har man ikke Tid til at være bange. Og dog er det bedre at man har Præg af Ængstelighed, end at man skal sige, De er altfor dristig. Men som sagt, sæt Dem rigtig ind i Rollen, saa træffer De nok den rette
5 Middelvei.

Hvad Julies Rolle i En Bryllupsdags Fataliteter angaaer, da er den jo meget let at spille. Hun er frygtsom og beskeden og maae spilles saaledes. Man seer nok i den første Scene at hun har ondt for at bestemme sig til noget. De maae vogte Dem for at gjøre hende for grædende, thi saa bliver hun trættende. Hendes
10 Kjærlighed til sin Elsker maae ret lyse ud af hendes Øine. Hvor hun bliver overrasket i Brudestadsen, maae hun naturligvis være forlegen og frygtsom. I Slutningen hvor alt bliver godt maae hun vise sin Glæde frem for nogen af de andre. I første Act en simpel Huslig Dragt, saa en hvid Brudedragt med hvide Blomster, og i sidste Act en pæn hvid Kjole eller hvad De har. Det er vanskelig for mig at
15 raade Dem, da jeg ikke veed hvad De kan faae. Hvis den røde Kjole som De taler om til Mathilde ikke gjør Dem for tyk, kunde den jo være ret god, dog holder jeg meer af hvidt til slige ungdommelige Roller. De skal ellers ikke være bedrøvet fordi De ikke kommer til at spille Amalia, hvem veed hvad det er godt for, og jeg har altid været bange for Dem i den Rolle. Som Julie vil De vist klæde meget
20 godt. De maae endelig spille den med Lyst og Liv, og for alting ikke lade nogen mærke med at De ikke gjerne spiller den. At spille smaae Roller godt skønnes der just paa, uagtet der ingen Klap kan falde. Er Rollen lille, har man ogsaa et lille Ansvar. Det er jo et meget godt Tilbud af Dahl. For det første vil jeg raade
25 Dem til at læse de Bøger som morer Dem mest, det er i det mindste det morsomste, ikke sandt? og man har godt af alt, hvad man læser. Forresten bør De jo nu kjende, hvad de norske Digtere har skrevet, siden De er i dette Land. Og saa kan jo Turen komme til de danske Øehlenschlæger, Ewald, Baggesen, Heiberg med flere; naar De vil læse, hvad de har skrevet kan De bruge mange Aar. Men som sagt læs hvad der morer Dem og spring Resten over. Det glæder mig at Pelsen
30 og Hatten gjør Lykke. Min Pels er syet ligesom Deres. Og nu min lille gode Sophie vil jeg sige Dem Farvel. Men jeg maae ikke glemme at fortælle, at jeg havde den Fornøjelse at have et Besøg af Deres Broder. Det rørte mig ret at see ham, hvilket rart Ansigt han har. Han sagde, at han var vel, og lod til at finde sig godt i at undvære Dem, dog tænker han med Glæde paa at kunne komme til
35 Dem om nogle Aar. Jeg skal hilse alle dem De har bedt mig om at hilse. Heiberg og min Svigermoder sender Dem kjærlige Hilsener og jeg kysser og omfavner Dem i Tankerne og ønsker Dem fremdeles til Lykke.

Deres hengivne Hanne Heiberg.

81. Til Det kgl. Teaters Direktion.

Kjøbenhavn den 5te Mai 1841.

40 Den høie Directions Medlemmer have gjentagne Gange yttret den velvillige Forsikkring, at de, naar Leilighed gaves dem, vilde bidrage til at fremme de Ønsker, jeg maatte have med Hensyn paa min Stilling ved Theatret. Benyttende mig af dette venlige Løfte, beder jeg den høie Direction om at skjænke sin Opmærksomhed til et Andragende, som jeg herved tillader mig at fremsætte: nemlig om
45 et aarligt Tillæg til min reglementerede Gage.

Jeg vil i Korthed anføre de Grunde, der, efter min Formeening, tale for Opfyldelsen af denne Begjæring.

Uagtet den høieste reglementerede Gage, 1000 Rbdl., kan være en ret lovende Udsigt for Den, som offerer sig til den theatralske Bane, saa er denne Indtægt dog neppe tilstrækkelig Løn for dem, som maae gjøre den største, den mest anstren- 5 gende, mest opoffrende Tjeneste ved Theatret. Den høie Direction synes selv at være af denne Mening, idet den, Tid efter anden, har forbedret flere af de første Skuespilleres Kaar, ved at tillægge dem, under forskjellige Titler og Adkomster, forhøiede aarlige Gager. Mig er saadan en Begunstigelse hidtil ikke bleven til- 10 deel, ligesom jeg heller ikke, saaledes som Andre, har søgt noget Equivalent for den paa anden Maade, thi det vil være Directionen bekjendt at jeg i de 18 Aar, jeg nu har gjort Tjeneste ved Theatret, aldrig har udbedet mig noget Gratial.

Idet jeg nu altsaa yttre det Ønske, med Hensyn paa de mig tillagte aarlige Indtægter, at blive sat i samme Stilling som de bedst Lønnede ved Theatret, tillader jeg mig, for at documentere min Adkomst til de samme Fordele, at gjøre 15 opmærksom paa, at Ingen ved hele Theatret har i et ligesaa langt Tidsrum udført et ligesaa stort Antal af store og betydelige Hovedroller, som jeg. Vel gives der i det mandlige Personal Een eller To, som have spillet oftere og udført et større Antal af nye Roller; men mange af disse have da kun været Biroller, hvorimod min Skjæbne har ført det med sig, at jeg, allerede inden jeg var voxen, næsten 20 altid erholdt store og anstrengende Roller, og kun meget sjelden nød den Behagelighed at udføre saadanne taknemmelige Biroller, i hvilke man uden synderlig Anstrengelse væsenligen kan bidrage til det Hele. Jeg har nemlig, at regne fra April Maaned 1826, da jeg første Gang optraadte i en Hovedrolle, i Alt udført 133 nye Roller, med Fradrag af Sommerskuespil og Recitationer. Af disse 133 ere 25 idetmindste 107 Hovedroller, og idethøieste kun 26 Biroller . . .

Disse 133 Roller, fordeelte paa Tidsrummet fra 22de April 1826 til 1ste April 1841, d. e. paa et Tidsrum af lidt over 15 Theater-Saison, give i Gjennemsnit 9 nye Roller i Saison; d. e. 1 for hver Spille-Maaned, og derimellem 7 Hovedroller. Disse Tal ere i sig selv saa talende, at ingen Forklaring over dem behøves. 30 Upaatvivlelig er jeg den Eneste ved Theatret, som allerede fra sit 13de til sit 28de Aar har udført en ny Rolle hver Maaned, hvilket ikke er langt fra at være det Samme som at have spillet i alle de nye Stykker, som i dette Tidsrum ere bragt paa Scenen.

Idet jeg nu, paa Grund heraf, tillader mig den Formeening, at jeg kan for- 35 tjene samme aarlige Indtægt, som nogen Anden af Skuespiller-Personalet, vil jeg endnu tilføie Følgende, som formeentlig Forøgelse af min Adkomst:

Da mit store Rolle-Repertoire fordetmeste bestaaer i moderne Conversationsstykker, i hvilke Toilettet maa rette sig efter Modens idelig vekslede Fordringer, saa har jeg i denne Henseende en meget større aarlig Udgift end de andre Skue- 40 spillerinder, hvilke deels spille sjeldnere, deels ikke forholdsvis i saa mange Conversationsstykker, men i historiske og tragiske Dramer, hvortil Garderoben leverer Costumerne.

Men ere saaledes de Udgifter, som Tjenesten stadigen fordrer, større for mig end for Andre, saa kan jeg paa den anden Side heller ikke benytte de Hjælpemid- 45 ler til extraordinair Indtægt, som saa Mange af Personalet jevnlig benytte, nemlig Aften-Underholdninger og Sommerforestillinger. En Aften-Underholdning

har jeg hidtil aldrig givet, blandt Andet af den Grund, at min idelige og uafbrudte Beskjeftigelse med Rollers Indstudering, med Prøver og med Forestillinger ikke levner mig Tid og Lyst til at foretage Meer, end hvad Tjenesten udfordrer. — Og hvad Sommer-Forestillinger angaaer, da har jeg vel for nogle Aar siden givet 5 et Par, men har nu mere og mere trukket mig tilbage derfra, fordi jeg efter mine Anstrengelser i Saisonen trænger til Hvile og Recreation, og derfor, om jeg end kunde ville opoffre Noget af denne, for at erholde en Aftens Indtægt, dog ikke kan være tjent med — hvad som bliver en ligefrem Følge deraf — at skjænke min Assistance til alle Dem, der have assisteret mig, og derved gaae tabt af den 10 bedste Sommertid.

Desuden, i Betragtning af det betydelige Afbræk, som de private Forestillinger, og især Aften-Underholdningerne kun altfor meget forvolde den Kongelige Tjeneste, vilde de meest beskjæftigede Kunstneres og Kunstnerinders Afholdelse fra denne Distraction, maaskee vel kunne fortjene en Belønning; thi neppe vilde Kas- 15 sen have Tab, men snarere Gevinst, om den gav de Første af dem en nogenlunde tilsvarende Erstatning for en Opoffrelse, der aabenbart er til den kongelige Tjenestes Fordeel.

Paa Grund af alt det Anførte er det da min allerærbødige Begjæring: at den høie Direction vil anvende sin velvillige Indflydelse til at forskaffe mig et extra- 20 ordinairt aarligt Gage-Tillæg, ved at indgaae med en allerunderdanigst Indstilling til Hans Majestæt Kongen, som allerede har havt den Naade at høre den mundtlige Forebringelse af mit Ønske, og hvis huldridge Ytringer give mig det bedste Haab om dets Opfyldelse.

Allerærbødigt

J. L. Heiberg. Kongelig Skuespillerinde.

25 82. *Fra Det kgl. Teaters Direktion.*

11te Juni 1841.

Paa en herfra nedlagt allerunderdanigst Forestilling ang. den af Dem under 5te f. Md. indgivne Ansøgning om at bevirkes en Forøgelse i den Dem hidtil til- lagte faste Gage, har Hs. Mst. under 6te d. Md. allernaadigst behaget at resolve:

Vi ville allernaadigst have Skuesp. de Frue Heiberg forundt en Gratificctn. af 30 300 Rd., der bliver at udrede med 200 Rd. af Theaterkassen og med 100 Rd. af Vor Chatolkasse, i hvilken Henseende Vi under Dags Dato have rescriberet Vor Geheime-Cabinetsskasserer, Justsd. Andresen, det Fornødne. — Derimod kunne Vi ikke finde Os foranledigede til at bevilge Frue Heiberg noget Tillæg til den hende tilstaaede faste Gage. —

35 Ved at communicere Dem denne allerhøieste Resolution til bhgl. Efterretning, undlader man ikke at tilføie at da de af Hs. Msts. Chatolkasse, som ovenmeldt, bevilgede 100 Rd. ere indbetalte til Theaterkassen, vil det samlede Beløb af 300 Rd. vorde Dem udbetalt ved sidstnævnte Kasse. [Uden underskrift.]

83. *Fra Georg Buntzen.*

[antagelig Slutningen af Juli 1841].

40 Da jeg, min elskelige Frue!
Har hørt, De fandt mig meget net,
Og forat mildne Deres Lue,
Har Dem anskaffet mit Portrait;

Jeg herved sender Dem min Buste,
At ogsaa Billedhuggerkunst
Med min Person Dem skal forlyste
Og holde mig i Deres Gunst.

Men ondt det gjør mig, man skal dele
 Den med en ussel smuk Chorist
 Med Hansener og slige Fæle —
 Naar man som jeg er døbt

Frantz Liszt.

5

84. *Fra Chr. Molbech.*

Fredag Middag. 14. Aug. 1841.

Jeg kan ikke negte mig den Fornøielse, ved disse faa Ord at takke Dem for Alt hvad De bidrog til at skaffe mig en saa behagelig og interessant Aften i For- gaars. Endnu igaar, en stor Deel af Dagen, følte jeg en velgiørende, oplivende Virkning deraf; og maa være dobbelt erkjendtlig derfor, da jeg virkelig i Som- 10 mer, i Foraaret, og en stor Deel af Vinteren, af meer end de udvortes Aarsager, hvis Virkninger Ingen vel ganske har undgaaet, har følt mig kjendeligt nedstemt i Aanden og Aandsevnen — hvis jeg overhovedet har noget af denne tilbage. Undertiden tvivler jeg herom — maaskee lidt mere, end der er Anledning til; da jeg er noget tilbøielig til lettest at opfatte Tingenes mørke Side. Imidlertid har 15 jeg Grund nok og tilstrækkelig til at fornemme og erkjende, at jeg for længe siden er kommen over det Punkt, hvor den dalende Existents begynder. Dertil henhører da ogsaa den Beskaffenhed, at man langt vanskeligere, end tilforn, er modtagelig for det Vækkende, Opmuntrende, det forlystende eller morende Element i Livet. Kan De undres over, at man er dobbelt taknemmelig, naar man 20 engang træffer et ret ægte og gedigent — jeg vil f. Eks. sige, som ved Deres fortræffelige Skildring af den Hiortske Scene, et ægte Sorøisk Cabinetsstykke, hvis Fond af Morsomhed De ogsaa selv maatte bevidne, da Erindringer og Fortællinger satte Dem Selv i en fuldkommen lystig Stemning — hvilket dog ikke hører til det ganske Almindelige. Langt mere almindeligt er det, at De over enhver 25 Stemning, hvori De er eller bringes, breder det lette, ætheriske Slør af den naturlige Gratie, som — hvor stor en Skuespillerinde De endog er — dog intet Studium kan give Dem. Er det vel et Under, at man drages endnu stærkere til Dem Selv, end til Deres sceniske Konst? — Nu vil De maaskee uheldigviis troe, at jeg vil være galant; men dette har jeg virkelig aldrig i mit Liv forstaaet; det 30 maatte da være, at jeg nu paa mine gamle Dage skulde lære det — og af Hvem? — Er jeg ikke endog nær ved at tabe det eneste Lette, der har været hos mig: Letheden til at opfatte og modtage Indtryk af det Comiske. — Men, à propos om Lethed, saa kunde jeg ikke lade være, i Gaar Morges at læse den omtalte Dedi- cation, hvoraf jeg nyelig, da De talte derom, ikke kunde huske et Ord; men 35 fandt mig naturligviis smigret, og derfor maaskee sagde mere, end jeg skulde have sagt. Jeg kan ikke sige, at den nu, da jeg læste den, tilfredsstillede mig. Stilen — hvormeget jeg ogsaa vurderer Deres Berømmelse — forekom mig noget streng, om ikke tør, i en Tilskrift til en Dame. Imidlertid negter jeg derfor ikke, at det var mig behageligt, at høre min Prosa roses af Dem — det er mig altid et 40 Beviis mer paa, at den kan være bedre end Theatrets Prosa, som vi nu snart skulle til, for Alvor at døie. Gud give os nu ret meget Poesie fra Den, som dog snart er den eneste Kilde, hvor den ret reen og ægte skal komme fra! — Heller ikke vil jeg negte, at det skulde ganske meget fornøie mig, om der kunde findes

anden Prosa af mig, end netop Dedicationer, som De kunde lide at læse. — Derom mer en anden Gang. Vi vente Theaterbudet — og formodentlig Kammerherren. Kl. er 12, og jeg maa i største Hast bede Dem ret meget at hilse Professor Heiberg og Deres Svigermoder fra
Deres ærbødige, hengivne

5

Chr. Molbech.

85. Til Sophie Abrahamsen.

Kjøbenhavn, d: 24 Aug: 1841.

Min lille rare Sophie! med Glæde har jeg modtaget Deres Brev fra 23. Juli, den gode Rosenkilde bragte det til mig. Jeg nægter ikke, jeg blev lidt forskrækket, da mine Øine faldt paa Ordet Forlovet, men da Rosenkilde besvarede mine
10 hundrede Spørgsmaal meget tilfredsstillende, forvandlede min Forskrækkelse sig til en oprigtig Glæde. Maae jeg derfor nu ret af Hjerte ønske Dem til Lykke! det er mig en sand Beroligelse at vide, De nu har en Beskytter og ikke længer staaer saa ene i Verden. Maae jeg bede Dem ogsaa at ønske Hr: Hagen til Lykke fra mig, uagtet jeg ikke har den Fornøielse at kjende ham, hans Talent har jeg hørt
15 rose meget af Hr: Phister, og Hr: Rosenkilde forsikkrede mig, at han var min lille gode Sophie værdig. Til Sommer har jeg altsaa den Fornøielse at see dem begge to her. Hvad De fortæller om Madam Schrupf er jo meget rart, ja en saadan kjærlig og god Carakteer som Deres, min kjære Sophie, den er uimodstaaelig hos alle. Forresten maae Madam Schrupf være meget bedre end hendes
20 Rygte, efter alt hvad De fortæller om hende; jeg har ordentlig faaet Godhed for hende, fordi hun er saa venlig og god imod Dem. — Rosenkilde fortalte mig, at Deres Stemme havde forbedret sig saameget; det var jo fortræffeligt, men jeg har hørt en lille Fugl i Vinter syngte om at den lille Jomfrue ikke var saa flittig i denne Retning som hun kunde være, er det sandt? eller har det været en daarlig
25 Fugl som har siungen galt? det er vel best at antage det sidste. — Deres Broder har jeg ikke seet i lang Tid, han var saa god at komme her for at vise mig sit nye Been men jeg var desværre ikke hjemme hvilket gjorde mig ondt paa to Maader: først at jeg ikke fik ham at see, og dernæst at han var gaaet den lange Vei forgjæves, thi det er vel desværre ikke at haabe at han med det nye Been
30 gaaer uden Besværlighed. — Vi er alle raske og vel her, jeg har moret mig i Sommer med at reise her i Sjælland paa vor lille Vogn vi har, Heiberg og jeg og en lille Tjener; Heiberg er selv Kudsk og kører overmaade godt; der er intet jeg sætter over at rejse med Heiberg paa denne Maade. De veed hvor rar og morsom han er; hvis jeg skulde sige, naar jeg havde følt mig lykkeligst og gladest i mit
35 Liv, da blev det paa disse smaae Reiser, man har en Følelse som om hele Verden stod En aaben. Naar De bliver gift (som jeg haaber ikke vil vare for længe, thi lange Forlovelser er noget fælt noget) maae De prøve at gjøre saadanne smaae Reiser og De vil sande mine Ord, men kom nu først herved til Sommer og lad mig see Deres glade lille Ansigt, thi glad maae De være; det er en af Deres
40 elskværdigste Egenskaber at De næsten altid er glad, det er den deilige Ungdom i Sindet, som i Grunden er den eneste og rette Ungdom.

Lev nu vel, min kjære Sophie, og gid Lykken maa ledsage alle Deres Foretagender. Alle Mine her gratulerer Dem og ønsker Dem til Lykke, men ingen kan inderligere ønske det end

Deres hengivne Hanne Heiberg.

86. *Fra Georg Buntzen.*

[antagelig ca. 22. November 1841].

Herzallerliebste Frau!

Entzückende Priesterinn der Melpomene und Thalia!

Seele meiner Seele!

Getreue Anbeterinn!

Höre ein Wunder! Erstaune.

5

Es war am 22sten November, unserm gemeinschaftlichen Geburtstage, da meine liebe Mutter die Hydra der französischen Revolution mich in sehr elenden Umständen gebar, und deine liebe Mutter dich zu einer Labung der jammernden und zerknirschten Welt darreichte. Ich spielte in Frankfurt und goss eine Fluth von 10 meiner bekannten Mischung aus Jammer und Entzücken über das jauchzende und zerknirschte Publikum. Da öffneten die sympatetischen Töne, die electromagnetisch durch die Welt herumziehen und galvanoplastische Eindrücke auf einander verwandte Seelen ausüben plötzlich mein inneres Auge — Ich sah zwei niedliche, kleine weisse Hände mit mir auf dem Pianoforte klopfen. Da öffneten sich auf 15 einmal die Thore des Himmels, der Hölle und des Fegefeuers; ich warf dem Publicum den Geier, der meinem Vater Prometheus in dem Leber hackte, und etliche halbverbrannte Körper der argesten Sünder ins Kopf, und es ward von einem Schauer befallen und wollte entfliehen — aber nun zeigte ich mich als Napoleon an der Spitze der italienischen Armee und überhäufte es mit Weihrauch, 20 Ambrosia und Nectar, bis ich erschöpft meine Besinnung verlor. Als ich wieder erwachte, war alles verschwunden — ich spielte meinen chromatischen Galop, aber neben mir auf dem Piano lagen nebst meine eigene Handschuhe zwei andere, welche alle vier ich dir zum Andenken dieses erinnerungswerthen Tages hiemit schicke.

Dein geistiger Liebhaber

25

Frantz Liszt.

87. *Fra P. O. Brøndsted.*

Kjøbenhavn 1ste Juledag, d. 25de December 1841.

Til Velbaarne Fru Professorinde Heiberg.

Ædle Frue,

Endskjøndt jeg ikke har den store Ære at være Dem personlig bekendt, vover 30 jeg dog at fremsende et Exemplar af en lille Bog, hvis Forbillede, et Drama af en stor Digter, vel fortjener at kjendes af Dem; og da det ikke kan ansees for nogen Anmasselse af en gammel Student, som jeg er, at ville bidrage lidt til at lette en ung Konstnerinde Indsigt i et græsk Drama, saa tager jeg ikke i Betænkning at bede Dem om at imodtage med Bevaagenhed nærværende Forsøg til dansk 35 Oversættelse af Æschylos' Agamemnon.

Dersom Undskyldning herfor end ydermere behøves, da maa jeg bede Dem om at søge samme i den Beundring og Høiagtelse hvormed jeg er, Ædle Frue,

Deres ærbødigste Tjener

Brøndsted. 40

88. Til Jonas Collin.

Den 2. Febr. 1842.

Kjære Conferensraad! Efter at jeg har taget mig den Frihed at læse „Gud velsigne Dem“, skal Gud velsigne Dem, ifald De skaffer mig af med det lille flove Pigebarn i samme Stykke. Talent behøves ikke til denne Rolle, kun Ungdom og
 5 Skjønhed og at være Prindsesse. Altsaa gode Conferensraad, beder jeg Dem at see Dem om efter disse Qvaliteter.

Deres

J. L. Heiberg.

89. Fra Henrik Hertz.

d. 8de Mts. 1842.

Hvert Foraar, naar jeg betragter det smukke lille Malerie, De engang har for-
 10 æret mig, faaer jeg stor Lyst til at sende Dem en Bouquet af de første Violer, man kan opdrive. Hvorledes det i denne Anledning er gaaet mig iaar, vil De kunne see af Indlagte.

Deres hengivne

Henr. Hertz.

90. Til Henrik Hertz.

d: 8 Marts 1842.

15 Jeg maae endelig strax takke Dem for den smukke Foraars-Hilsen; det maae absolut betyde noget godt, naar Foraaret bebudes En paa saa yndig en Maade, og, virkelig er det alt gaaet i Opfyldelse thi saasart jeg havde faaet Deres Digt, fulgte andre uventede Behageligheder efter, saa jeg er ret i et Perle-Humeur i
 20 Dag som Deres Digt umiskjendelig har lagt Grundvolden til. Jeg længes efter mundtlig at takke Dem, thi jeg er unegtelig stærkere i Munden end i Pennen.

Deres hengivne

Hanne Heiberg.

91. Til Jonas Collin.

Kjøbenhavn d. 30 Sepb. 1842.

Kjære Conferensraad Collin! Jeg har flere Gange i den senere Tid villet tale
 25 til Dem om et Anliggende, men uagtet jeg ikke er stærk i Pennen, er jeg dog, om muligt, endnu svagere i Munden, naar det mundtlige Foredrag gaaer ud paa slige Anmodninger fra mig selv, og det uagtet at er der nogen jeg skulde kunne tale frit og uforbeholdent til, saa veed De nok, kjære Conferensraad, at det er Dem, som altid er Kjærligheden og Venligheden selv imod mig. Altsaa til Sagen. Der
 30 resterer lidt paa min anden Benefice; skulde det være umuligt at faae dette udbetalt? Jeg vilde gjerne have denne lille Sum til at bestride Flytningens Udgifter til det nye Hus. En saa kjærlig Husfader som Dem behøver jeg ikke at fortælle, at slige Extraordinære Udgifter ikke godt lader sig gjøre uden Extraordinære Indtægter. Lader det sig ikke gjøre, veed jeg forud, at Skylden ikke er min kjære
 35 Vens, og jeg haaber endda at komme heel og holden til vores Palais med tomme Lommer, men med den gamle Hengivenhed i Hjertet for Dem

Deres

Johanne Luise Heiberg.

92. *Fra Carl Borgaard.*

Wien d. 18 October 1842.

Jeg tager mig herved den Frihed at aflægge Dem min erkjendtlige Taksigelse saavel for al den Velvillie og Opmærksomhed, De ved Indstuderingen og Arrangementet af mit Drama „Undine“ har viist dette, som for Deres, efter alle Domme, høist fortræffelige Udførelse af dets Hovedrolle. Da jeg for tre Aar siden ud- 5 arbeidede mit Stykke ved Bredderne af den Flod, hvor dets Handling foregaaer, var det Tanken om Deres Mesterskab i den fremstillende Kunst, der begeistrede mig, og jeg maa derfor erkjende, at jeg staaer i Gjæld til Dem, saavel for det Enkelte, der i mit Arbeide maatte være vellykket, som for det Lys og den Farve, De ved Deres geniale Opfatning og Fremstilling har skjænket Stykkets Hovedparti, 10 og hvortil det vel for Størstedelen maa skyldes den gunstige Modtagelse, det har faaet. Jeg beder Dem iøvrigt at modtage min Forsikkring, at Efterretningen om, at De og de øvrige Medlemmer af vort fortræffelige Kunstnersamfund, der have medvirket ved Undines Udførelse, have vundet sig Publikums Anerkjendelse, var mig endnu glædeligere end den, at det ogsaa har skjænket min Andeel deri et 15 opmuntrende Bifald.

Idet jeg beder Dem at overbringe Deres Hr. Gemal min ærbødige Hilsen og min Tak for hvad han ogsaa i denne Sag har gjort for mig, anbefaler jeg mig i Deres fremtidige Gunst
Med Høiagtelse og Taknemlighed

Carl Borgaard. 20

93. *Studenternes Hyldestsang (ved Henrik Hertz).*

NOTTURNO

til

Johanne Louise Heiberg.

Afsjungen den 22. November 1842.

25

Naar af det travle Liv forladt
Sig breder ud den stille Nat,
Naar op fra Havet Maanen haster
Og Drømmesløret om sig kaster:
Da lever Jorden om igjen
Det Liv, der svandt i Natten hen;
Og for det Lys, om Dagen brænder,
En magisk Lampe hist sig tænder.

Slig Nat er Billed paa den Kunst,
Der skyldes alle Musers Gunst,
Der løfter sig, naar Dagen viger,
Der dristig bygger Drømmens Riger —
Den Kunst, hvor Verdens Syner flye, 30
Men forme herligt sig paany,
En anden Verden, skjøndt den Samme,
Bestraalet af en magisk Flamme.

Af den bestraalet vinder Alt
En ny Betydning, ny Gestalt.
Det er et Andet, skjøndt det Samme,
En Verden, digtet ved dens Flamme.
Naturen drømmer; Sandhed maa
I denne Drøm tilgrunde gaae.
Men høit Titania paa Thronen
Til Sandhed stempler Illusionen.

— O Musers Yndling! lad vor Sang
En Stund Dig standse paa Din Gang! 35
Til Musers Sønner mildt du lytte,
Og heft Dit Blik paa Nattens Mythe!
I Maanestraalers Duft og Glands
Opføre Alfer snart en Dands;
Af Natten vil en Verden stige, 40
Der er et Billed paa Dit Rige.

Med dyb Beundring længst vi saae
 Dig Veien til Dit Rige gaae,
 Hvor Du, Titania paa Thronen,
 Til Sandhed stempler Illusionen.
 5 Vor Hylding, sendt Dig i vor Sang,
 Er hellig Gjæld og dybtfølt Trang.
 Og Tonen, ført paa Nattens Vinger,
 Hengivne Hjerters Slag Dig bringer.

Henrik Hertz.

10 94. *Digt af Poul Rytter (o: Carl Ploug).*

(November 1842.)

Til Johanna Louise Heiberg.

15	Phidias's Drapa klinger i Stenen; Farverne aande Raphaels Ros; Digterens Drømme fængsles paa Bladet; — flygtigt er Scenens sjæfulde Værk.	Men paa Momentets ilende Vinge svinger sig Kunstens evige Magt; kalder til Live Aandernes Virken, daler som Gud paa Hjerternes Bryst.
20	Hjerternes Higen, Kræfternes Kæmpen skifter med Minens vxlende Skrift; Lunets og Viddets 25 funklende Fakler slukkes med Ordets svindende Klang.	Derfor, du Scenens Dronning! ej svinder sporløs Dit Snilles straalende Pragt: vundet et varigt voxende Rige har du i Folkets bankende Bryst.

Poul Rytter.

95. *Fra Jonas Collin.*

26 Nov 1842.

30 God Morgen kiære Hanne!

hverken Kh. Levetzau eller Geh Cts Raad Adler fandt Anledning til at modtage Dit velvillige Tilbud at afstaae Grevinde Terzkys Rolle til Mad. Nielsen, saa meget mindre med Hensyn til det Passerede med Lady Macbeths Rolle. Jeg skal nu ved Leilighed tale med Mad. Nielsen, — men i Aften, da hun spiller, vilde det
 35 vel være ubeleiligt. Jeg gientog forresten ved denne Leilighed Dit Ønske om Jomfruen af Orleans, — derom mundtligt.

Dersom Du, disse Forhandlinger uagtet, vil selv tale med Mad. Nielsen om Rollen i Wallenstein, har jeg naturligvis intet derimod. Din faderligt hengivne

Collin.

96. *Fra Adam Oehlenschläger.*

[ca. December 1842].

Til Fru Johanne Louise Heiberg.

En Digter sad ved Phantasiens Elv —
 Hvad Ydun for ham sang, dermed han Folket rører;
 Men, Hulde! du var hendes Dina selv, 5
 Den bedste Blomst i Krandsen dig tilhører.

Skjærsommer blev ved dig min Digter-Juul,
 Din Ild, din Ynde taaler ingen Vinter:
 Du mine Svibler tog af deres Skiul
 Og trylled dem til unge Hyacinther. 10

A. Oehlenschläger.

97. *Til Jonas Collin.*

1843, 6. Marts.

Min kjære Conferensraad! Aanden er villig, men Kjødet skrøbeligt. Jeg har i disse Dage gjort alt for at sætte mig ind i den Tyran (som er blevet min Tyran). Hvergang jeg har begyndt en nye Side i den, har jeg begyndt den med 15 de Ord: „Min kjære Ven ønsker det saaledes, altsaa videre!“

Og jeg var to Timer om første Act, tre Timer om det halve af anden, fire om Resten af Acten, hvorefter jeg udmattet har kastet den hen og sagt til min Trøst: „Ja, i Dag kan Conferensraaden ikke forlange meer af mig.“ Næste Dag kunde jeg ikke læse for Svækkelse fra den foregaaende, og saaledes indseer jeg ikke 20 hvorledes en Prøve skal komme paa Benene. Jeg har været Fortvivlelsen temmelig nær, men nu har jeg endelig fundet en Udvei, nemlig at sige til mig selv: „Conferensraaden ønsker ikke at jeg skal spille den Rolle, han vilde nemlig af alle være den, der nødigt ønskede, jeg skulde gjøre noget mislykket, og hvorledes kan dette blive andet, naar jeg gaaer til det med en saadan Modbydelighed, som 25 den, der er opstaaet hos mig over hint Værk, hvori jeg nødigt vilde være det Fruentimmer (som Tieck siger) hvormed Theatergulvet feies.“

Har jeg nu ved min Vaklen forsinket dets Opførelse, saa maa De, kjære Conferensraad, blot see heri min gode Villie til at prøve paa at opfylde Deres Ønske. Ved altsaa at overlade dette Partie til En, som vil blive henrykt over den brillante 30 og taknemlige Rolle, gjør jeg den Person, mig, Stykket og altsaa ogsaa Dem, min kjære Ven, en Tjeneste. Jeg siger min kjære Ven! thi ikke sandt? Jeg tør nok sige det, uagtet jeg har vrøvlet lidt ved denne Leilighed. [Uden Underskrift].

98. *Fra Chr. Molbech.*

Søndag. Mart. 26. 43.

Kunde jeg være saa lykkelig, pludselig at faa den Gave, at jeg var i Stand til 35 at skrive i den Dames uforlignelige Stiil, som jeg noget nær elsker mest og læser helst af alle skrivende Damer (for min Deel takker jeg meget for Madame Rahel — den Berlinske nemlig — og hendes Slægtninge, baade jødiske og christne), da skulde denne Billet til Fru Heiberg være den allerførste i denne Stiil. Men da Mennesket nu engang er saaledes indrettet af Skaberen, at det ligesaa lidt kan 40 give sig en anden Stiil, som andre Øine — dem vil man dog aldrig kunne gjøre falske — saa maa De nu tage til Takke med den første eller anden Billet jeg skriver i denne Vinter til en Dame, som da kan falde i Stiil for Een, der netop i

Vinter har maattet giøre Alt for at fordærve den, han har eller havde — om der er noget at fordærve ved den. Thi, hvorledes skulde jeg dølgge, at Trangen er uimodstaaelig hos mig til at sige Dem, at jeg paa eengang blev forundret, overrasket, forbauset, fornøiet — jeg veed ikke ret, om noget ydmyget — ved i Gaar
 5 at høre: Fru Heiberg har været her, har bestegget alle disse 60 eller 70 Trappetrin — og ikke engang kunnet hvile sig et Øieblik, fordi Ingen var hiemme, der kunde modtage hende. Jeg sagde til mig selv: det var et ædelt Besøg — thi jeg forudsætter, at De dog ikke var ganske sikker paa, at jeg ikke var hiemme, og at jeg altsaa kunde have faaet en lille Deel i det venlige Besøg, De havde tiltænkt
 10 min Kone. Jeg skulde ovenfor endnu have lagt til „bedrøvet“; thi jeg haaber, De tror mig, naar jeg siger Dem: det gjorde mig meget ondt, at De ikke kom en Time eller halvanden før. — Jeg vilde endog gjerne hørt af Deres egen Mund, hvad jeg tænker De vel en og anden Gang hiemme har sagt: „Nu seer man da ikke M. mere, siden han ikke længere er i Th. directionen“ — eller noget saadant. Ja, De
 15 seer, jeg er virkelig forfængelig nok til at troe, at De engang eller to kan have sagt dette. — Men, De vil da tillige erindre, at det er meget længere siden jeg var i Deres Hiem, eller siden jeg der talte med Dem. Det var i Fior Sommer, i en af de allersidste Dage af Juli Maaned. Det er en lang Tid siden; men Deres Billed staar derfor lige friskt og levende for mig — Jeg mener ikke noget Billed
 20 fra Theatret, men fra Christianshavn — denne mærkelige Deel af vor Hovedstad, som ikke vilde blive glemt i mine Memoirer, om jeg skrev dem — og det ikke engang blot — fra Brogade, men fra det skarpe Hjørne af den fierne Overgade. Dette Billed tilstaar jeg, er mig endnu mere værd, end det kunstfulde ofte omskiftende, jeg modtager fra Scenen. — Det skal ikke forlade mig — om jeg
 25 endog aldrig skulde finde Dem og see Dem i Deres demeure introuvable, i det barricaderede Castel, hvor De nu bor. — Og nu, da jeg ikke længer er Theater-Directeur, nu kan jeg, og det, om jeg vil, uden at sige et eneste Ord om den sceniske Fru Heiberg, sige alt hvad jeg vil om den virkelige Frue, om hendes interessante, elskværdige Personlighed fra Christianshavn, og om Erindringen
 30 jeg har om ikke faa Timer, som i hendes Stue blev mig til Minuter. Det er i Erindringen, jeg nu maa leve — men det er skildret, at lyse og indtagende opstige hos mig, de blive saa levende hos mig, som den, der fremkaldte disse Linier.

Altsaa, jeg vil fremdeles tænke paa Fru Heiberg; jeg vil erindre hendes Venlighed imod mig; jeg vil gienkalde mig hendes egne, eiendommelige, begavede
 35 Natur; jeg vil takke hende, fordi hun længe troede og dømte Godt om mig, og fordi hun udentvilt gjerne endnu vil det; jeg vil sige hende — Dem nemlig, at jeg aldrig, ophører at være
 Deres meget hengivne

C. Molbech.

99. Til Jonas Collin.

Søndag d. 7 April [1844].

40 Min kjære Conferensraad! med Skræk seer jeg, at jeg skal spille i Romeo e Giulietta paa Onsdag. Ak tag denne Kalk fra mig, det er mig umuligt at spille en Rolle af en saadan Art i denne Tid. Min Bedrøvelse over den elskelige Thorvaldsens Bortgang gjør at jeg væmmes blot ved Tanken herom. Blive reent frie i denne Tid lader sig vel ikke gjøre? men hjælp paa mig saa godt De kan.

45

Deres inderlig hengivne

Hanne Heiberg.

100. Til Jonas Collin.

d. 9 April [1844?].

Min kjære Conferensraad! jeg blev ganske blød om Hjertet igaar ved at høre at De ikke var vel, og ingen Appetit havde. Efter at have bedet en god Bøn for Deres Helbred, faldt det mig ind, om jeg ikke ogsaa kunde hjælpe paa Appetiten. Jeg har faaet et Par Snepper forærende, som skal være udmærkede. Vi har dem 5 til Middag. Bliver De vred, naar jeg sender Dem min Portion? Gid den maae smage Dem saa godt, som jeg af Hjertet ønsker det. — Deres hengivne

Hanne Heiberg.

101. Til Jonas Collin.

d. 11 Juni 1844.

Min kjære Conferensraad! Jeg føler aldeles ingen Lyst til bemeldte Madamme. 10 Jeg ønsker i det hele taget ved den Leilighed at gaae paa min lønlige Stie og lade Æren drage mig forbi. Deres hengivne

J. L. Heiberg.

102. Til Jonas Collin.

Den 10. September 1844.

Jeg har en Ven, en Conferensraad god, 15
Der indtager et vigtigt Sæde.
Han eier et ærligt og trofast Mod,
Der deler min Sorg og min Glæde.

Kjære Conferensraad! De kan da begribe, at, naar jeg gjør Vers, maa jeg være i en særegen Nød. Og saaledes er det virkelig. Tingen er, at Søqvæsthuset 20 fordrer Offere af forskjellige Arter, som man jo kan vide af Navnet. Disse Offere er vi for Øieblikket ikke i Stand til, eftersom vi ere meget slette Øconomer, og de skal og maae dog gjøres. Var det derfor ikke muligt, at jeg af de 300 Rdl., som jeg forhaabentlig faaer til næste Foraar, kunde faae i det mindste 100 strax? Jeg kan jo nok begribe, at det er galt at forlange Sligt, thi hvem veed om man 25 lever til næste Foraar, men paa den anden Side, skulde jeg døe, saa er det dog det Mindste, De kan gjøre for at blive mig qvit; det vilde være hvad man kalder een Udgift for alle, og dem pleier det Offentlige ikke at være saa bange for. Den der for Øieblikket er bange for alle de Udgifter, af enhver Art, er Deres

inderlig hengivne 30

Johanne Luise Heiberg.

103. Fra Henrik Hertz.

Kbh. d. 5te 8ber 1844.

I de medfølgende 2de Dele af mine lyr: og dram. Digte findes saa Meget, der skylder Dem den Indgang, det har fundet, at allerede Taknemmelighed maatte opfordre mig til at sende Dem samme. Men De veed, at de sendes Dem tillige 35 med den største Hengivenhed. Deres

Henr. Hertz.

104. *Fra H. P. Holst.*

d. 26 Octbr. 1844.

Til Fru Johanne Louise Heiberg.

Om en phrygisk Konge man har fortalt,
At strax til Guld forvandlede sig Alt,

5

Hvad af hans Hænder berørtes:
Saadan blev min Digtning's ringe Metal
Forvandlet til Guld, da i Kunstens Hal
Fra Deres Læber den hørtes.

(Med Gioacchino).

H. P. Holst.

10 105. *Fra Jonas Collin.*

24 Januar 1845.

Mad: Nielsen har frabedet sig Marthas Rolle i Kong René's Datter; hvem vilde Du, kiæreste Hanne, foreslaa til den? at correspondere (giennem Aviserne) med Forfatteren, ved nemlig at aflægge et Brev derom paa Theatercontoiret, synes mig i Hens. til den Rolle, at være overflødigst.

Din

15

Collin.

106. *Til Henrik Hertz.*

d: 13 Fb: 1845.

Min kjære Ven! Da nu paa Grund af, at Decoracionen ikke kan blive færdig til Kong René's Datter, Klintekongen skal gaae først, og der alsaar vil gaae nogen Tid hen, havde De da ikke Lyst at forsøge om ikke Musen vilde indspirere Dem til et nyt Digt istædet for det Jolanthe fremsiger? Det synes mig, med samt flere, at det kommer noget mat ovenpaa de to første, og det er saa vigtigt at interessen stiger ved det tredie og sidste.

Tænk derpaa. Troer De ikke at et kortere og mere animeret Versemaal vilde gjøre godt? Kan De ikke indlade Dem paa al dette skal imidlertid det Digt der nu er blive fremsagt med Glæde af

25

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

107. *Fra S. Seidelin Winther.*

Rom d. 14 Februar 1845.

Ved min Afreise fra Kjøbenhavn havde jeg formodet at vende tilbage efter Forløbet af 2 Aar; men da det allerede er det 4de Aar, og jeg endnu ikke veed, naar jeg kan komme hjem, tillader jeg mig herved at tilsende Fruen Deres Portrait som et Beviis paa min Taknemmelighed for de uskatteerlige Timer, De har skaffet mig ved Deres Kunst. Jeg maa beklage, at Portraitet ikke er kommet Originalen nærmere; men De vil sikkert indsee, at den Aand, som bestandig holder Deres Træk i en saa livfuld Bevægelse, næsten gjør det umuligt at fængsle disse til Elfenbenet. Jeg beder Dem at anbefale mig til Hr. Professorens og Fru Gyllenborgs Erindring. Det vilde være mig kjært at see, hvorledes det gaar vor unge Billedhugger; mulig, jeg snart kan beskæftige ham. Da jeg for Øieblikket er syg, har en Ven maattet skrive disse Linier for mig. Med Høiagtelse

35

S. Seidelin Winther.

40 S. T. Fru Professorinde Heiberg.

108. *Fra Jonas Collin.*

Fastelavnsmandag. [26. Februar] 1845.

Uvis om jeg en af disse Formiddage faaer Tid at komme ud til Dig, og om jeg saa træffer Dig hiemme, sender jeg Dig en Liste paa Personerne i Romeo og Julie, med Bemærkning om, at Du, kiæreste Hanne, vil vedtegne hvem Du vilde foreslaae til at udføre Rollerne. Jeg skal ufortøvet besøge Tildelingen. 5

Din faderlig hengivne

Collin.

109. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 15de Apr. 1845.

Jeg bør underrette Dem om, at jeg idag har meddeelt Directionen mit Forfatterskab til „Kong Renés Datter“ — tildeels som en Følge af at Stykket snart 10 kommer ud i Trykken. Hvis De nu skulde ønske, at man Intet erfarer om Deres tidligere Bekjendtskab til denne Hemmelighed, saa behag at underrette mig derom ved Buddet. I modsat Fald antager jeg, at det er Dem en ligegyldig Sag, om man veed det eller ikke . . . Deres hengivne, ja hengivneste

Henrik Hertz. 15

110. *Til Henrik Hertz.*

d: 15 April 1845.

Min kjære Digter! Jeg er alfor stolt af Deres Fortrolighed, til at en Benægtelse af at jeg besidder dette Gode, kunde komme over mine syndige Læber.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg. 20

111. *Fra Det kgl. Teaters Direktion.*

d. 16de April 1845.

Hr. Hertz har, ved til Directionen at nævne sig som Forfatter af „Kong Renés Datter“ og ved derhos at anmode den om at bevidne samtlige Rollehavende hans Tak, ønsket at den maatte bringes Dem i Særdeleshed for Deres mesterlige Udførelse af Titelrollen. 25

Directionen tilføier sin egen oprigtige Tak til Dem, Frue Heiberg, for denne nye udmærkede Kunstpræstation, der har vundet en almindelig levende Anerkjendelse. —

I. G. v. Levetzau.

Collin.

Adler.

/Løffler.

112. *Fra Jonas Collin.*

d 19 Junii 1845. 30

Kiære Hanne.

Jeg var i Gaar 2 Gange i Færd med at ville besøge Dig, deels fordi jeg længes efter at tale med Dig, deels for at giengjælde det mig i Tirsdags tiltænkte Besøg, deels for at tale med Dig om den dansk-norsk-svenske Forestilling; men den første Gang blev jeg forsinket til Kl. henved 3, den anden Gang var jeg allerede 35 kommet et Stykke paa Veien, men vendte om igien af Mangel paa godt Humeur. — I Dag er jeg i preussisk Tieneste og kan ikke komme. Hvad nu hiin Forestilling, som skulde gives i Dag 8 Dage — Barselstuen — angaaer, da vilde jeg gjerne snart vide, om Du vil beholde „Stine Isenkræmmers“? thi der er 2

andre vacante: „Arianke Bogtrykkers“ og „Else Skolemesters“. Forresten er det vanskeligt nok at faae alt blot besat. Derom venter jeg et Par Ord engang i Dag.
Hils Heiberg og Din Svigermoder!
Din ganske hengivne

Collin.

5 113. *Til Jonas Collin.*

d. 19 Juni 1845.

Det gjør mig ondt at jeg gik glip af det kjære Besøg, og især af den Grund. De, min elskværdige Ven, som har opnaaet i denne Verden, at saa mange, i de forskjælligste Forhold, hænger ved Dem med den inderligste Hengivenhed, maae ikke vere bedrøvet. Jeg kommer snart til Dem, thi jeg længes efter Dem. Hvad
10 Rollerne angaaer, saa lad mig beholde min Stine, det er det nemmeste, og det er jo i Grunden ligeegyldigt, hvilken en af dem jeg spiller.

Deres inderlig hengivne

Johanne Luise Heiberg.

I dette Øieblik kom Deres andet Brev. Uagtet jeg nok kunde lide daglig at
15 faae to Breve fra Dem, saa var dette dog et slemmt Brev, som jeg villet trøste mig for, om det var udeblevet.

114. *Fra Jonas Collin.*

5 Aug 1845.

Dersom Du har Rollen, og vedbliver at være slem, saa send den til mig. Jeg forudseer allerede, at et Par andre ville gaae samme Vei.
Din hengivneste

20

Collin.

115. *Fra G. E. Libert.*

Kjøbenhavn d 9 Febr 1846.

Høistærede Frue Heiberg!

I det faste Haab, at De ikke vil regne mig det til Last, at jeg i saa lang Tid har berøvet Dem Deres Album har jeg herved den Glæde at tilbagesende Dem det
25 beriget med den lovede Haandtegnning af Thorvaldsen, der uagtet den kun bestaaer af et Par løst henkastede Figurer, sikkert som et Mindeblad om Ham vil være Dem et kjært Klenodie. Det ovenover Tegningen fæstede Visitkort blev baaret af Thorvaldsen den Dag, paa hvilken han udaandede sit sidste Suk, og kan mueligt af den Grund være af Interesse. Idet jeg slutter disse Linier, maa jeg endnu til
30 føie min hjerteligste Tak, for den Venlighed, hvormed De har imodtaget min Søsters Erkjendtlighedsbeviis, ligesom jeg maa bede Dem høistærede Frue Heiberg ikke at være for stræng i Deres Dom over de af mig i Deres Album løst henkastede Bagateller.

Med dybeste Høiagtelse

G. Emil Libert.

35 116. *Til Jonas Collin.*

Den 2. Marts 1846.

Min rare, gode kjære, søde, fromme, forstandige, trofaste Conferensraad! Lad mig være frie for Hr. Rasmussen. Jeg har hundrede Grunde for at jeg nødig vil have nogen Omgængelse med det Menneske, men jeg vil skaane Dem for at opregne dem.

40 I Haab om at De vil vise Dem lige venlig mod mig, baade indvendig og udvendig, forbliver jeg Deres hengivne

Hanne Heiberg.

117. *Fra Jonas Collin.*

d 7 Marts 1846.

Jeg vilde bede Dig, kiære gode Hanne — at spille? — ingenlunde. Du er jo, naar det behøves, Velvilligheden selv — men, at hjælpe Jf. Bergnehr med Romeo. Du kan svare, Du har ikke Tid; og jeg indrømmer, at Dit Repertoire levner Dig ikke megen Fritid især nu, men jeg veed ogsaa, af egen Erfaring fra forrige Tider, 5 at hvad man vil, dertil har man altid Leilighed. Altsaa, Du nægter mig ikke, at opfylde hendes Ønske, — om ikke for andet, saa for en gammel oprigtig Vens Skyld.

Din uforandret hengivne

Collin.

118. *Til Jonas Collin.*

Fredag d. 13 Marts 1846. 10

Kjære Conferensraad Collin! For en Maaned har jeg bedet Componisten om at udelade den i Stykket umotiverede Sang, og denne Bøn har jeg gjentaget paa hver Prøve for den lange Stok, da denne Sang altid har siddet mig paa tværs i Halsen (som man siger). Ved sidste Forestilling sendte jeg Holst ind til ham inden Stykket var begyndt, for om muligt ved ham, at formaae Componisten til 15 at opgive den, men alt forgjæves. Af alt dette kan De slutte Dem til hvor kjært Deres Brev er mig, kun Skade, at jeg ikke har faaet det fjorten Dage før.

Deres hengivne

Hanne Heiberg.

119. *Fra Augusta Marie Hall.*

Iselingen d. 9de Juni 1846. 20

Min søde lille Ven, (jeg har alt forlængst holdt meget for meget af Dem til at jeg med Glæde kan sige Frue, skjøndt jeg stundom tvinges dertil) hvormeget Deres rare gemythlige Brev glædede mig, veed De forinden jeg siger Dem det, i mine mange smukke ensomme Drømmerier langt ude i den deilige store Bøgeskov, hvis vandte Skjønhed ikke for mig overtræffes af nogen Skov i denne Ver- 25 den, har jeg drømt, og drømmer jeg tit om Dem, saamangen Gang har mit Hjerte følt Længsel efter at tale med Dem, efter at see ind i Deres rare kloge trofaste Øie, lidt efter har den koldere Tanke føiet til, mon hende, jeg nu tænker paa, kan føle Længsel? og mon hun holder saameget af Dig, at denne Higen kan fødes for Dig? disse oprigtige Spørgsmaal har Deres elskværdige Brev, sig selv ube- 30 vidst, saa kjærligen besvaret mig, og De veed, jeg har tit saa bestemt klart følt det, at jeg oftere har været nødt til at sige Dem det, faa Menneskers Ord, og Følelser i denne Verden, har jeg den ubetingede Tillid til, som Deres, af den naturlige Grund, at De er saa ganske ualmindelig sanddrue, og ikke kjender til at exaltere Deres Følelse op i den fordømte, meget gjængse Kogetemperatur (et ypper- 35 ligt træffende Udtryk som mægtigen har rystet mine Lunger) hu! ha! denne ømme rørende exalterede Kjærlighed, som er mig ligesaa utaalelig, som den er moderne i vor overfladiske Tid, i hvilken rørende Blidhed man taber sig selv, og Andre, man veed ikke mere hvad man elsker, og ikke elsker, Hjertet spiller paa Overfladen, og Forstanden er for doven til at undersøge hvad der er Kjærlighed 40 værd, gid jeg stedse maae beholde et Skjær af det ideale Lys, som De et Øieblik har seet mig omgivet af! gid jeg stedse maae beholde Deres Venskab varmt, og inderligt, den Sommer De opslog Deres Boe jevnsides os, nød jeg ret i fuldt Maal

Deres eiendommelige forfriskende Omgang, aldrig har jeg truffen Nogen paa min Vei, som jeg i saa kort Tid har faaet saa inderlig oprigtig kjær, jeg trængte til en ung, nye, dygtig, og elskværdig Natur, og jeg var saa lykkelig at Forsynet førte mig Dem imøde, og vilde af Hjertet ønske at De i det Mindste hver Sommer boede
 5 saa at sige Dør, om Dør, med os. Deres nærværende Arrangement maaskee tilfredsstillende for Dem forstyrrer mig gyseligt i mine skønne Planer, hele Saisons-tiden er De jo saa at sige aandelig, legemlig hængt, og den skønne Skjær-sommer. Deres lumpne lille Ferie ere vi dog stedse saa langt fra hinanden, at vi langt fra hveranden Dag kunne see hverandre, og det holder jeg meest af naar
 10 mit Hjerte har vundet en Person kjær, da De boede paa Bakkehuset havde vi det prægtigt, ganske idyllisk, kunne De gennem Deres egen lille Laage smutte ind til mig. Livet er saa kort min søde Ven, og lærer Forsynet os ikke stadigen, at selv de Stærkeste (Spang) de Kjæreste (Fader) i et Nu kunne berøves os, en Grund mere til i Kjærlighed at nyde hinanden saalænge denne Verdens Soel lyser
 15 for os begge. Stakkels lille Trækfugl! jeg er rørt over Dem, og Deres arme Løv- inde i Paris, gid den maae være død, min frie Natur oprøres ved den grusomme Indespærreren af disse fra Skaberens Haand vilde herlige modige Dyr, i Amsterdam har jeg seet mange, kunne ikke udholde at blive i Menageriet, over 2 Løvers, 2 Tigres grusomme Fortvivlelse, jeg udbrod ved mig selv af alle onde Dyr er
 20 Mennesket det Værste, det Grusomste, det meest Egoistiske! men til Dem stakkels lille Trækfugl! jeg begriber vel at Deres Ferie næsten maae forekomme Dem underlig i Begyndelsen, vær nu glad over at Døren til Deres Buur for en lille Tid er lukket op, nyd den skønne Frihed, enhver ædel Sjæls bedste Eie, ryst Deres Vinger, giv den dovne Professor (ved dette Udtryk forsynder jeg mig ikke, thi
 25 jeg mener kun doven til at røre sine Lemmer, til at bevæge sig fra Sted til Sted) et Puf, reis! flyv bort nyd Livet, see Verden, og Menneskene i deres brogede spraglede Mangfoldighed, jeg sympathiserer ganske med Deres ætherlette Træk- fuglenatur, jeg føler saa ofte et bruusende Mod til at dukke mig ned i Havets dybeste Bølge og til at flyve op bort, fra Verden i Himlens lyseste Skye, ingen
 30 Under at Faders bevægelige Sjæl boer i mig, hvor mange herlige Reiseplaner vi udklækkede med hinanden, mange skulde nok være gaaet i Opfyldelse hvis han den Elskte ikke var død, og havde taget alle dristigsvævende Phantasier [med] sig i Graven, var jeg bleven Mand, som jeg nu er Qvinde, jeg skulde i Bethlehem have undersøgt Frelserens Krybbe, nydt Constantinopels vidunderlige Herlig-
 35 heder (af Faders Reiser kjender jeg dem) Roms tause Mindesmærker, men vort arme afhængige Kjøen, paa os skulde Vingerne stedse stækkes, men jeg har nu sagt til Hall, jeg taber mit Humeur, min Livlighed ender med at blive gal, jeg mener kjedsommelig, hvis jeg stadigen skal kurre omkring paa en og den samme lille Bundplet for mig er en Reise imellem aldeles nødvendig, selv om jeg ikke
 40 kan komme langt bort, derfor reiser jeg i Tanken, som De mærker. — I dette Øieblik staaer Fuldmaanen luerød op bag Skoven ligefor mine Viduer gid De var [her], De vilde blive bevæget som jeg, ved dette deilige Syn?

... [Forinden Fru Hall rejser til Norge med sin Søster Rikke, kommer hun et Par Dage til København]. Hall maae for mig besøge Dem hver Aften, hans
 45 Elskværdighed vinder derved! — Levvel! min Kjære, hils Deres 2 venligen fra Deres trofaste

A. Marie Hall.

120. Digt af Christian Winther.

[13. Juli 1846].

Til Fru Heibergs musikalsk-poetiske Album

Paa Altanen.

Musik af Rob. Schumann

- Med hemmelig Glæde, 5
 Med Vemod deri,
 Jeg seer Ham fremtræde
 Og vandre forbi;
 Fortryllende toner Hans mandige Røst,
 Den gjenklinger sødt fra mit bævende Bryst. 10
- Han støtter med Smerte
 Mod Træet sin Arm, —
 Hvor svulmer mit Hjerte!
 Hvor banker min Barm!
 Jeg aner Hans Længsel, — den smelter i min, 15
 Som Dugdraaben synker i Rosens Carmin.
- Ak, alt i det Fjerne
 Han speider min Dør, —
 Jeg vinked Ham gjerne
 Med flagrende Slør. 20
- See, langsomt Han svinder bag Buskene hist —
 Snart kommer Han atter, — jeg veed det saa vist.
- Om Kongen saa skjenked
 Mig Byer og Slot,
 Han aldrig mig lænked, 25
 Jeg svared ham blot:
 Ei bytter jeg Ham for et helt Kjøbenhavn!
 Den stolteste Dronning jeg er i Hans Favn.

Christian Winther.

121. Til Jonas Collin.

Torsdag 17 Sep. 1846. 30

Min rare Conferensraad!

Vær ikke vred! Jeg vil saa nødig. Det er blevet en fix Idee hos Schneider at Barselstuen ikke kan gaae uden min Ringhed. Lad mig være frie, og De skal see den gaar deilig aligevel.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg. 35

122. Fra Chr. Molbech.

Den 22. Novbr. 1846.

Kiære Fru Heiberg,

Endskiøndt syg, og næsten skiælvende af Feberkulde, vil jeg dog netop tænke paa denne Dag — Deres Dag — og tænke skriftligt paa den. Jeg vil prøve om jeg i det mindste for nogle Øieblik kan bringe — jeg havde nær sagt, lidt Ild — 40

men altsaa, lidt Varme tilbage i det isenede Blod. Jeg mærker al udvortes Hede i Stuen vil ikke hielpe; det maatte da forsøges, om Varmen kunde vækkes indenfra. De kunde have Ret til at smile over saadanne Udtryk af mig; og jeg giver Dem Ret dertil, skøndt jeg forudsætter, at De troer, jeg endnu kan baade tale og

5 skrive mig varm. Det er et vanskeligt og delicat Spørgsmaal, i hvilken Alder et Menneske ikke længer tør see og høre sig varm? (jeg mener naturligviis ikke paa en Comedie eller Concert.) Jeg vil gjerne troe, at denne Termin for længe siden er udløben for mig; men, den Sag til en Side, saa gives der blandt alle optænkelige Love ingen, der kunde forbyde mig, at tænke mig varm. Dette vilde

10 og kunde jeg netop nu — jeg vil ikke engang sige ved at kalde mig Deres Væsen og Billed tilbage under alle de Former, hvorunder det har viist sig for mig „hiemme og ude“. Jeg behøver ikke meer, end at gienkalde Erindringen om — ja, hvad mener De nu vel, jeg vil komme for store og høitidelige Phænomener i Deres personlige Væren (ikke Være) eller i Deres Konstliv? — nei, kun om

15 den Aften, da jeg for nogle Uger siden endelig opnaaede at kunne besøge Dem. Den forudbestemte Time, der let blev til tre, var jo skilt fra den næstforrige af samme Art ved mange Maaneder — jeg kan vel endog sige et Par Aar. Men det forekom mig, som der kun maatte ligge faa Dage imellem begge; og fra hvem kom vel denne magiske Virkning, uden fra Dem? — Saa uforanderlig i Elsk-

20 værdighed, i indtagende Venlighed, og trofast Godmodighed — findes kun faa, hvor alt dette er forenet. Kunde jeg vel glemme, at De i saa lang Tid ikke engang havde glemt min Caviar-Svagthed? — Nu kan De smile anden Gang, over at jeg har nedladt mig til en saadan Bagatelle, naar jeg vil tale om Deres Ufor-

25 anderlighed. — Men jeg er nødt dertil; det var mig nu engang ingen Bagatelle; og om det ogsaa var for smaat, til at komme frem paa Deres Fødselsdag — saa maa De være god og overbærende imod mig idag, som altid, da jeg mer end ellers trænger dertil. Jeg maa vel holde mig til Smaating; Tanker af mindste Vægt, vil mit Hoved ikke bære. Den lille Deel af Incitation, det kunde modtage, er allerede fortæret. Min Haand har ikke engang Kraft — eller er det kun Hiernen,

30 der mangler den? — til at føre Pennen frem. Jeg vil benytte de sidste til et eneste Ønske, foruden de mange, jeg giemmer for mig selv: at denne Dag maa gientage sig, uforanderlig i Lykke, mange, mange Gange for det Uforanderlige i Elsk-

35 værdighed — og, om jeg tør yttre et Ønske, som jeg dog selv mangler Kraft til at bringe i Opfyldelse, at jeg mange Aftner i faa Aar maatte kunne føle mig op-

livet, opfrisket, forynget ved Beskuelsen af hiin Uforanderlighed, ved Siælsny-

delse af den Trofasthed, hvormed jeg er dristig nok til at troe, at De indtil den sidste kolde Time, vil ynde

Deres uforanderligt høit agtende og hengivne

C. Molbech.

(Jeg bør dog ikke lade Dem være ganske uvidende om, at vi for omtr. 8 Dage

40 siden havde Breve fra min Søn, fra Malta og Neapel, hvor han nu er i god Behold. Søreisen fra Gibraltar til Malta, som varede i 14 Dage, med et genuesisk Fartøi, var ikke allene meget besværlig og ubehagelig, men farefuld ved en 4 Dages Jævn døgnstorm. Fra Malta til Sicilien og Neapel gik det lettere og bedre med Dampskib. Jeg er glad ved at vide ham paa Fastlandet.)

Mandag Aften.

De maa finde det besynderligt, at De ikke modtog dette Brev i Aftes paa Theatret. Men jeg var forbleven saa uvidende, at jeg først ved min Kones Hiemkomst Kl. henimod 9 erfarede, at hun havde seet noget af Amlethus. Da var det for sildigt. Min Kone hilser paa det Venligste, og ønsker et glædeligt Nytaar. 5

123. Til Augusta Marie Hall.

Tirsdag d. 24 November 1846.

Min kjære Frue Hall! Tak for Deres Venlighed at erindre min Fødselsdag, og glæde mig med de deilige Planter og det venlige Brev. Jeg trænger til Venlighed paa denne for mig veemodige Dag, og Planter og gode Breve ere begge skik- 10 kede til at opmuntre Sindet.

Den 22d. November er en af mine meest melankolske Dage i Aaret, ikke fordi jeg bliver 1 Aar ældre; den har været det for mig fra mit 8d. Aar, ikke af nogen bestemt Grund, jeg veed ikke selv hvorfor, men den samme veemodige Stemning indfinder sig hvert Aar. Jeg troer, at hvis vi virkelig skulde bringe Erindringer med os fra et foregaende Liv, saa maae der være hændet mig noget 15 særdeles Smerteligt paa denne Dag, og dette er det, der endnu klinger i mig. Ellers kan jeg ikke forklare min Stemning. Men den 22de er nu forbi, og min Stemning med den. Endnu engang Tak! og lad mit unge Aar ikke blive for gammelt, inden jeg har den Glæde at see Dem. Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg. 20

124. Fra Chr. Molbech.

Kjøbenhavn, 31. Dec. 1846.

Endelig saae jeg atter en Comedie paa det danske Theater — nemlig for adskillige Dage siden. Men det er først nu — nær ved Aarets Slutning, at jeg skriver derom; ikke blot for Comediens Skyld; men fordi jeg endnu, inden det synker til alle de øvrige i det store Svælg, vil noget meer end i Tankerne være hos 25 Dem — Middelpunktet for den hele dramatisk-comiske Glands, som jeg den Aften saae udbredt over en Scene, hvor det for mine Øine undertiden ikke er lysere, end at man godt kan behøve sin egen Haandlygte. Men — maaskee er det kun, fordi jeg er uheldig — fordi jeg nu saa sielden kommer i Theatret. Kan gierne være! — Jeg er bleven saa bly og frygtsom, at jeg fast ikke siger et Ord 30 mere om Theatret — om ikke af andre Grunde, saa af den, at jeg næsten aldrig har nogen at sige det til — uden min Kone; og hun er alt for facil; og alt for godmodig og føielig i sin Smag til at det kan lønne sig at forstyrre nogen af hendes behagelige Theater-Illusioner. — Men, er det nu vel ogsaa en Tid til at tale alvorligt om, eller ret for Alvor at fornøie sig over en Comedie? — Jeg 35 vil ikke undersøge det; men saameget er vist, at det gik mig som man siger, det gaaer en gammel Kudsk naar han hører et dygtigt Pidskesmæld, da jeg for nogle Dage siden — det var en Helligdag, maaskee i Søndags — efter et Par Maaneder endelig engang vovede mig indenfor Thalias Døre. Det forekom mig ret som jeg endnu var „Medlem af Directionen for de Kongelige Skuespil“, og ikke blot en 40 simpel Kostgænger i Huset. Jeg lod mig henrive af denne Indbildning; jeg følte et Slags Stolthed over at see en saadan Forestilling paa den danske Skueplads; jeg glemte al den ynkelige Prosa, som Aaret igiennem maa bringes til Torvs paa denne Plads, med eller imod Vedkommendes Lyst og Villie; og jeg spiste mig

engang ret mæt — snarere burde jeg sige, drak mig en let og aandig Ruus — i en ægte comisk Forestilling. Jeg vil blive allene ved denne. Om Comedien selv kunde der vel være et og andet at sige; men da jeg hverken kan eller vil berøre en eneste kritisk Stræng, saa vil jeg snarere sige, at det nu atter, ligesom tilforn, forekom mig, at der findes endeel udmærkede og fortræffelige Partier i denne Comedie (jeg behøver jo ikke at nævne dem) og at det var ønskeligt, der aldrig var skrevet noget Lystspil med flere Mangler end dette her. — Men altsaa Forestillingen! — Ja, nu troer De, at De skal faae en heel dramaturgisk „Herzenergiesung eines Kunstliebenden“ — ikke „Klosterbruders“ — men „ehemaligen Theater-Directors.“ Nei, elskværdigste Lady Teazle! der venter De forgieves! — Der er alt for faa Minuter tilbage af Aaret, og inden Vægteren har raabt sit forunderlig høitidelige og ubegribelig poetiske Midnatsvers, som aldrig bliver forslidt, hvor ofte man ogsaa hører det, skal de Par [Ord] være sagt, hvormed jeg vil bede Dem, paa den hele „Bandes“ Vegne, modtage min erkiendtlige Tak for hiin Aftens Nydelse. Ja, De kunde virkelig regne det for en Triumph, dersom De den Aften havde vidst, hvor vel tilfreds, hvor rigeligt næret af virkelig Konstnydelse en vanskelig, kritisk, kræsen halv Apostat fra Theater og Skuespil den Aften kom hjem i den bedste Stemning, oplivet og med Følelsen af hvad der i et ægte Lystspil hos os kan præsteres. — Dersom jeg ikke er bleven sløv og blind for dramatisk Præstation, saa var dette en af de bedste, og med den meest fuldendte Heelhed, jeg i flere Aar har seet. Min Gud, hvorfor maa vi dog ikke imellem faae flere gamle Comedier at see, som, hvis de endog ikke ere saa gode, dog altid kunde blive gode nok, naar de forholdsviis spillede saa ypperligt som Sheridans. Imidlertid — jeg er ogsaa fornøiet ved denne ene; thi jeg tænker, jeg kan have godt af den et Par Maaneder, eller til jeg igjen kommer i Theatret.

Nu har jeg takket Lady Teazle for det gamle Aar; og skulde nu takke Fru Heiberg — ak desværre kun for en eller to Samtaler i det hele Aar! — Den sidste Tanke er jo saa bedrøvelig, at jeg skynder mig bort fra den, for at jeg endnu i Aarets sidste Minuter og før Vægteren høres, med to Ord, i Stedet for de mangfoldige jeg kunde sige, kan gientage, hvad jeg ønskede hver Gang, jeg endnu skal see Dem, at kunne udtrykke i det mindste med ligesaa levende Ord som disse — at Deres eget indtagende personlige Billede, ufordunklet ved noget af Deres Konstbillede, aldrig ved nok saa lang Fraværelse kan tabe sin Friskhed eller sin Ynde for

Deres uforanderlig erkiendtlige og hengivne

35

C. Molbech.

125. *Fra Jonas Collin.*

5 Febr. 1847.

Jeg kan ikke lade være at takke Dig, kiære, uforlignelige Hanne, for din Judithe i Aften, thi jeg føler det er en Slags Pligt, — og dog, hvad er den Draabe i det Takkehav, som ombølger Dig!

40

Din trofaste og faderlig hengivne

Collin.

126. *Til Henrik Hertz.*

d: 9 April 1847.

Kjære Hertz! De første Blomster i min Have hører Dem til. Modtag dem, saa fattige som de ere, som et Tegn paa Sommerens Komme. Deres hengivne

45

Johanne Luise Heiberg.

127. *Fra Henrik Hertz.*

[d. 10. April 1847].

Til Johanne Louise Heiberg.

Af Vaarens Førstefødte har De mildt
 Sendt en Bouquet til mig fra Deres Have.
 En sildig Høstblomst, en, der voxed' vildt
 Om Værker, Kunstens Genier os gæve,
 Er al min Tak fra mine Musers Have.

5

Henrik Hertz.

Herefter følger i MS. Digtet: „Natten og Dagen — to Basrelieffer af Thorvaldsen —“.

10

128. *Fra Jonas Collin.*Tirsdag Formidd. Kl 10^{1/2}. 15 Junii 1847.

I dette Øieblik var Lægen Carøe hos mig og meldte, at Wiehe var uden Fare.
 Denne Efterretning, veed jeg, vil glæde ogsaa Dig, kiære Hanne.

Din hengivne

Collin. 15

129. *Fra Emilie Wiehe.*

Fredensborg den 23de Juli 1847.

Med Glæde opfylder jeg mit Løfte til Dem yndigste Fru Heiberg, og lader Dem med et Par Ord vide hvor deiligt vi have det. De kan tænke Dem hvad det er en Lyksalighed for mig at see Michael tiltage i Sundhed og Kræfter fra Time til Time, han kommer sig saa utrolig hurtigt herude, men Luften er ogsaa saa let og deilig, og han opholder sig næsten hele Dagen ude. Han staaer tidligt op og drikker Mælk af Koen, som det hedder, gaaer tidligt i Seng, og lader ikke Maaltiderne gaae upaaagtede hen. Hosten er aldeles borte. Humeuret er rosenrødt, og Kjærligheden til Tobak har atter indfundet sig, den har kun skiftet Gjenstand, idet nemlig Piben er traadt i Cigarens Sted; og dersom De just kom kjørende til Fredensborg, saa kunde det godt træffe sig at De mødte ham med en Meer-skumspibe i Munden, en stor Stok i Haanden; med en rund graa Hat, og med solbrændte Kinder; saaledes travler han omkring herude og nyder ret alle Landlivets Behageligheder. Nu seer jeg ham komme op ad Gaden, og maa skynde mig at have de blødkogte Æg færdige, tilligemed den øvrige Frokost, der ikke er ringe, derfor siger jeg Farvel, og sender Dem, Professoren og Fru Gyllembourg mange venlige Hilsener fra ham og fra

Deres hengivne Emilie Wiehe.

130. *Fra Jonas Collin.*

28 Oct. 1847.

Dit Spørgsmaal, kiære Hanne, om Din Benefice vilde jeg have besvaret mundtligt, men for at Svaret kan komme des hurtigere, vælger jeg Skriften.

35

Din første Flids og Talents Benefice fik Du i 1833 heelt ud ikke som Forskud.

Paa den anden fik Du i Dec. 1836: 1000^d og i Aug. 1843: 100^d, altsaa i alt 1100^d som er det høieste der maa udbetales i den Anledning.

Hvad Tienestebeneficen angaaer, saa mener jeg, at det nu ikke vil blive afslaaet at Din Anciennetet beregnes fra 1826, naar Du desangaaende vil indgive en Ansøgning; saa at Beløbet kunde forfalde til Betaling i 1851.

Din oprigtig hengivne

Collin.

5

131. *Fra Augusta Marie Hall.*

Nye Bakkegaard d. 22 Nvbr [1847].

Først og fremmest min kjære lille Geburtsdagsfrue min hjerteligste Lykønskning til d. 22de Nvbr. som skjænkede Dem Livet, og os Alle ved Dem, og Deres Genie saamegen ædel, reen Glæde, lov mig i det nye Aar, at stride kjækt mod
 10 Deres melankolske Gemyth som jeg, jo mere jeg kjender Dem tydelig mærker er Dem medfødt, men som De derfor ikke maae lade Dem overvinde af, godt min søde Pige, at De har en saa ægte Sangviniker ved Deres Side. Jeg synes Heibergs glade jevnmodige Sind maae dagligen opmuntre Dem, saa ofte som jeg tænker paa Dem, (og det er tit) maae jeg undres over, hvor ganske anderledens De er, Deres
 15 hele Sjæl, og Hjerte, end jeg forinden jeg kjendte Dem troede Dem at være! — De lovede mig ved vor lille Samværen i Gaar tilligemed Deres 2 at tilbringe Fredag hos os. De har vel som jeg forlængst mærket, at en Masse Vrævl hører med til Livets Kjæde, Livets Bagateller, fra Dem gik jeg lige til Treschows, d: Gl: vor Ven hs Høivelbaarenhed! var en Time før inviteret til Rothbøll, bad mig om
 20 muligen at forandre min Indbydelse, da han jo, som De vel ogsaa har mærket, er grisk paa Deres Selskab, jeg føier ham, hvis De vil føie ham og komme til os Onsdag i næste Uge, istedenfor Fredag i denne, Ernsts Concert gjør det umuligt 1ste Onsdag, hør jeg nu ikke fra Dem min kjære lille Ven er det fast Aftale at De komme alle 3 til os Onsdagen, 1ste December (Kl. 4¹/₂). Hall ligger paa sine
 25 Knæe og kysser i ydmyg Gratulation Deres yderste Taaspidse.

Lev hjertelig vel! Deres

Augusta Marie Hall f. Brøndsted.

132. *Til Th. Overskou.*

5 December 1847.

Hr. Overskou!

30 En Ven af mig beder Dem besørge 2 Nummer-Billetter den første Gang et af de Stykker opføres hvis Plan De var saa god at meddele mig, da jeg sidst havde den Fornøielse at see Dem hos mig. Han sender Dem ved mig 100 Rbd for Billetterne, idet vi begge ønske Dem alt det Held dermed, som Muserne skyldte deres trofaste Søn og Dyrker.

Venskabeligst

35

Johanne Luise Heiberg.

133. *Fra Th. Overskou.*

Kjøbenhavn 6te December 1847.

Fortræffelige Kone!

Glæden beruser naar den nydes sjældent; jeg ilede derfor i Søndags meget ubesindigt ud til Dem; som om jeg kunde vente da at finde den Kone hjemme,
 40 der med en saa indtagende Delicatesse forstaaer den, kun af et ædelt Hjerte og fiin Dannelse ret opfattede, skjønnne Kunst at gjøre godt. For at De nu ret fuldeligen kan nyde den rene Fryd, som Bevidstheden om at have fremkaldt Glæde

og opflammet Kraften i et Hjerte, der af Naturen er skabt til dyb Følelse for alt Godt og Skjønt, maa skjænke den, der saa vel forstaaer at gjøre godt, vil jeg ikke i Dag, da Deres Tanker ere opfyldte af det Kald, som De er een af de Faa, der anseer for helligt, bringe Dem min varmeste, inderligste Tak, men i Morgen, ved disse Linier, forsikkre Dem om: at Deres i Gjerning beviste dybe Deel- 5 tagelse er, ved Øieblikket hvori den skjænkedes mig, bleven mig et nyt og dyrebart Beviis paa at Mennesket aldrig har Ret til at sige: Det er forbi! Føl Veldaadens skjønneste Løn ved at vide at den har baaret sin bedste Frugt, og glæd Dem ved at bringe den Ven, i hvis Hjerte De har vakt kjærlige Følelser for mig, den Forsikkring, at jeg af min Sjels hele Kraft higer efter at gjøre mig hans 10 Godhed værdig, at jeg haaber snart at kunne bringe Publicum Grøden af den Sæd, han hemmeligt har nedlagt, og at jeg føler min Sjæl paa ny oplivet af Haab og Mod. Gud skjænke Dem mange saa skønne Øieblikke, som det, De har skjænket mig paa den mig uforglemmelige Søndagmorgen den 5^e December 1847.

Med inderlig Hengivenhed og Taknemmelighed 15

Thomas Overskou.

134. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 24 Dec. 1847.

Kjære Fru Heiberg.

Det medfølgende lille Malerie af Schleisner har jeg i den korte Tid, det har været i min Besiddelse, seet saa længe paa, til jeg er bleven forelsket i den joviale 20 Patron, det forestiller, hans trofaste Ansigt og ikke mindre trofaste Hue, hans dygtige Figur og hans solide, faste Maade at staae paa; — og denne Følelse gav mig det Haab, at ogsaa De vilde see paa ham med Behag og engang imellem kunne forfriskes af den Blanding af Søe- og Skovluftning, man ligesom sporer ved Synet af ham. 25

Det er i dette Haab, at jeg nu, da den skønne Tid, der er

„Ventet af de Store som de Smaa“

nærmer sig, beder Dem venligst modtage dette Malerie, der ledsages af de bedste Ønsker for Dem og Deres.

Deres hengivne Ven

Henr. Hertz. 30

135. *Fra H. Martensen.*

d. 29de Dcbr. 47.

Til Fru Professorinde J. L. Heiberg.

I disse Dage gjorde jeg tilfældigvis Bekjendtskab med Kaulbachs Tegninger til Goethes Reineke Fuchs. Dersom De, høitagede Veninde! er af samme Mening som jeg, at disse Tegninger i Forbindelse med Goethes Text kunne tjene til Jule- 35 spøg og Nytaarsløier for Nogen, da beder jeg Dem af mig at modtage denne lille Gave som Tegn paa en Hengivenhed og et Venskab, der er ældre end fra ifjor, men hvilket, som jeg haaber, ethvert af de kommende Aar vil finde nyt og friskt i mit Indre.

Under Forudsætning af, at ingen Forhindringer ere indtrufne eller indtræffe, 40 glæder jeg mig til endnu i Dag at see Dem og efter Sædvane at tilbringe nogle Timer i Deres mig saa kjære Kreds.

Deres hengivne

H. Martensen.

136. *Fra C. N. Rosenkilde til Forfatteren af Vaudevillen „En Søndag paa Amager“.*

3d Febr [1848].

Der er i Vaudevillen „En Søndag paa Amager“ tildeelt mig en Rolle, hvori er anbragt en Vise, hvis Texts Sammenhæng og gode Forstaaelse med Rollens Character det er mig umuligt at fatte. Da jeg nu forresten interesserer mig for Stykket og for min Rolle deri, saa troer jeg at skyldte Dem, min Herre! at forelægge Dem mine Indvendinger til nøiere Overveielse, i det Haab, at de optages i lige saa god Mening, som de fremsættes.

Hvortil skal det: at Jepsen raillerer mod Bonde-Liberalismen? Han roser selv det, at Bonden holder ved sin gamle Dragt, og i det han forsvarer dette, begynder han at raillere mod Bondens Bestræbelser for Liberale Anliggender. Er det godt for Stykkets Gunst i Publikum nu, at gjøre Nar ad Bonde-Standens, eller nogen Stands frie Opadræben?

Endelig maae jeg vove paa at erklære mig imod den Vise fordi — Jeg synes det — den mangler aldeles Point. Den skulde gaae ud, om jeg maatte raade.

Tilgiv min ligefremme Formenings Ytring! Uagtet jeg for det meste kommer galt fra lignende Forsøg, har jeg dog ikke kunnet undlade det.

Dhrr Loose og Delbanco ønske at forlægge Sangene til Stykket, og haabe at De i sin Tid vil henvende Dem til bemeldte Herrer derom. Med megen Agtelse
20 Rosenkilde.

137. *Fra Chr. Molbech.*

den 8de Mai. 1848.

Dersom jeg endnu havde noget af den „indvortes Ungdom“ tilbage, som De undertiden smigrende tillægger mig — tør jeg ikke nok troe, at De vil smigre mig lidt? — Eller er det virkelig Alvor for Dem? — Endnu bedre! — da skulde der sandelig aande al fri Varme i disse Ord; og det af en dobbelt Grund. Jeg tænker endnu med ganske levende Erindring paa den Aftentime — en Søndag, jeg troer i Gaar 14 Dage, da De sang en Soldatervise for mig — og for den salige Conf. R. Treschow. Det var en høist oplivende, opmuntrende Scene, som jeg ikke let glemmer — thi hvorledes skulde jeg kunde glemme en Scene, hvori De selv træder frem? (Jeg har desværre glemt alt for mange, hvori De, under hundrede Forvandlinger og Omskabninger ikke er Dem selv.) Men jeg vilde da ikke blot ret ungdommeligt, fuld af Ild — om jeg havde den — takke Dem for denne Time; jeg vilde ikke mindre udtrykke for Dem, at jeg i Aftes kl. 7 ordentlig blev ilde tilmode — nemlig anderledes ilde tilmode, end jeg er det hver eneste Dag — og det over en rød Placat. Nu veed Gud dog, at det er ingen Tid til at lade sig afficere af røde eller hvide Placater. Men — ikke blot Gud, ogsaa De veed, hvorfor det gjorde mig ondt, da jeg i Aftes havde fornøiet mig til at lade Fru Heiberg en Times Tid eller halvanden adspredde min tunge, dunkle Tankesky; men ikke var i Stand til at aabne nogen af de to Theaterindgange, som jeg forsøgte det ved, og derpaa fik Op-løsningen ved det omtalte røde Opslag — eller med andre Ord, fik Sort paa Rødt for, at jeg ikke kunde faae nogen Comedie at see. — Men nu at sige Dem dette, og bevidne Dem min Deeltagelse, mine Ønsker, o. s. v. saaledes som det maatte skee, og vilde skee, hvis jeg i denne Tid kunde være ung — lader sig jo slet ikke tænke. Jeg har aldrig været ældre, end jeg er i dette ulykkelige Foraar; og kan De vel undre Dem derover, da enhver Uge i det mindste er eller forekommer mig som, et

Aar, og saa fremdeles forholdsviis. Jeg er saaledes allerede bleven omtrent 2 Aar ældre, siden jeg sidst saae Dem. Jeg vil derfor skynde mig, det snarest jeg kan, at besøge Dem, og haaber da i det mindste at opnaa een Glæde i denne glædeløse Tid: at Deres Upasselighed intet har havt at betyde, og at jeg skal kunne see Dem lige ungdommelig livfuld — maaske ogsaa en god Deel mere haabfuld, end Deres for længe siden af Haabet forladede, i øvrigt uforanderlige Ven

C. Molbech.

138. *Fra Adam Oehlenschläger.*

Fasangaarden d. 16 Septbr. 1848.

Til Fru Johanna Louise Heiberg.

Natur og Kunst er Søstre, ganske vist, 10
 Og derfor aldrig burde være Tvist
 Imellem dem, som skienke Livets Goder.
 Af disse To Naturen vel er ældst;
 Jeg veed dog ikke hvem jeg ynder helst,
 I evig Ungdom, født af samme Moder! 15

Hvad Kunst er kiært, det er Naturen kiært;
 Hun har sin yngre Søster stave lært;
 Saa lærte hun af hin at lægge sammen.
 Nu læse begge de det store Skrift,
 Og male Billedet: Liv og Bedrift, 20
 Som Tiden daglig spænder ud i Rammen.

At du en sielden Kunstnerinde var,
 Som Æbler nød af Yduns gyldne Kar,
 Det vidste jeg, min yndige Veninde!
 Jeg burde vidst, skiøndt jeg det ikke saae, 25
 Du paa Naturen monne Dig forstaae
 Saa godt som Kunst, da Du ei gik iblinde.

Men paa det Sidste fik jeg klart Beviis,
 Da jeg stod hos Dig i Dit Paradis,
 Og Du — som tidt mig rakte Kunstens Roser, — 30
 Nu plukked venligt mig med egen Haand,
 Hvad ikke mindre fryded høit min Aand,
 Af Livets Træ Naturens Aprikoser.

Tak! Du, som sprang ud af Naturens Skiød
 I Kunstens Favn, for alt det Godt jeg nød, 35
 Virk længe Skiønhed, med Geniets Styrke!
 Og, naar bedøvet af vort Bifalds Larm,
 Du hviler qvæget i Naturens Arm,
 Med barnlig Andagt Du den atter dyrke!

A. Oehlenschläger. 40

139. *Fra Forfatteren af Lystspillet „Indquarteringen“ (o: Henrik Hertz).*

Høistærede Frue!

Kjøbenhavn d. 9de October 1848.

Medfølgende Exemplar af „Indquarteringen“ indeholder nogle faa Forandringer
 5 i Catastrophen, som jeg alt længe har paatænkt, men først nu, da Stykkets fornyede Opførelse vil gjøre et Par Prøver nødvendige, tillade mig at bringe i For-
 slag. Det vil beroe paa Dem, Frue, om disse Forandringer skulle benyttes eller
 henlægges; thi endskjøndt der er flere nye Repliker tilføiede i Adolphs Rolle end
 i Deres, saa er dog sidstnævnte disse Forandringers Centrum.

10 Det Skjælmeri og det lette, ironiske Spot, hvormed Luise behandler sin
 Mands Skinsyge, og hvis dybere Grund er hendes Umulighed af at overbevise
 ham paa anden Maade end ved at lade Tingenes egen Fornuft eller hans forfei-
 lede Plan med alle dens ubarmhjertige Consequentser bringe ham til Erkjendelse,
 alt dette har hidtil, som det oftere forekom mig, manglet en Slutsteen. Denne har
 15 jeg nu tilføiet. Jeg har ladet Luise virkelig gaae ind paa Adolfs Plan, at føre
 hende bort, og herved, som jeg haaber, ikke lidet forhøiet den dramatiske Virkning.

Forandringerne findes pag. 81—82 og pag. 87—89. I Brandts Rolle have
 disse Forandringer kun ringe Indflydelse, og i Hannes foranledige de kun, at hun
 træder noget sildigere ind paa Scenen (nemlig først pag. 89.)

20 Hvis De billiger Ovennævnte, udbeder jeg mig af Deres Velvillie, at De med-
 deler det indlagte Exemplar til Vedkommende inden Prøverne.

Jeg griber denne Leilighed til at bevidne Dem, Frue, min Taknemmelighed
 for det beundringsværdige Talent, De har anvendt ved Udførelsen af Luisers
 Rolle, den Skjønhed og Elskværdighed, De har vidst at meddele den; og jeg
 25 beder Dem modtage Forsikringen om min uindskrænkede Høiagtelse.

Forfatteren af Lystspillet „Indquarteringen“, indleveret under Motto
 af Terents: „Quid hoc morbi est? adeon' homines immutariet — — /.

140. *Fra Chr. Molbech.*

d. 16. Oct. 1848.

Jeg kan ikke reent forbigaae, at takke Dem, kære Fru Heiberg! medens Sa-
 30 gen endnu er frisk, for den Nydelse, det gav mig i Aftes, at see Gudrun i de to
 første Acter. Det var mig, som De kan tænke, en stor Overraskelse, at finde en
 virkelig, og det en interessant Charakter anlagt af den gamle Skiald („der
 alte Herr“ kan man ikke kalde ham, som Goethe længe pleiede at kaldes.) Man
 siger rigtig nok: „Vel begyndt, er halv fuldendt“ — det kan ogsaa gierne her gielde
 35 om Gudrun allene, thi hun er maaskee meer end halv fuldendt i de to første Acter.
 Men Tragedien — Ja, havde Forf. ladet det blive ved et Fragment, i de to første
 Acter, da havde man vist efter hans Død kaldet det „en tragisk Torso“, som maaskee
 en tilkommende Tids Smaaskialde eller „Dichterlinge“ havde prøvet paa at restau-
 rere. Nu kunde jeg vel være saa godmodig at mene, at de to sidste Acter (som
 40 jeg ikke saae) gierne kunne være ligesaa gode som de to første, og at jeg i det
 mindste maatte suspendere mit Judicium — som man siger. Men — i vore Dage
 veed De, suspenderes ingen Ting; men Alt gaar „Hulter til Bulter“ i flyvende
 Fart. I tre Dage afgjør man en Revolution og styrter et stort Monarchie; jeg tæn-
 ker, i en saadan Tid maa tre Acter være nok til at afgjøre „wess Geistes Kind“
 45 en Tragoedie er. Nok er det, da Brylluppet og Processionen og Marschen med de

to store Hære kom (man maa strax tænke paa Sylphiden med den skotske Marsch) og da Kiartan faldt ned i Processionen med et Pladsk, ligesom naar Geyserens Straale pludselig, efter et langt Ophold, stiger i Veiret, falder ned i Krateret — da havde jeg nok; og ønskede oprigtigt, at jeg kun havde seet de to Acter — og i al Fald et Par Scener af den 3die. 5

Deres Fremstilling af Gudrun i de to første Acter forekom mig classisk. Af det genre har jeg i lang Tid ikke seet noget, som i den Grad fængslede og interesserede mig — og det selv fra den daarligste Plads, som jeg i det mindste kiender i Theatret: den inderste Krog ved Dir. Logen. Jeg har ikke læst et Ord af Stykket, det var altsaa Dem allene, der viste mig Gudrun — og jeg iagttog paa det nøieste, hvor reent og skarpt, og uden mindste Tilsætning eller Mangel De gav ethvert Træk af den interessante Charakter; og (som det altid gaar) saa meget bedre og ypperligere, jo sandere og mere ægte Digteren i disse Scener havde tegnet den — og jeg mener Enhver med mig vil sige: Her staaer Gudrun uden Sammenligning høit over enhver anden Person (i Stykket) — og høiest i 1. 15 og 2. Act. Om 4. og 5. Act kan jeg ikke dømme — men jeg tvivler! Kiartan — vaklende, men ubestemt, og langt mindre betydende, kan selv Wiehe ikke hæve til nogen stor eller glimrende Høide. Rollen som Deres Broder gav, fattede jeg ikke ret, eller lagde ikke nok Mærke til dens Beskaffenhed; men det forekom mig, at det lykkedes ham meget vel. — I de virkelig endog fiint karakteristiske Afskeds- 20 scener imellem Gudrun og Kiartan mishagede dog Kyssene mig — især Giengtagelsen — som noget mere hverdagsagtigt, og paa Theatret uæsthetisk. — Jeg vil snart see de to første Acter igien — ja længes endog paa en Maade derefter. Det er dog noget Godt, at kunne opnaae en høiere scenisk Nydelse i en saa fortvivlet Tid som denne; og duer dette Brev ikke til andet, saa har det dog sat mig 25 for en halv Time ud af denne Tid.

At De i Gaar 8te Dage vilde betænke mig med en ungdommelig Gave — med Blomster, fortiente en anden Giengieldelse, end et Prosabrev; men Al Poesie i Livet — dog Gudskee Lov ikke i Aanden — er uddød for den, som desuagtet dog aldrig ophører med sand og varm Følelse at mindes den lange Tid, hvori jeg har 30 kunnet kalde mig

Deres taknemmelig hengivneste

C. Molbech.

(Jeg har i Eftermiddag seet et Blad, hvori man hæver Stykkets Slutnings-Catastrophe, hvori Kiartan finder Døden ved et Pileskud af Gudruns Haand, til Skyerne, som uendelig tragisk og poetisk. Derom kan jeg for det første intet sige; 35 jeg vilde ønske det maatte være saa. Men jeg har meget lidt tilovers for en Bedømmelse, hvori Comedie-Scenen, der skal forestille, hvorledes K. Olaf med Magt bringer Thrønderne til at lade sig christne, nævnes som en af de ypperste i hele Stykket; og den fortræffelige første Scene imellem G. og Kiartan slet ikke omtales).

40

141. *Fra Th. Overskou.*

Kjøbenhavn, 5te December 1848.

I Livet som i Kunsten fortræffelige Kone! De erindrer vel neppe hvad denne Dag, for et Aar siden, blev mig ved Dem? Jeg har ikke glemt det og vil aldrig glemme det. Den 5te December skal altid være mit taknemmelige Hjerte en dyrebar Mindefest. Ved disse Linier ønsker jeg, ogsaa hos Dem at fremkalde Erindrin- 45

gen derom, for at De i Dag kan føle Dem lykkelig ved at tænke paa, at De for et Aar siden var en kjærlig Engel, som bragte Trøst, Haab og Opmuntring til en Dybtnebdøiet. Gid De ret inderligt glædes ved at vide, at De i Dag, med den dybeste, helligste Taknemmelighedsfølelse, erindres af Een, der vilde ønske, at De kunde læse i hans Sjel, fordi De da i Sandhed vilde nyde den lønlige Dyds bedste Løn. Jeg skal meget snart fornøie Dem med den Overbeviisning, at Deres ædle Hensigt ogsaa har naaet sit Maal; langsomt er jeg rykket frem, under Kampe for at afvælte de tunge Byrder, Fortiden har paalagt mig, og i Nedslagenhed over at maatte søge Øieblikkets strenge Krav tilfredsstillet ved Arbeider, der ingenlunde opflamme Digteren; men med den faste Villie at overvinde alle Hindringer har jeg benyttet enhver mig levnet Time for at komme til Maalet, og haaber, senest om fem Uger, at have fuldendt mit Lystspil „Kjærligheds Veie“, som, hvis det vinder Bifald af Dem, der saa kraftigt har fremmet dets Tilblivelse, om ikke lang Tid vil blive fulgt af et andet. — Deres taknemmelige og inderligt hengivne

15

Thomas Overskou.

142. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 19de Juli 1849.

Kjære Fru Heiberg.

Herved har jeg efter Løfte den Fornøielse at sende Dem Comedien om den tause Pige og længes nu meget efter at erfare hvad Indtryk den har gjort paa Dem og Heiberg. Sidstnævnte vil jeg bede Dem venligst underrette om, at jeg ønsker denne Tilsendelse betragtet som en Indsendelse til Directionen, og skal i den Anledning imorgen tilskrive Geheimeraad Collin. Som De veed, pleier der næsten altid at hengaae lang Tid inden mine Stykker bruges paa Scenen, i noget grel Contrast til den Hurtighed, hvormed rene Dilettant-Arbeider ere blevne antagne, indstuderede og opførte; jeg vil da i det mindste ved Indsendelsen reservere mig Anciennitetens Forret.

Rollebesætningen af Stykkets vigtigere Personer vil blive følgende: —

Skulde Nielsen ikke ønske at spille Stefano, da kunde Holst træde i hs Sted, Sir William blev da Wiehe og Gaetano Hultmann. Lod man i Nielsens Sted Krag træde ind, saa kunde de andre Roller forblive som anført ovenfor.

De har lovet at sende mig en lille Meddelelse ang. Stykket, især hvad den Dem tiltænkte Rolle angaar. Ved samme Leilighed kunde De paa en meget frank Maade indblande et Par Ord, hvis De har Noget at bemærke ang. Rollebesætning overhovedet, om De bl. a. finder Holst eller Wiehe ønskeligst til Sir William, om Jfr. And. kan bruges til Emmeline osv.

De befinder Dem for Øieblikket paa et af de skønneste Punkter af en af Sjællands skønneste Egne. Jeg kan da, sluttende min Skrivelse, ikke ønske Dem noget bedre end den fulde Nydelse af al den Naturskjønhed. Heiberg, hvem jeg af samme Grund sender samme Ønske, vil De tillige overbringe min venskabeligste Hilsen.

Deres hengivne

[Uden Underskrift].

Til Fru Heiberg, Sølyst. (Med Den unge Pige i Albano).

143. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 15de 8ber 1849.

Kjære Fru Heiberg.

Af Indlagte vil De see, at jeg har fulgt Deres Forslag og tillige i disse Slutnings Repliker optaget et Par Momenter af den tidligere Skildring af Tonietta, hendes Frygt for, at hun ikke er de Fremmede værdig, hendes fortrolige Forhold 5 til Madonna, og den nye Erkjendelse af, at det ikke er nok, hun er Sir Williams Jævnlig i Stand. Det endelige „Ja — jeg vil, hvis I kan finde Behag i mig som jeg er“ turde da nu være af forstærket Virkning. Jeg er selv meget fornøiet med denne Forandring i sin Heelhed, og maa nu blot anmode Dem om at meddele Wiehe den lille Tilsætning i hans Rolle og de forandrede Stikord. Hans 10 lange Fortælling i Iste Act om Emmeline har jeg saa godt som ganske udeladt, hvilket jeg anseer for en stor Gevinst for Stykket.

I Theaterbladet Thalia er Jfru Andersen anført som Lady Algernon og Mad. Holst som Emmeline. Jeg vil da haabe, det er en Feiltagelse af Redacturen istedenfor det omvendte. Jfru Andersen kunde paa ingen Viis udføre Ladyen. 15

Tilgiv disse Hastværks-Linier. Deres uforanderlige Ven og Beundrer
Henr. Hertz.

(er nu flyttet til Nørrevold 220, 2^{den} S. ved St. Pederstræde).

144. *Fra Henrik Hertz.*

11te Jan. 1850.

I den senere Tid har jeg adskillige Gange talt med Rung ang. den paatænkte 20 Gjenopførelse af Svend Dyrings H. Som De veed, har der til alle Tider kun været en Mening om den trættende Længde af Helvigs Melodrama i II Act, især da St. alt er langt, og vil synes længere nu, da Forestill. begynde Kl. 7. De selv, Md. Nielsen og jeg have deelt denne Mening. Nu er det vistnok misligt at gjøre betydel. Forandringer i et Stykke, der i sin første Form endnu lever i mange Til- 25 skueres Erindring. Men jeg troer dog, at man bør gaae ind paa Rungs endelige Forslag, at udelade i 2^{den} Act alle de melodram. Mellemspil, med Undt. af den stærke Indfalden af Instrumenterne, de tre Gange Helvig raaber Vee over Guldb. Jeg havde rigtignok gjerne seet, at nogle enkelte Tacter havde ledsaget (ikke afbrudt) Monol. Fremdeles bør noget i det keitede Maskin. mod Slutningen af 30 Englechorets Dands i 4de Act modificeres. De Forkortninger, der fandtes angivne i det Expl. af Stykket, jeg engang paa Theatret leverede Dem, ere faa og tildeels uvæsentl. Meest Vægt lægger jeg paa Udeladelsen af de 4 sidste Repliker i Stykket, fra „O forlad os ikke“ til „Hisset“. De andre Forkortninger vare nok blot i 35 Deres Rolle, og nærmest i 4de Act 3^{die} Scene.

Efter et Rygte skulde Jfr. Møller, der nok med Held har prøvet i Dron. Marg., debutere bl. a. ogsaa i Guldborgs Rolle. Bedre end Jfru Andersen er hun uden Tvivl; thi denne, med det spæde, læspende Organ, er mig ganske utænkkelig til Guldborg, saa veltilfreds jeg er med hende i Tonietta. — Apropos Tonietta, man har fortalt mig, at Deres Dragt, sidste Gang Stykket gik, var igjen forandret; og 40 den De havde valgt (med de røde Ærmer) syntes jeg saa godt om. Men nu bliver det nok snart sandt, hvad Sir Will: siger, at De syer og forandrer paa den gl. Dragt hvad De kan; og det bør jo være Dem tilladt. — Det er mærkværdigt, hvad De seer mig ud i dette Stykke. En Dame bandede paa (hun bandede dog egentlig ikke) at man kunde holde Dem for 15 Aar gl. 45

I denne Tid har man meddelt mig et Rygte, der baade har bedrøvet mig og indjaget mig Skræk. Er det sandt at De, for Deres Helbreds Skyld, tænker paa at trække Dem et Aars Tid tilbage fra Theatret? For mig, der ved ethvert nyt Sujet (for ikke at tale om de ældre Stykker), gjør Regning paa Deres udm: Assistance, 5 vilde dette være et Tordenbudskab, som man siger. De maa endelig, for at berolige mig, eller dog drage mig ud af min Uvished, underrette mig, om dette Rygte er grundet, og om Deres Beslutning skulde udføres snart. Men jeg vil haabe det bedste.

De har vel den Godhed at gjøre Heiberg, med Hsyn til Sv. Dyr. H., bekjendt 10 med Indholdet af denne Skrivelse. Med venskabelig Hilsen til ham og hans Moder.

Deres hengivneste
[Uden Underskrift].

145. *Til Henrik Hertz.*

Søndag d: 13. Jan: 1850.

Kjære Professor Hertz! Tak for Deres Brev. Jeg længes efter at tale med Dem 15 angaaende dets Indhold, og ville derfor bede Dem, hvis De kan, at komme til mig i Morgen Mandag d: 14. Jeg er hjemme hele Dagen

Deres hengivne
Johanne Luise Heiberg.

146. *Fra Henrik Hertz.*

Nørrevold 18de Jan. 1850.

Kjære Fru Heiberg.

Hvis De ikke allerede er kjed af min Correspondance, saa tillad mig at spørge 20 Dem, om ikke Jfru Møllers Debut i Dr. Marg. maa betragtes for saa god, at hun maa være udm. skikket til Guldborg i Svend Dyr. H. Mig forekommer det saaledes; men jeg saae hende kun i 2^{den} Act. Naar De ikke besvarer denne Billet, antager jeg dette for Tegn til, at Heiberg og De ere af samme Mening.

25 Endnu kun et Ord: Igaaraftes stod der i Berl. Tid. en kort Artikel om Forfatteres Appel til Ministeren, naar de ikke vare fornøiede med Censuren, en Nyhed, De havde meddeelt mig. — Jeg behøver vel ikke at forsikkre, at Berl. Tid. lige saa lidt havde denne Nyhed fra mig som jeg har mindste Deel i vore Blades Artikler om Theatret. Men derom har de vel heller aldrig tvivlet.

30 [Uden Underskrift].

147. *Fra Det kgl. Teaters Direktør.*

Kjøbenhavn, d. 13. Februar 1850.

Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet har under 11. d. Md. communi- ceret mig en allerhøiest Resolution af 6te næstforhen, i hvis Følge Dem er tillagt Anciennetet som Kongelig Skuespillerinde fra 22de April 1826 at regne.

35 Hvilket jeg ikke har villet undlade at bringe til Deres bhgl. Kundskab.

J. L. Heiberg.

148. *Til Chr. Molbech.*

Kjøbenhavn den 14 Februar 1850.

Kjære Etatsraad Molbech! Bliv ikke forundret over denne lille Seddel og dens Indhold. Jeg spiller for første Gang den Vægelsindede i Aften, og kan ikke mod- 40 staae, at yttre det Ønske for Dem, at De vilde overvære denne Forestilling. Jeg har indstuderet min Rolle efter Deres smukke Udgave af Holberg, og havt over-

ordentlig Nytte af de Bemærkninger over Stykket, som findes deri. Det er længe siden en Rolle har interesseret mig som denne, ja jeg kan gjerne sige, at jeg har indstuderet den i 3 Aar. Thi ikke sandt, det er en vanskelig Opgave? Kunde det lykkes mig at bidrage til, at dette, som mig synes, i flere Henseender mærkelige Stykke fandt Indgang hos Publicum, saa at sige for første Gang, vilde det være mig en stor Glæde. For at spare Dem Uleiligheden med at skaffe Dem en Billet sender jeg Dem denne. Kunde det nu være saa uheldigt at De ikke har Tid eller Lyst i Aften, saa gaaer Stykket vel oftere, og jeg haaber dog engang at spille den Vægelsindede for Dem og høre Deres Mening derom.

Johanne Luise Heiberg. 10

149. *Fra Chr. Molbech.*

14. Febr. 1850.

Kiære Fru Heiberg.

Det er anden Gang, i en Tid af 4—5 Maaneder, at jeg er bleven Meget overrasket ved Modtagelsen af et Brev fra en Dame — begge Gange ogsaa ved det første fra den Haand. Men i øvrigt var der stor Forskiellighed imellem begge disse den „Overraskedes Overraskelser“ i deres hele Art og Natur; ligesom jeg maa tilstaae, at Overraskelsen fra Deres Haand var endnu større. — Jeg vil slet ikke tale om alt andet uventet i Deres elskværdige, Dem selv afspejlede Billet; men for det første sige Dem, at, tilligemed hele Brevet i og for sig selv, fornøiede intet mig mere, end at erfare af Indholdet, at De har vundet saa meget i Helbred og Befindende, at De allerede i Aften vil optræde i den Vægelsindede. De seer, jeg sidder i Tanker, og skriver fejl. Det er vel ikke saa urimeligt, at man kan falde paa den Stundesløse, naar der skal tænkes paa Mad. Lucretia; men det var dog ikke den rette Grund til min Feilskrift. I det Øieblik, da jeg var kommet til denne Linie (jeg har undertiden 10 i Hovedet, naar der skal en paa Papiret) faldt det mig netop ind: at her maa De ret egentlig være Skuespillerinde, og træde ud af Deres egen Charakter. Thi, med al Deres „flexibilité“ og „versabilité“ paa Scenen — hvo kan vel have mindre af disse Egenskaber i Charakteren, eller mere Fasthed og Troskab i Sind og Hierte, end De? — Derom vidner endog Deres venlige, venskabsfulde Billet, hvorover jeg egentlig snarest maatte blive undseelig, ved at tænke paa, at jeg siden August Maaned 1849 har ladet det blive ved at ville besøge Dem — ja endog i de sidste 14 Dage; efterat jeg hver eneste Dag har tænkt derpaa og fornyet mit Forsæt, siden jeg, for omtrent saa længe siden hørte, at Deres Helbred i nogen Tid ikke havde været ret stærk. Men De seer deraf hvorledes jeg nu er, og navnlig i denne Vinter, som har angrebet mig meget; men i Særdeleshed — hvad jeg kalder „bragt min Hierne til at fryse“, ligesom naar en Sølægger til med Iis, eller naar noget fryses i en Flaske, uden reent at være bundfrosset. Der er som en Slags Iisskorpe i mit Hoved, der frembringer en Stagnation, en Langsomhed i Functionen, som bl. a. kan giøre, at en Beslutning behøver flere Maaneder for at komme til Udførelse.

Theatret har jeg, af denne og andre Grunde, i Vinter næsten aldeles opgivet. Havde jeg ikke modtaget Deres kiære Linier, da havde jeg sikkert ikke lagt Mærke til den Vægelsindede i Aften. Skiøndt her dog holdes et Blad hos mig, hvori jeg hver Morgen kunde see Stykket og Rollebesætningen for Aftenen,

40

seer jeg saa godt som aldrig derefter. Idag ligesaa lidt — men da jeg kom hjem fra Volden Kl. 11 — da mødte mig strax paa det lille runde Brev-Bord den store Overraskelse — ja den 8te dobbelte fra Digteren Heiberg (havde han dog kun ladet Bindene og den „høivelbaarne“ Etatsraad være borte! —) den første 5 kalder jeg en ufortient Foræring — og jeg har i mit hele Liv havt en betydelig Antipathie mod Foræringer; Om Titeler siger jeg: De er nu bleven til den tomme Tomhed — næst efter lufttomme Rum. Med Titeler kan man dog aande; men en Excellence eller Greve (især om han er Udenrigs-, Finants- eller Krigs-Minister) skal vist ikke sige, at han nu aander lettere i Danmark, end en Borger 10 eller Bonde, saalænge denne endnu kan bære Krigsskat og andet hvad der hører til vor Nationalvelstands synkende Fond.

Jeg er nær ved at komme ind i Politiken; og vil derfor endelig ile til Slutningen. — Jeg skal altsaa see Fru Heiberg i Aften — sidst, for omtr. 14 Dage siden, var det Jomfru Sophie (min allerfortroligste Inclination paa Teatret) 15 maaskee den 60, 70de Gang. Nu bliver det Madame Lucretia (troer De ikke, der stikker en Satire under, at Holberg har givet den Vægelsindede netop dette Navn? og jeg er unegtelig meget spændt paa at see, hvorledes denne besynderlige Rolle vil forme sig under Deres skabende Konst. — Men hvad skal jeg gjøre med Billetten*, Deres elskværdige Omsorg har sendt mig? — upaatvivlelig fordi De 20 ikke veed af, at jeg har en Plads i Aften, naar jeg gaaer noget tidlig hen. Jeg kunde vel sende Dem den tilbage; men i hvor ugalant mod Damer jeg endog er — men aldrig mere, end i Vinter — saa vidt kan jeg ikke drive det. Min Kone (som for Resten i 5 Uger ikke har kunnet gaae ud efter et Fald paa Gaden; før i Mandags) pleier om Torsdagen at have Plads i en Loge, da hun ellers kunde 25 benyttet Deres Artighed. Men ogsaa uden dette, takker jeg Dem lige erkjendtlig; og kun i det Tilfælde, at hverken jeg eller nogen hos mig bruger Billetten, (Jeg bemærker, at min Søn netop har havt nogen Deel i Indledn. til den Vægelsindede, som De berører — s. Slutn. af min Fortale) beder jeg Dem tillade mig at flye den til Cassereren, for at ikke en Plads forgieves skal spildes.

30 Professor Heiberg forbeholder jeg mig særskilt at takke for en Gave, som jeg vel aldrig kommer til at kunne giengielde med Prosa-Værker. I øvrigt bemærkes (hvad jeg engang har sagt ham) at jeg længe har eiet den tidligere Udgave af hans digt. og dramat: Værker. — En anden Gang mer.

Og nu, end engang Tak, min troe og elskværdige Veninde! for Deres Erin- 35 dring, for den overraskende Glæde De idag, med den lyse, klare, oplivende Februarsol har skienket Deres gamle, endnu med ganske lidt Ungdom begavede, men altid uforanderlig hengivne og taknemmelige Ven

C. Molbech.

* nemlig Parquet-Billetten.

40 150. Til Elisabeth Jerichau Baumann.

Onsdag d: 19 Marts 1851.

Min kjære Frue! Det gjør mig meget ondt at jeg ikke var hjemme ved Deres Besøg hos mig, jeg gik derved glip af en Fornøielse.

Hvad Deres Tilbud angaaer at ville øve Deres Talent paa at gjengive mine

Træk, takker jeg Dem derfor, men saalænge Theatret varer er det mig en Umuelighed at faa Tid dertil; vi maa derfor opsætte det til Sommeren kommer, vil De da brydes med mine variable Træk, saa ere de til Tjeneste.

Husk at De og Professoren har lovet at besøge os en Aften. Deres hengivne
Johanne Luise Heiberg. 5

151. Til Sophie Hagen, f. Abrahamsen.

Onsdag d: 29 Octobr. 1851.

Min kjære lille Trofaste!

Tak for det yndige Mosfad, der i Sandhed er noget af det smukkeste i den Art, jeg har seet. Det har ogsaa været Gjenstand for alles Beundring hernede. Det staar endnu lige saa frisk som da jeg fik det; det maa være den Kjerlighed, hvor- 10 med det er sendt mig, som holder Livet i det, som i alt andet for os Mennesker. Blomster har en egen beroligende Magt over mig; naar jeg stundom er forstemt over de kloge Mennesker, behøver jeg kun at see paa de uskyldige Smaae for atter at komme i Ligevægt og Ro. At Deres Mosfad med sin Fjeldduft i denne Tid har ydet mig denne Tjeneste, er dobbelt forstaaeligt, thi Deres kjerlige gode Væsen 15 hviler ligesom derover.

Maa jeg bede Dem om ogsaa at takke den mig ubekjendte Dame for den Deel hun har havt i den smukke Gave.

Gid jeg havde noget at sende Dem til Erstatning, men jeg har ikke andet end min inderligste Tak og mit hjerteligste Ønske, at det fremdeles maa gaa Dem og 20 Deres vel. Tænk stundom med Venlighed paa

Deres hengivne
Johanne Luise Heiberg.

152. Fra Julie Winther.

Kjbbvn., den 20de Nov. 51.

Fru Heiberg vel veed jeg min Tak kun kan have liden Betydning for Dem, men tag mig det dog ikke ilde op, naar jeg sender disse Linier til Dem for at 25 bringe Dem en Taksigelse af mit fulde Hjerte, for den Nydelse De igaar Aftes har forskaffet mig ved Deres Ophelia, jeg trængte til at takke Dem og var glad ved at jeg kjendte Dem saameget at jeg turde.

En venlig Hilsen til Deres Mand og Moder fra Deres hengivne

Julie Winther. 30

153. Fra Otto Fibiger.

d. 22de November 1851.

Jeg er næsten bange for at jeg altfor meget stoler paa Fruens Godhed og Overbærelse naar jeg beder Dem om at modtage nogle simple Blomster som en Lykønskning i Anledning af den 22de November. Det var mig umuligt at lade denne Dag gaae forbi uden at benytte den som en Leilighed til at bringe Dem min 35 Tak for den rige Fylde af Glæde og Livskraft, der har opfyldt mit Sind fra den Stund af, da min gode Stjerne førte mig i Deres Nærhed. Jeg takker Dem for hver enkelt af de mange Gange, jeg fra Dem har hjembragt en fornyet og styrket Følelse af Beundring for det Skjønne. Hvorsomhelst jeg føres hen i Verden vil stedse mit Sind vende tilbage til og hvile i Mindet om den Tid, da jeg saae Dem, 40

Otto Fibiger.

154. *Fra Ilia Fibiger.*

Flensborg den 4de Juli 1852.

Kjære Fru Heiberg!

Troer De paa Skjæbne? Eller troer De paa Stjerner, hvilket sidste jo ikke var saa forunderligt, da Etatsraaden lægger sig efter Astronomien og let som Digter kunde fristes til at tage Astrologien med? I saa Tilfælde kunde De kanske sige mig hvad det er for en underlig Stjerne der har lyset i min Fødselsstund og som altid tvinger mig til at gjøre hvad der ikke kunde falde nogen Anden ind, navnlig til at skrive Breve hvis Oprindelse — og undertiden Indhold — blive complet gaadefulde for Modtageren. Hvad det Sidste angaaer er jeg dennegang sikkert, thi mit Brev faaer intet Indhold; angaaende det Første, da ligger den i mig selv. Anse mig som en Gaade, dersom De finder det Umagen værd: gjæt mig, saa ved De ogsaa hvorfor jeg skriver.

Jo, der er virkelig en saadan Stjerne som tvinger mig: først til at skrive, saa til i hvert enkelt Udtryk at styre saa nær min egen Tankegang som muligt, skjönt jeg ofte ved i samme Øieblik, at jeg netop derved gjør mig uforstaaelig. Ved at styre lidt ind i Andres Tankegang, ved at omsætte mit Indhold i deres Form, vilde jeg kanske gjøre mig forstaaelig. Men dette kan jeg nu engang ikke gjøre, naar jeg ligesom er tilstede i hvad jeg siger. En anden Sag er det naar man saadan snakker væk. Det er dog egenlig ogsaa en underlig Fordring; det forekommer mig som om Folk forlangte, jeg skulde gjøre Nar af dem op i deres aabne Øine. Er det ikke Umage, ikke Anstrængelse nok at jeg skal udtrykke mig selv, jeg mener sætte mig i Ord? Skal jeg saa ovenikjøbet være min egen Tilhører og skal jeg behandle denne Tilhører som et Barn man maa læmpe sig efter?

Tro nu endelig ikke at alt dette sigter til hvad De ved Besked om. Nei, jeg husker saa tydeligt da jeg var atten Aar og førstegang kom i den Nødvendighed at skulle handle paa egen Haand. Da bestod min første Bedrift i at skrive en saadan Billet til et Menneske jeg holdt særdeles meget af og i lang Tid ikke kunde vente at faae at se. Jeg vidste at han ikke vilde kunne forstaae et Ord deraf, thi den passede saa lidt som muligt til Svar, og endnu mindre lignede den det han kjendte af mig. Jeg husker at jeg med den samvittighedsfuldste Nøiagtighed valgte Udtrykket og idetsamme vidste at det for Modtageren maatte være rent Galimathias. Det gik mig ordenlig til Hjerte; men hvad skulde jeg gjøre? Saadan var det nu, og nærmere Forklaring stred mod Værdigheden. Og dermed afsluttedes et af de Bekjendtskaber, som har interesseret mig mest.

Hvorfor jeg fortæller Dem dette? Ja, det er saadan et Slags Forsøg paa at gjøre mig forstaaelig. Jeg vil i al Hemmelighed betro Dem at dengang jeg skrev det første Brev til Etatsraaden stode jeg paa, at han i værste Tilfælde i al Overlegenhed vilde finde mig latterlig. De mener kanske at jeg slet ikke burde omtale denne Sag? Det vilde vist være det delikateste. Men der har vi det jo! Jeg er ikke delikat og vil ikke lade mig lokke over paa Deres Grund, om den end er mere blomstrende end min. Jeg siger Dem rent ud: jeg har været vred paa Etatsraaden, thi jeg troede det ikke gik ganske rigtigt — upartisk — til med en vis Sag. Og, ærlig talt, jeg troer saa endnu. Men der er skeet mig en Tjeneste derved, thi jeg føler alt mere og mere at jeg langtfra har den Sindsro og den Renhed der kunde blive uberørt af alt det Vrøvl og Snak og Anstalter, som sagtens vare

fulgte paa, om det var gaaet som jeg dengang ønskede. Nei, galt gik det og vel var det som saa ofte.

Egenlig er det Deres egen Skyld at De faaer Brev; De kunde jo ladet være at standse mig saa venligt da jeg mødte Dem ved Gammelstrand. Alligevel takker jeg Dem fordi De gjorde det. Jeg beder Dem hilse Hr Etatsraaden og selv tænke 5 paa mig med en vis stormodig Overbærenhed. Det er sandt: jeg har det ypperligt i Flensborg. Adieu.

Deres hengivne

Ilia Fibiger.

155. *Til Dorothea Liunge.*

Fredag d. 8 October 1852.

Kjære Dorothea! Tak for den yndige Alfe-Kurv. Den seer virkelig ud som 10 om den hørte til Alferiget. Hvis Coronata, muligvis i ledige Øieblikke skulde give sig af med at strikke Strømper, saaledes som jeg, sans comparaison, undertiden gjør, naar jeg har Lyst til at tænke uforstyrret paa ingenting, saa maa hun vist have en saadan Strikke-Kurv som den Din Phantasie her har opfundet. Tak derfor, min kjære Dorothea, for Din smukke Gave, men især Tak for at Dit trofaste 15 Sind har bevaret mig i de mange Aar af vort Bekjendtskab i kjærlig Erindring.

Din hengivne

Johanne Luise Heiberg.

156. *Fra E. Lehmann.*

Kjøbenhavn d. 18 Nobr. 1852.

Uden at ahne den Fare der skulde true Jolanthes uforlignelige Fremstillerinde, 20 forsøgte en Maler, efter Erindring, i et lille Billede at fastholde et af de Momenter, der af den Tilskuer der føler for Kunst og Poesie, aldrig vil glemmes.

Maatte nu, — da den virkelige Jolanthe, ligesaa lykkelig som Digterens, er undsluppet den Frygt og Fare der truede hende og truede saa Mange — det medfølgende lille Blad modtages som en enkelt Ytring af den Fryd, og det glade Haab, 25 der nu, da Frygten er forsvunden, deles af saa Mangfoldige.

Med Høiagtelse og Ærbødighed

Eduard Lehmann.

Fru Etatsraadinde Heiberg!

157. *Fra Jonas Collin.*

20 Nov. 1852. 30

Kiæreste Hanne

næsten i hvert Brev, jeg faaer fra Ingeborg, som nu i 6 Uger har været hos Jonna, der hver Dag venter sin Nedkomst, spørger hun: hvorledes er det med Fru Heiberg? i det Brev, jeg fik i Dag, hedder det: „Har Fader seet noget til Fru Heiberg? Jeg drømte forleden Nat at jeg gik og passede hende; det har jeg tænkt saa 35 meget paa at jeg saa gjerne vilde have giort, dersom jeg havde været i Kjøbenhavn; jeg husker nok, hvor kiærligt hun passede Louise og mig da vi vare syge i Ems.“ —

Jeg skriver til hende i Dag, og ønskede jeg kunde have sendt hende en Hilsen fra Dig.

God Bedring! søde Hanne, og Lykke til den 22. Nov.!

Din trofaste Ven

Collin.

158. *Fra Otto Fibiger.*

[d. 22. November 1852].

Det er idag den 22de November. Jeg troer nok, De vil tillade mig at sende Dem en Hilsen og Lykønskning. Alt, hvad jeg har at sige, sammentrænger sig til en Tak, saa hjertelig og inderlig, som den takker, der veed, hvor meget han har at takke for, saa beskeden og ydmyg, som den maa takke, der stedse har modtaget, men aldrig givet.

De har været meget syg; først lidt efter lidt blev det mig gennem Bladene klart, at Sygdommen var alvorlig og farlig. I min store Uro vidste jeg ingen anden Udvei end at skrive til Etatsraaden og bede ham sige mig, hvorledes De befandt Dem. Han var saa god strax at svare mig, og gudskelov, det var gode Efterretninger, jeg fik. Egentlig ængstlig har jeg dog ikke været; jeg var fast overbevist om, at De vilde komme Dem. Maatte nu blot Deres Convalescens gaae rask fremad.

Vort Flensborgerliv gaaer sin jevne og eensformige Gang; jeg gjør mig al Umage for at opfatte det fra den bedste Side, og saalænge jeg formaaer at holde fast ved den Tro, at mit Ophold her er at sammenligne med en Parenthes, der endelig maa naae det forønskede claudatur, gaaer det ret taaleligt; men ikke ganske sjældent har jeg ligesom en Følelse af at være levende begravet.

Byen glæder sig i denne Tid ved danske Skuespil. Saalænge man kan bevare den Stemning, i hvilken ethvert forgjæves Tilløb til en Virksomhed i Kunsten fremstiller sig i et komisk Lys, kan man mere sig ret taaleligt i vort Theater; men sommetider, og det endda ikke saa ganske sjældent, gjøre de det saa grovt, at man maa gaae sin Vei. Et lille Exempel maa jeg dog fortælle. Aprilsnarrene skulde opføres, men der var ingen Skuespillerinde til Madam Rars Rolle. Imidlertid, Stykket skal gaae, og istedet for Madam Rar figurerer baade paa Scenen og Plakaten Hr. Rar, Frugt- og Vildthandler. Anden Forandring foretages ikke; det blev henstillet til de gode Flensborgeres Skarpsindighed at finde ud af hvorfor den lille Trine stedse siger „min Moder“, hvor hun mener „min Fader“. Min Forventning om at Selskabet skulde slutte sin Cyklus af Heibergske Vaudeviller med at opføre en Sjal efter Døden, er desværre bleven skuffet, da Afreisen allerede er bebudet.

Jeg beder Dem hilse Etatsraaden og Fru Gyllembourg og selv modtage en hjertelig Hilsen og Ønske om Sundhed og Glæde fra Deres ærbødige og hengivne

Otto Fibiger.

Min Søster beder mig bringe Fruen en venlig Hilsen.

35 159. *Fra Anette Arentine Harboe.*

Kjøbenhavn den 22de Decmbr. 1852.

Min kjere, gode Fru Heiberg!

Jeg anseer det for Pligt mod Sandheden og mod mig selv at underrette Dem om Resultatet af vor sidste Samtale. — Med inderlig Fortrydelse over min Indiscretion imod det Huus, hvori jeg opholder mig, forlød jeg Deres kjere Hjem, thi det vilde virkelig bedrøve mig uendeligt om et uforsigtigt Ord, eller nogen feilagtigt opfattet Fortælling af mig skulde foraarsage nogensomhelst Ubehagelighed enten for Nogen i min daglige Omgivelse eller for dem, som jeg med saa sand Høiagtelse og Kjerlighed sætter min største Ære i at turde kalde mine Venner.

Det var ikke saa let for mig at finde en Leilighed til at fremkomme med mit

Skriftemaal for Hrr Høedt, men endelig tog jeg Mod til mig og fortalste ham, at jeg havde havt en Dispute med Dem, angaaende ham. Hvorledes det? spurgte han og jeg sagde da, at jeg tidligere, i en Samtale med Dem, havde yttret at Cultusministeren havde besøgt ham, hvilket De havde betvivlet strax, og da jeg nu for faae Dage siden atter saae Dem, sagde De mig, at De havde havt Ret, og at det ikke var Sandhed jeg havde fortaldt Dem; jeg paastod at jeg vidste med Vished det var Sandt, da jeg selv havde lukket Manden ind og Hrr Høedt havde sagt, at det var ham, men desuagtet vedblev De at sige, det var Usandt! Hvor kan Fruen sige det? det kan hun jo ikke vide noget om! svarede han mig, og vendte sig fra mig, da jeg ikke havde Frækhed nok til at sige ham ligefrem at Etatsraaden havde spurgt Ministeren derom. Det er jo ogsaa nu ligegyldigt om han faar dette at vide, jeg har klaret for mig og overlader nu roeligt til, hvo der vil, at gjøre Brug af mit Navn i denne Sag, naar og hvor det skal være.

Imidlertid indseer jeg med Smerte det Mislige i mine hyppige Besøg hos Dem, min elskede Veninde! saalænge jeg er i dette Huus, og føler dybt, at saa usigeligt kjert ethvert Øieblik er mig, som jeg kunde tilbringe hos Dem, saa nødes jeg til at renoncere paa denne min skjønneste Glæde og finde mig i, ved Andre at erfare det, der ligger mig saa overordentligt meget paa Hjertet: Hvorledes De har det og hvordan det gaar med Deres Helbredelse, som jeg ikke vil ophøre at bede Gud om, maa stadigt gaae fremad og snart blive fuldkommen!

Idet jeg oprigtigt og hjerteligt takker Dem for de uforglemmelige Timer jeg har tilbragt i Samtale med Dem, siger jeg Dem mit hjerteligste Lev vel! for dette gamle Aar, og ønsker af et trofast, rørt Hjerte, at Gud i det kommende Aar vil skjenke Dem og Deres elskede Mand, sin største Velsignelse, Sundhed og Tilfredshed! . . . Deres med uforanderlig Høiagtelse og Hengivenhed,

Arenthine Harboe.

160. *Fra Ilia Fibiger.*

Flensborg, den 1ste Januar 1853.

Kjære Fru Heiberg!

Jeg føler godt det comiske i at sende Dem denne lille Bog, som for Dem kun har den gode Egenskab, at dersom De synes, De for Skams Skyld maa læse den igjennem, da er det snart gjort. Og dog behøver De det ikke; jeg fritager Dem af ganske Hjerte. Jeg sender den kun, fordi jeg nu engang har lovet det — da jeg rigtignok mindst tænkte paa den. Desuden er det mig kjært, ved denne Leilighed at komme til at sige Dem, at jeg har tænkt meget paa Dem under Deres Sygdom og at det ret glædede mig, da jeg hørte det blev bedre. Naar Otto kommer hjem, haaber jeg at faae en ret omstændelig Beretning om hvorledes det nu er med Dem; ved denslags Examen er han langt dygtigere til Mundtlig end til Skriftlig.

Jeg ønsker Dem ret et glædeligt nyt Aar; man kan her passende anbringe den gamle Formular: Helsen og Sundhed og alt hvad som godt er. Jeg beder Dem hilse Hr Etatsraaden — og undskyldte mig, der skriver saa forunderlig slet iaften. Oprigtigt talt, jeg troer næsten det er fordi jeg veed at det burde være lidt aparte net ved en saadan Leilighed — saa lille den er. Jeg er ligesom lidt uhyggelig tilmode.

Farvel, og god Bedring. Deres hengiven

Ilia Fibiger. 45

161. *Fra Chr. Molbech.*

Kjøbenh. 14. Marts 1853.

Da jeg for ikke længe siden glædede mig over, første Gang efter Deres haarde Sygdom at finde Dem uforandret, blomstrende, venlig og elskværdig, som jeg altid har kiendt Dem, sagde jeg Dem, hvor glad jeg følte mig, ved endnu engang
5 her i Livet at see Dem. Dette var virkelig noget meer, end en blot Talemaade. Jeg maatte allerede den Dag tænke paa, at naar jeg foretog mig, offentlig at ytre mig imod Etatsraad Heibergs æsthetiske Principer som Theaterdirecteur, vilde det skee, at jeg kom til, i Fremtiden ganske at opgive den Glæde og Nydelse, som Deres Omgang, Deres Deeltagelse, Deres Venskab i 22 Aar har skienket mig.

10 At dette nu først skeer, og ikke for meer end et Aar siden, er blot en Følge af tilfældige Omstændigheder — ligesom af den Seenhed og Udsættelse af Alting, som hos mig er en Virkning af Alderdom og svækket Arbeidsevne. Mit Forsæt og min Beslutning har været ligesaa gammel, som den ikke unaturlige, bittert virkende Følelse, der opkom hos mig ved at blive overbeviist om, med hvormegen
15 Kulde, eller ligegyldig, efter min Mening ikke retfærdig Tilsidesættelse — en yngre dramatisk Forfatter er modtaget af den nærværende Theaterstyrer — en Mand, om hvem det i henimod 40 Aar har været bekendt, hvor høi Priis jeg sætter paa ham som Digter og Stilist; men for hvis æsthetiske og kritiske Dom jeg ingenlunde altid bøier mig. — Denne kolde Modtagelse havde allerede yttret sig i en
20 ganske uretfærdig Behandling, som er bleven den unge Forfatter til Deel hos Theaterbestyrelsen, med Hensyn paa noget af hans lovlige Ret i Anledning af et opført Stykke, som er blevet ham berøvet. Men, da dette kunde grundes paa en egenmægtig Tilsidesættelse af Ret og Billighed hos Geh. Raad Collin, — vilde der maaskee herfor kunne findes en officiel Forsvarsgrund, som dog blev svag nok.

25 At nu senest et Arbeid af denne Forfatter ikke allene er bortviist fra Scenen — men dette af saadanne, mig ved Theaterdirecteuren opgivne æsthetiske Grunde, der vilde fraskrive det al Værdi og den ringeste Betydning som dramatisk Digterværk: dette særdeles har berørt mig paa en Maade, der har været mig langt føleligere, end Forfatteren selv. Jeg har i meer end et Aar gaaet med det
30 Forsæt, paa en eller anden Maade offentligt at ytre mig derom; men manglede dels al Anledning saalænge Stykket var ubekendt; dels vilde mit Forsæt formentlig have fundet en Modstander i Forfatteren selv. Da han var borte, og da jeg i November paa ny læste hans Arbeid, som var trykt inden han forlod os, men som han havde ladet hengiemme indtil det henimod Aarets Ende skulde
35 komme ud: fornyedes min Beslutning. Min Helbreds Tilstand, andre Arbeider, og en ved politiske Spændinger afficert Sindsstemning, har dog først for en Maanedes Tid siden sat mig i Stand til at tage det omtalte Drama for mig, og prøve den strenge Bedømmelse, som Etatsraad Heiberg havde meddelt over samme. Om denne Dom, og om dette dramatiske Arbeid selv, har jeg udtalt min Mening i et
40 Brev, der i disse Dage udkommer, og om hvis Art og Beskaffenhed, især under saa egne og besynderlige Forhold, jeg naturligviis selv mindst kan have nogen Dom. Det er skrevet under den samme Uro og Spænding ved Tidens følgerige politiske Forhold og Forviklinger, som endnu beherske mig langt meer, end æsthetiske Interesser; og det vil maaskee ogsaa deraf have modtaget nogen Indflydelse.

45 Om Nogen vil betragte det som et med Nødvendighed *partisk* Skrift, — eller som et æsthetisk Partiskrift — og dette ville formentlig de Fleste, saa-

snart de see det, eller læse Titelen; kan ikke være mig ligesaa ligegyldigt, som hvorledes mangfoldige Læsere ville dømme om Sagen selv. Den mindre, men mere sagkyndige Deel af Læserne vil maaskee give min egen Følelse og Bevidsthed Ret deri: at mit polemisk-kritiske Skrift imod Etatsraad Heiberg er saa lidt partisk, at det snarere netop er blevet svagere, fordi det egne Forhold, som her 5 finder Sted til den omhandlede dramatiske Forfatter, idelig ligesom har paalagt mig et skiult Baand, eller bragt mig til at undgaae Alt hvad der saa let vilde faae Skin af personlig Indvirkning, eller personlig Irritation. Jeg haaber dette er lykkedes mig; i det mindste veed jeg selv alt for vel, at jeg vilde have skrevet heelt anderledes, hvis min Hensigt havde været, i Almindelighed at tale det danske 10 Theaters Sag imod dets nærværende Styrer. Jeg beklager en Digter, som Heiberg, der ei kunde modstaae Fristelsen, at paatage sig denne Styrelse; men der er noget endnu mere og større, end den enkelte Personlighed, som jeg beklager.

Naar jeg nu vil spørge mig selv om Grunden til at jeg skriver disse Linier — da er det især, fordi jeg ogsaa beklager mig selv. Jeg taber meget ved at miste 15 den Plads, jeg endnu havde tilbage i Deres Interesse — ja jeg tør endog sige, i Deres Venskab. Det vil mangengang endnu bedrøve mig i den korte Livstid, jeg kan have tilbage; men ligesom jeg længe har følt og erfaret, hvorledes een efter een af Livets Illusioner svinde, jo nærmere man kommer dets sidste Maal — saaledes veed jeg, at hvad der bliver tilbage, er det Sande og Evige. For dette 20 har jeg en stærk Hukommelse; og jeg ønsker mig kun at dennes Styrke og Kræfter maa bevares mig til min sidste Stund. Jeg vil da gierne, uafhængig af Alt ondt og forgængeligt, bevare det klare Billed, jeg giennem en lang Række Aar eier af en ædel Personlighed, sielden som Konstnerinde, maaskee endnu sieldnere i qvindelig Aand og Fuldkommenhed.

Deres ærbødigste 25

C. Molbech.

162. *Fra Camilla Collett.*

1ste Paaskedag [27. Marts 1853].

Kjere Fru Heiberg, Blandt Alle ulykkelige Sollicitanter der i denne Tid bestormer Deres Huus — man har sagt deres Antal stiger op til 4000 — er der ingen ulykkeligere end jeg, og det uanseet om min Bøn opfyldes eller ei. Forgjeves 30 har jeg haabet at kunne holde mig ganske udenfor Støien. Men De har allerede mærket at der er en Giæring i Byen der truer med at gaae over til Oprør. Man kommer til at troe hvad Eugen Sue søger at bevise i nogle af hans frygteligste Romaner, at Selvopholdelsesdriften overlever alle ømme, alle naturlige Følelser. Ethvert Familiebaand er løst; der eksisterer ikke mere Tro og Love; Venskab, 35 Tillid, Selvfornægtelse, Delikatesse, Beskedenhed, alle selskabelige og patriarkalske Dyder er der ikke mere Tale om inden Onsdag er forbi. Ven bedrager Ven, Moder river Billetten fra Datteren, Søster fra Søster, aldeles som i en Eugen Suesk Skibbrudscene hvor Frænder slaaes om den sidste Bid Brød. Jeg kunde udmale Dem dette Malerie i det Uendelige men De har vist allerede faaet nok af det 40 selv. Medens jeg igaar sad og tænkte paa dette og hvor rart det var, at jeg Stakkel, der ikke har nogen der kan sørge for mig, dog kunde sidde saa rolig og vente paa det som de andre sloges om derude, (jeg skal nemlig sige Dem at Fru Heiberg selv har lovet mig Billet) medens jeg besluttede at bære ogsaa en Skuffelse med al den Resignation som det var mueligt under disse Omstændigheder, og 45

medens jeg ikke kunde undlade at være lidt rørt over mig selv at jeg i disse Dage endog har undladt at gaae derud, for ikke at minde om et Løfte hun maaskee havde ondt for at opfylde, da jeg veed hun har saa uendelig mange slige Forpligtelser, kom Mad. Braae just idetsamme. Jeg saae strax at det var noget af Vigtighed. Om jeg vilde gjøre hende en Tjeneste, en stor Tjeneste. „Gjerne 100, hvis det staaer i min Magt“ raabte jeg uforsigtig, og jeg meente dette, thi jeg er denne fortræffelige Kone saa meget skyldig at jeg begjerlig griber enhver Leilighed. Om jeg da ikke kjendte saameget til Heibergs at jeg ved Dem kunde faae udvirket en Billet — alt Haab var glippet for dem — den skulde være til „Jane“
 10 (Fru Schmidt Phiseldeck) „eller til mig“ lagde hun til — — Mad. Braae for-guder sin Datter, men dog tænkte hun paa Muligheden af at tage Billetten selv og lade Jane sidde hjemme! Eugen Sue! — — Men jeg kom lidet til at anstille Betragtninger derom saa forfærdet blev jeg over selve Anmodningen. Ikke sandt, det er haardt naar man netop har besluttet at være delicat, og ikke engang at
 15 ville bringe sig selv i Erindring, da at skulle begjere for Andre! Et Øieblik tænkte jeg paa at afstaae min Billet det vil sige Haabet om den, og jeg opmun-trede mig ved følgende Grunde:

Den øvrige Bye har seet Fru Heiberg 100 Gange den maae af og til anstille en saadan Takkefest, „et Indtog“, for at give sig Luft. Den danske Enthousiasme
 20 trænger kanskee til en saadan Foranstaltning for at komme rigtig i Glød. Jeg vil blot see Fru Heiberg, fordi jeg ikke har seet hende, ialfald altfor lidt, derfor er den næste Gang lige god, lige festlig for mig. Dette Raisonnement er jo virke-lig ganske fornuftigt, men det hjalp slet ikke. Jeg formaaede ikke at hæve mig op til den Storhed at tilbyde hende min, og gjorde det vel, men ikke for Alvor. Efter
 25 en frygtelig Kamp, besluttede jeg dog at skrive Dem til. Kjere Fru Heiberg, De maae have lidt ondt af mig og tro at jeg gjør det saa inderlig nødig. Tilregn mig det ikke, og endnu mindre Mad. Braae. Dagens Gjæring og Lidenskabelighed faar bære Skylden og er det ikke billigt! — ogsaa den der sætter alle disse Lidenska-ber i Bevægelse? Siig mig om end kun ved et ubetydeligt Tegn at De ikke tror
 30 jeg er ubeskeden.

Deres

Camilla Collett.

163. *Fra H. C. Andersen.*

[d. 30. Marts 1853].

Til Johanne Luise Heiberg.

35 Da Du laae Døden nær, stor var vor Sorg,
 For Kunstens Skyld Gud lod Dig Sundhed vinde!
 Velkommen atter i din Kongeborg,
 Du ædle Qvinde, sjeldne Kunstnerinde.

[Uden Underskrift.]

164. *Fra Chr. Winther.*

[sandsynligvis d. 30. Marts 1853].

40 Til — Fru Heiberg —

Jeg elsker Dig og Dit Genie
 Jeg takker Himlen at Du kom Dig
 Modtag den Blomst jeg fletter i
 Den Krands Begeistring slynger om Dig.

45

C. W.

165. *Fra Jonas Collin.*

1853 Apr. 1.

Min kiære gode Hanne

Din og Heibergs venlige Indbydelse overraskede mig i Onsdags paa Sengen, og jeg fulgte den, som Du veed, om Aftenen. Jeg glædede mig hierteligt ved atter at see Dig sund og rask der, hvor det er Dit Kald at være, og hvor jeg for om- 5
trent 30 Aar siden saae den lille Hanne Pætges. Da Teppet rullede ned anden Gang gik jeg hjem.

Mine kiærligste Ønsker ledsage Dig, det veed Du!

Din ærlig hengivne Ven

Collin. 10

166. *Fra Henrik Hertz.*

26 Apr 1853.

Kjære Fru Heiberg.

De to Skuespil, der følge med denne Skrivelse, sender jeg, efter vor Aftale, til Dem, for at erfare foreløbig, om De kunde finde det ønskeligt at paatage Dem de tvende i de indlagte Rollebesætninger anførte Roller. Saasnart jeg herom har 15
erholdt et Vink, skal jeg indfinde mig hos Dem paa den Tid De selv vil have d. Godhed at bestemme som Dem bedst beleilig. Er Heiberg i denne Tid ikke altfor træt af de Skuespil, han i Saisonens Løb har gennemlæst, da vil jeg bede Dem levere begge Stykker til ham; hvorfor jeg da betragter denne Tilsendelse som en 20
Indsendelse.

Begge disse ere bestemte til at trykkes i en Samling af mine deels ældre, deels nye eller forhen utrykte dram. Arbejder. Men jeg har, efter min Sædvane hidtil, dog villet tilbyde Theatret dem inden jeg overgav dem til Trykken. „Tantes Planer“ har jeg kaldt romantisk Lystspil; thi uagtet dets Hdl. og Personer tilhøre det dagl. Liv hos os selv i Nutiden og det ei understøttes af et musikalsk Element, 25
har jeg dog i dette Skuespil søgt at lade en romant: Grundtone klinge igjennem, en Opgave, der er vanskelig nok og da vel angiver en af de Veie, det saa meget omtalte „ny Drama“ maa slaae ind paa. — Om „Et Offer“, forbeholder jeg mig det nærmere ved en mundtlig Samtale.

I det Haab, at De ei vil fortryde den Tid, De anvender paa Gjennemlæsning, 30
og med en venskabelig Hilsen fra min Kone

Deres ganske hengivne

[Uden Underskrift.]

167. *Til Henrik Hertz.*

d: 1 Mai 1853.

Kjære Professor Hertz! Det er en Trang for mig strax at lade Dem vide, at 35
jeg med en stor Glæde og Interesse har læst Deres to Arbejder, og længes meget efter at tale med Dem derom; men jeg er saa optaget i disse Dage af Prøver, at det desværre maae opsættes, men den første Dag jeg er hjemme, tager jeg mig den Frihed at lade Dem det vide.

Deres hengivne

40

J: L: Heiberg.

168. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh d. 21 Mai 1853.

Kjære Fru Heiberg.

Jeg har tænkt meget paa vor Samtale om mine to indleverede Skuespil og iblandt Andet paa Titlen „Tantes Planer“ som man dog itide skulde være paa det
 5 Rene med. Vi har nok begge mangt imod den, at den hører til de almindelige Comedietitler. Kaldte jeg nu Stykket „Paa Herregaarden“ eller „En Dag paa Herreg.“ saa var det allerede bedre, og mere stemmende med den romant. Tone.

Men hvad synes De, om vi kaldte Stykket Onkel Jokums Idee? Denne Titel er unægtelig ualmindelig nok og indeholder en comisk Pointe med Hs. til Stykkets
 10 Midtpunkt.

Tør jeg den første Aften, naar De spiller i næste Uge, see op til Dem paa Theatret, og erfare hvad De mener herom? Deres ganske hengivne

[Uden Underskrift.]

169. *Fra Camilla Collett.*

Tirsdag [antagelig 2. eller 9. August 1853].

15 Kjere Fru Heiberg. Hvis ikke lille Oscar har forstaaet Feil havde De tænkt paa at aflægge mig et Besøg. Men hvor kjert dette vilde være mig, vil jeg dog bede Dem udsætte det indtil jeg er flyttet ind paa Klampenborg, hvor jeg vel desværre kun faaer et Værelse, men som dog er anstændigere end dette her. Jeg vilde virkelig være undselig ved at byde Dem ind i dette. Mit Logie fra imorgen bliver
 20 let at finde i Cottagen Litra C, 2^{det} lille Huus fra Indgangen paa denne Side. Det vil være mig inderlig kjert at see Dem der engang og jeg skal føre Dem en Vei gennem Skoven tilbage, der er aldeles mageløs, jeg har netop opdaget den, man møder næsten ikke Mennesker der.

Min Hjemreise har jeg fastsat til and. Mnd. i September, det vil blive slemt at
 25 reise senere. Jeg er jo en stakkels løsreven Plante der skal fæste Rod igjen før end Vinteren kommer. Men hjem maae jeg; Alt taler derfor. Herude bliver jeg 3 a 4 Uger; og jeg maae af og til besøge Dem, at jeg kan tage denne Glæde med. Noget maae jeg have at fortælle om, naar jeg kommer tilbage. At jeg ikke skal
 30 see Dem mere paa Scenen er mig en større Sorg end De tænker. Jeg havde saa vist regnet derpaa. Til Danmark kommer jeg vist aldrig, aldrig mere. — Winthers træffer jeg da ikke mere, det var kun mødes og skilles.

Det kunde kanskee intressere Dem at læse noget i Munchs Bog, uagtet De ikke har kjendt Vedkommende er det forstaaeligt for enhver. De maae ikke læse Dem altfor trist i den; thi der er desværre formeget af Sorgen forliden af Trøsten.

35 Camilla Collett.

170. *Fra Henrik Hertz.*

d. 22de 7ber 1853.

Kjære Fru Heiberg.

Ved den begyndende Saison længes jeg meget efter at erfare Noget om de to af mig indleverede Skuespil, hvad Heiberg efterat have gennemlæst dem, synes
 40 om dem, om der er truffet nogen Bestemmelse ang. dem osv. Deres Forslag til en Forandring i Rollebesætningen af „Onkel Jokums Idee“ kan jeg maaskee nok gaae ind paa. Naar Høedt blev Junker Rasmus, kunde Phister blive hans Tjener Pom-

peius, hvorved denne Rolle og Stykket vilde vinde særdeles. Men da maatte Wiehe beholde Bernhard, hvortil han jo i det lyriske er meget skikket og i det Humoristiske kan han maaskee tage sig mere op end vi troe. Skulde Høedt spille Bernhard, som De ogsaa foreslog, men som ikke forekommer mig saa tilraadeligt — da man i denne Character bestandig maa spore, at det lyriske er dens Kjerne — da maatte de to andre nævnte Roller blive som fra Begyndelsen bestemt. — Om alt dette og adskilligt Andet vilde jeg nu gjerne talt med Dem, hvis De vil have den Godhed at bestemme mig en Tid, da jeg bedst kan træffe Dem.

Jeg vil haabe, at De og Heiberg har tilbragt en behageligere Sommer paa Skrænten end vi her i Byen. Min Kones Moders langvarige smertelige Sygdom har næsten hindret os i at komme uden for Byens Porte, og nu har hun, som De maaskee veed, betalt Naturen sin Gjæld. Det er et stort Tab for os.

Med en venskabelig Hilsen fra min Kone

Deres hengivne

[Uden Underskrift.]

171. *Fra Athalia Schwartz.*

[ca. 23. November] 1853. 15

Til Fru Heiberg!

Da jeg med mine Drømmes lyse Hær
 Begeistret vandred i de fjerne Lande,
 Sig, var Du dengang Digteren alt nær,
 Og læste Tanken nyfødt paa hans Pande? 20
 O, har vi gjort det underfulde Bytte!
 Mon det er Dine Ord, hvortil vi lytte,
 Og sig, er Skjønhedsglandsen i Dit Spil
 Her i min egen Sjæl da blevet til?

Man sagde daarligt tidt, en Kunstners Liv 25
 Naaer aldrig til Udødeligheds Lykke—
 Mon heller ei, naar ved et mægtigt Bliv
 Han skaber om til Glands den blege Skygge?
 Thi døer vel den, som Livet selv fremtryller?
 Saamangen Digter Dig sin Krands alt skylder; 30
 Den Yngste blandt dem lægger i Din Haand
 Det Værk, Du har bestraalet med Din Aand!

Athalia Schwartz.

172. *Fra Julie Winther.*

den 21de Jan [1854].

Min yndige Frue først maae jeg bringe Dem vore bedste Ønsker for Dem og 35
 Deres i det nye Aar, idet jeg takker for al den Glæde De gav os i det Gamle;
 dernæst vil jeg besvære Dem med min hjerteligste Tak for den store og inderlige
 Nydelse De forskaffede os iaftes, ved Deres sande, naturlige — ja over all Beskri-
 velse geniale Fremstilling af Hermione, jeg blev nødsaget til at bede Christian
 Winther tie, saadan jublede han mig i Ørene, medens jeg græd. — — — 40

Maae jeg bede Dem hilse Deres Svigermoder kjærligt fra mig, jeg haaber hun har det taaleligt vel, ligesom jeg og sender en Hilsen til Etatsraaden. Endnu engang Tak for igaaer, Lev vel, seer jeg Dem aldrig?

Julie Winther.

Ida sender en frygtsom Hilsen.

5 173. *Til H. Martensen.*

Søndag Aften d: 5 Febr: 1854.

Kjære Martensen! Paa denne alvorlige Søndag, hvor jeg har grædt med Dem i Guds Hus, dernæst bundet en Krands til vor her afdøde, men hisset levende Ven, denne Dag føler jeg Trang til at ende med Tak til Dem, og en dyb Følelse af den Lykke at turde kalde Dem min Ven. Gid det maa være Guds Villie at Hans
10 Kirke og Deres Venner, længe maa beholde Dem her til Velsignelse og Glæde for os.

Johanne Luise Heiberg.

174. *Fra N. V. Dorph.*

Kjøbenhavn den 3 Mai 1854.

Om Forladelse, allerhøistærede Fru Heiberg! at jeg atter uleiliger. Jeg har en Tid gaaet og været uvis med mig selv, da jeg nødig vilde falde altfor besvær-
15 lig; men saa troede jeg nok, jeg torde stole paa Deres Godhed. — De nævnte som en Grund for Dem, ifald De ikke beholdt Nancys Rolle i Feiltagelserne, at man ikke maatte gaae de yngre i Veien, og at Nancy var saa ung og overgivent. Denne Grund for Dem kan ikke anføres, da De er ikke alene den smukkeste men den yngste Skuespillerinde paa Scenen: det første bevises ex consensu gentium, og
20 det sidste desuden ogsaa deraf, at, naar De f. Ex. i en „Søndag paa Amager“ staaer ved Siden af den aldeles umaskerede Mad. Sødring og denne siger, at hun er 20 Aar ældre, saa hører man i hele Huset ikke mindst Knyst af Tvivl; — og saaledes overalt. En gammel Viismand, veed De nok, har sagt: γνωθι σεαυτον! Men det kan De jo rigtignok ikke, da De ikke kan sidde paa Tilskuerbænken og
25 see Dem selv paa Scenen. Altsaa maa De, med Deres Tilladelse, suspendere Deres Judicium i denne Sag. Vist er det dog, at den blotte bare Kirkebogsungdom aldeles ikke gjør Sagen klar, naar der, foruden Ungdom, tillige fordres en Charakterfremstilling: og derpaa har man et tydeligt Beviis i den romanesk-forskruede Pige i „Medbeilerne“. Legemets Ungdom er der vel, men Charakteren,
30 som er Sjælen, er der ikke Spor af — og hvad er det saa? — Saaledes ligger jo ogsaa i Nancy's Rolle ikke alene Ungdom, men, det langt vigtigere, en Charakter, som kun De kan give, men som, i enhver Andens Haand, bliver enten aldeles udvisket eller modbydelig ved at forceres, affecteres, outreres, eller hvad nu Vedkommende kunde og vilde gjøre af den. De hørte jo igaar i „Slægtningene“, med
35 hvilken Glæde Alle see Dem som ung Pige. — Endeligen kan jeg ogsaa anføre en Auctoritet for mig. I en Correspondance med Theaterdirecteuren netop angaaende Feiltagelserne og Nancy har Etatsraad Heiberg ved at omtale den nødvendige ny Besætning af Feiltagelserne, slet ikke berørt, at Nancys Rolle af nogensomhelst Grund behøvede anden Besætning. Tvertimod yttrede Etatsraaden,
40 „at man ved Theatret maatte sørge for, at de gode Stykker ikke bleve fordærvede ved en maadelig Besætning“. Der seer De selv.

Herre-Gud — det er det eneste jeg har vovet at bede Dem om, og De kunde saa let.

Med største Høiagtelse

ærbødigst N. V. Dorph.

175. *Til C. N. Rosenkilde.*

Mandag d: 25 Sp: 1854.

Denne lille Rose beder om den maa sidde i Trops Knaphul i Aften. Tak for al den Glæde Deres Spil forskaffede i Aftes! lykkelig den, der kan gjøre sin Vinter til et Foraar.

Deres

Johanne Luise Heiberg. 5

176. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. 25 Oct 1854.

Bedste Fru Heib.

De troer ikke, hvor nysgjerrig jeg er efter at vide, hvad De i Deres stille Sind tænker om „Den Yngste“ og navnlig om Fiorella. At De har paataget Dem denne Rolle, takker jeg Dem meget for, og vil haabe, at den ikke vil være Dem 10 ubehagelig at udføre. Har De en og anden Bemærkning at gjøre, saa veed De, jeg staaer til Tjeneste.

Det franske Costume fra Ludv. XIV' Tid, jeg har valgt, retfærdiggjøres ved, at Neapel paa den Tid stod under en fransk Prinds, og at Byen var oversvømmet af franske Kræmmere. Men forresten tog jeg meget Hs. til den Beqvemmelighed, 15 at baade Herrer og Damer dengang gik med langt lokket Haar, hvilket jo vil lette Fiorellas Forklædning.

Dersom den neapolitanske Ivrighed og lette Opbrusen til Vrede, kunde komme ret frem i Udførelsen af dette Stykke, især Rosenkildes, Phisters, Mad. Sødrings og Jfr. And.s Roller, saa var det rart. Hos Fiorella træder det mere frem 20 som Virkning af en energisk Charakter; dog er hun ogsaa meget ivrig i den 1ste Scene i III. Act, hvor hun giver Tadeo de gode Raad, og jeg formoder, at De har tænkt Dem Adskilligt deri af comisk Virkning. Forresten er de vigtigste Roller i dette Stykke i saa gode Hænder, at jeg med Hs. til Udførelsen aldrig har været mere beroliget end dennegang. 25

Men jeg vil ikke længere optage Deres Tid. Hvor meget jeg glæder mig til Deres Udførelse af Fiorella, veed De, uden at jeg behøver at tilføie det.

Deres hengivne

[Uden Underskrift.]

177. *Til Camilla Collett.*

Kjøbenhavn d. 20 Feb. 1855. 30

Det har længe været min Hensigt at skrive Dem til og bringe Dem min Tak for Deres Gave, den første Bog af nyere Forfattere, jeg i det sidste Aarstid har læst. Jeg besluttede nemlig for et Aarstid siden ikke at læse nogen af vor Tids saakaldte originale Bøger, thi en Følelse, som om man var i Helvede, var det hele Udbytte, synes mig, man havde deraf. Hvor velgjørende virkede derfor Deres 35 milde og træffende Skildringer paa mig; det var en Følelse som naar man længe har lidt af raae og udannede Menneskers Omgang, og nu pludselig træder ind i et stille hyggeligt Hjem, hvor Dannelse og Humanitet ere Grundtonen. Bogens Hoved Idee, at man kun af Kjærlighed bør indlade sig i Ægteskab, er jeg fuldkommen enig med Dem i, kun troer jeg, da vi Mennesker nu engang ere saa ofte 40 betagne af Illucioner, at det med den bedste Villie og de reneste Forsætter er vanskeligt at udføre i Praxis. Hvor mangen en ung Pige troer ikke at hun elsker

den hun ægter, alene af Ukjendtskab til den Følelses Styrke som kun bør bære dette Navn. Hvem kan med Sikkerhed sige: Jeg har kjendt denne Følelses Høidepunkt, man kan dog kun med Vished sige: Det jeg følte den Gang, var det stærkeste jeg har følt deraf, og hvem indestaaer da for at ikke en endnu kraftigere, 5 endnu stærkere, en endnu uimodstaaeligere Følelse vækkes, som viser os at den første var en Illucion? Jeg troer, min kjære Veninde, at der hører Lykke, som ikke vi, men Guderne raade for, til at opnaae dette, for Mennesker næsten for guddommelige Held. Vi leve jo alle i den Tro at vi kjender Kjærligheds Magt, og hvem skal sige os, hos hvem det er Sandhed og hos hvem det er Illucion? Jeg 10 kjender en gammel Dame, den eneste jeg har truffet paa i mit Liv, der reentud tilstaaer, at hun aldrig har elsket. Jeg beundrer hende derfor, thi hvad hører der ikke for et Mod til at tilstaae det for sig selv, end sige for Andre? Jeg mener man kan beslutte aldrig at ville gifte sig af Fornuft-Grunde, men at det ligger uden for en ung Piges Evne at sige: Jeg vil kun gifte mig af Kjærlighed; thi 15 det gaaer med Kjærlighed som med Venskab: først naar de ere gamle, veed man om de have existeret. — Med en sand Længsel venter jeg nu paa andet Bind af Deres Bog thi hvilke Ideer den end udvikler, veed jeg at jeg vil faae en stille velgjørende Nydelse deraf — Jeg haaber at man i Norge har modtaget denne Bog med Taknemmelighed. Selv om Critiken, der i vore Tider er saa klog, at den gjør 20 alle os andre dumme, øver sin Skarpsindighed derpaa, saa maa dog vist Bogen i sin Heelhed have gjort Indtryk, og et godt Indtryk. Min Længsel efter Norge, som af og til overfalder mig, blev atter vakt ved Deres friske Naturskildringer og det Eiendommelige som denne storartede Natur bærer i sig. Gud veed under hvilke Forhold jeg engang seer Norge igjen, thi at jeg engang atter vil komme til at 25 see det, har jeg en ganske bestemt Følelse af. Da jeg sidst var i Norge udgjød jeg mange barnagtige Taarer; gid jeg næste Gang, jeg seer det, maae faae mangel moden Latter hvori jeg haaber at Deres Stemme skal klinge med.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

30 178. *Fra C. C. Hall.*

Ny Bakkegaard den 9de Novbr. 1855.

Kjære Fru Heiberg!

Da jeg jo ikke kan vide om De lagde Mærke til, at jeg i Aften virkelig havde „det gamle Abekatte-Ansigt“, saa maa jeg dog sige Dem, at dette ganske vist var Tilfældet; idetmindste kan jeg forsikkre Dem, at jeg ganske fandt den gamle 35 Abekatte-Stemning og Glæde. Jeg fandt jo ogsaa „Familien i Pilealleen“ ligesaa gemytlig-tiltalende og hjemlig som altid, og „Margrethe“ om mueligt endnu mere elskværdig og fornøielig end nogensinde. Da jeg nu maaskee ikke saasart faaer Leilighed til at udtale dette mundtlig for Dem, saa foretrækker jeg strax ved min Hjemkomst til Bakkegaarden, efterat jeg i „en af de frygtelige Omnibusser“ 40 har passeret „Veien mellem Sortehest og Slotskroen“, og altsaa ganske er forbleven i Situationen, at sende Dem ved disse Linier en hjertelig Tak for den sidste Glæde og Forfriskning, som „den lille Abekat“ i fuldt Maal har skjænket

Deres altid hengivne

C. Hall.

179. *Til Christian Winther.*

Tirsdag d. 4 December 1855.

Professor Winther! Da jeg veed af Erfaring, at endog den Ringestes Tak kan være os kjærkommen, naar vi føle at den er meent, ret af Hjertet meent, saa kan jeg ikke tilbageholde at sende Dem min, for Deres sidste skønne Gave. Det var mig ret saa forunderligt at læse dette Digt! Jeg blev paa eengang glad og rørt 5 over i disse trykkende Tider atter at blive ført ind i Poesiens Land. Jeg forekom mig selv som Pigen i „Søstrene paa Kinnekulla“, der længe havde siddet inde-sluttet i Bjerget og nu med eet hører Kirkeklokkerne ringe. Som hun, kunde jeg i min Glæde ikke tilbageholde mine Taarer ved at høre denne Lyd, den længe savnede Lyd. Ogsaa Heiberg har ret glædet sig over den Friskhed og Fylde i 10 Form og Digt, som Hjortens Flugt indeholder. Det skal være mig en Nydelse atter at læse det høit for min stakkels Svigermoder, der sandelig ikke mindre end vi andre kan trænge til lidt Soellys i disse graa prosaiske Tider, hvor saa megen Usandhed og Hensynsløshed træder En imøde. Jeg har netop i denne Tid tænkt paa at købe mig en Ø, som helst maatte ligge paa en fjern Planet, eller et andet 15 afsidesliggende Sted, hvor jeg vilde plante Blomster og Frugter og hvor alt skulde være saa herligt og rart. Men nu har De, indtil dette kan skee, sendt mig baade Frugt og Blomster til min Opmuntring. Modtag derfor endnu engang min inderlige Tak. Med det første forsøger jeg atter at træffe Deres Frue i sit Hjem for ogsaa at takke hende for den smukke romerske Gave, hun har skjænket mig. 20

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

180. *Til C. C. G. Andræ.*

Søndag d. [27.] Januar 1856.

„Naar just Besøg jeg ønsker, kan jeg tidt
Allene sidde her i hele Uger, 25
Og derimod, naar jeg dem ikke bruger,
Har jeg hvert Øieblik en ny Visit.“

Saaledes udbrød jeg for mig selv i Gaar Aftes, da jeg kom hjem og hørte, at jeg havde forspildt den Glæde at see Dem. Mandag spiller jeg. Tirsdag, Onsdag, Torsdag, Fredag vil jeg derimod være hjemme i Haab om at faae Erstatning for 30 mit Tab.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

181. *Fra Henrik Hertz.*

d. 4de Fbr. 1856.

Kjære Fru Heiberg.

Over alle de Forhandlinger, jeg har havt ang. Rollebesætningen i Estrella, er 35 jeg hidtil kommet til at opsætte at skrive til Dem, som jeg dog længe havde foresat mig. Jeg vil naturligvis gjerne vide, hvorl. Deres Rolle i dette St. behager Dem. I een Henseende slutter den sig til endeel af de Roller, De med et saa glimr. Held har udført i de sidste Aar. Den skildrer en Dame af de høiere Stænder og den bedste Tone, og endskjøndt Charact. efterhaanden udvikler sig lidenskabeligt, 40 gaaer den dog i Stykkets Begyndelse endog ud fra Conversations-Tonen. — Men jeg veed nu ikke, om der ikke kunde være Et og Andet fra Deres Side at bemærke, en eller anden lille Forandring at gjøre.

Den unge Hr. Paetz har efter en Anmodning af mig været oppe hos mig. Hans Exterieur og Holdning ere meget gunstige for hs Rolle. Men i Dictionen kjører han paa, uden at agte paa Punktum og andre Adskillelses-Tegn, og uden at forstaae at modulere med Stemmen. Meest urolig er jeg for den sidste længere
 5 Replik, han har i Stykket, i dets Slutning, inden han tager Afskeed med Estrella. Siges denne ikke med den rette Følelse og Nuancering, vil det meget skade Totalindtrykket. Kunde ikke De fristes til at give ham et Vink, hvis De finder det fornødent?

Fra min Kone har jeg en meget venlig Hilsen. Hun har i Vinter saa gjerne
 10 villet besøgt Dem, men altid frygtet for at træffe en Tid, der var Dem mindre beleilig. Kan De huske, at De engang kaldte min ældste lille Pige for en Bolle? Hun er nu klein nok; derimod har hun en Søster, der er et Pragtexemplar af en Tykkert.
 Deres uforandret hengivne Ven.

[Uden Underskrift].

15 Jeg veed nok, at vi ikke tør haabe og heller ikke have Ret til at vente et Besøg af Dem — saa kjært ogsaa dette skulde være os. Men jeg vil dog, da min Bolig (Nørrevold 221, 3^{die} Sal) ikke skal være saa let at finde, gjøre opmærksom paa, at det er lidt forbi St. Pederstræde og i Nærheden af Hôtel Dannevirke.

182. Til Henrik Hertz.

Tirsdag d: 5 Februar 1856.

20 Kjære Professor Hertz! Det glæder mig med Sandhed at kunne sige, at jeg med Interesse indstuderer Deres Estrella, og intet Ønske har med Hensyn til nogen Forandring deri. Det er ikke af de Roller hvori man høster stort lydeligt Bifald, men desmere venter jeg mig af det tause, og haaber især at De vil blive fornøiet med den Colorit som jeg agter at udbrede over hende, og som saa smukt og sandt
 25 er lagt deri af Dem. Denne Ro i Forening med tilbagetrængt Lidenskab, der kun paa enkelte Stæder træder frem, glæder jeg mig at gjengive.

Hvad Hr Paetz angaaer da vær vis paa, at al den Interesse og Kjærlighed som jeg altid føler for et hvert Arbeide fra Deres Haand, skal gjøre, at jeg af yderste Evne skal hjælpe og bidrage hvad jeg formaaer for at hans Udførelse af Fernandos
 30 Rolle kan blive saa heldig som mulig.

Hils Deres Kone paa det venligste fra mig. Jeg er saa ophængt med Prøver og Spillen, og befinder mig ofte saa mat og svag, at jeg næppe for det første seer mig istand til at besøge hende og see Deres lille Pragtexemplar af en Tykkert. Der kommer vel bedre Tider hvor jeg kan gjøre dette, og mere som jeg
 35 ønsker.
 Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

183. Fra W. F. Treschow.

Kjøbenhavn den 30te Mai 1856.

Det glæder mig, kjære Veninde, efter den Samtale, jeg idag har havt med Minister Hall, at kunne beroelige Dem med Hensyn til den Tvivl, som De og Deres
 40 Mand have næret om man maaskee vilde gjøre hans Ansættelse som Censor lige saa interimistisk som de Andres. Dette er ikke Tilfældet; men Grunden til at der endnu vil hengaae nogen Tid inden Sagen for Deres Mands Vedkommende vil

blive fuldkommen ordnet, er den, at hans Pension først skal bestemmes; thi først naar dette er skeet kan den Gage bestemmes til hvilken Ministeren ønsker at indstille ham, eftersom denne skulde være Differencen imellem Pensionen og den Gage han nu nyder.

Lev vel og hils venligst Deres Mand fra

Deres hengivne 5

Treschow.

184. *Fra N. V. Dorph.*

[antagelig kort før 15. Juni 1856].

Det har glædet mig særdeles at høre, at Kunsten tør gjøre sig Haab om at beholde Dem, allerhøiestærede Fru Heiberg, til Gavn og Glands for det danske Theater. 10

Da jeg troer, at man allerede nu maa være beredt paa nogle Stykker til næste Theatersaison, tillader jeg mig at spørge, om De vilde udføre Mrs. Oakly's Rolle i „Den skinsyge Kone“, og Orsina's i „Emilia Galotti“; og ret indstændig beder jeg Dem at ville udføre disse Partier, ikke fordi det er mit, men Alles Ønske. I modsat Fald maae begge Stykker desværre hvile. — Maatte det tillige blive mig 15 meddeelt, om De strax eller fra hvad Tid omtrent i Saisonen De vilde modtage nogen Rolle, for at Repertoiret derefter kunde arrangeres, vilde jeg være Dem særdeles forbunden. „Den skinsyge Kone“ tillader jeg mig herved at sende, da jeg i Mrs. Oakly's Rolle har bortskaaret saadanne Udtryk, som jeg har troet kunde være til nogen Hinder for Udviklingen af det komiske Element, der altid har 20 forekommet mig at være tilstede i denne Charakter i sin Heelhed. Skulde De ikke billige min Anskuelse, saa er De saa god at gjøre ved Rollen ganske som De vil.

Skulde De i omtalte Anliggender hellere ønske at tale mundtlig med mig, da vil det være mig en Ære og Glæde, at maatte hilse paa Dem, naarsomhelst De 25 selv maatte befale.

Jeg forbliver stedse, Høiædle Fru Heiberg, Deres med største Høiagtelse

Ærbødigste Tjener

N. V. Dorph.

Undskyld! Jeg kan ved denne Leilighed ikke afholde mig fra at citere en i 30 disse Dage af Etatsraad Heiberg nedskreven Yttring, som jeg i dette Øieblik har læst:

„Med Hensyn til Repertoirets Dannelse kan ikke tænkes nogen af Directeu- ren uafhængig Selvstændighed, thi da det er hans Sag, at ordne Reper- toiret som en Heelhed, maa han ogsaa kunne beherske dets forskjellige Bestand- 35 dele. Dannelsen af Repertoiret i alle Brancher maa ansees for noget nær at være Directeurens fornemste Opgave. I dette fundamentale Hverv maa Directeu- ren derfor være eneraadende.“

At et saadant uimodsigeligt Princip er bleven ubetinget haandhævet af en Autoritet som Heiberg, er det ikke glædeligt i denne principvklende Tid! 40

185. *Fra N. V. Dorph.*

Kjøbenhavn den 15 Juni 1856.

Tilgiv, allerhøistærede Fru Heiberg! at jeg atter falder besværlig.

Jeg indrømmer meget gjerne, at Citatet, skjøndt kun et øieblikkeligt og fra min Side intet videre betydende Indfald, var i et halvofficielt Brev til Fru Heiberg 5 mindre passende, forsaavidt det var unødvendigt og udenfor Sagen. I lignende Tilfælde har den mundtlige Conference det Fortrin, at man uden Anstød kan anbringe saadanne parenthetiske Apropos. Men skulde De paa en eller anden Maade have misforstaaet mig, vilde det inderlig smerte mig, i det jeg forsikrer Dem, at al Intrigue, Cliquevæsen, Chicane, Anmasselse, Herskesyge o. d. er mit inderste 10 Væsen imod. Skulde De, ædle Fru Heiberg, naar Theatret er saa lykkeligt at beholde Dem, nogensinde finde mig skyldig i Sligt, og De da oprigtigt og ligefrem vilde meddele mig Deres Mening, skulde jeg forklare mig lige saa oprigtigt. Og skulde De saa alligevel ikke finde Dem tilfredsstillet, vilde jeg strax fratræde min Post, thi i saadant Tilfælde vilde min Nærværelse, som Aarsag til Deres Utilfreds- 15 hed, skade Theatret, og det vilde være Grund nok for mig. Thi jeg erkjender meget vel, at Theatret kan faae Mennesker, dygtigere end jeg, vel i Hundredevis, men det faaer aldrig Deres Mage.

Med største Høiagtelse
Ærbødigst

N. V. Dorph.

20 186. *Fra J. Aschlund*

Haderslev, d. [?] Oct. 1856.

De medfølgende Digte beder jeg Dem at modtage, ikke fordi jeg selv troer i dem at bringe Dem Noget i kunstnerisk Henseende betydeligt, men mere fordi jeg ønskede at gribe Leiligheden til som Enkelt at bevidne Dem, hvad De sikkert ofte har hørt udtale af de Mange, en taknemmelig Anerkjendelse af Deres skønne og 25 kjærlige Virken i Kunstens Tjeneste. Flere Aar ere allerede forløbne, siden jeg efter at have endt mine akademiske Studier forlod Kjøbenhavn, blandt de Erindringer, jeg medtog derfra, har Erindringen af Dem og de Indtryk, jeg modtog gjennem Deres Fremstilling af saa mangfoldige sjælelige Tilstande, fulgt mig som noget i mere end een Henseende Opløftende og Glædeligt. De har bidraget ikke 30 saa Lidt til at gjøre den Tanke klarere for mig, at der er et nøie Slægtskab mellem det Skønne og det Religiøse, og at det Sidste, i Stedet for at tabe ved Paavirkningen af det Første, erholder større Fylde og Inderlighed ved at hengive sig til det. Jeg er selv Theolog og veed godt, at der blandt Theologerne gives endeel, som nære en modsat Anskuelse, men jeg tvivler paa, at denne i aandelig Hen- 35 seende gjør dem lykkeligere; kjærligere i deres Forhold til deres Omgivelser gjør den dem neppe. Man kan vel undertiden træffe paa Mennesker, for hvem det er en Hjertesag at blive udviklede i christelig Retning, men som ved Siden heraf troe det uforeneligt med denne Opgaves Realisering, at lytte til de mildere Røster, som lyder fra Kunstens forskjellige Templer, som med en Art Mistro see hen til 40 de forskjellige Frembringelser paa Musikens, Poesiens og de andre skønne Kunsters Enemærker; som oversee, at Kunsten, om den end ikke kan føre til det Indre af Helligdommen —, dog for saare Mange har været en Fører til Forgaarden og afgivet en Forberedelse til den strengere Sandhed.

Jeg veed nu ikke, hvorvidt De nogensinde selv har bestaaet nogen aandelig,

stærkere eller svagere, Kamp for at tilveiebringe en Forsoning mellem Deres kunstneriske Virksomhed og Deres religiøse Overbeviisning; men det troer jeg fast, at denne Forsoning lader sig bringe tilveie indadtil, uden at et Hensyn til Virkningerne i det Synlige er nødvendigt. Disse kunne jo vistnok senere erholde Betydning til at styrke Bevidstheden om at man har grebet ret, idet man fulgte 5 dette eller hint Kald, og i denne Henseende vil De sikkert have gjort mange styrkende Erfaringer.

Endnu engang bringer jeg Dem en Tak, som kommer fra Hjertet, for hvad De hidtil har skjænket alle Danske, og blandt dem ikke mindst mig, til sand Bestyrkelse for det indre Liv, til Glæde og Fred under Bekymring og Ufred og til en lys 10 og varig Erindring. Maatte De endnu længe bevare Lysten til at virke i den Kunsts Tjeneste, som De har offret saa rige Kræfter . . .

J. Aschlund, Adjunkt.

187. *Fra Henrik Hertz.*

d. 26d Oct. 1856.

Efter Deres Ønske sender jeg Dem herved det Indlagte. Slutningen af 3^{die} Act 15 er holdt aaben, da den staaer i Forbindelse med Stykkets Opløsning.

Med Hensyn til Sangene, da er jeg endnu af den Mening, at de to første samt Larssons og Messen under Stormen maae beholdes. Disse og de enkelte muntre Scener give Stykket et eget Colorit, der ikke er at foragte; og maaskee uden dem 20 de mørke og dæmoniske Scener vilde trætte.

Jeg fik ikke Leilighed til at takke Heiberg for hans venskabelige Tilbud i sit Brev at ville fremskynde det andet Arbeid. Dem selv, kjære Fru Heiberg, takker jeg for den behagelige Aften iforgaars.

Deres hengivne

H. Hertz.

188. *Fra N. V. Dorph.*

29 Novbr. 1856. 25

Torde jeg ikke bede Dem, allerhøistærede Fru Heiberg! at De ikke taler til Hall om mit Theaterforhold, førend jeg har tilladt mig at meddele Dem noget Nærmere.

Med største Høiagtelse

Ærbødigst

N. V. Dorph. 30

189. *Fra C. C. G. Andræ.*

Torsdag Aften den 11te Decbr. 56.

Det vil ikke være mig muligt at udtale, hvor jeg paaskjønner den venlige Indbydelse, De idag bragte mig, og hvor meget jeg beklager Nødvendigheden af at maatte gjøre Afkald paa den Glæde, der var tiltænkt mig. Tillad mig imidlertid at stole paa, at De selv kjender mig for længe og for godt til ikke fuldkommen 35 at forstaae mig, skjøndt jeg ligesaalidt idag som nogensinde tidligere er istand til at finde de rette Ord og derfor helst tier stille. Jeg tager imorgen til Frederiksborg, hvor jeg maa blive saavel denne som den følgende Dag. Det er uvist om jeg kommer hjem Søndagnat, eller Søndagmiddag, men i hvert Fald efterlader jeg her flere uopsættelige Sager og vil ved min Hjemkomst forefinde mangfoldige 40 nye, som have ophobet sig under min Fraværelse. At opgive hver Tanke om Frihed paa Søndag er derfor en Pligt for mig, og saadanne kjedsommelige Plig-

ter har jeg destoværre ikke Dristighed nok til at unddrage mig, skjøndt man vistnok fører et jammerligt Liv ved stedse at underkaste sig dem, hvilket ikke føles af Nogen saa bittert som nu af

Deres hjertelig hengivne

Andræ.

5 E. skr.: Det var naturligviis ikke Victor med hvem De talte i dag.

190. *Fra N. V. Dorph.*

[antagelig kort før 15. December 1856].

Da jeg i dette Øieblik er bleven foranlediget til at gjenkalde mig den sidst angaaende Høedt omtalte Sag, som kunde synes at indeholde et Brud mod Auctoriteten, vil jeg tillade mig at fremsætte Sammenhængen. Da Høedt saae et Bud
10 paa Theatret ifærd med at uddele Roller til Lystspillet Een Tjener og to Herrer, i hvilket han ønskede sig fritagen for den ham tildeelte Rolle, bad han Budet, som dengang kun havde uddeelt to smaa Roller, at lægge de øvrige et Øieblik ind i Theatersecretairens Contoir, indtil han fik talt med Directeuren, da han meente, at Sagen bedre kunde arrangeres før end efter Uddelingen, hvori der maa gives
15 ham Medhold. Han kom ogsaa strax til mig og yttrede sit Ønske, som jeg indvilgede, og dermed var Sagen afgjort. — Jeg veed heller ikke, at der nogensinde er mødt mig Noget, som jeg kunde kalde Trods, Anmasselse eller noget lignende.

Hver Dag kommer der Mennesker og spørger mig: „Naar kommer dog Fru Heiberg? Naar faaer vi dog et ordentligt Skuespil engang?“ Hertil maa jeg svare:
20 „Det faaer vi nok igjen, naar vi faaer Fru Heiberg igjen.“ — Men nu maae vi jo bruge hvad vi har. Et af de Stykker, som saaledes ere forhaanden og for Øieblikket nødvendige for Theatret, er Den skinsyge Kone. Jeg havde tænkt, at Fru Heiberg vilde give dette Stykke ny Glands, men desværre, det kan jo nu ikke skee; og da Mrs. Oakly dog kun er af den Slags Roller, som ikke giver Geniet videre
25 Leilighed til at udfolde Vingen, og De selv heller ikke havde rigtig Lyst dertil, saa maae jeg nu tage Den som jeg kan. — Men hvad skal jeg gjøre i Resten af Saisonen? Alt mit Haab stod til Fru Heiberg. Jeg havde givet Fru Heiberg mit Ord for, at jeg imod alle Maskiner, som rettedes derimod, vilde holde min Stilling, for det første indtil Hendes Tilbagekomst. Og hvad saa? Saa forlader Fru
30 Heiberg mig, og lader mig og Theatret og Kunsten beholde de blotte bare vingeløse Stue-Comedier. Gud forlade Dem! Jeg kan ikke med god christelig Samvittighed, saa gjerne jeg vilde.

Forresten er jeg og vedbliver stedse at være med største Høiagtelse Høiædle
Fru Heibergs
35

allerærbødigste Tjener

N. V. Dorph.

191. *Fra N. V. Dorph.*

Kbh'n 15 Decbr. 1856.

Isandhed, Høistærede Fru Heiberg! Det vilde stride aldeles imod min Overbeviisning og Samvittighed, at nævne til et eneste Menneske, selv min egen Kone, noget eneste Ord af hvad der meddeles mig som et Depositum, enten det udtryk-
40 kelig bliver betinget eller ikke, da jeg anseer ethvert værgeløst Depositum for det helligste i Livet jeg veed.

Med største Høiagtelse og Ærbødighed

N. V. Dorph.

Med Dagbladet eller Flyveposten eller noget andet Blad har jeg ingenslags Forbindelse.

192. *Fra Julie Winther.*

Onsdag d. 7de Jan 1857.

Kjære Fru Heiberg med Tak for Deres Godhed, at vilde unde mig Nydelsen af Hrr Høedts Koldbøtte sender jeg Dem Samme tilbage, kun fire Blade fik jeg læst, og det var med Væmmelse, ja, jeg var nær bleven Søesyg; her sendes den lille Piece som jeg omtalte til Dem, om De vil være saa god at offre mere Tid 5 paa det Hele Nonsens. Har De tilgivet mig at jeg tog saamegen Tid fra Dem? Ida beder Dem modtage en Hilsen.

Deres hengivne

Julie Winther.

Seer jeg Dem?

193. *Fra Chr. Molbech.*

den 26. Febr. 1857. 10

Kjære Fru Heiberg,

Jeg har hverken glemt den sieldne, i hele sex Timer dog kun korte Eftermiddag og Aften, som jeg engang i forrige Maaned tilbragte i den mest eiendommelige Digterbolig, som er at finde i hele Kiøbenhavn — men det er sandt, Digterne selv, de virkelige, ikke „Vore andre“ Digtere, ere ikke saa mange, 15 at ogsaa det Eiendommeliges Sielighed saa at sige derved faaer en nødvendig indskrænket Kreds — hvad jeg derimod nær kunde glemme — og dette er hos en gammel Stilist utilgiveligt! — er at min Periode skulde have en Eftersætning, som jeg nu dog helst vil lade i Stikken.

Jeg vilde sagt: heller ikke har jeg glemt hvad jeg til allersidst den Aften 20 sagde Dem, at jeg Dagen efter vilde skrive til Dem, dersom jeg da befandt mig aldeles vel — hvilket sidste De uden Tvivl ogsaa tilsikkrede mig. Nu er det vel sandt, at dette just ikke fuldkommen indtraf. De vil maaskee endnu erindre — skjøndt jeg tilstaaer, det er vel meget forlangt — at jeg var noget upasselig den Eftermiddag; og jeg vedblev at være det nogle Dage derefter. Men da jeg derved 25 dog ikke lod mig afholde fra, skjøndt det var lidt senere, endogsaa et Par Gange at „komme paa Bal“ — eller som man ogsaa siger, at „frequentere Hoffet“: maa jeg vel selv føle, at jeg for lang Tid siden burde, ved at indfrie mit Løfte, have opfyldt en Pligt: at takke Dem og Deres Mand for en ikke blot meget underholdende — men kjær og meget behagelig Aften, som paa en endnu for mig ganske 30 levende Maade fornyede gamle — eller rettere yngre og ungdommelige Tider i min Erindring. — Men jeg trænger meget til at sige Dem dette selv — hvilket jeg haaber meget snart vil skee — og ikke i en Billet, som jeg fast har bestemt — af utrolig Mangel paa Tid — skal indskrænkes og indpines til een Side. Jeg benytter derfor den Udflugt at vende Bladet, og bruge Randen for at bede Dem 35 anbefale Etatsraad Heiberg mit og min Kones vedlagte Ønske — om hvis Opfyldelse jeg da slet ikke tvivler. Jeg havde allerhelst villet være mit eget Postbud — siden jeg dog skal gaae i det smukke Veir; men til Kl. 9 eller halv 10 er denne klare Foraarssol endnu ikke oppe over Qvæsthuset! — Jeg vil saaledes nøies med at gaae Voldveien til Christianshavn, og tænke paa Dem paa mit Ynd- 40 lingssted: Langebro.

Med gammel Hengivenhed

Deres C. M.

De maae undskylde, at jeg vil lade dette levere til Dem selv. Det skeer allene for at give Overbringersken den store Fornøielse, engang at see Dem. Det er vor

gamle, uforandrede og uforanderlige Jomfru Thora — lige taus og lige sorgsindet, men desuagtet stor Elsker af at see Comedier, og som De i fordums Dage saa mange Gange har oplivet.

194. *Fra Hanne Wiehe.*

19/s 1857.

5 Ja, min allerkjæreste Frue! naar De ikke mere vil lade Dem finde paa en naturlig Maade, saa maa jeg søge Dem paa denne Unaturlige, thi mit daglige Liv forsødes i denne Tid paa for mange Maader ved Dem, til at jeg kan lade Dem gaa ganske uantastet hen. Hvor De er sød, Fru H: at De sender mig Blomster — det har Ingen i Verden fundet paa, uden De! og det er netop Noget jeg
10 skjønner saa uendelig paa . . .

Gid De dog ikke havde taget den Beslutning at lade være at spille hele denne Vinter — nu synes jeg, det staaer saa klart for mig at De burde hæve Dem over alle Personligheder og gaa Deres Bane tilende uanfægtet af alle bittre Tilfældigheder, De „Scenens eensomme Majestæt“! Gid De endnu vilde forandre
15 Deres Beslutning — jeg troer De vilde i mange Maader staa Dem ved det. Vær saa „stor“ at De overvinder det Onde med det Gode; det er Dem bestemt ikke sundt at være saa ganske ude af Virksomhed, De er netop skabt til en Virken, saa skulde De ikke forsmaa det skønne Kald, De har . . . Jeg haaber ikke, De misforstaaer min Trang til at tale om disse Ting til Dem — det er jo kun fordi
20 jeg holder af Dem, det ligger mig paa Sinde. Deres hengivne

Hanne W.

195. *Til Elisabeth Jerichau Baumann.*

d: [anden Uge i] April 1857.

Min kjære Frue! Maa jeg først bede Dem om at bringe Professoren min inderligste Tak for det deilige Kristushoved, som De personlig har været saa elsk-
25 værdig at bringe mig. Jeg vil ansee det for et godt Omen at han er bragt mig i Huset i denne stille hellige Uge af Dem.

Deres Brev i Dag har derimod bedrøvet mig, da jeg ikke seer mig istand til at opfylde det Ønske De deri udtaler. I 15 a 16 Aar har jeg ikke givet mig af med slike Deklamationskunster, da denne Maade at træde frem paa i høi Grad
30 er mig imod, hvorfor jeg har afslaaet Alle ved Theatret at deeltage heri. Naar jeg taler mundtlig med Dem, skal jeg nøiere forklare Dem mine Grunde. — Vær vis paa, at dette mit Afslag smerter. Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

Endnu Engang Tak for den skønne Gave!

35 196. *Fra Henrik Hertz.*

d. 12te Apr. 1857.

Bedste Fru Heiberg.

De troer mig vist, at jeg gjerne personl. havde takket Dem for Deres smukke Beslutn. at træde op allerede i denne Saison, og i et af mine Skuespil. At De har valgt N. dertil er jeg Dem saa meget mere forb. for, som dette St. nok ellers ikke
40 saa snart havde Udsigt til at komme frem, og det uagtet Deres Rolle deri upaatvivil. hører til dem, hvori Deres Kunst og Genie understøttet af den lykkeligste Personlighed, viser sig allermeest glimrende.

Men jeg maa takke Dem skriftl., thi at forstyrre Dem i denne Tid, hvor der uden Tvivl paa mange Maader lægges Beslag paa Deres Virks., var uforsvarligt. I den stille Uge, vil jeg haabe, faaer Theatret og Publikum Tid til at komme sig fra al den Qvalm, Støi og Postyr, vi har lidt af, og De vil erkjende, at der ingen Forandring er skeet i det smukke Forhold, der altid har fundet Sted imellem Dem og Publikum. 5

Næst efter at overbringe Dem en Hilsen fra min Kone udbeder jeg mig Deres Tilladelse til at turde hilse, kun accurat hilse paa Dem efter en af Acterne paa Løverdag.

Deres uforandr. Ven og Beundrer.

[Uden Underskrift]. 10

197. *Fra J. Th. Suhr.*

Kjøbenhavn, 14. October 1857.

Det forekommer mig at mine Yttringer i Samtaler med Dem om den af Dem nu nødvendig tagende Bestemmelse om at vedblive eller fratræde Theatrets Tjeneste have giordt noget Indtryk, og at det muligen kan være disse mine Yttringer, som bestemme Dem til at fratræde. 15

Jeg finder det derfor min Pligt at sørge for at Befølgelsen af hvad jeg har yttret i det mindste ikke skal blive Dem til pecuniært Tab dersom De kommer til den Beslutning at fratræde, og forpligter herved saavel mig som mit Boe efter mig til aarligen, saalænge De lever, at erstatte Dem hvad De i Pension erholder mindre end 2000, skriver To Tusinde Rigsdaler Rigsmønt, og altsaa ogsaa fulde 20 2000 Rdl. aarlig dersom man imod al Formodning skulde nægte Dem Pension. Fra sidstnævnte 2000 Rdl. vilde dog blive at drage den Indtægt, som De muligen, men dog ikke sandsynligen, vilde i kunstnerisk Retning kunne erhverve paa en Deres Talent og Person værdig Maade naar Theatret aldeles ingen Forpligtelse kunde paalægge Dem. 25

Ved den Forpligtelse jeg herved paatager mig bortfalder Betalingen af det Annum, som ved mit Testament var Dem tillagt, hvorimod de Bestemmelser i samme, som angaae Etatsraad Heiberg, forblive i fuld Kraft saafremt han overlever Dem.

Ved efter min Død at forevise dette mit Brev og den i samme anførte Forpligtelse til Executor af mit Testament skal denne min Ven være pligtig til at give Dem Tilstaaelse for Forevisningen samt Forvisning om at alt Fornødent med Hensyn til samme i Boet skal vorde iagttaget. 30

J. Th. Suhr.

Underskriften verificeret af Notarius publicus 17. Oktober.

35

198. *Fra Julie Sødring.*

Fredagften kl. 10 [d. 16. Oktober 1857.]

Jeg er nu kommet hjem fra Theatret hvor jeg har hørt at De, kjere Fru Heiberg, ikke mere kommer tilbage. —

Min inderlige og store Bedrøvelse herover formaaer jeg ikke at sige Dem.

Jeg kunde ikke gaa til Ro i Aften førend jeg havde sagt Dem Tak for al den 40 Godhed De nu i 15 Aar har viist mig, jeg skal aldrig glemme Dem.

Tænk paa mig engang imellem, tænk paa hvor underlig ene jeg nu er, nu

har jeg Ingen som kommer hen til mig med Liv og Kjerlighed og siger mig mine Feil og mine gode Sider, jeg er saa bedrøvet saa jeg maa græde.

Jeg havde Ret da jeg sagde til Etatsraad Heiberg en Aften, at de 7 Aar han var Directeur vare mine lykkeligste Aar. Tilgiv min egoistiske Sorg. Lev vel, hils
5 Etatsraaden saa mange Gange fra Deres hengivne

Julie Sødring.

199. Til Julie Sødring.

Mandag d. 19 October 1857.

Min kjære Veninde! I Aften vilde jeg have aflagt Dem et Besøg, men seer nu at De skal spille, jeg maa derfor opsætte det til en anden Gang. Med et rørt Hjerte
10 har jeg læst Deres rare, elskværdige, kjærlige Brev. Tro mig! Det at skilles fra Dem og Deres Virksomhed er indflettet i den Veemod hvormed jeg afbryder et saa betydeligt Afsnit i mit Liv. De takker mig for de 15 Aar hvori vi have arbejdet sammen! Som om jeg kun var den givende og De den modtagende, som om jeg ikke ogsaa skyldte Dem Tak for alle de Glæder Deres fortrinlige Talent har forskaffet
15 mig, som om ikke Deres Friskhed, Deres Lunes Eiendommelighed i meer end eet Tilfælde havde hævet mit sunkne Mod og lokket Liv og Varme frem, hvor jeg maaskee havde været mat og træt. Jo tilvisse har jeg meget at takke Dem for, og gjør det her af mit ganske Hjerte. Vi skilles altsaa nu i vor fælles Virksomhed som Skuespillerinder, men det vigtigste staaer tilbage, vort private personlige
20 Venskab. Bevar mig heri! Med den inderligste Interesse skal jeg fra mit Hjem følge Dem paa Deres Bane og glæde mig over Deres Fremadskriden i en Kunst, som kunde være henrivende skjøn at udøve, hvis der ikke i Udøvelsen vare saa mange Skjær der true vor inderste Personlighed med Fare. Ofte vil jeg i Erin- dringen gjenleve mangan en Aften hvori vi have spillet sammen, mangan en Sam-
25 tale hvori vi have udvexlet vore Tanker for hinanden; jeg skal gjemme alt dette i et trofast Hjerte, og vær vis paa, at i hvad der end fremdeles vil møde Dem i Livet, skal De med den største Interesse blive fulgt af Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

200. Fra Jonas Collin.

1857 Nov. 22.

30 Kiære Hanne

hvor ofte og hvor meget jeg, især i denne ved Theatret bevægede og uhygge- lige Tid, har tænkt paa Dig, falder Dig sagtens kun sieldent ind, uagtet Du vel kan vide, at jeg som i saa mange Aar kjendte Dig og Dine Forhold, ikke kan have været nogen ligegyldig Tilskuere af det Forefaldne, forsaavidt noget, maaskee
35 kun den mindste Deel, deraf er kommet til min Kundskab.

Nok derom for og i Dag
Gud give Dig en sorgfri Fremtid!

Gierne havde jeg besøgt Dig i Dag; men jeg antog, at enten tog Du ikke mod Besøg, eller jeg vilde træffe Flere i samme Ærinde, og derfor blev jeg
40 hiemme; naar Du kommer ud ad denne Kant, seer Du vist ind til mig. Lev vel, kiære Hanne, hils Heiberg
Din trofast hengivne

Collin.

201. *Fra J. Th. Suhr.*

Mentona 22 December 1857.

Endeligen kunde jeg i Morges med Fornøielse aabne et Brev da jeg forefandt et med Heibergs Udskrift.

For dette Deres venskabelige og kiærkomne Brev takker jeg Dem ret meget saavel som for de forskjellige Nyheder samme indeholdt. At man i Breve til mig 5 fra Contoiret ene og allene omtaler Børsen og Handelsstandens Calamiteter forundrer mig ikke; Stoffet dertil er destoværre alt for rigt.

At det gaaer mig nært at erfare den ene efter den anden af Venner og Bekjendtes Fald kan jeg ikke nægte; nogen Beroligelse finder jeg deri at jeg ikke betvivler at min Brodersøn med Sikkerhed vil holde Pinen ud, men jeg erkiender 10 at han kan have Besværlighed nok ved at holde Hovedet oppe og Modet vedlige og at han ikke kan undgaae betydelige Tab.

Endskiøndt jeg ikke har erfaret Noget om at der paa de ikke ubetydelige Vexler, som jeg selv ved min Bortreise efterlod mig, har vist sig Tab, saa er det neppe tænkeligt at saadanne ville undgaaes, men heri maa man jo under en saa almin- 15 delig Calamitet vide at finde sig . . .

Hvad De skriver om Krieger fornøier mig; naar han, efter at De for ham har yttret Deres Fastholden ved Deres Beslutning, efterkommer Deres Anmodning om at blive til Thee og senere modtager Heibergs Indbydelse til Middag, saa synes dette mig stærkt at tyde paa at det maa være hans virkelige Hensigt at ordne 20 Sagen paa en for Dem tilfredsstillende Maade, hvilket jeg hidtil ikke troede at være stemmende med denne Mands Anskuelse om Forholdet. — Det er mig kiært at Høedt har erfaret Publicums Misfornøielse og jeg sukker ikke over at Theatrets Repertoire er daarligt og at Huset er tyndt besat; jeg læste i Morges Fædrelandet, af jeg troer 14 Decb., med en velfortient Revselse til Christensen og Niel- 25 sen. Da De vel neppe, efter at have forladt Sølyst, seer Folkets Nisse, saa sender jeg Dem herfra en Artikkel i Bladet af 28 Nov. som fik mig til at lee. — Historien med Grundtvig er fortræffelig; lykkes det ham 3^{die} Gang at blive Enkemand saa kan der ikkuns staae tilbage for ham at Caroline Amalie i lignende Anliggende som Frue Reedtz henvender sig til ham. . . . [S. skriver derefter om Klimaet 30 og Naturen i Mentona og om hans Helbredstilstand, som er bedre].

Med oprigtig Tak for Deres mig beviste Venskab i det nu snart forløbne Aar, og med de bedste Ønsker for Dem og Heiberg i mange kommende lykkelige Aar beder jeg Dem ret meget om at bevare mig fremdeles Deres Venskab og Hengivenhed uforandret. Deres særdeles hengivne og forbundne 35

J. Th. Suhr.

202. *Fra H. Martensen.*

Kbhvn d 28 Decbr 57.

Fru Etatsraadinde Heiberg.

Hermed, kjære Veninde, sender jeg Bodemanns Lavater, hvis nærmere Bekjendtskab sikkert vil glæde Dem. Ogsaa her vil De finde et Forsynets Barn af 40 den Classe, som De for nyligt med saa megen Sandhed omtalte i Anledning af Jung Stilling, og med en stor Kaldelse. Tak for det gamle Aar og Tak for de mange Aar. Gud give fremdeles gode Aar med indvortes Væxt! Deres hengivne

H. Martensen.

203. *Fra J. Th. Suhr.*

Alger 12. Januarii 1858.

Jeg har modtaget Deres venskabelige Brev af 30 Dec. Forinden jeg gaaer over til at tolke Dem min Tak og min Glæde over det meget Fornøielige, som Brevet indeholder, maa jeg skiende paa Dem. — De ytrer, hvad der er sandt, at jeg 5 er et utroligt Vanemenneske, men naar De hertil føier „at det er rart at jeg har faaet Vane til at være Dem hengiven, ellers turde De ikke bygge derpaa“, saa gjør De mig Uret.

Min Hengivenhed for Dem har et ganske andet Fundament; den er bygget paa den største Respect og Agtelse for Deres hele Personlighed, Deres smukke 10 Livsvandring, Deres ualmindelige Talent og ved Siden deraf store Fordringsløshed, Deres Sanddruhed og Ærlighed saavel mod Venner som Uvenner, Deres trofaste Hengivenhed mod Venner, Deres Visdom i Raad, hvorved De saa ofte gjør Mænd, som ansees for kloge, til Skamme, Deres — nei nu maa jeg holde op da jeg kunde komme til at fylde hele Arket naar jeg skulde nævne alle Pillerne 15 paa hvilke Fundamentet for min Hengivenhed er støttet.

Efter denne oprigtige Bekiendelse maa De nu noget forandre Deres Bedømmelse om mig.

Jeg har endnu en liden Anke at fremføre: det forekommer mig at De har behandlet Hauch for strengt; at De har skildret ham Farer og Vanskeligheder ved 20 hans nye Stilling er smukt og rigtigt af Dem, og var nyttigt for ham at høre; men mig havde det været kiarere om De dertil havde føiet Ønsket om at han maatte see sig istand til at overvinde og beherske Vanskelighederne istedetfor at forkynde ham Deres Spaadom, hvilken, skiøndt der er den største Sandsynlighed for dens Opfyldelse, det dog maatte være knusende for ham at høre.

25 Nu er jeg færdig.

Modtag nu min venligste Tak for Deres og Heibergs Brev, af hvilket det for Deres Skyld glædede mig at erfare Maaden hvorpaa Indenrigsministeren har indstillet Deres Ansøgning, da der deri ligger en smuk og velfortient Anerkiendelse af hvad De har været og virket for Theatret, og naar Sagen saaledes føres igien- 30 nem saa er jeg tilbøielig til at troe at dette er det første og eneste Exempel paa at Ministeriet selv gaaer ud over Pensionens Maximum.

For Conseqventserne behøver man ikke at frygte, thi den anden Person, som maatte være værdig til en lignende Udmærkelse, findes ikke.

De maa troe at Heibergs uforlignelig smukke Mindedit ogsaa af mig er læst 35 og atter læst med dybt følt Beundring, med hvilken dog blander sig nogen Vemod over at et saa stort Talent saa sielden lader høre fra sig. At Heiberg er en ualmindelig beskeden og aldeles ikke ærgerrig Mand er sikkert; han kunde høste saamange Laurbær han vilde eie, men istedetfor dette foretrækker han den stille Roe i sit af en herlig Hustru forskiønnede Hiem.

40 Det er fornøielige Ting De melder om Præsten i Fdborg og om Scheeles Portrait. Jeg kom ogsaa til at lee da jeg i Avisen saae Theaterdirectoratets Besættelse, hvorved Hall jo næsten gjør sig latterlig. Det synes jo stærkt som om han blot vil have Personer, der strax kastes bort dersom det længere hen maatte convenere Hall selv at attraae Enedirectoratet. Naar nu Theaterbygningens Fuldførelse kommer til at henstaae i flere Aar, og Wiehe og Hædt muligen forlade Theatret, saa har Halls Intriger blandet Kaartene godt og skaffet Dem kiære Fru Hei-

berg en stor Satisfaction. — Det glæder mig at De har modtaget nogle Ubetydeligheder fra Sølyst; naar De behøver Kul behag at sende efter Kudsken og give ham fornøden Ordre. De skriver Intet om at have benyttet min Vogn, hvilket jeg dog haaber at have været Tilfældet, da Veiret jo hiemme har været godt, ligesom jeg ogsaa haaber at De ikke har forsømt at gaae i Kirke og dertil benyttet Vognen. — Jeg lever her stille og roligt; Tiden gaaer dog taalelig godt. . . . Opnaaer jeg ikke af min Reise nogen Helbreds Forbedring, hvad det endnu forekommer mig tvivlsomt saa har jeg dog ved samme vundet at være fraværende fra Staden under en Krisis, som hiemme vilde have afficeret mig langt mere end her.

Med venligst Hilsen til Dem og Heiberg Deres særdeles hengivne 10
J. Th. Suhr.

204. Til W. F. Treschow.

Fredag 12 Feb. 1858.

Man siger til Forkleinselse for Qvinderne at de ikke lader dem overbevise ved Grunde. Da Deres Excellence nu har den Lykke at være en Mand, og ikke en Qvinde, har jeg ikke kunnet modstaa min Trang til om muligt at overbevise Dem om, at den Yttring, som De med saa megen Bestemthed udtalte ved vor sidste Samtale om Heibergs Virksomhed ved Theatret, den nemlig: „Og sikken et Repertoire der var under hans Bestyrelse!“ at denne Yttring, dog maaskee turde være en uretfærdig Dom. Hermed følger Repertoiret under hans Bestyrelse. Mon ikke Theatret i mange Aar vil komme til at tære paa dette Repertoire, som han har efterladt sig? Hvad havde de i Fior og hvad i Aar, ifald de ikke havde kunnet gribe til de Stykker, som han har sat igang? Naar De faaer Tid saa løb Repertoiret igjennem med uhildede Øine.

Denne Sag bliver forresten en lille Hemmelighed imellem os To. Jeg er ikke vis paa, om Heiberg vil kunne lide, at jeg paa denne Maade tager ham i Forsvar, men da det skeer af Hengivenhed for ham, og Agtelse for Deres Dom, saa haaber jeg at jeg dermed kan berolige min Samvittighed idet jeg foretager dette ham uafvidende.

Deres hengivne
Johanne Luise Heiberg.

Herefter følger Fortegnelse over nyere og ældre Stykker opførte i Heibergs Direktørperiode.

Jeg tør nok sige at de fleste Tilskueres Tænder vilde løbe i Vand ved denne Liste, og ønske sig lidt af det Gode, som dette Repertoire indeholder; ja, jeg turde sende denne Liste til alle Theaterdirecteurer i Europa og spørge dem, om de ikke vilde ønske at kunne fremlægge en lignende Liste. At sige at dette Repertoire er slet, vilde med andre Ord være at kaste Vrag paa de første Navne imellem Digtere, Componister og Ballet-Compositeurer herhjemme og i Udlandet.

205. Fra Augusta Marie Hall.

Den 27 Febr. 1858.

Vil De min yndige Frue og Deres elskværdige Ven tilbringe Tirsdag-Middag d. 2^{den} Marts hos os Kl. 5, at jeg sender Dem saa tidlig Bud betyder ikke store Herligheder, men kun at Søndagen i Morgen ikke tilhører mig selv, Kl. 9 kjør

jeg til Lyngby med min Slægt, er i Kirke der, og den øvrige Dag tilbringes hos Rørdams.

Da jeg frygter, at De maaskee kunne troe at jeg vilde bringe Dem sammen med dem De ikke holder af, vil jeg kun sige Dem, at smagløs, tactløs er jeg aldrig, hvilke andre Feil jeg end i Mængde kan huse. De seer hos os Tirsdag kun dem De lider godt, min egen Slægt, Hauchs, maaskee unge Moltkes hvis de kunne komme, endnu har jeg Ingen bedt uden Dem min strenge Skjønne, med Hilsen til min Ven Heiberg er jeg

Deres Augusta Marie Hall f. Brøndsted.

206. *Fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.*

10

Kjøbenhavn, d. 10 Marts 1858.

Paa Ministeriets i Henhold til Deres derom indgivne Ansøgning vedlagte allerunderdanigste Forestilling har det behaget Hans Majestæt Kongen ved allerhøieste Resolution af 3^{die} dennes i Naade at entledige Dem af det Kongelige Theaters Tjeneste med Pension efter Pensionsloven.

15 Hvilket Ministeriet tjenstligt skulde meddele Fru Etatsraadinden med Tilføiende, at Indenrigsministeriet Dags Dato herfra er tilskrevet om at træffe Foranstaltning til Udbetalingen af den Dem saaledes tilkommende Pension, hvilken ifølge tidligere Meddelelse fra Indenrigsministeriet vil udgjøre 1,448 Rdl 60 Sk.

C. Hall.

20 Til Fru Etatsraadinde J. L. Heiberg.

207. *Fra J. Th. Suhr.*

Alger, 27 Marts 1858.

Jeg har havt den Glæde at modtage Heibergs Brev af 28 Feb samt Deres og Heibergs af 10 og 16 dennes og takker jeg Dem meget for den Fornøielse De forunder mig hvergang jeg modtager Brev fra Dem.

25 Ole Suhr har meldt mig Maaden paa hvilken Deres Afsked blev Dem meddelt, tilføiende, at det var kiendeligt at Efterretningen gjorde Indtryk paa Dem. Dette er nu ganske i sin Orden, og skiøndt Sagen var vel overlagt, og Udfaldet, den nu endelig har faaet, er det attraaede, saa er det saavel begribeligt som naturligt at Overgangsoieblikket fremkalder alvorlige Betragtninger. — Jeg har saa stor Tiltroe til Deres Characterfashed at jeg føler mig overbevist, at De snart vil 30 finde Sindsroe og komme til fuld Erkiendelse af at hvad der nu er skeedt er det Bedste. De har ikke letsindig eller uoverlagt taget Beslutning, som først er afgivet efter moden Overveielse og med fuld Billigelse af indsigtfulde Venner og Raadgivere. Jeg haaber derfor, at naar jeg igien faaer den Glæde at see Dem at jeg 35 da maa finde Dem tilfreds og rask, og at vi maa tilbringe tilsammen en fornøielig Sommer paa Sølyst.

Det er en stor Skam at man ikke paa anden Maade end giennem Aviserne underrettede Dem om at Sagen var afgjort. Holsts hele Opræden under Sagen er unegtelig noble; at De ikke modtog Tilbud om et Afskedsgilde er fuldkommen i

sin Orden. De tager jo saa smukt Afsked fra os alle i de skønne Ord De har indrykket i Aviserne, og for mit Vedkommende maa jeg atter her fremføre min Taksigelse.

Man siger jo nu at Forholdet til Udlandet meget har bedret sig; den Dag O. S. sidst skrev mig til ytrer han samme Dag længe at have spadseret med Hall, 5 som havde været i fortreffelig Humeur, hvilket ogsaa skal være Tilfældet med Andræ og Krieger. Rigsraadets Holdning imod Ministeriet seer mig imidlertid noget fordægtig ud.

Treschow vil understøtte Ministeriet til det yderste, men hans Indflydelse er ikke som den tidligere har været. 10

I Selskabet i Anledning af Halls Fødselsdag udbragte Tresch. Festskaalen „for Mennesket, for Vennen, for Statsmanden Hall“. I længere Tid have disse 2 stadig confereret . . .

Det er en besynderlig Sag med den paatænkte Kirkefest, hvilken sandsynlig bereder Martensen og Pauli Fortrædeligheder, og jeg betvivler ikke at Hall sør- 15 ger for at gardere sig selv i denne kildne Sag. — Det er mig kiært at Hempel sender til Dem naar han har noget godt.

Mit Helbred er noget bedre, ligeledes Appetiten efter at jeg har faaet meget god Bouillon Gelée og ræset Lax hertil fra Kbhvn. Jeg har atter skrevet og for- 20 langt en nye Sending. — Tak Heiberg ret meget for de mange morsomme Begivenheder han har meldt, blandt hvilke Justitsraad Wiehes Prøve og Striden mellem Manzius og Rosenkilde have moret mig. I et af Bladene stod omtalt en Udsmidnings Scene mellem disse 2 uden nogen videre Detail. Det lader til at Christensen fralægger sig den grove Mands nærgaaende Beskyldning.

Deres særdeles hengivne 25

J. Th. Suhr.

. . . Avertissementstidende skriver at det er Cultusministerens Pligt at for- skaffe Kongens Samtykke til at forelægge den næste Rigsdag en Lov, hvorefter Fru Heiberg kan erholde et passende, det vil sige, meget rigeligt Pensionstillæg. Dagbladets Artikkel i Anledning af Deres Fratrædelse er meget smuk; jeg har 30 endnu ikke seet at de andre Blade har udtalt sig derom.

208. *Fra Eleonore Tscherning.*

Ørholm d. 30. Marts 1858.

Kjære Fru Heiberg!

Jeg har haft saadan Lyst at sige Dem Tak for de Timer, jeg tilbragte hos Dem i Fredags; jeg har i Aften faaet forøget Lyst dertil, idet jeg med det samme kan 35 bringe Dem en Hilsen fra vor fælleds Ven i Algier. Jeg har i Aften modtaget saadant et rart Brev fra ham, saa venligt, jeg kunde næsten sige saa livligt. Han er nu saa glad ved Tanken om snart at kunne vende hjem igjen; han mener, hvilket jeg ogsaa hørte af Consul Suhr, at være herhjemme medio Mai . . .

Kan De huske, for mange Aar siden, jeg kom ud til Dem i den stille Uge, 40 vi forfærdigede Tøi — eller rettere Papirblomster sammen. Hvor forunderlig hurtig glide dog ikke Tilværelsens Dage hen; hvor fulgte jeg ikke med Ungdommens Varme og Begeistring Deres høie lyse Bane; hvormange Drømme ere ikke virkeliggjorte og hvormange begravede siden hiin stille Uge. Vi var dengang

begge unge og gik ind i Livet — fremad — fremad; vi ere nu snart begge gamle, idetmindste aldrende, dobbelt derved at vi begge har Mænd, saa langt frem i Aar for os, vi gaae nu ud af Livet, men hvor er det dog deilig at have levet — virkelig levet — og derfor Tak, fordi De saa rigelig har skjænket i Livets Bæger
5 for mig.

Smiil ikke over mit Brev, jeg syntes jeg havde saa meget at sige Dem og det blev jo dog egentlig kun Tak og Farvel. Hils Etatsraaden, om han bryder sig om en Hilsen fra

Deres hengivne
Eleonore Tscherning.

10 209. *Fra J. Th. Suhr.*

Alger 10 April 1858

... [Takker for Fødselsdagshilsen]. Hvad De skrev om Forholdene hiemme og særligen om Theatret og Redacteurerne undrer mig ikke, men jeg veed ikke hvorlænge det saaledes kan vedblive at gaa galere og galere, da et Høidepunct jo maa være givet og dette synes næsten at maatte være naaet.

15 Ministeriet slap utrolig godt fra den politiske Qvestion og synes altsaa at have endnu nogen Fremtid; det var Treschow, der reddede Ministeriet; om hans Op-træden, saaledes som samme for Tiden viser sig at være, er heldig maa jeg meget betvile.

20 ... [Om den stærke Varme i Algier, der nøder ham til at fremskynde Afrej-sen. Over Frankrig og Schweiz tænker han at være i København medio Maj og venter da Familien Heibergs Besøg paa Sølyst] ... Venligst Hilsen til Dem og Heiberg fremsendes af Deres meget hengivne

J. Th. Suhr.

Frue Johanne Luise Heiberg.

210. *Til Julie Winther.*

d. 11 August 1858.

25 Kjære Frue Winther! Maa jeg underrette Dem om, at Heiberg og jeg ere hver Fredag efter Kl. 1 at træffe i vor Bolig paa Søqvæsthuset. Paa Sølyst søger man os let forgjæves paa Grund af den megen Kjørsel i Omegnen. I det Haab altsaa at see Dem i vort eget Hjem forbliver jeg

Deres hengivne
J. L. Heiberg.

30 211. *Fra F. Meldahl.*

d. 27/1 59.

Naadige Frue! Det har bedrøvet mig at jeg iaftes ved min Bortgang kom til at fremsætte eller udtale en af disse forunderlige Udtalelser, der naar man ikke kjender mig faa Udseende af en Uhøflighed eller noget lignende. — Jeg kom til at sige „Nei nu reiser jeg næste Løverdag til Bonderup osv. og saa faaer jeg
35 haaber jeg lidt Fred og Ro.“ —

Endskjøndt jeg strax tænkte „Nei baade Fru Heiberg og hendes Mand ville ikke misforstaae mig. De have vistnok alt seet at jeg er en underlig Fyr der godt kan sige Noget saadant uden derved i ringeste Maade at ville antyde at Jeg er leed og kjed af det Arbeide og Reiserne til og fra Bonderup!“ — saa
40 har jeg dog været saa bange at der skulde være ringeste Tanke hos Dem i lig-

nende Retning at jeg nu her har maattet gribe Pennen for at sige Dem 1) min hjerteligste Tak for al Deres og Deres Mands Venlighed imod mig og 2) for at fortælle Dem at jeg er et Menneske der er kjed og leed af Livet — saa ynkelig kjed af Livet at det for mig selv ofte er underligt at jeg ikke for lange Tider siden har begaaet Selvmord. — 5

Den Grundstemning der efter dette maae være fremherskende hos mig — kan kun frembringe en Masse Udtalelser der altid antyde at hele min Færd, alle mine Arbejder — Alt alt er en Byrde, og at det kommer an paa under hvilken Stemning Byrden læsses paa mig — Jeg føler jeg maa paatage mig Byrderne for at faae Dagen til at gaee og jo mere jeg paatager mig jo hurtigere gaee Dagen. 10

Ikke sandt gode Frue nu vil De ikke see noget for Dem eller Deres Mand ubehageligt i min Udtalelse men kun finde deri en Grund til at bære over med mig ifald Fremtiden skulde medføre lignende Yttringer.

Maae jeg til Slutning bede Dem modtage min hjerteligste Tak for igaar.

Deres i al Ærbødighed hengivne 15

F. Meldahl.

212. Til F. Meldahl.

d: 28 Januar 1859.

Med sand Deeltagelse har jeg læst Deres Brev, og vil kun tilføie, at ingen af os er det faldet ind, at see en saadan Betydning i Deres Ord, som De er saa god at befrygte. Naar De kommer tilbage fra Deres Reise, haaber jeg at see Dem 20 hos os. Jeg er vant til at tale med Bedrøvede; og efter hvad De har tilskrevet mig, ligger det mig paa Hjerte at tale med Dem, og De skal erfare, at jeg forstaaer Dem uden at De behøver nærmere at udtale Dem. Deres forbundne

Johanne Luise Heiberg.

213. Fra H. Martensen.

d. 1 Marts 1859. 25

Fru Etatsraadinde Heiberg.

Tak for igaar og tilgiv, at jeg blev saa længe og taledede saa længe uden dog at komme til en virkelig Ende.

Da det formodentlig ikke vil være uden Interesse for min høitagede Veninde i et anseet pædagogisk Værk at finde en næsten bogstavelig Samstemning med en 30 af Deres Hovedpaastande, som jeg tilfældigt traf paa imorges, tillader jeg mig at sende Dem hosfølgende Bind af Raumer henvisende til 2^d Afd. S. 209.

Med kjærlig Hilsen til Heiberg Deres

H. Martensen.

214. Til Ida Suhr.

[antagelig Foraaret 1859]. 35

Velkommen til Sølyst! De gjorde mig engang den Ære at yttre, at mine smaae simple Kapper behagede dem. Jeg har derfor syet tre til Dem, to Morgen- og een Dagkappe. Den sorte Silkehue er til at tage under Morgenkapperne, forinden man har faaet Leilighed til at frisere sig. Naar De først har lært saadan en Hues gode og behagelige Egenskaber at kjende, er jeg temmelig vis paa, at dette Bekjendtskab vil behage Dem meer og mere, og vinde i Inderlighed og Varighed Dag for 40

Dag. Dog, nu nok om Huer og Kapper. Velkommen, som sagt, til Sølyst! Jeg glæder mig ret ved Tanken om, at vide Dem og de elskværdige Børn med Freidighedens, Ungdommens og Lystighedens Mod, vandre i de Gange, hvor Alderdom, Sygdom, Mismod gik i dybe Tanker. — Jeg glæder mig ved at tænke mig Børnene løbe let og muntert her, hvor Trinene ofte faldt saa tunge og besværlige. Jeg glæder mig ved at tænke deres Latter og Sang blande sig med Fugleqvinderen under de høie gamle Træer. — I Fjor, paa Sølyst, blev jeg en Dag saa glad, fordi jeg opdagede at en Svale byggede sin Rede over Havestuedøren. Folkene paa Gaarden sagde, at det var første Gang, at denne hjemlige Fugl havde søgt Ly under Sølysts Tag. Jeg fik Karlen, Anders, til at slaae en Hylde op, for at den unge Moder desbedre kunde leve med sine Smaaebørn, og hun lod til, efter at hun først havde vænnet sig til Hyliden, at leve fortræffeligt her med Mand og Børn. Jeg ansaae som sagt Fuglens Komme som et lykkeligt Omen for Stedet og dets Beboere, og jeg antager dette endnu. Gud glæde vor afdøde Ven paa det Sted hvorhen han er kaldet. Gud glæde ham for hver Glæde han har gjort, og fremdeles gjør os Andre. Det var ikke for ham Fuglen byggede sin Rede paa Muren, den havde alt dengang en Anelse om, at et nyt ungt Liv vilde udfolde sig paa dette Sted, lykkeligere, gladere end det gamle, og derfor indviede den alt i Fjor Stedet til Lykke og Velsignelse for dets nye Beboere. — Saa gid da mine Spaadomme, kjære Frue Suhr! maae gaae i Opfyldelse, gid De, ligesom Svalen ifjor maae føle Dem glad og tilfreds paa den nye Hylde under Sølysts herlige Tag.

„Enighed og Kjærlighed
Det er den sande Herlighed,“

siger Ordsproget, ja tilvisse den Sande. — Betingelserne for at eie denne Herlighed er en kjærlig trofast, forstandig Hustru, en saadan, som i Dag er draget ind paa Sølyst.

Denne min simple Velkomsthilsen, og min endnu simplere Gave, ønskede jeg skulde modtage Dem paa Sølyst, idet de bedste Lykkens Gaver ønskes Dem, og Deres, af Heiberg og mig.

Deres hengivne

30 Johanne Luise Heiberg.

215. *Fra D. G. Monrad.*

³⁰/₅ 59.

Endnu kun eet for at forebygge Misforstaaelse: Jeg sidder stille og venter taalmodig, men nu synge atter Fuglene i Sorø. Deres halsstarrige

D. G. Monrad.

35 S. T.
Fru Heiberg.

216. *Fra D. G. Monrad.*

⁷/₆ 59.

Jeg ønskede meget at tale med Dem iaften mellem 7 og 8.

Med sand Høiagtelse Deres ærbødige og hengivne

40 D. G. Monrad.

217. *Fra D. G. Monrad.*

10/6 59.

De har svaret mig, at De nu hverken kunde sige ja eller nei, men at De forbeholdt Dem at tage Deres Bestemmelse efter Forhandling med Theaterchefen, forsaavidt han maatte finde Anledning til at henvende sig til Dem.

Jeg har tilføiet til Tillisch, at jeg fandt det høist sandsynligt, at De ikke vilde 5 give ham et Afslag, naar han henvendte sig til Dem.

Tillisch har modtaget.

Med Tak til Dem selv og Hr. Etatsraaden, for hvem min Høiagtelse, om muligt, er stegen ved de stedfundne Forhandlinger.

Deres med sand Høiagtelse ærbødige og forbundne 10

D. G. Monrad.

218. *Fra Jonas Collin.*

d. 7 Oct 1859.

Min inderlig kiære Hanne.

15

Skiøndt jeg længe har befundet mig bedst ved at være en ligesaa taus som uinteresseret Iagttager af det der kommer til min Kundskab om Dagens Begivenheder, saa kan det dog ikke gælde om hvad, der berører nogen af mine Kiære.

Det nylig indtraadte Vendepunkt i en mangeaarig tro Venindes Liv maa gøre en Undtagelse, saa meget mere, som jeg antager at min Taushed ikke vilde 20 være Dig kiær. Jeg sender Dig derfor herved mit hierteligste Ønske: at Din Beslutning maa krones med Held.

Ingeborg og Louise fortalte mig med Henrykkelse om Din Fremtræden i Onsdags med faderlig Hengivenhed

Collin. 25

219. *Fra Th. Overskou.*

9. Octbr. 1859.

Kjære, fortræffelige Fru Heiberg!

I min Eensomhed har jeg havt den inderlige Glæde at erfare, at De i Publikums ubeskrivelig levende Udtryk af Beundring og Høiagtelse har modtaget en Hylding, som endnu aldrig er bragt nogen Kunstner paa den danske Skueplads. 30 De har deri den herligste Opreisning for lidte Krænkelser ligesom fuldgyldigt Vidnesbyrd om, at Deres Kunst virkelig er forstaaet, at den hos Folkets Ædleste og Bedste i Smag og Dannelse har gjort det uudslettelige Indtryk, som kan give Skuespillerens til Øieblikket bundne Genieaabenbarelse en saadan Vedbliven i Folkemindet, at Forestillingen om hvad han maa have været bevarer ham et hi- 35 storisk Navn. Jeg vidste vel, at Publikum ikke under Tid og Fraværelse kunde have forandret Begreb om og Følelse af hvad der evig vil være sandt og skjøndt, fordi det er udgaet fra poetisk Opfatning af Naturen; jeg tvivler ikke om, at Aanden for det Ædle og Rene endnu er i saa stor Fylde hos Folket, at den, selv efter at man længe og flittigt har nyslet med at slappe den ved Pillerespil, vilde 40 hæve sig til Begeistring for det Store og Herlige. — Jeg var overbeviist om, at Deres Fremtræden vilde være Dem til Forherligelse og den ægte Kunst til Triumf,

hvad der glæder Dem, som skal bevare denne Kunstens og Kunstnerens Forklarelse for den danske Skuepladses Historie; maatte jeg da kun være istand til iblandt de døde Ord at finde dem, som kunne bedst vække Ahnelse om den levende Aand.

Deres i Liv og Død hengivne

5

[Uden Underskrift].

220. *Til Sille Beyer.*

d: 16 November 1859.

Kjære Frøken Beyer! Det har virkelig rørt mig at De endogsaa under nærværende Omstændigheder, med sædvanlig Godhed og Beredvillighed har opfyldt min Bøn, med Hensyn til de Rettelser jeg har ønsket. Tusinde Tak! Hvor megen
10 Deel jeg og Heiberg, fra hvem jeg skal hilse — tager i Deres Sygdom behøver jeg vist ikke at sige Dem . . . Gid De nu vilde forsyne Dem med lidt Taalmodighed, og ikke gaae for tidlig ud, thi saa meget vi end Alle savner Dem, saa meget ligger dette os paa Hjerte. Og hvad mig angaaer, da kan jeg sandelig ikke være tjent med, at miste min privat Poet — i det mindste er De den eneste Poet jeg har
15 kjendt, der øieblikkelig udførte, hvad jeg bad om at faae udført — vær derfor god imod mig, idet De er god imod Dem selv. Skulde De være saa fornuftig, forsigtig, taalmodig føielig at holde Dem hjemme i nogen Tid, besøger jeg Dem for at see med egne Øine, og høre med egne Øren at De har det saaledes som det inderligt ønskes af Deres

hengivne forbundne

20

Johanne Luise Heiberg.

221. *Fra Henrik Hertz.*

d. 30te Nov. 1859.

Tillad mig, bedste Fru Heiberg, at bringe Dem min Tak for igaar Aftes. I kunstnerisk Udvikling den Ældste, var De i enhver anden Henseende isandhed den Yngste, den livligste, den muntreste, den elskværdigste. Min Kone vil kunne fortælle Dem, hvor henrykte vi kom hjem fra Forestillingen iaftes. Den gik i det
25 Hele med stor Livlighed. Kragh manglede desværre Sandhed i Scenen med Phister i 1te Act. Men A. Rosenkilde syntes mig baade nye og original. Hans Maske var fortræffelig.

Med Hilsen til Heiberg og med min gjentagne Tak

30

Deres hengivne Ven og Beundrer

H. Hertz.

222. *Til F. Meldahl.*

d. 1 December 1859.

Tillad mig ret inderlig at takke Dem for Deres kongelige Gave. Hvor forunderligt at see saa godt som, friske Blade fra Jerusalem, hiin Stad, hvorhen vore
35 Tanker saa ofte føres i Glæde og Sorg. At en Hilsen bringes mig i mit nye Aar fra denne guddommelige Jordbund, anseer jeg som et godt Varsel for Aarets Indhold. Mange Tanker og Reflexioner ere opstaaede hos mig ved Synet af disse fine lette Grene, som en kjerlig Haand har bevaret fra at visne og hensmuldre; de fortælle ved Beskuelsen ligesom et stort, broget Eventyr fra deres Fødeland,
40 jeg lytter til dets Indhold og takker Dem hjertelig for Underholdningen.

Deres forbundne

Johanne Luise Heiberg.

223. *Til W. F. Treschow.*

d. 28 December 1859.

Kjære Geheimeraad! Forinden det gamle Aar er udløbet, føler jeg Trang til ret af Hjertet at takke Dem for al Deres Venskab og Godhed imod mig i den Tid som nu er tilbagelagt. Hvor ofte har De ikke trøstet, raadet og beroliget mit oprørte Gemyt. Vær vis paa, at Alt, hvori Deres trofaste Venskab har viist sig, er gjemt i et taknemmeligt Hjerte.

Jeg har ikke talt med Dem efter vort store nationale Tab. Ak Fredriksborg! Hvor har dog dette Slag, eller maaskee denne Dom smerteligt berørt mig. Ja Gud er god, men han er ogsaa streng, og veed, hvor han skal ramme, naar han vil ramme. Det er ligesom Ens Phantasie ikke strakte til, for at tænke sig den store Kjæmpe-Bygning som Ruin. Saa ofte mine Tanker fare derud, staaer Slottet endnu bestandig kneisende med Taarnene speilende sig i Vandet, med de tusinde Zirater og med en heel Fædrelands-Historie gjemt bag de faste Mure — faste — ja hvad er fast hernede? Havde jeg ikke lidt i denne Tid af en haardnakket For- kjøelse, havde jeg forlængst været hos Dem for at tale om dette og andet mere, thi man trænger til at tale med sine Venner, naar store Begivenheder møde os, enten de bringe Sorg eller Glæde. — 1859 har bragt os dette uerstattelige Tab. Gid nu 1860 maae bringe Fædrelandet, Dem, og os Alle hvad vi ønske os, Fred, Ro, og Ære, og Helbred til at nyde disse Goder med. Tak endnu engang for det forløbne Aar. Hils vor fælles Veninde, og tak ogsaa hende fra

Deres hengivne forbundne

Johanne Luise Heiberg.

224. *Fra F. Meldahl.*

Kjøbenhavn, d. 20/1 60.

Naadige Frue! De har i sin Tid maattet lide ved at kjende mig med et daarligt mørkt Humeur uden at kjende det der foraarsagede dette. Jeg kan nu ikke andet end lade mig selv have den Glæde at meddele Dem at det der dengang gjorde mig saa bedrøvet var en Frøken Amalie Ræder (meget imod sin Villie thi hun kjendte mig kun lidt dengang.) Den samme Pige har nu forlovet sig med mig — med sin gode Villie — og nu skulde De blot see mig som lykkeligt Menneske. Tak megen Tak for Deres venlige Linier. Jeg glæder mig til at see Dem vel installeret paa Bonderup — og vover maaskee en Gang at komme og forestille Dem en ung Pige der vilde være stolt af at være bleven præsenteret for Dem.

Jeg beder Dem bringe Deres ærede Mand en ærbødig Hilsen — og slutter med en hjertelig Tak for den store Nydelse De forskaffede mig og saa Mange — ved Deres Udførelse af Lady Macbeth. — Deres i største Ærbødighed hengivne

F. Meldahl.

225. *Fra Augusta Marie Hall.*

Nye Bakkegaard d. 27 Fbr. 1860.

Jeg har jo den Sygdom, (den er vist ulægelig, ligesom Kræft) at jeg ikke kan undvære, imellem at see Dem min yndige Frue, i dette Aar er det endnu ei skeet, maae jeg i Morgen Aften (Tirsdag) besøge Dem med 2 kjære unge Piger, som i denne Tid er hos mig? Heiberg min gl. Ven ynder jo Blomsterflor, ham seer jeg da aldrig, beed ham i Morgen Aften komme ind til os — — —

Deres Augusta Marie Hall f. Brøndsted.

226. *Til Augusta Marie Hall.*

Tirsdag d. 28 Februar 1860.

Tak for Deres venlige Brev! At jeg er forhindret fra at modtage Dem i Aften veed De alt af Adresse-Avisen naar De modtager dette Brev.

I Morgen Onsdag gives ingen Forestilling altsaa „den sikkreste“ Dag til at see
5 Blomsterne og dissers Blomsterholder.

Deres

Johanne Luise Heiberg.

227. *Til Sille Beyer.*

d: 4 Juni 1860.

Kjære Frøken Beyer! Tak for Deres venlige og kjærlige Brev. Jeg har kjæmpet i denne Tid, for om muligt at aflægge Dem et Besøg, men alle mine Formid-
10 dage har været optagne af Professor Bissen, som modelerer min Buste, den skulde
være færdig forinden min Reise paa Landet saa der var ingen Tid at spille . . .
Maa jeg nu fortælle Dem at jeg alt har modtaget Rollen udskrevet i „Maria
Stuart“, og glædet mig ved de store Forbedringer som det Hele ved Deres Haand
har modtaget. Fra Heiberg skal jeg hilse Dem, han finder ogsaa at Oversættelsen
15 i sin nuværende Form er meget vellykkedes for Dem. Gid nu ogsaa jeg maatte
være heldig i at gjengive Billedet af den stakkels Qvinde, saa at dette maatte
være til Deres og Andres Tilfredshed; men naar vi gjøre det yderste hvad
vore Kræfter formaae, da maae man slaae sig til Ro i sin Samvittighed og over-
lade til rigere begavede at gjøre det bedre efter os . . .

Deres hengivne

20

Johanne Luise Heiberg.

228. *Fra Sille Beyer.*

Frederiksgaard d. 21de Juni 1860.

Kiæreste Fru Heiberg!

. . . Et — af forskjellige Grunde — behageligt Besøg fik jeg i Løverdags af
den venlige Justitsraad Løffler . . . Nogle Dage før havde jeg skrevet til ham an-
25 gaaende mit Honorar for Maria Stuart; jeg skrev, at for 25 Aar siden havde jeg
paa Molbechs Opfordring giennemgaaet Rahbeks Oversættelse, og, saavidt jeg
erindrede, modtaget 100 Rdl derfor — nu havde jeg giennemgaaet denne anden
Gang, saaledes at jeg vel kunde sige, nu var Stykket heelt oversat af mig — dog
man maa jo altid blive Sandheden tro — „paa nogle Rettelser nær, som Etats-
30 raad Heiberg havde været saa god at gjøre.“ — Løffler overbragte mig da 100
Rdlr., som vare mig meget velkomne — og disse Penge kan jeg da takke Dem
for, kiære Fru Heiberg, at De fik Tanke til at udføre denne Rolle, og satte mig i
Arbeide dermed; Noget, der i alle Maader er saa fornøieligt, naar jeg tænker
paa, det skulde benyttes af Dem; og ligeledes maa jeg takke den gode Etatsraad,
35 baade for hans Rettelser og for Antagelsen af mit Arbeide — vil De endelig,
med mine bedste Hilsener, overbringe ham min Tak derfor . . .

Deres hengivneste

Sille Beyer.

229. *Til H. Martensen og Hustru.*

Bonderup d: 26 August 1860.

Min trofaste Ven! Min kjærlige Veninde! Tak for Eders dyrebare Breve. Tak for, at Eders Tanker har fulgt mig i min Ensomhed; men jeg har ikke været ene og er det fremdeles ikke; thi Han, som alene kan trøste og husvare et stakkels Menneske i saa dyb en Sorg som min, han har været, og er hos mig i min Smerte. 5 Og dog, min kære Martensen! ak jeg veed det er Uret, men jeg har en Fornemmelse som om jeg var oprykket med Rode, og intet rigtigt Fodfæste var at finde. Ak! Min Barndoms Ven! Min Ungdoms Leder! min Støtte, mit Værn — tabt, tabt! Dog vil jeg stræbe efter gennem Savnet og Længselen at nærme mig mere og mere til Gud for hos ham at fæste des fastere Rod. O! hvor har Gud dog været 10 god imod mig! Jeg var hos min kjære Heiberg i Sommer, og ikke borte fra ham, som for nogle Aar siden. Jeg har pleiet ham i hans sidste Dage, lukket hans Øine, holdt hans Haand i min i de sidste tolv Timer, han aandede; han har fæstet sine kloge og gode Øine paa mig med Kjærlighed, rakt mig sin Mund, endogsaa efter at Læberne vare kolde, til Kys. Jeg har kunnet knælende ved hans Smertensleie, 15 bede vor Frelser, bedet med hede og brændende Taarer, at han vilde være ham naadig og slutte ham ind i sit Samfund, og jeg troede at føle, at Herren tilsagde mig, ved sin uendelige Kjærlighed og Naade, at han vilde have Barmhertighed med min kjære Døde. O mine Venner! Mine saameget dyrebare Venner, fordi I har elsket og forstaaet ham, ham, mit Hjertes Ven, tænk nu fremdeles med 20 Kjærlighed ogsaa paa mig Stakkel, bed for mig til Gud, at han vil skjænke mig Mod og Kraft til at bære mit uerstattelige Tab. Eders inderlig hengivne

Johanne Luise Heiberg.

230. *Fra Hanne Wiehe.*

Mandag 27. August [1860].

Min kjære Fru Heiberg! efter hvad jeg imorges erfarede ved at træffe Biskop 25 Martensen paa Banegaarden — har De ikke været ude af mine Tanker og det er mig umuligt ikke at sende Dem et Par Ord i dette Øieblik, da mit Hjerte saa levende føler med Deres, hvad De har lidt for et Tab. De veed, hvormegen Priis jeg satte paa den elselige Afdøde, og Dem takker jeg for, at jeg fik Leilighed til at kjende ham som han var i det daglige Liv; jeg veed det vist, at der er 30 Faa, ved hvis Erindring jeg dvæler med saa stort Behag som hans. Det er ikke alene Dem, min egen kjære Fru Heiberg, der har mistet en Støtte i ham, saa underligt det lyder, jeg synes ogsaa jeg har mistet En; og vi Alle, som kjendte og elskede ham. Dersom De kunde see mig i dette Øieblik, saa vilde mine Taarer overbevise Dem om, at det vil blive et føleligt Savn for mig, at han ikke mere er 35 der, han den overlegne og dog saa beskedne, den fine Mand og dog det naturligeste Menneske, den, man altid var vis paa at blive forstaaet af og som kunde give den ubetydeligste Samtale en ny og piquant Vending, dette Indbegreb baade af udmærkede og behagelige Egenskaber, ham maa vel Enhver savne, der var saa lykkelig at kjende ham. Men De, min eensomme Veninde! De har jo naturligviis 40 tabt mere end nogen Anden, som De ogsaa vandt mere end nogen Anden ved det lange daglige Samliv med ham; det forekommer mig dog, der maa være meget forsonende i den Sorg at miste en saa udmærket Mand, fordi han jo egentlig ikke kan dø, — han er blot ikke tilstæde, men hans Aand vil omsvæve Dem, hvor De gaaer og staaer, som om han var lyslevende endnu; og hvad De i Aand og Sand- 45

hed har tilegnet Dem igjennem ham, kan Ingen berøve Dem — det er Aandens Forret.

Jeg kom desværre ikke til Bonderup i Sommer, hvilket nu gør mig dobbelt ondt. Man siger, De vil blive derude et Par Maaneder endnu, men det haaber jeg dog, De opgiver, naar De faaer betænkt Dem lidt. Jeg synes, man kan blive bund melancholsk af dette evige Regnveir. Saavidt det staaer til mig vil jeg høre hvert Ord, der bliver talet over Heiberg — kan De virkelig blive derude, naar han stædes til Jorden her? Jeg troer det ikke.

Gud give Dem nu Styrke og Kraft til at bære det store Tab — glem ikke, at De har en trofast Deeltagerinde i Deres hengivne
Hanne Wiehe.

231. *Fra H. Martensen.*

Kjøbenhavn d. 29 August 1860.

Kjære dyrebare Veninde!

Hoslagte Brev i hvilket Hendes Majestæt Enkedronningen igjennem Frøken Rosen vil bevidne Dem sin Deeltagelse i Deres Sorg, har Frøken Rosen bedet mig om at tilstille Dem, da hun ikke med Sikkerhed vidste Deres Opholdssted.

Jeg tænker i disse Dage næsten uafsladeligt paa Heiberg, idet jeg tillige forbereder de Ord jeg vil udsige ved hans Kiste. Gud give mig dog, at jeg maa kunne tale over den kjære, kjære Ven. som det er ham værdigt!

Hvor Meget have vi dog havt i ham, hvor Meget skyldte vi ham ikke! Og hvor elskelig var han ikke! Der staaer mig vedvarende et dybt Veemod i Sjælen, der undertiden vil bryde frem i Taarer.

Begravelsen der først var bestemt til paa Søndag, har paa Grund af Omstændighederne maattet udsættes til paa Mandag. Man havde først villet ansætte den til Kl. 9 om Morgenen, hvilket jeg dog maatte finde mindre passende, hvorefter den bestemtes til Kl. 11.

Min Kone og jeg ere saa glade over, at vi vare hos Dem paa Bonderup og modtogte et saa velsignet Indtryk. Gud skjænke Dem fremdeles sin Naade, kjære Veninde, til at bære den dybe Sorg saaledes, at det i Sandhed beviser sig, at Gud er mægtig i de Svage! Den fuldere Forklarelse og Formildelse kan jo først komme efterhaanden og meget bliver jo end at gennemkæmpe. Men Taalmodighedens og Trøstens Gud vil visselig være for Dem og i Dem. „Taalmodighedens og Trøstens Gud“ — Ordet findes hos Apostelen Paulus. Hvor riig er dog den hellige Skrift paa Ord, der passe for vore Sjælstilstande og hvor fornemme vi ikke, at ingen andre Ord ere at ligne med disse det unge Livs Ord.

Fra min Virginie den kjærligste Hilsen. Hun har idag afskrevet Deres Linier om Heibergs Død og Julius har bragt dem paa Adressecomptoir.

Deres trofast hengivne

H. Martensen.

232. *Fra Fr. Paludan-Müller.*

Fredensborg d. 30te August 1860.

Kjære Fru Heiberg.

Det var med oprigtig Deeltagelse og dyb Bevægelse at jeg modtog Efterretningen om Heibergs Død. Jeg havde ikke anet at Katastrophen var saa nær, eller at der overhovedet ikke mere var Haab om Helbredelse. Nu, da det er afgjort, maa

man jo ønske ham til Lykke, ihvor smerteligt end Tabet er for Dem, Fædrelandet og os alle; thi flere Aar igjennem at tære paa et sygt Legeme og stedse aftagende Kræfter, hvorved naturligiis Aandsenergien ogsaa lider, er en saa sørgelig Lod, at man aldrig kan ønske den for Nogen, man holder af.

Vel var det kun nogle faa, men for mig indholdsrige Aar, hvori jeg stod i 5
nøiere Forbindelse med Heiberg, i den Tid De aabnede mig Deres gjæstfri Huus, og selv i disse Aar afholdtes jeg, ved Forskjellighed i Alder og vel ogsaa i Naturel, fra at nærme mig ham saameget, som jeg ofte sporede Lyst til; men derfor er dog min Taknemlighed for Alt det jeg skylder ham baade som Vækker og Lærer ikke mindre, end om jeg lige indtil hans Død havde hørt til hans nærmere Kreds. Af 10
ingen dansk Forfatter har jeg lært mere, end af Heiberg, og Bevidstheden herom vil aldrig forlade mig. Men det er ikke blot Digteren og Skribenten jeg her ihukommer med Taknemlighed, ogsaa som Menneske var Heiberg mig altid en sjelden og mærkelig Personlighed, med hvem mine Tanker tidt beskjæftigede sig, og for hvis Vee og Vel jeg aldrig blev ligegyldig. De Beviser paa Venskab og 15
personlig Godhed, jeg fra hans Side besidder, staae indskrevne i mit Hjerte.

Men nu vender sig min Tanke til Dem, kjære Fru Heiberg, i det eensomme Hjem, hvor De eengang var omgivet af saa rigt et aandeligt Liv, og hvor De var vant til at modtage saavel som at give. Den knugende Sorg og det tærende Savn, hvormed De i denne Eensomhed vist ofte har at kæmpe, føler jeg med dobbelt 20
Deeltagelse, da jeg selv, i dette Foraar, har mistet en Person, som var mig overordentlig kjær. Som jeg dengang fornam det, tænker jeg mig Deres Tilstand, og siger til mig selv: Saaledes har Fru Heiberg det nu! — Gud sende Dem Trøst i Savnet, og nogle ret vederqvægende Tanker i denne Deres dybe Sorg.

Deres ærbødige og hengivne 25

Fr. Paludan-Müller.

Ogsaa fra min Kone, paa hvem Sørgebudskabet gjorde et stærkt Indtryk, modtage De Bevidnelsen om en oprigtig Deeltagelse.

233. *Fra Edouard Buntzen.*

Kjøbenhavn d. 30^e August 1860.

Kjære Frue! Da jeg i Sommer maatte beslutte mig til ikke at følge Deres 30
venlige Indbydelse, var det med veemodige Forudfølelser om at jeg maaskee, ved ikke at besøge Dem paa Bonderup gav Slip paa Leiligheden til sidste Gang at see Ludvig. Jeg slog disse Tanker hen, men desværre gik Ahnelsen denne Gang i Opfyldelse.

Det nøiere Samliv var vel forlængst ophørt, som i sin Tid knyttede vor Fa- 35
milie til en Mand, hvem vi Alle fra Ungdommen af med Stolthed vare vant til at regne for En af Vore. Men, skjøndt Nydelsen af hans altid aandrige og behagelige Omgang kun sjeldnere blev mig til Deel, var det dog stedse med ublandet Glæde, at jeg hilsede ethvert Vidnesbyrd om hans mandig-klare, selvbevidstoverlegne Aands til det Sidste usvækkede Friskhed. Med berettiget Selvfølelse mindedes jeg 40
den Tid, da ogsaa jeg efter ringe Evne brød mangan Landse for at hævde hans ofte bestridte Værd og Betydning, og bevarede stedse Troen om, at han omfattede ogsaa mig med en nær Slægtnings Velvillie og Venskab.

En smertelig Følelse af Ælden og Forladthed griber os ved deres Bortgang,

som tidligt vare vore Lederstjerner. Dobbelt smertelig ved Synet af Tomhed i den Slægt, som efter Naturens Orden var kaldet til at træde i Stedet.

Kjære Frue! Skjøndt ogsaa vore Veie kun sjældent mødes, saa veed De, at jeg og Mine høre til Deres virkelige Venner, og at vi stedse regne Dem til Vore. Det var mig en Trang, at De ikke ved denne sørgelige Anledning skulde blive uden Vidnesbyrd derom. Modtag derfor ved Siden af den smukkere og rigere Trøst, som De ikke har savnet, denne Hilsen fra mig og min Kone, der ogsaa tænker paa Dem med varm Medfølelse og dyb Paaskjønnelse af Deres Tab.

Deres oprigtigt hengivne

10

Edrd. Buntzen.

234. *Fra Julie Winther.*

Fredag d. 31te August 1860.

Vil De, kjære Fru Heiberg, for hvem mit Hjerte i denne Tid banker med dyb Smerte, anvende Medfølgende, og bringe Heiberg min sidste Hilsen, fuld af Taknemmelighed.

Deres hengivne dybt bedrøvede

15

Julie Winther.

235. *Fra J. N. Madvig.*

Genf d. 6te Septbr. 1860.

Kjære Fru Heiberg.

Ved Tiltrædelsen af den korte Reise, paa hvilken jeg befinder mig, modtog jeg, uden nogen Forandring ved senere Efterretninger, det, som mig syntes, ret tilfredsstillende Billede af Etatsraad Heibergs Tilstand, som jeg havde dannet mig i et Par glade og lykkelige Timer paa Bonderup den 1ste Juli. Fra Bern bad jeg for sex Dage siden min ældste Søn om at forskaffe mig nogen Underretning om Heibergs og Deres Befindende; idag modtager jeg i et tidligere fra Kjøbenhavn afsendt Brev fra to af mine Børn Meddelelsen om Heibergs Død. Jeg har ingen Ret og ingen Tilbøielighed til at trænge mig ind i de Følelsers og Tankers Helligdom, som ved dette Vendepunkt i Deres Liv, ved Afbrydelsen af en Tilværelse, med hvilken Deres saa inderligt og skjønt havde forenet sig, bevæge sig hos Dem, og allermindst skal jeg forsøge deri at ville indblande mine egne Betragtninger. Men jeg har altid havt og vil altid beholde en saa levende og stærk Erkjendelse af Heibergs store Betydning, en saa stor Taknemmelighed for hvad han har været for Danmark og for mig selv, og jeg forbinder hermed, hvorom jeg veed, at De ikke tvivler, en saa dyb og inderlig Hengivenhed for Dem, Fru Heiberg, at jeg ikke kan negte mig, selv om det skulde synes Dem paafaldende ved denne Leilighed første Gang at modtage nogle Linier fra mig, at udtale for Dem, hvormeget jeg deler den Sorg, der har ramt Dem, men med Dem Alle, der elske og agte dansk Poesie og Litteratur, endsige dem, der have havt Adgang til Deres og Heibergs Hjem. Jeg haaber, at i Danmark ikke blot i dette Øieblik Tabet vil vække og skjærpe Følelsen af, hvad Heiberg har ydet os, selv hos dem, der ikke ret havde gjort sig det klart, men at denne Erkjendelse vil bevares og voxer til Ære for vor Indsigt og Smag. Om Dem selv, Fru Heiberg, veed jeg, at Deres Liv hverken vil savne Fylde og Fashed og Sikkerhed, fordi han, der deelte det, er gaaet bort; men skulde i nogen Maade Tabet af ham, hvem De støttede og til

hvem De støttede Dem, ligesom give trofaste og ærbødige Venners Hengivenhed en større Værdi, haaber jeg trøstigt, at De, hvilken Plads De forresten anviser mig, med Hensyn til disse Egenskaber ikke vil regne mig iblandt de sidste.

Gud styrke og bevare Dem for alle dem, der i Venskab og Høiagtelse for Dem forene sig med

Deres ærbødigste 5

J. N. Madvig.

236. *Til Henrik Hertz.*

Bonderup d: 6 Sep: 1860.

Min kjære trofaste Hertz! Tak for det skønne Digt over min kjære dyrebare Heiberg. Jeg veed, og jeg vidste, at De i denne Tid var hos mig Stakkel med kjærlige veemodige Tanker. Ogsaa jeg har i denne Tid tænkt paa Dem. Hvor mange 10 Erindringer have fremstillet sig for min Tanke, om Alt hvad ogsaa De har været for mig, for ham. Tro mig! Han hængte ved Dem med Agtelse, med Beundring, med Kjærlighed. Hvor husker jeg, da han for 30 Aar siden traadte ind af Døren hos sin Moder med Deres Gjengangerbreve i Haanden. Hvorledes hans Stemme vibrerede af Bevægelse medens han oplæste Deres skønne Digt for os, hvor glad, 15 hvor taknemmelig han var den ubekjendte Sanger. Og nu de mange, mange andre Minder i Aarenes Rækker. Vort Samliv i Hirschholm! Hvilke skønne Erindringer! Hvilken Lykke for mig at have levet med to saa ædle Digter-Aander, saa barnlige, saa elskværdige, saa begavede, som min elskede Heiberg og hans og min dyrebare Ven. Ak, med hvilken sand Glæde han i Vinter læste Deres Novelle høit 20 for mig. Hvor talte han dog ofte om Dem med saa stor Hengivenhed. De vidste det ikke, og fik det ikke at vide. Ak vi Mennesker gaaer her ved Siden af hinanden og gjemmer paa vore gode Følelser, glemmer, og atter glemmer at Afskedsøieblikket kan være i Dag, i Morgen. Saa lad da nu mig, i hans Navn, bringe Dem hans Følelser, hans Tak for Alt hvad De var ham, for Alt hvad De har givet ham at glædes ved. Jeg ved med Vished at kunne han see herved vilde han være mig taknemmelig fordi jeg udtaler hvad der saa ofte har bevæget sig i ham, hvad han maa- 25 skee ofte har havt paa Læberne at udtale for Dem, men holdt tilbage.

Berlingstidende siger: „Han var den Sidste.“ Nei min kjære Hertz, han var een af de Sidste. Men han er død og De lever. Han sagde saa ofte: „Den største For- 30 tjeneste man kan indlægge sig i Danmark er at dø.“ Disse Ord af ham kom jeg ret til at tænke paa ved at læse de varme Udtalelser over den Mand, man for saa kort Tid siden havde tiltalt i en Tone, saa vidt forskjellig fra den der nu lød. Dog lad os trøste os med, der er en Dom over vore Gjæringer som trænger sig igjennem og staaer fast, en Dom, som ikke kommer fra Mængden, men som 35 Mængden tilsidst tvinges til at optage enten den vil eller ikke, om ogsaa denne Dom kommer sildig, for silde for at Arbeideren kan modtage sin Løn.

Og nu min trofaste Ven Farvel! Ak! „Hvad et Menneske maae lide, hvad et Menneske maae friste.“ Jeg har en Følelse i denne Tid, som om jeg var skaaren over og ikke længer var noget Heelt, men kun noget Halvt, men denne Halvhed 40 takker Dem endnu Engang, og er taknemmelig over at turde regne Dem mellem sine hengivneste Venner

Deres taknemmelige hengivne

Johanne Luise Heiberg.

237. Til Jonas Collin.

Bonderup d. 12 Sep 1860.

Min kjære faderlige Ven! Uagtet jeg ikke besvarer de mange Breve, som gode kjerlige Mennesker i denne tunge Tid har skrevet til mig, kan jeg dog umuligt tie til Deres, der rørte mig saa inderligt, saa dybt. Ja, min kjære Barndoms Ven!

5 De kjendte ham, og mig, saa nøie, at jeg veed, De deler og føler min Sorg, mit Savn. Ak! Savn! Dette er det rette Ord. Savn, saa inderligt, saa uerstatteligt. Hvor ofte har jeg tænkt: hvis Gud berøver os vor gamle dyrebare Ven, da veed jeg vist, at Heiberg griber i Strengene og synger smukkere, inderligere end nogen-

10 mig over Daaben ved vor Indvielse i Kunstens Rige. Tro mig, De vidste det ikke, og veed det maaskee endnu ikke, med hvor megen Kjerlighed, Beundring han hang ved Dem. Kort før vi drog til Bonderup talte vi en Aften længe og inderligt om Dem. Jeg var bedrøvet over, at jeg ikke fik Tid at sige Dem Farvel forinden jeg rejste herud, og i den Anledning var det at vi talte om Alt, hvad De i Aarenes Ræk-

15 ker havde været for os. Gid De havde staaet usynlig i Stuen og hørt ham. Gid De havde seet hans Mund vibrere af Følelse, seet Taarerne glindse i hans gode kloge Øine, hørt hans Selvbefredelse over, at han ikke oftere havde fulgt sit Hjertes Trang, og ligesom jeg, besøgt Dem i de stille Eftermiddags Timer, Besøg, som for mig ere uforglemmelige. Men maaskee han paa et andet, bedre Sted, kan oprette

20 hvad han her forsømte. Ifald det er Guds Villie at De i hine Egne skal gjense ham før jeg, da hils ham, og siig ham at jeg gaaer og længes, længes saa inderligt efter atter at see ham, høre ham, trykke ham til mit Hjerte og takke ham for Alt hvad han var for mig henede. Ak min faderlige Ven! Jeg taler saa uforbeholdent til Dem, og lader min Smerte frit udtale sig, til hvem skulde jeg vove det tryggere end

25 til Dem. De vil med Deres kjærlige Hjerte forstaae min Klage. Hvor eensom og forladt staaer jeg ikke nu tilbage i vort Huus! Hvem skal lukke mine Øine med Kjerlighed, som jeg lukkede hans? Hvis Haand skal hvile i min i min sidste tunge Time, som min hvilede i hans? Ja min dyrebare Ven! fattig, ak hvor fattig er jeg dog ikke. Mange have maaskee, i deres Eenfoldighed ikke fattet hvad han

30 var mig, fordi de ikke kjendte ham, ikke mig. Men De vidste det, De kjendte mig for nøie, kjendte min Sanddruhed, min Oprigtighed, vidste, at hvad jeg saa ofte havde udtalt for Dem ikke var et Mundsveier, men at jeg virkelig hang ved ham, med det Bedste, det Ædleste i mit Hjerte.

Tak for hvad De var for ham, for mig. Tak for Deres Medfølelse i min Sorg.

35 Tak fordi De stedse har tænkt godt om Deres inderlig hengivne

Johanne Luise Heiberg.

238. Til Virginie Martensen.

Bonderup d: 16 Sep: 1860.

Min kjære Veninde! De veed jo at jeg er en Heks; min Anelse havde alt, inden Deres Brev kom, sagt mig, at der ingen Fare var for min Ven thi ellers havde jeg,

40 det er jeg vis paa, ikke i Fredags og Løverdags kunnet være saa rolig som jeg var. Gud være lovet, at Anelsen ikke bedrog mig.

Vær ikke bekymret for mig, min kjærlige Veninde, jeg har det i det Hele ret stille og godt indeni i disse Dage. I Fredags og Løverdags Nat drømte jeg endelig om min kjære Heiberg; drømte saa venligt og godt om ham, at jeg ret er oplivet

deraf. Gode Engle have syntes at jeg skulde have Trøst i min Eensomhed, og derfor sendte de mig de venlige Drømme. Jeg er dem taknemmelig derfor.

Veiret har i disse Dage været fortræffeligt Jeg har opdaget en forunderlig skøn Vei, med en henrivende Udsigt Den er langs høie Sandbanker. Naar jeg har spiiet til Middag, gaaer jeg op paa Toppen af disse Banker og seer paa Solens 5 Nedgang, der i disse Dage har været ganske magisk. En Digter har sagt: Naturen er en kjærlig Ven. Den er glad med de Glade, bedrøvet med de Bedrøvede. Dette er vel sandt, men ogsaa den bedrøvede Ven kan, maaskee netop ved Bedrøvelsen, hæve vort sunkne Mod. Har De ikke, min kjære Veninde, netop havt denne Virkning paa mig i denne tunge Tid? Paa disse Banker kan Deres Tanker søge mig ved 10 Solnedgangen om Eftermiddagen. Her sidder jeg eensomt og betragter Skyernes Farvebrydning og tænker paa hvad jeg har midstet.

Jeg har en Lykke i denne Tid: Jeg kan græde. I de senere Aar, hvor saa mange Smerter af saa forskjellig Art, have hjemsøgt mig, har jeg, naar jeg undtager Veemoden over Heibergs Moders Død, ikke kunnet græde, hvorover jeg ofte har 15 undret mig. I denne Tid flyder mine Taarer saa lette, saa stille fra mit beklemt Bryst, og dette er en Velgjerning. Det er besynderligt! Naar man er saa bedrøvet, som jeg er, da taaler man tilvisse ingen haarde Ord, men man taaler ligesaa lidt milde. De vilde undres over hvor mange Taarer jeg har grædt over Deres sidste Brev; naturligvis milde, velgjørende Taarer, men dog Taarer, uagtet Brevets Ind- 20 hold jo i alle Henseender var mig kjært og glædeligt. Den Taare-Sø, som i Smerdens Tid, findes i vort Bryst, maa svulme saa høit, at den ved den mindste Bevægelse maa oversvømme sine Bredder. Deraf maa det komme.

De skriver at De er i min Gjæld? Ak min kjære Veninde, hvorledes skal jeg nogensinde kunde afbetale min til Dem, og den ædle Mand, som Gud holde karsk 25 ved Deres Side? . . .

At beslutte mig til at tage ned til Byen bliver mig meer og mere vanskeligt. Gid jeg kunde faa alle Heibergs Papirer herud, da kunde jeg ret i Stilhed sidde her og fordybe mig i dem; men dette lader sig neppe udføre.

Jeg er nu færdig med Schleiermachers Breve. Ja, det maa være herligt i den 30 Grad at være iført Bryllupsklæderne ved Herrens Indbydelse, som han var. Jeg læser nu om Fru Hertz, stakkels Kone! Saa riig og saa fattig. Det er Aandrighedens Forbandelse. . . . Gud holde nu sin Haand over Deres hele Huus. Hændes noget vigtigt, det være sig Sorg, eller Glæde, stoler jeg paa, at De ikke glemmer at sende Underretning herom til Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg. 35

239. Til J. N. Madvig.

Bonderup, d: 21 Sep. 1860.

Heibergs og min kjære Ven!

Med hvor megen Taknemmelighed har jeg dog modtaget de indholdsrige kjærlige Ord fra en Mand, jeg i en Række af snart 30 Aar, stedse har omfattet med den største Høiagtelse og Hengivenhed. Tak fordi Deres Tanker har været hos 40 mig i min Sorg, fordi De følte, at jeg trængte til Mildhed, til Trøst, fordi De troer, at hvad Mangler jeg end lider af, har jeg formaaet at skatte min kjære Afdøde, og med Taknemmelighed mod Forsynet indseet, hvad han var mig, og hvor anderledes Alt havde været i mig, og om mig, ifald jeg ikke havde havt denne ædle begavede Mand ved min Side.

Til Dem, med det bløde Hjerte, tør jeg udtale min dybe Smerte, mit Savn frit, og uforbeholden, uden at frygte at mine Ord ingen Medfølelse vil finde. Ak min dyrebare Ven! Hvilket Tab har jeg dog lidt. Jeg har en Følelse, som om min Sjæl var revet over i to Stykker, den ene Halvpart hist oppe, den anden gaaer jeg
5 Stakkel omkring med, uden at jeg veed, hvortil jeg skal bruge den

De skriver til mig saa milde, saa trøsterige Ord; De tilsiger mig Støtte og Værn hos mine trofaste Venner, Venner, der Alle ere tilførte mig ved min kjære Heiberg. Ja, disse ere den store Arv, jeg har modtaget efter ham, en Arv, jeg vil stræbe efter at beholde heel og ubeskaaren, saa længe mit Hjerte slaaer. Og hvem
10 af alle disse Venner har større Krav paa min Taknemmelighed, min Hengivenhed, end netop De? Det var ikke først ved Heibergs Død, at De paaskjønnede de Gaver, Gud havde skjænket ham. De paaskjønnede dem medens han stod iblandt os i sin Kraft. Saasnart Leiligheden tilbød sig at viise Troen i Gjerningen, viiste De den. Da Heiberg 1849, for første Gang, blev draget frem af sit skjulte Studerekammer for at
15 tjene sit Fædreland i en betydeligere Embedsstilling, da var det Dem, der viiste hans Evner, hans Character denne Tillid, denne Anerkjendelse. Han sagde ofte i hiin Tid til mig: „Madvig er den eneste Mand i Landet der havde kaldet mig til en ansvarsfuld, en ærefuld Embedsstilling“, og jeg mærkede godt at han havde en barnlig, en rørende barnlig Glæde over Eengang dog at blive betroet en Virksomhed
20 han selv ansaae for saa vigtig, saa betydningsfuld for vor aandelige Udvikling. Min kjære Heiberg fik Meget og Mange at kæmpe imod i denne Stilling, som for hans Digtervirksomhed, saaledes ogsaa her, modtog han knapt tilmaalt Tak og Paaskjønnelse, og dog er det min Overbeviisning, at Theatret aldrig har havt og maaskee aldrig faaer en Mand der forener alle de Egenskaber i een Person som ham,
25 De valgte til denne Post. De skriver, at De haaber, at Betydningen af hvad Heiberg har været vil voxte til Ære for vor Indsigt og Smag. Det troer jeg den vil, men for den, der som jeg kjendte hans beskedne barnlige Sind, for den ligger der en Smerte i at han intet modtog til Tak for det meget han gav, intet der bidrog til at opmuntre og styrke hans Selvfølelse. Og det skal og maa De sige Dem selv,
30 at De var den Eneste der har afbetalt noget af den Gjæld, Fædrelandet stod i til ham, og at han selv har følt og udtalt dette. De vil altsaa kunde forstaae, min dyrebare Ven, hvor inderlig taknemmelig jeg i min Smerte er, den Mand, der har glædet og paaskjønnet min kjære Afdøde, hvilken Gjæld jeg føler mig i til Dem, og hvor fattig min Tak forekommer mig for hvad De gav ham, og ved ham, mig.

De skriver, at mit Liv vil ikke mangle Fasthed og Fylde fordi han er gaaet bort. Ja, seer De, det er dette, jeg ikke blot nu i min Smerte, men ofte, meget ofte i Aarenes Løb har sagt mig selv, at Mange, og derimellem De selv, har seet paa mig med for milde Øine, med en ubegribelig Tro til min Selvstændighed, min Fasthed, uden at lægge Mærke til, hvad der tilsyneladende gav mig begge Dele.
40 De holdt ikke fast ved den Omstændighed, den Lykke, at den kraftige Arm, jeg havde at støtte mig til, gjorde at jeg stod. Ak min kjære Ven! Saae De mig i denne Tid, saae De ind i mit vaklende, sittrende, usikre Indre, De ville ikke tale om Fasthed.

Den indre Fylde, som De troer jeg er i Besiddelse af, lader sig maaskee bedre
45 forsvare. Tom er jeg ikke blevet ved mit Livs mange Svingninger, dets Løb har efterladt Spor i min Sjæl, som ingen Harve kan udslette, og fattigere, tommere er min Sjæl tilvisse ikke blevet ved min sidste store Smerte; men — jeg staaer paa

Kors-Veien, ved en stor Milepæl, seer ned til alle fire Sider og spørger mig selv: Mod hvilken Kant skal du styre dine Fjed? Eensom bliver Vandringen, enten jeg drager mod Syd eller Nord, mod Øst eller Vest, og det er denne Eensomhed, der knuger og skrækker mig. Det er Savnet, det store, det smertelige der faaer min Sjæl til at skjælve. 5

Men nu kommer det tredie og bedste i Deres velgjørende Brev. De tilbyder mig fremdeles Deres Venskab, tilsiger mig Deres Hengivenhed. Ja mine Venner, Heibergs Venner, er nu det Eneste jeg har at støtte mig til, disse maa nu fremdeles viise ham deres Venskab ved ikke at lade hans sørgende Veninde staae ene og forladt, til disse vil jeg tye, ifald de kjærlig vil modtage mig, modtage mig 10 for hans Skyld, hjælpe, trøste, opmuntre mig for hans Skyld; advare tilrettevise mig med Frimodighed for hans Skyld. De maa ikke blive bange for alt hvad jeg her haaber og venter af mine Venner. Jeg skal ikke trække ubeskedne Vexler paa disse, men være stille og taknemmelig for hvad de ville yde mig og Intet fordre, undtagen Eet, at disse til Gjengjæld for hvad de give mig aldrig vil tvivle paa 15 min trofaste inderlige Hengivenhed.

Johanne Luise Heiberg.

240. *Fra Edvard Collin.*

Kjøbenhavn d. 24 Sept. 1860.

Til Frue J. L. Heiberg.

Naar den Tid kommer, da De føler Dem oplagt til at tænke paa Ordningen af Deres Mands Papirer og Bøger, vil jeg bede Dem at have i Erindring, at jeg er 20 til og er til Deres Tjeneste saavel i denne som i enhver anden Henseende. Jeg tilbyder mig til et Arbeide, som Tusender kunde gjøre ligesaagodt som jeg, men Faa med den Kjærlighed for denne Afdødes Efterladenskaber. Jeg er nærmest faldet paa denne Tanke, fordi Heiberg fortalte mig, at han havde endeel Sager liggende paa et Pulterkammer, hvilke han, naar der blev Tid dertil, vilde gjen- 25 nemsee, da han vidste hvormegen Interesse jeg havde for Opbevaringen af hans literaire Sager. Jeg antager naturligviis, at De selv gennemlæser hans Correspondance-Sager; at de Papirer, som ellers maatte findes, ikke bleve undersøgte end ikke af mig, forinden de havde været Dem forelagte, vilde det være min ligefremme Pligt at indestaae for. 30

Skulde De have udseet nogen Anden til denne Forretning, da træder jeg tilbage; ialfald beder jeg Dem optage mit velmeente Tilbud med Venlighed.

Deres ærbødigst hengivne

E. Collin.

241. *Til Edouard Buntzen.*

3. November 1860. 35

Hr. Justitsraad Buntzen.

Tak fordi De vilde hilse paa mig i min smertelige Sorg. Jeg veed at De bestandig har skattet min kjære Heiberg, ligesom jeg med Sandhed kan sige, at han med inderligt Venskab altid omtalte Dem i de mange Aar jeg havde den Lykke at have ham ved min Side. 40

Medfølgende Erindring er Dem vist en gammel Bekjendt? De har jo nu en Søn; jeg har ønsket, at dette Familie-Stykke, der foruden den Interesse der knytter sig til Heibergs fjerde Fødselsaar, tillige har den, at hans Moder saagodt som

har skrevet alle sine Noveller af dette lille, hende saa kjære og dyrebare Skrive-tøi, skulde blive i hans Familie. Maa dette gaae i Arv til Deres Søn? Naar han engang bliver saa gammel og fornuftig, at han forstaar Gavens Betydning, fortæl ham da, om disse to mærkelige Personligheder.

5 Hvem veed, om ikke denne Gave til ham er en Forudsigelse af, at hans Pen engang vil forhøie dets Interesse, saa at en ny Interesse gennem ham vil blive knyttet til de gamle. Gud bevare ham for Dem, og Dem for ham, det ønskes Dem inderligt af

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

10 242. *Fra Mathilde Fibiger.*

Den 20de Nvbr 1860.

Jeg maa ret inderlig takke Dem for den Godhed hvormed De har tænkt paa at glæde mig; det kunde ikke skee paa en kjærere Maade.

Der var en kort Tid, da Livet baade i og om mig var som et Juletræ, hvor der blot mangler at Lysene skal tændes; han tændte dem, og det blev saa straaekklart
15 som nogen Solskinsmorgen, der har bebudet en regnfuld Dag. Med Udgivelsen af mine faae Bøger var det forbi; den Maade hvorpaa min Stræben blev mødt af en Verden som jeg ikke forstod, maatte ifølge min egen og min Begavelses Natur, knuse den; men Glæden og Forstaaelsen, det lyse Minde, den rige Løn for en sand og god Begeistring, skjænkede han mig i den Maade hvorpaa han tog imod
20 mig. Jeg kan ikke mere takke ham derfor her paa Jorden; men, jeg troer ikke at kunne takke Dem bedre for den Skat De sendte mig, end ved at vise Dem hvor helligt hans Minde er mig.

Jeg erindrer tydeligt at en Kikkert var en af de mange Ting hvormed Heiberg glædede mig da jeg kom hertil fra Lolland, men jeg betragtede den som et Laan
25 og sendte den tilbage tilligemed nogle Bøger.

Med den hjerteligste Tak og inderligste Deltagelse, Deres forbundne

Mathilde Fibiger.

243. *Fra Jens Paludan-Müller.*

Thisted, d: 14. December 1860.

Ærede Frue!

30 Igjennem Frøken Wiehe modtog jeg igaar et Brev fra Dem. Det var ikke nedskrevet med Tankerne paa mig, medens jeg dog tør tilegne mig Noget af dets Indhold. Men da De har tilladt, at den Del af det, som jeg tør kalde min Eien-dom, er kommet mig for Øie, og ikke har forholdt mig Bekjendtskabet med Ud-talelsen af en bevæget, personlig Stemning, forudsætter dette saa megen Tillid,
35 at jeg tør antage, at De finder en oprigtig og hjertelig Tak fra min Side naturlig. Jeg maa føle mig erkjendtlig for at have udfyldt nogle af Deres Øieblikke og fremkaldt Deres Brev; en Udtalelse lindrer altid, naar man sørger. Men saa stor en Ære og Glæde det derfor vilde være mig at bevare Deres Brev iblandt mine Erindringer, tør jeg det efter min Synsmaade ikke uden udtrykkelig Tilladelse
40 hertil. Det vilde engang findes mellem mine Papirer som et misforstaaet Vidnes-byrd om et Venskab og en Paaskjønnelse, som jeg desværre ingen Adkomst har til. At jeg ønskede det var saaledes kan ikke give mig Ret til at tilegne mig det uden en udtrykkelig Tilladelse fra Deres Side.

Derimod tør jeg vel i Deres Godhed ved at tillade mig at læse dette Brev finde Anledning til at bringe Dem min og Mines erkjendtlige Tak for det Venskab og den Paaskjønnelse, som De har vist min afdøde Svigerfader. Jeg veed tilfulde, hvor høi en Pris han satte paa den Adgang, han havde til Dem og Deres Mand. Han regnede dette imellem sit Livs bedste Goder. Og han havde dog mange af 5 disse, om end ikke i den almindelige, verdslige Betydning af Ordet. Han var et lykkeligt Menneske i Ordets bedste Forstand; thi ellers har han været længere og tungere prøvet end de fleste Andre, og naar det syntes, at det var et let Sind, der satte ham i Stand til at bære Alt saa let, saa var dette kun for den ringeste Del saaledes. Men han har besiddet, hvad jeg maa regne for den største menneskelige 10 Lykke: at være i aandelig Væxt og Vorden indtil det Sidste, da Legemet faldt sammen. Tillad, at jeg med Erindringen om ham levende i min Sjæl modsiger en af Deres Yttringer: „Havde jeg blot, for min Part, saa meget Mod til at leve som til at dø.“ Det er et af Sorgens Udbrud; men Sorgen er ikke Sandheden; — det er baade en af dens Illusioner og en af dens Fristelser, der ligger i saadanne 15 Ord. Det er ikke saa let at dø, og Modet dertil vil ganske sikkert bortveires, naar det bliver til Alvor, dersom man ikke har haft Mod til at leve. Har man ikke kunnet seire over Livets Sorg, vil man ikke komme til at seire over Dødens Sorg. Døden har ingen gjenfødende Kræfter; men Livet eier dem under ethvert Vilkaar, ogsaa det, hvorunder De er blevet stillet hen imellem de Ensomme og 20 Sørgende. Og naar alt Andet brister, eller mens alt Andet holder, har ethvert Menneske Bøn og Tro. Kilden er aldrig udtømt, hvoraf Livet skyder nye Skikkelser frem; hvor overgroet endogsaa Strømmen kan være: Der er ny Væxt og ny Vorden for Enhver, som vil forstaae dette; og det er meget prøvet og meget erfaret, hvad en af de ældste christelige Forfattere siger: De, som gjøre ret Bod, 25 skulle blive unge. Denne sande Levekraft forstod min Svigerfader i sjelden Grad. Han var ingen udmærket begavet Mand, kunde ikke og forlangte heller ikke at være blandt Førerne, som anviste nye Veie, udfyldte kun sin Plads saalænge det var hans Tid og Arbejdsdag; men kun saare Faa have besiddet saa stærk en Foryngelsens Kraft i deres Liv, og denne har han øst af Tro og Bøn. 30

Maaskee jeg besværer med disse Yttringer; men i saa Fald beder jeg dem modtagne med noget af den Overbærelse, som Deres Godhed for min Svigerfader giver mig Tillid til at paakalde. For denne i saa mange Aar udviste Godhed som for Deres venlige Yttringer om ham i Deres Brev bringer jeg endnu engang min hjerteligste og oprigtigste Tak. 35

Jeg forbliver, ærede Frue, Deres ærbødige

Paludan-Müller.

244. *Fra P. G. Thorsen.*

Kjøbenhavn d. 29. Dec. 1860.

For nogle Dage siden modtog jeg fra Etatsraadinden et egenhændigt Manuskript af P. A. Heiberg som Gave til Universitets-Biblioteket ... Det er meget 40 sjælden, at selv udmærkede Damer tænke paa at bevare paa den Maade, hvad der ellers let gaar tabt. Mange vigtige skrevne Sager, Breve osv. vilde kunne redes for Eftertiden, naar der udvistes samme Omhu, som Etatsraadinden i dette Tilfælde har haft.

Univ.-Bibl. har just en Samling af P. A. Heibergiana, der vistnok er større end nogen anden af den Art, og det er mig derfor lige saa meget en Skyldighed som en Glæde at takke for den nu tilkomne interessante Tilvæxt.

Ærb. og forbindtl.

5 P. G. Thorsen, Professor, Univ.-Bibliothekar.

245. *Til Jonas Collin.*

d. 6 Januar 1861.

Kjære Geheimeraad Collin!

Deres Søn har sagt mig, at De i Dag ikke ønskede at see nogen hos Dem. Kun dette, har kunnet afholde mig fra i Dag at ønske Dem et lykkeligt Aar, og takke
10 Dem for det Gamle.

De troer ikke hvor rørt jeg blev ved at finde Deres kjære Navn blandt dem, der i Julen glædede mig ved at skjænke mig min kjære Heibergs Buste i Marmor. Tak for al det Venskab De i Aarenes Løb har viist ham og mig. Hvis jeg maa, kommer jeg snart til Dem i en af de eensomme Eftermiddags Timer der altid
15 vil være mig uforglemmelige.

Deres af Hjertet hengivne

Johanne Luise Heiberg.

246. *Til Sille Beyer.*

d: 7 Januar 1861.

Kjære Frøken Beyer! Først og fremmest Tak for den Hurtighed hvormed De tilsendte mig Afskrifterne. Hvad Forandringer Deres Øine maatte være stødte
20 paa i samme, ere ikke af mig, men af vedkommende Herrer der ere — eller i al Fald have tilladt dem — at være Herrer i det Huus, der optog det Tilsendte. Dette har ligget mig paa Hjerte, at underrette Dem om til min Retfærdiggørelse.

Vi have nu havt 4 Prøver paa Maria Stuart. Efter at jeg en Eftermiddag har havt hendes Majestæt Dronning Elisabett hos mig, og efter Evne gjort hende be-
25 kjendt med sig selv, har jeg Haab om, at hun ikke bliver saa gal enda i Rollen. Alle Rollehavende gjøre sig megen Umage med hvad der er dem betroede, saa jeg har Haab om at dette store Arbeide ikke vil blive forgjæves. Paa den første Prøve vare Alle saa uforberedte som vel muligt; men da jeg strax spillede, som ved en Forestilling for Publicum, skammede man sig, gjorde Undskyldninger og lovede
30 Bod og Bedring til næste Prøve. Dette er den høie Interesse, som disse Herrer altid deklamere om for Kunst og Digtværker. Nu kan Alle deres Roller, og efter Evne, vil de skille sig ret godt ved dem. Prøverne have gjort stort Indtryk paa dem, som tilfældigviis have overværet dem. Smaa Forkortelser hist og her have viist sig at være nødvendige, om aldrig af anden Grund, saa fordi vi ikke
35 have kunnet prøve Stykket paa mindre end 4 Timer og det er at gjøre for store Fordringer til Publicums Opmærksomhed. For ikke at forhale Stykkets Opførelse, har jeg troet at handle i Deres Aand, ved at samtykke i, at disse Forkortelser blive gjorte, idet jeg selv har været paa Raad med, hvad der uden Skade kunde udelades især af Gjentagelser, hvoraf der ikke ere saa faae. Det er især i anden
40 og fjærde Akt. Hele tredie er uforandret. Costymer og Decorationer blive meget smukke, saa jeg nu virkelig antager at Alt er gjort hvad der kan gjøres for at skaffe det Indgang. . . . [Frk. Beyer inviteres til at overnatte hos Fru Heiberg efter 1. Opførelse Søndag Aften d. 13. Jan.].

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

247. Til Elisabeth Jerichau Baumann.

Lørdag Aften [maaske 12. Januar] 1861.

I de faa Minutter, hvori jeg idag talte med Dem, udtalte De nogle Ord, som jeg tilstaaer, i den Grad gik mig igjennem Sjælen, at jeg ikke kan gaae i Seng, uden at spørge Dem — hvad jeg vist haaber — om det ikke var i Spøg at disse Ord blev udtalte?

At Mange ikke have fattet hvor stort mit Tab har været, at Mange glæde sig ved at bagvaske, og see noget Skyldigt i det reneste og uskyldigste Forhold, dette er desværre ikke noget Nyt for mig, men ikke sandt kjære Fru Jerichau, De kjen- der mig dog lidt nøiere, og vil ikke fæste Lid til et Rygtes Sandhed, der vil slaae en Streg over min hele Fortid.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

248. Fra Jonas Collin.

Søndag Aften, 13 Januar 1861.

Kiæreste Hanne.

I mit eensomme Værelse har Du og Din nye Optræden i Aften aldeles syssel- sat mig. Jeg har i Tanken fulgt Dig til Theatret, i Dit Værelse og ned til Scenen. Jeg har engang, i en ikke saa kort Aarrække, med Afbrydelser, kiendt Theatret, interesseret mig derfor, kiender ogsaa dets mange Skyggesider. Jeg har altsaa saa levende, som det er muligt i Oldingsalderen, sat mig ind i Din Forfatning i Af- ten, som jeg frygtede at Familieuheld kunde giøre Dig endnu tungere.

Med disse og mange andre Følelser, som jeg er for gammel og svag til paa en passende Maade at bringe paa Papiret, venter jeg længselsfuld paa mine Børn, som bivaane Forestillingen.

Jeg fik, som Du kan vide, de glædeligste Efterretninger; Til Lykke, til Lykke! Gud bevare Din Helbred!

Din faderligt hengivne Ven

Collin.

249. Fra Sille Beyer.

[ca. 20. Januar 1861].

Kiære Fru Heiberg!

Idet jeg tilbagesender denne Samling af Oversættelser, som jeg har giennem- læst, vil jeg — med Deres Tilladelse — meddele mine Tanker derom: Skiøndt disse Oversættelser for en Deel kun give et tørt Skelet af de saa livfulde poetiske spanske Dramer, faaer man dog herved et Begreb om deres Indhold. — Den fran- ske Oversætter, fra hvem den tydske skriver sig, har nemlig fundet Brugen af de hyppige lyriske Udbrud „lächerlich“ og „unnatürlich“ og har derfor omskrevet eller heelt udeladt dem — men da vi nu fra Calderon kiende noget til disse dei- lige lyriske Steder — og fra en Autoritet, vi kan lide paa, veed, at netop deri ligger for en stor Deel Skiønheden i de spanske Comedier, saa veed vi ogsaa at de nødvendigt maatte søges igien i Originalerne, der vistnok ogsaa alle ere skrevne paa Vers, mens Oversættelserne ere i Prosa. — Blandt disse har jeg fundet adskil- lige, som alt ere anvendte her; f. Ex.: „Die bestrafte Entführung“ der er „Bon- den som Dommer“ — „Der Weise auf dem Lande“ minder mig om „Konge og Bonde“ der jo var af Hertz, som jeg dog kun dunkelt erindrer. Tydskeren omtaler ogsaa en Bearbejdelse: „Henrik den 4des Jagt“ som jeg har seet i Overskous Bog i tidligere Tid ofte er givet her. — I alle disse Stykker savnes især ret fremtræ-

dende karakteristiske qvindelige Personer, dog har jeg truffet paa een, som der vistnok maatte kunne gøres noget ud af. Det er „Die Sclavinn ihres Liebhabers“ — jeg vilde kalde det „Slavinden af Kiærlighed“ — da det ikke er til Elskeren, men til hans Fader, som hun, en adelig Frøken, sælger sig som Slavinde, for at indvirke paa Faderen til at forsonse sig med Sønnen o. s. v. Hun er ligesaa klog som kiæk, ydmyg hvor det skal til, og heftig hvor Jalousien kommer i Bevægelse; og den, mærker man, maa med i alle Skildringer af spanske Qvinder. — Dette Lystspil, som virkelig er et Lystspil (og ikke som „Die bestrafte Entführung“ en meget tragisk Tragedie), er af den berømte Lope de Vega, der ligesom Calderon har skrevet Dramer i mange hundredeviis [*under Lope de Vegas Navn er tilføjet med Sille Beyers Haand: („over 1500“), under Calderóns: („over 2000“)*]. Hans Værker findes vel paa det kgl. Bibliothek — jeg erindrer ikke, om de stode anførte i Deres egen Bogsamling — i alle Tilfælde vil jeg først bede Dem om ved Leilighed at læse Stykket igiennem, og da sige mig Deres Mening derom, saa kan jeg altid siden tænke videre frem.

Stykkets spanske Titel er ikke anført i den tydske Bog; hvis den er ligefrem oversat maa den vel omtrent være: „L'esclava del amante“.

Da det desværre endnu er mig uklart, naar jeg kan vente den Glæde at tale med Dem, har jeg skrevet Dette, som jeg nu lægger i Bogen, for hvis jeg mulig kunde faae den sendt ud til Dem.

[Uden Underskrift].

250. *Fra Rosalinde Thomsen.*

Kjøbenhavn, d 25 Januar. 61.

Fru Heiberg! Elskede, dyrebareste Fru Heiberg!

Saaledes maa jeg kalde Dem; ja elsket er det rette Navn, thi elsket er De uden Lige! Hundrede Breve skriver jeg i Tankerne til Dem, hundrede Benævnelser giver mit Hjerter Dem, men ingen af Brevene, ingen af Benævnelserne formaae ikkun at gjengive et svagt Skjær af hvad jeg føler. Det er mig som Ordet frøs, som om jeg kun kunde udaande, udgræde det saa De kunde forstaae det. O, lad Deres bløde velsignede Blik lyse over disse Linier, det fattigste Af[tryk?] af mit Hjertes Rigdom af Følelse for Dem. Jeg elsker Dem saa høit, saa varmt, saa trofast, men staaer med Ærefrygt bøiet beundrende Deres store Aand. Hvor De dog er rig! den rigeste af Kvinder! Hvilken Renhed De dog formaaer at udbrede over Andre! Men det, jeg her siger, har jo alt Alle tusinde, titusinde Gange sagt Dem; thi hvem elsker og beundrer ikke Dem! hvem staaer ikke med Ærefrygt bøiet for Guds Mesterværk; men hvordan skal jeg dog stille mine Ord, saa de i Udtryk kunde adskille min Kjærlighed til Dem fra Mængdens, thi anderledes, stærkere, nærmere er den dog. Jeg føler det. Ja smil nu kun, Ord for min Følelse findes ligefuldt ikke. Gud velsigne Dem! Gud velsigne Dem! Gud lønne Dem for hvad De har gjort for Danmark! for al den Glæde, De beredte Norden, for al den Renhed, De udbredte over det, for al den Agtelse, De indgød det for Kunstens Helligdom, for al den Varme, den Interesse De vakte hos det, for alt Stort og Godt! Tak, Tak, Tak for Alt!

Deres for Dem med Beundring og Kjærlighed opfyldte

Rosalinde Thomsen.

251. *Fra Sille Beyer.*

Frdgd. d. 7 Febr 1861.

Kiære Fru Heiberg!

... [I indeværende Uge har hun ikke haft det rigtig godt og kan ikke for det første tage til Byen]. Fra Kongens Bibliothek har jeg faaet et Bind af Lope de Vega med det omtalte Stykke, som jeg nu underholder mig med, dog er det nød- 5
vendigt, at jeg derved maa tænke paa Dem.

Det er blevet Deres Lod i Verden, blandt saa meget Andet, ogsaa at skulde holde min Aand lidt oppe, og mit gode Humeur, ikke alene ved store Konstnydelser, men ogsaa ved at give mig Lyst til Arbeide, samt ved smaa Secretair-Forretninger — glem ikke det, hvis De har Noget at sende mig ... 10

Deres Sille Beyer.

252. *Til H. Martensen.*

10. Februar 1861.

Tak, kjære Martensen, for i Dag! Mine Tanker har hele Dagen været hos Dem og den Text hvorover De prædikede, en Text, jeg netop har ønsket at høre Dem udtale Dem over, saa klart og fortræffeligt, som i Dag var Tilfældet. — Jeg har 15
saa ofte i denne Tid netop tænkt over denne Mellemtilstand, tænkt, at min kjære Heiberg befandt sig i denne, lykkelig over at faa mangt et Spørgsmaal besvaret der dunkelt har rørt sig i hans lyse ædle Aand. Jeg har saa ofte i min Aftenbøn bedet Gud være ham mild og naadig, bedet ham „lyfte sit Aasyn paa ham“.

Ak, min kjære Ven! Dette tredie Standpunkt, som De i Dag forjættede os! 20
Denne Lyksalighed er næsten for stor for Tanken at rumme; naar vi Alle, vi, som hører sammen i det Væsentlige, en Gang i Samfund med Ham, den Høieste, skal samles sjæleligt, iført det legemlige Billede, see de kjendte, kjære Træk, høre den Røst der hernede blev os uundværlig, en Uundværlighed, som maaskee da først vil begribes af os; see dette Billede forklaret, forædlet, som det i enkelte 25
lykkelige Øieblikke skimtede frem alt hernede. — Jeg blev saa glad i Dag ved Betragtningen af dette tredie Standpunkt, men følte ogsaa dybt Opfordringen til at vandre Veien dertil. — Jeg haaber dog, at uagtet de mange Værelser hisset, vil vi dog tilsidst finde hinanden; ogsaa hernede ere mange Værelser, og vi fandt jo dog hinanden, uagtet Heibergs og min Vugge stod i saa modsatte Egne. — Jeg 30
længes efter at tale med Dem og takke Dem. Vilde det være ubeskedent om jeg bad Dem om, ved Leilighed, at maatte læse den Tale De holdt i Dag? Er det Dem imod da siig et aabent Nei. Sees vi ikke før, da kom paa Torsdag Aften, jeg trænger til Dem og min kjære elskværdige Veninde.

Deres hengivne 35

Johanne Luise Heiberg.

Undskyld den slette og hurtige Skrift, men jeg maatte skrive Dem til forinden jeg gik i min Seng.

253. *Fra H. Martensen.*

11 Febr. 1861.

Min inderlig kjære Veninde!

... [Naaede paa Grund af det slette Vejr ikke at besøge Fru Heiberg om Formiddagen]. Ved min Hjemkomst fandt jeg Deres Brev. Tak for hvad De saa kjærligt siger mig om min sidste Prædiken. Hvor gjerne, hvor inderligt gjerne vil jeg dog kunne prædike til Opbyggelse for min dyrebare, kjære Veninde! Ja kjære Veninde, den sidste Tilstand, til hvilken Talen pegede hen, er visselig den fuldendte Herligheds Tilstand. Vi kunne her mindes et gammelt Ord: „Guds Veie ende i Legemlighed!“ Men Mellemtilstandens aandelige Veie maae først gennemgaaes.

10 Dog maae vi ogsaa efter Skrifternes Antydning om Mellemtilstanden forestille os Aanderne; en Skikkelse, der viser tilbage til det aflagte jordiske Legeme og viser hen til det tilkommende Opstandelses- eller Herligheds-Legeme. Og ubetinget maae vi fastholde, at de som døe i Troen paa Frelseren allerede i Mellemtilstanden nyde en uforstyrret Salighed og som Luther siger befinde sig

15 i en Tilstand af „tiltagende Kjærlighed“. Deres Haab og Forventning af Fuldendelsen er uden Utaalmodighed og Uro, hvorfor de ogsaa siges at hvile i Herren. —

Ogsaa jeg tænker ofte paa mine Venner i Mellemtilstanden og indeslutter dem under Haabet paa Naadens og Frelsens Gud. Men fremfor Alt lader os holde fast

20 ved Troen paa de aabenbarede Ting og ikke bekymre os om denne Verdens tomme og ufrugtbare Modsigelser.

Min Veninde maa gjerne læse min Tale, men min Haandskrift er saa utydelig. Maaskee min Kone kan tage en Afskrift til Dem, hvilket hun med Glæde gjør. Desværre ere vi paa Torsdag og Fredag forhindrede fra at see Dem, hvor-

25 efter vi Begge længes.

Gud velsigne Dem og være med Dem og hos Dem! Gid jeg dog ret kunde sige Dem hvor inderligt hengiven jeg er Dem, og i hvor høi Grad Alt hvad der angaaer Dem, ligger mig paa Hjerte!

Deres hengivne

H. Martensen.

30 254. *Til Sille Beyer.*

d: 12 Februar 1861.

Kjære Frøken Beyer! Jeg har opsat at besvare Deres Brev, fordi jeg haabede ved samme Leilighed at sende Dem et trykt Blad tilbage, med et Indhold, som De af gode Grunde kjender; men da jeg hidentil intet har hørt om dets Skjæbne, saa vil jeg ikke længer udsætte mit Svar. Det bedrøver mig ret at De befinder Dem

35 mindre vel, dog, Lykken vender sig ofte om, og derpaa vil vi haabe. Arbeid nu flittig paa Lope de Vegas Stykke, jeg synes ret at jeg har god Tro dertil.

I disse Dage har jeg, Gud bedre det prøvet og atter prøvet „Qvindens Vaaben“. Al det franske Pjæt sidder mig paa tværs i Halsen, jeg har ligesom en Følelse af Skam ved at udtale det. Det er ogsaa et pokkers Spring af et Brygger-kar,

40 som man siger, at gaae fra Maria Stuart til den franske Salon og alle dens Snorrepiberier; men man kan da ikke hver Dag spise sig mæt, af og til maa der fastes. De troer forresten ikke hvor svær denne Overgang falder mig. Den hele Tone i dette Stykke er saa modsat mit Indre for Øieblikket at det ordentlig smerter at bevæge sig deri, og var det ikke for Skams Skyld, var jeg traadt tilbage efter de

første Prøver . . . Maria Stuart skal gaae paa Mandag, men vær fornuftig og bliv i Deres Hjem, især i dette forfærdelige Veir. Jeg havde ønsket Dem at staae usynlig i en Krog og hørt den gode Biskop Martensen omtale Deres Oversættelse, og i det Hele taget Deres stille, beskedne Virksomhed i Litteraturen. Forøg nu denne Virksomhed ved snart at skaffe Theatret et nyt Stykke. De tier og arbejder, der er 5 saa Mange der taler og ingen Ting udretter . . . Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

. . . [I Efterskrift takker Fru Heiberg for den Hurtighed, hvormed Frk. Beyer har tilsendt hende det store Arbejde].

255. *Fra Sille Beyer.*

Frgd. Torsdagen d. 14 Febr. 1861. 10

. . . [Takker for Brevet, som hun Dagen før har modtaget, og spørger, om Fru Heiberg har] et Par rolige Timer i næste Uge, for at jeg kunde tale med Dem om „Slavinden“ — jeg er nu kommen til henimod Slutningen af 1ste Act og haaber at Lope de Vega ikke vil tage mig ilde op, at jeg finder, den bør ende med den Scene, hvor Slavinden bliver kiøbt (fra 2 Act) — men hvad jeg tager mig 15 selv ilde op, er at jeg ikke kan finde Ord, der ere gode nok til at lægge Slavinden i Munden; dem maa De vist selv hielpe med . . .

Deres kiærligst hengivne og forbundne

Sille Beyer.

256. *Fra Sille Beyer.*

Frederiksgd. [ca. 16.] Febr. 1861. 20

. . . [Sender] saa meget som jeg nu har færdig af „Slavinden“ — men det er ikke reenskrevet, saa jeg skulde skamme mig ved at lade det komme for Deres Øine — det maa heller ikke betragtes anderledes end som en foreløbig Prøve, og først naar De har læst det og meddeelt mig Deres Raad og Tanker derom, kan det komme i en bedre Skikkelse. Af Personerne har jeg giort To til Een — Antonio og Florencio, for hvilket jeg troer, der ikke kan være det Ringeste i Veien. 25 At jeg har forlænget første Act, skrev jeg nok alt sidst om. Den Tid, der foregaaer mellem 1ste og 2den Act, maatte Slavinden dog endelig have, for at stige saa høit i Yndest hos sin gamle Herre. I Originalens 1ste Act er der 5 Sceneforandringer, som jeg har indskrænket til 3, der godt lade sig giøre — og har dog 30 taget et Par Scener med fra 2den Act. I Originalens 2den Act er der ogsaa 5 Forandringer, men der troer jeg ganske rimeligt at have ordnet det saaledes, at Skuepladsen hele Tiden er uforandret, i det Frie, mellem de to Naboers Gaarde og Haver. I Originalens 3die Act er der ogsaa 4 eller 5; men der skal jeg nok faae Alt til at passere i en stor Sal hos Don Fernando, uden nogen videre Scenefor- 35 andring. De øvrige større eller mindre Forandringer i Scener og Repliker, kan der ikke tales om, før jeg har sat dem paa Papiret, men saa veed De nok, at jeg gjerne skriver det ganske om, hvis det ikke har Deres Bifald, og De giver mig Vink om, hvorledes det vilde være bedre ordnet. — Ogsaa Afvexlingen og Overgangene i Verseformen vil jeg gjerne høre Deres Mening om. Imidlertid fortsætter 40 jeg nu paa samme Maade, som jeg har begyndt, indtil jeg faaer talt med Dem.

Mandag og Løverdag seer jeg nok, skal have deres tilgodehavende „Maria Stuart“, imellem de to Dage haaber jeg at kunne træffe Dem en Eftermiddag, hvis jeg ikke udtrykkelig faaar Afbud fra Dem, at De ikke vil kunne have Leilighed til at tale med mig . . .

Deres

5

Sille Beyer.

257. *Fra Henrik Hertz.*Kbh. d. 16de Fbr. 1861.

Hvad maa De tænke om mig, bedste Fru Heiberg! Mens hele Byen er henrykt over Deres Maria Stuart, har jeg intet Ord ladet høre fra mig. Men jeg har bestandig ventet paa, at jeg skulde faae Stykket at see, hvilket hidtil ikke har været mig saa let. For en fem Uger siden var jeg saa uheldig at falde paa Gaden og forstuve den venstre Haand saa slemt, at jeg endnu maa gaae med den i Bind og maa lade mig hjælpe ved Af- og Paaklædning. Denne sidste Omstændighed vilde gjøre det meget besværligt at faae Frakken af og paa i Theatret, hvor det ikke kan skee med den tilbørlige Forsigtighed. Om min store Deeltagelse i den almindelige Anerkjendelse, Deres Spil i Schillers Stykke har fundet, er De overbeviist.

Jeg har forøvrigt i denne Tid paany læst Stykket og, saa meget Smukt det ogsaa indeholder, ikke fundet mig aldeles tilfredsstillet. Mig synes, at der gaar en vis Halvhed gennem hele Stykket, der især er kjendelig i Skildringen af Maria, men hvor Deres Spil formodentlig er kommen Digteren mægtig til Hjælp. Heller ikke kan jeg forsone mig med de „vidunderlige“ Scener før Henrettelsen. Men Taarer er nu engang „det sortladne Hav“, der er Tydskernes „Vei til Roes og Magt.“ Man kan ikke undlade, ved denne Behandling af et tragisk Stof af den engelske Historie at tænke paa Shakspeares historiske Dramer. Men imod ham er Schillers Stykke ikke saa sjældent smaaligt i Conceptjonen. Dog, hvor Mange kan maale sig med Shakspeare?

Da vi saa sjelden sees og heller ikke ofte correspondere, vil jeg benytte denne Leilighed til at spørge Dem, om De, efter Deres gode Tilbud, har erindret at spørge Theaterchefen angaaende det Bind af mine dram. Skrifter, hvori „Onkel Jokums Idee“ staaer, især om han virkelig har modtaget det, hvilket jeg endnu ikke veed.

Jeg ønsker Dem at leve vel og beder Dem bevare mig i venlig Erindring.

Deres hengivne

H. Hertz.

258. *Fra Camilla Collett.*Christiania d. 23de Feb. 1861.

35 Kjere Fru Heiberg!

Jeg vil ikke tale til Dem om hvad der efter Guds Villie maatte skee. Alt hvad Mennesker kunne yde af Deeltagelse er vist noksom offret. En heel Nation har baaret Sorgen med Dem og gennem Dem, og i dette Chor forsvinder den Enkeltes Røst. Ogsaa her i Norge vakte Heibergs Bortgang en smertelig Sensation, maa-skee var han den af alle danske Digttere der stod os nærmest, og passede bedst for os. Men Ingen, tør jeg nok sige, har hørt denne Efterretning med en dybere Bedrøvelse end jeg. For mig var han en Deel af Danmark, den mærkeligste, den elsk-

40

værdigste, af dets fremragende Personer jeg har havt Anledning til at kjende. Han behagede mig ganske og aldeles, og jeg vil aldrig træffe hans Lige.

Fru Heiberg! I Sommer var jeg Dem saa nær, saa nær. Har De ikke en dunkel Juliaften følt at et Menneske tænkte stærkt paa Dem? Jeg var paa Lundbygaard, Fru Colletts Gods, og det var mit faste Forsæt paa Tilbagereisen at aflægge 5 Dem et kort Besøg paa Bonderop. Men der blev intet deraf. En saadan Deligencefart en heel lang, lummer Sommereftermiddag er ogsaa ret skikket til at nedbryde de kjekkeste Forsætter, og plante Modløshed og en heel Hær af Betænkeligheder istædet. Da jeg kom til Ringsted fandt jeg det for seent, og var tillige saa træt og søvniq at det ikke havde ret skikket sig at banke paa hos Dem i den Tilstand. 10

Kommer jeg, som jeg haaber, ned paa et kort Besøg engang i Vaar, saa besøger jeg Dem. Det forekommer mig at jeg staa Dem nu nærmere end før — og i enhver Betydning. Selv har jeg i disse lange Prøvelsens Aar, siden vi saaes, maaskee vundet noget, som De bedre vil forstaae — eller skal jeg udtrykke mig saa — hvorved De bedre vil forstaae mig. Dem har Guderne 15 beskjeret alt i Forening; Personlighed, Stilling, Omgivelser, alt har underordnet sig for paa det ømmeste at tjene og forherlige Deres Evner, og egentlige Kald. Mig blev intet givet uden mægtige indre Kræfter, og en bandsat Virkelighed derefter, og saalænge maa man tumle og arbeide med sig selv, og gnides og stødes udenfra, indtil man har opnaaet en Slags forsonende Tillempning. Det gjelder at 20 vinde sin egen Personlighed, det vil sige, en for Sceneriet brugbare. Mindre saarlig bliver man vel under den Proces, men mærkelig nok taaler og tilgiver man ogsaa mindre, jo mere man styrkes.

Saa vil De venlig tage imod mig naar jeg en Dag kommer til Dem? At træffe Dem alene i uforstyrret Ro vilde jo være alt for deiligt. Men jeg skal ingen 25 frygte, ikke engang om en ublid Hændelse atter igien vilde sende mig hin saare uforbindtlige Frue (Fru H.) imøde, som jeg tvende Gange traf hos Dem.

Dette er ikke for at udtale en bitter Erindring. Min Stemning i det jeg skriver disse Linier er langt derfra. Vemodig tænker jeg paa Deres skjønne Hiem. Jeg sidder ved Deres Bord, og stirrer paa den tomme Plads, og føler Omfanget af 30 Deres Savn.

Camilla Collett, født Wergeland.

259. *Fra Sille Beyer.*

Fdgd. Onsdag d. 27 Fb 61.

Kiæreste Fru Heiberg! ... Det Arbeide, jeg har for, har jeg nu heelt paa Papi-
ret, men skal nu skrive endeel om, og saa betænksom som muligt gaae det
igiennem fra først til sidst, inden jeg atter bringer eller sender det til Dem. Naar 35
man seer Dem spille, faaer man saa umaadelig stor Lyst til at forsøge sig og an-
strenge sig efter bedste Evne med saadanne Ting ... Deres Sille Beyer.

260. *Fra C. N. Rosenkilde.*

[Februar eller Marts 1861].

Til min Musa.

En Apelsin!!!
Meer tydelig og fin
Din Dom da ikke kunde være,
Den siger mig vel saa omtrent:
At det var ikke stort bevendt

40

Med gamle Corfitz; at den Løn og Ære,
 Jeg trende Gange fik paa Mund at bære
 Den skal jeg denne Gang undvære! —
 Nu ja! jeg finder mig deri
 5 Skøndt — maae jeg sige det? Sligt Kniberie
 Det er især saa tungt for En der vandrer i
 Sexoghalvfjerdsindstyvendet! og rører
 Til Taarer og til Smiil selv en Conferenceraad! —
 Thi det forsikkres der at jeg har naaed.
 10 Møn nogen Corfitz meere har formaaed —?
 Og — som jo Jomfrue Skaarup tit fremfører
 „Meer kan Vi Mennesker det ikke bringe til“
 Saa det er lidt nok synes mig: en Apelsin!
 Lidt — for en Mund, forvænt som min.
 15 Dog spiiste jeg den glad: Der sang
 Et Haab for mig: „maaskee din Musa tænkte
 Dog venligt paa dig! jo! hvad om hun skienkte
 Den som et Forskud til en anden Gang?!“
 [Uden Underskrift.]

20 261. *Til C. N. Rosenkilde.*

[Februar eller Marts 1861].

Som man raaber i Skoven burde man have Svar!

Til Musen at skrive Vers
 Naar man er sexoghalvfjerds
 Det lader sig høre min Tro.

25 Saa vidt kom jeg efter at have læst Deres Vers, da Lystigheden paa engang
 gjorde ondt og jeg kom til at græde. De, som Digter vil forstaae at naar man
 græder saa gaaer det ikke med Lystigheden, og Verset blev opgivet.

Jeg gik i Theatret hiin Aften for engang igjen at see og høre Dem og Julie
 udøve den Kunst, der saa ofte har, ikke alene glædet mig, men været mig til Nytte
 30 og Lærdom. Jeg sendte Dem Apelsinen som et Tegn paa min Venlighed og Tak.
 I Fjor yttrede jeg min Glæde over at see Dem paa en anden Maade, men saa me-
 get er anderledes for mig i Aar, jeg er sky og nærmer mig ikke Menneskene hvor
 jeg kan undgaae det, jeg er tung paa Sjæl og Legeme, men Takken var ligesaa
 varmt meent, uagtet den saa koldest ud. Tak for Digtet, og Tak for enhver venlig
 35 Tanke De skjænker
 Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

262. *Fra Sille Beyer.*

Fgd. d. 6te Marts 1861.

. . . [Takker for Brev]. Nu har jeg listet mig til at faae mit lille Arbeide fær-
 digt, som er gaaet lidt senere, formedelst at vi have de Reisende her; men det er
 40 maaskee godt at jeg har været nødt til ikke at jage for stærkt paa, som jeg er til-
 bøielig til, naar noget af den Art interesserer mig; jeg sender det herved til min
 Censorindes skarpsindige Dom. Expositions-Scenen har jeg tre Gange skrevet om,

men derfor kan det naturligviis skee endnu en Gang, om det behøves, ligesom ethvert Sted, hvor De finder det og vil sætte Deres Mærke. Hvilken Dag i næste Uge, De vil bestemme mig, haaber jeg at kunne komme ind, for at høre, hvad De vil være saa god at sige mig derom. Naar jeg saa faaer det istand — saa godt, som jeg formaaer det — maa jeg til den sædvanlige Cur, som jeg da ikke vel kan op-⁵ sætte længer. — Tak fordi De nu vil læse Dette. Tredie Act bilder jeg mig ind, er ganske godt ordnet. Min Don Juan maatte ikke være forlovet med To paa een-gang; med saadan en Slubbet kunde jeg ikke have Noget at giøre; ligefuldt kommer Notaren m. m., og Misforstaaelsen, der giver Anledning til Elenas Harmes og Fortvivelse, hvilket jeg troer er ret livligt og naturligt. Altsaa i næste Uge¹⁰ haaber jeg De vil meddele Deres kyndige Mening til

Deres forbundne og hengivne

Sille Beyer.

263. *Fra Sille Beyer.*

Torsdag, d. 21 Marts [afsendt d. 12. April] 1861.

Saa godt som det var mig muligt, har jeg nu søgt at tilveiebringe de Foran-¹⁵ dringer og Forbedringer, som De havde givet mig Anviisning til; gid det nu blot maa være lykkedes nogenlunde! Endeel Blade har jeg skrevet om, da Rettelserne gjorde Skriften altfor utydelig; flere endnu kunde behøve det; men da det i denne Tid falder mig noget ubeqvemt at skrive, har jeg opsat det Øvrige, indtil jeg atter²⁰ hører Deres Mening derom. Nu ligger det indpakket, for ved første Leilighed at sendes ind til Dem. . . .

Deres

Sille Beyer.

Paa Brevets Bagside:

Frederiksgaard d 12 April 1861.

Min Søster har flere Gange forsøgt paa at skrive sin gode Fru Heiberg til, men²⁵ hendes Kræfter vil endnu ikke strække dertil; hun vilde ogsaa gjerne have gjort nogle flere Rettelser i medfølgende Stykke, men da hun føler, der endnu vil gaae nogen Tid, inden hun tør inlade sig paa sligt, mente hun idag det var bedst, at sende Stykket tilbage, som det var. . . .

Med sand Agtelse

Valida Beyer.³⁰

264. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 24de Marts 1861.

Kjære Fru Heiberg.

Efter fem Aars Forløb har jeg nu igjen skrevet et Skuespil for det kgl. Thea-³⁵ ter, og tillader mig herved at sende Dem det til Gjennemlæsning. Jeg har ikke behandlet det Sujet, jeg for Dem omtalte, men et andet, der forekom mig at ligge mere beqvemt for Scenen, og hvori den qvindelige Hovedperson maaskee ogsaa mere vilde tiltale Dem; thi De vil snart see, at den er skrevet for Dem. Endnu maa jeg bemærke, at jeg ikke har speculeret paa denne Saison. Stykket laae engang fær-⁴⁰ digt og reenskrevet, og saa fik jeg Lyst til, efter min gamle Skik, at erfare Deres Mening. Den stille Uge vil vel ogsaa give Dem Tid til Gjennemlæsningen.

Med det Haab, at Deres Upasselighed ikke er af Betydenhed, er jeg som altid Deres Ven og Beundrer

H. Hertz.

265. *Til Henrik Hertz.*

d: 25 Marts 1861.

Tak kjære Professor Hertz for den Glæde De har gjort mig. Stykket er livligt og friskt, som af en Yngling. Bliver det nogenlunde udført maa det gjøre sin Virkning paa Scenen.

5 Jeg maa have Lov at beholde det endnu nogle Dage, og da er det min Hensigt at bringe Dem det selv, vi kunde da tale nærmere derom. Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

266. *Fra H. Martensen.*d. 2^{den} April 1861.

Kjære Veninde.

10 I dette Øieblik fik jeg hoslagte Brev fra Beskov, hvoraf De vil see, at han kun giver en høist ubestemt Udsigt til fra ham at erholde Noget, efterdi Heibergs Breve til ham overveiende indeholde „private og fortrolige“ Meddelelser.

Ligeledes har jeg en anden Meddelelse at gjøre Dem, hvortil jeg har maattet forpligte mig. Fru Waagepetersen, der forøvrigt er mig aldeles ubekjendt, kom 15 for et Par Dage siden til mig og bad mig om at henlede Deres Opmærksomhed paa, at der paa Rosenvænget (Østerbro, tæt ved Waagepetersens, forrige Tuteins Hus) er en Plads, der vilde være passende til derpaa at opføre en Bolig for Dem, dersom De, hvad hun havde hørt, skulde flytte og mueligen selv vilde bygge. Samtalens øvrige Indhold og Konens øvrige gode Hensigter — hun er fuld af Begejstring og Geniusdyrkelse — kan jeg ved Leilighed meddele Dem. Jeg har opfyldt 20 mit Løfte ved at henlede Deres Opmærksomhed paa „Rosenvænget“ . . .

Frygten for, tidtommeldte „Trolde“, der i den senere Tid staae mig saa stærkt imod, naar jeg vil gjøre de mig saa kjære og vante Besøg hos min Veninde, endnu skulde grassere — thi ogsaa Troidene have deres Tid og deres Perioder — har 25 gjort, at jeg for at kunne efterkomme mine Pligter med Hensyn paa de førstnævnte Meddelelser, dennegang har valgt Brevets Vei som den Sikkreste. I Tankerne er jeg stadigt hos Dem og det i gode, kjærlige og bestandige Tanker.

Deres altid hengivne

H. Martensen.

30 267. *Til Sille Beyer.*

d: 15 April 1861.

Kjære Frøken Beyer!

. . . [Haaber, at Sommeren vil give Frk. B. hendes Helbred igen]. Tak for Stykket, og for alle Forandringerne, som jeg finder meget heldige. De skal see, at vi vil faae Glæde af vor Slavinde. Nu vil jeg give det til Chæfen, og lade ham be- 35 sørge Resten, thi han bad mig om, da jeg fortalte ham om Udsigt til et nyt Stykke, at han maatte faae det saa snart som Muligt, for at Rollerne kunde uddeles til Vedkommende, at disse da kunde være parat til næste Saisons Begyndelse. Jeg skal lade Løffler vide, at han sender Dem Honoraret for Bearbejdelsen, saa snart Stykket er antaget. Jeg har villet besøge Dem, men Prøver, Forestillinger etc. etc., det Eene med det Andet, har hidtil forhindret mig, jeg vil ogsaa helst

see Dem naar De ret er kommet til Kræfter igjen. Vi prøver i disse Dage Viola, og Jfr. Torbærg, lader til at blive net i Rollen. Det gjør mig ligesaa ondt, ikke at have Dem til Tilskuerinde ved Viola, som jeg ved at det gjør Dem ondt ikke at være det, dog vi vil haabe at Tiden vil opfylde saavel Deres, som mit Ønske i saa Henseende. Er der noget De ønsker besørget, med Hensyn paa Stykket, eller i andre Sager, da veed De, at det med Glæde besørages af Deres hengivne
 Johanne Luise Heiberg. 5

268. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 16de Apr. 1861.

Kjære Fru Heiberg.

Modtag min bedste Tak for den rige, dyrebare Gave af Heibergs Skrifter. Jeg har allerede foreløbig gjort mig bekjendt med Indholdet af det Udkomne. Næsten hver af de Artikler, disse Bind indeholde, har for mig sin Historie, knytter sig til en Periode af mit Liv og lader mange gamle Erindringer dukke op.

I Søndags lykkedes det mig endelig at faae Maria Stuart at see, dog kun de 3 første Acter. Det syntes mig, at det Hele tog sig saa tilfredsstillende ud som vi med vort Theaters Kræfter blot kunne vente. Hvor ædelt, ophøiet og udtryksfuldt Deres Spil er, hvor gennemtrængt af skjøn Lidenskab i Scenen med Elisabeth, og med hvilket lyrisk Udbrud De giver den foregaaende Scene, alt dette er allerede sagt Dem af Mange og var ogsaa for mig en bestandig Gjenstand for Beundring. 20

Iforgaars sendte jeg Theaterchefen „En Cuurmethode“. En og anden Tilsætning og Udeladelse havde jeg endnu faaet Leilighed til at foretage, saaledes den Forandring, De ønskede. Rollebesætningen har jeg forbeholdt mig til længere hen, naar Stykket er antaget. At Mantzius bør tages til Doctoren, giver jeg Dem Ret i; ligeledes Hultmann til Julius Holm. — Til Emilie veed jeg Ingen uden Jfr. Monrath eller Fru Jacobsen. Men Mary, i hvis første Scene en Tilsætning er kommen, en noget længere Replik, denne lille Rolle ønskede jeg gjerne godt spillet, da hun bestandig er sammen med Dem. Troer De, man tør bringe Mad. Sødning i Forslag? Det maatte være meget fornøieligt at see hende som Mulatinde eller dog med brunlig Teint. Deres hengivne Ven 30

Henr. Hertz.

269. *Til Henrik Hertz.*

d: 16 April 1861.

Tak kjære Professor Hertz, for den Hjertelighed hvormed De har modtaget min kjære Heibergs Skrifter. Det gaaer mig som Dem, hvor mange Erindringer! ak, hvor mange! Hvis ikke den sidste smertelige Erindring stod for mig, hvor vilde da Glæden være ublandet. 35

Jeg har i Dag skrevet til Dem, men Brevet var endnu ikke afsendt, da Deres kom. I dette Brev bad jeg Dem indsende Deres Stykke snart, for at jeg i Sommer kunde faae Rollen med paa Landet. Nu seer jeg det er skeet, og min Bøn altsaa overflødig. Hvad Marys Rolle angaaer, da har jeg altid meent at Md: Sødning, og kun hun, bør have den. For Md: Sødning indestaar jeg at hun med Glæde og Taknemmighed modtager Mary. Fru Jacobsen er dog vist den Bedste til Emilie, 40

thi Jfr. M: er dog, om muligt, endnu kjedeligere i slige Roller, hvori Hovedsagen, den umiddelbare Lyrik, der kan have noget saa henrivende, er dem Begge en Gaade, som de vist ikke faaer løst i dette Liv. Den øvrige Rollebesætning er vi alt-saa enige i.

Deres hengivne Veninde

5

Johanne Luise Heiberg.

270. Til C. C. G. Andræ.

Onsdag d: 1 Mai 1861.

Kjære Andræ! Vil De virkelig spise ganske ene med mig? Er det saa, da venter jeg Dem Fredag d: 3 Kl: 5.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

10 271. Fra C. C. G. Andræ.

Onsdag 1ste Maj [1861].

Tusinde Tak for Deres kjære Indbydelse! „Om Gud vil“ haaber jeg sikkert at skulle komme. Den Glæde, De bereder mig, er saa stor, at jeg kun, som De seer, tør udtrykke mig med al mulig Forsigtighed.

Deres taknemmeligt hengivne

15

Andræ.

272. Fra Henrik Hertz.

Torsd. d. 9de Mai 1861.

Det var mig en ikke ringe Overraskelse, da jeg af Løverdags-Avisen saae Ninon ansat. Men jeg kunde nok tænke mig, at der ikke vilde skee store Forandringer i Rollebesætningen, uagtet Kragh, hvis Abbé er uden Farve og Character, saa let kunde afløses af Holst, og denne af Hultmann. Det er imidlertid store Ting, at to saa betydelige Roller som Ninons og Chevalierens kunne udføres saa fortræffeligt, hvortil endnu kommer Phisters morsomme Lord. — Ninon er udentvivl en af Deres ypperligste Forestillinger. Maatte vort Publikum kun tilfulde indsee, at et saadant Spil paa eengang saa fiint og saa energisk, saa dybt i Opfatningen og saa let i Tonen, ikke kan ventes igjen i den første Menneske-Alder. Den forstandige Mand, der skriver April-Heftet af Steenstrups Maanedsskrift (Weiss's Navn er ved ham falden mig ind, men man gjætter ellers paa en Anden), maa glæde sig i sit Hjerte ved at see en ny Bestyrkelse paa den uforkrænelige Ungdom i Deres Kunst.

30 En 5, 6 Dage efter at jeg havde indleveret „En Cuurmethode“ fik jeg Brev fra Theaterchefen om dens Antagelse, med Anmodning om at sende ham Rollebesætningen. Jeg har intet Ønske yttret angaaende Stykkets Decoration. Men da det kun har een, var det ikke for meget, om det blev lidt kjøn, lidt helsingørsk eller Marienlystig.

35 Jeg saae igaar Aftes kun de 4 første Acter; 5te Act vilde jeg med Flid nok gjemme til næste Gang. Men Tak, tusind Tak for hvad jeg saae og tilegnede mig saa godt jeg formaaede.

Deres hengivne Ven

H. Hertz.

273. Til Henrik Hertz.

d: 10 Mai 1861.

Tak kjære Ven for Deres opmuntrende Ord! Det gjør mig ondt, at De ikke saae femte Act, thi jeg troer at den aldrig er gaaet fuldere og kraftigere end i Løverdags. Det Alvorligere ligger mig i Vinter nærmere end det Lystige, som i Sandhed ikke koster mig lidt at fremstille. 5

Den Ombytning af Rollerne med Holst og Hultmann har jeg selv overveiet og betænkt i sin Tid, og det var ganske nær ved, at blive udført, men ved nøiere Betænkning, ansaae jeg det ikke for raadeligt. Naar Wiehe spiller den 20aarige Yngling, er det Pligt at sørge for, at Marquien ikke kommer i yngre Hænder, hvorved Afstanden i begges Alder falder bort. I Stykkets Interesse ligger det, at Wiehe kan 10 synes saa ung som muligt, at faae Hultmann ved Siden, som den Ældre, ansaae jeg som meget betænkeligt.

Til Pater Michelet var der virkelig ingen nærmere, og man maae i det Hele, være tilfreds med hans Udførelse. Det gjør mig ondt, at man ikke har spurgt Dem om Deres Mening, men tro mig, der var Ingen nærmere til Rollen. 15

I en Cuurmethode er alt Rollerne uddeelte, og vi skal have Oplæsning paa Stykket en af de første Dage, for at det kan blive noget af det Første jeg optræder i til næste Saison. Om Decorationen skal jeg tale med Chefen. — Det er faldet mig ind, om ikke en lille Taksigelses-Replik fra alle Personerne til Doctoren, i Slutningen af Stykket, vilde gjøre en lystig Virkning? 20

Tænk derpaa. Publicum trænge ofte til at gjøres opmærksomme paa det, der ligger lige for Næsen.

Lev vel til vi sees! Og tænk som hidentil med Godhed paa Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

Gid De maae kunde læse dette Brev, jeg har skrevet det under idelige Forstyrrelser af Besøg, men vil dog nu sende det bort som det er. 25

274. Fra Henrik Hertz.

Løvedag d. 11te Mai 1861.

Deres kjære Skrivelse vil jeg strax besvare, da jeg seer, at der med det Første skal være Oplæsning paa „En Cuurmethode“, ved hvilken Leilighed den af Dem paapegede lille Forandring eller Tilføielse strax kunde anbringes. . . . 30

Alle, der have været oppe hos os, omtale det rystende Indtryk af 5te Act af Ninon. Naar den Berl. Tidende fra igaar Aftes, der iøvrigt indrømmer Dem saa Meget, troer, at Fru Nielsen vilde have overgaaet Dem i 5te Act, da oversees det, at naar Fru N., som han selv indrømmer, ikke kunde have udført Ninon i Almindelighed eller i de 4 første Acter, saa kunde hun heller ikke have fremstillet en Ni- 35 nions Sorg og Smerte, saaledes som den i denne Character bryder frem, saa uforberedt den træffer hende, og saa lidt hun i sin religiøse Bevidsthed er værnet imod den. Den kan ikke saa ganske vise sig „simpel og naturlig“, den maa overvælde hende — hvilket jo ogsaa Replikerne ligefrem give. — Det synes forresten, at Forestillingen i Onsdags har været af stor Virkning paa Tilskuerne. Deres Bemærkning om Hultmanns yngre Udseende mod Wiehe, der maatte undgaaes, billiger jeg ganske. Ferslew har jeg antaget blev anvendt af haard Nødvendighed. Man klager nok meget over at han, især i Slutningen, er utydelig, og det kunde Manden nok afhjælpe. 40

Deres hengivne og forbundne

H. Hertz. 45

275. *Fra L. C. Poulsen.*

Kbhvn d 16 Mai 1861.

I dette Øjeblik Kl. 11 f. m. — bringer en Mand fra Toldboden mig den Efterretning, at Skibet „Triton“ er ankommen; men da slige Budskab gjerne lønnes med en Drikkeskilling hænder det stundom at de ere upaalidelige. Jeg iler nu selv
5 derud, og forholder det sig rigtig agter jeg at føre Børnene og deres Pige til et af de mindre Hoteller hvor de kunne oppebie nærmere Bestemmelse.

De vil altsaa, min Frue, høre fra mig end en Gang idag. Ærbødigst
Poulsen.

276. *Til Virginie Martensen.*

d. 21 Mai 1861.

10 Min kjære Veninde! I Fredags Eftermiddag kom mine tre Smaae. Igaar havde jeg en Anelse om, at De vilde komme til mig, men De kom ikke; kan De, saa kom i Morgen og tag Deres lille med, at hun kan gjøre Bekjendtskab med mine tre. Den ældste finder jeg smuk, de to mindre ere det ikke, men kan maaskee blive
15 det, men gode og elskværdige finder jeg dem alle tre. De kan vel forestille Dem hvor jeg har været beskjæftiget i disse to Dage. Gid nu Gud vil være med mig og mit Foretagende. Igaar kjørte jeg ud med dem alle tre til mine to Dødes Grave, og bragte dem en Krands af Pintselilier, jeg havde tillige bunden tre smaa Bouquetter til hver af de Smaae, som De, uden at vide Betydningen deraf, stille lagde
20 paa Gravene. Ak! kunde min Heiberg og hans Moder dog see dette! Dog hvem veed?

Fra Kl. 1 i Morgen venter jeg Dem, kom hvis De kan! Deres hengivne

Den ældste heder Sara.

Johanne Luise Heiberg.

Den nædste Liliás.

Den yngste Anna Luise.

25 277. *Fra Henrik Hertz.*Kbh. d. 22de Mai 1861.

Kjære Fru Heiberg.

Blot to Ord for at takke Dem for den 5te Act igaar Aftes. Jeg er vel endnu af den Mening, at de foregaaende Acter høre til Deres ypperste Fremstillinger, men
30 anerkjender tillige, at Deres Spil i 5te Act endog overtraf den Maade, hvorpaa De 1857, efter en ny Indstudering, gav Rollen. Det er en strengere Stiil, heelt igjennem plastisk og af stor Virkning. Især maa man meget beundre Monologen, der vist har havt sine Vanskeligheder.

At Wiehe i hele sin Længde faldt forover, stemmer med Angivelsen i Bogen, og gjør vistnok et rystende Indtryk. Men jeg vilde dog foretrække, at han vak-
35 lede hen til en Stol eller til Bordet og under Bestræbelsen for at støtte sig, mat og kraftesløs styrtede om, i en mere sammenfalden Stilling. Dog ønsker jeg ingen Forandring, medmindre De og han aldeles billiger den. Men i den omtalte Monolog, hvor Selskabet kommer forbi med Fakler, maa disse ikke bestaae af Lys paa Stænger, der ikke kan bringe Tanken paa Erinnyerne, men af Spiritus-Flambeaux,
40 saaledes som de anvendes i Balletten Faust, eller noget Lignende.

Jeg ønsker Dem at leve vel og at vor Herre vil berede Dem ret megen Glæde for den, De bereder Andre.

Deres hengivne

H. Hertz.

278. *Fra Augusta Marie Hall.*

Nye Bakkegaard d: 4de Juni 1861.

Gid nu De og Hall maae møde hinanden i al gl: kjærlig Godhed, han paa-
 staaer stedse for mig, at I have Intet at forsone, thi han har ingensinde i sit Liv
 havt anden Følelse for Dem end den samme varme Kjærlige som i dette Øie-
 blik boer i hans Sjæl, og som aldrig vil forlade den, om han end ingensinde mere 5
 saae Dem i dette Liv. Vær nu endelig ikke min søde Ven alvorsfuld, høitidelig,
 men udfold noget af den yndefulde Gratie, den muntre Naivitet, som Ingen i Ver-
 den eier som De, og som har den mærkværdige Egenskab, at den i alle Aldere
 er lige rørende, lige uimodstaelig, har han syndet, saa siig, nu er det glemmt der
 maae dog, der bør dog være en Ende paa alt hvad der er ondt, hvis man ikke vil 10
 gjøre sig skyldig i den Synd, som Christus kalder den Værste af alle „Uforson-
 lighed“ viis ham Deres søde milde Børn, De veed han har af Naturen et barnligt
 Sind, han elsker Børn fryder sig ved at juble med dem netop fordi han Danmarks
 Chef alt gennem mange Aar, naturligviis maae huse store alvorlige betydnings-
 fulde Tanker i sit Sind, Rivninger er ham en Modbydelighed, men at sole sig i 15
 reent Venskab og Kjærlighed forstaaer han som meget Faa, af de kloge Herrer
 jeg kjender, dette og meget mere vilde jeg have talt med Dem om, da Hr: Nehm
 tvang os til ligegyldig Conversation. Spørg Hall om de Værelser paa Amalien-
 borg som De ønskede, men som rigtignok Hall til Treschow og mig har forsik-
 ret, var ham umuligt at overlade nogen, ikke engang Dem, fordii de tilhøre 20
 Overhofmarschallen, De veed vi have en stor Leilighed staaende der den nyttes
 til diplomatiske Fester, jeg vil ikke bo der fordi jeg da vilde blive tvungen til at
 være i Soirée hver Aften om Vinteren, og da jeg har mit yndige Hjem, mine
 søde Børn vil jeg ikke altid være paa Commerce, jeg er over 20 Aar, og veed hvad
 Livet fordrer. Gud velsigne Dem, og gjøre Alt vel for Dem. Deres 25

A. Marie Hall f. Brøndsted.

279. *Fra J. S. Welhaven.*

Christiania d. 13: Juni 1861.

Fru Etatsraadinde Heiberg.

Ved at modtage Heibergs Skrifter af Deres Haand har jeg faaet en Gave, som
 altid vil være mig kjær og betydningsfuld. 30

Jeg var hans Lærling, længe før hans ædle Personlighed kom mig venligt
 imøde, og i hans Hjem fik jeg uforglemmelige Indtryk af den Aand, der i Sand-
 hed forædler Samlivet og fremkalder en varig Glæde af dets flygtige Timer. —
 Ethvert Blad af disse Skrifter minder mig om hvad jeg skylder ham, og i mangan
 god Stund staaer hans kjære Billed for mine Tanker. Det er derfor med inderlig 35
 Deltagelse at jeg bringer Dem min Tak og min ærbødigste Hilsen

J. S. Welhaven.

280. *Til Virginie Martensen.*

Bonderup, 22. Juni 1861.

Kjære Veninde! Ankommet hertil i god Behold med mine Smaa, føler jeg
 Trang til at skrive et Par Ord til mine kjære trofaste Venner i Bispegaarden. Med 40
 hvilke Følelser jeg forlod Søqvæsthuset uden Ham ved min Side, min tabte Ven,
 med hvilke Følelser jeg atter traadte ind her i dette Huus, hvor jeg har oplevet de
 smerteligste Timer i mit Liv, behøver jeg vist ikke at udmale for de To, der saa

trofast stod mig bi i hine Dage. Imellem de mange Minder om min kjære Heiberg, som her træder mig imøde fra hver Plet, blander sig bestandig, med Taknæmmelighed Erindringen om Alt hvad De og den kjære Martensen har været for mig, vær vis paa, at det alt gjemmes i mit Hjerte. — Da jeg den første Middag
 5 sad ved Spisebordet med et Hjerte saa tungt, saa tungt, og havde den største Møie med ikke at briste i Graad ligeover for de tre glade Børn, da var det, ligesom de smaa Stakler anede med hvilke Følelser, med hvilke Smerter, jeg Eensomme sad imellem dem, og med et reiste de sig alle tre op fra deres Stole, klyngede sig tæt op til mig, kyssede og klappede mig, som om de ved deres Kjærtegn vilde bringe mig
 10 den Trøst hvortil jeg saa hellig trængte. Jeg blev ganske rørt ved deres uventede Adfærd og takkede Gud for hans Godhed imod mig. Og dog sagde jeg idelig til mig selv: hvad vilde jeg atter tage herud for? Naturen er glad med de Glade, bedrøvet med de Bedrøvede. Bonderup er øde for mig og vil altid blive det. Havde De og Deres lille fulgt med herud, da havde det i høi Grad hjulpet paa mig; dette kunde
 15 nu ikke skee, men jeg opgiver ikke Haabet herom til Efteraaret.

Ole Suhr og Etatsraad Mollerup har været her paa Embedsvegne og ligget her Natten over. Etatsraad Kriger har gjort mig et Eftermiddags Besøg. Han er dog virkelig saa god og deeltagende, at jeg ret vilde ønske Martensen kunde faa lidt Godhed for ham. Han traadte ganske rørt og høitidelig ind ad Døren og havde
 20 Møie med at skjule, hvad jeg tydelig saae, at der bevægede sig i hans Sind. Een trofast Ven til, har jeg sikkert i ham.

Klokken er snart Tolv, den samme Time, da jeg i det Kammer, hvori jeg nu vil gaae til Ro, for sidste Gang trykkede den varme Haand, der kort efter laae kold i min. Alt her er uforandret. Storkene sidde igjen i deres Rede paa Taget.
 25 Kragerne skringe deres hæse Godnat. Svanerne glide som i Fjor hen ad Dammen og strække Halsene for at see om jeg kommer med den bekjendte Kurv med Havren i, men — den store Sal staaer tom ovenpaa! Jeg kan sige med Goethe: Lykkelig den der har En at sige Godnat til! Jeg sagde ofte disse Ord til Heiberg medens jeg havde ham ved min Side, og Gudskelov, at han da svarte: Ja, det har du
 30 ret i. Nu maa jeg trøste mig med hans egne Ord:

„Hjerte, du bør ikke klage,
 Selv Naturen føler Savn,
 Trøst dig, hvis du har tilbage,
 Kun et Billed og et Navn!“

35 Godnat mine kjære Venner, og tænk med Godhed paa

Johanne Luise Heiberg.

281. Til Edvard Collin.

Bonderup d. 6 Juli 1861.

Med hvilken Deeltagelse jeg modtog Efterretningen om min ældste dyrebare Vens Sygdom, er det ikke fornødent at forsikkre Dem, Hr. Etatsraad, der tilfulde
 40 maa kjende med hvor megen Hengivenhed jeg, og min kjære Heiberg i saa mange Aar var bunden til vor udmærkede trofaste Ven. Daglig tænker jeg paa ham og hans Nærmeste. Jeg kjender den Smerte, at staae ved et saadant Sygeleie, hvor man ikke har noget Haab, og dog ikke har Mod til at ønske en Ende derpaa, en Ende, der vil efterlade et Savn, et uerstatteligt. Deres Faders Sygdom bidrager

virkelig til at forhøje det Tungvind, som under mit Ophold her paa Bonderup, har grebet mig; hver Plet, hver Busk, hvert Træ, minder mig om et Tab, der har grebet ind i mit Liv, og forandret dets hele Tilværelse. Dog, det er kun de Rige, der kan lide et saadant Tab, ikke de Fattige. Dette maa ogsaa De og Deres trøste Dem ved, ifald dette er en Trøst. Hvor ofte har Heiberg og jeg talt om, at det vilde forekomme os ligesom et Afsnit i vort Liv, naar vor trofaste Ven gik bort. Kommer nu Øieblikket, da er jeg ene om at føle dette Afsnit, men idet jeg nu er ene om at bære Tabet, vil jeg føle det dobbelt smertelig.

Jeg befinder mig ikke rigtig vel i Sommer, men desbedre befinder mine tre Smaa sig; de ere jublende og lykkelige ved Markerne, Blomsterne, Køer, Heste, Faar og Kyllinger. De ere søde og elskværdige og hænger ved mig med en rørende Kjærlighed. Jeg har Grund til at takke Gud for den Bistand disse Tre i min Eensomhed er mig, og jeg takker ham ogsaa, ikke som jeg burde, men som jeg formaar.

Tak for Deres Brev, og tak for Underretningen om Landstedet. Andre Planer løber mig i denne Tid, angaaende en Bolig, om i Hovedet, saa at vi, for det Første, ikke vil tænke paa dette. Tak ogsaa den elskværdige Frue Petersen for hendes Brev til mig, siig hende og Deres Søskende, at de maa tro, at denne Sommers Smerter, ikke kan have nogen varmere Deeltagerinde end

Deres forbundne 20

De kjærligste Hilsener til vor kjære Syge!!

Johanne Luise Heiberg.

282. *Fra H. Martensen.*

Kjøbenhavn d. 8de Juli 61.

Kjære Veninde!

Skjøndt jeg Intet Særligt har at meddele, skriver jeg dog disse Linier for at lade høre fra mig og for at takke Dem for de kjærlige Ord, der ogsaa vare til mig i Brevet til min Kone, og for at sige Dem, at jeg stadigt tænker paa Dem. Jeg kan jo vel forestille mig, hvorledes veemodige Erindringer besøge og omgive Dem paa Bonderup. Maatte da ogsaa Haab og Trøst besøge min Veninde! De kjære Børn! Hvor det rørte os hvad De skrev om Børnenes kjærlige Adfærd ved Bordet, kort efter Ankomsten til Bonderup. Børn have dog en Kjærlighedens Instinct i Sjælen og i Kjærligheden er der altid Trøst. Ogsaa vi, kjære Veninde, ville vedblive ret af Hjertet at holde af Dem, og ikke mindst jeg, hvem De viser saa megen Godhed og — vær forvisset om, at jeg erkjender og paaskjønner det — saa megen Overbærelse. —

Min Veninde skriver, at De vilde ønske, at jeg maatte faae nogen Godhed for K. Jeg har ikke saa liden Godhed for ham, som De maaskee antager. Det forekommer mig virkelig, at der er Noget i ham, som jeg tidligere ikke er bleven vaer, og hvormed jeg ikke kan Andet end sympathisere, og jeg troer at have Grund til at antage, at vi gjensidigt kan komme hinanden nærmere. Ogsaa troer jeg at turde sige, at der hos os Begge findes den gode Villie til gjensidig Imødekommen. Vi Mennesker trænge alle til at blive kjærligere, da vilde ogsaa Meget vise sig for os i et mildere og roligere Lys! Denne Følelse skulle vi uddanne i os.

Ogsaa jeg tænker ofte i en stille Time paa Heiberg og hvor Meget der har været os givet i ham! Med sand Glæde har jeg modtaget de tvende sidstudkomne Bind af hans prosaiske Skrifter og læst Adskilligt deri. Hvilken Riigdom af fine

Tanker, Bemærkninger og Iagttagelser og Alt dette gennemtrængt og befordret af store, omfattende Principer. Det er alligevel disse store, usynligt virkende Principer, der give selv den ubetydeligste, tilsyneladende flygtige og ephemere Artikel en Sikkerhed og en Holdning, der til enhver Tid er sjelden. — Saadanne smaae
 5 Artikler kunne lignedes med Blomster, der voxer op af en Sø, hvor de have deres Rødder i Bunden. Dette er Forskjellen mellem Heiberg og de nuværende Critici, at de Sidste søge at producere lignende Blomster, men Søen fattes. —

Paa Fredag reiser jeg paa Visitats i Tudse Herred og kommer saaledes i Deres Nærhed, dog desværre ikke saa nær, at jeg kan aflægge et Besøg paa Bonderup . . .
 10 I Hjembek skal jeg visitere hos Heibergs gamle Lærer Basse. Men da den gamle Mand nyligt har overstaaet en svær Sygdom, vil jeg ikke gjøre Uleilighed i Præstegaarden, men har modtaget en Indbydelse til at logere paa Aggersvold, hvorfra jeg agter at udføre det Hele alene med Capellanen. Men den Gamle skal fortælle mig hvad han mindes om Heiberg og Fru Gyllembourg . . .

15 Guds Kjærlighed være hos min kjære Veninde! Vedbliv i Godhed at tænke paa Deres altid hengivne

H. Martensen.

283. Til H. Martensen.

Bonderup, d. 20 Juli 1861.

Jeg har kjæmpet med mig selv, om jeg skulde skrive Dem til eller ikke; min
 20 Lyst til at skrive forhøiedes ved Deres sidste kjærlige Brev, min Ulyst reiste sig fra, at jeg syntes, at hvis jeg skrev, maatte det blive en Bog og ikke et Brev, saa meget forekom det mig, at jeg gjemte i Sjælen for Dem og kun for Dem. Nu har jeg altsaa begyndt, og Udfaldet vil vise, om det bliver et Brev eller en Bog.

Tak da først for Deres trofaste Erindring af min kjære Heiberg, som ikke et
 25 Øieblik er ude af mine Tanker, Tanker saa veemodige, saa smertefulde.

Min Længsel efter ham griber mig ofte med en saadan Utaalmodighed, en saadan Forsagthed, der kun bliver tæmmet af den ydmyge Underkastelse i Guds Vilje, med hvilken vi ikke tør gaee i Rette. Ak, kjære Martensen, hvad er Længselen dog for en mægtig Smerte! Hvor opfindsom er den ikke til at martre os,
 30 hvor manges Selvbefreidelse lokker den ikke frem fra vort Indre! Og paa alt, hvad Tankerne krympe sig ved at dvæle ved, lyder kun det tunge Svar: For silde! for silde! — Gud har villet, at jeg skulde føle disse Smertes og ikke han; at han vilde have gennemgaaet lignende Tanker, dersom jeg først var gaaet bort, derom er jeg forvisset; Gud har befriet ham for disse og lagt dem paa mig, fordi jeg
 35 vel mere end han trængte til denne Tugtelse. Dette vil jeg tro og altsaa bøie mig for hans Villie. I mange Aar, naar Heiberg gjorde mig et eller andet imod, der gjorde mig vred paa ham, og jeg da om Morgenen saae ham ligge sovende ved min Side, med det ædle Udtryk, der aldrig forlod hans Physiognomi, da tænkte jeg ofte: „Om han nu, i Stedet for at sove, var død? Hvad vilde du da ikke give
 40 for, at disse Øine aabnedes for endnu en Gang at see ind i dem!“ Jeg stjal mig da til at kysse hans Haand, klappe hans Kind, og Vreden var forsvundet. Jeg har altsaa ofte tænkt mig Muligheden af dette Tab; men den Smerte, som dette Tab har efterladt hos mig, det formaede min Phantasie ikke at udmale for mig i dens hele Styrke; jeg kan nu ikke længere kysse hans Haand, ikke længere klappe
 45 hans Kind, jeg kan kun græde over at han ikke mere seer mine Taarer.

I dette Øieblik blev jeg afbrudt, ved at Sara kom jublende af Glæde ind til mig for at vise mig en ny Blomst, hun havde fundet i Græsset. Jeg blev ganske overrasket af hendes Glædesudbrud og af hendes Ord: „en ny Blomst!“ — Hvor skal jeg finde en ny Blomst, der kunde vække mig til Glæde ud over mit Tung-sind. 5

Menneskene seer ikke, hvorledes jeg har det, og ifald, De kjære Martensen, nogensinde har begaaet en Synd imod mig, da er det den, at selv ikke De seer det; dog Feilen maae vel være min og ikke Deres; men visselig er det en Trøst for et stakkels Menneske, som mig, at der er En, som seer og veed, og for hvem ingen Forstillelse og Usandhed gjælder. Kunde jeg kun ret holde mig til Ham, men selv dette svigter mig i denne Tid. Istædet for at sove ind om Aftenen efter min Aftenbøn, sover jeg ind med Tankerne fyldte om min Barndoms Ven; dog Gud vil have Taalmodighed med mig i denne Tid, som i saa mange tidligere, han veed jo dog jeg kommer, og da maaskee fyldigere, inderligere, stærkere end nogen-sinde. 15

Han har sendt mig en stor Smerte, men hvor rørende har han ikke forbarmet sig over mig ved at sende mig tre rare velsignede Børn. De troer ikke hvor søde de kan være, de klynger sig til mig med en Kjærlighed, som jeg synes ikke kunde være større, om jeg var deres virkelige Moder. Forleden Dag, da Sara talte om et fattigt Barn, kom hun til at sige: „Hun har heller ingen Moder ligesom jeg,“ Lilia reiste sig da fra sin Stol, slyngede sine Arme om min Hals og sagde: „Men jeg har en Moder!“ Og strax klyngede de to Andre sig tæt op til mig og sagde: „ogsaa jeg! ogsaa jeg!“ Om Aftenen naar jeg siger dem Godnat i Sengen, er det næsten ikke muligt for mig at slippe bort igjen; En beder mig om endnu Eengang at maatte kysse min Haand, en Anden om at kysse mine Øine, en Tredie min Mund. De ere mig alt ganske uundværlige. Tro ikke at jeg er en Utaknemmelig og ikke takker Gud for hans Godhed og Hjelp i min Nød. Jeg takker ham, som jeg i min Smerte formaaer, men, jeg føler det, ikke som jeg burde. Vi ere saa stærke i Bøn-25 nen, vi skrøbelige Mennesker, naar vi have noget at bede ham om der ligger os paa Hjerte, at attraae, men desværre, saa slappe i Takken. Vi glemmer saa ofte at takke, medens vi aldrig glemmer, aldrig trættes ved at anmode, ved at bede ham om det, vi ønsker. Jeg bebrejder mig denne slette Egenskab saa tidt, men den gamle Synd vender dog tilbage. 30

Jeg har havt en tung Tid her paa Bonderup! Det var et dumt Cujonerie af mig, ikke at turde samle det samme Selskab her iaar, som ifjor. Smerten havde ikke været større, og jeg havde da havt min kjære Veninde hos mig, den første Qvinde, til hvem jeg uforbeholdent kan tale, uden Frygt for at blive misforstaaet, eller frastødt ved paa en exalteret Maade, at gaae ind i min Stemning. Det er ikke alle givet at kunne tale med en Bedrøvet, der hører en Fiinhed i Sjælen til, som de færreste besidde, men som netop vor Veninde har sin Styrke i. Den exalterede Medfølelse lukker os til, vi føle, at Smerten er en for fiin Plante, til at den taaler at tages paa med saa stærke Greb. Vi blive kolde ved denne ublufærdige Varme, og trækker os tilbage. 40

Et Par Dage forinden jeg forlod Kjøbenhavn havde jeg da et Besøg af Hall, det maa jeg dog fortælle Dem. Da det ubegribelige Menneske traadte ind af Døren og rakte mig Haanden, forsikrer jeg Dem, at han skjælvede saaledes, at 45

hans Haand sittrede i min. Paa den meest kjærlige Maade forsikkrede han mig om sit uforandrede Venskab, om den Sorg han havde følt ved Heibergs Bortgang, ja, tilføiede, at maaskee Ingen havde følt det smerteligere end han. Han sagde, at jeg for alting ikke maatte tro, at det var Kulde der havde gjort, at han først nu
5 søgte mig. Jeg svarede ham, at det havde jeg heller ikke troet, men at jeg deri havde seet det bekjendte Mandfolk-Cujonerie, der frygter for en Fruentimmer-Scene af alvorlig Art, men at jeg lovede ham, at han hos mig ikke havde en saadan at befrygte, da jeg stille og rolig kunne tale med ham om vort Mellemværende. Nu blev alle de gamle Theater-Historier bragt paa Bane, ikke af mig, men af
10 ham der lod til at føle Trang til at gennemgaae dem. Dette førte, som De kan tænke, ikke til noget videre Resultat. Jeg sagde ham at hans Feil var, ikke at vilde bekjende sin Uret mod Heiberg, og saalænge han ikke vilde det, kunde vi ikke komme hinanden nærmere i denne Sag. Paa en hjertelig og meget godmodig Maade svarede han, at han gjerne vilde bekjende at der maaskee var begaaet Mis-
15 greb fra hans Side, men det vidste han, at hans Venskab for Heiberg og mig aldrig kunde have ført ham til at handle underfundig imod to Mennesker der var hans Hjerter saa nær, som Ingen anden, og om vi end aldrig mere sees, kjære Fru Heiberg, vedblev han, saa vil min Godhed og Hengivenhed for Dem, uforandret blive den Samme. Jeg sagde ham nu venligt og aabent, at ifald han ønskede imel-
20 lem at see og tale med mig, da skulde jeg venlig modtage ham, forvissat om, at jeg handlede i den forsonlige Heibergs Aand, men at han ikke maatte anmode mig om at komme i hans Huus, thi det var nu for sildig. Den, fra hvem den fulde Forsonlighed skulde komme, var desværre ikke mere, og Heibergs Kone kunde ikke for Verdens Øine tilkjendegive, at hun ikke anerkjendte den Uret der var
25 begaaet imod ham, og saaledes vilde Sagen tage sig ud ifald jeg atter sluttede mig venskabelig, i dette Ords fulde Betydning, til den, fra hvem Uretten var ham tilføiet. Han studsede noget ved denne halve Forsonlighed, og den Smerte, der i dette Øieblik malte sig i hans Træk, troer jeg var sand og inderlig følt. Efter nogen Betænkning, sagde han, paa en meget elskværdig Maade, idet han rakte mig Haanden, „jeg kan vel sætte mig ind i Deres Tankegang, og forstaaer Deres Følelser“.
30 — Efter at have glædet sig over de tre Smaa, skiltes vi venlig og forsonlige ad. Vi have saaledes udtalt os for hinanden, og uagtet han talte om at komme igjen, sikkert for sidste Gang i mit Huus, thi netop det, jeg nægtede, er jeg bange for var det, han især ønskede. Tiden vil vise om jeg heri gjør ham Uret, jeg vilde ønske at jeg gjorde det. At Fruen ikke bryder sig om denne Forsoning, under lukt
35 Log, og at denne er en slem Streg i hendes Beregning er vel uden for al Tvivl. Jeg tænker nu virkelig paa at bygge mig et Huus i Rosenvænget. Jeg synes ikke, at kunne anvende den uventede Gave fra Heibergs Haand, bedre, end ved et saa varigt Minde. Jeg har i disse Dage maattet tage min Beslutning, thi der er
40 ingen Tid at spille, ifald jeg skal kunde flytte ind paa den Tid jeg bliver nødt til at forlade min gamle Bolig. Min Broder er i Sommer i Stokholm, saa jeg har atter tyet til den utrættelige Kriegers Hjelp. Ogsaa maa man ved slige Leiligheder have en Jurist der kan opsætte Contragterne, ifald der ikke bag efter skal reise sig Ubehageligheder. Skal jeg nu atter have Skjænd af Dem for dette, eller er De
45 rimelig og billig? Andræ, der interesserer sig for denne Sag, sagde, da jeg sidst talte med ham: „en trofastere, tausere, og beskednere Ven finder De vanskeligere.“

Den hele Plan var, imidlertid for kort siden opgivet, thi Overslaget oversteg min Formue. Der har imidlertid viist sig en Udvei, som jeg mundtlig skal fortælle Dem naar vi atter tales ved; jeg haaber den vil have Deres Bifald. Efter en Tegning af Herholdt bliver Huuset bygget, og inden kort Tid begyndes der herpaa.

d: 28 Juli.

5

Min Broder er nu vendt tilbage fra Sverrig, og har faaet Fuldmagt af mig til at underskrive Contragterne, saaledes seer De at Sagen er afgjort. Det er tungt at jeg egentlig ikke glæder mig videre ved det Hele, men jeg er kjed af den evige Flytten frem og tilbage; alt gaaer nu saa tungt, hvad før gik saa let. Man skal jo bo et Sted, og Børnenes Lærdom kan jo i Fremtiden ikke afbrydes i 4 Maaneder. 10 Paa dette Sted vil jeg kunde bo Vinter og Sommer, og det er især dette der har bestemt mig. Giid der nu maa være Held og Lykke ved dette nye Foretagende, og giid De, min kjære Ven, og Deres, længe maa være blandt de af mine Venner der vil glæde mig i dette nye Hjem. Jeg havde i Tankerne glædet mig for nogle Aar siden, at min kjære Heiberg og jeg, som gamle Ægtefolk skulde ende vore Dage 15 paa Bonderup, jeg tænkte mig aldrig yngre end han, og var det i Grunden heller aldrig.

Nu ender jeg vel, ifald Gud vil, i dette nye Huus, uden Den, der egentlig gjorde vort Hjem til hvad det var. Gud være lovet at jeg ikke først nu erkjender dette, men at jeg altid har seet op til ham, som han fortjente. De troer ikke hvor 20 Sjæle-mat jeg føler mig i denne Sommer; er Veiret slet, er jeg trist over ikke at kunde komme ud, er det godt gider jeg ikke gaae ud, og Gud maa vide hvad der blev af mig om ikke Børnenes Munterhed, og den idelige Optagen af min Tid, som disse kræver, holdt mig oppe.

Her har været adskillige Besøg, saavel Herrer som Damer. Min Broder og 25 hans Familie har været her i nogle Dage, og for Øieblikket er Frøken Harboe her, og om nogle Dage kommer Frøken Løvmann, men trist er og bliver Alt omkring mig og i mig. Lang falder Tiden mig ikke, tvertimod, jeg fortvivler over, at Dagenes løber fra mig uden at jeg synes at udrette noget i dem. Jeg har dog læst en Deel i Sommer. For Øieblikket læser jeg Eckermanns Gespræche mit Goethe. Hvad 30 dog den Goethe er for et mærkeligt Menneske! Det rører mig at læse om ham, maaskee fordi der er noget forunderlig Aansbælgnet mellem ham og Heiberg. Mange af hans Bemærkninger og Udtalelser, saa godt som i alle Retninger, er ligesom om jeg hørte Heiberg tale. Hvor ere de nu begge? Til hvilket Punkt, af det vi haaber paa, ere de komne? Ere de glade over at have brudt Larven der 35 bandt dem til denne Jord, eller føle ogsaa de Længsel og Savn? De arbejder og stræber vel endnu bestandig mod Maalet, det Høieste. Herren løfte sine Øine paa dem og give dem Fred!!

I disse Dage mister jeg vel min gamle Ven Collin. Han kæmper mellem Liv og Død. Den Ene gaaer efter den Anden, og man bliver tilsidst et eensomt Træ i 40 Skoven. Goethe siger hos Eckermann: „Wenn ich auf mein früheres und mittleres Leben zurückblicke, und nun in meinem Alter bedenke, wie wenige noch von denen übrig sind, die mit mir jung waren, so fällt mir immer der Sommeraufenthalt in einem Bade ein. Sowie man ankommt, schlieszt man Bekanntschaften und Freundschaften mit solchen, die schon eine Zeit lang dort waren und die in den 45 nächsten Wochen wieder abgehen. Der Verlust ist schmerzlich. Nun hält man

og ere levende gennemtrængte af hele denne jordiske Tilværelses Elendighed og Forfængelighed. Thi ved den enkelte Lidelse, det enkelte Savn, som Herren paa-lægger os, vil han føre os til at føle den store Grundsmerte og Grundlidelse, hvor- under denne Tilværelse sukker, at vi, naar vi bringes til at erkjende Intetheden i enhver jordisk og verdslig Trøst, maa blive modtagelige for det store Kjærlig- 5 hedens Under, der vil frelse os!

Eckermann om Goethe er en fortreffelig Bog, til hvilken jeg oftere er vendt til- bage, og jeg har under Læsningen følt hvad De saa sandt udtaler om Goethe og Heiberg, og det i saa mange Henseender Beslægtede i Natur og Aandsretning. De spørger: hvor ere de nu? til hvilket Punct af det, vi haabe paa, ere de komne? 10 Dette Spørgsmaal oversætter jeg saaledes: I hvilket Forhold ere de nu komne til den nye Blomst? Og da spørger jeg ikke saa meget om deres Arbeiden og Stræben, men spørger snarere: Hvilke Gjennembrud af den forløsende og skabende Naade have nu fundet Sted? O at den nye Blomst nu maatte lyse og dufte for dem i hele sin saliggjørende Herlighed! Da opfyldes Velsignelsens Ord: Herren løfte sit 15 Aasyn paa dig og give dig Fred! Han løfte sit Aasyn ogsaa paa os, kjære, gode Veninde!

Tak for den Kjærlighed, hvormed De omtaler min Virginie. Hun er Dem ogsaa af Hertet hengiven. Hun hilser Dem og takker for Deres sidste Brev, som hun modtog igaar. Hun opsætter Besvarelsen til hun kommer til Kbhvn, da hun ogsaa 20 haaber nærmere at kunne sige, naar hun kan besøge Dem paa Bonderup, med Jo- sepha, hvortil hun glæder sig. Paa Onsdag tage vi til Byen. Det træffer sig saa- ledes, at jeg den 25de August skal indvie Johanneskirken. Herren skjænke Dem sin Trøst paa denne Sorgens og de tunge Erindrings Dag! Paa saadanne Dage skulle vi sige til os selv med David: Bi efter Gud! du skal endnu takke ham, 25 thi der er megen Frelse fra hans Ansigt!

Jeg har en venlig Hilsen til Dem fra Paludan-Müller. Jeg spadserede forleden en lang Tour med ham i Slotshaven og igaar vare vi, hele Familien, hos ham og Kone i et Formiddagsbesøg. Han har et nyt poetisk Arbeide færdigt, der udkom- mer til Efteraaret. Videre meddeelte han ikke derom. Han er legemlig svag, men 30 aandsfrisk og glad.

Med Deres Udtalelse til Hall maa jeg ganske samstemme. Uagtet hans Cha- rakterfeil spores dog det gode Naturell. Dersom han spurgte mig om mit Raad, vilde jeg raade ham uagtet de af Dem udtalte Begrændsninger dog at modtage Deres Tilbud og oftere at gjentage sit Besøg! Han gjør det sikkert ogsaa af sig 35 selv. — Forøvrigt synes det Tidspunkt nu at nærme sig for Hall, da han skal prøve nogen Modgang i det offentlige Liv. Hans hele Politik har hidindtil kun været en vedvarende Forfatnings- og Udsættelsespolitik og nu kommer Afgjørelsen nærmere og nærmere. For Øieblikket kan man dog ikke bedømme, om den gjæ- rende Opposition imod ham er retfærdig eller ikke, da Oplysningerne ikke fore- 40 ligge. Og i Almindelighed kan man sige, at det neppe vil være muligt for nogen Udenrigsminister under sine Forhandlinger med de fremmede Magter at tilfreds- stille de herværende bladskrivende Fanatikere. Men uhyggelig er den hele Til- stand. Og den bliver det end mere, naar man seer den tilbedede Konge tilligemed sin høitagtede og almeenyndede Gemalinde at drage omkring i det glade og jub- 45 lende Folk. Vidste man det ikke bedre skulde man jo troe, at noget ganske Ual- mindeligt var skeet eller udrettet og at vor Tilstand var den lykkeligste, mest

blomstrende og beroligende af Verden og at man nu kun behøvede at hengive sig til Lystighed og til Fester!

Jeg slutter med at gjentage det sidste Ord af Deres Brev: Lad os holde sammen, et Ord som alle Bedre i denne Tid bør tilegne sig. Lad os, medens vi til alle
5 Sider ere omringede af det Helliges Carricaturer, gjensidigt styrke hinanden i Troen paa det i Sandhed Hellige og i Haabet om at alle sande Idealer dog tilsidst ville seire, om end gennem en Lidelseshistorie.

Deres af Hjertet hengivne

H. Martensen.

10 Jeg haaber at tale med Krieger forinden hans Afreise til Italien. —

Nu siger min Kone mig, at dette Haab er forgjæves, da han reiser som idag eller imorgen.

285. *Til Edvard Collin.*

Bonderup d. 31 August 1861.

I denne for mig saa tunge Uge, skulle jeg altsaa modtage Budskabet om min
15 ædle Vens Død. I Aften, den samme Aften, da i Dag for et Aar siden det smerteligste mødte mig, idet min kjære Heibergs Liig førtes bort fra dette Sted, hvor jeg drog ind fuld af Haab om hans Helbredelse, denne samme Aften, skulde Budskabet om et nyt Tab bringes mig. Hvor nær mit Hjerte var knyttet til Deres elskelige Fader veed De. Hans store Begavelse, hans i Sandhed liberale og humane Aand,
20 men frem for Alt, hans hjertens Godhed, det reent Menneskelige, der følte ved Andres Sorg, dealte Andres Glæde, disse Egenskaber maatte binde Alle dem, der som jeg havde den Lykke at kjende ham, med faste og inderlige Baand. Med hvor megen Beundring fulgte jeg ham i de sidste Aar af hans Liv, og uforglemmelige ere de Aftener mig, da jeg ene sad hos ham, den milde, venlige Olding, for hvem
25 man saa uforbeholden kunde udtale hvad Sindet var betynget af, vis paa Medfølelse. Med hvilken Stilhed, Taalmodighed, Resignation ventede han ikke paa Timen der skulde føre ham derhen hvor vi Alle haabe igjen at see de milde, kjærlige dybsindige Øine, høre den stille Røst udtale det forstandige Ord.

Jeg forstaar at hans Børn i den sidste Tid maatte, for hans Skyld, ønske en
30 Ende paa hans Tilstand, men jeg veed og forstaar ogsaa, at nu da Ønsket er opfyldt, hvilket smerteligt Indtryk Afgjørelsen efterlader og vil efterlade i Deres Kreds. En Plads staar tom hvorpaa Ingen vil kunne erstatte den elskelige Skikkelse. Lad det da være Dem og Deres Søkende en Trøst, at omkring denne Plads, hvorpaa den kjærligste Fader sad, sluttede en kjærlig opoffrende Børnekreds sig
35 der følte og skattede hvad de besad i en saadan Fader. Bring dem Alle min inderlige Deeltagelse i en Sorg jeg deeler, som om jeg hørte med til hans Børnekreds.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

286. *Til Henrik Hertz.*

d: 10 November 1861.

40 Tak, kjære Ven, for det Tilsendte! Forinden Deres Gave kom havde jeg isinde at skrive Dem et Par Ord til, for at lade Dem vide, at Prøven i Onsdags lovede et godt Resultat. Wiehe var paa rette Vei, og er han først paa denne, da er jo Udfaldet temmelig vist. Jeg vilde ønske at det samme maa kunde siges om mig.

Jeg har i Sommer levet mere med Dem end De troer. Veed De hvorved? Gjen-
nem det lille Digt De engang sendte mig.

„Der er Taarer Ingen kan beskrive
Taarer, — etc. — etc.

Med dette Digt er jeg gaaet tilsengs, med det er jeg staaet op. Ak, disse Ord 5
passede desværre for vel til min Stemning.

De er velkommen paa den fjerde Prøve, giid De da maa være tilfreds med
Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

287. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 12te Nov. 1861. 10

Kjære Fru Heiberg.

Deres Skrivelse glædede mig som hver, selv den mindste Billet, jeg faaer fra
Dem, uagtet jeg bedrøvedes over Deres Ord angaaende det lille Digt „I Udlandet“.

At Wiehe har behaget Dem, er jo rart. Jeg vil haabe, at ogsaa Mantzius i sin
indgribende Rolle gjorde Fyldest. At De vil opfylde enhver af Deres Rolles For- 15
dringer og give den Glands ved Deres Genie, derom tvivler jeg intet Øieblik.

Jeg vilde nu blot ønske, at Publikum og Kritiken maatte forstaae det Motiv,
der bringer Fru Thompson til i den 4de Scene at mystificere Doctoren. Ved selve
Forestillingen har det dog ingen Nød. Deres livlige, muntre Fremtræden strax fra
Begyndelsen vil tilstrækkelig forklare hendes Indfald, hendes Lyst at tugte Doc- 20
toren og tage Sagen fra den lystige Side. Fru Thompson anfører desuden selv i
3^{die} Scene adskillige Grunde til at bruge denne Omvei; men det vigtigste Motiv
anfører hun ikke og er sig heller ikke tydelig bevidst, eller vil ikke vedkjende sig
det. Men der peges allerede derpaa i denne Scene (hendes Svar til Emilie: „Vi
stakkels Mennesker ere ofte nødte til“ o. s. v.), og det bliver, som jeg troer, ganske 25
tydeligt i Handlingens Forløb, især i 3^{die} Act, bl. a. i Slutningen af 5te Scene, hvor
hun omtaler det Indtryk, Sir Oliver gjorde paa hende hos Wilsons. Det er hendes
Følelser for ham, der ere vaagnede paany, det er dem, der bragte hende til at op-
søge ham i London, og det er hemmeligt dem, der nu lade hende gribe den Tanke,
at introduceres hos ham gennem Doctorens selsomme Idee, vis paa, at den under- 30
lige Forestilling, han kunde give Englænderne om hende, vilde forsvinde for Vir-
keligheden og ved det første Møde. Jeg har tænkt mig, at det, skjøndt under en
utydelig Bevidsthed maatte være fristende for hende gennem Doctoren pludselig
at bringes hans Hjerte saa nær og give hans ædle Følelser et Impuls til at vaagne
paany. 35

Jeg nedskriver dette, fordi det virkelig interesserer mig at vide, om Situationen
strax har viist sig saaledes for Dem, eller om De har tænkt Dem det noget ander-
ledes. Det er forøvrigt min Trøst, at netop Deres Spil vil blive saaledes, at denne
Opfatning vil paatrænge sig Tilskuerne af sig selv. Man vil, uden at det Lystige i
Scenerne med Doctoren lider mindste Afbræk, i hendes Møder med Sir Oliver ane, 40
at der er en dybere Grund til Mystificationen, og Mere behøves der jo ikke.

Deres hengivne Ven og Beundrer

H. Hertz.

288. *Til Henrik Hertz.*

d: 13 November 1861.

Kjære Professor Hertz. Det er meget behageligt under Indstuderingen af en Rolle, at modtage et Brev fra Forfatteren der viser os, at vi ere paa rette Vei, og har seet hvad Forfatteren har villet. Jeg er fuldkommen enig med Dem i Alt, 5 det gjælder nu om at tydeliggjøre for Tilskuerne hvad man vil, at de skal kunne begribe. Det forekommer mig, at Mantzius er heldig i Rollen, og vi vil saaledes haabe, at De kjære Ven, vil faae Glæde af dette lille fine Arbeide. Rosenkilde er død! Ak, man staar snart som et eensomt Træ paa Heden!

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

10 289. *Til Julie Sødring.*

d. 19 November 1861.

Kjære Veninde! Jeg havde alt været hos Dem, dersom jeg ikke havde anseet det for min Pligt mod Dem og Deres Smaa, at opsætte mit Besøg. Min lille Anna har nemlig faaet noget, som seer ud som Skoldkopper, jeg tør altsaa ikke udsætte Dem for Smitte.

15 Tro mig, at Deres Faders Død ogsaa hos mig har vakt Veemod og Smerte. Barndoms, Ungdoms, og jeg kan jo gjerne sige, Alderdoms Minder, have vandret om i mine Tanker. Lykkelig den, der som han bevarer Aandens Friskhed til det Sidste. En ny Begyndelse er han nu gaaet imod. De første Christne kaldte Døden en Fødsel; ja, kjære Veninde, dette Haab klynge vi os til for vore kjære Af- 20 døde. En ny Fødsel! En Fødsel under lykkeligere Betingelser end dem vi stakkels Mennesker her have at kjæmpe med.

Da jeg bandt Krandsen til Deres Faders Kiste, maatte jeg tænke paa en Krands, han en Aften havde hængt ind paa mit Værelse under Opførelsen af Tonnetta, en Rolle hvis Udførelse havde glædet ham. Saaledes binde vi Krandsen for hin- 25 anden, En i Glæde, en Anden i Sorg, men Hjertelaget er eens i begge. Jeg har, i dette tunge Aar bundet 6 sørgelige Krandsen for mine afdøde Venner, men vi vil, som sagt, trøste os med, at Døden ikke er en Slutning men en Begyndelse.

De har længe været forberedt paa Deres Faders Bortgang, men ak! Jeg veed det, jeg har erfaret det, hvad en saadan Forberedelse betyder; kommer Øieblikket, 30 det Store, det Smertelige, da ere vi ikke forberedte thi vi kjendte ikke Smertens, Savnets Styrke. Gud trøste Dem og os Alle.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

290. *Digt af H. C. Andersen.*

[før 8. December 1861].

Johanne Louise Heibergs Statue af H. V. Bissen.

35

Omkring dit Billed her i Marmorstenen
Et Folk taknemlig slynge Laurbærgrenen;
Der gror en ny, hver Gang Du sees paa Scenen.

H. C. Andersen.

291. *Fra Henrik Hertz.*

Kjøbh. d. 24de Jan. 62.

Kjære Fru Heiberg.

Jeg kan ikke opsætte at sende Dem, strax efter det første Indtryk, min inderligste Tak for igaar Aftes. Som alle de Roller, De har optaget paany, viser ogsaa Deres Udførelse af Tonietta et fornyet Studium, en dyb Opfatning af alle Characterens og Situationens Enkeltheder. I Særdeleshed er jeg henrykt over den isandhed italienske Lidenskab, der overalt hvor det kræves bryder frem af den, som man nu saa tydelig forstaaer, kun ved Forholdenes Magt indesluttede og betagne Natur, det sydlige Liv, der da kommer til sin fulde Rettighed. Deres forrige Udførelse staaer meget levende for mig, saa jeg paa alle Hovedpunkter kunde sammenligne den med den nuværende, og saa fortrinlig den var, maa jeg dog nu beundre hvad Deres Kunst endmere har tilegnet sig. Monologen i 1ste Act, Scenen med Sir William i samme, Scenerne med Ladyen kan jeg, men blot eksempelvis og blandt saa mange andre Momenter, anføre som ypperlige. Kun Monologen i 3^{die} Act 2^{den} Scene tiltalte mig maaskee mere saaledes som De forrige Gang udførte den. De stod dengang i Proscenium og gennemgik Brevets Indhold som en virkelig Dialog; der var heri megen Ynde. Endnu maa jeg tilføie, at ogsaa det Costume, De dennegang har valgt, er smukt og malerisk. Som Smaating vil jeg kun bemærke, at det sorte Slør, hvormed De heelt indhyllede Ansigtet i 4de Act 2^{den} Scene, og det graa Shawl hvormed De i Slutningen kommer ind, ikke synes mig af saa god Virkning, især da det første gjør ældre.

Fru Sødring overtraf min Forventning; A. Rosenkilde imiterede Foersom og var ulastelig i Maske og Gestikulation, men ellers lidt for cynisk, [hvad] der ved Brevets Oplæsning vist har skadet noget. Her var De uforlignelig.

Min Kone forener sin Tak og Beundring med Deres hengivne
H. Hertz.

292. *Til Henrik Hertz.*

d: 26 Januar 1862.

Tak, kjære Professor Hertz, for Deres venlige Brev! Hvor glad jeg er over, at De med Bifald har bemærket de smaa Forandringer i Tonietta kan De vel tænke. Det gjør mig ondt at vi ikke er enie om Monologen i tredie Akt. Til mit Forsvar vil jeg imidlertid bemærke, at medens aldrig nogen tidligere har omtalt denne Monologs Skjønhed for mig, er der nu Flere, som utrykkelig har udhævet denne, med tilføiende, at det er, som et heelt Maleri at see Tonietta siddende ved Madonnas Fødder overladende sig til sit stille Svermerie. For mig er denne Maade at sige Monologen paa en stor Lettelse. Det er mig altid en Plage at sige en Monolog forand Lamperækken, Illusionen ophører næsten altid, man tænker paa et Publicum og en Skuespiller, og det er næsten umuligt at komme i den Illusion, at hvad der høres er en stille Tanke. Her har De min Grund til Forandringen.

Vær nu ikke vred over, at jeg denne Gang ikke føier Dem, De veed hvor gjerne jeg ellers gjør det. Om at fremsige Monologer, glæder jeg mig engang, ved Leilighed, at udvikle mine Anskuelser for Dem og at høre Deres Mening herom.

Skriver De snart noget for Theatret? Husk paa, vi have Ingen uden Dem.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

293. Til H. Martensen.

17 Mai 1862.

Min kjære Ven! Jeg har i disse Dage gennemgaaet en Forfængeligheds Kamp ved nemlig at skulle sende Dem en Deel af de Breve, som jeg skrev til min kjære Heiberg paa min Badereise, for at De derimellem muligviis kunne finde et eller 5 andet, der var værdig til at optages i Brevsamlingen. Kampen har især bestaaet i, at jeg er forlegen over, at De skal see mit Jaskerie i Stiil, i Orthographie, i Uklarheden i Udtrykket paa saa mange Steder. Jeg har nu overvunden min Forlegenhed, da der dog ikke er nogen i Verden der er nærmere til at læse disse fortrolige Meddelelser end De, min kjære Ven, og Deres mig kjære Kone. De vil begge med 10 Kjærlighed see paa det Væsentlige og springe det Uvæsentlige over. Jeg har ikke været istand til at vælge imellem disse Breve det maa Andre gjøre der kan læse dem roligere end jeg har været istand til; saa mangel en kjærlig Ytring, saa mangt et feilslaget Haab har ret ved Gjennemlæsningen gjort mig saa veemodig, saa tung om Hjertet. Lad min kjære Veninde læse dem først og give Dem et eller 15 andet der kunde være Spørgsmaal om, gid De maa kunde stave Dem igjennem denne Rune-Skrift uden al for megen Uleilighed. Krieger har igaar faaet nogle af Heibergs Breve og lovet at bringe dem til Dem.

Tak for sidst, min udmærkede Ven! Jeg er ret glad ved Tanken om, at et saadant Værk engang skal forøge Deres Betydning for vor religiøse Udvikling; 20 Himlen give Dem Tid og Kræfter til at fuldføre hvad saa kraftigt er begyndt.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

294. Fra Thomasine Kellermann.

Neumünster 20. Mai 1862.

Kjære Fru Heiberg!

25 De vil vist undskylde mit forsinkede Svar, og Oversendelsen af de Breve De i Deres Brev omtale, naar jeg siger Dem, at jeg var syg, endogsaa sengeliggende flere Dage da jeg modtog det. Jeg har nu efterseet alle min elskede afdøde Moders efterladte Breve, desværre finder jeg ingen af den gode Heibergs Haand, som 30 gjør mig saa usigelig ondt, da jeg dog med Vished veed, at hun en sjelden Gang har modtaget et Brev fra ham; jeg var i Kiel i min Søsters Huus, da Ludvig meldte Moder Tante Sines Død, men hun har da jeg senere engang besøgte hende fortalt mig, at det havde været et saa rart elskværdigt Brev han havde skrevet til hende, at det 35 ret smerter mig, ikke at kunde sende Dem det; jeg formoder at Moder har sendt det til en af de langt fraværende Søstre; Sophie var dengang netop i Gotha, maa-skee er det kommet derhen; jeg har skrevet til Lene Samwer derom, ogsaa til Ungarn til min Søster Wille vil jeg nævne det, og hvis det eksisterer endnu hos Nogen i vores Familie, kan De være vis paa kjære Fru Heiberg, at det saasart jeg faaer det, skal blive Dem tilstillet.

Iaften sender jeg Dem alle Breve som den kjære Tante Sine har skrevet til 40 Moder i en lang Række af Aar; jeg lægger med fuld Tryghed disse Breve i Deres Hænder, og beder Dem betragte dem som en Gave, min Moder, hvis Hjerte de vare kjær, har efterladt til Dem. Det vil sikkert interessere Dem i høi Grad at gaae denne Correspondence igjennem; den inderligste Kjærlighed og høieste Fortrolighed forband vore to kjære Afdøde, det lyser ud af hvert Ord Tante skri-

ver, og jeg kunde næsten misunde Dem kjære Fru Heiberg, hvis Svarene fra min Moder, som jeg formoder ere i Deres Eie om de ere til endnu, skulde læses af Dem; dog nei — det er dog ikke Tilfældet, jeg har saa mangt et kjært uforglemmeligt Ord fra hende, at jeg tværtimod vil ønske De have denne Erindring om hende. Jeg har kun løseligen kunnet gjenneemgaae disse Breve; Familieforhold 5 blive berørt, en enkelt Hemmelighed antydet, hvortil der mangler Nøglen, Bekjendelser sagt i største Fortrolighed; dog De vil selv bedst bedømme, hvad der egner sig for Andres Øine, og hvad kun for Deres. Det vil røre Dem, at see Heiberg saa ofte omtalt, som Dreng, som ungt Menneske, til alle Tider var han sin Moders Afgud, og han har visseligen ogsaa været den kjærligste bedste Søn for 10 hende. Hos mig er der vaagnet en usigelig Længsel efter min Moder ved at see disse mange kjærlige Ord henvendt til hende, ogsaa efter Tante følte jeg Længsel, og elsker hende og er taknemmelig for den store Kjærlighed hun altid bevarede min Moder Livet igjennem; jeg gjorde mig derved Umage, at tænke mig begge disse Kjære, i deres gode fordums Dage da endnu ikke Alderdom og al Slags 15 aandig og legemlig Svaghed havde forandret dem, ak! saameget, saa man næppe tænkte, det vare de samme Mennesker, der tidligere udbredte Glæde og Trøst i deres Kredse, og Liv og Behagelig[hed] hvor de kom hen.

Men jeg taler og taler, og tænker ikke paa, at det vist er ubeskedent, at skrive saa langt til Dem, men jeg veed ikke hvorledes det er, det er mig behageligt at 20 skrive til Dem, saa sjelden jeg har haft den Glæde at see Dem, saa forekommer De mig dog slet ikke fremmed; jeg troer det er ikke allene fordi De vare Ludvigs Kone, som vi Alle have holdt saa meget af, og fordi jeg veed De er elskværdig, men især fordi jeg altid hudsker hvor høit min Moder stilte Dem, og elskede Dem, ak min søde Moder! Ved et Brev der er til mig fra Tante Sine i Anledning 25 af Georg laae nogle Ord fra Moder, jeg lader dem blive derved.

Lev vel kjære Fru Heiberg, gid De maae have en god Sommer med Deres smaae Piger. Min Søster Louise hilser Dem venligst.

Deres hengivne

Thomasine Kellermann. 30

295. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 14. Juni 1862.

Jeg kan ikke opsætte at takke Dem, bedste Fru Heiberg, for den nye Gave, De har sendt mig, de udkomne Breve fra og til Heiberg, hvis Publication jeg langtfra ventede allerede nu. Som De kan vide har jeg læst dem med den største Interesse. Denne Samling kan betragtes som hans Biographie; man følger med 35 ham ligefra Drengæarene gennem Universitets- og Skribentlivet indtil den sidste Tid, indtil de smukke Breve, han tilskrev Dem til Marienbad. I denne Række er Brevet til Ørsted fra 1825, som Etatsraad Krieger allerede havde omtalt for mig, af stor Betydning; ligeledes et Par andre Breve til og fra Ørsted angaaende Rolf Krage. Meget interessante ere Fru Gyllembourgs Breve til og om Sønnen, 40 Mynsters Kritik af Fregatskibet Svanen osv. Hvor stor Glæde Heibergs Meddelelse til Collin fra 1836 angaaende min Forfatter Virksomhed har forskaffet mig, kan De vel forstaae. Dersom jeg ikke vidste det forud, maatte jeg af denne Meddelelse kunne see, hvilken oprigtig hengiven Ven jeg allerede dengang besad i Heiberg.

Min Kone, der ogsaa med stor Fornøielse har læst denne Brevsamling, vilde for nogen Tid siden besøgt Dem, men traf Dem ikke hjemme. Nu have hun og jeg tænkt at besøge Dem i Compagnie, men vilde helst træffe en Tid, da det uleiligede Dem mindst. Vil De med to Ord, lagte i en Brevkasse, i den Anledning give os et
 5 Vink? Jeg længes meget efter mundtligt at takke Dem for saa Meget, jeg i den forløbne Vinter blev Dem skyldig.

Deres hengivne Ven

H. Hertz.

296. *Fra Maria Welding.*

Kjøbh d 18de Juni 1862.

Kjære elskede Tante Hanne!

10 Tusind Tak for din kjærlige Opmærksomhed. Du kan troe jeg blev rørt over, at modtage den dyrebare Erindring om Heiberg og Fru Gyllembourg, som du jo nok veed jeg holdt saa usigelig meget af. Ved at læse Heibergs og hans Moders Correspondance, kom jeg saa levende ind igjen i Deres Caracteer og Personligheder, at mangt et oplevet Træk, paanye fremstod for min Hukommelse. Det var
 15 med den eiendommelige Glæde, hvormed man erindrer sig elskelige og udmærkede Væsner, især kom jeg saa naturligt til at erindre den Tid da jeg kom saa meget ud hos Eder paa Bakkehuset, hvor jeg da ofte spadserede med Fru Gyllembourg i Rahbeks gamle Have. Der fortalte hun mig engang, at da hun, var paa min Alder, 17 Aar; da var hun en gift Kone, og havde allerede sin lille Ludvig. At hun paa Bakkehuset havde haft gode Venner i Rahbek og hans Kone, og
 20 nu var det forunderligt for hende, at see Heiberg som en allerede ældre Mand, og hun selv eiede i Georg Buntzen en forynget Søn, men som hun frygtede for muligt ikke vilde blive gammel. Ogsaa Heiberg huusker jeg saa tydeligt fra hiin Tid, jeg holdt af ham, og frygtede dog for ham, thi jeg følte saa tydeligt hans
 25 umaadelige Overlegenhed over Alle Andre. Troe ikke kjæreste Tante at jeg imellem disse Erindringer, har glemt vore Vandringer i Søndermarken, meget godt høstede jeg der, af dine Samtaler, og naar vi vandrede hjemad, da havde vi gjerne plukket Skov-Jordbær, og trukket dem paa et Græsstraee til Heiberg. Husker du da I senere boede paa Halls Landsted, hvorledes Heiberg og jeg morede os over at
 30 skumle lidt over Hall? Du og Fru Gyllembourg tog ham i Forsvar, men Heiberg sagde en Dag: Stakkels Mand! han lider alletider af Opstød, og jeg kaldte ham ved det mindre smukke Navn: Et Sviin. At Fru Gyllembourg var Forfatterinden til en Hverdags-Historie, det har jeg alletider troet. Da jeg som Barn læste Hvidkappen, da følte jeg mig lidt ubehageligt berørt, af den deri beskrevne uartige
 35 Tøs Malvina, thi jeg var i den Alder, ikke saa ganske fri for enkelte af hendes Uoder, men den hjalp tillige til at forbedre mig, da jeg nødigt vilde ligne hende. Jeg sidder her og fordyber mig saa aldeles i mine Erindringer at jeg reent glemmer, at det kommer til at gaae ud over din Taalmodighed, naar du skal læse mit lange Brev. Derfor Tak endnu engang for den Glæde du har gjort mig til en
 40 hver Tid, den vil aldrig forsvinde fra min Erindring, og jeg kan aldrig gjengælde dig det. Tak for Bogen, og for Alt. . . .

Hils dine Børn fra mig og vær kjærligst omfavnet af din taknemlig hengivne

Maria Welding.

297. Til H. Martensen.

Marienbad d: 17 August 1862.

Min kjære Ven! Med sand Glæde saae jeg den bekjendte Rose slyngt om Korset i det røde Segl, jeg vidste forud, at ved at bryde dette Segl, vilde begge Deele atter komme mig imøde, Tro og Kjærlighed; De har altid gode trøstende Ord at bringe, og til begge Deele trænger Deres Veninde i sin Eensomhed. 5

Jeg sender Dem, min kjære Ven, en Afskrift af det Brev jeg har skrevet til Treschow. Jeg har især taget den, for at De skulde kjende Indholdet af dette Brev til ham. Jeg stoler ikke paa, hvad han kunde falde paa at berette herom. See nu selv. Venligere var det mig ikke muligt at holde Tonen heri, det har kostet mig nok at holde det saa mildt. Hvad Virkning nu dette vil gjøre paa ham er ikke saa lige at beregne, at Brevet skulde omstemme ham venter jeg ikke, og det er heller ikke derfor at det er skrevet, jeg har sagt ham min Mening og det var især dette der lagde mig paa Hjerte. Forfængelighed er Navnet paa hele hans Opførsel i denne Sag, og en lille Hævn over, at jeg ikke i Et og Alt underkastede mig hans Herredømme og Villie efter Heibergs Død. Det er den Feil jeg har begaaet og ingen anden. Jeg har nu sat mit Sind i Ro, og haaber, som De siger, at vor Herre har mange Vemmetofter, som kan betrygge Børnenes Fremtid, og hvori Treschow ikke er Directeur. Dog nok herom, jeg har under mit Ophold i Marienbad tænkt mere herover end jeg har havt godt af. — Lad mig nu fortælle Dem, at der i den sidste Tid er foregaaet en heldig Forandring med mit Befindende; det lader nu virkelig 20 til, at Cuuren vil gjøre sin Virkning. . . .

Jeg har nu bestemt at reise herfra d: 24 August, saa har jeg næsten været her i 7 Uger. Lægen har nu paalagt mig, som en Pligt mod mig selv, at reise ganske langsomt hjemad og opholde mig et eller andet Sted underveis. Han saae gjerne, at jeg herfra skulde reise hen til et lille Badested i Schweiz, Heiden, for der i 14 25 Dage at drikke Gedemælk for min Hoste, dog da denne nu er meget beder, efter den Gedemælk jeg har drukket her, haaber jeg at undgaae dette. Jeg vil nu tage over München hjem, en By jeg ikke før har seet, der vil jeg opholde mig nogle Dage og, om muligt, opmuntre mig lidt ovenpaa det anstrengende Liv jeg her har ført. Der skal være det bedste Theater i Tydskland for Øieblikket, vi faae nu 30 see. . . .

. . . Med Forundring læste jeg i Deres Kones Brev, at Julius havde fundet Opholdet i Torbæk „rædsomt“, hvorledes hænger det sammen? Jeg havde tænkt, at han i Sommer havde været i den syvende Himmel ved daglig at belæres af V.s Viisdom og Veltalenhed? Det er betegnende, at det altid interesserer saadanne 35 forfængelige Mennesker, som V., at udfolde deres Klygt for ganske unge Mennesker, just fordi de her ikke behøver at frygte for det, der er dem det Ubehageligste, Modstand, Anskuelser der afvige fra deres egne. Hvor elskværdig, hvor belærende, hvor oplivende kunde ikke denne V. være for andre Mennesker, hvis han havde Heibergs Humanitet, Fiinhed, Beskedenhed og Dannelse i Omgang med 40 Andre? Mange af Betingelserne har dette begavede Menneske. Gud forlade mig! Men det gjælder vel ogsaa om ham, at han trænger til, gennem Modgang, Smerter og Tugtelse at faae bugt med sit Hovmod.

Fra Børnene i Hjemmet har jeg, Gud være lovet, bestandigt havt gode Efterretninger, og Sarah er saa glad her, som en Fugl i Luften. Den rørende gode Mad- 45 vig har flere Gange besøgt Børnene og leget med dem i Haven. Er det ikke smukt

af ham? De har skrevet mig smaa søde Breve til. De pynte mit Billede hjemme hver Dag med Blomster. De har lagt Krandsen paa Heibergs Grav d: 31 Juli. Ak kjære Martensen! Hvor Gud dog har været naadig imod mig ved at sende de Børn! Jeg synes, at de hører mig dobbelt til efter at jeg har bemærket, at deres
5 Fader vist med Lethed slipper dem, saa har de jo virkelig Ingen uden mig.

Lev vel min kjære Ven! Tak fordi De skrev mig til og Tak for Alt hvad Deres Venskab har ydet mig. Hils min kjære Veninde! De og hun, og et Par Mennesker til udgjøre nu mine Støtter. Bevar mig Deres Venskab og hjælp mig til at være som jeg bør. Jeg er saa ofte saa mismodig, saa tungsindig, Glæden sy-
10 nes mig at være saa langt borte. Lev vel, og tænk imellem paa Deres hengivne
Johanne Luise Heiberg.

298. *Til D. G. Monrad.*

Kjøbenhavn d: 19 September 1862.

Deres Excellence!

Tillad mig efter min Hjemkomst efter Badet, at takke Dem for den Beredvil-
15 lighed hvormed De imødekom Geheimeraad Tillisch's Godhed, idet han, uden nogen Anmodning fra min Side, bevirkede, at denne Reise lod sig iværksætte for mig. Lad mig ogsaa gribe denne Leilighed til at takke Dem i det Hele taget for den store Deel De har i min nuværende Stilling ved Theatret. Jeg kan ikke taale at De skulde troe, at jeg er en Utaknemmelig der glemmer, hvad jeg burde erindre;
20 det er ikke glemt, det veed jeg, men nu skriver jeg disse Linier til Dem for at De ogsaa kan vide, at jeg betragter mig som
Deres forbundne

Johanne Luise Heiberg.

299. *Fra Benedicte Arnesen Kall.*

Tersløsegaarden, d. 23 September, 1862.

Kjære Fru Heiberg!

Jeg tillader mig herved at tilstille Dem min Bearbejdelse af „El Escondido y la Tapada“ (Den Skjulte og den Tilhyllede). Det vil være mig meget kjært om den befindes at være brugbar for den danske Scene. Min Bearbejdelse er foretaget efter den spanske Original, paa hvis Intrigue og Scenefølge jeg kun har tilladt mig ganske ubetydelige Forandringer. De af mig tagne Friheder findes paa to Hoved-
30 punkter: 1) I Replikkerne, hvis ordrette Indhold jeg har forsøgt at omskrive paa Dansk, at forkorte, concentrere og skjærpe; 2) i den afvekslende Brug af Prosa og Vers, som Stykkets Indhold har foranlediget. . . . Ordet „romantisk“ paa Titelbladet bør maaskee borttages. Selve Titelen, „en Skillevæg“, er ordret Oversættelse af det spanske Ord „tabique“, hvormed Celia gjentagne Gange betegner sin For-
35 anstaltning til at skjule Don Cesar. Mens jeg skrev, har jeg uvilkaarligt maattet forestille mig Johanne Luise Heiberg i Celias Rolle, og har saaledes forudgrebet en Nydelse, der maaskee aldrig i Virkelighed bliver mig tildeel.

Dette er Alt, hvad jeg har at sige. Nu kommer det blot an paa, om De, kjære Fru Heiberg, ogsaa har Noget at sige mig. Hvis det behøves, kan jeg godt tage til
40 Kjøbenhavn for at høre Deres Mening og Deres mulige Forslag til Forandringer. . . .
Deres med største Højagtelse hengivne

Benedicte Arnesen Kall.

300. *Fra Benedicte Arnesen Kall.*

Tersløsegaard, d. 22de December, 1862.

Kjære Fru Heiberg!

Hermed „en Skillevæg“, som jeg, efter bedste Evne, har revideret og forkortet. I sin nærværende Skikkelse er Stykket halv saa langt som den spanske Original, uden at dog en eneste Scene er bleven udeladt. Men det er gaaet haardt ud over de poetiske og retoriske Skønheder, som ikke vilde passe i denne prosaiske Bearbejdelse. . . . Jeg har taget Hensyn til enhver af Deres Bemærkninger, for hvilke jeg takker. Gid det maatte blive antaget, gid det maatte komme frem i denne Saison, og gid det, fremfor Alt, ikke maatte gjøre Fiasco! Dog, det har vel ingen Nød, naar De er saa mageløs sød, og tager Dem af Celia. . . .

Benedicte Arnesen Kall.

301. *Fra Athalia Schwartz.*

Hjortehuset, Janr. 16. 1863.

Min naadige Frue!

Tillad mig at troe, at det ikke ansees for ubeskedent, at jeg sender Dem et Nummer af „Danmark“, hvori jeg har skrevet en lille Artikel om det Kgl. Theater, og hvortil jeg har tilladt mig at benytte nogle af de Oplysninger, De forleden gav mig. Jeg beder Dem efter Gjennemlæsningen betragte det som Maculatur. . . . [Omtaler derefter sin Anmeldelse af „Den Vægelsindede“].

Med Høiagtelse Deres

Athalia Schwartz.

302. *Fra Benedicte Arnesen Kall.*

Tersløsegaard, d: 13de Februar, 1863.

Kjære Fru Heiberg! Modtag min hjerteligste Tak for Deres Brev af 7de Dennes og den deri udtalte Interesse for mine Arbeider, en Interesse som for mig har større Værd end „Perler og Guld“!

. . . [Teatret kan antage „En Skillevæg“ forkortet, og hun vil under Besøg i København forhøre sig nærmere om Bestyrelsens Krav]. Jeg medbringer da en Bearbejdelse af „No hay burlas con el amor“, som jeg har døbt: „Spøg ikke dermed!“ Dette Stykke, hvis Sujet ligger vor Tids Bevidsthed langt nærmere end „en Skillevægs“, fordrer ogsaa mindre scenisk Apparat, og besidder i sin Hovedpersoners Rolle en, som det forekommer mig, meget interessant Opgave for den dramatiske Kunst, en Opgave, som jeg har gjennearbejdet med stor Flid og Kjærlighed, altid i det Haab at see Johanne Luise Heiberg løse den paa sin egen geniale Maade: Thi hvorfor skulde jeg ikke leve i Haabet, selv om det engang imellem skuffer? Naar jeg blot kan bevare min Anonymitet! Kun i dens Ly har jeg Mod og Kræfter til at arbeide. Lad det endelig ikke fortryde Dem, kjære Fru Heiberg, at De har foranlediget de ovennævnte Bearbejdelser. Selv om disse intet ydre Resultat bringe mig, har jeg dog havt Glæde og Nytte af mit Arbeide, og takker Dem for den givne Impuls. Forresten negter jeg ikke, at lidt Opmuntring fra Theaterbestyrelsens Side vilde komme i rette Tid — jeg troer ogsaa paa rette Sted.

Selv uden Deres Bemærkninger om den spanske og italienske Litteraturs Utilgængelighed for den større Deel af vort Publicum, havde jeg neppe, for det Første, foretaget flere Bearbejdelser af Calderonske Lystspil. Saadanne fordrer mere Arbeide, mere Studium end heelt igjennem versificerede ordrette Oversættelser, og

hertil kommer endnu en piinlig Følelse af, at man dog i Grunden gjør den store spanske Digter Uret, idet man skiller ham ved det ætheriske Klædebon, der breder Poesiens Duft og Farveskjær over hans ofte ubetydelige Intrigue. Saavidt jeg kan skønne, bør Forsøg af den Art ikke gjentages uden med betydelige Mellem-

rum, saa at Arbeidet ikke bliver en Routinesag. . . .
 For Deres Forslag angaaende Molière takker jeg Dem særdeles. En god correct og smagfuld Oversættelse af den udødelige Comiker, som vor egen store Meister i Skjemt skylder saameget, vilde jo være en Skat, ikke blot for Theatret, men ogsaa for Litteraturen. Men om jeg besidder Kræfter, Forstand, Indsigt og Ud-

holdenhed til at udføre en saadan, er en anden Sag. Jeg vil tænke derover og prøve hvad jeg formaaer.

Endnu engang hjertelig Tak fra Deres høiagtelsesfuldt hengivne

B. A. K.

303. *Fra Benedicte Arnesen Kall.*

Tersløsegaard, d. 24de Februar 1863.

15 Kjære Fru Heiberg!

Under Dags Dato indsender jeg til E. H. Lystspillet „Spøg ikke dermed!“, af hvilket jeg herved tillader mig at tilstille Dem en Afskrift, som er taget udelukkende til Deres Brug, om De forresten vil være saa god at gjøre Dem bekendt med den. Den er desværre ikke saa givtig som jeg kunde ønske den, men jeg haaber dog, at den overalt skal findes let læselig. Jeg har i mit Brev til E. H. an-

modet ham om, at det maatte gennemgaae Censuren saa hurtigt som muligt, en Anmodning, som jeg ikke veed, hvorvidt der kan tages Hensyn til.
 Over Molière har jeg tænkt. Jeg troer nok, at jeg tør paatage mig en Oversættelse af hans Comoedier. Dog ønsker jeg, førend jeg begynder en saadan, nærmere at erfare, om der er visse bestemte Stykker, som Theater-Bestyrelsen har Brug for, eller den vil have en heel Oversættelse af samtlige Comoedier. . . . [Vil forsøge at træffe Fru Heiberg $\frac{7-9}{3}$ og om muligt høre hendes Bemærkninger over „Spøg ikke dermed“, af hvilke hun endnu vil kunne profitere]. . . . Benedicte.

304. *Til Henrik Hertz.*

d. 22 October 1863.

30 Megen Tak, min kjære Ven, for denne nye Gave fra Deres Haand, for Rimets Skyld, om ikke af vigtigere Grunde, kunde jeg tilføie, fra Deres Aand. Mine tre Smaa udbrød da jeg aabnede Deres Pakke, ak, hvilken deilig Bog! Deres Digter-Navn er dem ikke fremmed, thi de ere alt, Gud bedre det, meget læsende Smaadamer, og jeg faaer næppe Ro før de ogsaa faaer Lov at stille deres Læselyst, ogsaa paa denne Bog.

Siden jeg sidst saae Dem, har jeg ret været plaget af en ondartet Rosen i Hovedet, og jeg har lidt og lider fremdeles saa meget, at min Taalmodighed ret bliver sat paa Prøve. Hvor kan De bruge det stygge Ord, Besvær, naar Talen er om, at De vil tale med Deres, i saa mange Aar, hengivne Veninde? Til Besvær kan De aldrig blive mig. Troer De ikke, at jeg ofte finder det unaturligt, at vi saa sjældent tales ved? Tak derfor, at De har isinde at see ud til mig. Paa Søndag Kl. 2, tidligere kan jeg ikke paa Grund af, at jeg bader mig om Formiddagen. Kl. 2 paa Søndag ventes De altsaa med Glæde af Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

305. *Fra Kristian Mantzius.*

d. 1ste November 1863.

Fru Heiberg!

De optager det da vel ikke, haaber jeg, som en utilladelig Frækhed af mig, at jeg vover at skrive Dem til? Det skeer kun af en uimodstaaelig Trang til at sige Dem, at jeg længes efter Dem. For Guds Skyld tro nu ikke, at det er et Hyl af en feu-tørstig Schakal, der lyder ud til Dem! Nej det er i Følelsen af den uhyre Tomhed efter en saa fyldig, uforglemmelig Saison, som den forrige, hvor jeg havde den (det er ikke blot Talemaade) Ære og Glæde at spille saameget med Dem, det er denne Tomhed, som driver mig til at sige Dem, hvad jeg føler hver Dag: Længsel efter Dem og Taknemlighed imod Dem. Her er gyseligt aandløst i vort skjøntformede Thalias Tempel. Hvad hjælper en saadan lille Adspredelse, som at see Justitsraad Berner fare om som et uroligt Legeme, der søger en Aand; eller at see Phister sidde som Aadselgribben paa Krim, melankolsk over, at [han] ikke kan æde mere „feu“? Ja, vel er Valsø en Trøst (og Gud skee Lov for ham!); han gaar smilende og vittig om i dette Menagerie og „beroliger Dyrene“, som min Kone siger. — — — Men ak, ak, ak! hvor er Kunsten? Hvor er Begejstringen? Hvor er Fru Heiberg? — — — Og maa jeg saa føje det til, at jeg aldrig skal glemme (eller ogsaa maa noget af det Lidet, der duer i mig, gaa tilgrunde), at De, gode Frue, var den Første og saa at sige Eneste, der tog venlig imod mig, da jeg kom hertil for 20 Aar siden, og da alle Andre sparkede til mig. — — Det er løjerligt nok, hele Indledningen var vist egentlig overflødig; thi det var i Grunden det, jeg mest følte Trang til at sige Dem. — Dette er vist et taabeligt Brev, men vred maa De ikke blive for det.

Med Højagtelse Deres hengivne og forbundne

K. Mantzius. 25

306. *Til Kristian Mantzius.*

D. 4 November 1863.

Tak for Deres venlige Udtalelser om mig og min Virksomhed ved Theatret! Jeg tilstaaer, at jeg har troet, at det var Dem ubekjendt, hvilken Kamp jeg, men især Heiberg, i sin Tid havde for at modarbejde den Fordom og Uvillie, som havde reist sig imod Dem blandt Theaterpersonalet, der desværre ofte glemmer det Vigtigere for personlige Hensyn, en Uvillie, som den gode Collin havde laant saa stærkt Øre, at vi havde ondt ved at bringe ham til at faae et andet Syn paa Sagen. Meget er skeet i disse 20 Aar, og lad mig frimodig sige Dem det, meget, som har smertet mig. Dog, vi ere ikke altid Herrer over vore Lidenskaber, og medens disse staae paa, ikke altid billige og retfærdige. Jeg har haft Leilighed til at øve min Forsonlighed i disse 20 Aar paa mange Maader, og jeg er virkelig forsonet, til en vis Grad, saa godt som mod Alle dem der have sat den paa Prøve.

Man har ikke altid villet tro det om mig, men jeg haaber ikke at det er en Illusion jeg gaar i, naar jeg troer om mig selv, at det Væsentlige, Theatrets Ære, Værdighed, Kunstens Fremgang frem for Alt har ligget mig paa Hjerte, og at jeg derfor med Iver har kjæmpet, hvor jeg har formaaet det, for at Theatret ikke skulde støde de Kræfter bort der kunde bidrage til det Heles Tarv. At De selv var i Besiddelse af saadanne Kræfter har jeg altid erkjendt og disse, i Forening med

den Varme De har for Deres Kunst, har gjort, at jeg med Glæde arbeidede ved Deres Side. Bevar Deres Godhed og Hengivenhed for mig og, dersom det er Himlens Villie, at jeg atter skal kunne fortsætte med min Virksomhed ved Theatret, da skal det altid være mig en Glæde at arbejde i Forening med Dem.

5 Tak fordi De følte Trang til at udtale Dem for mig og fordi De fulgte denne Trang.

Johanne Luise Heiberg.

307. *Til C. C. G. Andræ.*

d. 16 Novb. 1863.

Det kan man kalde Uheld! — Jeg var saa urolig i disse betydningsfulde Dage, at jeg maatte tale med andre Mennesker, og kjørte derfor i Aften ind til Martenssens. I Aftes ventede jeg Dem med Længsel. Kan De, da skjænke mig en Times-tid i Morgen i Dagens Løb.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

308. *Til C. C. G. Andræ.*

d. 20 Nov. 1863.

15 Kjære Andræ! Gjør mig den Glæde at komme til mig paa Søndag Aften d. 22. Martenssens, Krieger, og maaskee Madvig udgjør hele Selskabet. Vi bliver Alle glade naar De kommer, giv mig derfor ikke et Nei!

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

309. *Fra C. C. G. Andræ.*

d. 12te December 63.

20 Deres venlige Tilbud iaftes var saa skjønt og fristende, at jeg i Øjeblikket ganske tabte Besindigheden. Først da jeg kom ud i den kjølige Natteluft blev det mig paa engang klart, at en Fjernelse fra Hjemmet en Juleaften vilde være et saa forfærdeligt Brud paa den hellige Huusorden, at jeg strax burde have forjaget saa syndig en Tanke. Naar De nu kjender mig tilstrækkeligt — og for Deres

25 skarpe Blik ligge alle mine Feil og Svagheder jo afslørede — saa vil De let kunne forestille Dem de utallige Overveielser og Contra-Overveielser, som det har kostet mig inden jeg kunde komme til at nedskrive disse Linier, og De vil da ogsaa med nogen Deeltagelse modtage Bevidnelse af den oprigtigste Taknemmelighed fra

Deres hengivne

30 Andræ.

310. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 27de Jan. 1864.

Bedste Fru Heiberg.

Langt om længe har jeg da endelig faaet det medfølgende Skuespil skrevet, og, hvad der altid tager mig nogen Tid, reenskrevet. Opgaven var vanskelig og krævede endeel Eftertanke; og mange andre Grunde bragte mig ofte til større Pauser i Arbeidet. — Nu, da det er færdigt, indseer jeg ikke at jeg kan gjøre noget Bedre end sende Dem det til Gjennemlæsning og erfare Deres Mening saavel om Stykket som specielt om den Dame Climene, der paa Brædderne nok saa temmelig er en

40 Umulighed uden Dem. Uden at kunne gjøre Regning paa Deres udmærkede mimi-

ske Talent vilde en Forfatter aldrig have vovet sig til en Scene som den 6te i 2^{den} Act; og den øvrige Deel af Rollen kan ogsaa først gennem Dem vinde sin fulde Betydning.

Det er just ikke min Mening, at Stykket skulde frem i indeværende ugunstige Saison; men jeg vil dog naar jeg først har erfaret, hvad Indtryk det har gjort 5 paa Dem, sende det ind.

Jeg lykønsker Theatret og Dem til Deres fornyede Optræden, og kan i det nye Aar ikke bringe Dem, Theatret og mig selv et bedre Nytaarsønske end at der maa gives Dem Helbred og Lyst til endnu længe at være for vor Scene hvad Faa som De er eller har været. 10

Med en venlig Hilsen til de tre unge Misser. Deres venskabeligst hengivne
Henr. Hertz.

Det Indbydelsesdigt, jeg har skrevet for Universitetet, er jeg saa fri at vedlægge, skjøndt De vel allerede har læst det i Bladene.

311. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 24de Fbr. 1864. 15

Igaar har jeg sendt Theaterchefen „Advokaten og hans Myndling“, men med det udtrykkelige Tilføiende, at det ikke var min Mening, at det skulde frem i denne Saison. De Forandringer, vi vare blevne enige om, ere nu foretagne. Scenerne i Begyndelsen af 3^{die} Act mellem Climene, Ottavio og siden Carlo, Laura og Bastiano, haaber jeg, De skal nu være mere fornøiet med. . . . [Herefter anføres 20 nogle Ændringer i 3. Akt og en enkelt i 4.]

Deres hengivne Ven
Henr. Hertz.

312. *Til Henrik Hertz.*

d: 9 April 1864.

Kjære Professor Hertz!

Jeg har lovet Berner endnu Eengang at bede Dem betænke, om det dog ikke 25 er altfor voveligt at lade Phister overtage den store vigtige Rolle i Deres nye Stykke. De har vist ikke fulgt ham i de sidste Aar; ikke lagt mærke til, hvor tør og luneløs han er blevet, hvorledes den bundne Stiil berøver ham alt Liv, kommer nu hertil, at det dog er en Anstands-Rolle, da forudseer jeg, at det Tryk der vil hvile over ham, i høi Grad vil gaae ud over Stykket. Det er min Overbeviisning, 30 at Stykket staaer og falder med denne Rolles Udførelse; allene hans klangløse tørre Stemme vil skade en Rolle af saa stort et Omfang. Berner, Tillisch og jeg selv, er af den Mening, at De, og vi alle, ere langt bedre tjent med Mantzius, hvis Talent er friskt og i Udvikling. Han har den gode Egenskab, at han altid bringer Liv med sig, og det Comiske i Rollen vil han fuldkommen kunne magte. Ja! Bliv 35 nu ikke utaalmodig, men jeg har anseet det for min Pligt at bede Dem endnu Eengang betænke Sagen forinden det er for sildigt.

Tak for Deres tre rare Børns Selskab; den lille Julie er formelig indtagende.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg. 40

313. *Fra H. Martensen.*

d. 30 April 1864.

Kjære gode Veninde.

Gud velsigne Dem for Deres Linier, i hvilke jeg kjender min Venindes kjærlige Hjerte. Til min Kone har jeg Intet meddeelt om vor Samtale. Hun er endnu
5 upasselig og holder Sengen.

Hvor ofte maae vi dog mindes det, at Tungen er vel et lidet Lem, men kan optænde en stor Ild. Mig, kjære Veninde, hvem De nu i saa mange Aar har viist
saa megen Godhed og Overbærelse, mig tilgiver De hvad der i mine Ord kan have været som det ikke burde. Hvorfor kan dog vor Tale ikke altid have Præget af
10 den Kjærlighed, som dog er i vort Indre? Hvorfor kunne vi dog ikke altid sige hinanden vor afvigende Mening saaledes, at Kjærligheden ikke krænkes? Saa-danne Tanker havde jeg, da jeg gik hjem langs Søerne og følte, at dersom De havde været ved min Side, vilde jeg nu have kunnet sige hvad jeg sagde paa en langt mere formildende, forsonende og Indgang vindende Maade.

15 De og hun ville visselig i en rolig Time med Lethed komme over denne Dissonants. Ingen Dissonants bør kunne indvirke forstyrrende i et saa trofast og mangeaarigt Venskab. Lader os dog vedblive trofast at holde sammen saalænge Herren forunder os at vandre tilsammen. Deres altid og inderligt hengivne

H. Martensen.

20 314. *Til Benedicte Arnesen Kall.*

d. 8 Juli 1864.

Kjære Frøken Kall!

Hvis jeg ikke i den sidste Tid atter havde været plaget med Sygdom, havde jeg strax besvaret Deres milde, venlige Brev til mig. Ved at læse dette Brev overfaldt mig virkelig en stor Skamfuldhed. De arbeider, De glæder Dem over Naturen,
25 over Digternes Sange, medens jeg — jeg tilstaaer det — i denne tunge Tid hverken formaaer det Ene eller det Andet, men er hensjunken i en modløs, en frugtesløs Grublen over vort arme Fædrelands Skjæbne. Ja, jeg blev ganske rørt og skamfuld over at høre, at min kjære Heibergs skjønne Sang formaaer i denne Tid at hæve et Menneskebryst, der vist fuldt saa stærkt, som jeg, er sammensmeltet med den Plet af Jord, man vil frarive os ved Vold, hæve det til Glæde, medens
30 jeg ikke engang ved Poesien kan hæve mig til nogen Frigjørelse i Sjælen, ikke engang ved hans Sange; Virkelighedens Vægt har lagt sig, som en Mare, paa mit Bryst. Jeg tænkte ved at læse Deres Brev: see her en Qvinde, der midt i Alt dette arbeider ufortrødent mod det Maal, hun har sat sig, arbeider under saa
35 lidt Opmuntring fra andres Side, udholdende, trofast, for at ikke de Kræfter, vor Herre har givet hende, skal blive ubenyttede; arbeider i Tro til et endeligt Resultat uden at tabe Modet ved den Kamp, det koster. Havde vort Land blot nogle faa Mænd med denne energiske Villie, hvad vilde ikke kunnet været udrettet! Saaledes vare omtrent mine Tanker efter Læsningen af Deres Brev. Jeg blev
40 strax veemodig stemt, overrasket, idet mit Øie faldt paa det blaa Blæk. De husker vel, at Heiberg i de senere Aar aldrig benyttede sig af andet? Jeg hilsede det derfor som en gammel kjær Bekjendt, og det gjorde en Virkning paa mig, som naar man pludseligt hører længst forsvundne Toner, der ikke lyde meer.

At mine bedste Ønsker følge Dem ved Deres Arbeide, beder jeg Dem være

overbeviist om. Det bedrøvede mig ret, da jeg erfarede, at De endnu ikke stod ved Maalet, som Løn for Deres Udholdenhed, og jeg bebreidede mig, at jeg dog ikke havde saa lidt Deel i dette store Foretagende. Den elskværdige Maade hvorpaa De, som jeg seer af Deres Brev, tager Sagen, har derfor beroliget mig i denne Henseende. 5

Mine søde Børn have det godt. De ere fulde af Liv og Lystighed. Lykkelige Barndom! Børn ere, ligesom Englene; for dem gjælde ingen Politik, ingen Skuffelse, ingen Sorg over Menneskenes Slethed og falske Kløgt, i deres Verden er Alt lyst og Tillidsfuldt. De have selv endnu ingen svigtet, og kjende ikke til at svigtes af Andre. Jeg gjentager, Lykkelige Barndom! — Lev vel! Tak for Deres Brev! 10
Bevar Deres Lyst til at arbeide, thi det er i Sandhed en stor Lykke i Tider som disse.
Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

315. *Fra E. R. Løffler.*

Fredag Formiddag d. 5 Aug 1864.

Det er — troer jeg — første Gang i mit Liv, at jeg saaledes har løbet med 15
Limstangen, men Skylden derfor vil jeg dog ikke bære, allermindst ligeoverfor Dem. Vel undrede det mig, at jeg Intet hørte fra Heltzen, men i den Malstrøm af Arbeide, hvori jeg i disse Dage lever, tænkte jeg ikke videre derover, før Tillisch imorges siger mig, at Weis, uagtet Sagen stod saaledes som jeg fortalte Dem, bestemt har nægtet at gaee ind derpaa og at Heltzens senere Bestræbelser have 20
været frugtesløse, saa at hele Planen har maattet opgives. — Hvad man nu tænker paa, veed jeg ikke og skal ialfald vogte mig for at yttre Noget, før jeg har Sort paa Hvidt derfor. —

Jeg haaber, at De og Børnene befinde sig vel, og forbliver

Deres hengivne 25

Løffler.

316. *Til F. Tillisch.*

D. 6 August 1864.

Til Hans Excellence Theaterchefen!

I de sidste Saisoner har min Helbredstilstand været saa usikker, at jeg ikke sjældent har maattet afbryde min Virksomhed ved Theatret. Men ogsaa, naar jeg, 30
omend kun altfor ofte med stor Selvovervindelse, har udført min Pligt, har jeg havt alvorlige Mindelser om, at en saadan Anstrængelse ikke kunde vedvare uden Skade ei blot for min Helbred, men ogsaa for den Kunst, jeg under saadanne Forhold øvede. Jeg har virket for tro og for længe i Theatrets Tjeneste til at jeg kan ønske at fortsætte et saadant Vovespil, og mange Omstændigheder forene sig nu 35
for hos mig at fremkalde den faste Beslutning at ende min Virksomhed som Skuespillerinde. Det er med et alvorligt, bevæget Sind, efter modent Overlæg, at jeg saaledes benytter mig af den Ret til at træde tilbage, som er forbeholdt mig i den mellem Theaterbestyrelsen og mig i sin Tid sluttede Overenskomst.

Ærbødigst 40

Johanne Luise Heiberg.

317. *Til J. N. Madvig.*

d. 6 August 1864.

Kjære Conferentsraad Madvig!

Efter i længere Tid at have gaaet i en Kamp med Hensyn til min Vedbliven i Theatrets Tjeneste, har jeg i Dag besluttet mig til at fratræde. Ikke af Andre, 5 men af mig selv ønsker jeg, at De skulde erfare dette, da Deres Venskab saa ofte har viist mig, at De tager Deel i, hvad der angaaer

Deres hengivne

Veninde

Johanne Luise Heiberg.

10 318. *Fra H. Martensen.*

Skodsborg, 8. Aug. 1864.

Kjære Veninde

Tak fordi De selv har villet meddele os Deres vigtige Beslutning. Jeg vovede ikke at modsige den Betragtning, der muligt maatte kunne bevæge Dem til endnu en Vinter at blive ved Theatret. Men nu glæder jeg mig over, at De har gjort 15 Ende paa Reflexionen. Tidspunktet til at fratræde forekommer mig at være det mest passende, og den af os omtalte ugunstige Eventualitet vil sikkert ikke indtræde i Virkeligheden.

Altsaa — det er forbi, det skønne, flygtige Spil med sine Tryllerier og Tæppet er faldet. Men hvilken riig Erindring tager De ikke med Dem fra denne Phantasieverden og med hvilken Tilfredshed kan De ikke skue tilbage paa den nu afsluttede uforglemmelige Bane! Men kjære Veninde! hvad der er det Bedste: De 20 eier en Rigdom, som er større end Geniets, idet De kjender og elsker en Virkelighed, som er høiere end Kunsten, og idet De ikke blot lever et rigt Liv i Deres eget Indre, men ogsaa skaber Kjærlighed omkring Dem. Herren velsigne Dem 25 og bevare Dem i mange Aar for Deres Børn og Deres Venner!

Maatte vi dog ikke, naar engang selve dette Livs Forhæng falder, ret kunne see tilbage i Kjærlighed og Fred!

Min Kone hilser, takker og vil i disse Dage selv skrive nogle Linier til Dem!

Deres hengivne

30

H. Martensen.

319. *Fra F. Tillisch.*

Kiøbenhavn, den 8de Aug. 1864.

Kiære Fru Etatsraadinde!

Deres Brev af 6te d. M. har i høi Grad bedrøvet mig, og jeg vilde gjerne have talt med Dem derom, men jeg har desværre ikke kunnet finde Tid til at komme 35 ud til Dem. Er det virkelig Deres faste Forsæt nu strax at forlade Theatret, veed jeg virkelig ikke, hvorledes man vil blive istand til at begynde den forestaaende Saison, til hvilken alt var forberedt fornemmelig med Hensyn til Deres Bistand og Deres gode Tilbud om at begynde Prøverne allerede i denne Maaned. Naar nu saaledes alle Forberedelser gøres til intet, ikkun 8 Dage før Virksomheden 40 igjen skulde begynde, saa er det let at forudsee, at Bestyrelsen vil befinde sig i den største Forlegenhed, og den vil maaskee slet ikke kunne bringe noget istand til at begynde Saisonen med. — Vedbliver De derfor Deres Beslutning, saa vil

Theatrets Skiebne derved saagodt som være afgjort, thi just under de nærværende Omstændigheder, vil det ikke kunne bære et saadant Tab. Dette indseer De vistnok ogsaa selv, og jeg har derfor antaget, at Meningen af Deres Brev ikkun var, at De med Slutningen af den nu anstundende Saison vilde ende Deres Virksomhed. I det Haab at jeg ikke feiler heri, har jeg den Ære med den mest udmærkede 5 Høiagtelse at undertegne mig

Deres ærbødigst hengivne

Tillisch.

320. *Fra F. Tillisch.*

[13. August? 1864].

Kjære Fru Etatsraadinde!

Da Hs Excellence Cultusministeren og jeg gierne ønskede at gjøre Dem en 10 Visit, men Tiden i disse Dage ikke vel tillader os at gjøre en forgieves Spadsere-tour ud til Dem, beder jeg Dem at sige Overbringeren heraf, om vi i Morgen (Søndag) Aften kunne vente at træffe Dem hjemme imellem Kl. 7 og 8.

Med udmærket Høiagtelse

Deres ærbødigste 15

Tillisch.

321. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 25de Aug. 1864.

Kjære Fru Heiberg.

De har vel seet, at der i Berl. Tidende stod, det vilde komme an paa Omstæn- dighederne, om mit nye Stykke kunde gaae i denne Saison. Paa mit Spørgsmaal 20 har Justitsraad Berner nu svaret mig, at De vilde træde tilbage fra Theatret, og at M. Wiehes Sygdom var „haabløs“, samt, at han nu udbad sig mit Forslag til en ny Rollebesætning. Disse to Efterretninger har, som De kan tænke Dem, voldt mig stor Sorg. Er det virkelig Deres Beslutning at drage Dem for bestandig til- bage fra Theatret? Hvad skal der saa blive af Theatret, og hvad af Deres Ven? 25

Jeg kan vel ikke slippe det Haab, at Deres Beslutning endnu maa kunne lide en Forandring. Men desværre er min Stilling saaledes, at jeg ikke tør lade det beroe ved Haabet alene. Mine Indtægter i dette Aar ere kun faa, og mine Udsig- ter for det næste kun daarlige, især hvis jeg ikke tør gjøre Regning paa Indtægt 30 fra Theatret. Dersom De altsaa virkelig vil træde tilbage, hvem raader De mig da at give Climenes Rolle? At der Ingen er, der kan udføre den som De, er vist nok; men tilnærmelsesviis, hvem tør jeg tænke paa? Der er vel ingen Anden end Mad. Eckardt. Og nu M. Wiehes Rolle, troer De, at hans Broder, Wilh. Wiehe, vil kunne udføre den, i det Mindste saaledes, at den ikke slaaes istykker? Disse Spørgsmaal ligge mig tungt paa Sindet. Theatret har Ret til at forlange 35 Stykket opført, da det har udbetalt Antagelses-Honoraret og allerede havt andre Udgifter derved. Kan De da give mig et trøsteligt Svar, saa gjør det. Vi har nu faaet en ny Skuespillerinde, Agnes Lange; jeg har kun seet hende eengang i Folketheatret, og kunde ikke ret blive klog paa hende. Men De kjender hende vel endnu mindre. 40

Et af Bladene har meddeelt, at det er Deres Helbreds-Tilstand, der bevæger Dem til at træde tilbage. Det er dog vel ikke den slemme Rosen, der igjen plager Dem? Da jeg i April var ude hos Dem, glædede jeg mig saa meget over, at De

baade legemlig og aandelig syntes mig saa vel oppe. Men denne Sommer har vist ikke været god for Helbreden.

Jeg venter nu Deres Svar, kjære Veninde, og et saa trøsteligt, De formaaer at give.

Deres uforandrede Ven

5

Henr. Hertz.

322. Til Henrik Hertz.

d: 26 August 1864.

Kjære Ven!

Med Sandhed kan jeg sige, at De idelig har været i mine Tanker ved den Beslutning, som Omstændighederne tvang mig til at tage noget tidligere, end
10 det ellers var blevet Tilfælde. Det er visselig en tung Skjæbne for Dem, som for mig, at skulle see paa, at Theatret, det danske Nationaltheater, for hvilket vi have arbeidet med Troskab og Iver hele vort Liv igjennem, at skulle see dette i en Tilstand, hvor det mangler Alt det, der hører til for at bevare dets Liv. Ingen
15 Directeur, ingen Censor, ingen Embedsmand, og hvad der næsten er det værste, intet Personale, der blot nogenlunde er berørt af Aanden i Poesien, paa et Par Undtagelser nær. Denne Tilstand lagt til M. Wiehes haabløse Sygdom, men især en Angst, der i de sidste Aar har plaget mig, den nemlig, for længe at trække Vexler paa et Publicums Interesse, der ubegribeligt nok har holdt ud med mig
20 i 40 Aar, alt dette tilsammen har viist sig for mig, som om Øieblikket var kommet for mig til at afslutte et offentligt Liv fuldt af Glæder, men ogsaa fuldt af mange mange Sorger. Du Frelsens Gud, hvilke Autoriteter ved Theatret for Øieblikket! H. P. Holst ledende Forfatterens Arbejder og Skuespillernes Opfattelse af samme! Høedt som Skolemester for de unge Spirer! Berner Herre over Reper-
25 toiret og Rollebesætningen! Og endelig en Chef i Spidsen for det Hele, for hvem det danske Sprog er saa fremmed, at han ikke formaaer at føre en Sætning igjennem, selv om man giver ham Lov til ved hvert andet Ord at betjene sig af Germanismer i sin Tale. Hvorledes skal han kunne bedømme danske Digterværker? Hvorledes bedømme, hvorledes de frembæres for Publicum? Jeg gribes af en Smerte ved at tænke mig en Sangfugl, som De min Ven, synge for slige Øren. Her kan
30 man sandelig udbryde med Svend Dyring: „Gud lede Alt til det Bedste!“

Hvad Rollerne i Deres nye Stykke angaaer, da ere her gode Raad dyre. Skal Stykket opføres, da maa jo W. Wiehe træde i Broderens Sted. Frøken Lange kjen-
der jeg kun lidt til, men dog saameget, at et haardt, ubøieligt monotont Organ, forenet med en forceret Følelse, gjør, at hun vist næppe kan bruges i Deres Ar-
35 bejder, hvor Sprogets Musik, Dictionens Naturlighed, Følelsens Inderlighed og Simpelt er af saa stor Betydning. Det er muligt, at Md. Eckardt under nærværende Omstændigheder er den Bedste til Climenes Rolle, og dog veed jeg ikke, om jeg ikke i Deres Sted foretrak Frøken Nielsen; hendes ydre Midler ere ikke saa gode, som Fru Eckardts, men de indre staae langt over hiins. Climenes Rolle
40 er tiltrods for det tilbagetrukne, noget stolte Væsen, dog en Følelsesrolle, og det er netop i Følelsen, at Frøken N. har sin Styrke. Til den Rolle Frøken N. nu har i Stykket, haves jo Fru Jacobsen. Ja, min kjære Ven, gode Raad ere, som sagt i dette Øieblik dyre, men jeg giver dem saa gode, jeg har dem.

Hvad min Helbredstilstand angaaer, da er den i den sidste Maanedstid det
45 bedste, den har været i de sidste 3 Aar. Det var tungt, at jeg skulde lide saameget

af Sygdom i de to sidste Aar ved Theatret; dog ogsaa den har vel havt sin Betydning, den har hjulpet mig til at ende en Virksomhed, som dog engang maatte endes, bedre altsaa lidt for tidligt end lidt for silde. Jeg lever nu i Erindringerne, og her staaer altid De min kjære Ven lys og velgjørende for Tanken. Deres skjønnne Rythmer vil ofte i min Eensomhed klinge i mit Indre, og en af mine stille 5 Glæder er den Tanke, at det blev mig forundt at være disse Toners Tolk.

Det er veemodigt, naar det indre Liv endnu er saa friskt og modtageligt, at det kan opfatte og gjengive, da at maatte standse af ydre Grunde, det er Skuespillerindens Lod. See saaledes er Digteren ikke stillet, skjønn paa det min Ven! Frisk som Deres Poesie endnu altid er, kan De haabe paa, at et Talent i Dag, i 10 Morgen pludseligt viser sig, og da lever den hele Række af Deres skjønnne Billeder Livet om igjen. Deres Veninde kan kun ønske, at De snart maa opleve denne Glæde, komme gjør den, men gid den maa komme snart. Deres inderlig hengivne

Johanne Luise Heiberg.

323. *Til H. C. Andersen.*

d. 29 Sep. 1864. 15

Hr. Professor Andersen!

Syngemester Rung har meldt sig til i Morgen Aften Kl. 7 for at lade mig høre smuk Musik, hvori hans Sønner og Hr. Jastrau deeltager. Fru Drewsen og Sønner har lovet at komme; vil De deeltage i vor lille Aftenunderholdning?

Deres 20

Johanne Luise Heiberg.

324. *Til H. C. Andersen.*

d. 25 October 1864.

Gode Professor Andersen!

Børn ere af Alle de utaalmodigste Creditorer, har man lovet dem noget, hvile de ikke, før Løftet er opfyldt, og De har været saa god at love mine tre Smaa- 25 piger Noget. Paa Fredag-aften have mine Smaa en lille Samling af Børn hos dem, disse og to Gamle, foruden mig selv, beder Dem derfor at opfylde Deres Løfte, et Løfte, som imødesees med spændt Forventning. Tør vi vente Dem Kl. 8? Jeg er Dem meget taknemmelig for, at De vil hjælpe mig til, at mine Børn derved faaer een skjønn Erindring mere fra deres Barndom i Rosenvænget. 30

Deres forbundne

Johanne Luise Heiberg.

325. *Fra J. N. Madvig.*

Fredag Aften, 4 Novbr. 64.

Kjære Fru Heiberg!

Vedlagt lidet trøstelige Meddeelelse om vor Ven Bojesen modtog jeg igaaraftes 35 og er idag bleven hindret fra at sende den tidligere til Dem.

Hvor fjernt end M. Wiehe i de senere Aar stod Dem og aandelig altid havde staaet Dem, veed jeg dog at hans, i Forhold til den senere Tids Efterretninger, uventet hurtige Sammensynken og Bortgang har fremkaldt alvorlige og vemodige Indtryk og Minder hos Dem. Af dem, der virkelig have samvirket med Dem i 40 Udøvelse af en skjønn Kunst, var der faa tilbage, og der er nu en færre.

Imorgen skal jeg gaae til det bittreste og tungeste, der i det offentlige Liv er

mødt mig; jeg skal læse om, om ikke tale, saa dog høre tale om den ulykkelige Fredstraktat. Jeg er aldeles forknytt og mismodig, og min Stemning bliver ikke bedre ved, at jeg i flere Uger ikke har kunnet blive enig med mig selv, om jeg og hvorledes jeg skal udtale, hvad der ligger mig paa Hjertet af Sorg og Vrede.

5 Udretter man derved det Allermindste for vort arme Land og Folk? Thi ellers gjør man bedst i stille og fredelig at søge hen til den Tankens og Betragtningens Verden, hvorfra man altfor længe har ladet sig drage bort.

Jeg har ikke engang rigtigt Mod til at søge Trøst og Opmuntring hos Dem.
Deres ærbødige og hengivne

10 J. N. Madvig.

326. *Fra Clemens Petersen.*

Nørrebro Dossering 8°. 5/11 1864.

Trykningen af Bjørnsøns Stykke er begyndt, men saasnart Bogen er færdig, skal jeg have den Ære at bringe Dem den. Det maa nu ikke forundre Dem, at Deres Mening i denne Sag ligger mig saameget paa Hjerte. Det er ikke blot for

15 Bjørnsøns Skyld, fordi han er min Ven; det er mest for min egen. Jeg kan fuldt vel forstaae de Indvendinger, man gjør mod hans Dramer, men trods disse staae de dog for mig som en høiere Udvikling af dramatisk Form for tragisk Poesi, navnlig naar jeg sammenligner disse med Øhlenschläger, og det er denne Mening, jeg ikke vil have underkjendt af Dem.

20 Med dybeste Høiagtelse og Hengivenhed
Clemens Petersen.

S. T. Fru Etatsraadinde Heiberg.

327. *Fra Louise Wiehe.*

Den 19de November 1864.

Kjære Fru Heiberg!

25 Desværre er jeg, ved en Upasselighed som jeg i nogle Dage har maattet holde mig inde for, forhindret fra selv at bringe Dem medfølgende Portrait, og da det maaskee endnu kan vare flere Dage inden jeg kan gaae ud, saa vil jeg ikke vente længere med at sende Dem det, at De ikke skal tro jeg reent har glemt mit Løfte. Saasnart jeg kan, kommer jeg til Dem, De er den jeg længes allermost efter at

30 tale med om ham, thi De har kjendt og forstaaet ham bedre, troer jeg, end Nogen Anden. Og naar jeg tænker paa Alt hvad De har været for ham paa hans Kunstnerbane, og kunde været, hvis intet Forstyrrende var traadt imellem — da udvides mit Hjerte af Taknemmelighed og Kjærlighed til Dem derfor. Levvel til vi sees, kjære Fru Heiberg. Moder og Hanne sender Dem varme Hilsener ved

35 Deres hengivne
Louise Wiehe.

328. *Til E. F. Chr. Bojesen.*

d: 8 December 1864.

Kjære Etatsraad Bojesen!

Efter den hjertelige varme Hilsen, som De gennem Conferentsraad Madvig

40 har sendt Deres, meer end 30 aarige Veninde, kan jeg ikke længer modstaae min Trang til at sende Dem disse Linier, hvis Hensigt især er, at takke Dem for Alt hvad De i de mange Aar har været for Heiberg og mig. Hvor ofte ere vi ikke blevne oplivede ved Deres Komme i vort Hjem! Med Taknemmelighed erindrer

jeg, hvor velgjørende Deres Besøg, Deres Tale virkede paa Heiberg i hiine Aar, da saa godt som Alle miskjendte ham og hans Virksomhed; De var een af de Faa, der trode paa ham, og saae, hvilken Uret han led. Hvor ofte har jeg ikke, snart til Een, snart til en Anden, sagt, naar Talen i de senere Aar kom paa min kjære Afdøde: der er Ingen, der har forstaaet Heiberg, som Bojesen. Jeg har tidt tænkt, 5 at Grunden til denne Forstaaen af Heibergs sanddru fine Natur ikke var saa forunderlig, thi De selv er ham i mange Puncter ikke ulig. Ingen har i høiere Grad end De havt Øre og Øie for Heibergs oplivende, elskværdige Omgang, og faa have været saa trofaste i Venskabets Bestandighed, selv under mange Omskiftelser. Det er mig et uundværligt Gode, at tænke paa, at der lever een Mand, som saa 10 ganske forstod ham, som Menneske, forstod ham som Digter, og saa stor Priis jeg end altid har sat paa det Venskab, De ogsaa lagde for Dagen for mig, syntes jeg dog, at vi rykkede hinanden endnu nærmere, efter at jeg stod ene.

Med Sorg har jeg stadig, efter min Bøn til Conferentsraad Madvig, erfaret, hvorledes De har det, men saa triste end Efterretningerne hidindtil have lydt, kan 15 jeg dog ikke lade være at lytte til min Hexenators Anelser, der ligesom tilhviske mig Haab om et Omslag i Deres Tilstand, et Omslag hvorefter Deres Venner saa inderligt længes. Mine Anelser have saa ofte, saa ofte slaaet ind. Himlen give, at de ogsaa denne Gang maa holde, hvad de love. Jeg har i de senere Aar mistet saa meget, og deriblandt saa mange Venner, at jeg klammer mig til de Faa, jeg endnu 20 har tilbage, som en Gjerrig til sin Skat. Mynster siger i sin Prædiken „Over vore Afdøde“ „Naar Jorden vorder fattig for os, da vorder Himmelen riig“, og dog kan vi ikke lade være sukkende, ofte utaalmodig at spørge: hvor længe skal jeg endnu undvære min Riigdom, forinden jeg samles med den? Dog, som De min kjære syge Ven skriver i et af Deres Breve til Hjemmet: Herren veed bedst, hvilket Øieblik 25 der er det Rette. Lykkelig Den, der, som De er beredt til at gaae, som til at blive.

Det glæder mig ret at tænke paa, at det hos Dem er Juni. Vi andre leve i den afskyelige November med alle dens Plager, Regn, Storm, Taage og det afskyeligste Mørke. Undertiden frygter man for, at Solen slet ikke eksisterer mere, ja, jeg blev virkelig heel forundret, da den, for et Par Dage siden, pludselig tittede frem 30 et Øieblik bag en sort Bussemænd af en Sky. Herre Gud, tænkte jeg, er du os dog saa nær! Det er altid en Trøst. Jeg syntes, at det var en oplivende Tanke, at det Gode, hvorefter vi sukke, ofte er os ganske nær, medens vi frygte for, at det er saa underligt langt borte. En Sky bevæger sig lidt og vi have den oplivende Sol. Et lille Omslag i vor legemlige Natur, og Sygdommen svinder og Sundheden 35 spirer frem Dag for Dag. Jeg kan ikke lade være at tro paa Deres Heldbredelse, og hvis De spørger mig hvorfor jeg troer paa denne? Da er det, fordi jeg har en Anelse om, at der endnu venter et Arbeide, som De skal udføre, hvilket veed jeg ikke, og det er just det besynderlige, jeg veed kun, at det er herom min Anelse bevæger sig. 40

Herhjemme have vi det trist; trist inden i os, trist udenom os. Kiv og Trætte paa alle Sider, og Fremtiden seer ligesaa mørk ud, som Dagen forleden. Gid Lyset i vor mørke Tilværelse maa, som paa hiin Dag, være os nærmere end vi tænke.

Jeg selv lever meget stille i det smukke Rosenvænge, glad over de tre Børn der saa inderligt have sluttet sig til mig, og taknemmelig mod de Venner, der 45 endnu samle sig om mig. Gid De snart maatte forøge deres Tal!

Tør jeg bede Dem om at hilse Deres Frue. Sig hende, at jeg saa tidt tænker

paa hende, thi jeg veed hvad det vil sige at have en kjær Syg; Dag og Nat at ængste sig for denne Syge, og Dag og Nat afvæxlende at leve i Haab og Frygt.

Vor Herre skjænke hende Kraft og lægge sin lægende Haand paa de Onder, hvoraf De lider, dette ønskes saa inderligt af

Deres hengivne

5
Johanne Luise Heiberg.

329. Til Henrik Hertz.

d: 27 Dec. 1864.

Kjære Professor Hertz!

Jeg blev rørt i Løverdags over den yndige Fugl og de tre nette Muus, men endnu mere over atter at høre Toner fra den Digter, om hvilken jeg nærer den
10 Forfængelighed at tro, at Ingen forstaar at lytte til hans Toner, som jeg. Det gaaer mig med disse Toner, som naar man i Udlandet seer Billedet af en dansk Egn; man føler da Hjemvee, denne Følelse, mildt blandet med lidt sød Smerte, griber mig altid ved Deres vidunderlige Rythmer. Tak for det skønne Digt! Vi skal alle fire gjemme det, som en kjær Erindring.

15 De skriver, at De længes efter at erfare noget om mig? Nu vel, lad mig da sige Dem, at jeg i det hele taget har det stille og godt; stille i mit Indre, stille i det Ydre, glad over mine tre Børns Kjærlighed, taknemmelig over de begavede Venner, der i Trofashed endnu tyer til mit Hjem, uagtet det Bedste i dette Hjem nu er borte. Endvidere smiler og ærgrer jeg mig lidt over vore uvorne Thea-
20 ter-Kritikeres Flauhed. Hvilke Anmeldelser over Deres Tonietta! Skuespillerne have det virkelig godt, især de slette af dem, det har jeg ofte sandet; naar de nu ved deres Aandløshed udviske hvad Digterne have givet, naar de ikke see, ikke opfatte, hvad der ligger ligefor Næsen, da pille alle disse blinde kritiske Høns, det ene lille Korn op efter det andet, idet de tro, at den hele Ager kun har
25 bestaaet af disse enkelte Korn. Hvor den Kunst dog er sjælden, at kunne læse, at kunne opfatte! Jeg lo ofte i gamle Dage, naar man fortalte mig, at gamle Conferentsraad Holten, altid sagde i Parquettet til sine Venner, „kom og sæt Dem hen til mig, saa skal jeg gjøre Dem opmærksom paa Skjønhederne“. Han var nu vel næppe Manden, der var dette Hværv voxen; men det var virkelig ikke saa galt,
30 om man havde en lille Hær spredt omkring i Huset, der kunde gjøre Sidemændene opmærksomme paa, hvad de skulde skjænke deres Bifald og hvad ikke; det kunde jo skee ved et lille Puf i Siderne for ikke at forstyrre Roligheden, eller ved et andet aftalt Tegn. For Øieblikket ere jo saa mange Mænd, desværre, uden Erhverv, hvad om man oprettede saadanne nye Embeder for alle de afskedigede Em-
35 bedsmænd? General Gerlak kunde næppe paa denne Maade komme i Vei, efter hvad jeg kjender til ham, men der er jo andre. Ja, man maa vænne sig til at smile af Menneskene, for ikke at komme til at græde over dem. Lagde De Mærke til, at Berlings Anmelder af Tonietta yttrede: „Forfatteren har i dette Stykke villet skildre Nordboens og Sydboens forskjellige National-Karacteer, dette kommer
40 ikke til sin Ret ved Jf. Langes og Hr. Wiehes Opfattelse, men det er heldigt.“ Jeg vilde ikke tro mine egne Øine da jeg læste dette, men jo, der stod det. Hvor mange troer De nu, min kjære Ven, at denne Sætning har stødt ved Læsningen? — Hvad der altid er og bliver mig en Gaade er, at der, uagtet et Publicums Umyndighed, uagtet Kritikens endeløse Vrøvl, dog i Stilhed danner sig en Dom, som
45 i det hele taget, til syvende og sidst, falder nogenlunde retfærdig ud. Fra hvem

kommer da denne Dom? Der maa være en usynlig Menighed i Kunsten, som i Kirken, der i Stilhed virker og retter og tvinger Dommen, den endelige Dom hen i den rigtige Retning. Dette maa da være vor Trøst.

De har jo atter skrevet et nyt Stykke, der roses meget paa Theatret? Naar jeg hører, at De har skrevet et nyt Arbejde, da forekommer det mig ligesom unaturligt, at jeg Intet hermed har at skaffe, dog, Alt skal jo have en Ende her i Verden, og altsaa ogsaa jeg, som Skuespillerinde; som en Fremmed har jeg gaaet derovre i de sidste 5 Aar, uden at der har været Nogen eller Noget, hvortil jeg kunde slutte mig, dette lader sig ikke udholde i Længden.

Maa jeg nu ønske Dem og Deres et glædeligt Nytaar! Gid den „tungsindige Sanger“ i dette nye Aar maa have alt det Held, som ønskes ham af hans

hengivne Veninde

Johanne Luise Heiberg.

330. *Fra Kristian Mantzius.*

Vesterbro d. 3 Febr 1865.

Fru Heiberg!

15

Hvor mange, mange Gange have vi ikke herhjemme tænkt paa Dem og talt om Dem med Savn og Længsel! Ja, Gud hjælpe Dem, skulde De have læst alle de Breve, jeg har tænkt til Dem. Nu, da jeg endelig har povet mig til det, maa De være overbærende og finde Dem i dette, som maaskee ovenikjøbet vil tage sig meget lidt tænkt ud, — — det er det samme — vær overbevist om, at det er følt. — Jeg vil da sige Dem, at jeg savner Dem saa uhyre. Det var næsten for meget, der kom over En ved denne Saisons Begyndelse: — Nederdrægtighed, Forræderi og Usselhed i alle de saakaldte store Forhold — en forfærdelig Mangel paa Mænd — og saa i vor Theaterverden: Forhaanelsen ved en tysk Direktør, Michael Wiehes Død, og Deres Bortgang! — Det er ikke blot ligesom al Poësi var blæst bort af Egoismen og Dumheden, — nej, der er ingen Poësi i Virkeligheden mere! — Naa, jeg vil ikke blot klynke og klage, hvorvel Deres Bortgang aldrig har staaet mere levende og skrigende for mig end nu, da „de lærde Damer“ er humpet over Scenen, og i dette Øjeblik, Natten før Hertz' „Advokaten og hans Myndling“ skal gaae. Det er for mig som jeg sagde til Hertz (paa Tavle) forleden Dag paa Kongens Nytorv: „der skulde være en Sangfugl, som slog sine Triller i Andrucios Have, — nu bjæffer der en Bologneserhund“ — Han tror det ikke, — Troen er jo en Overbevisning om det, der ikke sees, — og han seer hende kun. — Det er slet ikke Andet med dem Allesammen (halvvejs vil jeg unddrage V. Viehe) end Kjød og Pjank og Raahed og „fremfor Alt Mangel paa Poesi“. Men, som sagt, det gjælder, ikke at klynke, men at virke hvad man formaar, haabe paa bedre Tider og styrke sig ved Tanken paa de forgangne, som vare gode. Og saa skal jeg da altid ved oprigtig Taknemmelighed mindes det nys forgangne Aar. De kan være vis paa, Fru Heiberg, at den Velvillie og Overbærenhed, De har viist mig, den Interesse og Opmærksomhed, hvormed De har værdigets at følge min ærlige Stræben i den skønne Kunst, den har ikke været spildt paa mig; — — jeg takker Dem oprigtig for det gamle Aar og ønsker Dem af Hjerte i det nye al mulig Lykke og Velsignelse.

Med udmærket Højagtelse Deres ærbødigste og hengivne

45

Kristian Mantzius.

331. Til Kristian Mantzius.

D. 23 Febr. 1865.

Gode Hr. Mantzius!

Naar jeg først nu besvarer Deres hjertelige Udtalelser om mig, Deres Bekymring over Theatrets Skjæbne, da er det ikke, fordi jeg med Ligeegyldighed har modtaget og læst Deres Brev, tværtimod, men fordi jeg haabede, at kunne komme i Theatret og see Dem i nogen af Deres nye Roller, forinden jeg svarede Dem. Forkjølelse har imidlertid tildeels afholdt mig, jeg siger tildeels, thi jeg nægter ikke, at jeg formelig har en Frygt for at komme i Theatret. De skriver, „der er ingen Poesie ved Theatret mere“? Ja, seer De, det er netop denne Følelse, der gjør mig frygtsom for at indtræde paa det Sted, hvor den eengang fandtes. Man kan leve lykkelig og ikke poesieforladt, fordi man ikke besøger Theatret, men er man der, da kræver — jeg vil ikke sige man — thi mange kræve det slet ikke — men jeg kræver at finde den der, hvis jeg ikke skal forlade Skuespilhuset forstemt og bedrøvet for mange Dage, og Frygten for en saadan Forstemthed har jeg sjældent Kraft til at overvinde. De er selv Skuespiller med Kjærlighed for Deres Kunst, De vil altsaa kunne forstaae mine Følelser og mit Cujonerie; imidlertid haaber jeg endnu at blive Herre over begge Deele, thi jeg har Lyst til at see Dem i Deres to sidste store Roller. Det har glædet mig at høre, at De har løst Deres vanskelige Opgave, som Andruscius, saa godt. Saameget er vist, at kan et Theater besætte denne Rolle, da burde de to Elskende kunne bevare dette Stykke for Repertoiret i mange Aar, men uden Poesie i disse Fremstillinger vil Stykket gaae sine Gange rundt, og dermed forsvinde, som saa mange andre Stykker, dræbt af dem, der skulde holde det ilive. De seer jo forresten, at Kritiken er velfornøiet baade med det Ene og det Andet; det er jo glædeligt at see disse mange, med Eet, billige Kunstdommere, fornøiede med Alt, Stort og Smaat; ifald Wiehes og min Bortgang har bidraget til al den Nøisomhed, da har den jo sandelig havt en Betydning for Theatret, som dette bør være os taknemmelig for.

En Dame fortalte en lille Historie forleden, som er meget anvendelig. Hun sagde: Naar jeg seer, hvad Publicum tager tiltakke med, saa maa jeg tænke paa min Bedstemoders svedne Vælling. Vi Børn skulde eengang om Ugen spise hos hende, og vi fik altid Vælling, som var sveden; naar vi da sagde: ak, Bedstemoder, nu er Vællingen igjen sveden! svarede hun: Det gjør ikke noget, mit Barn! Naar du har spiiist et Par Mundfulde, saa mærker du det ikke mere. Men jeg veed, at, om jeg end spiste hver Dag af en sveden Kunstvælling, vilde jeg dog aldrig kunne vænne mig til denne Ret uden bestandig paany at lide heraf.

Det er jo ellers en prisværdig Flid, som det kl. Theater udvikler, det staaer jo virkelig nu ikke tilbage hverken for Folketheatret eller Casino, men giver, ligesom disse, to Nyheder i en Uge. Vær derfor taknemmelig ligesom hele Publicum og gamle Nathansen er det. Gamle Rosenkilde sagde, da Heiberg var blevet Directeur: „Kan Theatret nu ikke hæve sig med Heiberg i Spidsen, saa lad det reise ad H. til, thi saa er det ikke bedre værd.“

Nu vel! Man begynder saa smaat paa denne store Reise til dette interessante Land; gaaer Alt efter Ønske naaer man derhen; men for Deres, for Nationens, for Kunstens Skyld vil jeg haabe, at en eller anden Hindring gjør, at Reisen maa afbrydes. De maa derfor fatte Mod og, som De skriver haabe paa bedre Tider; Theatret har sit Forsyn, som Alt andet, dette vil vel opretholde, hvad der er værd

at opretholde, og vise Resten tilbage. Publicum er, som det altid har været, et Barn, der kaster det gamle Legetøi bort, for at gribe efter det nye, om ogsaa dette er ringere, det er dog altid nyt — saalænge det varer. Ulykkelig er den Kunstner der ikke itide gjør sig fortrolig med, hvad et Publicums Gunst betyder, ikke gjør sig fortrolig med, at det Eene, at have en Dom, en begrundet Dom, findes saa sjældent hos Menneskenes Børn; de modtage og glemme, og denne Evne til Glemsel gjør, at de atter kan modtage lige saa godt det Ene, som det Andet. Derfor maa vi Kunstnere søge vor Glæde heel og holdent i Arbeidet selv og ikke stole eller haabe paa anden Løn; thi ingen Gjæld glemmes saa hurtigt, som den, man skylder os, ja man veed ikke engang af nogen Gjæld, men fordrer Taknemmelighed af os, idet man nægter os vor Løn.

Har man først rigtigt klaret dette for sig selv, da bliver man from og resigneret, idet man siger sig selv: vi have dog en Løn, en Glæde, idet vor Sjæl af og til hæves til en Nydelse, som de Andre ikke kjende, omend de bilde dem det ind. Glæd Dem da over denne Løn, som De selv formaaer at give Dem, kræve ingen anden, det vilde kun i Tiden gjøre Dem bitter og mismodig, og standse Dem paa Deres Bane, en Bane, hvorpaa der for den sande og alvorlige Kunstner gives Smerter af en højere Natur end et Publicums Løn. Enhver Kunstner har en hemmelig Lidelses Historie; i den første friske livsglade Ungdom er man kjæk og troer, at Idealet er let at naae og gribe, man mærker ikke, at for hvert Skridt, man gaar fremad mod Idealet, viger dette et tilbage, men dog maa man vedblive at følge dette, thi trættes man og sætter sig ned paa Veien, da tabes Sporet.

Altsaa frisk Mod!

At De med saa stor Troskab bevarer, hvad mine Evner har formaaet i mit lange Theaterliv, rører mig virkelig, thi Erindring er en saa sjælden Egenskab, og jeg har saa ofte maattet opgive den hos saa Mange, hos hvem jeg havde haabet den bevaret. Lad mig derfor af et oprigtigt Hjerte takke Dem, og ønske Dem al Held og Lykke: Lykke i Deres Hjem, Lykke i Deres Kunst.

Deres

Johanne Luise Heiberg. 30

332. *Fra R. Kranold.*

d. [ca. 12.] Aug. 1865.

Til Fru Etatsrd.^e J. L. Heiberg.

Idet jeg, støttende mig til den Aftale, jeg senest havde den Fornøielse at træffe med Fru Etatsrden, betragter det som afgjort, at De, fra næstkommende Saisons Begyndelse overtager Veiledningen af det Kongel. Theaters qvindelige Elever, mod et Honorar af 600 aarlig, beregnet fra nysnævnte Tidspunkt, beder jeg Dem, i den fulde Erkjendelse af det Gode, Theatret herved opnaaer, at modtage Forsikringen om, at det stedse vil være mig en behagelig Pligt, saavidt muligt, at yde Dem enhver Bistand, De under Udøvelsen af Deres Virksomhed maatte kunne sætte Priis paa.

At Th. sørger for Deres Befordring naar De anseer det ønskeligt eller nødvendigt at være tilstede der, anseer jeg som en Selvfølge. . . .

[Uden Underskrift.] 40

333. *Fra H. Martensen.*

d. 23 Octb. 65.

Kjære Veninde!

Hermed Brevene til Grevinde Gramont. Skjøndt jeg ved Gjennemlæsningen seer, at der er Meget deri, som ikke passer paa min Venindes Tilstand, antager
5 jeg dog, at det lille Skrift af Dem vil læses med Interesse og at der er det deri, som kan tjene til Opbyggelse. De kan gjerne springe den lærde Indledning over og begynde S. 12.

Jeg vedlægger et Bind af Fenelons Værker, hvori Originalbrevene til Grevinde Gramont og andre høist værdifulde lettres spiritueller.

Deres

10

H. Martensen.

334. *Fra Henrik Rung.*

1 Novb. 1865.

Høistærede Frue!

Justitsraad Berner har idag spurgt mig, om jeg vilde componere en ny Musik til „Tycho Brahes Spaadom“, overensstemmende med den Samtale jeg havde
15 med Dem forleden Dag, hvilket jeg har besvaret med Ja.

Naar De, Fru Heiberg, har bemærket en vis Tilbageholdenhed hos mig i denne Sag da er det ikke af Mangel paa Lyst, jeg haaber ei heller af Mangel paa Evne, men af Frygt for at Fr. Jensens Stemme ikke paa nogen Maade vilde være tilstrækkelig saaledes som den er for Øieblikket. . . .

20 Jeg tager nu fat paa Compositionen og skriver Romancen, ikke for hendes Stemme, men for en høi Stemme saaledes som der er Haab om at den engang bliver, lader os haabe, ret snart. Med Høiagtelse Deres ærbødigste

H. Rung.

Jeg skal componere Romancen tilsidst, maaskee der imidlertid udvikles lidt
25 Stemme og Kræfter hos hende.

335. *Til Henrik Rung.*

d. 11 Dcb. 1865.

Jeg beklager ret, at det ikke er mig muligt at tage imod Dem Tirsdag, men beder Dem indstændig, ifald det er Dem muligt, at unde mig Onsdag eller Torsdag den Glæde at høre noget af den Musik, som skal pryde min kjære Heibergs
30 Arbeide. Kl. 6 er en fortræffelig Tid. Deres forbundne

Johanne Luise Heiberg.

336. *Fra Bjørnstjerne Bjørnson.*

24. Dec. 65.

Til Fru Hejberg

Det er mig en Trang at takke Dem for Deres ligesaa uventede som efter Alles
35 Udsagn fortrinlige Arbejde med mine „Nygifte“; jeg ser det af Breve og kan forstaa det, at Stykkets Lykke væsentlig skyldes Instruktionen.

Det var overordentlig, hvad jeg selv maatte arbejde, uden dog at faa Stykket derhen jeg vilde; thi min Amtmand (d. v. s. Kristiania Theaters) er ingen fin Mand, men derimod en meget naturlig, hjertelig Mand, hvorfor det Hele maatte

lægges imod ham. Min Axel er en ung, uvant Skuespiller, men som jeg fik meget langt; Damerollerne spillede fortrinligt, Fru Gundersens Mathilde er i høj Grad interessant, og Laura har en varm, fyldig Barm, — jeg ved ingen tættere Benaevnelse for det, som denne lille Pige skal have, og som hun her havde.

Stykket blev ganske overordentlig modtaget; jeg har aldrig seet Mage, og 5 Skuespillere fra Theatrets Stiftelsesdag sige det Samme. Aviserne have paa et Par Undtagelser nær prostitueret sig.

Endnu en Gang, højtærede Frue, min hjerteligste Tak; det Bifald, som De var med at skaffe i Kjøbenhavn, har vistnok en ikke liden Del i det, som faldt her. Med de tusinde Hilsener fra min Kone og med mange Taksigelser 10

Deres ærbødige

Bjørnstjerne Bjørnson.

337. *Til Henrik Hertz.*

d: 26 Januar 1866.

Kjære Professor Hertz!

Leiligheden gjør Tyve, mig faar den til at skrive Breve, og Leiligheden denne 15 Gang er for mig Deres Svar til Hr. Clemens Petersen, et Svar jeg ret har ønsket maatte komme, enten fra den ene Kant eller den anden, ikke dristende mig til at haabe, at det skulde komme fra den Bedste og Sikkreste. Men Gud bedre det, forsvarer man sig ikke selv, er der vist ingen, der gider være over det, hvor stærk Opfordringen end er dertil. Altsaa, lykkelig Den, der kan give et ordentligt Slag 20 til Tak for et pøbelagtigt Puf, der ikke rammer. Jeg har længe søgt om et passende Navn til denne Hr. P., endelig har han faaet et, som han skal beholde her- efter, hos mig skal han hedde: den treærtede Blære.

Jeg har længe skyldt Dem et Ord til Tak for Deres sidste smukke Gave, der forøgede min Samling af Deres Skuespil, lad nu Takken herfor forene sig med 25 min Tak over, at De har døbt en Uforskammet med et betegnende Navn.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

338. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 29de Jan. 1866.

Tak, kjæreste Fru Heiberg, for Deres smukke, deeltagende Skrivelse. Det er 30 desværre fuldkommen sandt, at naar man ikke selv svarer for sig, kan man vente længe paa Forsvar. Imidlertid var der dog dennegang En, der var saa skikkelig at ville tage mit Partie. Da jeg sendte Nathanson mit Svar, fik jeg at vide, at han allerede af en begavet ung Forfatter havde faaet tilsendt et Stykke mod Cl. Petersen om den samme Gjenstand, men at han ikke turde optage det, da dette var 35 i al for høi Grad nærgaaende eller endog personligt. Dersom han som De og jeg vidste, hvor vel tjent Cl. Petersen er med skarp Tiltale, saa havde han maaskee taget det. Dog har jeg selv ikke seet dette Indlæg i Sagen. — I Løverdags Aftes har han, som De maaskee veed, givet et Gjensvar. Men det er et fuldstændigt Tilbagetog. Han søger at redde sig med at Fortællingen ikke er oversat og saaledes 40 ikke meget bekendt; han kan da ikke med Nytte følge min Sammenstilling. Men af samme Grund kunde han jo heller ikke have skrevet sin Anmeldelse, der kun støtter sig paa Fortællingen.

Ved den Leilighed vil jeg dog spørge Dem om Noget, hvorom jeg alt tidligere

har villet indhente Underretning. Dengang Svend Dyring blev taget frem igjen ifjor, anmeldte Cl. Petersen det, men opholdt sig meest ved Fremsigelsen af Versene. I den Anledning yttrede han, at Heiberg selv havde opgivet eller modificeret (jeg husker ikke Ordene saa nøie) sin Theorie angaaende disse Vers. Hvor
 5 Heiberg har gjort det, er mig ikke bekjendt. Paa Tryk sikkert ikke, og at han mundtligt skulle have sagt noget Saadant, kan jeg heller ikke troe. Dersom De veed Noget herom eller maaskee hos Etatsr. Krieger, der har havt saa meget at gjøre med Udgaven af hans Værker, kunde forespørge Dem, skulde jeg være Dem meget forbunden. Apels Metrik, der gaaer ud fra en musikalsk Theorie, satte
 10 Heiberg saa stor Priis paa, at det ikke er rimeligt, han har forladt den. Det er sikkert en af Cl. Petersens sædvanlige Vindigheder.

Det har været mig inderlig kjært, igjen at see et Par Linier fra Dem. Naar De betænkte, hvor megen Glæde et Par Ord fra Dem forunder mig, vilde De nok engang imellem berede mig den. Deres ganske hengivne

15 Henr. Hertz.

339. *Til Henrik Hertz.*

d: 8 Feb: 1866.

Jeg husker meget godt Cl. Petersens dristige Bemærkning om Heibergs Fra-
 falden af sin tidligere Anskuelse af Verseformerne; jeg var dengang, som nu, vis
 paa, at dette atter var en af disse uforskammede dristigt henkastede Paastande der
 20 savne al Begrundelse. Jeg har nu adspurgt Krieger, og da han ligesaalidt som De og jeg veed, hvortil Cl. P. sigter, har jeg end ydermere forhørt mig hos den store Digter — paa anden Haand — H. P. Holst, men ogsaa han begriber ikke hvorfra Hr Cl. Petersen har denne nyeste Kundskab om Heibergs Vaklen angaaende Ver-
 sene i Svend Dyrings Huus. Jeg agter nu, saasnart jeg seer Hr Cl. at opfordre
 25 ham til at paapege Hjemlen for sin Paastand; Resultatet af dette Forhør skal jeg meddele Dem.

Tør jeg bede Dem hilse Deres Kone og Børn fra Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

340. *Fra G. Berner.*

Kjøbenhavn d. 13 Marts 1866.

30 ... Fru Eckardt har iaftes meddelt mig, hvor venligt De er kommet hendes Bøn imøde med Hensyn til: „Jolanthe“ i „Kong Renés Datter“. — At det vilde glæde Prof. Holst at see Fruen herinde igjen, vidste jeg jo, inden jeg talte med ham, og hvor stor Pris Etatsraad Kranold sætter paa, at Fruen vil have lidt Ind-
 seende med Opfattelsen af Jolanthes Rolle, hvorpaa hele Stykkets Skæbne jo væ-
 35 sentlig beroer, vil De bedst erfare, naar han imorgen skriftlig eller personlig hen-
 vender sig til Dem. Med udmærket Høiagtelse og Hengivenhed Deres ærbødigste
 G. Berner.

341. *Fra R. Kranold.*

den 14 Marts 1866.

Madame Eckardt har igaar underrettet mig om, at Fru Etatsraadinden efter
 40 hendes Anmodning har erklæret Dem beredt til at være hende behjælpelig med Indstuderingen af den hende tildeelte Rolle i „Kong Renés Datter“ og til i dette Øiemed at overvære nogle af Prøverne paa dette Drama, saafremt der ikke fra

min Side fandtes noget at erindre derimod. Dette er saa langtfra at være Tilfældet, at jeg tvertimod med Glæde og Taknemlighed modtager dette ny Beviis paa den Interesse De vedblivende viser vort Theater. Jeg vilde have tilladt mig personligen at meddele Fruen dette, dersom jeg ikke ved uopsættelige Forretninger var forhindret i idag at forlade Byen paa en Tid hvor jeg kunde vente at træffe Dem. 5

Med udmærket Høiagtelse er jeg Fru Etatsraadindens

meget ærbødige og forbundne

R. Kranold.

342. Til G. Berner.

d: 16 Marts 1866.

... Hvad den Fru Eckardtske Sag angaaer, da mærker jeg, at hun saa lidt, 10 som de Fleste, formaaer at referere en Sag. Jeg har nemlig ikke sagt til hende, at jeg vilde overvære Prøverne paa „Kong Renés Datter“, ifald Etatsraad Kranold og H. P. Holst ikke havde noget derimod, men ifald Etatsraad Kranold og H. P. Holst ønskede det. De seer vel den store Forskel der ligger heri? I første Tilfælde vises mig en Tjeneste, i sidste, er det mig, der viser Theatret en Tje- 15 neste. At overvære Prøver, som dem paa Tycho Brahes Spaadom, hvor jeg ligesom maatte stjæle mig til at hjælpe, indlader jeg mig aldrig mere paa. Etatsraad Kranold og Holst maae være paa det Rene med om de ønske min Nærværelse eller ikke, ønsker de den ikke, nu vel! Saameget bedre; ønsker de den derimod, da maa de vedgaae Ønsket, ikke allene for Dem og mig, men for alle Andre, thi ellers 20 kommer jeg til at spille den Paatrængendes Rolle, en Rolle, jeg ikke har mindste Øvelse i. Altsaa, det er Etatsraad Kranold og H. P. Holst der maa blive enige, om de vil anmode mig om at være behjælpelig ved Prøverne paa Kong Renés Datter, og ikke Fru Eckardt der udvirker Tilladelse til, at det vil blive taalt, ifald jeg indfinder mig paa Prøverne for at være behjælpelig med Udførelsen af Ho- 25 vedrollen, og Fornyelsen af det Scene-Arrangement, som jeg i sin Tid havde saa stor Indflydelse paa.

Jeg troer vist, at Enhver, der vil have den Venlighed at sætte sig i mit Sted, ikke vil finde denne min Fordring ubeskedent, eller overflødig.

Deres

30

Johanne Luise Heiberg.

343. Til Bjørnstjerne Bjørnson.

d. 16 Marts 1866.

Etatsraad Krieger har meddeelt mig et Brevs Indhold fra Dem til ham, og jeg længes derfor efter ret af Hjertet at takke Dem og Deres Frue for det venskabelige Tilbud, De har gjort mig, ifald jeg i Sommer gjæster Norge, et Tilbud, der 35 har overrasket og glædet mig, da det viser, at om jeg end ikke tør modtage et saadant Tilbud, kan jeg nu, ifald min Reiseplan udføres, kaste alle Skrupler tilside og stole paa, at jeg ved mine Besøg i Deres Hjem ikke vil være nogen uvelkommen Gjæst.

I mange Aar har min gamle Kjærlighed til Norge og Normændene bevaret 40 Ønsket om, atter at see, hvad jeg i min grønne Ungdom saae, og siden ikke har kunnet glemme. Ligesom en tilfældig Skjæbne vilde, at jeg skulde ende min theatralske Bane noget nær, hvor jeg begyndte, nemlig i Elverhøi, saaledes har jeg

havt en Følelse af, at Ringen først rigtig var sluttet, at Slangen først rigtig beed sig i Halen, naar jeg atter gjæstede Norge, men ikke som Skuespillerinde.

Normændene saae Begyndelsen af den Kredts, min Theaterbane har beskrevet, men jeg tvivler paa, at Enden vilde kunne forstaaes, naar alle Mellemedene manglede. Ja, maaskee jeg i min skandinaviske Iver, i min Indignation over, at en Holstener blev sat i Spidsen for vort Nationaltheater i 64 havde været let at lokke ud paa nye Brædder, tildeels baaret derop af min Interesse for Deres Marie Stuart, uagtet mine private Sorger, mine store Tab i de senere Aar havde knækket min Spillelyst; men godt var det, at Ingen fristede mig, thi et nyt Publicum vilde vel næppe kunnet overse, at denne Rolle blev mig tilbudt 20 Aar for silde. For mit gamle Publicum vilde jeg maaskee have vogtet det, thi det gaaer et gammelt Publicum som det enkelte Menneske med sine Kjære, de ældes vel Daglig, men Kjærligheden holder Erindringen fast, og vi synes at see dem uforandrede, indtil en eller anden Omstændighed minder os om, at ikke Alle see med vore Øine, og jeg er bange for, at „Stilen“ i mit Spil, som De frygter for, skulde sætte Liv i de norske Kritikere, endda ikke var det Værste, som disse Herrer vilde kunde gjøre sig interessante med. Stilen! Ak Gud! jeg har i Grunden aldrig tænkt paa at spille i Stiil, før Kritikken troede at see Noget, som de kaldte saaledes. En Stiil har vel forresten ethvert Menneske, der producerer Noget i en Kunst, saafremt dette Menneske er en Individualitet, men Ulykken er, at man, som oftest, med en latterlig Borneerthed vil tvinge den egne, eiendommelige, nye, individuelle Stiil, ind i de gamle og bekjendte. Er det ikke dette, De selv tildeels har havt at kjæmpe med?

De norske Kritikere ere vel som de danske, uden Varme, uden Glæde, uden Taalmodighed, uden Ærbødighed til at opfatte en selvstændig Individualitet, og uden Evne til at bedømme denne fra dens Standpunkt; disse Herrer vil, i Reglen ikke forstaae, de vil kun forstaaes. Vor Tids Kritikere ere en Slags Politiebetjente der vaage med Stokken i Haanden, over, hvad „Trop“ kalder „Misbrug“ i Literatur og Kunst. Det er ingenlunde behageligt at være under dette Politieopsyn, thi de tugte os ikke af Kjærlighed, men af Had. — Den franske Kritiker St. Beuve siger: „Elskeren vender og dreier alle sin Elskedes Feil og forvandler dem til Dyder; Kritikken og den menneskelige Misundelse gjør lige det Modsatte med Talenterne. Hvilke Egenskaber, hvilke Gaver du end har modtaget og lagt for Dagen, der kommer den Tid, da man vender dem mod dig selv og derfra henter Anker og Bebreidelse imod dig for at ydmyge dig. Ligger Stilen dig paa Sinde, lægger du Vægt paa Formen og dens fine Afskygninger, saa kalder man dig maniereret. Er du altid jævn, ligefrem, naturlig, saa kalder man dig prosaisk, simpel, vulgær.“

I Frankrig har man Kritikere, der formaa selv at varmes, og at varme Andre! Denne St. Beuve har skrevet fortræffelige Ting.

Ifald jeg nu, som vel er rimeligt, gjæster Norge i Mai, da beder jeg Dem ret at sørge for, at jeg faaar saadanne Forestillinger at see, der paa engang kan give mig et Begreb om Deres Personale og om Deres Publicum. De Stykker jeg selv har spillet i, bryder jeg mig ikke om at see, thi sandt at sige, er jeg usigelig kjed af de fleste af dem; jeg reiser ikke til Norge for at see franske Stykker, men for at see norske, f. Ex. Mellem Slagene, Kong Sverre, Haltehulda, de Nygifte, og hvad De ellers vil unde mig, thi jeg vil hver Aften i Theatret i den korte Tid

de endnu spiller. Hvad De har ladet opføre af Shakspeare, vilde jo ligeledes i høi Grad interessere mig.

Gud veed, hvad De vilde synes om vor Udførelse af Deres Nygifte! Den er et mærkeligt Exempel paa Rigtigheden af en Anskuelse, Heiberg oftere har udtalt, nemlig, at naar kun et harmonisk Sammenspil i Digterens Aand kunde opnaaes, 5 da behøvede ikke Een af de Spillende at være et Talent af første Rang. Digterværket vilde alligevel komme til sin Ret og trænge igjennem. Han har faaet Ret med Hensyn paa Deres Stykke, thi det er kun Harmonien af det Hele og intet Andet, der er Skuespillernes Ros, men denne Ros er ogsaa, ret beseet, den høieste for Skuespilleren, den lykkeligste for Digteren. Deres Stykke vedbliver at fængsle 10 i høi Grad. Tak for Deres Brev til mig angaaende Stykkets Indstudering! Har jeg gjort nogen Nytte ved min Hjælp, da har jeg ogsaa modtaget Belønningen, thi det var mig en Nydelse at bidrage Mit til, at Forstaaelsen af Livet kom frem i Deres Arbeide.

Altsaa, jeg tænker virkelig paa at komme til Norge! Jeg har ligesom en høi- 15 tidelig Følelse ved dette gamle Ønskes Opfyldelse, men jeg maa dog opfylde Ønsket for at faae Ro for det.

I Preciosa, netop det Stykke, de unge Normænd i 1829 bleve henrevne af, staaer: „Har man været vel et Sted, bør man der ei komme mere.“ Disse Ord have ofte staaet som et Spøgelse imellem mig og mit Ønske, om atter at komme 20 til den By, der dengang modtog den unge Skuespillerinde med saa megen Varme. Dog, jeg vil betragte mig selv for det jeg nu er, en ganske Anden. Jeg er ikke længer den unge rige Pige, fuld af dristige Forventninger til Livet og Fremtiden; jeg kommer nu, som en Skibbrudnen, der i Stormen har mistet det, jeg især havde vundet og som jeg støttede mig til, jeg kommer som en gammel, nu fattig 25 Bekjendt, hvis Fordringer ere nedstemte, hvis Forventninger hernede nu ere saa godt, som ingen. Jeg vil kun opfriske i min Erindring et mægtigt Ungdoms Indtryk. Min norske Udflugt var dengang min første større Udenlandsreise, og vil nu, efter al Sandsynlighed blive min sidste; saaledes synes jeg, at det Hele er godt afrundet. 30

Hils Deres Frue, hvem jeg i vort korte Bekjendtskab har faaet kjær! Tak hende, fordi hun har villet vise mig den meest udmærkede Artighed, som jeg synes, at man kan vise nogen, den, som De og hun ved Deres Tilbud har viist mig, og om jeg end ikke tør benytte dette Tilbud, haaber jeg dog under mit Ophold i Christiania at turde gjøre Regning paa hendes Hjælp og Bistand i meer 35 end een Henseende.

Deres forbundne

Johanne Luise Heiberg.

344. Fra Bjørnstjerne Bjørnson.

24de Marts 66.

Det, som jeg efter Gjennemlæsningen af Deres Brev mest fæster mig ved, er naturligvis den ubehagelige Tidende, at De slet ikke vil spille hos os. Her 40 kom en Mand, som vilde underrette mig om, at dette var Hensigten med Deres Besøg heroppe, og jeg tænkte da (idet jeg nemlig ikke tvivlede paa, at han var vel underrettet) at forekomme Dem og skrive til Dem, før De kunde henvende Dem til mig. Jeg fandt dette at være min Pligt, og altsaa tilsidesætte de Hensyn jeg havde at tage til det Samspil, man her kunde hyde Dem, og som havde holdt 45 mig tilbage til da. Nu ikke mere derom.

Det, som især ligger mig paa Hjerte, er at faa Dem overbevist om, at De ikke heroppe maa bo i Hôtel. Jeg forhørte mig, om De her i Byen havde ældre Venner, som kunde byde Dem Lejlighed. Har De saadanne, saa benyt dem, ænds ikke mit Tilbud, uden forsaavidt ingen bedre byder sig; thi i Hôtel maa De ikke bo.

5 De skulde bo noget udenfor Byen, paa en af de dejlige Bakker, hos en Mand, der havde Vogne og Baade. Husk, at det er mere end den halve Tour, at De bør godt med kvikke Mennesker omkring Dem. Mit Hus ligger ypperligt, nær alt det, man attraaer, Theater, Spadserepladsene, ved Slot som Fæstning, det ligger nemlig paa Bakken mod Fæstningen og Piperviken. Men det er et Hus i Byen og et tarveligt

10 Hus.

Jeg maa ellers tilstaa, at Deres Tour er vemodig i sin Udgang, naar den kun skal til forat knytte Deres Livs Kjede; men ligesom Billedet halter, saalænge det ikke er med Spil paa Stedet, at De vil knytte den, saaledes haaber jeg, at De slaar Fatumet ihjel med at sige Dem selv, idet De rejser herifra: Jeg kommer

15 snart igjen, og da forat bo en Sommer i en af Norges Dale, ved en Fjord omgivet af store Fjelde, men med en Fred i sit Skjød „som overgaar al Forstand“; thi det er Fred i Herren. Der er i Verden ikke saadanne Steder til som f. Ex. i Bergens Stift, og det hører i Sandhed til et Livs Udvikling mere end nogen Bog, mere end lang Omgang i en kjendt Kreds at leve en Sommer alene eller med nogle Faa i

20 en saadan Naturomgivelse. Jeg vil selv derop i Sommer.

De faar ingen stor Kunst se paa vort Theater. Jeg er ikke kommen langt med dem endnu; men det gaar frem. De Stykker, som hos mig ere gaaede bedst, ere: De Nygifte, Fruentimmerskolen, den Gjerrige (med en dygtig svensk Skuespiller, Stjernstrøm, i Titelrollen), den Stundesløse, Sommerfuglen (af Sardou,

25 omarbejdet af mig), Marquien af Villemer (af George Sand, lidt forkortet), Lischen og Fritzchen, Operette af Offenbach, de to Blinde af samme, Hr. og Fru Denis af samme (yndige Smaating), Elverhøj, Skjærsommernatsdrømmen, Halte-Hulda, Othello, Vintereventyr. Fortiden indstudies et fint fransk Stykke paa rimede Vers „den forbudne Frugt“, og Bryllopet paa Ulfåsa (som jeg har omarbejdet til tre Akter, beskaaret for Vandskud, borttaget Magnhild og Mechtild o. s. v.

30 o. s. v.).

Jeg vil opføre „den skønne Helene“, naar Varmen kommer i Vejret. Stykket har jeg gjort muntert og overgivent; jeg har borttaget al Gemenhed, jeg indstudies det saaledes, at Præsterne kan komme og se paa det. Jeg holder af visse

35 Ting hos Offenbach, saameget som jeg hader andre; og jeg er nødt, da Theatret er det eneste paa Stedet, til at lade Publikum se noget af hvert, især da jeg ingen Ballet har og ingen Opera. Men jeg skyver det hen til Sæsonens Slutning og Begyndelse.

Theatret morer mig og skaffer mig ingen Ærgrelse, som varer Dagen over.

40 Mine unge Kræfter voxer, og nu kommer der nye. Men jeg skulde have haft saadanne Midler, som I have dernede, og jeg skulde snart have faaet det Hele op i saadant Skrig over Despoti og Raahed, — at der skulde blive stille og hyggeligt bagefter. Her er nu godt at være; — men Fattigdom, thi Theatret har intet Tilskud, Publikum er enten helligt eller materielt. Men vi faar vente! Gjerningen og

45 Fremgangen glæder mig, og saa kommer vel ogsaa Publikum, naar Tidsaanden lidt efter lidt bliver en anden.

Jeg har det hjertensgodt, Karoline er svag, men frisk, Guttene prægtige. Jeg

arbejder (kun i Hovedet) paa tre Stof: Fiskerjenten (en Djævlunge, som stjæler Æbler som Barn og forlover sig med tre Stykker paa een Gang som Voxen), „en Klokkerfamilie“ for Scenen (en dejlig gammel Projektmager, som er bleven Klokker, da han til intet Andet duede, og som venter endnu idet Teppet falder ned, at et af hans Projekter skal gjøre Verdensopsigt, og hele Familien venter 5 og tror med ham) — og „Nysne“, et taust lidet Stykke fra den Tid de første Indvandrere i Landet kigede ind i de store urørte Skove.

Jeg glæder mig til at faa tale med Dem. De er saa inderlig tilgivns et Menneske, og har udviklet enhver god Evne, som et saadant faar, til den højeste Fuldkommenhed. De binder mit Væsen, saa jeg modtager i større Ro og giver 10 kun, hvad godt er. Der er Mennesker, jeg taler med, som altid faar mig til at sige Dumheder. Thi jeg er desværre med i alle tusind Øjeblikke og kan ikke alletider regjere dem. Desto gladere er jeg, naar Andre hjælper mig dermed.

Min Kone hilser Dem mangfoldig, og begge bede vi Fru Thoresen, Clemens Petersen og Krieger hilsede. (Hans Brev var saa taust). 15

Deres i Ærbødighed hengivne

Bjørnst. Bjørnson.

345. *Fra Magdalene Thoresen.*

Christiania den 11te Mai 1866.

Høistærede elskede Frue!

Jeg maa begynde hvor jeg slap for i min første Hilsen til Dem fra det frem- 20 mede Land at glæde mig selv om ikke Dem ved en Gjentagelse: jeg siger tusinde kjærlige Tak for Deres Godhed imod mig. De har sonet for Mange; thi et eneste inderligt Møde med Dem annullerer tusinde med Smaaligheden og Misundelsen. Ja nu er jeg her da! Min Villie har seiret og bragt alle de høirøstede Ønsker og Bønner fra mine andre Sympathier til at forstumme. Jeg kunde næsten fristes til 25 at spørge den strenge Herre og Mester hvor Udbyttet er at vente i denne urolige Nybyggerby, hvor det mindste Individ ser ud som en Titan, der maa give sin Styrke Luft om ikke ved Andet saa ved at kaste Støvet af sin Støvlenæse op mod Himlen — den klare stille høie Himmel, som jeg altid har funden mere blaa over Fjeldene end over det lave Land. — Men den strenge Herre vil vel svare 30 mig som saa: Villien overvinder det Første, som er Hindringen — Taalmodigheden overvinder det Andet, som er Savnet, men Troen overvinder Alt tilhobe, og naar den har seiret er Udbyttet vundet. Ak, min høie Frue! De som selv staar med Seiren, hav lidt Medynk med mig, som endnu strider, og som maaske aldrig vinder. Jeg ser godt, hvad jeg er kommen op i, skønt jeg endnu hverken 35 kan eller bør dømme. Imidlertid er jeg ikke modløs, det var sandelig ogsaa for tidligt, og jeg har jo Gud ske Tak den Evne at voxer med Arbeidet. Jeg har nydt en udmærket kjærlig Modtagelse af Bjørnson og Flere, at jeg har saa tungt for at udholde det Fremmede er jo ikke deres Skyld. Bjørnson er, som jeg har sagt Dem, en nær Beslægtet af min Aand, ja vel og til Dels af mit Hjerte, der vilde 40 da for mig være et stort Udbytte af dette Møde men, hans Karakter og min, sandelig! større Antipoder findes ikke. Og der har De en Hindring for den sande, ufordulgte Tilslutning, som ikke kan hæves hverken med Villie, Taalmodighed eller Tro; thi min egen Karakter er jo fremgaaet af disse tre Magter. Imidlertid

kan jo Tiden bringe Forandringen, den svulmer af Muligheder, der tør kanske findes en til dette Brug, og Forholdene føder den, naar den trænger mest. Jeg kan godt forstaa Opbrusningen, jeg holder endogsaa af den, skønt den ikke er noget sundt Element, at aande i, men den maa være parret med den sande, store Styrke
 5 ellers maa man fly den; thi den gjærer da til Bunden og flyder over til sidste Draabe, saa den, som havde glædet sig til Lædskedrikken, der forædlet og rensat skulde løfte sig, vil staa med tørre Læber. Nu lad mig ikke gaa videre i disse Udtalelser, jeg vilde nødigt trætte Dem i mit første Brev. Nu har vi den Mand Clemens Petersen heroppe. Jeg var første Aften sammen med ham hos Bjørnson —
 10 og han var ligesom en frisk Hilsen fra Kjøbenhavn. Han [B.] var underlig stille og blød, og da er han altid sand, saa det gik baade godt og vel. Næste Dag var jeg ude for at se Storthingsbygningen. Halvt var jeg fornøiet med den og halvt misfornøiet. De vil engang dele min Mening. Saa ser jeg jo de to vældige Løver føde to mindre, men mere levende, og Bjørnson og Clemens styrte sig med Hen-
 15 rykkelse mod mig fra Granit-Hegnet. Bjørnson blev nu saa storartet indigneret over al min Tvivl med Hensyn til Storthingsbygningen, uagtet jeg forsikkrer Dem, min Mening blev fremsat, som den sky Vasals ligeoverfor en Konge, og jeg var legemlig syg tillige. Han sagde da, at jeg var saa fortydsket, at jeg ikke havde Sans for eller Smag for andet end Tydsk. „Den, som siger, at jeg er fortydsket,
 20 skal have løjet sin Levetid“, svarede jeg. Over hvilken Dristighed Clemens gøs, og min gode Ven blev taus og tænkte vel paa et og andet Misfoster af en Kvinde, der ikke forstod sit Forhold til Manden. Men siden ser han [B.] ikke saa mildt paa mig. Har han saa let for at sige saarende Ting og saa ondt for at taale Modstandere, passer da han og jeg? Dog dette Spørgsmaal giver jeg ikke egentlig
 25 Dem, min kjære Frue, thi Deres Svar kjender jeg forud, jeg giver det til Tiden og der vil dets Svar ikke udeblive. Men jeg taler i dette, som i Et og Andet, De nok skjønner, kun til Dem. Jeg lader imidlertid de to Herrer skøtte sig selv. Jeg har min Sag og mine Børn og heri er Gud min Hjælper. Ak sig mig, tror De jeg maa synke som et stakkels Vrag, eller tør jeg tro, at jeg har har Evne nok til at bære
 30 mig oppe? Se, der er et Spørgsmaal til Dem! Og Gud give mig Evne til at naa ud over det Tryk, den Banghed, der hviler over mig ligesom en tyk Regnsky over Fjeldet. Mine Tanker ere som Faarekyllinger, der synge om Døden allesammen. Jeg tror nu det kommer af Mødet med Bjørnson, hans Geni griber og henrykker mig, men det gør mig fattigere end den Fattigste. — Men nu et Ord om Deres
 35 Reise! Kommer De ikke herop? Ak! jeg kan ikke bede Dem derom, saa lykkelig det end vilde gjøre mig; thi her er saa kummerligt lidet at byde Dem. Men Alle vente Dem, alle Studenterne ere henrykte; thi de mene nu, at De dog vil lade Dem bevæge til at spille — spille her! Nej det ved Gud De ikke skal, men vise Dem for Folket — ja det er naturligt. Men kommer De da? — Nu tilgiv min slette
 40 Skrift, jeg kan kun skrive saa Pennen flyver, ellers gaar det ikke. Min venligste Hilsen til Etatsraad Krieger — mon han tillod mig at skrive til ham? — Mange Hilsener fra mine Børn og mit Hjertes varmeste Tak og Hilsen til min kjære høie Frue fra hendes hengivne Tjenerinde

Magdalena Thoresen.

346. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 11te Mai 1866.

Kjære Fru Heiberg.

Er det ikke et Misbrug af Venskabet, at bede Dem gjennemlæse det medfølgende Skuespil og meddele mig Deres Mening derom? De vil snart see, at Stykkets Anlæg og Sujettets Gjennemførelse har ikke været nogen let Sag, og at jeg, selv om jeg synes, at der er gjort hvad der kunde gøres, kan trænge til indsigtfulde Folks Mening. Men hertil kommer den gamle (eller jeg skulde maaskee sige, den nye) Plage, Vanskeligheden i at træffe en god Rollebesætning; og her kunde jeg ogsaa være vel tjent med Deres gode Raad. W. Wiehe vil uden Tvivl passe godt til Juveleren; men vanskeligt er det at skaffe en udtømmende Fremstilling af hans Kone, Beatrice. Jeg har tænkt paa Frøken Nielsen, for hvis Talent jeg i den senere Tid har faaet megen Agtelse. Men har hun Lidenskabens fulde Udtryk i sin Magt? eller dog tilnærmelsesviis? Til Anio Martello har jeg ikke vidst Andre end Døcker; men ogsaa hans Skuespiller-Talent har i et Par Roller forekommet mig agtværdigt; saaledes i Barberen i Sevilla som Basile; og i nogle alvorlige Roller. Han bruges nu meget i det reciterende Skuespil. Fru Eckardt som Maddalena vil nok kunne tilfredsstille; og de andre Rollers Udførelse kan ogsaa tage sig ret godt ud.

Tillader nu Deres Tid Dem at gjennemlæse Stykket, saa meddeler De mig vel med et Par Ord det Indtryk, det har gjort paa Dem. Med Gjennemlæsningen har det ingen Hast, og heller ikke behøver De at sende mig Stykket tilbage, da jeg skal lade det afhente, saasnt jeg har modtaget Deres Skrivelse. Jeg vil haabe, De kan læse det uden Vanskeligheder, skjøndt det ingen Reenskrift er. Da jeg i de senere Aar udarbejder Meget paa Tavle, saa er min skrevne Klade endda ikke saa daarlig. Men som Følge deraf har jeg ogsaa kun det ene Exemplar . . .

Deres oprigtigt hengivne

H. Hertz.

347. *Til Henrik Hertz.*

d: 22 Mai 1866.

Kjære Professor Hertz.

Med megen Interesse har jeg læst Deres nye Drama, og tvivler ikke paa, at De, med en nogenlunde god Udførelse, vil faa Glæde af samme; Rollebesætningen forekommer mig ogsaa god og passende, saa jeg intet har at bemærke herved. Tak fordi De sendte mig det til Gjennemlæsning, jeg har en Følelse, som om det er unaturligt, at et Stykke af Dem gaar over Scenen uden at jeg kjen-der det.

I Morgen Onsdag reiser jeg med min ældste lille Pige til Norge, for at prøve paa om ikke Søreisen og Synet af den herlige Natur kunne oplive mig lidt; ogsaa Nordmændene har jeg en gammel Kjærlighed til. De ere saltvands Fisk, og dem har jeg altid holdt mere af en de der svømme i de lumre færske Vande.

Hr. Clemens Petersen har jeg ikke talt med siden jeg sidst skrev Dem til, og kan altsaa ingen Oplysning give Dem endnu, men han skal ikke undgaee mig, han skal sige sin Kilde om bemeldte Sag . . .

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

348. *Fra de norske Studenter (ved Bjørnstjerne Bjørnson).* [afsunget 8. Juni 1866].

SANG

til

Johanne Louise Heiberg.

- 5 Mel. Ja, vi elsker dette Landet. Af Rikard Nordraak.
Glimt af Kunstens Alfehøje bag Havtaagens Graat, Funklen af de gyldne Fløje paa Aladdins Slot, 10 Solfrugt af den lange Sommer i halvhundred Aar saa vi tit, — nu selv Du kommer til vor unge Vaar!	Dronning over Alfehjemmet, har Du Trylleord, som kan hæve, hvad har hæmmet Væxten i vor Jord? Yndens Væxt og Kjærlighedens, Digtets Modertræ, kan Du give Kunsten Fredens Ly og Alfelæ?
15 Dronning over Alferiget, Digterlængslens Fe, tog det stumme Barn, der higned til dit Riges Læ, vugged det i Sol og Ynde, gav det Tungens Tolk, 20 saa det kunde højt forkynde Undret for sit Folk.	Drag forbi som Drøm om Vaaren, bær vor Længsel did til den Tid, da Du blev baaren, Aandens store Tid! Bring vor Tak for, hvad den bragte, ned i Sjölund's Strand! Bring vor Tak for Alt den vakte i vort Fædreland!

Bjørnstjerne Bjørnson.

349. *Fra Magdalene Thoresen.*

Christiania, Damstræde No. 2. den 30 Juli 1866.

Velkommen tilbage til Danmark, min høie Frue!

- 25 Sara sender Dem sin kjærligste Hilsen og Tak for Musikken til Don Juan, og jeg lader min følge med for det nye Bevis paa Deres skjønne Hjertelag imod os. Denne Opera har altid været min Henrykkelse, og nu klinger den liflige Musik lokkende, baade til Tungsind og Dands, for mine Øren hver Aften, naar Arbeidet er sluttet. Sagtens kan De vide, uden jeg beretter det, at vi ofte mindes og taler
30 med hinanden om den Aften, vi havde Dem for os selv alene, da De nynnede Operaen udenad. Jeg regner det for mit kjæreste Samtræf med Dem heroppe. Ellers mødtes vi jo gjerne, hvor det Uensartede blandede sig ind med, og da var tilvisse hverken De eller jeg rigtig fuldt klare, for saavidtsom vort sande Væsen ikke var med i Vrøvlet. Jeg har ofte angret bagefter, at jeg sagde Dem Noget
35 om mine personlige Smaakampe med Bjørnson; thi da de fremkom ved Uoverensstemmelser i Personlighederne, saa kunde de kun irritere en Udenforstaaende, men selv ingen Forsoning vinde derved. Men da De var den Eneste jeg turde være fortrolig mod, den Eneste, hvis Dom jeg respekterede, saa foruroligede og plagede jeg Dem med hvad De burde have været fritaget for.
- 40 Hvor jeg kan glæde mig over, at De atter er i Deres deilige Bolig, omgivet af Skjønhed og Fred og glade Venner. Alfemoren med sine Børn! Min Tanke faldt ofte paa Deres Hus, medens De var heroppe. Jeg syntes det stod ensomt og

længtende efter Dem. Et ubeboet Hus kan stundum se ud som om det længtes efter Mennesket ligesom Havfruen paa Stranden drømmer om en Sjæl. — Jeg er ogsaa glad ved, at De fik reise omkring i Landet her, saa De kunde tage et større Minde med Dem fra Norge end det, De hentede Dem fra Selskabslivets Forvirring. Før De kom herop, tænkte jeg mig altid, at jeg skulde kunne opnaa at vise Dem Noget af Det, som slaar ved sin Overvældelse og tager hele Sindet fangen; jeg ønskede at have en slig Erindring at dele med Dem; men Phantasien kan sagtens arrangere, min elskede Frue, den har sin Ganger sadlet til hver Stund og vakler aldrig i Forsættet ved nogen Hensyn. — Lad mig nu se De giver Danmark lidt mere Anledning til at glædes ved Dem, Berettigelsen har det jo; thi Alle elske Dem — eller vilde idetmindste gjerne elske Dem. Og husk det, min høie Frue, at naar man lukker sig meget inde, lukker man Andre ude. Ogsaa kommer den Ensomme let til at trøste sig for meget med sig selv, og til at tabe Samfundstraaden ud af Haanden. — Jeg har mange Hilsener og foreløbig Tak at bringe Dem fra den elskværdige Fru Lasson. Mit næste Brev skal blive større, for Øieblikket er jeg en Træl af Forholdene. Men mit Hjerte er dog frit, og det sender Dem sin bedste Hilsen.

Deres Magdalena Thoresen.

350. *Fra Magdalene Thoresen.*

Christiania den 21 August [1866].

Min elskede Frue!

20

Nu har De mig igjen med et Brev, men jeg lover Dem, at det skal blive det sidste paa lange Tider. Jeg er nu kommet saa dybt ind i mit store Arbejde, at det nok, fremover en Stund, vil blive i Tankerne alene, jeg nærmer mig til mine Venner. Men det vil ikke gjøre Dem Noget, De er for nær Olympen, til at savne Kjærlighed — de høie Guder tage Kjærlighedens Offere som duftende Virak paa deres Altre, men Kjærligheden selv lod de blive paa Jorden, den havde de intet Brug for i deres stolte Salighed; thi den forlanger Gjengjæld. Dog dette skal nu ikke tages for ordret, min kjære Frue! Det er en løs Allegori, møntet paa Deres Styrke til at opdrage Deres Hjerte, saa det ikke giver mere end det kan svare til, og ikke løber sig fast i et ubesindigt Valg. Ak ja min Frue! det er nu Deres Styrke — min ligger maaske i netop det Omvendte; thi relativt er Alt i denne Verden. Jeg har vist ofte teet mig helt ubesindigt overfor Dem, og mit Hjerte har vist ofte bestormet Dem som en paatrængende Tiggerske, og fordi det fik Guld, har det forlangt Diamanter. Men om jeg nu lovede Dem, at stænge Tiggersken inde, mon jeg kunde? Mon ikke den, lig uartige Børn, vilde springe op i Vindueskarmen og sla en Rude ud for idetmindste at følge den forbudte Vei med Øinene — ja kan man gaa ud af sit Skind? De vil vist svare: nei for Guds Skyld! Lad hver blive i sit, hvad enten det er en Løves eller et Æsels. Og det er jo det Rette. Vi faa blive hvad vi ere og ikke stødes eller forarges over Modsætningen, saameget mere, som den netop er Betingelsen for hele vort aandelige Liv. — Jeg vil da vedblive med at sende Dem mit Hjerte og nøies med Deres Tak — endda det gamle Ord siger: at elske uden at blive elsket er Tidstab, og jeg føier til: at Tidstab er Evigheds- tab — jeg vil dog følge en anden Lov, med mindre De skulde foretrække min Tak for mit Hjerte — ja, da lemper man sig efter Fordringen, det skal man gjøre her

i Verden. — Og Bjørnson er da vendt tilbage med sin lille blege Hustru! Selv er han stærk og freidig. Han har været saa lykkelig at kunne arbeide meget denne Sommer, og blandt disse Arbeider er en Omskrivning af sidste Act i „Marie Stuart“. Jeg tror, Frue, at han ikke føler sig ret vel ved Tanken om Dem — jeg

5 tror han har en Fornemmelse af, at hans Væsen ikke altid var som det burde, og at han ligesom ikke ret magtede at give sin Optræden, ligeoverfor Dem, den Form, som maatte være Dem behagelig. Jeg tror alt Dette og fortæller Dem min Tro; thi min Viden er i saa Henseende begrændset. Jeg har imidlertid ladt ham vide, at jeg, fra mit personlige Skjøn, var vis paa, at De maatte føle Dem saaret

10 af hans Væsen, ligesaa fuldt som jeg var det. Ak ja, Frue! han har endnu et Barn i Ærmet, og jeg tror aldrig, han faar det rystet ud. Vi have begyndt med en Disput om Handledygtigheden i det danske Folk, og jeg lader mig slet ikke slaa af Marken med store Ord. Men det er ikke begyndt eller endt med denne Strid imellem os. Bjørnson er i aandelig Forstand min Broder, vi arbeide sam-

15 men til et fælleds Maal, og vi kunne vel skjendes og puffes lidt paa Veien, men vi skilles ikke derfor. — De maa tro mig, elskede Frue! naar man er med at bryde Land, selv i æsthetisk Forstaaelse, da bliver Ømfindtligheden et Tossieri. Jeg har Noget af en Mands Evne, jeg maa ogsaa kunne tage Tørn i Forhold til den. Det som gjør mig saa ondt hos denne Digter, det er al denne aandelige Umodenhed,

20 som findes hos ham; thi med hans skjønnede, høie Begavelse burde der ikke følge denne ulidelige Ordbram, som saa let faaer et Skjær af Humbug. Hvilket Grundfond af ædle, stærke Kundskaber trængte ikke en slig Begavelse! Nu har han jo samlet sig en Del gennem Samtale og Erfaring, men i Grunden er der alligevel Noget, som svigter, og det er denne Svigten, der bliver erstattet ved Overdrivelsen

25 og Hensynsløsheden, begge Dele usvigelige Tegn paa Umodenhed. Imidlertid er han endnu i Udvikling, og hvert Aar kan bringe ham en ny Lære . . . Jeg har nu sendt til min Forlægger to Sagn, som jeg har skrevet, og en Fortælling, der er et Billede fra en af de frugtbareste Egne i vort Land, men dog befolket med en vild, utæmmelig Race. Gid jeg maa have truffet det Rette! Hvad jeg nu er begyndt

30 med i en større Fortælling, kan finde sine store Vanskeligheder i Forstaaelsen; thi det er en Samling af Kulturbilleder, som jo slætikke have den Interesse eller Styrke i Farveskiftning, som Billeder fra en ucultiveret Periode i Folkets Liv. Det hører imidlertid med i min Virksomhed og skal om Gud vil, gøres færdig til Julen. Jeg føler mig vel her; thi de Savn jeg fornemmer, komme mig ikke uvent-

35 tet, jeg vidste, hvad der ventede mig. Jeg tror det vil holde haardt for mig at vinde frem til Anerkjendelse; men det skræmmer mig ikke tilbage fra en Ting, at Arbeidet er stort og Lønningen uvis, paa denne Betingelse har jeg arbeidet mit halve Liv — og den Anerkjendelse jeg ikke naar, har jeg maaske ikke fortjent. I Guds Navn vil jeg gaa paa, der, hvor jeg taber, have Tusinder tabt før mig; men hvis jeg

40 vinder, deler jeg Gevinsten med Faa. Og nu, min elskede Frue, Farvel! Mit Hjertes kjærligste Hilsen og Tak til Deres Godhed og Troskab! Gid jeg maa forundes den Lykke at se Dem endnu en Gang i mit Liv — naar Hviledagen kommer! De har efterladt Dem et lysende Spor heroppe, i det kan jeg endnu fæste en skjælvende Fod og finde et Fæste. Saa lev vel! Hils Alferne!

Deres hengivne

Magdalena Thoresen.

351. *Til Magdalene Thoresen.*

Kjøbenhavn d. 14 Septbr. 1866.

Min kjære elskværdige Frue!

Her sidder jeg da endelig for at besvare Deres mig kjærkomne Breve; at dette først skeer nu, kommer sandelig ikke af Slaphed i min Godhed for Dem, men foruden mange andre Grunde, som jeg vil overspringe, er jeg ikke rigtig Menneske i August Maaned, kan intet foretage mig i denne, uden atter at gjenleve Dag for Dag, Time for Time de smerteligste Øieblikke i mit Liv. Vi er nu i September, og jeg vil altsaa, saa godt jeg kan, samle mine Tanker for at takke Dem og besvare Deres Breve.

I Deres første Brev skriver De, at De ofte bagefter har angret, at De sagde mig noget om Deres personlige Smaakampe med Bjørnsen. Er det saa, som De siger videre, at jeg var den Eneste, De turde være fortrolig imod, hvorfor da denne Anger? Er det dog ikke saa, at selv om De intet havde meddeelt mig, vilde han nok selv ved sin Ubændighed have sørget for, at jeg fik see hvad det smertede mig at see, hans hensynsløse Holdning ligeover for en Qvinde, ligeover for Dem, som han burde see op til med ridderlig Ærbødighed, til hvis Ord han burde lytte, som en Lærling lytter til den Erfarne, den finere uddannede Sjæl, i hvis Selskab han kunde indhente det Meget, han trænger til i meer end en Retning? Ak! vi stakels Mennesker bortstøde saa ofte, især i vor Ungdom, i vore overmodige Ungdomsaar, hvad et naadigt Forsyn sender os til Hjelp paa vor Vei; vi troe at kunne undvære hele Verden, og opdager for seent, at det maaskee kun hænder os engang i Livet, at et Menneske gjør vor Sag til sin egen, saaledes som De, min begavede Frue, gjør hans Sag til Deres. Paa sine Knæ burde han takke Dem og ikke nærme sig Dem med sine slette traadsige hovmodige Jerntag, som om det var ham, der allene gav, og ikke ham, der især modtog. De skriver: Barnet sidder ham endnu i Ærmet. Nei min Frue, det er intet Barn der sidder, det er en af de Smaadjevle, som saa ofte fæste Bo hos Geniet, og ved sin daglige Omgang bevirker det, som i Aarenes Løb næsten har gjort mig Kunstnerne forhadte, den Selvforguden, der lidt efter lidt piller Individualiteten i Stumper og Stykker, saa at det bliver til Sandhed, hvad Heiberg siger: „Værkerne komme til Paradi- set, Personen“ — — — et andet Sted, jeg her ikke nænner at nævne. Jeg veed det, jeg har erfaret det, at vi kan elske Mennesker med store Feil, saaledes som De elsker ham, men der gives Feil, vi ikke kan optage i en af os elsket Personlighed, og det er Usandhed, og jeg tilstaaer, at det især er den, der støder mig bort fra Deres Ven. Han siger hvad han ikke mener, han dadler, hvad han i sit stille Sind seer op til, han beundrer, hvad han i Grunden foragter, altsom det convenerer ham ligeover for sig selv. Han har megen aandig Kraft at øse af, men denne Kraft vil tidlig eller seent, ifald et naadigt Forsyn ikke sender ham Modgangens Hjelp, blive svækket og brudt ved Forfængelighedens Djævel, der sidder ham saa lunt og godt i Ærmet. De vil nu sige: at dette er haarde Ord, at jeg ikke paaskjønner det Gode hos ham og bedømmer ham ukjærlig; og dog kan jeg forsikre Dem, at jeg paa en Maade har stor Godhed for ham, og at mine haarde Ord udspringe af Sorg over atter her at see, hvad jeg desværre saa ofte har seet: et stort Menneske misbruge de Gaver Guderne have nedlagt paa hans Vugge; troer De nu ikke paa denne min Godhed for ham, da tør jeg vel sige, at hvor skarpt et Blik De end er i Besiddelse af, er der dog noget i mig De ikke

kjender, en Smerte, en dyb Smerte over mig selv og andres Elendighed. Jeg har Smerter, De har det Bedre: Kjærligheden til at hjælpe; vedbliv altsaa at hjælpe ham, han trænger til Deres Hjelp og Bistand.

De siger fremdeles: „Lad mig nu see De giver Danmark lidt meer Anledning
5 til at glæde sig ved Dem“? Ak Gud! Lær mig hvorledes jeg skal bære mig ad hermed! De maa aldrig glemme, at jeg, ved Siden af mit offentlige Liv, bestandig har været stille tilbagetrukket i Eensomheden; det offentlige Liv er forbi, og kun Eensomheden er tilbage, nu saa stor, at jeg gjerne brød den, hvis det var muligt, men den Fugl, der bestandig har siddet i Bur, har ondt ved paa engang at flyve
10 ud paa egen Haand; de andre Fugle kjende den ikke, og det ender ofte med, at de hugge den i hjel. Dog, som sagt, lær mig at bruge Vingerne, ifald jeg virkelig endnu har nogen, hvormed der kan flyves.

Fremdeles klager De over min Kulde. Ja denne Klage mod mig er mig ikke ny, om den end er mig ufattelig. Har jeg været kold ligeoverfor Dem, og har De
15 Grund til denne Klage, ja da begriber jeg jo bedre Andres Klage. Men jeg kan ikke andet end finde det uretfærdigt imod mig, naar De troer, at jeg foretrækker Deres Tak, for Deres Hjerte. Jeg skrev engang for en Deel Aar siden i et mismodigt Øieblik min egen Gravschrift; den lød saaledes:

Overvurderet af de Fleste, undervurderet af de Faa, hun sluttede
20 sig til. Denne Gravschrift, som var gaaet mig af Glemme, faldt mig atter ind ved Deres Ord til mig. — Jeg tilstaaer naar denne Mening om min Kulde af og til kommer mig for Øre, da kan den ikke andet end opvække et Smil hos mig, thi den lærer mig, hvor grundig min Kamp for at behærske mit hæftige Sind er lykkedes. Jeg kan sige som Chevalieren i Ninon: „Der er Lidenskaber hos mig, som
25 er stærke,“ saa stærke, at jeg bestandig maa være paa min Post for at tæmme disse og holde dem tilbage. Dette troer nu hverken De eller Andre; man siger nu, hun er kold, men hvad vilde man have sagt, om jeg havde givet disse frit Løb? — De siger fremdeles, at jeg ikke trænger til Kjærlighed, men kan lade mig nøie med Virak, ja anden Mening kan jeg ikke faae ud af Deres Allegorie;
30 atter her kunde jeg smile, ifald det ikke berørte mig for smerteligt; thi De maa dog tilstaae, at naar et Menneske hele sit Liv igjennem har følt en brændende Tørst, da er det lidt haardt, naar man siger, ræk ikke dette Menneske en Drik Vand, thi han tørster aldrig. — Atter tager De feil naar De troer, at jeg i den Grad har forstaaet at opdrage mit Hjerte, at det aldrig er løbet sig fast i et ube-
35 sindigt Valg; det er jo netop de ubesindige Valg, der gjør os frygtsomme, varsomme i for hastig at give, hvad vi med uendelig Smerte atter maa tage tilbage fordi det ikke blev modtaget, som det fortjente. Et maa De bestandig huske paa med Hensyn paa mig; jeg er en mistænkelig, og i Grunden en beskeden Natur, der ikke strax troer, fordi et Menneske viser mig Godhed, Overbærenhed, Opmærk-
40 somhed, at jeg da har dette Menneskes Kjærlighed, jeg fordrer Prøver, umiskjendelige Prøver, langvarige Prøver, forinden jeg tør fæste fuld Tillid og give mit stakkels Hjerte hen, thi engang givet kan jeg ikke tage det tilbage. Jeg er endvidere, Gud bedre det, en melankolsk Natur, der ubændig sukker efter Glæden, men mærker nok, at den hernede ikke vil blive mig tildeel. Men hvor finder jeg
45 nu et Menneske, som vil tro det om mig, som jeg her siger? Et vil jeg dog henstille til Deres Eftertanke. Troer De, at en Qvinde, der har levet det Kunstnerliv, som jeg, glimrende tør jeg vel nok kalde det, mættet af al den Virak, som en ung

Qvinde kan ønske sig, troer De at hun, midt i sin Glands, alt for meer end 25 Aar siden, hemmelig sad og strikkede Børnestrømper til de Børn, som det var hendes brændende Ønske Dag og Nat at antage sig, troer De, at denne Qvinde ikke har Kjærlighed i sig, og Trang til at udtale denne? Dog nok om mig selv. Til Ingen har jeg udtalt mig, som til Dem; De seer for godt til ikke at skulle forstaae Be- 5 tydningen af, hvad der ligger i en saadan Udtalelse. Hav lidt mere Tro til mig og bedøm mig ikke igjennem antagne Fordomme af Den, og Den, men see selv rigtig til, og De vil maaskee erfare, at jeg har mindre af det man tillægger mig, og mere af det man nægter mig.

Hils alle i det herlige Norge fra mig, og siig dem Alle, hvor rørt og taknem- 10 melig jeg har været for deres Godhed imod mig. Min gamle Kjærlighed til norske Mænd og Qvinder har nu staaet sin Prøve, og det eneste som smerter mig er, at jeg jo vanskeligt tør vove at gjentage Besøget, af Frygt for, at man skal tro, at jeg vil trække nye Vexler paa al den Velvillie, man i Sommer viste mig. Deilig var det, at jeg fik gjort Thelemarks-Reisen; uforglemmelig vil den være mig. Min 15 Kjørsel igjennem Hitterdalen staaer saa ideal i min Phantasie, at jeg vist om nogle Aar vil være usikker, om det har været en Drøm eller Virkelighed.

Jeg glæder mig til at læse Deres to Sagn og den nye Fortælling. Alle Guder give Dem Lykke til den større, De nu arbejder paa. De har Ret, naar De siger: „Bjørnsen har været saa lykkelig at kunne arbeide meget i Sommer.“ Ja sande- 20 lig er det en Lykke at kunne arbeide ud af sig selv istædetfor, som en Edderkop at dreie sig rundt i sin Væv, for tilsidst, naar den er færdig, at sidde trist i Centrummet, indtil en ubarmhertig Haand river den Hele istykker.

Jeg har mange Hilsener til Dem fra Deres danske Venner, som ikke ere faa. Naar „Hviletiden“ kommer, da maa vi atter sees, da maa vi atter udtale os for 25 hinanden i Tro og Tillid, thi ogsaa vi hører sammen tiltrods for Alt hvad De siger. Krev da ikke for meget af mig, jeg har hverken „Guld eller Diamanter“ at give Dem, med mindre De saaledes vil kalde en sand Hengivenhed, et Venskab, som ikke frygter for at sættes paa Prøve.

Hils Deres elskværdige Børn fra Deres inderlig hengivne 30

Johanne Luise Heiberg.

352. *Fra A. Linde.*

Søndagen 16 Septbr. 1866.

Til Fru Etatsraadinde Heiberg.

Dersom jeg tør haabe, at De, naadige Frue! vil modtage et Besøg af mig og under dette forunde mig at bringe et Theateranliggende paa Bane, vilde 35 jeg udbede mig Tilladelse til at maatte komme til Dem imorgen imellem Kl. 2—3, eller til hvilken anden Tid det enten imorgen eller en af de nærmeste Dage maatte være Dem beleiligt.

Jeg behøver neppe at forklare de saa naturlige Aarsager til denne forudgaaende Forespørgsel, hvorpaa et velvilligt mundtligt Svar fra Fru Etatsraadinden vilde 40 være mig overmaade kjærkomment.

Høiagtelsesfuldt og ærbødigst

A. Linde.

353. *Fra Chr. K. F. Molbech.*

d. 24de Sept. 1866.

Idet jeg takker for den Indbydelse, der for et Øieblik siden overraskede og glædede mig, behøver jeg næppe at tilføie, med hvor megen Fornøielse jeg modtager den, ikke blot som Tegn paa en venlig Erindring, men som den „magiske Nøgle“, der aabner mig Adgang til Kunstens og Elskværdighedens Hjem.

Med Høiagtelse ærbødigt

Til Fru Etatsraadinde Heiberg.

Chr. Molbech.

354. *Fra Magdalene Thoresen.*

Hægdehougen den 26de October [1866].

Kjæreste Fru Heiberg!

10 Min Sjæl blev inderlig gjennemtrængt af taknemmelig Glæde over Deres Brev, at jeg ikke strax besvarede det forekommer mig nu lidt underligt, den Gang ved jeg, at jeg mente, jeg maatte slutte et lidet Arbeide før jeg skrev, og siden kom en stærk Forkølelse og endelig Flytningen imellem. Nu er jeg kommen i god og hyggelig Orden i min nye Bolig, som er der hvor Fru Munch boede paa

15 Hægdehougen i Omejers Gaard. Jeg har en herlig Udsigt over hele Christiania-Dalen med Fjorden og de omkringliggende Fjeldaase, det er lættende for Sindet og opløftende for Aanden, maatte det tillige være styrkende for min Heldbred, saa kunde jo endnu Alting blive taaleligt om ikke fuld godt. Jeg er jo ikke kommen hid for at skaffe mig gode Dage uden forsaavidt som jeg tilvisse ingensteds

20 kunde have fundet dem bedre, saalænge jeg var mig bevidst at kunne virke Noget for det Land, der var bleven min Hjemstavn, og som var mine Børns Fødeland. Men at have det fuldt ud godt, ja, det er jo relativt og ofte illusorisk; men jeg kunde virkelig paa Grund af min Aands Beskaffenhed have naaet det i disse mine selvtagne Forhold, thi jeg vilde hvad jeg gjorde, og tog selvfølgelig ikke Klynk

25 og Misnøie med mig paa min Færd, dersom ikke der havde mødt mig en Modstand her, som har saaret mig dybt, og som ikke ophører at pirre ved Saaret hver Dag — derpaa var jeg ikke forberedt, og naar jeg nu arbejder paa at bøie mit Sind ind under denne Nødvendighed, da tager det haardt paa mine Kræfter. Dette er — ja De ved det allerede! De har selv alt i Tanken nævnt Bjørnsons Navn, og

30 De behøver ikke at høre det for at vide, at min værste Nød kommer fra den Kant. Var det nu ikke saa, at De forstaar hele den Sag fra Grunden og ud i alle dens Konsekvenser, da skulde jeg vel vogte mig for at udtale mig derom, men De ved, at her maa jeg lade Modstand og Føielighed give hinanden Haanden; med en af Delene gaar jeg paa Grund i disse vanskelige Farvande. Nu maa De ikke tro,

35 at han ikke er god mod mig, han er meget god — jeg forstaar jo ogsaa at vige tilsiden for Det, som kunde hidføre det Onde — men der, hvor han kunde være bedst, der er han ikke god — der er han selvgod. — Jeg takker da Gud inderligt for, at jeg trods dette kan elske Bjørnson, hans Bestræbelser og Alt, hvad som vedgaar hans Sag, lige høit. Kunde jeg ikke dette, vilde det jo ogsaa skade mig

40 selv mest. Værst er det, naar de vrang Meninger udkastes mod mit stakkels Fødeland, det magter jeg mindst af Alt. At Bjørnson oftest udtaler Anskuelser, som ikke gaar an for en dansk Mand eller Kvinde at lade hengaa upaatalte, absurde, bornerede Forestillinger, det tror jeg nu har sin Grund i Mangel paa Form og Mangel paa Besindighed; thi til andre Tider roser han overmaade, ja mere end

jeg bryder mig om, og dog tror jeg nok han mener det. Men her er en slem aandelig Tone i denne gode By. Selvgodheden er Dommer i alle Ting. Dette kan naturligvis drive Arbeidskraften op til en vis Høide; men der frygter jeg for det bliver som med Frøen, der sprak. Imidlertid ere disse Feil Stadiets og ikke Folkets. Men tro ikke, min inderlig Kjære! at jeg sidder sløv og overvældet, betænksum 5 og forsigtig og lader de onde Ord gaa hen over mit elskede Fødeland i Taushed — nei, tilforladelig, jeg giver hver Yttring tilbage med Protest. Jeg har sagt Dem, at jeg ansaa Norge-Sverrig for Danmarks værste Fjende: Tyskland har berøvet det Territorium, men disse ville berøve det sin Ære. Men lad mig slutte med dette, det kan ikke være Dem glædeligt at høre — ak! om jeg havde noget Glæde- 10 ligt at mælde Dem! Det har jeg nok ikke. Jeg er flyttet, som jeg før sagde, og denne Opbrydning har lagt en Del Ufred omkring mig. Jeg har det meget skjønnere, hvor jeg nu er, men min hele Sands skal dog vænne sig til det, før jeg i fuld Forstand kan tage det i Besiddelse. Mine Stemninger maa være voxede ud af Omgivelserne, og maa have fæstet sig i Billeder; mine Længsler maa have fundet 15 sig Veie, min erotiske Trang en liden Plads, hvor den kan drømme om det evigt Ønskede — det aldrig Opnaaede. Da først er jeg hjemme skjønt langt borte fra Danmark, ja, ogsaa fra Dem, hvis dybe Kjærlighedsblik berører mig med baade himmelsk og jordisk Ild. Ja, kjæreste Fru Heiberg! De har en stor uberørt Herlighed i Deres Væsen — den er et Barn af Eros — — han er ikke blot min Gud, 20 han er ogsaa Deres; thi medens jeg rider ham som min Kjæphest, dufter Ambra og Myrha ham imøde fra Deres Hjertes Løndom. Ak! hvad er der dog for en Rovfuglenatur i mig! Hvorledes har jeg ikke med graadig Higen slaaet ned over Alt — Modent eller Umodent, Øieblikkets Hunger var for stærk til at levne Noget — Hensynet var et Græsstraa under Løvens Fod, Længselen som en Ildslue 25 i en Savannah. Men se, Sligt maa jo betales med Ensomhed og Savn — og jeg betaler hver Dag og Time. Ja var jeg en Mand, jeg skulde vise Verden, hvad Forsagelsen kan ville. Nu er Forsagelsen mig saa ringe, at jeg ikke kan regne mig en Stunds Arbeide tilgode i dens Tjeneste. At give Slip paa Verden og paa enhver Ting, der kan drage mig bort fra Omsorgen for min Evigheds Sag, forekommer 30 mig blot at være en Lindring, at kæmpe med min Sygdom er mit sværeste Dagarbeide. Ak, der synes jeg jo nok [er] Noget, der kan kaldes en Modstand. Jeg synes, at jeg kunde virke mere for baade mig selv og Andre, dersom jeg var blot taalelig rask. Og det er jo svært nok, kjæreste Frue, naar man paa Grund af Forholdene, skal præstere et uafbrudt Arbeide og ikke kan for Smerte. Men godt! Jeg 35 ved min Gjæld er stor, jeg bør ikke krympe mig ved Afbetalingen. „Det er bedre at lide her end hisset, Far!“ trøstede en Capitain i Bergen en stakkels Soldat, som fik Stokkeprygl.

Har Heierdal bragt Dem min Hilsen? Han kom hen til mig i Theateret og udbad sig min Tilladelse til at hilse Dem, hvilken jeg da med Glæde gav ham. Det 40 var første Gang vi mødtes. Hans Fysionomi var lidt uædelt — eller vel snarere; uvant. Jeg saa tydeligt for mig denne veltildækkede Brutalitet, som jeg henfører til Typerne heroppe. Men, elskede Frue! Det var et flygtigt Syn, det skuffer saa tit, og Manden er selv med dette til Forudsætning en kjæk og brav Mand. Jeg har ogsaa været sammen med Monrad — Professoren. Hvad Indtryk fik De af ham? 45 Mig smagte han som et Stykke Sod i en Kop grumset Kaffe. Jeg havde længtes efter et Møde med ham; man længes dog efter at maale Omfanget og Marven af de

Løftestænger, som skulle bære Ungdommen op mod Stjernerne i et Samfund, hvor Veiene endnu ere saa ujævne og brydsomme, at Hveranden gaar krum og Hveranden gaar paa Skæve. Men jeg har aldrig talt med Nogen, som i den Grad har forkvaklet Ideen. Tænk Dem! Jeg anførte for ham, at en stor Del af den Henryk-

5 kelse og Glæde vi følte over Havet, ligger, os selv ubevidst, i den Viden, at det er vort halve Forraadskammer. Dette var en Fornemmelse, som han mente, at kun Bergensere kunde have. Jeg blev lidt flad paa hans Vegne. Saa spurgte jeg ham, om han ikke havde fornummet den dybe, hemmelighedsfulde Tiltrækningskraft, som Naturens store Tilvirkning af vor Livsensnæring havde paa os — jeg undtog

10 paa det Eftertrykkeligste det af Mennesker tilberedte — dertil svarede han: at Blomsten interesserede os langt mere, men det var jo godt at spise „god Mad“. Jeg var hundrede Mile borte fra ham i samme Stund, og det trods min store Kjærlighed til Blomster. Siden mødtes vi paa et lidet Streiftog, hvor han beklagede sig over, at Guttene havde stjolet alle hans deilige Æbler om Natten. Jeg mente, at

15 Professoren jo havde havt Blomsterne, saa kunde han lettere overlade Æblerne til Tyvene. — Dertil kom en total Mangel paa Personlighed. Ak! Jeg tænkte paa min henrivende og vidtskuende R. Nielsen! — Jeg skulde ikke længe have givet Tonen an, før den fulde Gjenlyd var strømmet mig imøde. Jeg tænker ogsaa denne Stund paa Biskop Martensen. Hvorledes lyste han ikke op over den uklare

20 Tanke! Det vil dog sige: med Undtagelse af Scharlings. Men det kom vist af, at den unge Mand ingen Tanker har. Det vil sige, jeg maa reservere mig mod Deres misbilligende Hovedrysten: ingen af disse blodvarme Tanker, som fødes af vort eget Væsen. Og dog! Gid jeg bare havde Scharling for en liden Stund, jeg tror, det var morsomt at disputere med ham — i Mangel af etc. — Jeg trænger til en Sam-

25 tale — ja ubeskriveligt! Men den kan jeg ikke ret faa her efter mit Forlangende. Bjørnson, det velsignede Geni med sine store Syner! Han taler blot, min flinke Søn disputerer blot, og min kjære Venindes Mand, Professor Daae, sidder og hører efter og siger: Aaja. Nej, Samfundslivets skønneste Frugt, Samtale, er ikke modnet i disse Egne endnu, og, naar den er modnet, er jeg død. Jeg, maa da holde

30 mig til mine Breve. Gud ske Tak! der har jeg megen Glæde. Et Brev kommer til mig, som om Guds Finger rørte mit stakkels tunge Sind og gav det en ny Livstanke. Af Deres Brev kunde leves godt og længe — Skriv mig da til igjen i en god Stund, naar Evnen og Villien mødes; thi sandelig! Vore Aander mødes med det Samme. Fra min kloge og aandrige Mathilde Reinhart har jeg ofte Brev, fra

35 Hanna Wiehe ogsaa. Med min yndige unge Ven Georg Brandes skifter jeg ofte Breve. Hos ham ligger Poesiens Sødme over Sjælen ligesom Blomsterfnug over den voxende Frugt. Han ved ikke selv af det og vil aldrig komme til at give det Form. Desto sikkrere er jeg paa min Del af hans Væsen. Undertiden tager jeg, og til andre Tider tigger jeg, men det Tiggede kan jeg give tilbage, det Tagne aldrig; thi min Sjæl tog det, og den ejer i al Evighed hvad den faar. Er De nu træt af mig? Ja vist, ja vist! Lad mig da sige Farvel saalænge. — Der skulde egentlig staa en Rose i mit Segl! Jeg skriver altid sub rosa. Altid fra En til En. Og denne

40 Gang mere end nogensinde før, thi dette Brev er fra Deres varmeste, kjærligste Veninde

Magdalena Thoresen.

45 Den venligste Hilsen til Etatsraad Krieger. Og har jeg, som De siger, Venner dernede: da min taknemmelige Hilsen til dem Allesammen.

355. *Til Bolette Petersen.*

D: 21. Novbr. 1866.

Min kjære Fru Petersen!

Ja, ganske vist, sagde jeg til mig selv, at Du endnu ikke havde faaet Øie paa dit skrevne Billede, og det var jo ganske naturligt. At jeg med inderlig Glæde har læst Dit velsignede Brev, behøver jeg ikke at sige Dig.

Jeg besøger Dig snart, og da ville vi med hinanden tale om vore Kjære Afdøde, ak, desværre vi have saa mange sammen.

Din inderlig hengivne

Johanne Luise Heiberg.

356. *Fra Fr. Paludan-Müller.*

Kjøbenhavn d 11 Decbr. 1866.

Igaar modtog jeg med Fodposten anden Deel af Fru Gyllembourgs Skrifter, jeg formoder fra Dem, da der stod J. L. H. udenpaa Pakken, der iøvrigt ingen anden Oplysning indeholdt. Forudsættende, at Bogen er fra Dem, takker jeg for den, og griber tillige Leiligheden til at bevidne Dem min Erkjendtlighed for det skjønne biographiske Stykke over Deres Svigermoder, der findes i hendes literaire Testament under Tallet 2, i den nye Udgave. — Min Kone læste det først, og fandt det udmærket smukt. Det gjorde, med Hensyn til Stiil og Form, et lignende Indtryk paa mig, men da Fru Gyllembourg stod noget anderledes for mig, end De havde fremstillet hende, maatte jeg have lidt Tid til at faae mit Indtryk af hendes Personlighed corrigeret ved Deres saa levende og kjærlighedsfulde Skildring. Nu er det virkelig skeet, og jeg glæder mig over at see Fru G. i det skjønne og milde Lys, hvori De har fremstillet hende. Men skulde De alligevel dog ikke have gjort Skyggepartiet i Maleriet lidt for svagt? Dette er kun et Spørgsmaal, som De selv maa besvare; thi mit personlige Kjendskab til Deres afdøde Svigermoder strækker ikke til at afgjøre det.

Jeg kunde have takket Dem mundtlig; men Sagen er, at den lange Vei — især paa denne kolde Aarstid — gjør mig ganske uskikket til at træde ind i en varm Stue, uden at betages ved Overgangen i Temperatur og for længere Tid føle mig indisponeret. Det er en slem Svaghed; men af Svagheder have vi svage Dødelige mange, hver sin.

I Haab om, at Deres Forkølelse nu maa være ganske hævet, og med hjertelig Tak fra min Kone og mig for den sidste behagelige Aften, den 22de f.M.

Deres ærbødigst hengivne

Fr. Paludan-Müller.

357. *Til G. Berner.*

11 Decb. 1866. 35

Gode Berner!

Efter i Enrum ret at have overtænkt Indholdet af Hertz' Prolog til Heibergs Elverhøi, finder jeg den Optimisme, som gaaer her igjennem, nemlig, at Danmark var lige god og stærk, da det mistede Norge, lige god og stærk efter vor sidste Fornedrelse, for saa stødende mod Alt hvad Heiberg følte ved det første Tab, og vilde følt ved det sidste, om han havde levet, at det ligefrem smerter mig, at slige Yttringer skulde udtales ved en Fest, som dog, paa en Maade er til hans Ære; jeg kan altsaa ikke andet end bede Dem om, at gjøre Hertz opmærksom her-

paa, for at der om muligt kunde skee en Forandring. Hvis han ikke kan eller vil gaae ind paa denne min Anskuelse af Sagen, da synes jeg, oprigtig talt, at det var ønskeligt, at den hele Fest bortfaldt. Deres Johanne Luise Heiberg.

De seer vel paa min Skrift, at det ikke er godt at skrive paa Sengen.

5 358. *Til J. N. Madvig.*

d: 20 Dec. 1866.

Kjære Conferentsraad Madvig!

Med en noget rystende Haand, thi jeg er endnu meget mat, sender jeg Dem disse Linier, da det trykker mig paa Samvittigheden endnu ikke at have sendt Dem min Tak for Deres Udtalelse i Dagbladet om mig, og mine to kjære Afdøde, en 10 Udtalelse, saa varm, at jeg blev heel forskrækket over den Modstand den vilde møde hos Andre. Min Lyst til at gjøre Menneskenes Børn bekendt med, hvorledes Heiberg var, som Menneske, er steget, ifald blot mine Kræfter vilde gjøre det samme. — Endnu engang Tak for Deres Trofasthed mod Deres inderlig hengivne Johanne Luise Heiberg.

15 359. *Fra Henrik Hertz.*

Kbh. d. 10de Jan. 1867.

Kjære Fru Heiberg.

Allerede for længe siden havde jeg tilskrevet Dem og takket for Deres store Godhed, at sende mig den nye Udgave af Fru Gyllenborgs Skrifter. Men med det første Bind fulgte en lille Epistel fra Dem, der gav os Haab om at see Dem hos 20 os, og saa vilde jeg dog hellere takke Dem mundtligt. Siden underrettede Justitsraad Berner mig om, at De ved en Forkjølelse var hindret i at gaae ud, men dog haabede, ret snart at kunne see op til os; og saa opsatte jeg igjen at skrive. Men nu tillader min Samvittighed mig ingen længere Opsættelse.

At jeg med stor Interesse har læst Deres smukke Skildring af Fru Gyllenborg 25 i 1ste Bind, kan De vel vide. Den har ogsaa for mig kastet et Lys over nogle Sider hos hende, der undertiden satte mig i Uvished om hendes Character. Denne Blanding af Naivetet, ja næsten af noget Barnligt, med det Satiriske, hun kunde forfalde til, var ikke altid saa let at forklare sig.

Det var mig meget kjært, at Theatret overdrog mig at skrive en Prolog til den 30 150de Forestilling af Elverhøi, uagtet Opgaven ikke var let for mig, da jeg allerede engang forhen, nemlig ved den 50de Forestilling har skrevet en saadan; og det glædede mig meget, at Berner strax lod Dem læse den; De var unægtelig den Nærmeste til at bedømme dens Passelighed. Saavidt jeg veed har den gjort det bedste Indtryk ved Fremsigelsen. Saavel jeg som min Kone, der skulde overvære denne 35 Forestilling med vore to ældste Børn, bleve desværre ved et Dødsfald, en os kjær Søster af mig, hindrede deri. — Prologen er nu, som De maaskee veed, trykt i Rob. Watts Ugeblad Figaro for i Søndags den 6te ... [Nytaarsønsker].

Deres hengivne og uforandrede

Henr. Hertz.

40 P. Scr. Berner har igaar tilskrevet mig, at Amors Geniestreger skal gaae med en tildeels ny Rollebesætning, bl. a. Frøken Jensen som Lotte. Hvis hun kan nyde Godt af nogle Vink fra Dem, var det jo nok muligt, at hun kunde komme skikke- ligt derfra.

360. *Fra H. Martensen.*

d. 19 Marts 1867.

De har, kjære Veninde, ønsket, at jeg i Korthed skulde meddele Dem mine Tanker om E. B.s Artikel om Vaudevillen. Jeg vil da knytte det Lidet jeg har at sige til denne Yttring: „at Nutiden (i dramatiske Værker, der opføres paa Scenen) fordrer et fuldstændigt fotografisk Portrait af den Optrædende.“ 5

Denne Yttring forekommer mig aldeles at karakterisere det Upoetiske i Forf.s Opfatning. Ingen Maler, Digter eller Skuespiller, der er sand Kunstner, vil indlade sig paa at levere Photographier, men vil stille sig som Opgave paa Virkelighedens Grundlag at frembringe ideale Skabninger. I en Vaudeville ville Photographier ganske særligt være at forkaste, fordi denne Digtart aldeles ikke kan 10 eller lægger an paa gennemførte Charakterer, idet en Vaudeville langt mere er et Situations- end et Charakterstykke og derfor kun skizzerer Charaktererne. Idet Forf. fordrer, at Vaudevillen skal photographere Personer, der ere hentede fra Folkelivet eller fra Samfundets laveste Classer, opstiller han en Fordring, der ikke blot støder mod Vaudevillens, men mod al Poesies Væsen. Hvad Interesse 15 kan det dog have at see nogle udannede og simple Personer photographerede paa Skuepladsen? Og hvilken Anledning er der til at forlade den virkelige Verden for at see den i al dens Endelighed og Particularitet copieret og gjentagen paa Skuepladsen? Og bliver det bedre derved, at denne Endelighed bestemmes som national og folkelig? Maa man her ikke anvende Schillers Ord: 20

„Aber das habt Ihr ja Alles weit besser zu Hause.“

Hvad man derimod ikke har i den virkelige Verden og ikke har i sit Hjem, er Lunet og det Comiske i den Heibergske Vaudeville, er Foreningen af det Comiske og det Romantiske, er den forunderligt henrivende Sammensmeltning af Poesien og Musiken, hvorved man fra Endelighedens Prosa hentrylles i en ideal Stemnings 25 Uendelighed, fornemmer de friggjørende Virkninger af usynlige Genier, der ere langt høiere end de synlige Personer. Det Individuelle, hvorpaa E. B. lægger saa stor Vægt, bør i en Vaudeville ikke væsentligt søges i de Personer der fremstilles om end disse bør være ikke blot let, men ogsaa skarpt skizzerede Individualiteter. Det vigtigste er at Stykket i dets Heelhed er en Individualitet d. v. s. en 30 udelelig Eenhed af de poetiske og musicalske Elementer. At enhver af de Heibergske Vaudeviller som Hele betragtet er en plastisk-musicalsk Individualitet, er hævet over al Tvivl. Hvorvidt dette gjælder om den Hostrupske Vaudeville, og hvorvidt de ovenomtalte usynlige Genier, der sammenføre, sammenholde og bære det Hele, ogsaa her ere tilstede, maa jeg lade staae hen. Vist er det, at Heiberg aldrig 35 vilde have indladt sig paa i noget af sine Stykker at fremstille folkelige Charakterer i E. B.s Mening. Som alle sande Digtere betragtede Heiberg Poesien som det Grundvæsentlige i et Digtværk, og Alt Andet, ogsaa det Nationale og Folkelige, var ham underordnet Poesiens Formaal.

Der gaar en fotografisk Retning igjennem vor Tid. Vor nordiske Kunstscole 40 forlanger, at Maleren skal photographere vore nordiske Egne, og den nynorske Digterscole tilstræber Photographier af de gammelnordiske Helte. Men det vil have sit Forblivende ved det som var fra Poesiens og Kunstens Begyndelse, at Idealet er høiere end Virkeligheden, og at Virkeligheden stræber henimod Idealet, og at det er Poesiens og Kunstens Bestemmelse i sit Tryllespeil at vise os en For- 45 mæling af Begge.

De seer, at jeg for min Deel vedbliver at holde fast ved hvad jeg i Kunsten maa kalde den eneste sande Tro. Jeg føler ikke Lyst til yderligere at beskæftige mig med denne Anmeldelse, hvis egentlige Tendens kun er Middelmaadighedens og Ubetydelighedens Selvpførelse. Derimod har jeg paany følt mig gennemtrængt af Taknemlighed imod Heiberg for Alt hvad han har givet os, og mod Dem, dyrebare Veninde, for Alt hvad De har givet os i de mange ægte poetiske Skikkelser, De har fremstillet, idet De i Ordets høieste Betydning har samvirket med Digteren, digtende og skabende i hans Aand, det være sig den comiske eller den tragiske Digtets. Man kunde maaskee fristes til, af alle disse Skikkelser at ønske sig virkelige Photographier. Dog vilde dette være feilagtigt; thi kun en Maler, skjøndt her fritagen for at idealisere, vilde levende kunne fremstille, hvad her skulde vises. Og atter — hvad kunde det blotte Billede hjælpe, da Maleren ikke kan gengive Ordet og den sjælfulde Stemme? Derfor ville vi glæde os over, at vi i vort Indre have kunnet optage et stort, udeleligt Indtryk af det Hele. Mnemosyne, som er Musernes Moder, vil selv sørge for, at vi trofast bevare hvad der hører til det Bedste, vi af hendes Døtre have modtaget.

Deres taknemlige og oprigtigt hengivne

H. Martensen.

361. Til H. Martensen.

d. 21 Marts 1867.

20 Tak, min kjære Ven for det Modtagne, det klare, det tydelige Ord!
 Hvad De ytrer om mig rører mig visselig. Man trænger undertiden til et mildt, et opmuntrende Ord, som lyder til os fra de faa, man sætter Priis paa, og fra hvem kunde dette være mig kjærere, end fra Dem, fordi jeg veed, at det lyder mig imøde fra en sanddru Sjæl.

25 Ofte i stille Timer tænker jeg paa min Virksomhed i Digternes Tjeneste; jeg veed at jeg har været samvittighedsfuld med Hensyn paa hvad de betroede mig, men ofte er jeg Modløs, fordi mig synes, at jeg dog ikke naaede op til det, jeg higede efter. Dog, det er jo de menneskelige Kaar, hvad har jeg da at klage over?
 Endnu engang Tak min dyrebare Ven, for den Godhed De viser

30 Deres inderlig hengivne

Johanne Luise Heiberg.

362. Fra A. Linde.

Kbh. 21 Marts 1867.

(Torsdag).

Fru Etatsraadinde Heiberg.

Uagtet jeg ikke føler mig saa lidt undselig over de mange Besøg, hvormed jeg besværer, vilde jeg dog spørge Dem, naadige Frue! om det maatte være mig tilladt imorgen, omtrentlig Kl. 2, at uleilige Dem med en Samtale, som jeg ikke godt kan undgaae at bede Dem om.

I det Tilfælde, at jeg intet Svar modtager, antager jeg, at min Begjæring kan opfyldes.

Høiagtelsesfuldt og ærbødigt

363. *Fra Magdalene Thoresen.*

Christiania den 4de April 1867.

Min kjæreste Frue!

Hvad gav jeg ikke til i denne Stund at vide, om disse mine Skriverier ere Dem til Plage eller til Glæde! Vidste jeg det Første, sandelig, det var en bitter og smertelig Viden; thi da maa De med al Deres store og dybtforskende Aand dog kun 5 have opfattet mig halvt, men med hvad man ved gaar man ligefrem tilværks, det er et aabent, friskt Saar, som man søger Raad for og behandler efter Evne. Anderledes er Uvisheden, denne evige Sonden i Saaret, ak Fru Heiberg! har De selv aldrig ønsket og længet i Usikkerhedens Smerte? De har selv sagt, at De ikke vovede Hengivelsen; thi havde De engang givet Sjælen hen, kunde De ikke tage 10 den tilbage igjen. Ja, se deri har De saa storlig Ret. Der er Noget i en stor Aands Hengivenhed, som ikke saadan uden videre kan samles op paa Alfarvej, det kan ikke laanes ud paa uvis Tid, det maa tages fra Grunden og ejes for Evigheden. Men lad mig nu bede Dem høre mig fra dette Punkt. Tag mig som en stærk urolig Aand, der altid længes efter Kjærlighed og som magter en stor, afsluttet Hengiven- 15 hed, men kan ikke give den uden til en høj Aand, og tør, hvor denne findes, ikke byde Hjertet frem af Frygt for at blive forsmaaet. Saa ved De omtrent mit Forhold til Dem. Er det da saa underligt, at jeg er ræd og spørger? Men lad det nu i Guds Navn være som det vil, denne Gang endnu vil jeg skrive og tænke mig fri og tryk i Deres Hengivenhed og idetmindste eje Dem for en liden Stund. Jeg har 20 længtes efter en Samtale med Dem, saadan som man kun længes fra et Fængsel efter Frihed og Liv. Der gives Mange, hvem jeg har kjær, af ganske Hjerte, men saalænge jeg er tryk for Dem, gives der kun En, hvem jeg med fuld Sandhed og Forstaaelse kan hengive mig til; thi det ligger i vort aandelige Slægtskab, der trods alle Afvigelser, og trods al Deres modne Overlegenhed, dog er tilstede i høj 25 Grad. Jeg kunde nemlig ikke fortælle en Sorg eller en Forurettelse af højere Art til Nogen, som bød mig Trøstegrunde i Bytte. Jeg vil ikke trøstes i min Sorg, den skal udtømmes, men jeg vil, at den skal forstaaes ligefra den samme Grund og med samme Maal, som den er følt, og da maa der en Kvinde til at forstaa en Kvinde — en Mand til at fatte en Mand. Er De ikke enig med mig i denne Paa- 30 stand? Men hvor det er vanskeligt at finde de store Aander mellem Kvinderne! De gode, de ædle, rene og trofaste — ja mange, mange! Men det store, dristige Standpunkt, den stærke Forstaaelse af Naturer og Forholde, nej Frue, derefter søger man længe forgjeves. Men har man nu engang truffet en slig Aand, troer De da ikke, at man ligesom er ræd for at tage det sidste Skridt hen mod den? Jo, jeg 35 har ialfald været ræd for Dem; thi jeg saa og vidste fra første Møde, da mine Hænder rystede i Deres Nærhed, at De var stor nok for min Længsel, men at De altid vilde holde mig i Uvishedens Spænding. Jeg kunde maaske komme til at eje Dem men kun gennem Angsten for at tabe Dem. Dog er jeg derfor slet ikke for en absolut Tryghed, den er ofte Kjærlighedens Grav, hvor ikke Vaneforholdet 40 træder til og samler hvad Ligeegyldigheden spreder. Dog dette har jeg maaske sagt Dem Altsammen før, og jeg trætter Dem blot med Gjentakelser. Kun denne Forsikkring endnu en Gang — i Ord, i min Tanke tusinde Gange repeteret — at jeg længes efter en Samtale med Dem, længes bestandig, ja i samme Stund jeg havde havt den vilde jeg længes paany. Da jeg modtog Etatsraad Kriegers Svar 45 paa min Skrivelse til ham, siger han etsteds: at han ikke kan forstaa, hvorfor jeg

sender min Hilsen til Dem med et Suk, han mindedes ikke at have set Dem vise en Dame mere Opmærksomhed end mig. — Ja han har fuldt ud Ret, hvis han forudsætter, at det var blot og bart Protektionen jeg higede efter, men naar han havde vidst, at det var et Udvæxlingsforhold, et Hjertensforhold, da tror jeg nok han 5 vilde give mig Ret i at hilse Dem med et længselsfuldt Suk. Dengang jeg modtog hans elskværdige Brev var jeg syg, ellers havde jeg vist neppe kunnet afholde mig fra at skrive ham strax tilbage, saadan en Modsigelseslyst greb der mig ved Gjenne- nemlæsningen af det. Det var navnlig en Sats om de større eller mindre Aander i Danmark, hvorom jeg nok havde havt Lyst til at strides lidt med ham; men maa- 10 ske det var gaaet mig ligesaa daarligt derved, som i min Anklage mod Cellefængsels-Systemet, hvor jeg vist havde gode Tanker, men meget maadelige Ord. Under denne min Sygdom har jeg da saa inderligt ventet paa Dem, og altid haabet paa at se et Brev fra Dem, men det kom ikke. Ja havde De vidst hvor nær jeg var den Grændse, hvorfra ingen Tilbagegang er mulig, De havde skrevet, maaske af Med- 15 lidenhed, ligemeget, i en saadan Tilstand, hvorunder jeg segnede, takker man Gud for Alt, som kommer af det Gode. Jeg havde ingen Smerter, og dog maatte jeg klage mig højt, og Livet sank for hver Dag. Nu, Gud være lovet for mine Børns Skyld, at der endnu var saamegen Styrke i min Natur, at jeg rejste mig. Det var en Krisis, det var enten Fald eller Oprensning, men jeg staar, min elskede Frue, 20 og nu skal det med Guds naadige Bistand gaa trøstigt mod Maalet. Saa var det en Aften, hvor nogle gode Venner af Bjørnson, vare forsamlede i Theatret for at overvære Generalprøven paa Maria Stuart. Der kom jeg til at tale længe med Birch Reichenwald, og han fortalte mig, at De den hele Vinter ikke havde havt det videre godt. Da stod min Bestemmelse fast, at jeg vilde skrive Dem til, men 25 dog vente og se Stykket opført, for at sige Dem lidt herom, da jeg ved De interesserede Dem for det. Jeg vil nu først bemærke, at han har omarbejdet sidste Akt, hvorved Dramaet har vundet betydeligt, efter mit ringe Skjøn. Men hvad jeg med Vished kan sige, det er, at jeg aldrig har set et Digterstof voxte ved den person- lige Tilføjning saa mægtigt op som dette Stykke, aldrig! Der blev en Styrke og 30 en Fylde i Individerne, som rystede, og hvert Ord var et Præg i Charakteren. Jeg forsikkrer Dem, at det selv med vore smaa sceniske Aparater gik over Scenen med en straalende Effekt, og var fuldstændig en shakespearensk Tilsyneladelse. Fru Gundersen var heri det Heleste jeg har set hende, og gandske udenfor Maner. Og dog, da Bjørnson og jeg mødtes, maatte vi uvilkaarligt udbryde, det skulde jo 35 have været Fru Heiberg! Nu er det gaaet tre Gange i Rad for pakfuldt Hus, men Bjørnsons mange Fiender ville jo nok omsider faa Bugt med denne Lykke, som med enhver anden Glæde han saa at sige har maattet tiltvinge sig heroppe. Gud ske Lov han rejser herfra og bliver længe borte, her taales ikke store Aander i Norge, — jo, hvis de ere tause, da maaske, men ville de virke til Fremgang, da ve dem! — Jeg har det i det Ydre meget godt, kjæreste Frue! Alle vise mig stor 40 Opmærksomhed — i det Indre har jeg min Strid, men ærligt ført, kommer nok Freden efter. Min ældste Søn er gaaet til Scenen her, det har voldt mig megen Bekymring, men ogsaa her kommer man til det Resultat, at man faar lade den Sten ligge, som man ikke kan løfte. Og nu mit Hjertes kjærligste Hilsen og Far- 45 vel til Dem. Gud signe og styrke Dem nu og altid! Deres trofast hengivne

Magdalena Thoresen.

364. *Fra Sophie Møller.*

d 12 April 1867.

Kjære Fru Heiberg!

Jeg takker Dem meget for den Uleilighed De har haft med at skaffe mig min Moders Breve, jeg følte godt, at jeg plagede Dem; men det laa mig meget paa Hjertet og jeg havde Deres Løfte.

Dersom jeg ikke skulde komme til at reise i Ferien, der kan let komme Forhindring, saa skriver jeg til Dem, og haaber da, at De i Odense boer hos mig, det vil være en stor Glæde baade [for] Johannes og mig. Deres hengivne

Sophie Møller.

365. *Til Magdalene Thoresen.*

Kjøbenhavn d. 14 April 1867. 10

Min kjære Fru Thoresen!

Hvor kan De dog tvivle paa, at Deres hjertelige, kloge, interessante Breve ere mig en Glæde at modtage? Døm ikke noget af min lange Taushed, den har havt sin Grund, deels i Sygdom, deels i Mismod, ja jeg kan tilføie i Dumhed og Aandsforladthed, og deels i, at jeg jo mærker, at jeg ikke maa være heldig i det overbevisende Ord, thi hvor var det ellers muligt, at De kunde tvivle paa mit Venskab for Dem? Nei, jeg troer ikke, at jeg kun har opfattet Dem halvt, om end De kun har skjænket mig en halv tilsløret Fortrolighed, og Et og Andet, Dem angaaende, har været mig dunkelt og uklart; men jeg har ikke hængt mig heri, men sagt til mig selv, jeg staaer ligeover for en høist elskværdig begavet Aandfuld Individualitet, hvis vækkende Omgang jeg er Tilfældet taknemmelig for at have ført mig sammen med, og som har den Godhed at betragte mig med venlige, velvillige Øine, som rækker mig Haanden til et Venskab, jeg med Glæde modtager og gjengjælder af et oprigtigt Hjerte, ifald jeg kun formaaede at være noget for hende, thi jeg forsikkrer, at jeg ofte ligeover for Dem har forekommet mig selv saa mat, saa Aandsfattig, ak, jeg kunde næsten sige saa sløv, saa interesseløs, saa gammel, at det forekom mig, at jeg intet havde at byde til Vederlag for hvad De skjænkede i saa fuldt Maal.

De spørger mig, min kjære Frue, „om jeg aldrig har længtes i Usikkerhedens Smerte“? Da jeg læste disse Ord i Deres Brev, da brød jeg uvilkaarligt høit ud, min Gud, hun kjender dig jo slet ikke! Hvad er det, som gjør min Tilstand saa tung, saa daadløs, som den er? Er det ikke netop Længselen i Usikkerhedens Smerte! Længselen efter at gjennemtrænge Her og Hist! Skulde virkelig ikke Længselen efter de Døde kunne være ligesaa stærk, som Længselen efter de Levende? Men min kjære Veninde, jeg har ogsaa kjendt Længselen efter de Levende og veed hvad Magt den har. Og tag det nu ikke for tomme Ord hen i Lufften, naar jeg siger, at jeg virkelig oftere i Vinter har længtes efter Dem, har ønsket, at De vilde træde pludselig ind i min Stue og give min Aand et Stød ud af sin Dvale; De veed ikke, i hvor høi Grad jeg trænger til Hjælp!

Jeg kunde næsten blive vred paa Dem over, at De kan nedskrive Ord, som saadanne, at Deres Hengivenhed, Deres Fortrolighed, Deres Kjærlighed skulde af mig blive „forsmaaet“! Er det da kun Dem, der har tilbudt mig et Venskab? Har ikke ogsaa jeg tilbudt et? Tro dog ikke om mig, at jeg er saa snæver, saa blind for en udmærket Personlighed, at jeg ikke skulde være glad og taknemme-

lig, naar en saadan traadte mig imøde, og stræbe efter at beholde og ikke atter tabe mit Held.

- Atter kunde jeg næsten blive vred over Ord som disse, at jeg havde „protegeret“ Dem! Min Gud, hvor komme slige Tanker ind i Deres Hoved? I mit have
 5 de visselig aldrig været, og jeg kan ikke tro, at min fine, forstandige Ven i sit Brev til Dem skulde have givet Anledning hertil. Visselig vilde jeg være meget glad, hvis det stod i min Magt at gjøre noget Dem til Behag, noget, der kunde bringe en lille Lysstraale ind i Deres Liv, et Liv, hvis Tryk De bærer med saameget Heltemod, men „protegere“, hvilket koldt, stygt Ord imellem Venner!
- 10 De siger, at det er et „Udvexlingsforhold“, et „Hjertensforhold“ De kræver ligeover for mig? Nu vel! Staae vi da ikke i et saadant? Mig synes det i al Taknemmelighed mod Dem. De siger, at jeg skal tage Dem, som De er, ja dertil hører ikke stor Nøisomhed, men tag De nu ogsaa mig som jeg er, tung indadvendt, et Menneske, hvis Indre egentlig var bestemt til at lee, men som aldrig ret har kunnet
 15 komme hertil, fordi Alvoren tidligt lagde sig paa mit Bryst, som en Steen, jeg aldrig faaer kastet af. Tidlig tvunget til at behærsk mig selv, og vogte over ethvert Skridt, enhver Udtalelse, er jeg blevet afvænnet med at give mig hen til varmere Udbrud, af Frygt for, at disse Udbrud skulde misforstaaes. Tag det derfor ikke saa nøie med mig, vær god imod mig og skjænd ikke paa mig, vær ikke
 20 saa mistroisk ligeover for mig; lad os engang for alle tro paa hinanden, De paa mig, jeg paa Dem; lad os sige, som „Agnete“ i Elverhøi:

Selv om han mig sagde:

„Jeg elsker dig ei meer,“ jeg svarte dristig

„Du lyver, Herre! Jeg er end dig kjær!“

- 25 En saadan Tro bør ikke allene Elskende have til hinanden, men ogsaa Venner. Lad mig da nu see, min kjære Veninde, at De bliver lidt fastere i Troen paa mig. Skjænk mig fremdeles Deres Hengivenhed, Deres Fortrolighed; jeg skal visselig ikke misbruge noget af hvad De vil yde mig, men optage det i et taknemmeligt og trofast Sind.
- 30 Hvor tungt at ogsaa De saa ofte er syg, ak, havde jeg anet dette, og især at De længtes efter Brev fra mig, da havde jeg visselig skrevet Dem til, saagodt jeg kunde, uagtet jeg er en daarlig Correspondent, der opsætter og opsætter at skrive om det, jeg har at sige, indtil det bliver saa gammelt for mig selv, at jeg synes, at det ikke kan interessere noget Menneske at erfare det.
- 35 Gid jeg havde siddet hos Dem hiin Aften til Generalprøven paa Marie Stuart! Jeg har et Haab om, at faae Stykket opført henede til næste Saison. Men hvor faaer man en Maria fra? Den glimrende Maria udført af et lille Borgerfruentimmer!! Dog, man maa jo haabe, at Kongekaaben vil løfte den, over hvis Skuldre den kastes. Er Stykket gaaet saa løftet over Christianias Scene, som De siger, da
 40 har sandelig Arbeidet for Bjørnson ikke været saa let, og en heel Deel maa det have kostet, og ikke altid have været „sødt at bringe Liv i dødt“. De to qvindelige Talenter, vort Theater har for Øieblikket, synes mig, gaær meer og meer tilbage, istædetfor frem; de ere nu i den Grad kommet ind paa en Maneer at spille paa, der ligesom qvæler Alt i Fødselen; De skulde saaledes have seet „Kjøbmanden
 45 i Venedig“ blive spilt her i disse Dage! Det var formeligt skammeligt. De stakels Digtere! Hvilken Smerte, at see disse raae udannede Skuespillere tage saa

plumpt, saa Aandsforladt paa de fineste Tanker, de fineste Følelser, saaat disse reent udslettes og ikke komme til det, tidt ligesaa uvidende Publikums Kundskab. Enden paa slige forhutlede Fremstillinger bliver da, at Alle finde, at det er et forbistret kjedelig Stykke. Atter gjentager jeg: de stakkels Digtere!

Naar kommer De til Kjøbenhavn? Hvor tager Bjørnson hen, som De skriver, 5 for længere Tid? I Juli Maaned maa jeg desværre flygte ud af mit Huus, paa Grund af en Hoved Reparation i min Kjælder. Børnene ere indbudne til en Herregaard i Fyen, hvor jeg skal tye hen, veed jeg endnu ikke, kommer Tid, kommer Raad.

Lev nu vel, min kjære Frue! Hold fast ved Troen paa Deres hengivne 10
d. 16 April 1867. Johanne Luise Heiberg.

366. Til A. Linde.

Rosenvænget d. 28 April 1867.

Jeg har havt den Ære at modtage Hr. Theaterchefens Skrivelse af 24 d. M., hvori De tilbyder mig at overtage den overordnede kunstneriske Ledelse af Forestillingerne ved det Kongelige Theater, navnlig Indstuderingen og Iscenesættelsen 15 af nye og gjenoptagne ældre Stykker, med visse nærmere Bestemmelser, foreløbigt for den kommende Theatersaison 1867/68.

Jeg betvivler ikke, at jeg, hvis jeg bestemmer mig til at overtage en saadan Stilling, hvis mange Vanskeligheder og Misligheder staar meget klart for mig, vilde finde den nødvendige Understøttelse af min Autoritet baade hos Theater- 20 chefen og den mig sideordnede Theaterintendant. Men jeg kan ikke undlade fra først at tage Hensyn til den Form, hvori den mig tiltænkte Stilling offentligt vilde fremtræde.

For det første maatte efter mit Skjøn Ordningens Varighed i Formen stilles saaledes at det Hele ikke ligesom fik Udseende af at være paa Prøve. Der er 25 ikke og der skal ikke være Tale om et livsvarigt Embede, men det contractmæssige Forhold, hvorom det gjælder, vilde, synes mig, træde naturligt frem, naar det ordnedes saaledes, at det af sig selv vedvarede, hvis ikke enten den overordnede Theaterstyrelse eller jeg opsagde det. Denne Opsigelse maatte naturligviis være betimelig. Jeg seer ikke rettere end at den burde finde Sted i April Maaned, saa at 30 Forholdet da ophørte med den løbende Theatersaisons Slutning, altsaa den 30^e Juni næstefter.

Dernæst maatte der fremfor Alt være fuld Klarhed og Bestemthed med Hensyn til det mig tilkommende Omraade, og det ligger i Forholdene, at jeg maatte kunne gjøre Regning paa en Medhjælperes villige og paalidelige Bistand. 35

Jeg tillader mig at fremhæve følgende Hovedpunkter:

1) Jeg vilde have at overtage Iscenesættelsen og Indstuderingen af ethvert nyt eller gjenoptaget ældre Stykke (jfr. 10) med Undtagelse af Balletter og større Operaer.

2) Bestemmelsen af den nye Saisons Repertoire maatte skee efter Raadførsel 40 med mig for at jeg i Ferien kan arbeide mig ind i Stykkernes Aand og itide betænke, hvad derved er at forberede, saasom Decorationer m. v.

3) Med Hensyn til Rollebesætningen maatte Intendanten, inden han tager sin Bestemmelse, raadføre sig med mig, for at det Syn, jeg har paa Stykkernes Virkning fra Scenen, ikke skal forstyrres.

4) Den Medhjælper, der skal staae mig bi, maa i det Hele være pligtig at udføre enhver Forretning, jeg overdrager ham under det mig anviste Omraade. I mit Sygdomsforfald træder han i mit Sted.

5) Ved Oplæsninger maa baade jeg og min Medhjælper være tilstede.

6) Min Medhjælper maa staae mig bi ved Forberedelsen af Stykkerne, Decorationerne, Regiernes Affattelse m. v.

7) Saasart Prøverne paa Stykkerne begynde, tilkommer Ledelsen mig alene.

8) Damecostumeringen overlades mig ene, men meddeles min Medhjælp, der sørger for, at Herrernes svarer hertil.

9) For at der kan opnaaes Enhed i Fremstillingerne, maae de Kunstnere, der modtage Instruction af Andre, være forpligtet til at rette sig efter de Vink, som jeg maatte finde nødvendige til Forstaaelsen af det Hele.

10) Ved Prøver paa gamle iscenesatte Stykker (ikke paany gjenoptagne Stykker) er jeg ikke pligtig at medvirke, men jeg maatte have Ret til at være tilstede, naar jeg ønsker det, og har da Ret til at gjøre mine Bemærkninger.

Inden jeg altsaa kan modtage et saadant Tilbud, som Hr. Theaterchefen har gjort mig, maatte Stillingen altsaa nærmere bestemmes, som af mig her angivet. Jeg holder mig forvissat om, at Theaterintendanten er villig til paa den under 2) og 3) angivne Maade at raadføre sig med mig med Hensyn til Repertoirets Bestemmelse og Rollebesætningen. Iøvrigt maatte jo ikke blot den mig anviste Virkekreds i Almindelighed (No. 1), men og de andre (under 4—10) nævnte nærmere Bestemmelser bekendtgøres for alle Vedkommende; navnlig maatte de, der skulde staae mig bi, have nøiagtig Meddelelse om den mig tiltænkte Stilling. Skulde der blive Spørgsmaal om at benytte en anden Medhjælp, end den, Tanken nu nærmest falder paa, er det en Selvfølge, at jeg maatte være enig i Valget af den Nye.

Ved Størrelsen af det mig tiltænkte Honorar har jeg Intet at bemærke. Jeg antager, at det vilde forfalde maanedligt fra 1ste Juli af, Theateraaret over.

Jeg forudsætter naturligviis, at Theatret vil sørge for Vogn til at afhente og hjemkjøre mig.

Saasart jeg modtager Hr. Theaterchefens Svar paa disse mine Bemærkninger, haaber jeg strax at kunne tage min endelige Bestemmelse.

Johanne Luise Heiberg.

367. *Fra Magdalene Thoresen.*

Christiania den 28de April 1867.

Min elskede Veninde!

Jeg sender Dem mit Hjertes fulde Tak for Retten til denne Indledning, og jeg skal aldrig gjøre mig uværdig til Deres Hengivenhed. Saa mildt og stille mødte Deres Brev mig, saa trøstende og sandt, at jeg græd af Glæde, maaske ogsaa af Sorg — ialfald græd jeg flere forhærdede og sorgfulde Tanker ud, græd dem løs, saa de flød væk, og der vil gaa en Tid hen, før de sætte sig fast paany. Da jeg sad dernede hos Dem i Deres Stue, havde jeg ofte en uforklarlig Skræk for Dem, en Fornemmelse, som Den maa have, der sætter sig ind i en Skriftestol. Jeg ved med Vished, at jeg kunde have styrtet ud af mig selv — enten i Ord eller Graad — hvis jeg ikke havde havt denne uforklarlige Angst ligesom for en Dømer, En, der med sig selv som Exempel havde Ret til at være det. Jeg var den-

gang — som saa ofte endnu — længselsfuld efter Mødet med en stor Aand, en Beslægtet, til hvem jeg paa menneskelig Vis kunde hengive mig for blot et Øjeblik at lindres og befries fra den ulidelige Abstraktion, der næsten til enhver Tid blev min sørgelige Tilflugt. Jeg ved forresten ikke hvor vidt en saadan Fortrolighed var gaaet — hvad havde jeg igrunden Andet end Anklage — Selvanklage — 5 at byde Dem, der i mange Stunder stod for mig som den, der paa Ideens Vegne kunde affordre mig Regnskab? Tilvisse intet Andet! og tro mig, da var det godt jeg taug. Det vilde aldrig kunne interessere Dem at vide Besked om den Synd og Uret der er begaaet imod mig paa en Tid, da Tilregneligheden af mange Grunde maatte siges at ligge udenfor mig. Da min ædle Mand forlangte mig til 10 Hustru og Moder for de fem stakkels Smaabørn, som gik og tullede om ham, da var han forud vidende om en sørgelig Begivenhed i mit urolige Liv; thi den stod under mit eget Ansvar — men det Svundne, det hvori jeg var en uvidende Stakkel og daarligt beskyttet, det, hvori jeg umuligt kunde klare, hverken for mig selv eller Andre — det bad jeg ham betragte som en lukket Bog og blot holde 15 sig til min Personlighed, som Resultatet af den hele Kamp; og om han fandt den værdig nok, lade alt Andet være udslættet. Han holdt det — havde han ikke det, da vilde han aligevel have rejst Panden mod en Mur, thi jeg var bleven taus som Graven. Gid jeg nu kunde forklare mig til den yderste Grad for Dem, min høje, elskede Veninde! Alt, hvad der ligger skjult i mit Barndomshjem, skal 20 hvile der i evig Taushed — at sige et Ord var at aabne Vejen for tusinde — og jeg har aldrig elsket noget Væsen paa denne Jord højere end min Fader. Min Mand lignede ham i Væsen og Aand, Bjørnson ligner ham i mange Dele, dog endnu mere hans Moder, den delige gamle Kone, som opdrog mig til mit 14de Aar; men ingen af dem kan sammenlignes med ham i Højsind — o han var saa 25 mærkelig, saa mærkelig. Men han var saa mild, saa ejendommelig, saa udenfor al sund og klar aandelig Opfattelse — ja han kan ikke engang forklares af min Pen, thi Sandheden vilde gjøre ham usand, jeg ejer ham i min Sjæl til evig Opløftelse af Længsel, og han vil engang afhente mig til et andet Livs Møde, derpaa tror jeg. Ak et Træk staar saa levende for mig i denne vemodige Stund! Han 30 havde sin Tømmerplads udenfor vort lille Hus, der kom da alverdens Unger med Smaaposer og bønfoldende Miner, og Allesammen fik naturligvis hver sin fuld af Spaan. Men paa den Vis blev der Ingen til os selv. Da ser jeg ham sidde saa taalmodig som en overbevist Synder ved Bordenden og tage imod alle Skjendene af Moder og lovende Bedring den næste Dag; men den næste gik som denne, 35 Fatter kunde ikke sige nej, han maatte give saalænge han havde Noget. Foruden dette var hans storslaaede Natur ligesom ladet med Pathos — der laa en hel Tragedie i hans Væsen — Noget, som ogsaa virkelig kom frem i de Timer, som kunne være gaaede forud for hans Død — han druknede nemlig, gik tilbunds med en Tømmerflaade. Dog nok herom. Jeg maa altid afbryde mig selv, naar Talen 40 bliver om denne Gjenstand; thi jeg elsker at fordybe mig i den, men den er ligesaa bundløs som min evige, ustandselige Længsel. Og nu forstaa mig: Jeg rører aldrig ved hvad der gaar ind under det Tidsrum, som ligger mellem mit 14de og mit 20de Aar. Jeg standser blot nu og da og spørger: hvorfor vilde Verden mig saa ondt? Men i mit Indre lyder Svaret saa: Den tankeløse Ungdom sætter jo næsten 45 Livet i Vove for at fange en glimrende Sommerfugl, for den forfølger jo selv et Trold af ualmindelig Art til det dunkleste Smuthul. Jeg var tilvisse baade Som-

merfugl og Trold og af højst ualmindelig Art, derfor blev jeg forfulgt. Men det mærkeligste ligger dog tilvisse i, at Ingen kunde fastholde mig. Jeg vidste — det mindes jeg vel — at bedst, som en eller anden Haand greb fat i mig, var der noget Triumferende inde i min Sjæl, som aldrig blev berørt, en lysende Plet, hvor Guds 5 Øje lyste over med en uudslukkelig Solglans. Og herfra er det egentlig mit senere, Gud være lovet, saa stærke Liv gik ud.

Da jeg var 20 Aar tog jeg fat paa Læsningen — mens Romantiken luede i hele mit Væsen, fyldte jeg min Aand — eller min Sjæl — med tørre, svære Studier, og — jeg vover at tale rent ud — ve over den unge Mand, som kom min glø- 10 dende Natur saa nær, at han berørtes af den — jeg tog ham i Stemningens Fylde og kastede ham igen fra mig — hvor han faldt var mig lige meget, det fik han selv sørge for. Har Nogen været saa taabelig at træde mig imøde med en For- dring, de have i samme Stund tabt Troen paa den ringeste — den allermindste Berettigelse. Hvad der ikke tjener Ideen har jeg fornægtet — og fornægter det lige 15 ind i Evigheden. Se dette er nu en egen Sag at tale saa rent ud, ikke sandt? Mon man har den højeste Tillid til den man saadan taler til? Derpaa svarer De, ja, det ved jeg. Se, min elskede Veninde! der er ved Siden af hin lysende Plet — hint Glimt af Dagen i den dybeste Skovensomhed, hint Uberørte, aldrig Ejede i mit Væsen, ogsaa en Iskulde, som paa en vis Maade har forsvaret hint. Den, som har 20 brændt sig paa mig, har ogsaa følt Kulden, dog har jeg aldrig været hvad Verden med Rette kalder koket. Jeg har sværmet og længtes og søgt, og jeg har lidt for- færdeligt ved mine Fejltagelser; men det er sandt, jeg har været ubøjelig; thi det har Digtningen forlangt. Jeg kunde ikke tjene tvende Herrer. Under min Læsning i Kjøbenhavn traf jeg en ung Mand — en vild, ejendommelig Skikkelse, en Na- 25 turkraft. Han læste med mig, og for hans uhyre dæmoniske Vilje maatte jeg bøje mig i Støvet. Derfra rejste han mig, som jeg siden ofrede 16 Aar af mit Liv; thi et Offer var det, det vidste jeg fra den første til den sidste Dag af denne Aar- række, uagtet min Tak til Gud og ham er grændseløs. Men hin unge Mand kunde taget mig over i et stærkt afsluttet Kjærlighedsliv — det troer jeg endnu paa — 30 han slap mig ud af sin Haand, han ærgrede sig maaske senere over det, da han saa sig om efter mig og vistnok forbauset gjorde den Opdagelse, at jeg dog ikke aldeles var en Urt paa Alfarvej, som kunde trædes ned uden en Tanke. Nu, jeg har aldrig beklaget, at han lod mig gaa, et bedre Menneske traf jeg derved og et bedre Liv har jeg levet. Men jeg har, som sagt, altid vidst, at den Kjærlighed, 35 som mit Væsen rummede, den kunde han have løftet op til Blomstring og Frugt. Saa har jeg gaaet omkring med Længselen og Savnet, grebet snart højt, snart lavt, grebet en Skygge bestandig. Og Ævnen til Kjærlighed svandt ikke med Aarene — voxede meget mere!

Da traf jeg for ti Aar siden atter paa en Naturkraft, hvorfor jeg godt kan sige 40 jeg bøjede mig i Støvet — men det var Diamantstøv — elskede Veninde! og jeg rejste mig til Digtningen. Jeg havde fundet min Mage, og jeg har i Taushed fulgt ham siden, velsignet ham, troet paa ham og takket Gud midt i Smerten. Og nu bøjer jeg mig graadfuld hen til Dem og tier, jeg kan ikke sige mere, ikke mere! Det er dog for mig som De gennemskuede mig — i Guds Navn! Til det kan jeg 45 Intet sige. Jeg har sat Resten af mit Liv til Ideens Tjeneste, og jeg viger ikke for nogen Omstændighed, jeg vakler ikke for noget Menneske. Men vidste De, hvor- dan jeg kæmper! Jesus Christ! jeg strider saa haardt, at hver Dag tømmer af min

Livskraft, og Striden har de mest modsigende Aarsager. For to Maaneder siden var der saalidet tilbage af mit Liv, at jeg troede den svage Rest maatte synke. Men, siger De vel, den daarlige Kvinde, hvad vil hun da? Ja hvad vil hun! Men hermed Slut for denne Gang. — Idag, den 30te, sender jeg Dem Brevet med min lille Pige — thi hende sender jeg bogstavelig til Kjøbenhavn. Dog næste Gang mere om alle disse Ting. Nu maa De have dette første. Og nu venlig Hilsen til Etatsraad Krieger og et kjærligt Farvel til Dem fra Deres taknemmelige

Magdalena Thoresen.

368. *Til Magdalene Thoresen.*

Kjøbenhavn d. 10 Mai 1867.

Tak, min kjære Veninde, for Deres sidste elskværdige Brev til mig! Vær vis paa, at jeg skjønner paa den Qvindesjæl der saaledes aabenbarer sig for mig, og at jeg seer den med de rette Øine, forstaaer dens Smerter, dens Anstrængelser for at komme til Ro. Gud skjænke Dem Velsignelse hertil! Han tilsige Dem paa sin usynlige Maade den Fred der kommer ovenpaa Arbeidet, den Fred hvori vi føle, at han nu anseer Gjælden for at være betalt, idet han atter lader sin Kjærlighed til os blive klar ved, at han velsigner vort Dagværk, og føle at han har seet vore Taarer og nu ønsker at aftørre dem. Ogsaa jeg har kjendt det Første, og Gud være lovet, følt det Sidste. Hav Medlidenhed med Dem selv, og vær vis paa, at han har det. Og min kjære Veninde, var De vel blevet til den De er nu, om ikke disse Smerter vare overgaaede Dem? Og ikke sandt, De vilde ikke, selv om De kunde rive disse Smerter ud af Deres Liv, thi De veed hvad der igjennem dem ere vundne. Gud har mange Maader at drage os Mennesker til sig, og ikke sjeldent bruger han Synden hertil. Forførdeligt er det, om ikke denne Synd fører hertil, men gjør den det, nu vel, hvem tør da ønske, at denne Synd var udeblevet? Ikke alle komme til ham ad rosenstrødte Stier, mange finde ham kun ad de mørke Veie i Kamp med Slanger, der omsnor os paa Veien, men han veed, hvad Kampen har kostet, og han skjønner paa Seiren. Fat derfor Mod og dvæl ikke længer ved Kampen, men glæd Dem over Seiren. Kan De ikke paa meget mærke, at han er forsonet? Vilde han have givet Dem Deres mærkelige Ægtefælde[], Deres prægtige Børn, Deres Evne til at glæde Dem selv og andre gjennem Deres Talent? Er De nu ikke paa dette Deres Livs Standpunkt det meste De nogensinde har været? Er ikke Deres Sjæl fyldigere end nogensinde? Isandhed ligger der ikke en Velsignelse heri, en Velsignelse, som kun kan komme fra ham. Ja, jeg er saa vis paa, at han er med alle Sjæle, der er som Deres, saa vis herpaa; tro det blot selv, og hans Mildhed vil paa alle Punkter komme Dem imøde. Ak, jeg veed det, jeg har erfaret det, vi kan ligesom aldrig blive færdige med det, der har voldet os Smerter, vi anklage snart dem, der have været Aarsag hertil, snart os selv, vi synes at vi burde have kunnet handlet anderledes, at vi burde have kunnet dreiet Alt, saa at Resultatet havde blevet et Andet, men, som sagt, lad os have lidt Medlidenhed med os selv og vore svage Kræfter; der ere onde Magter, der ere stærkere end vi, og der ere gode, der tilgive den oprigtigt Angrende, og siger: fordi du leed alt dette, og leed det, som du leed, just derfor hører du mig til. — Jeg sidder i den sildige Nat og skriver alt dette til Dem, Klokkeren gaaer til 1 og jeg vil afbryde, for i Morgen at ende disse Linier til Dem.

11. Mai. Jeg sidder i Dag og er i Tvivl om jeg skal sende Dem disse Ord fra

i Aftes. De forekommer mig i Dag saa kolde, saa lidt at sige, hvad jeg i Aftes følte ved Tanken paa min høit begavede Veninde. Dog, maaskee de paa Veien til Dem atter kan gjennestrømmes af den Varme, hvormed jeg i Aftes nedskrev dem, lad dem da fare over Havet i Haab om at blive venligt modtagne.

5 Det fornøiede mig ret at see Deres livlige, kloge lille Dorothea, straalende i Ungdom og Kraft Jeg har nu endelig givet efter for Theater-Chefens Anmodning om at hjælpe dem ved Theatret til næste Saison med Stykkernes Indstudering. Jeg sidder for Øieblikket i dybt Studium af Maria Stuart; det sortner for mine Øine, naar jeg tænker paa de Kræfter man har at raade over, dog vi ville gjøre
10 vort Bedste.

Lev nu vel og tænk med lidt gode Tanker paa Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

369. *Fra Marie Welding.*

d 14. Mai 1867.

Kjære Tante Hanne!

15 . . . Iblandt Moders mange efterladte Papirer, har jeg fundet saa mange af dine Breve til hende, medens hun var i Jylland. Jeg tør ikke tilegne mig dem saafremt Du selv vil have dem tilbage, det har været mig en Nydelse at læse dem, endskjøndt jeg kjendte deres Indhold fra tidligere Dage. Ved Gjennemlæsningen deraf stod Du for min Erindring, som den puur unge Tante Hanne. Ogsaa
20 et Brev fra Harboe til Moder var deriblandt, hvori han beder hende om, at skaffe sig en af dine uægte Ringe, sandsynligviis for at glæde dig med en Ægte . . .

M. Welding.

370. *Fra Bjørnstjerne Bjørnson.*

20te Maj 67.

Fru Etatsraadinde!

25 Idet jeg har den Ære at sende Dem:

- 1) Maria Stuart (Bogen)
- 2) Rettelserne i femte Akt (hel skrevet femte Akt)
- 3) Musiken, —

er det forat De kan kaste et Øje deri, før De vil have den Godhed at sende Hr
30 Intendanten det til Udskrivning. Sig mig saa, om De vil have Noget anderledes, navnlig hvad femte Akt angaar.

I Ærbødighed

Mere, naar jeg atter bliver Menneske.

Bjørnstjerne Bjørnson.

371. *Fra Bjørnstjerne Bjørnson.*

30te Maj 67.

35 Til Fru Hejberg!

Idet jeg lykønsker Dem til Deres nye Stilling som Directrice ved Theatret (thi Posten kan vel være ubehagelig, men ikke for den, som vil Noget, da det at slaas er noksaa behageligt, naar man sejrer, endog undertiden naar man taber, da Sagen derved bliver endnu kjerere), vilde jeg være saa fri at give Dem nogle vel-
40 mente Raad ikke for Deres Skyld, som ikke trænger dem, men simpelthen forat

faa de Ting frem, som jeg tilraader. Med andre Ord: mine Raad ere bare Propaganda for Yndlingsideer.

1) De maa afskaffe de faste Sceneinstruktører med alt deres Bryderi og Vigtighed og sætte en fast Pris for hvert Stykkes Iscenesættelse, og fordele Arbejdet efter Skjøn om, hvad de Enkelte ere skikkede til at paatage sig. Jeg har tre Skue- 5 spillere, som jeg vexelvis bruger, men som alle hente sine Ideer hos mig, og hvis Arrangements jeg retter lige til de sidste Prøver, da jeg holder af at se en Ting gjøre sig for mine Øjne; thi det, som falder den Ene let, falder den Anden kunstigt. Men saadant taaler ikke de faste Arrangører.

2) Hjælp de Smaa!

10

3) Del ikke mange Stykker ud paa een Gang, saa bliver hver Rolle et bange Ønske og siden en Gave.

4) Taal Ingenting! Dette at „putte i Lomme“ lægger sig paa Lungerne; straf strax, saa faar De Fred og Lyst til Gjerningen. Jeg straffede især med Roller, som jeg tog tilbage, med Stykker, som jeg skjød hen, eller ogsaa med Ord, Mulkt, 15 Afsked (een Gang paa to Timers Varsel). For Deres Sundheds Skyld, for Scenens Sundheds Skyld „put Intet i Lommen.“

5) Repertoiret. Kjere, tag op nogle af de bedre franske Stykker fra senere Tid. Jeg vil nævne a) Marquien af Villemer af George Sand, der er trykt og udmærket oversat (og for en Del bearbejdet) at faa hos mig. b) Den forbudne Frugt 20 (Le fruit défendu) af Camille Doucet, oversat af L. Dietrichson paa rimede Vers, men forkastet af Eders Censur (Gud naade os). At faa hos Kand. H. Greensteen. c) Les relaix (skal betyde Stoppesteder) af Leroy, ikke poetisk, men dog et godt Arbejde, som har gjort megen Lykke her. d) Le fils de Giboyer af Emile Augier, maaske ogsaa det Stykke, som gaar forud for dette med omtrent de samme 25 Personer (Titelen husker jeg ikke). Men det sidste er det bedste, ja, et udmærket Stykke, naar noget af Politiken deri sammentrænges.

Saa nogle af de gamle Classikere op igjen.

Af Shakespeare a) Sommernatsdrømmen, b) Othello, c) Vintereventyret; disse maa I kunne spille. Henrik den Fjerde har jeg draget sammen til eet Stykke for 30 at faa Falstaff op; I maa gjøre Forsøget efter. Vil I ikke bruge min Forkortelse, saa brug Laubes, der er en helt anden.

Af Lessing Emilie Galotti. Jeg har revideret Frøken Biels Oversættelse, dog kun for enkelte Ords Vedkommende, da den er udmærket. Men saa har jeg strøget dygtig, dels i den sentimentale Scene mellem Emilie og hendes Forlovede, dels 35 gennemgaaende de evige Antitheser i Stilen, hvoraf Lessing lider; og da jeg overhovedet baade i Replikbygning og Karakterfremstilling har noget tilfælles med Lessing i dette Stykke, tør jeg trygt anbefale at faa en Udskrift af Kristiania Theaters Exemplar. Molières „den adelsgale Borger“ har her gjort store Lykke. Det skal det ikke hos Eder; men det maa have beroet paa en daarlig 40 Iscenesættelse, og paa at det ikke er bleven forkortet. Det Samme med „den Gjerrige“; den maa forkortes og sættes ypperlig i Scene. Af Holberg har jeg længe paa Eders Scene savnet „den politiske Kandestøber“; eller tager jeg fejl?

Af nyere norske Arbejder skulde jeg meget anbefale Kongsemnerne af Ibsen i forkortet Stand og i forbedret Sprog, Ting, hvortil jeg ved Digteren er villig, 45 og som burde foretages ved en dansk Mand snarest muligt (Molbech?)

6) Jeg skulde anbefale Dem at sætte Alt i Drift paa een Gang, saa De sad

som den rige Frue der kommanderede Stillingen; det tager Dem en Uge at gennemlæse og sende til Oversættere og Bearbejdere, hvad De kan leve af i over et halvt Aar. Og brug Andre; for Guds Skyld arbejd ikke med Alt selv, da er De træt inden et Aar. At finde de rette Folk og faa dem til at arbejde for sig, er en 5 Ævne, som De ganske sikkert er i Besiddelse af, naar overdreven Omhyggelighed ikke hindrer Dem i at bruge den.

Se, dette er mine „Raad“, — Propaganda Altsammen; jeg kunde sidde saadan til imorgen. De behøver ikke at svare mig, eller at bryde Dem mere derom, dersom De skulde have andre Anskuelser. Deres ærbødige hengivne

10 Min Kone beder Dem inderlig hilset. Bjørnstjerne Bjørnson.

372. *Fra Magdalene Thoresen.*

Christiania den 30te Mai 1867.

Kjæreste Veninde!

Det gjør mig saa godt at drives til Tingene med Uro, hvilket hos mig dog er 15 ensbetydende med Længsel; Hvad jeg i Evighed aldrig kan faa Glæde af, giver mig heller ingen Uro. Siden jeg modtog Deres velsignede Brev har jeg igrunnen til hver Stund villet skrive — jeg havde endnu Saameget at sige Dem — men smertelige og vedholdende Anfald af min Hovedpine have taget megen Tid fra mig, Bekymringer og Vrøvl have taget Resten. Ja, kjæreste elskede Veninde! 20 havde man ikke saameget Vrøvl paa denne Jord, da var Aandedraget friere og Luftten lettere; men disse Sjælens Støvdynge, som man skal arbejde sig igjennem og udover, gjøre Pusterummet saa lidet og trangt, ja usundt undertiden, at man bliver baade træt og svag af det. Jeg mindes herved et Udbrud af en Franskmand, som, da jeg i en Wagon, hvor han idelig gled ned af sit Sæde, erklærede Rejsen 25 for et Arbejde — sagde: C'est plus q'un travail, c'est fatigant. Og denne Distinktion er virkelig tilstede. Arbejdet bringer ved sit Resultat en Hvile, og en Velsignelse, men den evige Gjentagelse af Det, som aldrig rettes paa, er blot og bar Anstrængelse, et frugtesløst Slid. Jeg kan nu engang ikke ret lade Mennesket i uforstyrret Beskuelse af sin egen Herlighed; jeg maa, hvor jeg kan slippe til, plumre 30 Vandet lidet Gran, saa Billedet kan komme til at vrænge lidt af Beskueren, men det vækker Vrede, og dog skringe alle disse kristelige Sjæle paa hvor syndige de ere! Sig til disse Mennesker, at de dog ikke ere saa syndeslagne som de mene, og de ville korse sig for Fristeren, men sig til dem, at de have den Fejl at sætte sig selv over Andre, eller at give Kulde, hvor der skulde bydes Varme, da er Svoger- 35 skabet ude. Men nu synes De nok jeg taler hen i Luften. Dog forstaaer De mig nok. De kjender saa godt til mig, at De ved jeg kan ikke slippe mit Reformationsværk før med min Ævne. De har det selv, om end som en Specialitet, saa rammes dog det Hele derigjennem, og det er tilvisse Deres poetiske Kald, som i denne Tid har lagt et Arbejde paa Deres Skuldre, man ikke noksom kan være taknemlig 40 for, men som sandelig heller ikke vil unnlade baade at glæde og bedrøve Deres Venner. Hvad jeg trøster mig til, det er, at De har gode Støtter i de enkelte store Personligheder, som staa Dem saa nær, at de have Ret til at raade med, og den store Autoritet, De med Rette nyder i hele Folket; men hvad der dog frem for dette er min ubetingede Fortrøstning ligeover for denne Sag, det er Ilden i Deres 45 Aand og den poetiske Sandhed i Deres Opfattelse, samt Forstaaelsen af de nyere

Tiders Tegn og Fordringer. Ja ja, Tak skal De have fra mig, og fra Mange gennem mig, for Deres modige Beslutning, den vil nok sætte sin Frugt, skønt Træet er af mindre ædel Art. — Ved dette kommer jeg til at tænke paa min lille Dorothea. Stakkels Barn! hun har tilvisse et svært Liv ivente. Hun har hele Væsenet fuldt af Kunstnerevne og Lidenskaberne løfte den højere Dag for Dag. Hvorledes skal 5 hun, med denne mægtigt anlagte Natur og det ustadige bølgende Sind, nogen sinde kunne gjøre Fyldest i et spidsborgerligt Familieforhold? Ak, Kjæreste, hvordan skal det gaa det arme Barn! Jeg vil sige Dem det ganske ærligt, skjønt jeg nesten ængstes ved at nedskrive det, at hun er ikke lykkelig, og at hun alt flere Gange har været paa Vej til at hæve den Forbindelse; men hendes gode Hjerte 10 og hendes store Anerkjendelse af det unge Menneskes udmærkede Egenskaber har saa holdt igjen med hendes Utaalmodighed . . .

Jeg vil ikke paa Kant med Bjørnson, jeg vil ikke slippe min elskede Digter, godt, saa kommer det jo an paa mig om jeg kan ligge stille mens han træder til. Ak, hvad jeg har lidt! Hvorfor kan han ikke opfatte mig fra den Side jeg er No- 15 get — eller rettere: dog er Lidt? Jeg tror, jeg kunde være Meget for ham, men han forstaaer ligesom ikke at holde sig fast til Noget. Der kunde dog have udviklet sig noget Skjønt af et Samfund mellem os — ak! han kan ikke afslutte sig og han kan ikke leve ud det han forkynder med saa skønne og store Ord. Idag er jeg stor, imorgen er det en liden Skuespillerinde, som kjører Triumfatorens Vogn, 20 han er lige begejstret, han kan ikke se, at den ene dog er en Romerinde den anden en flink liden Beriderske. — Ak! roser jeg mig selv formeget, elskede Veninde? Vær overbærende imod mig, det er blot i Sammenstilling med det Ubetydelige — En Ravn er ikke stor, men den har dog en vis Værdighed ligeoverfor Spurvenerne. Nu rejser han bort, Gud være lovet, mit Sind er saa sygt og saaret, at det trænger 25 Hvile, og mens han er her faar jeg ingen Fred. Han vil ikke slippe mig og han kan ikke værne om mig. Han forstaaer ikke min Styrke, den ligger just i modsat Retning af hans, forstod han rigtigt min Eftergivenhed, da kunde han vel ogsaa maale Dybden af den Hengivenhed — men da lekede han ikke Bold med mig. Nu Elskede, nok om det! Trættes ikke med mig, en Udtalelse gjør godt, og paa For- 30 staaelse af mit hele Væsen er jeg jo saa sikker. — Og min lille Sara, som vil rejse fra mig til Vinteren! Hvor jeg vil komme til at savne hende og hendes skønne, poetiske Spil! Det har løsnet mangan tung Sky til Regn og givet Solstraalerne en Vej at skinne igjennem . . . Vi have en stor Sag for os i disse Dage heroppe, vi vilde gjerne se til at faa Lidt — helst Meget — indsamlet til de forjagne Sles- 35 vigere — jeg synes, at jeg er kun et stakkels passivt Medlem af denne Kommite, men jeg skal nok virke hvad jeg kan, naar Smaat kommer til Stort bliver det jo dog større. Vil De være saa sød at hilse Etatsraad Krieger fra mig og takke ham for den sidste Bog? Allerede paa tredie Side var jeg i en stærk Disput med R. Nielsen. Men han har Ret i Meget — den gode Vilje er et herligt Begreb, men 40 en Magt i Videnskaben er den ikke.

Har jeg nu sagt Alt — er jeg nu færdig for lange Tider? O nej, min høje elskede Veninde, jeg begynder i næste Stund med Dem igjen! Saa Farvel da for en Stund! Tænk med Overbærenhed og Kjærlighed paa Deres

373. Til Magdalene Thoresen.

Kjøbenhavn d. 4 Juni 1867.

Kjære Veninde!

Med sand Deeltagelse har jeg læst Deres sidste Brev; jeg har i disse Dage ikke kunnet faaet Dem og den unge begavede Dorothea ud af mine Tanker, og skriver
 5 Dem derfor disse Linier til. For Himlens Skyld, lad dog ikke alle slige Betragtninger om, at man bør holde sit Ord, at et Løfte er helligt, og hvad alle disse Talemaader indeholder, tvinge det stakkels Barn ind paa et Liv, hvor langt helligere Løfter kunne brydes, end dem, en ung Pige i et erotisk Øieblik mener at kunne udtale med fuld Sandhed, men som Tiden viser var en Illusion. Er det ikke Uret,
 10 saavel mod sig selv, som mod den Mand, der ligesom hun selv bliver bedraget for det Bedste i Livet? Et poetisk, idealt Gemyt finder sig aldrig i Evighed i daglig at færdes imellem trivielle Mennesker, der see Himmel og Jord med andre Øine end vi; et langt beklemt Suk vil hendes Liv blive, naar det gaaer heldigst, angersfulde Taarer, naar det gaaer den almindelige, menneskelige Vei. Grib ind her
 15 med en Moders Myndighed, medens det endnu er Tid, og frels den stakkels Pige for begge Deele! Hun er ikke den Første, og bliver ikke den Sidste, der har misforstaaet et bankende Hjertes Slag; lad hende tilstaae sin Feiltagelse, og løse hvad der ikke burde været bundet; hjælp hende hermed! At De lod hende tage Ophold i N. N.s Huus var unægtelig dristig gjort, thi han, der ligesom bestandig trænger
 20 til at aarelades for al den Erotik, der brænder i hans Aarer, kan jo umuligt leve dagligt med en ung Pige, uden at bruge hende som Læge for sin Fuldblodighed. Den forstandige Dorothea maa jo vel kunne sige sig selv hvad hans Cour har at betyde; er hun først vundet, da „fængsle andre Tanker Heltens Sind“, og selv om han var fri, da Gud naade den Qvinde, der skulde leve hele Livet igjennem
 25 af den Kjærlighed, hun eengang havde, men som da skjænktes snart Een, snart en Anden værdig eller uværdig Gjenstand, en saadan Plads maa hun føle sig for stolt til at indtage. Dog, min bekymrede Veninde, Alt, hvad jeg her siger, veed jeg tilfulde, at De kan sige Dem selv, og meget bedre, men Hovedsummen af hvad jeg har følt Trang til at bede Dem om, er, at De hjælper den stakkels Pige
 30 til at tage Mod til sig og bryde et Baand, som, naar det er brudt, vil give Stof til lidt Sladder i nogle Maaneder, for siden ganske at glemmes, men, som naar det ikke brydes, kræver et maaskee langt Livs forqvaklede Tilværelse for to gode Mennesker; Valget er altsaa ikke svært, synes mig.

Hvor er det dog tungt, at De skal have saamange legemlige og sjælelige Smerter min stakkels Veninde! Vær vis paa, at jeg tager inderlig Deel i begge.

Jeg selv lever alt midt i Theaterkampe, midt i Trykket af lave borneerte Personligheder, og er alt tildeels lagt for Had over at ville opføre Marie Stuart. Dog alt sligt kommer mig ikke uventet, jeg kjendte hvad jeg gik ind til, og maa tage Mod til mig trøstende mig ved, at min Villie er god og reen.

40 Hils Bjørnson, og tak ham for hans gode Raad, men de ere vanskelige at følge i vore forqvaklede Theaterforholde. Det har moret mig, da han sendte mig Isachsens vel udførte Sceneordning af Marie Stuart, at see, i hvilken Grad det stemte med min hele Plan af samme; det har været mig en Beroligelse, idet jeg saa, at jeg havde opfattet og forstaaet det saaledes, som B. ønsker det. Et og
 45 Andet vil vel hernede blive noget anderledes paa Grund af Omstændighederne, men i det Væsentlige ere vi enige. Jeg skriver B. med det Første til.

Og nu, Farvel for denne Gang! Tag mig ikke mine Raad ilde op; de ere udsprungne af min store Interesse for Dem og Deres Barn. Hils Dorothea fra
Deres hengivne

Til Fru Magdalene Thoresen.

Johanne Luise Heiberg. 5

374. *Fra Magdalene Thoresen.*

Christiania den 21 Juni 1867.

Kjæreste Veninde.

Mangfoldig Tak for Deres sidste Brev! Jeg har nok samme Mening som De, og som De siger jeg: hvad der ikke fra dybeste Grund kan holde sammen bør brydes 10

Ak jeg har jo et Ærinde til Dem fra en anden bedrøvet Sjæl! Det er Fru Collet. Hun er nu ofte hos mig for at lette lidt paa sin Livssmerte, og uagtet jeg saamæn har nok selv, synes jeg dog hun skal have Lov til at bruge mig som en Slags Afleder. Nu har hun faaet den Ide, at De maaske kunde skaffe hende et Ophold som Selskabsdame eller Rejsefølge for en alvorlig dannet Person, en Enke eller 15 ældre ugift Kvinde, som hun kunde være Noget for og derved selv faa sig en Hvile og en Smule Pleje, som hun saa højlig tiltrænger. Hun maatte jo have sin Underholdning frit, men ellers ingen Godtgjørelse. Jeg tror nemlig, at hun i pecuniær Henseende er lidt paa Knæerne, og et Ophold her i Byen er, saa vidt jeg skjønner, hende en Umulighed, her forgaar hun. Hun er jo en fin ejendommelig 20 Kvinde, som Forholdene have taget lidt for haardt paa, og nu trænger hun til Kjærlighed og Pleje. Kan nu De være Noget for hende, og vil De være det? Derom spørger jeg Dem for hende og beder Dem af min hele Sjæl; thi jeg tror hun er meget ulykkelig. Hun har nu havt den store Krænkelse, at Vogel har sendt hende et Manuskript tilbage og vil ikke forlægge det. Det er haardt for hende — 25 hvorvidt det er fortjent skal jeg ikke kunne afgjøre. Fejlen maa da ligge i Stoffet — i Valget af det — thi hvad Form angaar, da er hun, synes mig over de fleste kvindelige Skribenter. Nu har hun en meget lovende Samling af Skrifter, Digte og Breve af sin afdøde Mand, som var en begavet og fin Personlighed, det vil hun udgive, men kan heroppe ikke finde en Forlægger, og dog vil Bogen sikkerlig 30 vinde Anerkjendelse og Læsere, efter hvad Hartvig Lassen erklærer, og det er da tilmed saa tungt, at jeg rent maa glemme min egen Smerte for hendes store Ulykke. Se denne Gang blot om disse to Ting! Næste Gang, hvad da om? Maaske blot om det, som trætter Dem. Men vær overbærende mod Deres hengivneste Veninde

M. Thoresen. 35

375. *Til Magdalene Thoresen.*

Kjøbenhavn d. 8 Juli 1867.

Tak, kjære Veninde, for Deres sidste fortrolige Brev! Stakkels Dorothea! Gid Tiden bringe hende det Bedste.

Herre Gud, skal De nu ogsaa trækkes med den blodløse Fru Collett? Vogt Dem; hun er som en Myg, der suger Blodet udaf det Bytte, der falder paa hendes 40 Vei, og lader det derpaa ligge uændset. Hun kan ikke være noget for andre, kun for sig selv, saaat Himlen skal bevare mig fra at bebyrde noget Menneske med hendes Selskab; hun vilde inden faa Dage være den, en Dame fulgte, og fordre

Alt af denne, uden selv at yde andet end Misfornøielse og Klage over skuffede Forventninger. At hun er høilig at beklage, er vist, men hvor er Hjelpen for hende at finde? Den, som støder alle naturlige Baand og Pligter fra sig, maa ende med at staae ene med sin trykkende Frihed. Hun higer bestandig efter Lykke og Uafhængighed, og ingen af Deelene vil den arme Kone opnaae; først idet hun opgiver begge Deele, vil de maaskee indfinde sig. — De synes vist, at jeg taler haardhertet; men jeg tilstaaer, at en saa egoistisk Qvinde, som Fru Collett, er mig i høi Grad imod. Vor Herre gav hende en udmærket Mand, de prægtige Sønner, Forstand, Talent og en Slægt, der har viist sig beredt til store Opofterelser. Hvorledes har hun nu benyttet alle disse Goder? Med en grændseløs Fordringsfuldhed for sin egen Person, har hun utaknemmelig stødt Alt bort fra sig. Ja, visselig er hun ulykkelig, og jeg har ofte med inderlig Medlidenhed tænkt paa, hvorledes hendes Alderdom vilde blive; thi hun har intet Indkjøb gjort til den lange strenge Vinter.

Jeg selv har det trist i Sommer i dette afskyelige Veier; slige grønne Vintere ere mig en Afsky; de stakkels Blomster og Træer pidskes frem og tilbage af den raa Blæst og Regn, og fryse ligesom vi Mennesker, sukkende efter en Solstraale. Mine tre Smaa ere i Besøg paa en Herregaard i Fyen, og jeg sidder tristmørkelig tilbage i et Huus der er under Reparation og i en uhyggelig Forstyrrelse. Jeg vilde gjerne lidt bort, men hvor tager man hen i sligt et Veier? Jeg længes efter Børnene, og de skriver, at de længes efter mig; see det er jo en Lykke, som man maa være taknemmelig for. Gid De ikke var en trælbunden norsk Qvinde, da kunde vi To i Sommer slaae vore Pjalter sammen og foretage os et eller andet til Sjælens Oplivelse, men Guderne have bestemt det anderledes.

Det har glædet mig at læse Deres smukke Digt „Sagn og Sandhed“ ja, hvem kjender ikke slige Bid; ak, jeg kunde fristes til at sige, der findes ikke en Plet paa mig, som jo viser et Ar af saadanne Bid. De er lykkelig, at De kan give Smerten Toner; det maa dog lette Brystet en Deel.

Farvel! Maaskee reiser jeg om kort Tid bort, maaskee bliver jeg hjemme; jeg kan endnu ikke beslutte mig til nogen af Deelene. Tænk imellem med Venlighed paa

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

Hjemstedet for Originalen (Udfærdigelse eller Koncept) nævnes i den første Note til Brevet; hvor intet er anført, findes den i Fru Heibergs Papirer i Rigsarkivet.

S. 1, L. 1. Efter udateret Afskrift ved Augusta Zangenberg i Fru Heib. Ark. Den sendtes til A. D. Jørgensen i 1891, og i et Brev til ham $\frac{1}{6}$ (ssteds) meddeler hun, at Kopien er bogstavret og søger at efterligne den gotiske Skrift i den ved Brand tabte Orig., der var skrevet paa et udskaaet Blad af en Skrivebog, indsvøbt i graat Papir. Sml. Et Liv I. Udg. I. 518 f. og Et Liv I, 15 m. Noter. At Johanne Luise Pätges' Brev er fra 1820, fremgaar af Indholdet sammenholdt med Pätges' Skrivelse af $\frac{27}{7}$ 1825 (Note til L. 11). — L. 2. Stabshoboist, sen. Stadsmusikant i Aalborg, Johan Friedrich Zangenberg (f. i Lüneburg 1794, d. 1849). If. Datteren Augusta Z. skulde han lære Johanne Luise at spille Violin, men da han mærkede, at hun havde mere Talent for Dansen, indøvede han forskellige vanskelige Pas med hende. Sml. Et Liv I, 15 f. samt Frk. Z.s Artikel i „Nordjyllands Folkeblad“ $\frac{9}{1}$ 1891. — L. 3. baletdanseren : Solodanser Carl Dahlén (1770—1851). Zangenbergs Anbefalingsbrev foreligger ikke; if. fornævnte Artikel af Augusta Z. fortalte det om Johanne Luise Pätges' smukke Holdning og gratiøse Bevægelser og Lærvillighed, og Z. bad ham tage sig af hende. — L. 5. f. baletskolen paa Hofteatret. Allerede $\frac{12}{4}$ 1821 optraadte hun som Amorine i Dahléns Ballet „Armida“. Sml. Et Liv IV, 282 og „Mit Livs Eventyr“ I, 67 m. Note. — L. 11. Autografen findes i TM. paa en Kvittering for Modtagelse af 2 Rdl. 2 Mrk. af en Sum, der var indkommet fra Selskabet „Euterpe“ til Fordeling blandt forsk. af Teatrets Personale. Søsteren Amalie Pätges fik samme Beløb. At enhver Pengehjælp var velkommen, fremgaar af et Brev fra Faderen Heinrich P. til Teaterdirektionen $\frac{15}{6}$ 1822, hvori han beder „om hans tvende smaae Pigebørn . . . maa forundes en liden Understøtning til en Vinterklædning, da hans borgerlige Stilling ikke er i Stand til at forskaaffe det Nødvendige til at forsørge hans Familie med, der bestaaer af Kone og syv Børn!“ Sml. Breve Skuesp. II, 180. — Senere indsendte Pätges flg. Brev til Teaterdirektionen (bl. Ujournaliserede Breve i DkT. Ark.):

Kjøbenhavn d. 27de Juli 1825.

P: M:

I Aaret 1820 bleve tvende af mine Døttre, hvoraf den ene nu snart er 13 og den anden 11 Aar gammel, antagne som Elever ved det Kongelige Theaters Dandse-Skoele.

Stedse stridende med trange Kaar og foruden disse 2de Børn endnu 4re at forsørge, har det skjønt den yderste Anstrængelse, ikke været mig mueligt, uden for mig og Kone at savne mangen Nødvendighed, at holde vore Børn saaledes at disse ei skulde bære Præget af Forældernes trykkende Omstændigheder. Dog dette vort tunge Aag er for en Deel lettet os ved de særdeles smigrende Vidnesbyrd min ældste Datter Johanne Lovise Pätges's Foresadte ved Theatret stadig have afgivet hende og derved givet Haab om snart at være istand til selv at kunde biedrage til sin Underholdning. — Hvorvidt imidlertid den høie Direction finder hende værdig til at meddeeles nogen Gage, kan jeg ei vide; men hendes Læreres Biefald, og hendes tiltagende Beskjæftigelser for Theatret er Borgen for at hendes Flid og Stræbsomhed tilfredsstiller; og tør jeg tilligemed hende forsikkre den høie Direction, at ved at meddeeles nogen Gage, hvilket jeg herved underdanigst andrager paa, hendes Flid og Lyst endnu mere vil opflammes; og maae jeg bedrøvet tilføie at uden dette er det mig ei mueligt i hendes tilvoxende Alder, at understøtte hende, saaledes som det egner sig den anstændige og dannede Pige.

underdanigst
Pätges.

L. 12. Tr. Et Liv 1. Udg. I, 521. — L. 16. Tr. Et Liv 1. Udg. I, 523 f. Sml. Et Liv I, 57 f., hvor Fru Heib. omtaler sin Overgang til Skuespillet, men henlægger denne til et noget senere Tidspunkt. — L. 20. Efter bogstavret Kopi ved Augusta Zangenberg (i Fru Heib. Ark.) efterlignende Originalens gotiske Skrift. Denne var if. A. Z.s Brev til A. D. Jørgensen ^{19/8} 1891 i Behold hos Slægtninge eller Venner; men skønt hun lovede at fremskaffe den, synes det ikke at være sket. Den temmelig korrekte Ortografi tyder paa, at J. L. P. har modtaget Hjælp, maaske af hendes Beskytter J. G. Harboe. Sml. Et Liv 1. Udg. I, 518 ff. og Et Liv IV, 281 f.

S. 2, L. 3. *en Fryd* : Sml. Fru Heibergs herfra afvigende Skildring Et Liv I, 46, L. 36—40. — L. 11. *afbetaling . . . Gjæld* : If. Et Liv IV, 282, bidrog Fru Heiberg i 1881 afgørende til, at Christian Zangenberg, J. F. Z.s Sønneson, ansattes ved DkT. Sml. Nr. 611 og 684 m. Noter. — L. 14. Med J. G. Harboes Haand i TM. Ssteds fg. Brev fra Dr. Ryge til Jonas Collin:

D. 10. Mart: 1828.

I Gaar Aftes proponerede jeg Jfr. Pätges, at samles med hende paa Hof-Theatret, som i Formiddag, i Anledning af den Døvstumme. Hun ønskede at kunne anvende en Eftermiddags-time, og vi eenedes om at komme der Kl. 4. Lidt før Kl. 3 lod jeg hende for en Sikkerheds Skyld erindre om vor Aftale, og bede ikke at komme forsilde. Begge Forældrene svarede mit Bud, at hun ikke var hjemme, men at de vidste Beskeed, og at jeg ganske sikkert kunde forlade mig paa, hun vilde komme til rette Tid. Omtrent en halv Time efter at mit Bud havde bragt mig dette Svar, faaar jeg indlagte Billet fra hende. Min Skyld er det altsaa ikke, hvis Stykket ikke kan gaae paa den i denne Uge bestemte Dag. Om hun i Øvrigt interesserer sig for Rollen, veed jeg ikke, men det er min individuelle Overbeviisning, at den er over hendes, som over ethvert Barns Kræfter paa hendes Alder, der ikke har mere Liv, mere Sands for det Rørende end hun, og jeg kan derfor ikke tilbageholde det ærbødige Forslag, enten at tildeele en Ældre Rollen, eller indtil videre at opsætte Stykkets Opførelse; thi Udførelsen af Theodors Rolle er i Sandhed ligesaa vigtig som vanskelig, og har upaatvivleligen Indflydelse paa alle de øvrige Rollers Udførelse.

ærbødigt

Ryge Dr.

J. L. P. spillede den Døvstummes Rolle (se Fru Heibergs Repertoire). I Forvejen havde hun gennem Overlærer ved Det kgl. Døvstummeinstitut Pastor Tyge Schow faaet Tilladelse til at besøge Institutet for at lære de Døvstummes Bevægelser m. m. at kende. Der undervistes efter Tegnetoder. Se Schows Brev til Direktøren ^{21/8} 1828 og dennes imødekommende Svar ^{22/8} (Institutets Extrakt- og Kopibog i LA.). — L. 20. Paa den udaterede Billet har Fru Heiberg skrevet: „fra Møhl“, o: Dr. med. N. C. Møhl (1798—1830). Den maa være yngre end ^{9/11} 1828, paa hvilken Dag „Elverhøj“ 1. Gang opførtes. Antagelig stammer den fra Tiden kort efter J. L. P.s Indflytning i det Wexschallske Hjem i Laxegade, c. ^{1/8} 1829, hvor M. havde lært hende at kende. Af det nedenfor tr. Brev til Poul Møller ^{18/8} 1829 (i Privateje) fremgaar, at Møhl paa denne Tid gjorde sig Haab om at vinde Jfr. Pätges som Hustru. Om hans mislykkede Frieri i samme Foraar se Et Liv I, 91 f.

Gode Ven!

Kjøbenhavn d. 18 Marts 1829.

Jeg havde isinde at skrive Dig ¹⁾ et meget langt Brev til, men Tiden tillader det ikke, og dette Brev bør nødvendigviis afsendes idag. Det er derfor bedst at jeg strax gaaer løs paa Tingen. Fru Rahbeks Død ²⁾ er Dig vel af Aviserne bekendt, og Rahbeks Sorg ved nu at staae ene i Verden begriber Du lettelig; at Du deeltager i den og at Du vilde bidrage dit til at erindre den, kan jeg ikke et Øieblik betvivle. Men hidtil har Du intet ladet høre fra Dig, og hvergang jeg kommer til ham omtaler han dette, og, som det synes, med en noget saaret Følelse. Saaledes fortalte han i Søndags Aftes da Heiberg, David og jeg besøgte ham, at han

¹⁾ Poul Møller var siden 1828 Professor i Filosofi ved Christiania Universitet.

²⁾ Kamma Rahbek var død ^{21/1} 1829.

havde isinde at lade trykke som Manuscript for Venner de Digte, som vare ham tilsendte af hans poetiske Venner i Anledning af hans Kones Død, og at Mynster havde lovet som Indledning at give en biographisk Skizze, men at han ikke vilde realisere denne Plan før han havde faaet noget fra Dig og Heiberg¹⁾. Derfor skriv endelig et Digt, hvis ikke Philosophien har slaet Poesien i Dig ihjel.

Sibbern var saa god at vise mig dit Brev til ham²⁾; det glædede mig overordentlig, især fordi jeg fik Bekræftelse paa, hvad jeg dog ogsaa vidste fra andre Kilder, at Du fører det lykkeligste huuslige Liv³⁾. Jeg er nu til Overmaal kjed af at leve som Garçon og nærer derfor med Omhyggelighed en Flamme, som er begyndt at brænde in cavitate pectoris. Vil alt gaae efter Ønske tvivler jeg ikke paa at komme til at føre det lykkeligste Liv, da jeg alt mærker at min Misfornøielse med mig selv og Tilværelsen begynder at vige for glADERE Følelser.

Af huusligt Nyt kan jeg lade Dig vide, at min yngste Søster er for et halv Aar siden bleven gift og reist med sin Mand (hendes Fætter Møhl⁴⁾) til Ostindien, hvor han er Præst til Zions Menighed i Tranquebar. Min ældste Søster er for et Par Maaneder siden bleven forlovet med Krarup, der er bleven Inspecteur i Borgerdyden paa Chavn⁵⁾. Du seer altsaa at Amor har begyndt at udøve sit Herredømme i en Familie, som hidtil har gaaget skudfrie. —

Ved Prof. Lundings Død er der bleven en Post ledig ved Universitetet. Opfordret af flere Mænd af Indflydelse har jeg povet at søge om den, og jeg har temmelig Haab om at faae den. Min Stilling vil i pecuniær Henseende derved blive ret god, saa at jeg nok kan tænke paa at — — — — —

Hils Din fortræffelige Kone ret mange Gange fra mig, og bed hende dagligen at stimulere Dig til at udføre det jeg har bedet Dig om; men viis hende for Guds Skyld ikke dette gruelige afjaskede Brev.

Din trofaste Ven

C. Møhl.

Mange Hilsener fra min Familie, Heiberg, Fru Gyllenborg, David, Chr. Winther etc.

L. 22. Møhl boede if. Vejviseren for 1829 sammen med C. N. David Nørrevold Matr. nr. 167. Han var fra 1826 Adjunkt ved Fysikatet i Kbhvn, blev 1829 Lektor og 1830 Prof. extraord. Om hans Død se Et Liv I, 132. — *Lin. 26.* Efter det ældste foreliggende Originalbrev af J. L. P. (i Privateje, Fotokopi i KB). Trods Retskrivningsfejlene har hun antagelig haft nogen Hjælp ved Affatningen. Det ene r i „Feberren“ er overstreget med andet Blæk. Brevet er skrevet efter Bruddet med Harboe, som begik Selvmord ²¹/₃. — *Henriette (Jette) Wulff* (1804—58) var ældste Datter af Chefen for Søkadetskolen Kommandørkaptajn, sen. Kontreadmiral Peter Frederik Wulff (1774—1842). I hans kunstinteresserede Hjem kom Jfr. Pætges ofte. Sml. Et Liv I, 53 ff. Jette W. kendes bl. a. fra hendes Brevveksling med H. C. Andersen. I „Mit Livs Eventyr“ I (1951), 98, kalder Andersen hende „en genial, livfuld Pige, der indtil de sidste Dage, under alle Tidens Omskiftelser, blev mig en trofast, søsterlig Veninde“. Hun omkom ved Dampskibet „Austrias“ Brand paa Atlanterhavet ¹³/₉ 1858. — *L. 36.* Nr. 9 og 10 findes i „Ungdomssamlinger af Johanne Pætges“, et tyndt Kvarthind i Silke (i Fru Heib. Ark.). Det indeholder Smaadigte og Prosastykker, alt nedskrevet i Foraaret 1829 med Christopher Hvids Haand. Stud. med. Hvid (1803—72) havde ²⁴/₃ 1829 debuteret som Kasper i „Jægerbruden“ og opnaaede snart kgl. Ansættelse som Skuespiller (sml. Note til S. 6, L. 40). Stykkerne i Bogen er hentet fra fremmed (oftest oversat) og dansk Litteratur. Et enkelt Vers til Elverpigen (∴ J. L. Pætges som Agnete) er af A. P. Liunge og et Par Smaaavers af Veninden Eliza B[eyer], som var Elev ved Teatret, men et meget stort Antal Vers og Prosastykker er forfattet af Hvid

¹⁾ „Samling af Skrifter til Erindring om K. L. og K. M. Rahbek“ (1831), indledt af J. P. Mynster, indeholdt ingen Digte af Poul Møller og Heiberg. Sml. B. og A. II, 51—62.

²⁾ Et Brev til F. Chr. Sibbern af ¹/₁ 1829 er tr. i P. M.s Efterladte Skrifter III (1843), 95.

³⁾ Poul Møller havde ¹/₇ 1827 ægtet Betty Berg (1804—34).

⁴⁾ Hanne Marie Møhl (1808—35), g. ¹/₁₀ 1828 m. Præsten Knud Eskild Møhl (1805—90).

⁵⁾ Christiane Amalia Møhl (1803—76), g. 1829 m. Skolemanden N. B. Krarup (1792—1842).

selv under Mærket * og oftest rettet til Ejerinden; af hende foregives nedenstaaende Nedskrift at være ligesom enkelte andre Linier. Skønt Bogen øjensynlig indeholder Stykker, hun har haft i sine Samlinger (Heibergs lille Vers til hende fra November 1828 „Imorges sendte jeg dig Duefjer —“ er naturligvis ikke taget med), maa den nærmest betegnes som en tilsøret Beretning om Jfr. Pätges' og Hvids Forlovelseshistorie. Hendes Deklamation af „Søuegarden“ har øjensynlig givet ham Anledning til at søge personlig Kontakt ved at sende hende den som Nr. 10 trykte „Samtale mellem Ariost og hans Ven“. Om Jfr. Pätges' Nedskrift er ægte eller fingeret af Hvid, er ikke let at sige. Senere i Bogen kommer en „Bøn paa første Paaskedag“ (19/4), hvori Hvid beder om hendes Kærlighed. I et derefter følgende pessimistisk Brev fra „Adolph“ til en Ven, nærer han (altsaa Hvid) ikke Haab om at vinde den Elskede, som frygter ham, fordi han „beklæder en Stilling, der ikke altid medfører Trofasthed“. I en følgende Dialog giver hun dog efter, og et sidste Digt, dat. Maj 1829, hvori Jfr. Pätges' forestaaende Sørejse til Norge omtales, vidner om, at de nu er forlovede. — Bogen har de maaske redigeret i Fællesskab, eller ogsaa har Hvid alene gjort det og saa givet hende den som Gave. Som A. D. Jørgensen skriver i sin Kommentar dertil (i Et Liv, 1. Udg. IV, 402), stadfæster den ganske den Skildring, Fru Heiberg i Et Liv gav af sin Forlovede; „han er et ædeltænkende Menneske, ren i Tanke og Følelser, inderlig i sin Hengivenhed for hende, en brav Karakter, med Sans for Poesi og meget andet, men uden fremtrædende Personlighed, uden Originalitet og Friskhed. Hvad der har størst Interesse, er jo selvfølgelig de personlige Udtalelser, rettede til den attraaede Pige. Her er der da ogsaa megen sand Følelse, men slet intet af en selvbevidst og stærk Lidenskab, ikke en Tanke, ikke et Villiesudbrud, der kunde betage en ung Kvinde som den, han bejlede til. Han nærmer sig til hende som et høiere Væsen, udtaler sin Beundring for hendes Evner, hendes uimodstaaelige Elskværdighed og ubevidste Beskedenhed: en Pige, der ikke veed af „Stolthed“ at sige, men fængsler ham ved sin sjælelige Rigdom. Til Ordet „Fantasi“, der saa ofte forekommer i Digtene, skriver han et Sted denne Anmærkning: „Johannes store, sjældne rige Eiendom.“ Sml. Et Liv I, 104—107 og 123 m. Noter. — L. 37. 1/4 1829 gaves en Aftenunderholdning paa Hofteatret til Fordel for Bombøbøssen ved Selskabet „Euterpe“ med Assistance fra det kgl. Kapel og Teaterpersonalet. Jfr. Pätges deklamerede Chr. Winthers Digt „Søuegarden“, tr. i hans „Digte, gamle og nye“ (1832). Sml. Adr. 29/3 1829. — L. 38. efterfølgende Linier: Nr. 10.

S. 4, L. 16 f. Det fremgaar af Omtalen af Feberen, at Brevet maa være fra 1829. Harboes Død 21/3 og den deraf foraarsagede Uro kan have bevirket, at Jfr. Pätges længe ikke har været hos Wulffs. — L. 28. *Hanne Henriette Wulff*, f. Weinholdt (1784—1836), g. 1803 m. P. F. W. — L. 31. *Deres venlige Brev*: Der foreligger ingen Breve fra J. L. P. under Gæstespillet i Kristiania i Sommeren 1829. Hun var sammen med Familien Wexschall og Skuespillerne Nielsen og Foersom afrejst fra Kbhvn 12/6 med det norske Dampskib „Prinds Carl“. Om denne Rejse se Et Liv I, 90—104 og T. Blanc: „Christiania Theaters Historie 1827—1877“ (1899), 44 f.

S. 5, L. 2. *min Datter*: Ida Koch, f. Wulff (1806—76), g. 1828 med Arkitekt, kgl. Bygningsinspektør og Hofbygmester J. H. K. (1787—1860). Det Kochske Hus blev et Samlingssted for mange betydelige Personligheder, saasom Thorvaldsen, H. C. Andersen og Marstrand (se Slægthaandbogen, 1900). — L. 3. *en Søn*: Jørgen Hansen Koch (1829—1919), som blev Overlærer ved Randers lærde Skole. — L. 10. *Petersgaard* (ved Kalvehave) ejedes af Kommandørkaptajn, sen. Kontreadmiral og Kammerherre Chr. Wulff, Broder til P. F. W. — L. 11. *Tante*: Formentlig Fru Henriette Bodille Birgitte Wulff, f. Munthe af Morgenstjerne, g. m. Chr. W., Petersgaard. — L. 12. Kgl. Skuespiller Chr. N. *Rosenkilde* var øjensynlig paa Sommertourné. Lidt senere ses han at have givet en scenisk-deklamatorisk Aftenunderholdning i Nyborg. Sml. Kbh-post 17/7 1829. — L. 18. *min Søn*: Sekondløjtnant, Skoleofficer ved Søkadetskibet, Amatørkomponist Chr. N. Wulff, f. 1810, d. 1856 i Syd Carolina af gul Feber. — L. 27. *Christian Winthers* Digt „Matrosen“, tr. i Kbh-post 9/4 1829, havde begejstret P. F. Wulff i den Grad, at han skønt ubekendt med Digteren havde tilsendt ham et Komplimentsdigt paa Etatens Vegne „paa mange lamme Fødder“, siger P. V. Jacobsen (Dagbøger (1899), 79). Herefter havde han antagelig gjort Familien Wulffs personlige Bekendtskab. — Dampbaaden „Caledonia“ af-

gik ¹⁶/₆ fra Kbhvn til Kiel via Kalvehave og Øerne; Søløjtn. Wulff og cand. theol. Winther anføres paa Passagerlisten (se Statstidende ¹⁶/₆ 1829). — *L. 28. Forældre*: Chr. Winthers Moder Johanna Dorothea f. Borchsenius var g. 2° (1811) m. Stiftsprovst, sen. Biskop for Lolland-Falsters Stift, Dr. theol. Rasmus Møller.

S. 6, L. 11. min Oncle: Chr. Wulff, Ejer af Petersgaard. — *L. 14.* Om Chr. Winthers og J. L. Heibergs Afskedssalut se Et Liv I, 93. — *L. 19. Genter*: Jenter, eller som tidl. skrevet: Genter. — *L. 40.* Tr. i Et Liv I. Udg. I, 528. — I Forestillingen af ¹⁰/₇ 29 begrundedes Jfr. Pätges' Ansættelse med, at hun „længe havde været ved Scenen og ved mange Leiligheder havde aflagt uimodstaaelige Beviser paa et sielent Talent“ (se Prot. over Kgl. Resol. i DkT. Arkiv B). Samtidig ansattes Christopher Hvid som kgl. Skuespiller.

S. 7, L. 1. NkS. 3066, 4°. — „Fra jeg var 15 Aar gammel har han [Chr. Winther] gjort umaadelig Kur til mig“ sagde Fru Heiberg til Nikolaj Bøgh (se dennes Bog: „Christian Winther“ II (1893), 61—71 og senere samt Et Liv I, 93, 102 og IV, 69). Af Repertoiret ses, at hun jævnlig deklamerede Digte af ham; det er vel en Renskrift af et nyt Digt til Recitation, Chr. W. sender med denne Billet. Det vides dog ikke, at Jfr. P. har oplæst noget Digt af Chr. W. i denne Tid før ⁹/₁₂ 1829 ved Funcks Aftenunderholdning, da hun fremsagde „Min Moster og jeg“, tr. i „Digte, gamle og nye“ (1832). Under Kristianiaopholdet havde J. L. P. modtaget et Brev fra Winther; men det synes at være gaaet tabt. — *L. 5. mine smaa Dreng*: Chr. Winther underviste som Huslærer to Dreng i det Müffelmanske Hjem. — *L. 11. Jacob Worm Skjelderup* (1804—63) havde 1827 taget filol. Embedseksamen, blev 1831 cand. jur., 1839 Højesteretsadvokat. Han var meget kunstinteressert og var flere Gange Direktør for Christiania Theater; blev Fru Heibergs Ven for Livet. Se Et Liv I, 93 og „Norske Selskab 1818—1918“, 195, hvor ogsaa hans Billede findes. — *L. 13. Concertmester*: Ole Bornemann Bull (1810—80). Var som 18aarig blevet Dirigent i det musikalske Lyceum i Kria., hvor baade Koncerter gaves, og Syngestykker opførtes. ²⁰/₅ 1829 var han rejst til Tyskland og maa nylig være vendt tilbage. Undervejs har han antagelig besøgt sin Fagfælle, den norskfødte Wexschall og hans Hustru, hvis Sangstemme han beundrede. Det er da naturligt, at han var Brevbærer for J. L. P. Se Z. Hopp: „Eventyret om Ole Bull“ (1945), 22. — *L. 36. det Dramatiske Selskab*: Om Livet i dette i 1820erne og 1830erne se f. Eks. Vilhelmine Ullmann: „Fra Tyveaarene og lidt mere“ (1903), 1—13.

S. 8, L. 24. Peter Martin Schøyen (1804—78), juridisk Student, sen. Stempelpapirforvalter. — Carl Andreas Fougstad (1806—71), juridisk Student, sen. Borgmester. Det var ham, som under Norgesopholdet red af Sted med Jfr. Pätges, hvorfor hun maatte høre ondt. Sml. Et Liv IV, 78 f., Krieger II, 45, 73 f. og P. J. Collett: „Studenteraar“ ved Amundsen (1934), 325. — *L. 32. Skjelderup* havde to Tvilling søstre: Marthe og Sia. — *L. 33.* Det ses ikke, hvem *Rina* er. — *L. 38. Snyltegjesten*: Lystspil af Scribe og Brulay.

S. 9, L. 18. Maria Hoppe (1800—84), Datter af den danske Skuespiller H. C. Knudsen, g. 1826 m. Boghandler P. J. Hoppe, som i 1826 havde lært P. A. Heiberg at kende i Paris og i 1830 udgav hans Erindringer (se H. L. Tveterås: „P. A. Heiberg og Forlagsboghandler P. J. Hoppe“ i „Edda“ (1950), 246—64). Ægteparret deltog meget i det selskabelige Liv i Kria. Han var Visedigter og en ivrig Amatørskuespiller, omtales (i 1828) af sen. Rigsarkivar Lange som „en lystig Fyr, [som] forskaffer mig megen Fornøielse ved sin pudserlige Tale og Fortælling“. Hustruen kalder han en „meget lærd og klygtig Dame“. Se „Norske Selskab 1818—1918“ (Kria. 1918), 263 f. I Camilla Colletts Optegnelser og Breve, udg. af L. Amundsen, omtales hun mindre smigrende; i I. Bd. (1926), 275, betegnes hun (i en Optegnelse fra 1836) som „Forbilledet paa vor hele selskabelige Smaalighed“. Se ogsaa III (1932), 299. — *L. 24. Dorothea*: Dorothea Liunge. Om hende se Nr. 18. — *L. 40. Formentlig Advokat*, sen. Statsraad Hans Chr. Petersen, g. 1816 m. Kirstine Marie Thrane. Om ham se A. Collett: „Camilla Colletts livshistorie“ (Kria. 1911), 72, og oftere i C. Colletts Optegnelser og Breve. — *L. 42.* Om den norske Jurist Peder Carl Lasson (1798—1873), g. 1826 m. Otilia Pauline Christine f. Munthe af Morgenstjerne (1804—86), se Nr. 378 m. Noter.

S. 10, L. 12. Resch: Mon Fejlstavning for: Wraatz. Sml. Note til S. 19, L. 44. — *L. 24.*

Dorthea Liunge (1803—60), en Søster til Redaktør A. P. Liunge, havde i det Wexschall'ske Hjem i Laxegade delt Værelse med J. L. P., som $\frac{29}{4}$ 1830 var flyttet til Fru Gyllembourg i Overgaden oven Vandet (se Et Liv I, 83 og Heib. Fam. br., 110). — *L. 43 f.* Konsulatssekretær *L. Ammitzbøll*, Præsteenken *Fr. Volkersen* (antagelig med Datter), og Enkefru *J. M. Staal* boede if. Vejviseren i samme Ejendom som Wexschalls, Laxegade Matr. nr. 203.

S. 11, L. 1. Antagelig Kapelmusikus *S. Kirchheiner* (d. 1842) i Laxegade Matr. nr. 208. — *L. 9. Paa Lørdag:* $\frac{1}{5}$ var der Mindefest paa Det kgl. Teater for Knud Lyne Rahbek, som var død $\frac{22}{4}$. Anna Wexschall fremsagde Oehlenschlägers Prolog „Rahbeks Minde“; se nærmere Hans Kyrre: „Knud Lyne Rahbek, Kamma Rahbek og Livet paa Bakkehuset“ (1914), 169 f. — *L. 13 f.* Den endnu bestaaende Kjæde-Orden; af Medlemsprotokollen 1774—1874 (udg. 1949 af A. Fabritius) ses, at Wexschall og Hustru var Medlemmer, Jfr. Liunge ikke. Ordensbrødre var Komponisten Rudolph Bay (1791—1856) og sen. Hofinspektør og Etatsraad Hans Henrik *Schønberg*. (1785—1845). — H. C. Andersens Digt „*Det døende Barn*“, tr. 1° i Kbhpost $\frac{25}{9}$ 27 (anonymt), igen (under Navn) i „Kjøbenhavns flyvende Post“ $\frac{12}{12}$ 1828. Se H. C. Andersens Saml. Skr. XII (1879), 6. — *L. 24.* Operaen „Den Stumme i Portici“ opførtes 1° $\frac{22}{5}$ 1830, med Jfr. Pätges som *Fenella*. Sml. Et Liv I, 120—23. — *L. 40 f.* H. C. Andersens *Vaudeville* „Kærlighed paa Nikolaj Taarn“, opf. 1° $\frac{25}{4}$ 1829. J. L. P. spillede ikke deri.

S. 12, L. 15 f. „Axel og Valborg“ af Oehlenschläger, opf. 1° $\frac{29}{1}$ 1810 og senere mange Gange. Anna Wexschall spillede Valborg siden $\frac{9}{9}$ 1823. — *L. 18.* Y. Z. \circ : C. N. David. Sml. Nr. 22 med Noter. — *L. 26.* Efter at Sæsonen var endt $\frac{29}{5}$ 1830, besluttede J. L. P. at gøre Ende paa Forlovelsen med Hvid; den havde længe trykket hende, og da han tilskrev hende det her trykte Brev, hævdedes Forbindelsen efter en Samtale Dagen efter, og de skiltes som Venner. Den følgende Dag tilskrev hun ham et (ikke foreliggende) Brev, hvori hun endnu en Gang bad ham om Forladelse og takkede ham for Tilsagnet om broderligt Venskab i Fremtiden. Hvid sendte hende samme Dag det her som Nr. 21 trykte Svarbrev. Sml. Et Liv I, 123 f. m. Varianter og Noter. Hverken dette eller det fig. Brev kan nøje dateres. Begge maa være yngre end $\frac{28}{5}$ og formentlig ældre end $\frac{18}{6}$ 1830, under hvilken Dato P. V. Jacobsen i sin Dagbog (1899), 98, noterer: „Jfr. Pätges siges at have slaaet op med Hvid.“ I Sommerforestillingerne Juni 1830 medvirkede Jfr. Pätges, men Hvid ikke.

S. 13, L. 13. Blandt de Ting, hun beholdt, var den Fæstensring, Hvid havde givet hende, af Guld og med Agatplade. Hun bar den indtil Bryllupsdagen, da hun forærede den til Pastor Hansen i Slangstrup som et Minde. Senere kom den til hans Søn, Provst L. C. Hansen i Ramløse ved Helsingø. Nu opbevares Ringen paa Bakkehuset. Se E. Gribso i „Dagens Nyheder“s Søndagstillæg $\frac{31}{7}$ 1931. — *L. 32.* C. N. David (1793—1874), Nationaløkonom og Politiker. Han havde været sammen med Jfr. Pätges i Mad. Wexschalls glade og gæstfri Hjem og har vel der konkurreret med andre om at gøre Indtryk paa den saa omsværmede unge Pige. Dette Brev er antagelig skrevet efter hendes Brud med Hvid. — *L. 39 f.* David havde under Mærket Y. Z. siden 1827 skrevet Teaterkritik i A. P. Liunges Tidsskrift „Hertha“, i „Kjøbenhavns Morgenblad“, i „Theaterbladet“ og afsluttede sin Virksomhed som Kritiker i Heibergs „Flyvende Post“ Sommeren 1830. Der havde han $\frac{1}{2}$ 1830 meget rost Jfr. Pätges' Spil i „Karl den Store“, $\frac{7}{4}$ i „Amors Genistreger“, $\frac{28}{6}$ og $\frac{29}{5}$ i „Den Stumme i Portici“, og $\frac{21}{6}$ omtalte han hendes Optræden i „Høg over Høg“, som opførtes ved Sommerforestillingen $\frac{18}{6}$. Han mente, at hendes Anlæg især var for Soubrettefaget; denne hans Opfattelse af det begrænsede i hendes Talent menes at have stødt hende. — *L. 40.* *den evige Copistes:* Heibergs Smædenavn til A. P. Liunge, Red. af Kbhpost. (se H. s. Pros. Skrifter X, 408, 435 og oftere).

S. 14, L. 1. Kbhpost. indeholdt i Foraaret 1830 jævnlig Angreb paa Y. Z.s Teateranmeldelser. — *L. 10.* Som nationaløkonomisk Forfatter var David paa dette Tidspunkt især virksom ved „Maanedsskrift for Litteratur“. $\frac{1}{11}$ 1830 udnævntes han til Professor i Statsøkonomi ved Kbhvns Universitet. — *L. 18 f.* Stud. jur. V. T. Kierstrup Rumohr debuterede i 1830 med et episk Digt „Selvmorderen eller Vandring gennem Maanen og Jorden i det 33te Aarhundrede“. R. vandt intet større Publikum med dette og fig. Arbejder; det skete først med hans historiske

Romaner, — *Nielsens guul - grøn - etc.*: Om det Talent, Skuespiller N. P. Nielsen skulde have til at bagtale, sml. Et Liv, I, 94. — *L. 21 f. Christianshavner-Grundtvigerinde*: Grundtvig havde som residerende Kapellan ved Frelsers Kirke paa Christianshavn 1822—26 vundet mange Tilhængere. — *L. 28. hans tyske Navne*: Tjeneren i Holbergs „Jacob v. Tyboe“. — *L. 35 f. N. C. Møhl boede if. Vejviseren 1830 sammen med David i Amaliegade Matr.-nr. 120.* — M. maa sammen med Jfr. Pätges have overværet Opførelsen af Ingemanns Tragedie „Masaniello“ ved SF. ¹¹/₆ Aften. Stykkets Indledning omhandler Massakrerne ved St. Hansfesten i Neapel. — *L. 39. Davids nære Tilknytning til Heiberg (de menes en Tid at have boet sammen) ophørte efter Giftermaalet i 1831; men derimod vedblev hans Omgang med Fru Gyllembourg.* Sml. Harald Jørgensen: „C. N. David“ I (1950), S. 12 og Heib. Fam. br., 112.

S. 15, L. 1. Chr. Molbech, 1830—42 Medlem af Teaterdirektionen, følte sig, som det ogsaa fremgaar af Brevet her, meget tiltrukket af Jfr. Pätges og vedblev dermed gennem Livet. Hun skriver om ham, „at kun faa vare i Besiddelse af den Ridderlighed og det fine Galanteri mod Damerne som Molbech.“ „Mange Breve fra ham er jeg i Besiddelse af, der alle ere skrevne med en Friskhed, en Ungdommelighed, der vedligeholdte sig til hans sidste Dage.“ Se Et Liv I, 248 ff. — *L. 2.* ³¹/₅ sluttede Teatersæsonen med en Epilog af J. L. Heiberg, fremsagt af Jfr. Pätges. — *L. 28.* Jfr. Pätges' Gage, der i Sommeren 1830 var øget fra 300 til 400 Rdl., steg ved Resol. af ²⁰/₆ 1831 til 500 Rdl. aarligt. — *L. 33.* „Aa du bedrøvede 11te Juni!“ siger Studenstrup i 5. A. 11. Sc. i Holbergs Komædie „Den 11. Juni“. — *L. 34.* „Den første Kærlighed“, Lystspil af Scribe, overs. af J. L. Heiberg, opførtes 1° ved Sommerforestillingen ¹⁰/₆ 1831. If. Overskou V, 114 modtoges det med overordentlig levende Bifald. „Jfr. Pätges gav Emmeline med indtagende Gratie, Naivitet og fint comisk Lune. Stage spillede fortræffeligt Rinville med en dannet Verdensmands fine Tone og elegante Holdning.“ Om Skuespiller Stages store Hengivenhed for Fru Heiberg, med hvem han spillede i mange Elskerroller, se Et Liv IV, 141 f. — *Min første Kjærlighed* — : I „Axel og Valborg“ I. A. siger Valborg: „Jeg hilser dig, min Kjærlighed! god Morgen!“

S. 16, L. 1. Orig. i Abrahams' Autogr.saml. 4° i KB. Tr. J. L. Heiberg II, 22. — Om Brylluppet i Slangurup se Et Liv I, 143—47. — *L. 12. TM. Tr. Heib. Fam. br., 114 ff.* — *L. 13.* Efter at Jfr. Pätges i 1830 var kommet i Huset hos Fru Gyllembourg, spøgtes der med, at hun og Heiberg var sammenbragte Børn, og de benævnte hinanden Søster og Broder. Se Et Liv I, 136. — *G. F. Lassen*, som i 1830 var ansat paa Teaterkontoret og bistod med Rolleafskrivning; han blev senere Teatrets Økonomiinspektør. — *Vudevillens*: „Køge Huskors“, opf. 1° ²⁸/₁₁ 1831. — *L. 27. Brun*: Formentlig kgl. Berider A. Bruun, boende paa Christiansborg, over Ridestalden. Sml. Heib. Fam. br., 112. — *L. 31. Børensse*: Det ses ikke, hvem der er Tale om. — *L. 38. det er ikke Grod at grine af*: Almueudtryk \varnothing : det er ikke at foragte. — *L. 40 ff. Chr. Molbechs Brev foreligger ikke.* Heibergs Svar derpaa af ¹¹/₈ 1831 er tr. B. og A. II, 105 f.

S. 17, L. 1. Prinsesse Eboli i Schillers „Don Carlos“, indrettet for DkT. af Molbech. Det opførtes 1° ²⁰/₆ 1831 med Fru Heiberg som Prinsessen, skønt Heiberg i sit fornævnte Brev havde bedet hende fritaget derfor, især med den Begrundelse, at hun ikke ansaa Tragedien for sit Fag. — *L. 5. Prinslav*: Ferd. Printzlau, Teatrets Hovedkasserer og Bogholder. — *L. 11. Libe*: Skuespiller og Regissør Georg Liebe (1788—1845). — *L. 14. Violinisten og Komponisten Claus Schall.* Paa sin Landejendom „Schallborg“ i Lyngby havde han indrettet et særligt Musikhus. — *Wogepetersen*: Den meget musikinteresserede Hofvinhandler Chr. Waagepetersen. — *L. 16. Colin*: Jonas Collin. — *L. 32. Georg*: F. Georg J. Buntzen, stud. med. (1815—47), Fru Gyllembourgs Plejesøn. — *L. 36. Stud. jur. C. C. Hall* (1812—88), den senere Minister. — *L. 39. Tr. Et Liv I. Udg. I, 529 f.* — Om Jonas Collins faderlige Omhu for Fru Heiberg fra hendes ganske unge Aar berettes ofte i Et Liv. De mange her trykte Breve og Billetter vekslet mellem dem giver et levende Indtryk af det livsvarige gensidige Venskab. — *L. 41. I „Formynder og Myndling“* spillede Fru Heiberg aldrig. Det opførtes ²/₁₂ 1831 Kl. 6, og derefter spilledes s. Aften „Preciosa“ med Fru Heiberg i Titelrollen. — *L. 42. Som gift med en Professor tituleredes hun: Frue.* Se Et Liv I, 152.

S. 18, L. 6. Maaske sigtes der til, at Heiberg som Oversætter af „Formynder og Mynd-

ling“ paa en Maade ogsaa vilde være paa Teatret Kl. 6. — *L. 9.* I DkT. Ark. E. Indkomne Breve 1832. — *L. 11.* en Sommerforestilling : $\frac{10}{6}$ 1832, $\frac{9}{6}$ 1834 og $\frac{1}{6}$ 1836 gav Fru Heiberg, igen Sommerforestillinger. Se Overskou V, 123, 184 og 246 samt Et Liv I, 200 f., hvoraf det fremgaar, at de to første var gaaet hende af Minde. — *L. 16.* Efter Faksimile meddelt af Elith Reumert i „Vore Damer“ Nr. 10 (1920). Det er første Gang, Fru Heiberg ses at benytte ren romansk Skrift. — *L. 25—28.* DkT. Ark. B (Kopibogen). — „Herr Burchardt og hans Familie“ af Hertz opførtes siden $\frac{24}{4}$ 1827 kun $\frac{7}{3}$ 1833, denne Gang med Fru Heiberg som Lisette. Om Opholdet i Hirschholm Sommeren 1832 se Et Liv I, 156—167. — *L. 34 f.* J. W. Skjelderup var født i 1804 i København. Faderen, Regimentskirurg, sen. Prof. med. Michael S. boede da i Citadellet.

S. 19, L. 1. Fru Heibergs Søster Regine Amalie Pätges (1814—55) havde været ved DkT's Ballet 1820—29 og kom i 1832 til Christiania Theater, hvor hun debuterede $\frac{8}{8}$ som Paul Falkenberg i „De Uadskillige“, og hun spillede i den følgende Sæson 29 forskellige Roller, men kom ikke til at give Personalet noget større Plus, og hun gled snart ud, antagelig paa Grund af den Epilepsi, hun havde lidt af fra Barndommen. Se T. Blanc: „Christiania Theaters Hist. 1822—1877“ (1899), 59, Programmerne i Univ. Bibl. Oslo, Fol. 505, og Et Liv I. — *L. 5.* Carl Anton Saabye, (dansk) Skuespiller ved Christiania Theater siden 1828 og fra 1831 dets Leder. — *L. 40.* Betty: Elisabeth Marie („Betzy“) Lasson (f. 1832), 1857 g. m. Børskommisær A. Winge. — *L. 41.* Cand. jur. Chr. Rasmus Hansson, senere Sorenskriver (1807—72), Om hans Bekendtskab med Fru Heiberg se Et Liv I, 93 f. Han var siden 1828 Medlem af Christiania Theaters Direktion. Om ham se H. Finne-Grønn: Slekten Hansson (1939), 48—53. — Brev til J. L. Heiberg foreligger ikke. Sml. B. og A. III, 317. — J. S. C. *Welhavens* Bog: „Henrik Wergelands Digtekunst og Polemik“ (Chria. 1832). — *L. 44.* Antagelig Dorothea Hedvig *Wraatz*, f. Leganger (1782—1866), g. 1806 m. M. W. W. (1765—1831), fra 1812 Postmester i Kria. Se „Norske Selskab 1818—1918“, 139.

S. 20, L. 5. *Hund*: en af de spøgefulde Benævnelser, Heiberg og hans Hustru benyttede om hinanden. Sml. Heib. Hjem 251. — *L. 9.* DkT. Ark. B: Originale Resol. og Rescripter. Skrivelsen er egenhændig, adskillige Stavefejl er rettet ved Overskrivning og Radering. — *L. 10.* 150 *rbdlr*: Bevilget ved Resol. $\frac{11}{8}$ 1832 (se Skr. fra Teaterdir. s. D. i Fru Heib. Ark.).

S. 21, L. 13. 28 *Stykker*: De herefter opregnede Skuespil er i Fru Heibergs Repertoire mærket med et †. — *L. 14.* Jfr. Pätges' første Solodans var $\frac{3}{1}$ 1824. Af de senere kan kun faa angives. Se Fru Heibergs Repertoire og Aumont og Collin: „Det danske Nationalteater“ II (1899), 458. — *L. 16 ff.* Se Forestilling af $\frac{11}{8}$ 1831 med Resol. af $\frac{16}{8}$ 1831 i DkT. Ark. B.

S. 22, L. 17. Orig. m. Heibergs Haand i DkT. Arkiv B. (Originale kgl. Resol. og Rescripter 1830—33).

S. 23, L. 16. Sml. denne Fødselsdagshilsen med Et Liv IV, 142. — *L. 22.* Skuespilleren Georg *Liebe* nævnes kun flygtigt i Et Liv, hvorimod hans Hustru Anna Dorthea omtales med megen Varme. Se I, 116—119. — Skuespilleren Christen Niemann *Rosenkilde* (1786—1861) havde interesseret sig for Fru Heiberg fra hendes Barndom og stod i Venskabsforhold til hende til sin Død. Sml. Julie Sødtring, 27. — *L. 27.* Efter Modtagelsen af Fru Heibergs Ansøgning til Kongen af $\frac{27}{10}$ afkrævedes ved Reskript af $\frac{3}{11}$ en Betænkning fra Teaterdirektionen. I denne (af $\frac{13}{11}$, i DkT. Ark.: Orig. kgl. Resol. og Rescripter Nr. 149) fraraadedes det at give hende Anciennitet fra $\frac{22}{4}$ 1826 med omtrent samme Begrundelse, som var anført i Svaret til Fru Heiberg af $\frac{10}{10}$. Herefter staar der i Betænkningen: „Hvad Supplicantindens anden Bøn, om i indeværende Saison at bevilges en Beneficiegodtgørelse for Flid og Talent, angaaer, da er denne . . . afvigende fra hendes tidligere til Directionen fremsatte Bøn, og de i Directionens Svar paa denne fremsatte Bemærkninger finde derfor ogsaa her kun forsaavidt Anvendelse, at en vis Anciennitet ikke giver noget Krav paa en saadan, da ikkun det meer eller mindre udmærkede Talent og den udviiste Flid kunne efter Omstændighederne give Adgang dertil. I begge Henseender kan nu vel Directionen ikke andet, end tillægge Fru Heiberg en fortrinlig Roes, men desuagtet vover den dog ikke bestemt at indstille hende til hendes Bøns Bevilgelse, hvis Afgjørelse den ganske maa henstille til Deres Majestæts allernaadigste Bestemmelse.“ Videre bemærker Direktionen, at Fru Heibergs Ansættelse som Skuespillerinde kun har været i tre Aar, og

hidtil har kun En efter en saa kort Ansættelse modtaget en Beneficencegørelse, og flere ældre af Teaterpersonalet er aldeles kvalificerede til for indeværende Sæson at indstilles til en af de tre ledige Portioner. Direktionen afholder sig derfor fra at anbefale Fru Heiberg. Endelig gør den opmærksom paa, at hun mod gældende Regel har undladt at underrette Direktionen om Indleveringen af Ansøgningen til Kongen. — L. 32. Kongen gav altsaa uden Direktionens Anbefaling Fru Heiberg den ønskede Godtgørelse.

S. 24, L. 1. Delvis tr. Et Liv 1. Udg. I, 222 f. — L. 2. Der foreligger ingen Breve fra Fru Heiberg til Skjelderup. — L. 4. Heibergs Brev til Hansson foreligger ikke. — L. 5. *Dansk og Fransk Virak* : Sigter vel til Fru Heiberg som Juliette i Heibergs Vaudeville „De Danske i Paris“, opført paa DkT. 1° 29/1 1833. Hun ses ikke omtalt i „Dagen“ i den foregaaende Tid. — L. 19. „*Robert le Diable*“, Opera af Meyerbeer. — L. 24. *Chr. Hansson*, g. 1834 m. Emilie Michæline Falch (1811—35). Se S. H. Finne-Grønn: *Slekten Hansson* (1939). — L. 31. Efter Orig. i H. C. Andersens Stambog (NkS. 1299 G I, 2°) paa en Papirlap anbragt Side om Side med en tilsvarende Billet fra Heiberg, dat. Kbh. 22/4 1833, hvori han ønskede Andersen et heldigt Udbytte af den forestaaende Rejse (tr. B. og A. II, 165). If. „Mit Livs Eventyr“ I, 126 ff. drog H. C. Andersen 22/4 1833 fra København med Rejsestipendium. „Et lille Album med Vers fra Mange, hvis Navne lyste for mig, var min lille Skat, de fulgte mig og ere siden voxede til en Rigdom.“ I det følgende nævnes baade Heibergs og hans Hustrus Afskedshilsener. Fru Heibergs Billet hentyder øjensynlig til Molbechs haarde Kritik, bl. a. af Andersens slette Ortografi. Hans Ordbog var udkommet 1833. Fru Heiberg har her selv med Flid udgaaet Stavefejl, men har næppe været i Tvivl om, at Andersen var vidende om, at hendes Stavekunst i endnu højere Grad trængte til Molbechs Ordbog. Hendes spøgefulde Billet har øjensynlig en dobbelt Betydning: Andersen maa ikke glemme Ordbogen, men heller ikke hende. Sml. M. Borup: „Christian Molbech“ (1954), 272 f.

S. 25, L. 1. Efter Kopi i Ujournal. Breve til Teaterdirektionen (Pakken: Fra Flere og Anonyme). Orig. var if. Heib. Fam.br., 147, med Fru Gyllembourgs Haand. Tr. af R. Neiiendam i „Edda“ IV (1915), 160. Sml. hans: Johanne Luise Heiberg, 2. Udg. (1937), 79 ff. — L. 30. *Fru Ryge*: Charlotte Betzy, f. Anthon (1794—1860), g. 1823 m. Skuespilleren J. C. R., var Garderobeforvarerske og Overpaaklæderske ved Teatret.

S. 26, L. 13. *Vognen*: Skuespillerinderne havde gratis Kørsel til og fra Teatret. — L. 28. Skrivelsen, som vides at være konciperet af Skuespillerinden Henriette Jørgensen, er ikke fundet i DkT.s Arkiv.

S. 27, L. 2. *Oeconomie-Inspecteuren* : J. C. Ryge.

S. 28, L. 9. I Kommentar til dette Brev skriver Robert Neiiendam i „Edda“ IV. Bd., 156: „Mangfoldige Vidnesbyrd fortæller om lidet menneskeverdige indre Forhold ved Frederik den VI's Teater, og giver Fru Heiberg Ret i Klagens Realitet. Men hun ønskede ikke ene at paapege nogle af de værste Mangler, derfor samlede hun sine betydende Kammerater til en Kvindernes Sammensværgelse, og i en Korpsaand, der er sjælden blandt Teatrets selviske Børn, underskrev de Brevet og afsendte det paa Sæsonens næstsidste Spilleaften 1832—1833.“ — L. 10. I DkT.s Kopibog. Tr. af R. Neiiendam i „Edda“ IV. Bd., 160 f. Enslydende Skrivelser sendtes til alle de 7, som havde underskrevet Brevet af 30/8. Koncipienten var, if. R. Neiiendam, Molbech, som gik ud fra, at Heiberg havde forfattet Skuespillerindernes Brev. — L. 21. *Usandhed* : I et Gensvar af 3/8 1833 (i Indkomne Breve i DkT.s Ark.) protesterede Henriette Jørgensen mod dette Udtryk i Direktionens Skrivelse til hende af 24/7. — L. 40. Paa dette Brev svarede Heiberg 30/8 (tr. i „Edda“ IV. Bd., 161, og B. og A. II 173 ff.). Han afviste at have konciperet Skuespillerindernes Brev, idet hans Kones „originale, egenhændige Concept . . . kan bevise at det er hende, som ene og allene, uden min eller nogensomhelst Andens Hjælp har conciperet Brevet.“ Heibergs Svar resumeres af R. Neiiendam i fig. Ord: „Tilsyneladende gav han Direktionen en Undskyldning og irrettesatte paa en vittig Maade sin Kone; men hans Hensigt læses tydeligt mellem Linjerne; ingensinde før i Teatrets Historie havde en Mand saa elegant og overlegent taget sin Hustrus Forsvar.“ I Direktionens Svar til Heiberg 9/8 (tr. i B. og A. II, 175 f.) udtrykte den sin Tilfredshed med, at Fru Heiberg fortrød sin Fremgangsmaade, og sluttede med at bede Heiberg person-

ligt henvende sig til Direktionen i dens ugentlige Forsamlinger, dersom han endnu havde noget at fremføre i dette Anliggende. „Overfor ham opgav man den skriftlige Form, som ellers sad til Højboards i Enevældens Dage.“ (R. Neiiendam i „Edda“ IV. Bd., 163). — Til Belysning af Fru Heiberg i hendes Hjem omkring denne Tid skal her meddeles et Udtog af Brev fra Løjtnant Chr. Adolph Fibiger (1813—41) til Moderen Margrethe Cecilia F. ^{21/6} 1833 (tr. i „Museum“ (1894) I, 140—45), skrevet efter at han og nogle andre af Heibergs Elever paa den militære Højskole efter Indbydelse havde deltaget i Afskedsfesten for Kaptajn Tscherning i det Heibergske Hjem. Sml. Et Liv I, 173—76.

„. . . Vi kom først Kl. 8^{1/4}, men var ikke desto mindre de første. Efterhaanden kom der flere til, og nu kom Fruen tilsyne. Hun var klædt i Hvidt og bar en hvid Kappe, der sad aldeles fladt paa Hovedet med en Art Puf bag i. Den hvide Dragt, den flade Kappe og Haaret, der bløgede ned under den, alt tog sig ud som en deilig Negligé, som en Morgendragt ved en Promenade i en engelsk Park. Den klædte hende fortræffeligt. Heiberg tog hende ved Haanden — men ak, ikke med den raske Ynde, som en ung Soldat kunde have gjort det! — og nu førte han hende forbi os, vi stod som gode Soldater i Række og Geled, idet han sagde: „Maa jeg gjøre Dig bekendt med de Herrer.“ Han standsede ved hver især og nævnede hans Navn; man bukkede for hende med al mulig Elegance, jeg for min Person tillige med en Slags Glæde, Ærefrygt og Beundring. Hun hilste igjen, og dermed var den Scene forbi. Fader ¹⁾ blev for Resten ikke saaledes slaadet med i Hartkorn, men alene først præsenteret særskilt. Tscherning, der var bleven afhentet ud til Bellevue i en Vogn med fire Heste for, kom først sildigt. Jeg havde derfor god Tid til at se, hvem der var.

Fru Gyllembourg, Heibergs Moder, var den eneste Dame foruden Konen i Huset. Af Høiskolens Lærere var der Bendz, Kellner, Baggese og de Meza; af Eleverne Flensborg, Andræ, Gosch og jeg, for Resten Professor Thiele, Fru Heibergs Broder (Skuespilleren) og nogle flere. Omsider kom Tscherning. Der blev bragt The om, man grupperede sig, snakkede, snart med Per, saa med Povl. En Disput mellem Andræ og mig paa den ene og Kellner paa den anden Side om lærde Materier var død hen, der indtraf en lille Pause, og jeg saa mig nu om efter Nogen at komme i Kast med. Nærved stod en lille Klynge, hvori Tscherning og Fru Heiberg var Hovedpersonerne. Jeg nærmede mig lidt efter lidt. Belysningen er Tusmørket, og Fruens hvide Dragt ser helt alfelig ud.

Fruen: „Aa, det morer mig saadan! Et saadant Menneske er dog altid lykkeligst, naar han er fuld. At se den Glæde, hvormed han svingler omkring! Og naar han saa peger, er det altid opad i Luften, saaledes!“

Tscherning: „Folk kunde spille en fæl Chikane ved at sende mange fulde Sjovere forbi, naar De havde en stor Lektie at lære.“

Fruen: „Ja, jeg kunde bestemt ikke lade være at se paa dem. — Men nu reiser De, og De har dog ikke holdt, hvad De engang lovede mig.“

Tscherning: „Og det er?“

Fruen: „At drikke Dem fuld. Jeg vilde saa gjerne se Dem fuld.“

Tscherning: „Nei, det har jeg vist aldrig lovet. Og har jeg lovet det, saa kan jeg ikke holde det. Jeg vil ellers gjøre Alt, hvad De ønsker. Jeg skal med Glæde leie En dertil.“

Baggesen (tørt): „Ja, det skal jeg saamænd ogsaa.“ (Pause).

Fruen: „Hvad vil De nu ønske os ved Deres Bortreise?“

Tscherning: „At Alt maa blive, som det er, aldeles ingen Forandring.“

Fruen: „Lidt Penge; mange Penge?“

Tscherning: „Nei, ingen Penge!“

Fruen: „Jeg vilde bruge dem fornuftigt og godt.“

Tscherning: „Nei, man gjør aldrig Ret i at ønske sig Penge, thi det er et Ønske, der ligefuldt bliver tilbage, om det ogsaa opfyldes. Desuden naaer man ved at faa slikt Ønske opfyldt tidligt eller sildigt et Punkt, hvor man fatter Lede til Alt. Jeg vil aldrig ønske mig selv en Skil-

¹⁾ Kommandør for den militære Højskole Johan Adolph Fibiger (1791—1851).

ling mere, end jeg har, men derimod skulde de Folk, jeg har at gjøre med have brav mange Penge mellem Hænderne. At ønske sig Penge til, eller arve dem! Der kunde jo slet ingen Fornøielse være ved dem! Nei, at erhverve dem, det er noget andet.“

Baggesen: „Da kjender jeg dog En, der har fortjent sig sin Arv. Grosserer N. N. var engang i stort Selskab; en rig Plantør i Vestindien blev dadlet af de Tilstedeværende, N. N. forsvarede ham ivrigen, hvisaarsag Plantøren, da han fik det at vide, indsatte ham til sin Universalarving.“

Tscherning: „Da har jeg dog aldrig arvet Nogen, skjønt min Lod stedse har været at forsvare de Fraværende. Hjemme kaldte de mig derfor de Fraværendes Prokurator.“

Denne Samtale var i Sandhed af overordentlig Interesse; paa Papiret tager den sig mat ud. Ved Bordet sad Fader paa den ene, Tscherning paa den anden Side af Fru Heiberg. Jeg var nede i Nærheden af Professoren, som mod Slutningen flittigen skjænkede Champagne i mit Glas, hvorved jeg — forlad mig det! — fik Mod til at tage Brillerne paa. Nu kunde jeg rigtig se Fruen, Tscherning var meget blød, næsten vemodig. Til Slutning udbragte han den simple og hjærteligste Toast: „Tak for Venskab og Gjæstfrihed.“ Jeg klinkede med ham og med Fru Heiberg; jeg kan ikke forklare, men vel antyde Dig med hvilken Brusen i mit Indre. Strengede der i lang Tid have tiet i det Indre, sitre i et saadant Øieblik med sagte Toner, alle i ren Samklang. Det er som et Aandepust fra en høiere Verden, der bærer hen over Harpens Strengede; Sjælen hæver sig modig og i stille, ren Glæde, medens Tankerne let vugge sig forbi den. Efter Bordet kom vi ind i Salen, hvor vi først samlede os „hvad frydfuldt Syn mig blænder Øiet“, en Punschebolle midt paa Bordet med en Kreds af funkende Glas. Nu drak vi da Punsch. Et ungt Menneske, namens Cantor, med et sjældent bøieligt Organ, deklamerede i et mørkt Værelse ved Siden af efter flere af Skuespillerne, som oftest karikerende, stedse fortræffeligt, dernæst fortalte han en sjællandsk Historie om en Lysesax, hvorved jeg nær var død af Latter, Tscherning ligeledes. Det var ogsaa meget smukt at se Fru Heiberg le saa hjærteligt. Vi kom først hjem, da Kl. var over to.

Igaar, Søndag, skulde vi gjøre Formiddagsvisit for at takke for sidst. Men da det regnede, saa vi ikke kunde komme tørre derhen, maatte vi opsætte det til Aftenen. Vi kom Kl. 8 og sad og passerede en Timestid. Nu vilde vi gaa, men der hjalp ingen Snak, vi maatte blive og drikke The, det vil da sige, at vi sad omkring et rundt Bord midt i Salen, drak The, spiste Smørrebrød, drak derpaa Vin og morede os ganske fortræffeligt. Vi hørte iblandt andet, at Heiberg og hans Kone, da vi Onsdag Aften vare gaaede derfra, havde fundet Veiret saa smukt, at de vare spadserede ud ad Nørreport ad Stierne til Frederiksberg og først kom hjem Kl. sex om Morgenen. Da vi gik Kl. elleve, bad de os om at komme ret ofte igjen, naar de vare komne hjem fra deres Sommertur. Jeg er saaledes nu formeligen introduceret hos Heibergs, hvilket i den senere Tid og under nærværende Forhold har været et af mine høieste Ønsker. Jeg vil nu skildre Dig, hvorledes jeg har fundet Fru Heiberg.

Hun taler meget langsomt og korrekt, næsten med samme Opmærksomhed, som man taler et fremmed Sprog. Hendes Stemme er derhos noget syngende, men naar hun bliver munter, da bliver Tonen raskere og høiere. Hvad Øinene angaar, da ere de brillante! Jeg vil prøve paa at beskrive dem ved en dristig Lignelse.

Tænk Dig den stille Rolighed i en mørk Skov. Gran og Fyrretræer vexe hist og her med deilige Bøge, som skygge over den klare Skovstrøm, der næsten lydøst, men med rivende Fart skyder frem mellem Buske og Græs. En enkelt Solstraale baner sig Vej gjennem det tætte Løv, dens klare, rene Glans kastes tilbage fra de mørke, tavse, ilende Vande. Saaledes er hendes Blik, naar hun taler. Tier hun, da er det, som om Strømmen havde sagtnet sit Løb og var bleven en yndig Skovdam. Saavel i den ilende Strøm, som i den stille Flod er Vandet, skjøndt beskygget af den tavse Skov, saa klart, at man næsten tror at kunne se den dybe Bund . . .“

S. 29, L. 1. Tr. i Et Liv 1. Udg. I, 530. — L. 2. vort Landsted: Nygaard (ved Jagtvejen), hvor Collins i disse Aar lejede sig ind. — L. 8. Antagelig sendt med en Nytaarsgave. „Ideligt kom smaa Billetter fra Wulff, skrevne som til en kjær Datter,“ siger Fru Heiberg i Et Liv I,

54. I hendes Ark. findes flere Digte fra ham. — *L. 21.* Udateret Billet, antagelig fra Februar 1834, da den lille Bog, han hermed sender, „Amor og Psyche“, det første Arbejde Fr. P.-M. udsendte under Navn, var udkommet $\frac{3}{2}$ s. A. Da det i Billetten antydes, at Fru Heiberg ikke er rask, kan det passe, at Bogen er sendt mellem $\frac{13}{2}$ og $\frac{24}{2}$, i hvilken Periode hun, antagelig paa Grund af Ildebefindende, kun en enkelt Gang stod paa Scenen. (Oehlschläger fik sit Eksemplar sendt $\frac{13}{2}$). — P.-M. var indført i det Heibergske Hus et Aarstid tidligere, efter Fremkomsten af hans Debutarbejde „Dandserinden“ (Diones Skikkelse er maaske formet efter Jomfru Pätges). $\frac{13}{12}$ 1833 fortalte Fr. P.-M. til sin Broder Caspar, at „om Lørdagen er jeg gjerne ude hos Heibergs, hvor vi drikke Punsch over en lav Skoe, medens jeg gjør Fruen min Compliment. Iøvrigt er jeg slet ikke forelsket i hende, thi dertil stikker Aktricen for meget igjennem“. Samkvemmet fortsattes i Vinteren 1834—35. „Fru Heiberg fortalte, at hun aldrig nogen Sinde havde kendt Fr. P.-M.s Lige i overstrømmende Munterhed og Livlighed, som han dengang var, det var ikke saa meget det, han sagde, som den ungdommeligt levende og friske Maade, hvorpaa han sagde det, der gjorde ham saa indtagende og uimodstaaelig.“ Se Sejer Kühle: „Frederik Paludan-Müller“ 1941 I, 81, 122 ff. — Der er bevaret et mindre Antal Breve fra Fr. P.-M. til Fru Heiberg, hvilke næsten alle trykkes i det flg.; derimod ingen fra hende til ham. Efter hans Død tilintetgjorde Enken de efterladte Breve, saa vidt muligt ogsaa Breve fra ham til hans Familie og hele Kreds. Se Fr. Langes Biografi (1899), 223. — *L. 24.* *Georg B.:* Georg Buntzen. — *L. 32.* i NkS. 3066, 4°, tr. og oplkæbet paa Karton; Over- og Underskrifter er dog med Hertz' Haand. Det drejer sig om et Udsklip af hans „Ugentlige Blade“ Nr. 58 af $\frac{9}{11}$ 1859. Digtet genoptrykkes i „Digte fra forskjellige Perioder“ IV (1862). Fru Heiberg synes da ikke at have modtaget dette saa stemningsbevægede Digt, utvivlsomt præget af hans Følelse for hende, før 25 Aar efter dets Tilblivelse. Paa Bagsiden har hun (med violet Blæk, som hun benyttede i Slutningen af 1870erne) skrevet:

Den Skjæbne er, ma foi!
 Dog baade tung og vammel
 At Ens Gemyt blir ungt,
 Mens Legemet blir gammel!
 af Weyse.

(Citatet er taget fra et Brev fra Weyse til Plejesønnen Stiftskantor, sen. Præst Schaumburg-Müller af $\frac{17}{6}$ 1841, tr. i A. P. Berggreens Biografi af W. (1876), 130). —

Om Hertz' Indførelse i det Heibergske Hjem i 1832 og om Samværet i Hirschholm s. A. se Et Liv I, 154—67 m. Noter. Inden han tiltraadte sin store Udenlandsrejse, havde han sendt Heibergs og Fru Gyllembourg en Afskedshilsen $\frac{14}{6}$ 1833 (tr. i B. og A. II, 169). Digtet her er skrevet under Opholdet i Neapel $\frac{15}{2}$ —ca. $\frac{20}{3}$ 1834. Det ældste af Hertz' mange Breve til Fru Heiberg er af $\frac{22}{11}$ 1835, her tr. som Nr. 49.

S. 30, L. 20. Efter Orig. i Privateje med Udskriften: „Til Madame Elise Holst.“ Skuespillerinden Elisabeth (Elise) Heger (1811—91) blev $\frac{15}{4}$ 1834 gift i Slotskirken med Skuesp. Wilhelm H. (1807—98). Fru Heiberg stod Livet igennem i Venskabsforhold til Fru Holst og hendes Mand, men kun enkelte Breve og Billetter er bevaret. Efter Elise Holsts Afgang som Skuespillerinde skrev Fru Heiberg en smuk Artikel om hende, dat. Oktober 1870, som er bevaret (i Fru Heib. Ark.) med Kriegers Paaskrift: „Jeg fraraadede Benyttelsen.“ Krieger har øjensynlig frygtet, at den kunde virke saarende paa Samtidens Skuespillerinder. Den lyder i Udtog:

„Til Eder I Yngre, til Eder der kun gennem de Ældres Tale kjender ovenstaaende Navn, ere disse Linier henvendte. Ikke sandt, I have hørt eders Mødre tale om, hvor skjøn, hvor reen, hvor ædel qvindelig Elisa Holst ofte fremtraadte paa den danske Scene? . . .

Naar hun som Signe . . . stod der ved det første Møde med Hagbart, rækkende ham Guldhornet til Velkomst, stod der med de sænkede Øienlaage, et yndigt Billede paa jomfruelig Blufærdighed, idet hun rødmende bøiede det skønne Hoved, da var det ingen Skuespillerinde

man saae opstilt i en plastisk Stilling, men det var Nordens Signe selv, saa reen og uskyldig, som kun nogen Saga kan fremstille hende, og Illusionen var fuldstændig. . . Fremstillede hun en Fee, en Gudinde, som f. Ex. Diana i „Alferne“, da troede man at see en af de høie Gude-skikkelser nedstegne paa Jorden, der var da en Høihed en Idealitet over hendes hele Væsen man kun sjælden seer Mage til. Og hvorved frembragte hun nu denne Virkning, ja, hvorved? Ved den Poesie, der var uadskillelig fra hendes hele Væsen. Naar hun som Cordelia (i Kong Lear) stod der beskyldt og anklaget, da var det ligesom al Retfærdiggjørelse var overflødig. . .

Naar man mindes hendes yndige Regisse (i Svend Dyrings Huus) naar hun bragte sine smaa Søskende Brødet, naar hun knælende anraabte sin døde Moders Aand om Hjælp og Bistand, naar hun med usigelig Blufærdighed tilstod Stiig sin Kjærlighed, da laa der over alt dette et Præg, som kun kan komme fra Sjælens inderste Dyb. . . — *L. 40.* Efter Koncept med Chr. Molbechs Haand i den Collinske Brevsaml. I, 4. Skrивelsen er ikke i Teatrets Kopibog; men af Direktionens Protokol (R. A.) ses, at ¹⁸/₄ 1834 foreslog Teaterchefen, at man erhvervede Kongens Samtykke til, at der ydedes Fru Heiberg en Belønning eller Foræring.

S. 31, L. 5 f. en extraordinair Belønning: If. en i Koncepten overstreget Passus : en Gratification af 100 Rdlr., som er hende anvist til Udbetaling. — *L. 8. et Tafeluhr:* Findes nu paa Frederiksborg (Gave fra Oberstløjtnant Pätges). Det er af forgyldt Bronce. Foroven ses en luthspillende, italiensk Fisker og en spindende Italienerinde, et Scenebillede fra „Den Stumme i Portici“. — *L. 12.* Efter DkT.s Kopibog (RA). Det er første Gang, Fru Heiberg modtog Godtgørelse for at have bistaaet med Instruktion. Det gentog sig i de nærmest følgende Aar. — *L. 20.* Tr. Et Liv I, 193. Fru Heiberg havde danset Ninas Parti i Bournovilles Ballet af samme Navn ³⁰/₆, ⁴/₁₀ og ⁹/₁₀ 1834.

S. 32, L. 2 f. Hertz' Vaudeville „Debatten i Politivennen“ opførtes 1° ³/₁₂ 1835, med Fru Heiberg som Petrea. Indtil dette Tidspunkt havde hun spillet i 5 af Hertz' Skuespil, tidligst ²²/₁ 1828 Johanne i „Kærlighed og Politi“ (som det ses af Edgar Collin: „Af Jonas Collins Papirer“ (1871), 144, efter Hertz' Forslag ³/₁₂ 1827). — *L. 8.* I Hertz' Lystspil „Flyttedagen“ opf. 1° ²⁹/₄ 1828 siger Charles Tang i 2. A., 5. Sc. om det Etui, han giver Julie, at „der eksisterer kun 2 Exemplarer af det . . . udenfor Paris, hvoraf dette er det ene, og det andet ejes af den franske Chargé d'affaires i Wien“. — *L. 18.* I DkT. Ark. Kgl. Resolutioner 1836. Trykt i B. og A. II, 250 f. Samtidig ansøgte Fru Heiberg i en kort Skrivelse om Tilladelse til at give en Sommerforestilling (se DkT. Ark. E. Indkomne Breve).

S. 33, L. 26. I J. L. Heibergs Ark. i R. A.; tr. i B. og A. II, 255 f. — *L. 30.* Af den udførlige Forestilling til Frederik VI af ¹/₂ 1836 (DkT. Ark. Kgl. Resolutioner 1836, tr. i B. og A. II, 252—55) fremgaar det, at ingen Skuespillerinde tidligere havde modtaget en saadan Rejsunderstøttelse.

S. 34, L. 6. I Heib. Ark., tr. B. og A. II, 256 f. — *L. 17.* At Heibergs især følte sig taknemlige overfor Jonas Collin for det lykkelige Resultat, ses af flg. Brev, som Heib. allerede ¹⁰/₃ sendte til denne: „Tusinde Taksigelser fra min Kone og mig for Meddelelsen af den fortræffelige Efterretning! Dog ikke blot for Meddelelsen; Alt hvad De med Deres sædvanlige Godhed og Ven-skab for os har bidraget til den heldige Resolution, fortjener i dette, som i saa mange fore-gaaende Tilfælde, større Tak, end jeg formaaer at ytre, skjøndt ikke større Taknemmelighed, end den, hvoraf jeg er gennemtrængt.“ (Collin XXII; tr. B. og A. II, 256.) — *L. 18.* Sommer-rejsen gik over Berlin, Weimar til Paris og hjem over Le Havre; til Wien kom de ikke. Sml. Fru Heibergs Skildring i Et Liv I, 202—13, hvor hun især omtaler Samværet med P. A. Heiberg, Rejsens Hovedmaal, hvilket slet ikke nævnes i Ansøgningen. — *L. 19.* I 1835 havde P.-M. taget juridisk Embedseksamen, og i Tiden derefter gjorde han ofte lange Besøg hos sin Fader i Bispegaarden i Aarhus. Det synes at have været Ferieophold for ham. Hans Biograf Fr. Lange betegner det som den mørke Periode i hans Ungdom. Han levede et lystigt, kaadt Liv, men „var ved at slyde ud“. (Frederik Paludan-Müller (1899), 88 f.). — *L. 24 f. Visen:* Det ses ikke hvilken. Udtrykket „Alt Kjød er Hø“ er fra Bibelen (Esajas 40, 6). Sml. Sanct Hansaften-Spil (Oehl. I, 24) og Hertz' „Den eneste Feil“ 2. A. I. Sc. — *L. 35.* I *Guldkorset*, Lystspil af Mélesville og Brazier, overs. af J. L. Heiberg, opf. 1° ⁴/₃ 1836, spillede Fru Heiberg Charlotte. —

L. 37. „En Hytte og hans Hjerte“, Lystspil af Scribe og Alphonse, overs. af C. Borggaard. Opf. 1° 3/2 1836 med Fru Heiberg som Jenny.

S. 35, L. 3—6. Heibergs boede i Brogade Matr.-nr. 3 1831—42. — Sejer Kühle (I, 124) formener, at Lystigheden i Samværene hos Heibergs kunde gaa temmelig vidt; men at det her omtalte formodentlig ikke skal tages bogstaveligt. — L. 7. *van-i-té* : Hentydning til Eksaminationsscenen (14. Sc.) i Heibergs „Aprilsnarrene“. — L. 8—11. Under Navnet Carl Bernhard (o: Andreas Nicolai de Saint-Aubain) udsendtes i 1836 Novellerne „Dagvognen“ og „Declarationen“; til den sidste føjedes en lille humoristisk Skitse „Brødrene Bernhard“, hvori Carl Bernhard med Broderen Julius drøfter Forfatterskabet til „Declarationen“. Om de egentlige Forfattere til denne Novelle se H. Schwanenflügel: Carl Bernhard (1895), 11 f. — L. 15. Skønt Carl Bernhard vaagede strengt over sit Navneskjul, synes Paludan-Müller at ane, hvem han er. A. Saint-Aubain var Halvfætter til J. L. Heiberg, der havde introduceret ham som Forfatter. — L. 20. *de svenske Noveller*: Fredrika Bremers „Tegninger af Hverdagslivet“ var udkommet i dansk Oversættelse 1836. — L. 24. Anne Julie P.-M. (1802—61), g. 1° m. Skibskaptajn S. M. Plum, 2° 1836 m. Købmand i Horsens C. V. Høyer. — L. 28 f. „Kjøbenhavns flyvende Post“, red. af J. L. Heiberg, indeholdt 27/1 1836 den citerede Artikel, omhandlende Stilen i „Fædre!“, efter at Joh. Hage havde overtaget Redaktionen efter C. N. David. — L. 32. Prikkerne betegner Huller i Brevpapiret, hvorved muligvis et eller to Ord er gaaet tabt.

S. 36, L. 4. Premierløjtnant i Ingeniørkorpset Carl Georg *Andræ* (1812—93), som siden 1833 var nært knyttet til det Heibergske Hus, opholdt sig 1835—36 i Paris paa Studierejse. Sml. Et Liv I, 174. — L. 29 f. *min Broders Forlovelse*: Vilhelm P.-M. (1807—61), cand. theol., Adj. i Aarhus, Præst i Beder-Malling, g. 1840 m. Dorette Frederikke Michaëlis, Købmandsdatter fra Harburg (se C. Søltøft: Stamtavle over Slægten Paludan-Müller (1893)). — L. 34. J. L. Heibergs Skuespil „Nina“ eller „Den Vanvittige af Kærlighed“ opførtes (omarbejdet) ved Sommerforestillingen 1/6 1836 med Fru Heiberg i Titelrollen. — L. 41 ff. I Chr. Iversens „Fyens Stifts Avis“ 23/6 1836 omtales Familien Heibergs forestaaende Rejse med Ordene: „Maatte de dog finde Oldingen Peter Andreas endnu i Live! Det vil gjøre ham inderlig godt, at have sin interessante Svigerdatter om sig, og høre hendes hjertegribende Stemme; see hende, kan han desværre ikke!“

S. 37, L. 11. I det følgende Aar dedicerede Fr. P.-M. Skuespillet „Fyrste og Page“ til „den geniale Kunstnerinde Fru Johanne Luise Heiberg“, for hvem Pagens Rolle var skrevet. Hun spillede den ved Stykkets to Opførelser 3. og 5. Maj 1838. — Sejer Kühle formener (II, 64), at der i 3. Sang af „Adam Homo“ (i 1. Del, udk. 9/12 1841) sigtes til hende med Linierne:

„Tænk dig en middelmaadig høi Figur,
Med Præg af Aandens Seier og Kjødets Spægelse;
Tænk dig et sjælfult Øies blaa Azur,
En Røst, hvis Klang er Hjertets Vederqvægelse,
En Konst, der gaaet over til Natur,
Sig viser i enhver gratiøs Bevægelse,
I Smiil og Suk, i Jubel og i Klage —
Tænk dig det Alt! og Meer dog staaer tilbage.“ —

L. 12. Tr. i „Nytaarsgave fra danske Digtere“, udg. af H. P. Holst (1837) og i Oehl. XXII, 187—90. Sml. Et Liv I, 192 L. 35 f, m. Note og Oehlschlägers Omtale af Fru Heiberg i „Erindringer“ IV (1851), 45. Han mindes hende her tidligst „formummet som en lille dansende Terpsichore i Balletten“, dernæst i Heibergs Vaudeviller, „hvor hun henrev alle Mennesker ved sin ubeskrivelige Gratie, sit muntre Skiælmeri, sin Ynde, sit Genie. . . Ogsaa mine Stykker har hun hædret og gavnet. Hendes Talent til at spille en elskværdig Dreng viste hun i „den lille Skuespiller“, i Gyda var hun den tragiske udlevede Hex, og i Dina og Gudrun den yndige, blomstrende, eiendommelige Qvinde.“ — L. 15. Johannes Ewalds Digt: „Til Thalias Caroline paa hendes Fødselsdag den 5. Februarii 1778“, se hans Samtlige Skrifter II (1850), 80—83. — L. 38. *Nina*: Se S. 36, L. 34 m. Note.

S. 38, L. 14. Forfatteren Fr. *Høegh-Guldberg* (1771—1852), en af de sidste Repræsentanter for det 18. Aarh. — L. 16. „Den Stumme i Portici“ var senest spillet $21/11$ 1836 med Fru Heiberg som Fenella. — L. 22. Der havde tidligere været et godt Forhold mellem Molbech og Heibergs; men efter at Molbech var blevet Medlem af Teaterdirektionen, var det kommet til Sammenstød. I 1832 klagede Heiberg over, at Molbech foretog Forandringer i indsendte MSS osv.; dertil kom Uoverensstemmelsen i Anledning af den af Fru Heiberg konciperede Klage over Teatrets Paaklædningsværelser. Først i 1836 blev Forholdet igen bedre. I Molbechs Dagbog til $17/1$ læses: „Jeg besøgte Fru Gyllembourg og Fru Heiberg. Prof. H. kom ned, og dette var, efter Stridigheden, første Gang jeg talte med ham hjemme.“ Herefter kom Molbech oftere; særlig holdt han af at komme paa Visit hos Fru Heiberg. Sml. M. Børup: „Christian Molbech“ (1954), 55 og 281 f. — L. 23 f. to *Børnebøger*: Utvivlsomt „Julegave for Børn“ (1835 og 1836), udg. af Chr. Molbech.

S. 39, L. 15. Delvis tr. i Et Liv I, 214 f. — L. 18. Oehlenschlägers Komædie „Den lille Skuespiller“ antages at være forfattet i Sommeren 1836. Stykket var da i 5 A., men blev efter den første Opførelse paa DkT. $21/1$ 1837 betydelig omarbejdet (især Begyndelsen og Slutningen) og forkortedes til 4 A., i hvilken Skikkelse det blev trykt i „Digtværker“ IX (1839). Af Stykket i den oprindelige Form er en Del af 1. A. samt hele 5. A. som MS. bevaret i NkS. 2752, 4° IV. — L. 34. I „Prometheus“ IV (1833) 193—229 findes den tyske Skuespiller Friedrich Ludwig Schröders Levnet, især hans Barndoms- og Ungdomsaar (hvoraf det meste er hentet fra Meyers Biografi af ham I—II (2. Aufl. 1823)).

S. 40, L. 20. Forsoningen mellem Oeh. og Heib. fandt Sted ved et Selskab hos sidstnævnte paa P. A. Heibergs Fødselsdag $16/11$ 1836. Se Heib. Fam. br., 83. Sml. Et Liv I, 180 og 214 m. Noter. — L. 27. Tr. Et Liv IV, 109 f. med den Bemærkning, at Hertz, der i nogen Tid havde været syg, efter den første Opførelse af „Svend Dyrings Hus“ $15/3$ 1837 sendte denne Billet.

S. 41, L. 1. NkS. 3066, 4°. — L. 13. Henrik *Rung* havde skrevet Musiken til „Svend Dyrings Hus“. — L. 27. Udateret, antagelig skrevet under eller lige efter Skuespillerparret Holsts Ophold i Paris i Sommeren 1837. — L. 36. Med Johan Ludvig Heibergs Haand, i DkT. Ark. E Indkomne Breve. Tr. i Breve Skuesp. II (1912), 4 f.

S. 42, L. 40. I Direktionens Deliberationsprotokol i DkT. Ark. ses under Fredag $9/6$ 1837 refereret Fru Heibergs Klage, men intet om Følgerne. — L. 43. „*Feiltagelserne*“ af Oliver Goldsmith opførtes i N. V. Dorphs Overs. 1° $21/4$ 1838; Fru Heiberg spillede Nancy Hardcastle.

S. 43, L. 18. Delvis tr. Et Liv I. Udg. I, 522. *Ove Thomsen* (1801—62) havde givet sig af med Teaterkritik. I 1826 var han Red. af „Nyt Aftenblad“, i 1827 Medred. af Kbh. post og 1827—34 af „Dagen“; 1831—33 udgav han det underholdende Maanedsskrift „Valkyrien“. Fra 1834 boede han i Odense, først som Red. af „Hempels Avis“; 1836—47 udgav han *Fyens Avis*. — L. 22. Johanne Elisabeth (Eliza) Beyer (1807—73), Fru Heibergs Ungdomsveninde ved Teatret, var $31/10$ 1829 blevet g. m. *Ove Th.* I 1825 havde hun debuteret ved DkT., men kom ikke til at spille nogen betydelig Rolle som Kunstnerinde, var svagelig og afskedigedes i 1834. Sml. S. 227 nederst og Nr. 597. — L. 25. Henriette *Andersen* (1818—81), ugift. Efter at have turneret som Skuespillerinde i Danmark, Norge og Sverige debuterede hun $27/6$ 1838 paa DkT., hvor hun var ansat 1842—1881. Der foreligger ingen Breve fra hende til Fru Heiberg, og hun omtales ikke i Et Liv. If. Heib. Hjem, 430, satte Heibergs Pris paa hende. — L. 39. *den Dag*: $19/8$ 1826. Sml. B. og A. II, 19 og Et Liv I, 44.

S. 44, L. 7. Med Johan Ludvig Heibergs Haand, i DkT. Ark. B: Orig. Resolutioner og Rescripter. Skrivelsen ligger ved Resol. af $21/6$, hvorved de 600 Rdl. bevilgedes af Finanskassen. Her ligger ogsaa Heibergs Ansøgning af $11/8$ fra Ems om yderligere 400 Rdl., som tilstodes ved Resol. $20/8$. Sml. B. og A. I, 342 ff. — L. 14. I den ved Ansøgningen liggende *Attest* af $18/3$ 1839 staar, at „Fru Heiberg har fra Slutningen af sidste Vinter jevnlig været sygelig, og navnlig været plaget af en oftere tilbagevendende Halspine med almindelig Afkræftelse, Ildebefindende og enkelte tildeels nervøse Tilfælde.“ — L. 36. Tr. Et Liv IV, 111 f. Heibergs kom hjem fra Emserejsen $19/6$ (ikke $15/6$, som Fru Heiberg skriver i Et Liv I, 238). — L. 40. Sml. Andersens Brev til Henriette Hanck $1/2$ 1839 („*Anderseniana*“ XI (1943), 326): „Mine Børneeventyr ere

nu ved Phister og Fru Heiberg, som efterhaanden ville fortælle dem alle paa Theatret, komme i Mode. . . . Om 14 Dage faaer Phister en Aftenunderholdning og til denne har jeg skrevet for Fru Heiberg et nyt Eventyr „Svovlstikkerne“, der skal være meget satirisk.“ Ph.s Aftenunderholdning blev imidlertid ikke til noget. Sml. Hans Brix: „H. C. Andersen og hans Eventyr“ (1907), 149 f. — I Brev til Henriette Hanck ^{13/11} 1839 („Anderseniana“ XIII (1946), 393) skriver Andersen, at han „maaskee skulde kunne overtale Fru Heiberg“ til at fremsige „Svinedren- gen“ ved Holsts Aftenunderholdning. Denne fandt først Sted ^{9/2} 1840, og det blev Phister, som foredrog dette Eventyr. Fru Heiberg kom maaskee aldrig til at fremsige Eventyr af Andersen offentligt. DkT.s Programmer indeholder intet derom, og hverken i Fru Heibergs Livserindringer eller i Andersens „Mit Livs Eventyr“ omtales noget saadant. Sml. Note til S. 45, L. 5.

S. 45, L. 5. Tr. Et Liv IV, 112. Med Verset fulgte 2. Hefte af „Eventyr fortalte for Børn“, Ny Samling (1839) med flg. trykte Dedikation (gentaget i II. Bd., 1842):

Johanne Louise Heiberg.

„Man hørte sige: Der er ingen Feer,
At Eventyret kun var Feens Rige,
Du kom — og hvert et Hjerter troer og seer,
At der er Feer i det Virkelige!“

I Andersens Kommentar til dette Vers (i „Eventyr og Historier“ (1862)) staar, at „denne første Tilegnelse bragtes Fru Heiberg, ikke blot fordi hun allerede da var den store, fejrede Konstnerinde, men som Een af de Faa, der tidligst udtalte sig venlig og med skjønsmø Tak om disse, den Gang endnu ikke stort paaagtede Digtninger.“ — L. 13. Delvis tr. Et Liv I, 248 f. Brevet blev modtaget Dagen efter Førsteopførelsen af „Dorotea og Gomez Arias“, bearbejdet af Frk. Sille Beyer efter Calderón. I Forerindringerne af ^{1/3} 1840 til det s. A. trykte Skuespil bemærker Sille Beyer, at det var Teaterdirektør Molbech, som først havde gjort hende bekendt med Calderóns Værker og havde givet hende Mod til Bearbejdelsen: „Livet en Drøm“ (opført ¹⁰ ^{20/11} 1838 med Fru Heiberg som Rosaura). Han foreslog hende derefter et nyt Forsøg, og Professor Heiberg ledede hendes Valg paa „D. og G. A.“ Hun takker ham ogsaa for Vink og Anvisning til adskillige Forandringer i Stykket. „Jeg maa endnu tilføie,“ slutter hun, „at Tanken paa den udmærkede Konstnerinde, der vilde fremstille Dorotea — og som er i Stand til at giengive Calderóns elskelige Skabning med al den Ynde og Varme, hvormed den store Digters luende Phantasie har malet hende — har idelig foresvævet mig under et Foretagende, som jeg ikke uden særdeles Opmuntringer vilde have vovet mig til.“ I „Erindringer vedr. Slægterne Beyer og Høst“ tr. s. MS. (1862) omtaler hun sit første Besøg hos Heibergs i Brogade, hvor hun blev modtaget med megen Venlighed og Velvilje. „Fra den Dag bandt mit Hjerter sig meer og meer til Johanne Louise Heiberg. — Min Beundring for Konstnerinden var som oftest ganske glemt, naar jeg sad og talte med hende. Naar jeg saae ind i disse mørke, sjælfulde Øine, der altid afspejlede, hvad der i det Øieblik opfyldte hendes Indre, og naar hun saa talte med den elskelige Mildhed, Forstandighed, Aabenhed og Ærlighed, der var hende egen, da var det især Mennesket, det sande ypperlige, uforstillede Menneske, jeg beundrede og følte mig tiltrukket af. Naar hun sagde noget spøgefuldt og muntert, var hun ganske uimodstaelig; den Tid, da det skjælske Lune hyppigt brød frem hos hende, var maaskee allerede dengang gaaet over til den tænksomme Alvor, der senere meer og meer traadte frem, maaskee Samtalen ogsaa mere antog den Retning med mig, der var endeel Aar ældre end hun. Livfuldt, træffende og skarp-sindigt var Alt, hvad hun sagde. En klar Opatning og de rene Principer gik igiennem alle hendes Yttringer.“ — L. 37. *en raa Opposition*: Se Overskou V, 409 f.

S. 46, L. 5. J. G. Adler (1784—1852), Kabinetssekretær, Medlem af DkT.s Direktion 1838—49. — L. 7. If. Jonas Collins Brev til Adler ^{19/7} 1840 (B. og A. III, 12) var Heiberg og Hustru i slet Stemning og havde Følelsen af at være upaaskønnet og glemt; begge var skuffet over H.s utilfredsstillende Honorering for hans sidste Arbejde, „Syvoverdag“. Paa Fru H. „havde desuden det skuffede Haab, hun af nogle Udtalelser fra Directionens Side havde gjort

sig om at faae Bidrag til at foretage en kort Sommerreise eller tage Ophold paa Landet i nogen Tid, hvortil hendes Helbred trænger, havt ugunstig Indfyldelse.“ Collin var midlertidig Leder af Teatret, medens Adler som Ceremonimester fulgte Kongen paa en Rundrejse i Landet efter Kroningen paa Frederiksborg ^{28/8} 1840. (Se B. og A. V, 143 og Overskou V, 437). — *L. 20.* I Raadhussalen i Odense overværede Kongeparret ^{10/7} en Forestilling arrangeret af Skuespillerne L. Phister og N. P. Nielsen; sidstnævnte fremsagde en Prolog af Ove Thomsen; det øvrige Program anføres ikke i Iversens Fyenske Avis. — *L. 24.* *Det Müllerske Selskab*, ledet af J. P. Müller, var anset for at være Provinsens førende. Se Robert Neiiendam: „De farende Folk“ (1944), 53 f. — *L. 30.* I J. G. Adlers Ark. i R. A. — *L. 32 f.* Sophie Christiane *Abrahamsen* (1818—84). Hendes Forældre var døde. Faderen havde været Malersvend, sen. Valdhornist og Kontrollør ved DkT. Søsteren, Operasangerinden Boline Kragh (1809—39), havde været g. m. Skuesp. Ole Chr. K. (1802—84). — *L. 36.* Fru Heibergs Anbefalingskrivelse er ikke fundet i Christiania Theaters Arkiv (i Statsarkivet, Oslo). Antagelig har hun henvendt sig til den Heibergske Families mangeaarige Ven J. W. Skjelderup, som var Medlem af Teaterbestyrelsen. I dennes Forhandlingsprotokol noteres ^{14/8} 1840, at S. ^{22/7} havde anmeldt, at han efter Bemyndigelse havde engageret Jfr. Abrahamsen.

S. 47, L. 13. I J. G. Adlers Ark. i R. A. Paa Brevet staar „Juni“, men det maa være Fejlskrift for „Juli“. — *L. 18 f. Deres ... Brev:* Nr. 70. — *L. 24.* I J. G. Adlers Ark., R. A. — *L. 37. Deres Brev :* Foreligger ikke.

S. 48, L. 4. Kammerherre J. G. Levetzau var Chef for DkT. 1840—49. — *L. 7.* NkS. 3066, 4 °. — *L. 13.* Om Fru Heibergs Beskæftigelse med Blomstermaleri se Et Liv I, 187 f. — *L. 18.* Om denne Hilsen skriver Hertz i sin Dagbog under ^{25/8} efter Omtale af en Udflugt til Rungsted og Hirschholm: „kjørte hjem Morgen Kl. 6^{1/2}, traf (min Fødselsdag) Brev og Blomstermaleri fra Fru Heiberg ..., besøgte hende om Eftermiddagen.“ ¹⁾ — *L. 22. mit nye Stykke :* H. C. Andersens Tragedie „Maurerpigen“ var indsendt til Teatret ^{16/8} 1840 og antoges ^{29/8}. — Af hans „Skriv- og Reise-Calender“ under ^{12/8} 1840 fremgaar, at han allerede da havde været hos Fru Heiberg og talt med hende om Stykket; „hun indvirkede at jeg forandrede Hovedcharacteren fra en Stille indesluttet Pige til en livlig.“ — *L. 25 f. Hoved Rollen :* Raphaëlla. — *L. 30.* H. C. Andersen rejste i Efteraaret med kgl. Understøttelse til Udlandet. — *L. 34.* Andersens romantiske Drama „Mulatten“ opførtes 1° ^{3/2} 1840. Fru Heiberg spillede Cecilie. Sml. Et Liv I, 243 ff.

S. 49, L. 7. A. maa omgaaende have faaet Indbydelse til at forelæse „Maurerpigen“; i hans „Skriv- og Reise-Calender“ 1840 (Collin X, 4°) staar udfor ^{29/8}: „Skrevet til Fru Heiberg. Klokken 1 læst Stykket for Fru Heiberg, hun kaldte det en Karl og at det var Svulst. Min krybende Bønfaldelse ang. at spille afslaaet. Svar imorgen. Rasende.“ — Efter at Fru Heiberg havde afslaaet at spille Hovedrollen, blev denne givet til Mad. Holst. — *L. 10.* Collinske Brevsaml. VIII. Tr. i „Breve til H. C. Andersen“ ved Bille og Bøgh (1877), 243, og i B. og A. III, 15. — *L. 11. den anden Rolle :* Formodentlig Prinsessen af Frankrig. Se „Mit Livs Eventyr“ I, 449 f. Stykket opførtes 1° ^{18/12} s. A., men gjorde ikke Lykke (Overskou V, 442 f.). Om Andersens Konflikt med Heibergs se nærmere Et Liv I, 250 ff. og „Mit Livs Eventyr“ I, 228 f. — *L. 15.* NkS. 3103, 4 °. Fru Heibergs Breve til Jfr. A. karakteriserer Ed. Agerholm (i „Gads Danske Magasin“ (1912), 107) som „menneskelige Dokumenter, der viser den store Skuespillerinde som den trofaste Kammerat og gode Veninde, der ikke glemmer at give Kunstsøsteren i det Fjerne instruktive Raad.“ — *L. 17.* Der foreligger ingen Breve fra Sophie A. til Fru Heiberg. — *L. 28.* Kapelmester ved Christiania Theater *A. Schruppf*, g. m. den danskfødte Skuespillerinde ssteds Augusta, f. Smith. Hun talte if. Blanc: „Christiania Theaters Historie“ (1899), 130, udpræget københavnsk Dialekt. — *L. 32.* Skuespillerparret ved Christiania Theater Anthon Smidth og Betty f. Christensen. Om dem se Robert Neiiendams Art. i Dansk Biogr. Leksikon II (1942), 229 ff. — *L. 41. en Prolog :* „Grethe i Sorgenfri“, Vaudeville-Monolog af J. L. Hei-

¹⁾ I Stedet for de mange Forkortelser, Hertz benytter i sine Dagbøger, er Ordene her af Hensyn til Læserne skrevet fuldt ud, hvor der ikke kan herske Tvivl om Tydningen.

berg. — *L. 43.* „Emilies Hjærtebanken“, Heibergs Vaudeville-Monolog, opførtes $25/9$ 1840 efter „Den Politiske Kandestøber“. Jfr. A. havde haft sin Debut paa Christiania Theater i denne Rolle $11/9$. Hun optraadte i Sæsonen 1840/41 i alt 11 Gange (se Plakaterne i Chria. Theaters Ark. i Statsarkivet, Oslo).

S. 50, L. 14. J. W. Skjelderup var 1836 blevet g. m. Victoria Pouline Collstrup. — *L. 41. Deres Broder* : Ferdinand Abrahamsen.

S. 51, L. 26. Hertz' „Gjenganger Breve eller poetiske Epistler fra Paradis“ var udkommet i 1830 (2. Opl. i 1831). Sml. Et Liv I, 136—39. — *L. 33.* NkS. 3066, 4°, i Glas og Voksdugsramme. Det egenhændige Digt er paa løst Blad, øjensynlig af Fru Heiberg revet ud af det Eksemplar af Gengangerbrevene, som Hertz sendte hende sammen med Billetten her. Det er tr. i Hertz' „Lyriske og dramatiske Digte“ I (1841), 63 f., dog er i sidste Linie Ordet „vel“ rettet til „end“. (Se HD. under $9/10$ 1840).

S. 52, L. 18. Med Billet af $7/12$ s. A. (i Fru Heib. Ark.) sendte Hertz Fru Heiberg endnu en Gave, denne Gang nogle Gibs-Kameer, maaske i Anledning af, at „Sparekassen“ (opført 1° $26/5$ 1836 med Fru Heiberg som Antonie, men uden at gøre Lykke) atter skulde spilles, og paa Fru Heibergs Initiativ. Det skete $22/12$ 1840. Sml. fig. Notits i HD. under $24/12$ 1840: „Besøgte Fru Heiberg (hvor Heiberg syg af Rosen). Hun, at hun havde faaet Sparekassen frem, at det var den første Rolle i Vinter, hun havde spillet med Lyst, at hun i en Disput med Molbech, der syntes, Sparekassen var Intet værd, havde faaet ham til at sadle om siden. — Den dobbelte Bund i Æsken med Gibspaster havde hun ikke bemærket. — Hun var meget rar idag, skjøndt der var koldt i Stuen og Heibergs Sygdom forsteme hende noget.“ — *L. 19.* Tr. Et Liv IV, 330 med Fru Heibergs Kommentar. — *L. 26.* T. M. Tr. af Ed. Agerholm i „Gads Danske Magasin“ (1912), 107 f..

S. 53, L. 6. *En Bryllupsdags Fataliteter* af Th. Overskou var opført 1° $28/9$ 1839 med Fru Heiberg som Amalia. — *L. 16.* *Mathilde* : Formentlig i „For evig!“ af Scribe og Varner; i Overs. af Th. Overskou, opf. 1° $14/12$ 1833 med Fru Heiberg i M.s Rolle. — *L. 23.* Øjensynlig den fra Danmark stammende Boghandler i Kristiania Johan *Dahl* (1807—77). Han var meget hjælpsom og gavmild overfor Kunstnere og Videnskabsmænd. — *L. 39.* DkT. Ark. E. Indkomne Breve. Sml. dette Brev og de foran trykte Nr. 32 og 34 med de dermed ikke overensstemmende Bemærkninger i Et Liv I, 53. — *L. 45.* Fru Heibergs faste Gage var paa dette Tidspunkt 1000 Rdl.

S. 54, L. 26. De 107 Hovedroller er i Fru Heibergs Repertoire mærket med en *, de 26 Biroller med **.

S. 55, L. 4. Om *Sommer-Forestillinger* sml. Nr. 28 m. Noter. — *L. 25.* Efter Kopibogen i DkT. Ark. — *L. 26.* I *Forestilling* af $3/6$ 1841 ved J. G. Levetzau anførtes, at en Bevilgelse af det Ansøgte vilde være aldeles udenfor Bestemmelserne for Teaterpersonalets Gagering. L. mener, at Sagen ikke bør tages under Overvejelse før Geheimeraad Adlers Tilbagevenden fra Udlandet. Derimod foreslaar han, at man, som Kongen og hans Forgænger i de senere Aar har gjort, af Chatolkassen tilstaaer Fru Heiberg 300 Rdl. til Rekreation i Sommermaanederne. — *L. 39.* Udateret Billet i Lægget „Johanne L. Heiberg“ i NkS. 3066, 4° med Georg Buntzens Haand. Fru Gyllembourgs spøgefulde Plejesøn — siden 1840 cand. med. og ansat ved Frederiks Hospital — har fejlagtigt stavet Liszts Fornavn med t. — Den berømte Komponist og Virtuos gav i Tiden $17/7$ — $24/7$ 1841 til dobbelte Priser en Række Koncerter paa DkT. under Københavnernes, ikke mindst Damernes umaadelige Begejstring. Digtet er formentlig fra denne Tid. Sml. Nr. 86 m. Noter.

S. 56, L. 21—24. Fru Heiberg har øjensynlig fortalt Soraneren Molbech om Ægteparret Heibergs Besøg i Sorø kort i Forvejen under en Køretur i Midt- og Sydsjælland. De har da antagelig besøgt Peder Hjort, som var Lektor i Tysk ved Akademiet. De besøgte ved samme Lejlighed deres gamle Ven Rektor Bojesen (sml. Nr. 328 m. Noter) og Digteren Carsten Hauch, som var Lektor i Naturvidenskab dernede. Besøget, der fulgte efter Heibergs Udsoning med Hauch (se J. L. Heiberg III, 86 f. og B. og A. III, 21—24), er omtalt af Marie Rørdam,

f. Hauch i „Tilbageblik paa et langt Liv“ (3. Opl. 1911), 34. Et nyligt fremkommet Brev derom fra Heiberg til Bojesen (i Privateje) meddeles her:

Høistærede Ven!

Kjøbenhavn 20 Juli 1841.

Med megen Fornøielse og Taknemmelighed har jeg modtaget Deres Skrivelse fra igaar. Rygtet har ikke dennegang løiet: Jeg staaer virkelig i Begreb med at komme til Sorø, tilligemed min Kone, men det nedrige Veir har nu allerede i flere Dage forhindret mig fra at udføre mit Forehavende, og endnu hindrer det mig i at tage en fast Bestemmelse. Allerede i Løverdags vilde jeg være afreist, men Elementerne have sammensvoret sig mod mig, ligesom forudm mod Peder Paars. Jeg reiser nemlig paa en aaben Vogn, og maa derfor tage endnu flere Hensyn til Himlen og dens Beslutninger, end ellers vilde være fornødet. Min Kones og min Plan er at toure nogle Dage omkring i det sydlige Sjælland, ligesom vi for et Par Aar siden tourede om i det nordlige og vestlige. Da vi ofte have talt om at besøge vore Venner i Sorø, saa besluttede vi, at denne gode, gamle By skulde være vor første Station, saa meget mere, som jeg da kunde benytte Leiligheden til nogle mundtlige Conferencer med Hauch angaaende hans Tragedie¹⁾ som nu skal udskrives, for at være parat til Theatersaisonens Begyndelse. Men at see Dem og tilbringe nogle Timer i Deres Selskab er ikke vort sidste, men snarere vort første Formaal. Det vilde derfor være os saare ubehageligt, om vi ikke skulde træffe Dem. Men ikke desmindre maa De, med Hensyn til Deres eventuelle Reise-Udflugt, ingenlunde opgive den for vor Skyld, thi det er mig umuligt at bestemme Dagen, naar vi komme. Vel er det min Hensigt at reise den første Dag, at Veiret tegner godt, og at indtræffe i Sorø samme Dags Aften; men om denne „Veir-Tegning“ kan Meningen være forskjellig, især paa 9 Miles Afstand. Og hertil kommer, at en tvungen Opsættelse maaskee kunde finde Sted, formedelst en projekteret, ny theatralisk Forestilling paa Christiansborg Slot²⁾, dog venter jeg, at denne Hindring ikke vil indtræffe for det Første. De seer altsaa, hvor meget vor Plan lider af en uundgaelig Ubestemthed, og at De følgelig i Deres Handel og Vandel ikke bør tage mindste Hensyn paa den. Imidlertid trøster det mig mod mulige Uheld, at vi, tildeels formedelst mit Ærinde til Hauch, maa blive et Par Dage i Sorø, saa at vi efter al Rimelighed dog vilde træffe sammen med Dem, i det mindste den ene Dag; derpaa har jeg, allerede inden jeg modtog Deres Brev, stolet, thi jeg længes efter at takke Dem for den ypperlige Recension over Poul Møllers Skrifter³⁾, og for den nye, frugtbringende Distinction mellem Primitivitet og Originalitet, en Distinction, som selv er original i Æstheten, og herefter maa optages i dens System.

Mange Hilsener fra min Kone og min Moder til Dem og Deres Frue. Lev vel. „Maaskee, naar mindst du troer mig nær“ etc. *).

Deres hengivne

J. L. Heiberg.

*) Jeg brækker Brevet, for at rette det gale Citat. — Jeg mente:

„Maaskee jeg for dit Aasyn staaer,
Naar mindst du troer mit Komme“⁴⁾

L. 34 f. *Dedication* til Fru Heiberg i Chr. Molbechs Udgave af „Peder Rosenstand-Goisks Kritiske Efterretninger om Den kongelige danske Skueplads“, som var sendt til hende paa Fødselsdagen ^{22/11} 1839 lige efter, at Bogen var udkommet. Se Molbechs Skrivekalender (KB.).

S. 57, L. 5. Et lidt senere Selskab hos Heibergs, Søndag ^{29/8}, hvor Molbech var til Stede sammen med den svenske Sprogforsker Ernst Rietz, omtales i sidstnævntes Dagbog, tr. i „Danske Studier“ (1916), 165 f. R. fandt Fru Heiberg meget sød og elskværdig og i Be-

¹⁾ „Svend Grathe“ opf. paa DkT. 1° ^{30/4} 1842 med Fru Heiberg som Luccardis.

²⁾ Det er ikke oplyst, om der i Sommeren 1841 gaves Teaterforestillinger paa Christiansborg.

³⁾ i Tidsskr. for Litteratur og Kritik V, 377—93.

⁴⁾ Frit efter Axels Brev i l A. af Oehl.s „Axel og Valborg“.

siddelse af „en utmærkt fin bildning“. Han forbavsedes især over den Maade, hun hævdede sig paa i en Disput med Heiberg om Spørgsmaalet, hvorvidt Monologen i et Teaterstykke kunde være af en saadan Natur, at noget dramatisk derigennem udtryktes. — *L. 6.* T. M. Meddelt af Ed. Agerholm i „Gads Danske Magazin“ (1912), 109. — *L. 8.* Adolph *Rosenkilde*, som spillede paa Christiania Theater fra 1839 til 1842 og fra 1843 til 1850. — *L. 13.* Den fra Danmark stammende Carl Harald *Hagen* (1816—71), i en Aarrække Skuespiller ved Christiania Theater, fra 1856 ved Casino i Kbhvn. Han ægtede deroppe Sophie A. i Tiden omkr. $\frac{1}{3}$ 1843. I T. M. findes en Billet fra Fru Heiberg sendt til hende med en Bryllupsgave (en lille Brude-Natkappe). — *L. 45.* Ogsaa efter at være blevet gift spillede Sophie H. ved Chria. Theater; helt ned til 1855 ses hendes Navn paa Plakaterne, men det var ikke i Roller af Betydning, og hendes Navn nævnes ikke i Blancs Teaterhistorie.

S. 58, L. 1. Udateret og uden Adressat i Lægget „Johanne L. Heiberg“ i NkS. 3066, 4°, med Georg Buntzens Haand og antagelig tilstillet Fru Heiberg til Fødselsdagen 1841. Brevet indeholder ikke blot talrige Forsyndelser mod det tyske Sprog, men ogsaa andre Fejl. Liszts Fødselsdag var $\frac{22}{10}$ 1811. Fornavnet er fejlagtigt skrevet med t. — Brevet har en Del Vendinger, som Georg B. maa have hentet fra Fædrels højstemte Anmeldelse $\frac{19}{7}$ 1841 af Liszts første Koncert i Kbhvn. Adskillige blev det for meget (se bl. a. C. N. Rosenkildes satiriske Artikel i Adr. $\frac{31}{7}$ 1841 og Julie Sødring, 65—70), og det gælder vel ogsaa Heibergs. Georg B.s Brev afspejler formentlig den Morskab, man i Hjemmet har haft, naar Liszts Besøg i København kom paa Tale. — *L. 36.* Brøndsteds metriske Oversættelse af „Agamemnon“ (1842).

S. 59, L. 1. Den originale Udfærdigelse ikke fundet. Brevet er her gengivet som meddelt af Edgar Collin i O. Zinck: „Skuespillerforeningens Julebog“ (1893), 147. — *L. 2 f.* Lystspillet „*Gud velsigne Dem*“ af Ancellot og Duport, overs. af N. C. L. Abrahams, opførtes 1° $\frac{17}{8}$ 1843, ikke med Fru Heiberg, men med Mad. Holst i Elises Rolle. — *L. 7.* Kort i Forvejen havde Heiberg paa Hustruens Vegne bedet hende fritaget for en anden Rolle. Se hans Brev til J. G. v. Levetzau $\frac{3}{1}$ 1842, tr. i B. og A. III, 34 f. Sml. Et Liv I, 265—68. — *L. 8.* Fra Tiden siden Oktober 1840 synes if. HD. et enkelt Brev fra Hertz til Fru Heiberg at være gaaet tabt, nl. af $\frac{14}{6}$ 1841 om Rollebesætningen i „Svanehammen“, opf. 1° $\frac{24}{6}$ 1841. HD. indeholder fra denne Tid flere korte Referater af Drøftelser med Fru Heiberg om hendes Rolle (Helene) i dette Stykke. — Under $\frac{24}{8}$ noterer Hertz, at Fru Heiberg bad ham „skrive en Ch[arakter] for hende à la Lady Macbeth. Jeg meddelte hende mine Ideer om Slegfredkone, om den Blinde, om den unge Arrigo, om en ironisk bitter Ch. (efter Md. Rachel), som hun mente at maatte kunne udføre paa sin Viis“. — Fra 1842 er der i HD. enkelte Notitser om Samtaler med Fru Heiberg. $\frac{24}{5}$ var han „over en Time hos hende (fik Idee om Molberg og Dandse-Elev). Hun fandt Lucardis saa udmærket skildret, saa dyb og „taus““. $\frac{28}{5}$ var han igen hos Fru Heiberg og læste „Perspectivkassen“ for hende. „Hun ønskede Pigen til en Dreng“. $\frac{31}{5}$ læste han atter „Perspectivkassen“ for Heibergs „med Dreng og gl. Matros“. — Hertz' Dyrehavs-Scene „Perspectivkassen“ opførtes ved Sommerforestillingerne $\frac{10}{6}$ og $\frac{8}{7}$ 1842 med Fru Heiberg som Matrosdrenge Christian. Sml. Et Liv I, 273 f. — *L. 9. Malerie*: Se Nr. 74. — *L. 12. Indlagte*: Digtet „Martsviolerne (en sand Historie). Dediceret til Fru Heiberg d. 8de Marts 1842“. Det er med mindre Ændringer samt Indføjelsen af en ny Strofe tr. i Hertz' „Digte fra forskjellige Perioder“ II (1851), 235—38. — *L. 14.* NkS. 3066, 4°. — *L. 23.* Collinske Breve XXII b. — Har været meddelt i „Teatret“ VIII (1908—09), 96, men under det fejlagtige Aarstal: 1848. — *L. 32. det nye Hus*: $\frac{2}{11}$ 1842 flyttede Heibergs fra Brogade til en Lejlighed i det Mac-Evoyske Palæ, Bredgade Matr. nr. 179 A (nu Nr. 54). Se Et Liv I, 283 f.

S. 60, L. 1. Fru Heiberg havde spillet i adskillige af de af Carl Borgaard oversatte og bearbejdede Stykker. Hans Eventyrkomedie „Undine“, bygget over La Motte Fouqué's Eventyrfortælling, opførtes med Musik af Hartmann 1° $\frac{18}{8}$ 1842 med Fru Heiberg i Titelrollen; den blev aldrig trykt. — *L. 5 f.* Under Ophold i Wien arbejdede Borgaard i Sommeren 1839 paa „Undine“ (se Add. 659, b, 4° i KB.). — *L. 21.* Efter det elegant trykte Eksemplar i Fru Heib. Ark. (MS. i NkS. 3525, V, 4°). Senere kom det i „Lyriske og dramatiske Digte“ II (1844), 279 f. Om Aftenen d. 22. — Fru Heibergs 30 Aars Fødselsdag — hyldede henimod 400 Stu-

denter hende med et Fakkeltog foran Boligen i Bredgade, hvor Sangen blev afsunget. C. K. F. Molbech talte, og under det friske Indtryk af Begivenheden beskrev han den i et Digt „Sangerinden“ (tr. i Ill. Tid. $\frac{4}{8}$ 1901). I Lunds „Studentereforeningens Historie“ II (1878), 79, skildres Festen med Uddrag af Deltageres Breve, hentet fra Hertz' „Ugentlige Blade“ (1859), 211. Sml. Et Liv I, 286 f. og B. og A. III, 65 m. Noter.

S. 61, L. 10. Tr. i Carl Plougs „Digte“ (udg. af hans Søn) I (1901), 51 f.; ssteds meddeles i en Note, at Digtet var skrevet i November 1842 og bestemt til at afsynges ved Studenternes Hyldest til Kunstnerinden. Sangen blev dog ikke brugt, idet man ved en Misforstaaelse ogsaa havde forskaffet sig Digtet af Henr. Hertz, og som den yngre Digter trak Ploug da sit Digt tilbage. — L. 32. *Grevinde Terzky* : Wallensteins Søster i Schillers Tragedie „Piccolominierne“. Stykket blev ikke opført paa DkT. — L. 33. Shakespeares „Macbeth“ opførtes $\frac{9}{8}$ 1835, $\frac{5}{8}$ 1843 (ved Sørgefesten for Weyse) og senere med Anna Nielsen som Lady Macbeth. Det fremgaar af Et Liv III, 95 f., at Collin havde ønsket, at Fru Heiberg skulde spille Rollen. Hun kom først til at udføre den $\frac{10}{1}$ 1860. Sml. F. L. Liebenberg: „Nogle Optegnelser om mit Levned“ (1894), 17. — L. 35 f. Schillers „Johanna d'Arc, Pigen af Orleans“ opførtes i Th. Overskous Overs. 1833, ikke senere. — Om Fru Heibergs og Anna Nielsens Rivalisering i disse Aar se Et Liv I, 227 ff. og 288 (S. 229 er tr. et Brev fra Anna N., det eneste bevarede af Korr. mellem dem).

S. 62, L. 1. MS. ikke fundet i Fru Heib. Ark. Hun fortæller i Et Liv, at Oehlenschläger sendte hende Digtet med et pragtfuldt Eksemplar af „Dina“, da Stykket [i Dec. 1842] udkom i Trykken. Digtet tryktes første Gang i G. Carstensens: „Ny Portefeuille“ (1843) I, 65; senere i Oehl. XXIII (1861), 53 og i Et Liv I, 284. Se ssteds om „Dina“'s første Opførelse $\frac{27}{10}$ 1842 og om Hyldesten til Fru Heiberg $\frac{17}{11}$ s. A. — L. 12. Den originale Udfærdigelse ikke fundet. Her gengives Brevet som meddelt i Breve Skuesp. II (1912), 5 f. efter Originalen, som da var i Privateje. — L. 14. *den Tyran* : Der sigtes til V. Hugos Drama „Angelo, Tyran af Padua“, i H. P. Holsts Overs. opf. 1° $\frac{1}{9}$ 1843. Fru Heiberg medvirkede ikke, Skuespillerinden Tisbes Rolle udførtes af Natalia Ryge. — L. 25 ff. I Brev til Collin af $\frac{10}{12}$ 1842 var Heiberg gaaet stærkt imod Opførelsen af Hugos Stykke og havde udtalt sin Hustrus Utilbøjelighed til at spille deri og benyttet Citatet (ikke fra Tieck, men fra den franske Kritiker A. Jal) om det Fruentimmerlegeme, hvormed Teatergulvet fejes. Se B. og A. III, 68 f. Sml. Et Liv II, 355 m. Note og III, 76. — L. 36. Sml. Et Liv I, 240, hvor Fru Heiberg fortalte, at Molbech ofte havde ytret Ønsket om at begynde en stadig Korrespondance med hende. Maaske fremsatte han det omkring denne Tid, efter at han $\frac{31}{12}$ 1842 var traadt ud af Teaterdirektionen.

S. 63, L. 5—10. Chr. Molbech var siden 1820 g. m. Johanne Christine, f. Langberg (1793—1879). De boede i Skindergade Matr.-nr. 15. — L. 22. *det skarpe Hiørne etc.* : Matr. nr. 169 (Gadenr. 2) i Overgaden oven Vandet, hvor Jfr. Pätges havde boet hos Fru Gyllembourg fra 1830, og hvorfra hele Familien i Efteraaret 1831 flyttede til Brogade. — L. 39. Collin XXII b, Tr. Breve Skuesp. II (1912), 5. — L. 40 f. „Romeo og Giuletta“, Lystspil af C. A. Warburg, satiriserede over Italienerbegejstringen i Christian VIII's København. Opførtes 1° $\frac{18}{5}$ 1843. Det spilledes ikke Onsdag $\frac{10}{4}$, men først $\frac{26}{5}$ 1844. — L. 42 f. Bertel Thorvaldsen var død i Teatret $\frac{24}{3}$ 1844. Ved Sørgefesten for ham $\frac{9}{4}$ fremsagde Fru Heiberg Prologen „Thorvaldsen“, skrevet af Heiberg. Se Et Liv II, 32 f.

S. 64, L. 1. Collin XXII, b. Tr. Breve Skuesp. II (1912), 5. — L. 9. Collin XXII b. — L. 10. *bemeldte Madame* : Det ses ikke, hvilken Rolle der er Tale om. — L. 14. Orig. ikke fundet. Her gengivet som meddelt af Edgar Collin i Otto Zinck: „Skuespillerforeningens Julebog“ (1893), 148 f. Atter tr. Breve Skuesp. II (1912), 7, efter Originalen, som da var i Privateje. — L. 20. $\frac{12}{10}$ 1844 flyttede Heibergs ind i deres nye Bolig paa Søkvæsthuset. — L. 23. *de 300 Rdl.* : Vel den Gratifikation, som Fru Heiberg i en Række Aar havde modtaget. Sml. Nr. 82. — L. 32. NkS. 3066, 4°. — I Tiden $\frac{22}{11}$ 1842 til $\frac{5}{10}$ 1844 er ingen Korr. mellem Fru Heiberg og Hertz bevaret, men i HD. er der adskillige Notater om deres Kontakt. Se især Note til S. 65, L. 20. — L. 33. Hertz' „Lyr. og dramat. Digte“ I (1841) og II (1844).

S. 65, L. 1. NkS. 3066, 4°. I H. P. Holsts „Gioacchino“, opf. 1° $\frac{12}{10}$ 1844, spillede Fru

Heiberg Giovannina, som var skrevet for hende. — *L. 10.* Tr. Et Liv II, 79. — *L. 11.* Hertz' lyriske Drama „Kong Renés Datter“ opførtes 1° 5/4 1845 med Mad. Winsløw i Marthas Rolle. — *L. 16.* NkS. 3066, 4°. — *L. 18.* Chr. K. F. Molbechs lyriske Drama „Klintekongens Brud“ opf. 1° 8/3 1845. — *L. 20.* If. HD. havde Hertz længe drøftet Stykkets Emne med Fru Heiberg. 12/1 1843 „bifaldt hun blinde Suj.“ 19/2 s. A. noterer Hertz, at han har endt Udarbejdelse og Renskrift af Stykket, og 21/2 sendte han hende et ikke foreliggende Brev derom. 22/2 læste han Stykket hos Heibergs (se om Heib.s Dom derom J. L. Heiberg III, 87). Helt ned til Opførelsen 5/4 1845 drøftes det jævnlig med Fru Heiberg. 22/2 s. A. var Hertz hos hende „med nyt Digt til Jolanthe, som hun var meget forniaet med og vilde sige ganske ubevægelig, ligesom indadvendt uden Cithar“. Af andre Emner for deres Samtaler kan nævnes Fru Heibergs Biografi, som Hertz skrev til „Dansk Pantheon“ (se HD. 12/1 1843). Under 15/12 s. A. læses, at Fru Heiberg arbejder paa at faa „Emma“ frem igen. 12/1 1844 opfordrer hun Hertz til at ændre Slutningen i „Amanda“. 23/3 s. A. meddelte Fru Heiberg ham, „at hun havde gjort Udkast til dramatisk Behandling af Cervantes: „Den jaloux Estramadurer““¹⁾. 9/4 1845 „vilde hun forære mig et lille Billede (Stof til Sujet)“. 11/5 s. A. „gav Fruen mig en lille Kobberst. (en ung Pige med et Barn paa Armen) og meddelte mig et dramatisk Sujet, hun havde opfundet dertil“. If. HD. 30/12 s. A. var hun vred paa Hertz, fordi han i det af P. L. Møller udgivne „Gæa“ havde ladet trykke Digtet „Store Bededag paa Volden“ (se Aarg. 1846, 24 ff.). Det var foræret hende i sign. Renskrift 31/10 1844 og findes i hendes Arkiv. Om Fru Heibergs Syn paa P. L. M. sml. Et Liv I, 274 f. — *L. 27.* Billedhuggeren Søren *Seidelin Winther* (1810—47) havde udført Portrætrelieffer i Elfenben af en Række kendte Personer i Danmark. I 1842 rejste han over Tyskland til Rom, hvor han døde. — *L. 30 f.* Det omtalte Portræt, et ovalt Elfenbensrelief (Skulderstykke) sign. S: S: W.:, findes nu paa Frederiksborg. Se Katalog (1943) Nr. 10593. Det er gengivet i denne Bog foran Titelbladet. — *L. 37. vor unge Billedhugger* : Det ses ikke, hvem der er Tale om.

S. 66, L. 3 f. I Protokollen over Rolleuddeling i DkT. Ark. er Besætningen i „Romeo og Julie“ dateret 2/4 1845. Julies Rolle var givet til Debutanten Emma Meyer, Fru Heibergs Elev. I Sommeren 1846 trak hun sig tilbage fra Teatret efter at have faaet at vide, at Direktionen ikke vilde beholde hende. (Se Brev fra Levetzau til J. Collin 15/6 1846 i DkT. Arkiv i Ujournal. Breve vekslet mellem Medlemmer af Direktionen). Derefter overtog Fru Heiberg selv Rollen, som hun havde spillet 1828—29. Sml. Et Liv II, 126—37 og IV, 143 f. — *L. 21.* Tr. Et Liv I. Udg. II, 357. — *L. 37. i preussisk Tjeneste* : 19. og 21. Juni gaves Festforestillinger for Kong Frederik Wilhelm IV af Preussen („Napoli“, „Den politiske Kandestøber“ og „Toreadoren“). — 26. Juni var der Festforestilling for svenske og norske Studenter („Barselstuen“ og „Toreadoren“). Sml. Et Liv II, 90 f. m. Noter. — *L. 39.* Fru Heiberg spillede 20/6 og endnu i nogen Tid senere Stine Isenkræmmers i „Barselstuen“. Arianke Bogtrykkers og Else Skolemesters kom hun aldrig til at spille.

S. 67, L. 5. Abrahams'ske Autografsaml. i KB.. — *L. 14. Deres andet Brev* : Foreligger ikke. — *L. 18.* Det ses ikke, hvilken Rolle der er Tale om. — *L. 21.* Georg Emil *Libert* (døbt Liebert) (1820—1908), Landskabsmaler. — *L. 24. Deres Album* : Fru Heiberg omtaler i Et Liv (II, 32 f.) „et Album af Haandtegninger, som flere Kunstnere med Libert i Spidsen sendte mig paa min Fødselsdag; paa det første Blad midt i en smuk Randtegning var anbragt en Haandtegning af Thorvaldsen, forestillende nogle Genier, og over denne hint Visitkort.“ Omtalte Album blev solgt paa Heibergiana-Auktionen 1926, er nu paa TM. — *L. 30 f.* Ida Liebert (f. 1824) havde debuteret paa DkT. i 1844, men afgik allerede i 1847; g. 1849 m. Tømmermester Chr. Rothe. — *L. 35.* MS. foreligger ikke; her gengivet som meddelt af Edgar Collin i Otto Zinck: „Skuespillerforeningens Julebog“ (1893), 149. — *L. 37.* Fru Heiberg blev fritaget for at spille i H. C. Andersens anonymt indsendte Lystspil „Herr Rasmussen“, som opførtes 19/3 1846, men blev udpebet.

¹⁾ „Den mistænkelige Estramadurer“ hedder Cervantes' Novelle i Charlotte Dorothea Biehls Gengivelse i „Lærerige Fortællinger“ II (1781), hvor Fru Heiberg vel har lært den at kende. Sml. J. L. Heiberg I, 142.

S. 68, L. 3. Bellinis og Vaccajs Opera „Familierne Montecchi og Capituletti“ (Teksten af Romani, overs. af N. C. L. Abrahams) opførtes 1° ³/₄ 1846 med Jfr. *Bergnehr* som Romeo. Hun tilhørte den Nielsenske Kreds og kom ikke sammen med Heibergs. Se R. Neiiendam „Mennesker bag Masker“ (1931), 93—100 og Et Liv IV, 173 f. — L. 10. Collin XXII b. Tr. i „Teatret“ (1908—09), 72. — L. 12. *Stykket* : „Konning Volmer og Havfruen“ af K. F. Wiborg (B. og A. IV, 357), med Musik af Herman Løvenskiold, opf. 1° ⁸/₃ 1846, igen ¹⁰/₃ og ¹⁴/₃ og senere. — Fru Heiberg spillede Ulvrune, Havfruernes Dronning, W. Holst Konning Volmer. — L. 13. *den lange Stok* : De behørigt vedkommende paa Teatret. — L. 20. *Augusta Marie Hall* (1816—91), Datter af Arkæologen P. O. Brøndsted, g. 1837 m. Juristen og Politikeren C. C. Hall. Om deres Forhold til Heibergs se Et Liv I, 282 f. og II, 16 f. Der foreligger en Del Breve fra Fru Hall til Fru Heiberg, det ældste fra Foraaret 1843, (drøftende Familien Heibergs Sommerophold paa Halls Ejendom Ny Bakkegaard). — L. 20. *Iseligen* : Hovedgaard ved Vordingborg, ejedes af Godsejer H. Aagaard, hvis Hustru Marie f. Koës var Fru Halls Moster. — L. 23. *Deres . . . Brev* : Der foreligger ikke andre Breve fra Fru Heiberg til Fru Hall end de to i denne Samling trykte.

S. 69, L. 5. *Deres . . . Arrangement* : Fru Heibergs Sommerferie blev i 1846 beklippet, idet hun ¹³/₇ maatte spille paa Teatret i „Kong Renés Datter“ og nogle Dage senere i „Nej“ paa Frederiksborg for Kongefamilien og dens Gæster Kong Oskar I og Dronning Josefina. Heibergs opholdt sig derefter en Maanedes Tid i Humlebæk. Sml. Et Liv II, 113—126. — L. 13. P. J. *Spang* (1796—¹⁴/₁ 1846), Sognepræst ved Helligaandskirken. Han var en begavet Prædikant, som havde samlet en stor Menighed. — L. 15 f. *Deres arme Lovinde* : Maa vel hentyde til en Oplevelse, Fru Heiberg har haft i Paris 1836. — L. 27 f. Fru Heiberg synes i sit Brev til Fru Hall at have givet Udtryk for en stærk Udve. Sml. hendes meget stemningsbevægede Smaadigte fra denne Tid, især „Min tabte Ven“, (tr. i Just Rahbek : „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948)). — L. 35. *Faders Reiser* : Antagelig P. O. Brøndsteds „Reise i Grækenland i Aarene 1810—13,“ udg. af N. V. Dorph I—II (1844). — L. 43. *Rikke* : Frederikke Koës Treschow, f. Brøndsted (1818—97), g. 1840 m. Michael T., sen. Ejer af Laurvig m. fl. Godser i Norge. Han var Søn af W. F. Treschow.

S. 70, L. 1. Efter Orig. i Fru Heib. Ark., i smuk Renskrift uden Dato, men med Paaskriften „50“, antagelig ved Fru Heiberg. I Collin 514. 4°, findes et MS. paa Papir af samme Kvalitet og Format, dat. „13. Juli i 1846“ og med nogle Afvigelser fra det her trykte: I L. 12 staar „Linden“ i St. for „Træet“, i L. 27 „Ham“ i St. for „Ham“ og i L. 28 „er jeg“ for „jeg er“; endelig har MS. i Collinske Sam. ikke L. 2—4, men blot Overskriften „Til Fru H.s Privatbrug“. I NkS. 2816, 4° findes en udateret Gengivelse af Digtet med Julie Werliins Haand, uden Over- og Underskrift; det er identisk med det Collinske MS. bortset fra, at Ordene „svulmer“ og „banker“ i L. 13. f. er ombyttede; ogsaa i Ortografien er der enkelte Afvigelser. Med uavngiven Haand er paa dette MS. skrevet: „Digt af Fru Werliin“. — If. N. Bøgh: „Christian Winther“ III (1901), 75, kom Winther i 1840erne ikke ofte i det Heibergske Hus; han vedblev dog i fuldt Maal at nære Begejstring for Fru Heiberg som Skuespillerinde. — I Fru Heib. Ark. findes endnu et Digt med Chr. Winthers Haand og Signatur; det har ingen Adr. til Fru Heiberg og er udateret, bærer Overskriften „En Vise“ og er med formelle Afvigelser lig Digtet „Amor Rex“, tr. i Winthers „Lyriske Digte“, 181 ff., (som har paatrykt 1849, men udkom i 1848). Sml. Note til S. 86, L. 23. — L. 30. Collin XXII b. Tr. i „Teatret“ (1908—09), 79, men uden Angivelse af Dato. — L. 32. Skuespiller J. L. *Schneider* var Teatrets Regissør 1845—49. — L. 33. Fru Heibergs Rolle i „Barselstuen“, „Stine Isenkræmmers“, overtoges fra ¹⁹/₉ 1846 af Ida Liebert. — L. 36. Den orig. Udfærdigelse i Fru Heib. Ark., Konzept i NkS. 2336, 4°, hvor de sidste to Stykker mangler.

S. 71, L. 14. *Være* : M. vil vel blot protestere mod denne Substantivform. — L. 40. *Breve fra min Søn* : Chr. K. F. Molbech, som i 1846—47 med kgl. Understøttelse rejste i Spanien og Italien. Se „Breve fra Chr. Molbech til hans Søn . . . i Aarene 1846—47“ ved O. C. Molbech i PhT. IV. R. 5. Bd.

S. 72, L. 4. „Amleth“ af Oehlenschläger spillede ²²/₁₁; Fru Heiberg var Gyda. — L. 6.

Efter Orig. i Privateje. Brevet er skrevet med megen Omhu paa snorlige Linier og paa et stort, smukt Ark Brevpapir. — *L. 8. det venlige Brev* : Foreligger ikke. — *L. 21. Delvis tr. Et Liv IV, 96 f.*, hvor Fru Heib. skriver, at hendes gamle Ven Molbech, som nu ikke længere var Teaterdirektør og meget sjældent kom i Teatret, var ved det Ry, der gik af Stykket, lokket til atter at tilbringe en Aften i det gode gamle Hus paa Kongens Nytorv, og hun modtog fra ham det her trykte Brev. — *L. 22. Comedie* : „Bagtalelsens Skole“; det maa have været Søndag ^{27/12} 1846.

S. 73, L. 8 f. Hentydning til „Herzenergiessungen eines kunstliebenden Klosterbruders“ (1797), af W. H. Wackenroder (og Ludw. Tieck), og [E. T. A. Hoffmann]: „Seltsame Leiden eines Theater-Directors“ (1819). — *L. 12.* Vægterens Midnatsvers lød i dets ældste kendte Form (1686) og formentlig omtrent ligedan senere (indtil Vægterkorpsets Ophævelse i 1863):

Det var om Midnats Tide
Vor Frelser han blev født,
Til Trøst al Verden vide,
Som ellers var forødt.
Vor Klokk' er slagen Tolv.
Med Tung' og Mund
Af Hjærtens Grund
Befal dig Gud i Vold!

Se V. Fausbøll: „Vægter-Versene i deres ældre og yngre Skikkelse“ (1862) og C. A. Clemmensen: „Vægter-Bogen“ (1926); ssteds er Melodien meddelt. — *L. 14. Banden* : Personalet. — *L. 35.* Sin store Interesse for at være sammen med Fru Heiberg udtrykte Molbech lidt senere (^{10/3} 1847) i et Brev til H. Reuterdaahl (if. Koncept i NkS. 2336, 4°, V. 2): „Fru Heiberg, der ogsaa personlig er mig meget kjær og interessant — ja, at tale med, noget nær den interessanteste Kone, jeg her kiender, og som i 18 Aar har vedligeholdt, ved sin Forstand og sin Ynde, den Virkning paa mig, at naar det var tænkeligt, at Nogen i sit 64de Aar kunde være forelsket, og in specie jeg kunde være det, da maatte det, saavidt jeg kan skiønne, være i hende. Dertil bidrager for en stor Deel det Indtagende i hendes Venlighed, og i hendes naturlige og livfulde Conversation.“ — *L. 36.* Brevet er meget frit gengivet af Fru Heiberg i Et Liv II, 138. — *L. 38.* Heibergs „Valgerda“ opf. 1° ^{5/2} 1847 med Fru Heiberg som *Judita*. — *L. 43.* Af HD. ses, at det var en Foraarsbuket i en Kurv med Billede, Fru Heiberg sendte. — Medens der fra denne Tid kun er faa Breve vekslede mellem Fru Heiberg og Hertz, indeholder HD. Referater af en Del Samtaler. Allerede i Beg. af 1847 tales om „Ninon“; ^{4/1} 1847 noterer han: „Ude hos Fru Heiberg. . . Hun var behagelig og saae smuk ud, „fransk“ i en sort Spencer med smaa Krøl-ler. Bragte hende Ninon, som hun sagde, at hun var spændt paa. . . Angaaende en Ytring af mig om naive Char: i de franske Stykker (For Evig f. Ex.) sagde hun, at saaledes tænkte de franske Forfattere det ikke, men at hos mig adskillige Char. (ikke just naive, men f. Ex. Antonie i Sparekassen) havde „en Baggrund“ — et fortræffeligt Udtryk, men som hun nok ikke har af sig selv. Hun klagede, at Ingen i hendes Bekjendteres Kreds (undtagen naturligvis Heiberg og Fru Gyllembourg) nogensinde havde omtalt, at hendes Fremstilling af den simple Antonie indeholdt saa megen Poesie. Dette Stykke, sagde hun, gav hende Følelse af en god Samvittighed, da hun altid havde holdt derpaa og priist det for de Andre paa Theatret; men nu kunde Ingen huske Andet, end at ogsaa de altid havde fundet det charmant. Repliken „Kan man ikke sige om den Lignelse, at den halter?“ var den eneste, hun ikke kunde billige og sige godt. Jeg mente, hun skulde lægge Tonen paa den (Lignelse) som om Antonie havde lært Talemaade af den kloge Adolf. Men ellers maa den ogsaa kunne siges med en vis Overgivelse, hun dog oftere viser Spor af.“¹⁾ — Under ^{7/1} 1847 noterer Hertz, at han fik Brev fra Heiberg, og at han var ude hos dem; „begge meget venskabelige (om Ninon).“²⁾ Under ^{3/2} 1847: „i Middags-

¹⁾ Antonies Replik (i l. A. 3. Sc.) udelodes i Udgaven af 1854 (Dram. Værker VII).

²⁾ Brevet fra Heiberg foreligger ikke. Om dennes Syn paa „Ninon“ sml. B. og A. III, 152.

stunden hos Fru Heiberg, der nu fandt sig i at opgive hendes og Heibergs Idee om et Kys, hvor Ninon siger, hun er hans Moder, og tilsidst bad mig om en Samtale, naar hun fik Rollen hjem, for at erfare min Mening om „samme Ninon.“ — Vi talte noget om hendes Fremstilling af Julie i Romeo og Julie, og hun bad mig som en Tjeneste at see den fra først til sidst; hun selv, sagde hun, lagde megen Vægt paa sit Spil i dette Stykke.“ — Under $\frac{7}{4}$ 1847: „Eftermiddag lidt hos Fru Heiberg: at Collin havde meent, at Ninon bedst opsattes til næste Saison, „af Interesse for Stykket.““ I Efteraaret 1847 fortsattes Drøftelserne af „Ninon“, nu da Stykkets Opførelse nærmede sig. Under $\frac{5}{11}$ 1847: „Ude hos Fru Heiberg: at Hultmann ikke kunde spille Marquien i Ninon, men Abbeden, men hertil bestemte jeg Kragh; at Nielsen gjorde Vrøvl med sin Rolle. . . Hun roste Trolddom¹⁾ overmaade, for dets besindige Behandling, dets ge Tone, og troede bestemte jeg havde skrevet det.“ Under $\frac{5}{1}$ 1848: „Hos Fru Heiberg, der kom fra den 1ste Prøve paa Ninon. Hun var meget elskværdig, [bemærkede] at Wiehe var udmærket i 5te Act, talte med hende om hendes Rolle, dens franske Vivacitet, noble Smerte in fine. — De vilde, da Heiberg kom til, at jeg skulde blive til Middag. — Var først inde hos Fru Gyllembourg. Fru Heiberg [ytrede] at hun i 1ste [Act] vilde være i en mandig Dragt fra hin Tid.“ — Under $\frac{14}{1}$ 1848: „3die Prøve paa Ninon. — Phister hos mig, om den Maade hvorpaa han vilde spille Lorden. Han holdt meget af Stykket, roste meget Fru Heibergs Conversations-Tone; livlig (ikke langsom) Diction.“ Under $\frac{20}{1}$ 1848: „Ninons Opførelse iaften forhindret ved Fru Heibergs Upasselighed. Hun har siden sagt mig, det var for Kongens Sygdom, hun meldte sig upasselig. — Kl. 11 iaften døde Kongen“. Under $\frac{2}{2}$ 1848: „Hentet ud hos Fru Heiberg, om Musik i 4de Act; at hun, efter sit nøie Kjendskab til Ninon, bestandig var bleven mere indtagen af dette Stykke, og ansaae det for det bedste, jeg havde gjort. Kun i 3^{die} Act frygtede hun for en Aftagen af Interessen dør hvor Marquien fortæller sin Plan med Festen; men Scenerne med Hatteæskken bødede igjen derpaa. Hun huskede mig paa mit Sujet om den tause Pige (Mariba) som hun ofte havde tænkt paa; hun selv som Barn ligeledes taus. — Hun syntes, at Musæus bestandig erindrede hende om mig — at Hostrups „Eventyr paa Vandring“ en saa behagelig Sommerfølelse, en Søndag paa Amager en Bagatel, men den morede hende.“ Under $\frac{4}{3}$ 1848: „Ninon 1ste Gang, udsolgt. . . Heiberg var meget fornøiet med Udfaldet, fandt at Alt ved Opførelsen „sprang saa godt frem.“ Fru Heiberg, der inden Stykket begyndte, lod mig kalde for at jeg skulde beundre hendes Dragt, var da i Perlehumour, som under en Champagnelystighed.“ Under $\frac{6}{3}$ 1848: „Formiddag hos Fru Heiberg, der paany udtalte sin Glæde over Stykket og Rollen Ninon, at Md. Nielsen efter 2. Act takkede hende med Taarer i Øinene, at hun selv om Natten for sin Fornøielse foresagde sig Steder af sin Rolle.“

S. 74, L. 3—7. Efter Orig. i Fru Heib. Ark., Konzept i NkS. 2807. — L. 9 f. „Natten og Dagen — to Basrelieffer af Thorvaldsen“ (i NkS. 3066 4°), skrevet i 1846, tr. i „Digte fra forskjellige Perioder“ II, (1851). Et andet MS. til Digtet i NkS. 2412, 4°, II. — L. 12. Michael *Wiehe* var henimod Slutningen af Sæsonen blevet meget syg af gastrisk Feber og Brystbetændelse. Han blev tilset af Teaterlægen N. C. Carøe (1813—57); men Collin lod ogsaa den bekendte Læge O. L. Bang kalde, og under Rekonvalescensen sendte han et større Gratiale til et Ferieophold (se „Emilie Wiehes Erindringer“ i Breve Skuesp. II, 252 f.). — L. 16. Saa snart Wiehe var kommet nogenlunde over sin Sygdom, tog han og hans Hustru Ophold i Værelser, de havde lejet lige over for Colds Kro i Fredensborg (se „Emilie Wiehes Erindringer“, 253). — Brevet her sammen med Breve fra Wiehes Søstre (Nr. 194, 230 og 327) anføres som Vidnesbyrd om Fru Heibergs gode Forhold til hans Slægt. — L. 34. Intet Brev til Collin med Fru Heibergs Spørgsmaal foreligger.

S. 75, L. 3. *en Ansøgning* : En saadan synes ikke at være blevet indgivet. Sml. Note til S. 83, L. 31. — L. 18. Konferensraad W. F. Treschow (1786—1869), Højesteretsadvokat og Politiker. — L. 19. *Rothbøll* : Muligvis Højesteretsassessor C. M. Rothbøll (1791—1884). — L. 22. Den østrigske Violinvirtuos H. W. Ernsts Koncert paa DkT. Onsdag $\frac{24}{11}$ 1847 Kl. 6 $\frac{1}{2}$. — L. 28. NkS. 1303, 4°. — L. 30 f. *En Ven af mig* : Antagelig Grosserer J. Th. Suhr, som gennem For-

¹⁾ P. V. Jacobsens Skuespil, opført 1° $\frac{10}{11}$ 1847.

bindelsen med Heibergs fattede Interesse for Teater og anden Kunst, og som i Stilhed hjalp mangen Kunstner. (Sml. Et Liv II, 69). — *L. 38. i Søndags* : $\frac{5}{12}$.

S. 76, L. 17. Orig. og Koncept i Fru Heib. Ark. — L. 19. Genremaleren Chr. A. Schleisner. — L. 25. Synet af ham : Herefter i Koncepten flg. overstrøgne ufuldendte Periode: „Gjør De mig den Glæde at modtage og huse dette Malerie for Fremtiden, da vil jeg, nu da vi sees sjældnere end før, bede Dem engang imellem og da nærmest nu i de tilstundende Jule-Helligdage, naar De seer paa det,“. — Aarsagen til, at de saas sjældnere, var vel Hertz' tiltagende Døvhed, maaske tillige et noget spændt Forhold mellem Hertz og Heiberg. Fru H. fortalte senere til H. C. Andersen, at siden „Valgerdas“ Opførelse [1° $\frac{5}{2}$ 1847] havde der været et saadant fra Hertz' Side, da han havde antaget, at den Døve i „Valgerda“ var møntet paa ham. Se H. C. Andersens Dagbog $\frac{21}{7}$ 1870 (i M. og B. V (1906)). HD. fortæller dog om ret hyppige Drøftelser mellem Hertz og Fru Heiberg i den flg. Tid. Se Note til S. 73, L. 43. — *L. 31. Om Venskabet mellem daværende Professor, senere Biskop Hans Lassen Martensen og Heiberg og hans Hustru, der blev indledet under Pariserrejsen 1836, vedblev Livet igennem og for begge Parter blev meget berigende, se Et Liv I, 210 f. og Martensen: „Af mit Levnet“ I (1882), 218—27. — L. 33 f. Den tyske Maler og Illustrator Wilhelm v. Kaulbachs populære Tegninger til „Reineke Fuchs“.* (Stukket i Kobber 1846).

S. 77, L. 1. NkS. 1705 I, tr. Julie Sødring (1951), 351 f. — Fru Heibergs Vaudeville „En Søndag paa Amager“ var indsendt af Heiberg $\frac{14}{11}$ 1847 for den anonyme Forfatter (se B. og A. III, 169). Fru Sødring mener, at hendes Fader C. N. Rosenkilde vel har haft Fornemmelser af, hvem han her skrev til. Se Julie Sødring (1951), 115. Stykket opførtes paa DkT. 1° $\frac{5}{3}$ 1848 med Rosenkilde som Jepsen. — L. 9—15. Der sigtes til 1. Scene i Stykket. At dømme efter Teksten i første Udgave, som udkom senere end Opførelsen $\frac{5}{3}$, har Fru Heiberg ikke føjet Rosenkilde. MS. til Stykket foreligger ikke. — L. 21. Delvis tr. Et Liv I. Udg. II, 358. — L. 27. en Søndag : $\frac{23}{4}$ var Paaskedag. — Visen var „Den tapre Landsoldat“. Sml. Et Liv II, 184. — L. 34. Søndag $\frac{7}{5}$ 1848 gaves ingen Forestilling paa Teatret paa Grund af Sygdom i Personalet. Efter Programmet skulde „Guldkorset“ (med Fru Heiberg som Charlotte) og „Intrigerne“ have været opført.

S. 78, L. 8. Tr. Et Liv II, 186 f., hvor Anledningen til Digtet omtales. If. HD $\frac{8}{5}$ 1848 var Fru Heiberg meget ulykkelig over at skulle spille Gudrun i Oehlsenschlägers Tragedie „Kjartan og Gudrun“, som opførtes 1° $\frac{13}{10}$ 1848.

S. 79, L. 1. Efter Renskrift med fremmed Haand (if. HD. var det Vilhelm Hertz') bl. Hertz' Koncepter i NkS. 1706, Fol. III. Dette Lystspil var opført anonymt 1° $\frac{4}{9}$ 1841 (tr. samme Aar) og ofte senere med Fru Heiberg som Luise. Ved Genoptagelsen ($\frac{17}{11}$ 1849) blev hendes Rolle overtaget af Mad. Betty Smidth. Hvorfor Hertz opretholdt sin Anonymitet overfor Fru Heiberg, ses ikke. — L. 4. De her omtalte Forandringer og øjensynlig flere var foretaget, da Stykket paany tryktes i „Dramatiske Værker“ 1. Bd. (1854). — L. 27. Citatet fra Terents' „Eunuchus“ 2. Akt lyder i dansk Overs.: „Hvad er dette for en Sygdom! At Mennesker i den Grad forandres (af Kærlighed, at man ikke kan kende dem igen!).“ — L. 28. Orig. i Fru Heib. Ark., Koncept i NkS. 2336, 4°.

S. 80, L. 1. Sylphiden : Romantisk Ballet af Aug. Bournonville m. Musik af H. Løvenskiold, opf. 1° $\frac{29}{11}$ 1836 og ofte senere. — *L. 18. Rollen, som Deres Broder gav* : Anton Pätges spillede Bodli. — *L. 27. Molbech var fyldt 65 d.* $\frac{8}{10}$.

S. 81, L. 1 f. for et Aar siden : Sml. Nr. 132. — *L. 12 f. „Kjærligheds Veie“* : Overskous Lystspil „Kærlighedens Forsyn“ opførtes 1° $\frac{1}{1}$ 1851. Tr. i hans „Comedier“ III (1851). Det ses heraf, at ogsaa Overskou hørte til de Skuespilforfattere, som gerne saa, at Fru Heiberg kastede et Blik paa deres Manuskripter. — *L. 16. Koncept (i Fru Heib. Ark.). — L. 18 f. Comedien om den tause Pige* : o: „Den unge Pige i Albano“, under Titlen „Tonietta“ opf. 1° $\frac{31}{10}$ 1849 med Fru Heiberg i Titelrollen. Sml. Notitsen i HD. $\frac{9}{2}$ 1848 (i Noten til S. 73, L. 43). — *L. 22. Paa Bladet med Koncepten til Brevet til Fru Heiberg findes ogsaa Koncept til Brev til Collin dat. $\frac{20}{7}$ 1849, hvori Hertz meddeler, at Stykket er indsendt til Direktionen via Heibergs paa Sølyst. Det skyldes Hensyn til en forhen truffen Aftale med Fru H., hvis Rolle er*

meget vanskelig, der har bevæget ham til at benytte Omvejen til Sølyst, „hvor det jo forresten er i gode Hænder“. — *L. 27. følgende* : Rollebesætningen er ikke anført paa Koncepten. — *L. 43.* ^{24/7} sendte Heiberg Stykket tilbage til Hertz med foreløbige, anerkendende Bemærkninger. Hans Hustru, „som hellere udtrykker sig mundtligt end skriftligt“, forbeholder sig en Samtale i August, naar de er vendt tilbage til Byen. Hertz svarede ^{28/7}, idet han samtidig lykønskede Heiberg med Udnævnelsen (under ^{25/7}) til Teaterdirektør. Se B. og A. III, 215—18 og HD. ^{28/7} 1849.

S. 82, L. 1. Baade Orig. og Koncept i Fru Heib. Ark. — *L. 3. Indlagte* : Antagelig MS. til Stykket med de i Brevet omtalte Ændringer. — *Deres Forslag* : If. HD. var Hertz ^{4/10} 1849 „hos Fru Heib., bestilt derhen angaaende Tonietta, fra Kl. 1 til henimod 4, mens det ude var et frygteligt Veir, med Styrtregn og et Lyn og Storm. — Meget behagl. hos hende, [hun] ønskede en Forandring i Slutningen af Repl. af hendes Rolle og foreslog et Par smaa Ændringer.“ — *L. 13. I* „Thalia“, red. af E. C. Løen, af ^{10/10} 1849. — *L. 18. I* HD. fra den følgende Tid flere Notitser om „Tonietta“: Under ^{20/10} 1849: „Formid. 1. Prøve paa Tonietta. Fru Heiberg og nok Alle meget tilfreds med Stykket efter Prøven; Fru Heiberg kaldte mig ud for at fortælle mig det. Da jeg foreslog hende nogle Bevægelser paa Scenen for at antyde en Sindstilstand, sagde hun: „Jeg stoler paa mit Ansigt.“ Og det er sandt, det kan hun. Heiberg meget charmeret i Monol. og Slutningen af 1ste Act.“ Under ^{3/11} 1849: „Efterm. 6—7 hos Fru Heib.; om Toniettas Dragts Vanskelighed, et lidt mere animeret Spil, at Heiberg var meget fornøiet med Resultatet og ventede det bedre.“ Under ^{6/11} 1849: „Tonietta 2. Gang udsolgt. Saae de to Acter, Fru Heiberg i endnu bedre Dragt, med røde Ærmer, kom efter 1ste Act ud i charmant Humeur.“ — *L. 19.* Efter Koncept i NkS. 1706, III. — *L. 20 f.* „Svend Dyrings Hus“ genopføres efter nogle Aars Hvile ^{30/10} 1850. Om paatænkte Forandringer i Stykket sml. B. og A. III, 277 f. og Et Liv III, 195. — *L. 36.* Om Jfr. Müller se S. 83, L. 21 f. m. Note.

S. 83, L. 2 f. Fru Heibergs svigtende Helbred paa denne Tid omtales i Et Liv II, 231 f. — *L. 17.* Om Besøget hos Fru Heiberg ^{14/1} ses flg. Notits i HD.: „Derhen idag fra ^{1 1/4}—^{3 1/4}; at hun følte sig nervesvag (i Rygmarven) men vilde dog endnu ikke trække sig et Aar tilbage fra Teatret, som Bang og Dahlerup raade . . .; langt om længe: „De veed da, at hele Byen tillægger Dem 100 Aars Forfatterskab“ ¹). — „Jo“ — „Ja, enten den er af Dem eller en Anden, saa takker jeg Forfatteren for det deilige Digt om Bølgerne.“ Dernæst om Plenar Forsamlingen, som hun troede, ikke gik an. Skuespillerne for raae, Forfatterne vilde ikke kunne holde ud med dem. Men, under min Opposition, meente hun dog, at Heiberg maaskee selv kunde med Tiden give Impulset til noget saadant og nu opdrage den yngre Generation af Skuespillere dertil. Mod min Indvending, hvad der skulde blive af, naar Heiberg traadte fra, vidste hun Intet at svare. Angaaende Censuren sagde hun, at en Forfatter kunde henvende sig til Ministeren, der da satte en Comité, naar man ikke var tilfreds med Heibergs Forkastning. „Hvorfor,“ spurgte jeg, „har Forfatterne ikke erholdt Underretning om denne Bestemmelse, der var mig ganske ubekjendt.“ Hun var ellers meget rar og behagelig. . . Fru Heiberg fortalte, at Madvig gav Heiberg 2 Dages Betænkning. „Hvis ikke De vil, maa jeg tage Weiss.“ Jeg svarede: „Men det er jo det bedste Beviis, at Madvig ikke var den Opgave voxen, han havde paataget sig.“ — *L. 18.* Efter Koncept i Fru Heib. Ark. — *L. 21.* Jfr. Laura Müller debuterede ^{15/1} 1850 som Ragnhild Jonsdatter i Oehlenschlägers Tragedie „Dronning Margareta“. ^{30/10} 1850 spillede hun Guldborg i „Svend Dyrings Hus“. Sml. Et Liv IV, 210. — *L. 30.* Fra Tiden ^{18/1} 1850 til ^{20/4} 1853 foreligger ingen Breve fra og til Hertz, og i HD. er der kun faa Notitser om Møder med Fru Heiberg. Under ^{23/5} 1850 læses: „Formiddag hos Fru Heiberg og læste d 3die Scene af Suleikas Rolle for hende. Vred, fordi jeg ikke havde meddelt dem min Forlovelse: „Hils indtil videre Deres Forlovede!““ Under ^{12/6} 1850: „Formiddag hos Fru Heiberg (mange Indvendinger mod Scheik Hassan ²), ellers meget venskabelig.“ Under ^{7/12} 1850: „Formiddag

¹) Hertz havde i 1849 anonymt udsendt „Hundrede Aar. Polemisk Comedie“, som Heiberg følte sig saaret af. Sml. Note til S. 113, L. 7, II, S. 12—13 samt J. L. Heiberg III, 98 f.

²) Hertz' Lystspil „Scheik Hassan“ opf. 1° ^{21/2} 1851 med Fru Heiberg i Suleikas Rolle.

hos Fru Heiberg; bad mig skrive en lystig Rolle for hende; at jeg fik 1000 Rd. aarlig; at jeg skulde føre min Kone til hende; ikke besøge hende i Almindelighed, naar hun skulde spille om Aftenen.“ — *L. 31.* Spørgsmaalet om Fru H.s øgede Anciennitet var øjensynlig ikke rejst af hende siden Ansøgningerne af ²⁰/₉ og ²⁷/₁₀ 1832, som var blevet afslaaet (se Nr. 32 og 34 m. Noter), ej heller efter at Collin ²⁸/₁₀ 1847 havde opmuntret dertil (Nr. 130). Sagen var paany blevet rejst af Kontorchef Løffler i Skrivelse til Kirke- og Undervisningsministeriet ⁹/₁₂ 1849. I denne henviser han til Teaterdirektøren Heibergs Skrivelse af ⁸/₁₂ 1849 angaaende Skuespiller Phisters Anciennitet, og efter Referat af Fru H.s Ansøgninger af 1832 og Svarene paa disse slutter han med at omtale, at Forestilling om denne Sag „ikke senere er nedlagt, formentlig fordi Sagen ikke senere er bragt i Erindring, men at Indstillingen, hvis den var fremkommen, ikke paa allerhøjeste Sted vilde have mødt nogen Vanskelighed, tør vel ansees hævet over al Tvivl. — At den tilfældige Omstændighed, at Professor Heiberg nu er Theaterdirecteur ikke bør trænge Sagen tilbage, har jeg anseet som givet, og det er derfor, at jeg, da den Phisterske Sag byder en saa god Leilighed til tillige at optage Fru Heibergs Anliggende, har tilladt mig at fremsætte disse Linier.“ ²/₂ 1850 nedlagde Ministeren Madvig en Forestilling, som anbefalede de to Kunstneres Ønske, henvisende til det Haab, som ved Resolution af ²²/₁₂ 1832 var givet Fru Heiberg om øget Anciennitet senere; om Skuespiller Phister ikke fik det samme, vilde det virke stødende og ubilligt. (Se de her omtalte Skrivelser i Kultusministeriets Sager vedr. Kunstanstalterne.) — *L. 37.* NkS. 2336, 4° I. — *L. 41.* Holbergs Comedier, med Indledning og Noter; udg. ved Chr. Molbech (1843).

S. 84, L. 11. NkS. 3066, 4°. — *L. 21.* *Vægelsindede* : saaledes af Molbech rettet fra : Stundesløse. — *L. 31.* Molbechs Besøg i August 1849, vel for at lykønske i Anledning af Heibergs Udnævnelse til Teaterdirektør ²³/₇ s. A. — *L. 43.* *et Blad* : „Flyve Posten“ indeholdt daglig Det kgl. Teaters Program med Rollefortegnelse.

S. 85, L. 3 f. den 8te dobbelte : „J. L. Heibergs Poetiske Skrifter. Paany samlede af Forf.“ I—VIII (1848—49), øjensynlig indbundne. Sml. Heibergs Brev til H. A. Hansen ¹¹/₂ 1850 i B. og A. III, 263. — *L. 13 ff.* Fru Heiberg havde sidst spillet *Sophie* i „Nej“ ⁸/₁ 1850 (for 86. Gang). — *L. 32 f. den tidligere Ud gave* etc. : „Skuespil“ I—VII (1833—41) og „Digte og Fortællinger“ I—II (1834—35). — *L. 40.* I BH. — Den polskfødte Malerin *Elisabeth Jerichau* f. Baumann (1819—81) g. i Rom 1846 med Billedhuggeren J. A. J. (1816—83), bosatte sig 1849 i Danmark. Om Familiens Venskab med Heibergs og især mellem Fruerne skriver Nicolaj Bøgh i Bogen „*Elisabeth Jerichau Baumann*“ (1886), 243: „Det var kort efter, at Fru Jerichau havde taget fast Ophold i Danmark og boede i et fattigt Hus paa Kristianshavn, hvor store Sorger prøvede hende, at Fru Heiberg opsøgte den Fremmede og bragte hende kjerlig Trøst, samtidig med, at hun styrkede hendes Selvfølelse som Kunstnerinde, der var i Færd med at bukke under for den danske Kritik. Fru Jerichau maledes snart Fru Heiberg som Lisbet med Jokum fra „En Søndag paa Amager“ og senere hendes Portræt. Indtil det Sidste bestod der et fortroligt Forhold mellem de to geniale Fruer“. Om Billedet af Fru Heiberg som Lisbet vides intet. Portrættet, om hvis Udførelse der formentlig tales her i Brevet, maledes eller færdiggjordes i 1852. Det er efter Originalen i TM. gengivet i Et Liv I foran Titelbladet. Fru Heiberg omtaler det i „*Mine Portraiter*“, tr. i Heib. Hjem, 414.

S. 86, L. 6. TM. Meddelt af Edv. Agerholm i „Gads Danske Magasin“ (1912—13), 109. Der foreligger ingen senere Breve til S. H., og Fru Heiberg omtaler hende ikke i Brevene fra Wien 1854, hvor hun var sammen med Skuesp. Hagen (se Heib. Hjem, 99 f., 116, 159). — *L. 23.* Tr. Et Liv I. Udg. IV, 372. — *Julie Winther* var efter Opløsningen af Ægteskabet med Pastor Werliin ²⁸/₁₂ 1847 blevet gift med Digteren Chr. W. ²¹/₂ 1848. — Forholdet mellem Heibergs og Chr. Winther var som foran omtalt svingende. I 1840'erne var de mindre venlige mod W., fordi de ansaa ham for en altfor varm Tilhænger af det Nielsenske Hus. Høedt sagde til Bøgh, at da Julie W. behandlede med stigende Kølighed hos Nielsens, søgte hun febrilsk Heibergs. Fru Heiberg lod sig rive med af den Varme, hvormed Fru W. ytrede sin Begejstring for hendes Kunst. Se N. Bøgh: „*Christian Winther*“ III (1901), 75, 135. — *L. 31.* Delvis tr. Et Liv I. Udg. III, 289. — Filologen og Skolemanden *Otto Fibiger* (1824—81), Broder til Kapt. Chr. A. F.,

der som Elev paa den militære Højskole i sin Tid havde deltaget i Afskedsfesten for Tscherning (se Note til S. 28, L. 40), og til de i det flg. nævnte Forfatterinder Ilia og Mathilde F. — I Et Liv nævner Fru Heiberg ikke Familien Fibiger, og der foreligger ingen Breve fra hende til nogen af Familien. Indholdet af de her trykte Breve fra Otto, Ilia og Mathilde F. (Nr. 153, 154, 158, 160 og 242) bør jævnføres med de i B. og A. III—IV meddelte (Nr. 718—20, 724, 741, 1002 og 1095), især til Belysning af Familien Heibergs Forhold til Mathilde og Ilia i Tiden omkr. Clara Raphaelfejden (se J. L. Heiberg III, 147—51). Sagen begyndte med, at Mathilde Fibiger i November 1850 sendte Heiberg Manuskriptet til „Tolv Breve fra Clara Raphael“. Han, som ikke personlig kendte den unge Pige, blev begejstret og skrev Fortale til hendes Bog, som kom til at aabne den litterære Drøftelse af Kvindeemancipationen i Danmark; men under Striden om hendes Skrift støttede han trods givet Tilsagn ikke Forfatterinden, idet Debatten tog en udpræget Karakter for eller imod Emancipationen, hvortil Heiberg ikke følte sig kaldet til at tage Stilling. — Paa Besøg i København i Julen 1850 havde Mathilde F. truffet Heiberg, som dog pludselig holdt op med aabent at omgaa hende, men i Stedet anmodede hende om hemmeligt at besøge ham paa Teaterkontoret. Grunden skulde være, at Fru Heiberg havde grebet ind og „offentlig beskyldte Mathilde for „Løgn“ og for at have ført Heiberg bag Lyset i flere Ting i sine Breve“, hvorfor hun vilde give det Udseende af, at Heiberg „gerne vilde trække sig ud af Sagen, mens Mathilde væltede sig ind paa ham“. Ilia følte sig nu kaldet til at værne Mathildes Rygte og tilskrev hemmeligt Fru Heiberg, som fik en Samtale med hende, hvorunder den store Skuespillerinde efter Ilias Mening viste sig meget elskværdig, men ikke „i den store Stil“, og insisterede paa, at Mathildes Besøg hos Heibergs blev bragt til Ophør, idet man dog sagde til „Folk“, at hun kom der „en sjælden Gang“, alt sammen for at Mathilde ikke skulde „lide i Folks Dom“. Hertil svarede Ilia Nej, fordi det vilde være at lyve. Ogsaa til Heiberg henvendte Ilia sig skriftligt og mente af hans temmelig fløve Svar, at „Sagens hele Forløjenhed“ var gaaet op for ham. — Naar man sammenholder denne Beretning (der bygger paa et Brev fra Ilia til Broderen Axel fra Beg. af November 1851) med de her trykte Breve fra Otto, Ilia og Mathilde F., maa man erkende, at de sidste giver et helt andet Billede af Forholdet til Heibergs, og som A. D. Jørgensen bemærker i 1. Udg. af Et Liv III, 296 f., vil dette Forhold umulig kunne have gennemgaaet den Katastrofe, som Ilias Fantasi saa levende udmalede i Brevet til Broderen. Havde den fundet Sted, maatte der først og fremmest falde en stærk Skygge over hende selv, der nu bagefter kunde skrive, som hun gjorde; for Fru Heibergs Vedkommende kan det siges med Vished, at en Fornærmelse som den i Brevet til Axel F. omtalte vilde have medført et absolut og uløseligt Brud.

S. 87, L. 1. Tr. Et Liv 1. Udg. IV, 290 ff. — *Ilia Fibiger* (1817—67) var, efter at Broderen Otto i Foraaret 1852 var blevet Adjunkt i Flensborg, flyttet til ham. — L. 28. *et Menneske* : formentlig den unge Søofficer Osvald Marstrand, til hvem Ilia F. nærede en sværmerisk, ugenældt Kærlighed. Omtalte Billet er vel skrevet i 1836, da hendes Fader, hidtil Kommandør for den milit. Højskole, blev Udskrivningschef i Vejle, hvorhen Familien flyttede i Sommeren s. A., hvorved hun fjernedes fra Marstrand. — L. 38. *det første Brev til Etatsraaden* : Antagelig fra sidst i Oktober 1850, da hun til Heiberg under Mærket „O. M.“ indsendte Sørgespillet „Marsk Stig“. Det forkastedes og tilbagesendtes i Sommeren 1851 med venlige Ord fra Heiberg. — L. 43. *en vis Sag* : Antagelig vedrørende Dramaet „Et gammelt Eventyr“, som hun under samme Mærke i Sommeren 1851 lod Heiberg tilsende gennem Broderen Otto. Ogsaa det blev forkastet. — Først i 1860 fik hun et Stykke opført.

S. 88, L. 4. *da jeg mødte Dem* : Antagelig før I. F.s Flytning til Flensborg (hvilket skete i Foraaret 1852 eller senere). — L. 9. Efter Orig. i Privateje. — Sml. Nr. 18 m. Noter. Brevet her er det eneste foreliggende fra Fru Heiberg til en Dusveninde; hun saa hende dog næppe ofte, saa meget mere som hun var Husbestyrerinde hos N. P. Nielsens. — L. 11. *Coronata* : Dronningen i Heibergs „Alferne“, som var opført flere Gange i den foregaaende Maaned, dog uden Fru Heiberg, som havde givet Maries Rolle fra sig. — L. 21. *et lille Billede* : Udateret farvelagt Tegning af Fru Heiberg som Jolanthe (i TM.). — L. 24. Fru Heiberg var 12. Okt. blevet livsfarligt syg og maatte holde Sengen i mange Maaneder. Se herom Et Liv II, 268 f.,

278—84. — *L. 30.* Tr. Et Liv II, 280 f. — *L. 32—38.* Ingeborg Drewsen og Louise Lind, Collins Døtre. Om Heibergs Samvær med dem i Ems i 1839 se Et Liv I, 230 ff. *Jonna* Stampe var Datter af Ingeborg D.

S. 89, L. 1. Uden Dato; men denne fremgaar af Indholdet. — *L. 19—30.* I Oktober—November 1852 gav Direktør Julius Olsen i Flensborg en Række Forestillinger. Ved en Del af disse medvirkede Familien Price; $\frac{2}{11}$ spilledes „Aprilsnarrene“. Se „Flensburger Zeitung“ 1852. — *L. 23—26.* Slige Forandringer var hyppige paa Provinsscenerne, naar Selskabet var faatalligt. Sml. R. Neiiendam: „De færende Folk“ (1944), 38 f. — *L. 35.* Tr. Et Liv I. Udg. IV, 425 f. Der er bevaret en Del Breve fra Veninden Frk. *Harboe*, Søster til Fru Heibergs Ungdomsbeskytter Johan Gebhard H. Hvad disse indeholder om ham er meddelt i „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948) af Just Rahbek. — Frk. H. var paa den Tid Husbestyrerinde hos Skuespiller Fr. Høedt.

S. 90, L. 3 f. *Cultusministeren* : C. F. Simony. — *L. 3—9.* Sml. Fru Heibergs Ytringer i Et Liv II, 274; hendes Paastand der, at Høedt gik fra sit Ord og indrømmede, at Ministeren ikke havde besøgt ham, stemmer ikke med Frk. Harboes Beretning her. — *L. 27.* Tr. Et Liv I. Udg. III, 292 f. — *L. 29.* *denne lille Bog* : Antagelig „Fortællinger for Børn, som kunne læse paa egen Haand“ (1853) af Ilia Fibiger (anonymt).

S. 91, L. 1. Orig. i Fru Heib. Ark.; Koncept i NkS. 2336, V, 4°. — *L. 2.* *for ikke længe siden* : Molbech havde besøgt Fru Heiberg Onsdag $\frac{2}{3}$ og skrev herom i Brev til sin Søn $\frac{9}{16}$, at det var „i bitter Kulde, 1ste Gang efter hendes Sygdom og første Gang i $\frac{3}{4}$ Aar. Jeg fandt hende meget behagelig, elskværdig munter og ved godt Udseende og var c. 1 Time hos hende. Hun spurgte ganske venligt til dig; men om Sagen talte jeg ikke et Ord. Jeg vilde dog see hende engang endnu — Gud veed om oftere. Om 2—3 Dage udkommer et lille Skrift med følgende Titel, „Et Brev til Hr. Etatsraad, Theaterdirecteur, Dr. I. L. Heiberg, fra Etatsraad C. Molbech om „Dante“, tragisk Drama i 5 Acter.“ Brevet sluttedes og er dateret 15de Februar. Hvorledes det vil optages, kan jeg vel slutte.“ Se „Christian Molbech og hans Søn Christian K. F. Molbech. En Brevveksling“ udg. af O. C. Molbech (1908), 63 f. Om denne Sag sml. J. L. Heiberg III, 129. — *L. 15 f.* *en yngre dramatisk Forfatter* : Sønnen Chr. K. F. Molbech. — *L. 22.* *et opført Stykke* : Formentlig „Klintekongens Brud“, opf. 1° $\frac{8}{16}$ 1845 og senere 4 Gange. — *L. 25.* *et Arbeid* : „Dante“. — *L. 46.* *Partiskrift* : Herefter i Koncepten overstreget et Brudstykke, hvori M. minder om, at han for 40 Aar siden skrev et polemisk Skrift imod en Forfatter, som indtil den Tid var en af hans fortrolige Venner, og beklager, at noget af den Art endnu engang skal hænde ham.

S. 92, L. 26. Heiberg optog ikke Handsken, og i et Brev af $\frac{7}{16}$ 1853 søgte Molbech paany Kontakt med ham (se J. L. Heiberg III, 129 og B. og A. IV, 21). Af Brev fra M. til Sønnen fremgaar, at han $\frac{10}{16}$ 1854 forsøgte at se Fru Heiberg; men hun var ikke hjemme. Se ovennævnte Brevveksling, 117. — *L. 27.* *Camilla Collett* opholdt sig i København fra Oktober 1852 til Eftersommeren 1853. Hun mødte her Venner fra gamle Dage og ønskede Kontakt med de litterære Kredse. Se E. Steen: „Diktning og Virkelighet. En Studie i Camilla Colletts Forfatterskab“, Oslo (1947), 167. Som det fremgaar af flg. Brev til Fru Gyllembourg, søgte hun Forbindelse med det Heibergske Hjem ved en Visit hos hende.

Kjøbenhavn den 29de Nov. 1852.

Jeg veed ikke om Fru Gyllembourg bevarer en saa venlig Erindring om mig at hun vil undskyldte en Visit, aflagt til en upassende Tid og nu ovenikjøbet i en ubeleilig Time som min i Søndags. Fremmede burde biet til Huset var karskt, og uagtet jeg vidste dette og uagtet jeg af egne Grunde vilde udsat alle Besøg af nogen Interesse til senere hen, drog det mig mod min Villie hen til Deres Huus. Til min Undskyldning vilde jeg fortalt Dem hvilket Indtryk det gjorde paa mig, da jeg netop ankommen hid i Høst fik høre, at Fru Heiberg var saa syg, at hun maatte døe, at selv Bang havde, sagdes der — brudt Staven over hende. Jeg bad inderlig til Himlen at hun maatte leve, og der var en Dag Angsten bevægede mig saaledes at jeg ikke turde spørge nogen om hende. Det forundrede mig at Folk stode trolig paa Gaden som om ingen

Ting var. For at forklare Dem dette tilfulde, maatte jeg gaae langt tilbage — — — men hvorfor skulde dette interessere Dem? Dog jo, jeg veed hvorfor det vil interessere Fru Gillembourg, og netop fordi det er Fru Gillembourg vil jeg fortælle det.

Det er ikke alene den personlige Interesse jeg har bevaret for Fru Heiberg der er Skyld i dette. Man kan vanskeligen sondre hende fra hendes Kunst, og jeg veed kun at jeg der bragte en uundværlig Aften. Men for os Norske er hun nu engang Navnet paa al Poesie og Kunst og dens høieste Nydelse og Herlighed, og jeg vilde seet hende spille, ofte, det er en Glæde som jeg egentlig er bleven bedragen for i mit Liv. Og her maae jeg fortælle Dem, at Naturen ligesom ved en Feiltagelse har begavet mig med en dyb — og da den hverken maatte genere Andre eller min Stilling i Livet — undertrykt, men derfor ikke mindre glødende Interesse for al Kunst og dens Frembringelser, en inderlig Kjærlighed til den men som var bestemt til aldrig at tilfredsstilles. Som saa mange Andre har jeg gaaet derhjemme i Norge og seet mig syg paa den deilige Natur, der netop er skikket til at nære hin Utilfredsstilthed, hvis Længsler der ene kunne finde sin Beroligelse i det Element som vi netop mangler. Saaledes er mine bedste Aar gaaet hen, der har været halve Aar hvori jeg ikke har seet et Maleri eller hørt en Tone Musik og undertiden glemte jeg at der var noget Saadant til. Med Et faldt Gjærdet, der havde skjult alle Savn al Tomhed udenfor, og saa drog jeg bort derfra hvor der da var intet igjen og da jeg drog herved tænkte jeg blandt Andet: nu vil jeg opsøge Kunsten og trygle den om en Smule Gjængjeld for al den Kjerlighed jeg har baaret til den, naar jeg bliver alt for bedrøvet skal den træste mig og bringe mig Glemsel. Jeg vil see Billeder og høre smuk Musik og see Skuespil — — og over alt dette stod igjen Fru Heiberg, og uden at jeg kunde for det, havde hun vævet sig saaledes ind i mine Drømme om det fremmede Land og min Fremtid der, at jeg ikke mere kunde skille hende derfra. Hun var bleven en Deel af min Enkepoesie min Enketrøst.

Nu faaer jeg hende vistnok ikke at see i Vinter, men man skal ikke være utaknemlig mod Himlen og jeg drog dog bort fra Dem med en stor Trøst.

Naar jeg troer det kan skikke sig ret, maaskee engang paa det nye Aar, vil jeg besøge Fru Gillembourg.

Camilla Collett.

(Brevet er anbragt i Fru Heib. Ark., men at Adressaten er Fru Gyllembourg, fremgaar af Indholdet.)

Megen Forbindelse med Heibergs har Camilla C. næppe haft i Vinteren 1852—53 under Fru Heibergs langvarige Sygeleje. Om Psykosen omkring hendes første Genoprtræden ^{30/3} 1853 se bl. a. Et Liv II, 284 f.

S. 93, L. 4. Mad. Louise Braae, f. Degen (d. 1879, 91 Aar gl.). Om denne originale Dame og hendes Datter Christiane (Jane, d. 1889, 76 Aar gl.) og Svigersønnen Legationsraad Ferd. Schmidt-Phiseldack (d. 1875), til hvem ogsaa Forfatterinden Magdalene Thoresen var knyttet, se Skildringen i Clara Bergsøes Bog om sidstnævnte (1904), 85—109. — L. 32. Tr. H. C. Andersens Saml. Skr. XVI (1854), 123 og Et Liv IV, 191. I sin Skriv- og Reise-Calender (Collin X, 4°) noterer Andersen ud for ^{30/3} 1853: „Fru Heibergs Modtagelse i Theatret med Blomster og Sang, fik fra mig Vers og Bouquet.“ Se om Fru Heibergs Modtagelse paa Teatret Et Liv II, 285—90. Ogsaa de der S. 286 f. og 289 f. trykte Digte var skrevet af Andersen. — L. 39. Udateret, med Julie Winthers Haand paa lille Papirlap i NkS. 2816, 4° i Læg: Utrykte Poesier etc. af Chr. Winther.

S. 94, L. 11. Efter Koncept i NkS. 1706 III, fol. — L. 13. De to Skuespil: „Tantes Planer“, hvis endelige Titel blev „Onkel Jokums Idé“ (fuldført 1852), og „Et Offer“ (afsluttet 1853). Det første blev aldrig opført, det sidste 1° ^{7/1} 1854. — L. 34. NkS. 3066, 4°.

S. 95, L. 1. Efter Koncept NkS. 1706 fol. — L. 3. vor Samtale : ^{12/3} 1853. Under denne Dato i HD.: „Formiddag Fru Heiberg hos os. Især glad over Tantes Planer, hvis Titel hun dog ønskede anderledes, at det var noget Nyt, shakespearesk og dog saa dansk; at Høedt burde spille Bernhard (eller Rasmus) — om det Vanskelige i at Grethe skulde spille i Dialect, som jeg heller ikke antog for nødv., (eller maaskee Jfr. Andersen kunde). Hun frygtede at Phister

skulde gjøre Rasmus for comisk og derved denne passe for lidt for en saa forstandig Pige som Grethe, — til Høedt havde hun fortalt, at jeg havde indleveret „et saa yndigt Stykke“ — hvorover han for op: Hvad hedder det? I hvor mange Acter? i fem? i tre? (Høedt havde bedt, Dagen forud, Heiberg om at brænde hans Ansøgning om Afsked.) — „Et Offer“ satte hun ogsaa megen Priis paa, men frygtede meget for, at en Hund paa Scenen vilde være farlig og forstyrrende. Heiberg havde endnu ikke faaet Tid til at læse noget af Stykkerne, men hun havde fortalt ham Adskilligt deraf.“ — *L. 14.* Dateringen fremgaar af Indholdet sammenholdt med Brev fra Julie Winther til Fru Heiberg dat. Humlebæk ^{30/7} 1853 (i Fru Heib. Ark.). Fru W. beder deri Fru H., dersom hun ser Fru Collett, sigge denne, at hun forgæves vil søge dem i Humlebæk, da Chr. W. og hun rejser til Møen. — Camilla Collett, som havde to af sine fire Sønner, Alf og Oscar, med under Besøget i Danmark, boede en Tid i Nicolaigade 27, senere i Dronningens Tvergade. Under Opholdet i Klampenborg i Kolerasommeren 1853 boede hun nær ved Heibergs, som havde lejet sig ind paa „Skrænten“ i Taarbæk ^{7/8—9/8}. Herude færdiggjorde hun 1. Del af „Amtmandens Døttre“; hun besøgte ofte Heibergs og havde flere Gange Manuskriptet med for at vise Heiberg det, og Fristelsen var særlig stor, da han ofte selv fulgte hende til Dørs; men Modet svigtede hende. Først i 1854 sendte hun ham det og opnaaede da den ønskede Opmuntring. Se E. Steen: „Diktning og Virkelighet“ (1947), 229 f., 233 f., Aagot Benterud: „Camilla Collett“ (1947), 181 f., B. og A. IV, 61—64, 84 ff. og 100 f., Heib. Hjem, 105, 118, 216. — *L. 27.* At Fru C. ikke har forsøgt at bringe sit Manuskript for Heibergs Øjne via Fru H., vidner om, at Forholdet mellem de to Damer var lidet intimt. E. Steen formener (p. 229 f.), at Camilla C.s Indstilling overfor Fru Heiberg bestandig var underlig dobbelt; hun beundrede hendes Kunst og var ikke enig med dem, som kritiserede hende; Forholdet mellem disse to, som begge var store i egne Tanker, har været præget af en Blanding af gensidig Beundring og Respekt, og Misundelse. Fru H. misundte Fru C. hendes Sønner, og denne Fru H., fordi hun udelt kunde ofre sig for Kunsten. — *L. 32.* Andreas *Munchs* Bog „Sorg og Trøst“ (1852). — *L. 36.* Efter Koncept i 1706 fol.

S. 96, L. 8. I Billet af ^{23/9} (NkS. 1706 fol.) ønskede Fru Heiberg at se Hertz hos sig Søndag d. ^{25/9} Kl. 2—4, „en Glæde der altfor sjælden bliver mig til Deel.“ I HD. under ^{25/9} 1853: „Formiddag hos Fru Heiberg. Havde i Sommer lidt af Feber, var heller ikke vel nu, nød kun kolde Ting. — Heiberg satte meget Priis paa „Et Offer“, dets Characterer, overraskende Slutning etc., og fandt Onkel Jokums Idee mindre dramatisk og dets Opløsning uden ret Interesse. — Hunden havde han mindre imod end hun. Hun var meget rar, men noget lidende. „Et Offer“ skulde først frem, og det andet kunde vel ogsaa komme i denne Saison, mente hun.“ — I Brev til Heiberg [28.] Sept. 1853 (tr. B. og A. IV, 29) skrev Hertz: „Jeg vil haabe, at De ikke for Alvor har undret Dem over, at jeg i Foraaret sendte mine to Stykker til Deres Kone. Jeg har hidtil gjort det omtrent hver Gang jeg forud ønskede at vide, om hun vilde paatage sig at udføre en Rolle deri, og naar jeg antog, at Stykket uden dette ikke kunde opføres. Sidst skeete det ved Tonietta. Men forresten anførte jeg udtrykkelig i mit Brev til hende af 26de April, at jeg betragtede Tilsendelsen til hende som en Indsendelse til Dem.“ Om Heibergs Betænelighed ved at antage „Et Offer“ og hans Forkastelse af „Onkel Jokums Idee“ se J. L. Heiberg III, 119 samt B. og A. IV, 36—42, 77—83. — *L. 10.* Fru Hertz' *Moder*: Sara f. Nathanson (1805—53). — *L. 14.* Brev fra Hertz til Fru Heiberg ^{8/12} 1853, en Notits i HD. ^{23/12} s. A., Brev fra ham ^{11/1} og ^{8/2} 1854 og fra Fru Heiberg ^{12/2} 1854, som ikke er tr. her, handler om Instruksen af Barnet, der spillede Manon i „Et Offer“. (De tre førsteførte findes som Koncepter i NkS. 1706, III fol., det sidste i Orig. i Fru Heib. Ark.). — *L. 15.* *Athalia Schwartz'* Drama „Ruth“ opførtes ^{24/11} 1853 med Fru Heiberg i Titelrollen. Digtet modtog hun fra Forfatterinden med et Eksemplar af Bogen efter den første Opførelse. 1. Strofe er trykt i Et Liv II, 298; hele Digtet med ubetydelige Ændringer under Titlen: „Til Fru Heiberg (med et Exemplar af „Ruth“)“ tr. i „Frie Phantasier“ af Forfatteren til „Livsbilleder“ (1857), 85. — *L. 34.* Paa MS. staar fejlagtigt: 1853. — *L. 38. iaftes*: Hertz' „Et Offer“ opførtes 5. Gang ^{20/1} 1854; Fru Heiberg spillede Hermione under meget Bifald. Sml. Overskou VI, 181 f., Et Liv II, 298 f. m. Noter og IV, 198.

S. 97, L. 5. NkS. 3451, 4°. — Biskop Jakob Peter Mynster var død ³⁰/₁ 1854. Søndagen før hans Begravelse holdt Martensen Mindeprædiken i Slotskirken. Om Mynsters Betydning for Fru Heiberg se Et Liv I, 277 f. og „Omkring Johanne Luise Heiberg“ af Just Rahbek (1948), 82 ff., 122—132. — **L. 13.** *atter uleiliger* : Allerede ²⁵/₁₁ 1853 havde Dorph i et Brev til Fru Heiberg (i hendes Ark.) indstændigt bedt hende beholde Nancy's Rolle, idet han i Spøg bad det være et Lod i Vægtskaalen til Fordel derfor, at Fru Heiberg havde haft nogen Glæde af hans Oversættelse af Sofokles¹⁾. — Om Fru H.s tidligere Optræden som Nancy se Nr. 63 m. Noter. Ved „Fejltagelserne“s Genoptagelse ¹⁹/₁₁ 1855 havde Jfr. Louise Larcher Rollen. Sml. Et Liv IV, 185. — **L. 23.** γῶθι σεαυτόν (Kend dig selv!): Indskrift paa Apollontemplet i Delfi, som tillægges flere. — **L. 29 f.** „Medbeilerne“ af Sheridan, i L. Fogs Overs. opf. 1° ⁴/₂ 1852 med Jfr. Larcher som Lydia Languish (den romanesk-forskruede Pige). — **L. 34. I.** „*Slægtningene*“, Vaudeville af Henriette Nielsen, spillede Fru Heiberg Helen; Stykket opførtes ¹/₅, ikke ²/₅ 1854. — **L. 36.** B. og A. indeholder ingen Korr. mellem Heiberg og Dorph om denne Sag.

S. 98, L. 1. NkS. 3103, 4°, med Paaskriften: Af O. Borchsenius' Samling 1924. Tr. „Ude og Hjemme“ ¹⁹/₁₁ 1882 for i Tilslutning til Fr. Langes Artikel om Fru Heiberg i samme Nummer at have Fru Heibergs Autograf. Sml. Brev fra Borchsenius til Fru Heib. ¹¹/₁₁ 1882 i hendes Ark. — **L. 2.** C. N. Rosenkilde spillede ²⁵/₉ 1854 Trop i „Recensenten og Dyret“ ved den 126. Opførelse. ¹⁶/₁ 1856 valgte han at spille den ved Forestillingen i Anledning af hans 70 Aars Dag. Sml. Julie Sødring, 146. — **L. 6.** Efter Konzept NkS. 1706 III, fol. Brevet er tr. i „Breve fra og til Henrik Hertz“, udg. af Poul Hertz (1895), 176 f., muligvis efter den ikke foreliggende originale Udfærdigelse. — Under Fru Heibergs Ophold i Marienbad i Sommeren 1854 havde Heiberg og hun i Breve drøftet Forholdet til Hertz. ²⁶/₇ skrev Heiberg, at „Hertz boer i Aar hos Bageren ved Sølyst; jeg kjørte ham forbi paa Veien, han saae medtaget og melancholsk ud.“ ²/₈ omtalte han, at han havde faaet et nyt Stykke i 4 Akter fra Hertz, betitlet „Den Yngste“; med Stykket „fulgte et Brev hvori han paa en noget upassende Maade yttrede sig angaaende Forkastelsen af „Onkel Jokums Idee.“ Jeg svarede ham strax ganske alvorligt derpaa, men dog i alt Venskab.“ ⁸/₈ skrev Fru Heiberg: „Det gjør mig ondt, at Du og Hertz vexle spydige Breve med hinanden. Han er dog en gammel Ven, som Du maa holde lidt tilgode. Naar Du var rigtig elskværdig, gik Du aabent til ham, og Dit Besøg vilde gjøre Alt godt igjen. Af hans første Bog lyste en saa stor Kjærlighed til Dig. Det maa Du ikke glemme.“ Se Heib. Hjem, 203, 214, 221 f., 227, B. og A. IV 77—104 (Korrespondancen mellem Hertz og Heiberg), Et Liv II, 309 f. — **L. 30.** UB. Oslo, Brevsaml. H. — **L. 32.** *Deres Gave* : 1. Del af „Amtmandens Døtre“, som udkom anonymt i December 1854; det flg. Bind i 1855. Sml. Nr. 169 m. Noter. — I R. Neeindam: „Johanne Luise Heiberg“ (1937), 73, citeres dette Brev til Belysning af Fru Heibergs Følelsesliv.

S. 99, L. 24 f. Fru Heiberg, der som ung Pige havde været paa Gæstespil i Norge, kom der først igen i Sommeren 1866; senere mange Gange. — **L. 30.** Tr. Et Liv I. Udg. III 312. I Kommentaren dertil skriver A. D. Jørgensen, at trods den skarpe Modsætning mellem C. Hall som Kultusminister og J. L. Heiberg som Teaterdirektør (se Et Liv II, 340—53 og J. L. Heiberg III, 110) fastholdt Hall, at Forholdet fra hans Side var uforandret venskabeligt. Og bestandig afvæbnedes Fru Heiberg af Halls godmodige Elskværdighed. Det her trykte Brev viser hans Form over for hende. — Der findes i Fru Heib. Ark. endnu et Brev fra Hall (skrevet i Forening med Andræ) fra Paris ¹⁵/₇ 1854, inden Teaterstriden rigtig var begyndt. Begge ønsker meget at mødes med Fru Heiberg i Schweiz. Brevet slutter med de venligste Hilsener fra Andræ og „Deres (trods al politisk Divergens) hjerteligt og trofast hengivne C. Hall.“ — **L. 32—40.** Fru Heibergs Vaudeville „Abekatten“ opførtes anonymt 1° ¹²/₅ 1849, for 39. Gang ⁹/₁₁ 1855 med Fru Heiberg som Margrethe. Handlingen foregaar i Iversens Hus i Pilealléen. Ang. Halls Citater sml. Frøkenens Replik i 1. Sc. og Oles i 18. Sc.

S. 100, L. 1. Gengivet efter „Breve fra og til Christian Winther“, udg. af F. L. Liebenberg (1880), 96 f. Der foreligger ingen Originalbreve fra Fru Heiberg til Chr. W. — **L. 5.** *dette*

¹⁾ Sophokles I—II, overs. af N. V. Dorph (1852).

Digt : „Hjortens Flugt“, som var udkommet i November 1855. — *L.* 23—32. I Andræs Ark. i R. A. Paa Brevet staar d. 26 Januar, men det maa være Fejlskrift for d. 27. I hans Arkiv er bevaret 22 Breve fra Fru Heiberg, næsten alle ganske korte Billeter, og i Poul Andræs Gengivelse i Biografien: „C. G. Andræ“ I—IV (1897—1912) enkelte andre. Fra Andræ foreligger kun 11 Breve, deraf 3 i Koncept. En Del maa da være gaaet tabt (sml. Fl. Dahl i „Hist. Medd. om Kbhvn.“ 3. R. I (1935), 320. — Andræ havde længe hørt til den Heibergske Kreds. Se S. 36 L. 4 m. Note. Om hans livsvarige Venskab med Fru Heiberg se ovennævnte Skrifter samt Et Liv I—IV. — Fru Heibergs Ønske om at se ham staar øjensynlig i Forbindelse med Heibergs paa-tænkte Ansøgning om Afsked som Teaterdirektør. Andræ besøgte allerede ²⁸/₁ Heibergs; ved denne Lejlighed gav Fru Heiberg Udtryk for sin Bitterhed mod Hall, og det var øjensynlig herefter (ikke „henimod Julen“ 1855, som der staar i Et Liv II, 349), at Heiberg ³¹/₁ 1856 drøftede sine Afskedsplaner med denne. Se P. Andræ: „Geheimeraadinde Andræs politiske Dag-bøger“ I (1914), 144 f. — *L.* 24—27. „Naar just —“ : Citat fra Töpfers af Heiberg overs. Lyst-spil „Ser jer i Spejl“, 10. Sc. — *L.* 33. Efter Koncept i Fru Heib. Ark. — *L.* 35. Hertz' romantiske Skuespil „Estrella“, skrevet 1855, opførtes 1° ¹⁸/₄ 1856 med Fru Heiberg i Titelrollen. Det gik kun 7 Gange. Se Overskou VI, 315, M. Brøndsted: Henrik Hertz'es Teater (1946), 152, J. L. Heiberg III, 120, B. og A. IV, 201 ff.

S. 101, L. 11 f. If. HD. døde den ene af de to Piger, Johanne, ²⁷/₇ 1856. Om Hertz' øvrige Børn se Note til S. 170, L. 38. — *L.* 37. Tr. Et Liv I. Udg. III, 314. Treschow hørte til Familien Heibergs Venner, antagelig fra 1840erne, maaske formidlet ved Halls; Fru Halls Søster var gift med Treschows Søn (se S. 69, L. 43 og S. 75 L. 18 f. m. Noter). Sml. Oversigten over hans Forhold til Fru Heiberg i K. Winding: „Treschow“ (1951), 236 f. — *L.* 39. ¹⁹/₅ 1856 havde Min. meddelt Heiberg, at Kongen under ¹¹/₅ havde afskediget ham som Direktør fra Teatersaisonens Udgang og samtidigt konstitueret N. V. Dorph som Direktør med H. Christensen som Kommitteret. Heibergs Konstitution som Censor forelaa først ²³/₇ s. A. (J. L. Heiberg, III, 112 og B. og A. IV, 220). At Heibergs fulde af Mistillid til Hall har raadført sig med deres og Halls fælles Ven Treschow i denne Sag, ses ogsaa af dennes Brev til Heiberg ²⁷/₇ 1856 (i B. og A. IV, 228).

S. 102, L. 7. Udateret, men formentlig skrevet kort før Nr. 185. Delvis tr. Et Liv III, 19 f. — *L.* 8—10. Fru Heiberg havde faaet Permission i Sæsonen 1856—57 ved et mundtligt Løfte fra Ministeren inden Dorphs Beskikkelse (if. Christensen 230 f.). Dorph paastod i sin Redegørelse „Om mine Theaterforhold“ (Fædrel. ¹²/₄ 1858), at han som Direktør ikke var blevet underrettet herom, hvorved der foraarsagedes ham, under hans stadige Forventning af Fru Heibergs Assistance, Tidsspilde ved Arrangement af Stykker, som ikke kunde gives uden hende. Fru Heiberg har vel selv været i Tvivl om, naar hun vilde genoptræde. Sml. Noter til S. 104, L. 14, S. 107, L. 38. — *L.* 12 f. „Den skinsyge Kone“ af G. Colman blev i Dorphs Overs. senest opført ²¹/₉ 1839. Fru Heiberg spillede aldrig deri. — Lessings Tragedie „*Emilia Galotti*“, sidst opført ¹²/₁ 1837, blev heller ikke genoptaget, og Fru Heiberg kom aldrig til at udføre Orsinas Rolle. — *L.* 33—38. Det har ikke kunnet oplyses, hvor Heibergs Ytring findes.

S. 103, L. 20. Forfatteren, Adjunkt cand. theol. John *Aschlund* (1826—72). — *L.* 21. *medfølgende Digte* : Formentlig 2. Samling af A.s religiøse Digte (1856); 1. Samling var udkommet i 1852. — *L.* 44. Sml. Fru Heibergs Afhandling: „Er Skuespilkunsten en moralsk berettiget Kunst?“ i Et Liv III, 152—82. Allerede tidligere havde hun haft Planer om saadanne Betragtninger. Se Et Liv IV, 15 og den 1857/58 nedskrevne Variant ssteds S. 107: „Dog disse —“.

S. 104, L. 14. TM. (Montre Nr. 13). — Siden Vinteren (se Nr. 181 og 182) ses Hertz kun enkelte Gange at have drøftet Teater med Fru Heiberg. ¹⁴/₆ 1856 havde han sendt Heiberg sit nye Stykke „Besøget i Kjøbenhavn“ (se B. og A. IV, 221), og ²⁴/₇ noterer han i Dagbøgerne, at Hr. og Fru Heiberg kom paa Besøg om Eftermiddagen. „Heiberg bragte mig „Isl.“ 2: „Et Besøg i Kjøbenhavn“, der havde moret ham og Kone meget. Isl. fandt han god, af de Andre ventede man maaskee mere Effectscener, efter Begyndelsen at dømme. Begge meget venskabelige. (Hun vilde ikke forlade Theatret; han fuldstændig Medcensor). Hun mente, at „Isl.“ godt spillet kunde mere som Sparekassen.“ — Efter Familien Heibergs Udenlands-

rejse ²⁸/₇—¹⁸/₁₀ 1856 var Hertz if. HD. under ²⁴/₁₀ Eftermiddag 6¹/₂—8 hos Fru Heiberg. Hun bemærkede, „at Dorph var en skikkelig Mand, der kun var skudt frem for at have et Navn, og vel snart gik af, at Christensen, der var plebeisk, en Øltapper, var Direktør og et Creatur af Hall der egentlig styrede Theatret, at Thiele havde bombarderet Heiberg med sine Stykker og nu vel benyttet hans Fraværelse til at faae et antaget, at hun helst ikke traadte op igjen. — Hun var meget venskabelig og saae vel ud.“ — *L. 15. Indlagte* : Skuespillet „Regina von Emmeritz“ var af Forf. Zacharias Topelius ²²/₄ 1855 sendt gennem Heiberg „åt den skådespellerska, som djupast, sannast, skónast i hela norden förstätt att på scenen återgifva qvinnohjertat“ (B. og A. IV, 156 f.). Hertz havde oversat det under Titlen „Gustav Adolf i Franken“ (se B. og A. V, 278), og det var denne Oversættelse, han sendte Fru Heiberg. Af Notits i HD. ²⁷/₁₀ fremgaar, at Fru Heiberg lod til at være betænkelig ved at spille Regina. — Stykket blev ikke opført paa DkT. — *L. 22. Heibergs Brev* til Hertz foreligger ikke. — *det andet Arbeid* : „Besøget i Kjøbenhavn“. Sml. B. og A. IV, 237. Skønt antaget ca. ¹/₁₂ 1856 blev det først opført ¹⁴/₁₀ 1860. — *L. 32 f. Sml. „Geheimeraadinde Andræs Politiske Dagbøger“* II (1916), 137 f., hvor Fru Heibergs Indbydelse omtales. Andræ var meget besværet af sine Pligter som Konseilspræsident (¹⁸/₁₀ 1856—¹³/₅ 1857).

S. 105, L. 5. Fru Heiberg har vel inviteret Andræ mundtligt gennem Sønnen Poul (f. 1843), som hun har forvekslet med Victor (f. 1844). — *L. 6. Udateret*; sml. Et Liv III, 20 og IV, 232, hvor enkelte Linier af Brevet er tr.; Fru Heiberg angiver at have modtaget det midt i Sæsonen. — *L. 10. I Brev til Dorph* af ³⁰/₁₁ 1856 havde Heiberg anbefalet Antagelse af Davidsens Overs. af „Een Tjener og to Herrer“ (se B. og A. IV, 237). I Listen over de Rollehavende, dat. ³/₁ 1857, findes Høedts Navn ikke (se DkT.s Protokol over Rolleuddeling i RA.). — *L. 39. Det Depositum*, der her er Tale om, er vel et af Dorph ønsket, fortroligt Tilsagn om, at Fru Heiberg vil genoptræde inden længe. Sml. Et Liv III, 20 f. — *L. 43. I Dagbl.* ¹/₁₂ 1856 under „I Forrige Uge“ havde man udtalt det Haab, at Fru Heiberg snart vilde vende tilbage; i „Flyveposten“ ⁹/₁₂ havde en Fuldmægtig Petersen i et Indlæg dat. ⁴/₁₂ skrevet, at „Fru Heiberg vil, det haaber jeg, optræde snart“.

S. 106, L. 3. Der er vel Tale om Høedts „Lyriske Digte“ (1856). — *L. 5. Det ses ikke, hvilken Piece det drejer sig om.* — *L. 10. Orig. i Fru Heib. Ark., Koncept i NkS. 2336 V, 4°.* — *L. 13. Molbech* havde været Gæst hos Heibergs ¹⁵/₁ (se J. L. Heibergs Invitation ¹³/₁ i B. og A. IV, 245). — *L. 36. Molbechs Invitation* ligger ikke ved Brevet.

S. 107, L. 1. Jfr. *Thora* Olivia Sigersted havde i mange Aar været Tjenestepige hos Molbechs. Hun var if. Folketællingslisten ca. 40 Aar. — *L. 3. Molbech* døde ²³/₆ s. A. og blev begravet i Sorø. Sml. Heibergs Brev til Fru Molbech ²⁶/₆ (B. og A. IV, 251). — *L. 4. Tr. Et Liv 1. Udg. IV, 385.* — *L. 22. I BH.* — *L. 24. Jerichau* udførte 1848/49 en Kristus-Statue til Prinsesse Mariana af Nederlandene. Original-Modellen findes i Aarhus Museum, Gipsafstøbning i Glyptoteket; formindsket Marmoreksemplar i Herlufsholm Kirke. — *L. 26. denne stille hellige Uge* : Paaskeugen var i 1857 ⁸/₄—¹²/₄. — *28 f. Sml. S. 54 f. samt Fru Heibergs Repertoire.* — *L. 35. Efter Koncept i Fru Heib. Ark.* — *L. 38. Under* ³⁰/₃ 1857 noteredes i HD. „at Fru Heiberg i denne Saison havde meldt sig (idag) til at spille i Ninon, strax efter den stille Uge“. — Fru Heibergs Genoptræden fandt Sted ¹⁸/₄; „hun blev fremkaldt og kom“, skriver Overskou (VI, 334). ²⁸/₄ besøgte Hertz if. HD. Fru Heiberg, som sagde, at „hun hele Vinteren og i Sommer havde studeret og forberedt sig til at spille Ninon, havde denne Gang forandret noget d. trag. Sc., ikke spillet den „grædende“ men „indadvendt“, strengere og var selv meget tilfreds dermed. Wiehe blev ved Høedts Exempel forført fra sin smukke Lyrik, var ikke mere saa omgængelig“.

S. 108, L. 11. Tr. Et Liv 1. Udg., IV 363 f. Grosserer Johannes Theodor *Suhr* (1792—1858), Ægteparret Heibergs Ven, som de siden 1844 gentagne Gange om Sommeren havde boet hos paa hans Landsted „Sølyst“. Se Et Liv, især I, 47—69. — Der foreligger ingen Breve fra Heibergs til ham, men ved Siden af de her trykte til Fru Heiberg enkelte til hendes Mand (se B. og A. III, 162 f.). Disse ligesom Fru Heibergs Omtale af Suhr i Brev til Ægtefællen ²⁵/₇ 1854 (Heib. Hjem, 199) stadfæster det Billede, Fru Heiberg har givet af hans noble, noget

stive og af Forretningslivet prægede Personlighed. — *L. 12—15.* Om Fru Heibergs Afskedsbegæring ¹⁶/₁₀ 1857 og den derom førte Korrespondance, se Et Liv III, 25—58 samt Krieger II, 20 (Brev af ¹⁰/₈ 1865). — *L. 27 ff.* Ved Testamente af ²⁰/₄ 1856 var der tillagt Fru Heiberg 400 Rdl. aarligt af den Suhrske Stiftelse; ved Tillægsbestemmelse af ⁷/₂ 1857 var dette udvidet til ogsaa at gælde for Heibergs Levetid, ligesom der yderligere tillagdes Fru Heiberg 200 Rdl. aarlig for det Tilfælde, at hun bestemte sig til at forlade Teatret. Se Et Liv I. Udg. IV, 364. — *L. 36.* Tr. Et Liv III, 45 og Julie Sødring, 165. Datoen er paa MS. tilføjet med Fru Heibergs Haand. Om Fru Sødrings Forhold til H.s under Teaterstriden se nærmere sidstnævnte Skrift S. 142—51. — Efterretningen om, at Fru Heiberg havde indgivet sin Afskedsbegæring, ramte Fru Sødring som et Slag. „Jeg følte mig i den Grad knyttet til Fru Heiberg, at jeg slet ikke kunde tænke mig at blive ved Teatret, naar hun var borte. Dybt bedrøvet tog jeg efter Forestillingen hjem, og endnu samme Aften skrev jeg et Brev til hende, hvormed jeg næste Dag gik ud paa Søkvæsthuset. Af hendes egen Mund erfarede jeg her Rygtets Sandhed.“ (Se Julie Sødring, 165).

S. 109, L. 7. NkS. 1705 fol. Tr. Julie Sødring, 165 f. — *L. 40. ad denne Kant :* Den Collinske Ejendom var i Amaliegade Matr.nr. 155.

S. 110, L. 1. Etatsraad Suhr var rejst til Syden af Helbredshensyn. Især opholdt han sig længe i Algier. — *L. 5—10.* Ogsaa i et Brev til Heiberg af ¹²/₁₂ s. A. havde Suhr omtalt Finanskrisen og udtrykt Tillid til Brodersønnen Ole Berendt Suhr (1813—75), som i 1856 havde overtaget Firmaet J. P. Suhr & Søn. Se C. Nyrop: „Det Suhrske Hus i Kjøbenhavn“ (1900), 147. — *L. 17.* Om Indenrigsminister A. F. Kriegers Bistand ved Ordningen af Fru Heibergs Pension se Et Liv III, 50 f. — *L. 23.* Høedt var ²⁹/₁₀ 1857 ved sin Indtræden paa Scenen som Snedkersvenden Bernard i „Michel Perrin“ blevet udpebet af nogle yngre Mennesker i en af Logerne i Hofteatret, hvor der under Teatrets Ombygning spillede indtil ⁵/₁₂. Om Repertoiret og det ringe Besøg i denne Periode se Overskou VI, 432. — *L. 24 f.* I *Fædrelandet* ¹³/₁₂ 1857 kritiseres Kommittet H: Christensen og Skuespiller N. P. Nielsen for Udeladelse af 13 Strofer af H. C. Andersens Prolog ⁵/₁₂ ved Teatrets Aabning efter Ombygningen. — *L. 26—30.* I „*Folkets Nisse*“ ²⁸/₁₁ 1857 en kort Opsats om, at „En Kone, som springer ud af Vinduet“, oversat af Høedt, ventes opført paa DkT. med Fru Heiberg i Hovedrollen. Nedenfor en Tegning, hvor Fru Heiberg ses springende ud af Vinduet med sin Afskedsansøgning i Haanden. — *L. 30.* N. F. S. Grundtvig, som siden 1854 var Enkemand, giftede sig ¹⁸/₄ 1858 3° med Enkefru Asta Reedtz, f. Komtesse Krag-Juel-Vind-Frijs (1826—90). — *L. 37.* NkS. 3066, 4°. — *L. 39.* F. W. Bodemanns Biografi (1856) af den reformerte Præst og Forfatter J. C. Lavater. — *L. 42.* I 1857 var J. H. Jung Stillings Levnedbeskrivelse udk. i Overs. af Chr. Winther.

S. 111, L. 1. Tr. Et Liv I. Udg. IV, 365 f. — *L. 18—24.* Digteren Carsten Hauch og H. Christensen var ved Resol. af ²⁸/₁₂ 1857 blevet ansat som Teatrets to Direktører fra ¹/₁ 1858. Suhr sigter antagelig til en Samtale mellem Fru Heiberg og Hauch umiddelbart efter Udnævnelsen. Denne Samtale kan hun have refereret i Brevet til S. af ³⁰/₁₂. Sml. Fru Heib.s Omtale af Mødet med Hauch i Et Liv III, 56 f. — *L. 34.* *Heibergs ... Mindedigst :* „Adelaide Grevinde af Bombelles, født Brun“, tr. i Adr. ²¹/₁₂ 1857; optrykt i Heibergs Poetiske Skrifter VIII, 394 ff. — *L. 40.* Grevinde Danner havde begyndt at lade Præsten i Frederiksborg (Johannes Galskjøt) bede for sig i Kirken, hvad Kultusminister Hall straks standsede med en Reprimande til Præsten. Under Statsraadet paa Frederiksborg havde Ministrene til deres Forbavelse set, at et Portræt af L. N. Scheele (der var styrtet som Minister for sin antiskandinaviske Politik) var ophængt i Statsrådsværelset. Se „Geheimeraadinde Andræs Politiske Dagbøger“ III (1920), 38—41.

S. 112, L. 30. Sml. Alfabetisk Sæsonregister 1849—56 i Aumont og Collin: „Det danske Nationalteater“ (1896), 90—94 og Tavlen i J. L. Heiberg III, 104 f.

S. 113, L. 2. Peter Rørdam, siden 1856 Sognepræst i Lyngby, g. 1850 m. Jutta, f. Carlsen, Søster til Kammerherre C. paa Gl. Køgegaard. I H. F. Rørdam: „Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling“ III (1895) omtales jævnlig Venskabet med Halls. — *L. 3 f.* Maa-ske sigter Fru Hall til Grundtvig, P. Rørdams Svoger. Om hans Forhold til Heibergs sml. Et Liv II, 129 f., Marie Rørdam: „Tilbageblik paa et langt Liv“ (3. Opl. 1911), 71 f. og Robert

Neiiendam: „Grundtvig og Teatret“ i „Smaaskrifter, tilegnede Professor, Dr. phil. Aage Friis“ (1940). Det meget omtalte Møde hos Halls mellem Fru Heiberg og Grundtvig maa have fundet Sted 1847 el. 48, da Heiberg hævndede sig ved at invitere Hall sammen med den af ham ikke yndede Welhaven, som da var i København. — Medens Fru Heiberg ikke fra Grundtvig modtog nogen Opmuntring, blev hun omkring samme Tid hyldet som Kunstnerinde af Søren Kierkegaard. Se Et Liv II, 134—137. — *L. 6.* Digteren Carsten Hauch, g. 1829 m. Rinna f. Juul. — *L. 7.* Om Heibergs efterkom Indbydelsen, er ikke oplyst. Hertz noterer i sin Dagbog, at han $\frac{3}{5}$ 1858 besøgte Heiberg og hans Frue, der Intet vidste om Skuespillernes Vægning at spille Isl. Hun sagde „at hun havde spurgt Hall, hvorfor Stykket ikke gik, da det jo var godt; at han ogsaa fandt noget godt deri, men „at han sagde Et til Een, et Andet til Andre“. — Man havde behandlet hende stygt, lovet hende Noget, man slet ikke vilde holde. Det var slemt, at de, der kunde tage til Orde mod Bladenes Angreb, Alle havde tiet. Jeg anførte min Opposition. Men hun meente, at „100 Aar“ havde just skadet. „Der seer De, hvad det fører til, naar Skuespillerne skulle regjere!“ Jeg meente, det var stor Forskjel, naar de regjerede efter Lov eller som nu, blot for at chikanere og uden Ansvar. Hun meente ellers, at Christensen spillede under Dække med de oprørske Skuespillere.“ — *L. 8.* Sml. Fru Halls Brev til Fru Heiberg $\frac{6}{5}$ 1858 og Referatet af hendes Svar, tr. Et Liv III, 51 f. — *L. 22.* Delvis tr. Et Liv I. Udg. IV, 366 f. — *L. 26 f.* Fru Heiberg havde vel ventet, at Ministeriets Skrivelse til hende havde indeholdt en Tak for hendes Livsgerning ved Teatret.

S. 114, L. 1. Fru Heibergs Farvel til Publikum, dat. $\frac{12}{5}$ 1858, stod i Bladene $\frac{15}{5}$. Det er tr. Et Liv III, 55 f. — *L. 3.* I Forbindelse med Fru Heibergs Afsked kan bemærkes, at Peder Hjort fandt, at der burde svares paa hendes Afskedshilsen af 12. Marts; netop som han vilde tilskrive Overskou herom, kom Meddelelsen om dennes Afsked $\frac{10}{4}$, og han henvendte sig da i Brev af $\frac{7}{5}$ til Hertz derom (NkS. 1706, Fol.), formenende, at „Ingen af Digterne skyldte Fru Heiberg saa meget som De“. Hertz' Svar af $\frac{12}{5}$ s. A. er tr. i „Breve til P. Hjort“ II (1869), 397. Han mente, at skulde noget gøres, maatte det udgaa fra Publikum, ikke fra En, der var saa meget Part i Sagen og saa meget interesseret i, at Fru Heiberg om muligt forandrede sin Beslutning. — Om Hjorts Forhold til Heibergs henvises til J. L. Heiberg samt B. og A. (Registrene). I Nyere Breve D. VIII i KB. et kort, ærbødigt Brev fra Hjort til Fru Heiberg paa Bonderup af $\frac{25}{6}$ 1859. — *L. 4—8.* Det tyske Forbund havde $\frac{11}{2}$ 1858 erklæret Fællesforfatningen for ugyldig for de tyske Hertugdømmers Vedkommende. Om den politiske Situation som Følge deraf se N. Neergaard: „Under Junigrundloven“ II (1916), 170 f. — *L. 11.* Halls Fødselsdag var $\frac{25}{2}$. — *L. 14 f.* En Takkegudstjeneste i Anledning af Kongens Helbredelse (efter karrhalsk Feber, som havde antaget en livsfarlig Karakter) fandt Sted $\frac{21}{5}$ 1858. Om Martensens Forestillinger til Hall i den Anledning se „Geheimeraadinde Andræs Politiske Dagbøger“ ved P. Andræ III (1920), 52 f. — *L. 21 f.* Under Førsteopførelsen af „William Shakespeare“ $\frac{7}{5}$ 1858 kom det til et Sammenstød mellem Mantzius og (ikke Rosenkilde, men) Bournonville, som omtaltes i Bladene og endte med Teaterdirektørernes Misbilligelse af den førstes Optræden. Se Redegørelsen i Fædrebl. $\frac{25}{6}$ 1858. — *L. 27.* *Avertissementstidende skriver* : Se Artiklen „Det kongelige Theater“ $\frac{8}{5}$ 1858. — *L. 32.* Tr. Et Liv, 1. Udg. IV, 367 f. Oberst A. F. Tscherning stod Suhr nær. Han havde saaledes i Sommeren 1857 ledsaget ham til forskellige Badesteder i Udlandet. Om Familien Heibergs Venskab med Tscherning se Note til S. 28, L. 40. Han var siden 1845 gift med Eleonore Lützow, som allerede tidligere havde kendt Fru Heiberg. Af et Brev fra hende $\frac{14}{5}$ 1840 (i Fru Heib. Ark.) ses, at de drøftede Blomstermaleri sammen.

S. 115, L. 15. $\frac{27}{5}$ blev Søbefæstningsloven vedtaget i Rigsraadet med stor Majoritet. Sagen var gjort til Kabinetsspørgsmaal af Ministeriet. Se Rigsraadstid. Sp. 2013—2144, ssteds om Treschows Støtte til Regeringen. — *L. 23.* Suhrs nedbrudte Helbred var kun forbigaaende blevet bedret. Han kom hjem i Maj og afgik ved Døden 10. November. — *L. 24.* Efter Orig. i De Heibergske Samlinger i Amla (Amble), Norge; det eneste foreliggende Brev fra Fru Heiberg til Julie Winther. — *L. 30.* Arkitekt Ferdinand *Meldahl* (1827—1908) havde lært Heibergs at kende, da han i Slutningen af 1858 havde paataget sig at indrette Herregaarden Bonderup som

Sommerbolig for dem. Sml. Et Liv III, 77 f. samt B. og A. IV, 305 f. Især arbejdede Meldahl sammen med Fru Heiberg, med hvem han vekslede forskellige Breve derom, og han blev indbudt til deres Hjem: „Med udsøgt Høflighed og Finhed udførte Professor Meldahl vore Ønsker til Gaardens Istandsættelse, og Alt med en Smag, som ingen Attest behøver.“ — O. B. Suhr, som var Arving efter J. Th. Suhr, udstyrede Lejligheden paa Bonderup med Møblerne fra de Værelser, Heibergs plejede at bebo paa Sølyst. Disse Interiører henstaar endnu uforandrede. Sml. Meldahl, II, 229 ff.

S. 116, L. 17. F. Meldahls Papirer i RA. — L. 25. NkS. 3066, 4°. — L. 32. 1 K. v. Raumer: „Geschichte der Pädagogik“, III., 2. (1852), S. 209, tilraades det, at Døtrene oplæres af Mødrene og ikke sendes til Pigeinstituter, samme Tanke, som Fru Heiberg havde givet Udtryk for i Artiklen „Om Huusvæsenet og Pigebørns Opdragelse“, tr. under Mærket „Spectatrix“ i „Ugentlige Blade“ Nr. 16—17 (Januar) 1859. Sml. Just Rahbek: „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948), 78. — L. 35. Efter Orig. i Montre i Bakkehusets Mindestuer. Brevet er udateret, men det omtrentlige Tidspunkt fremgaar af Indholdet. Paa tilhørende Konvolut læses: „Til Frue Ida Suhr, Sølyst“. Brevet er tr. L. Bobé: „Sølyst“ (1938), 22 f. Boet efter J. Th. Suhr tilskødede ²⁷/₄ 1859 Sølyst for 20,000 Rdl. til O. B. Suhr (se Nyrop „Det Suhrske Hus“ (1900), 160), og hans Familie flyttede antagelig ind samme Foraar. Om det fortsatte Venskab med de nye Ejere af Sølyst vidner flere Breve fra Fru Heiberg til dem (i Privateje) og fra dem til hende. ⁵/₈ 1862 besøgte hun første Gang siden J. Th. Suhrs Død Sølyst, nu ledsaget af sine Plejedøtre. Se Krieger I, 108 (Brev ⁵/₈ 1862).

S. 117, L. 22 f. „Enighed og —“. Formentlig en gammel Talemaade. — L. 31. Ligesom de to følgende Breve tr. Et Liv I. Udg. IV, 372 f. Om Kirke- og Undervisningsminister Monrads Indsats for at faa Fru Heiberg til at vende tilbage til Scenen se Et Liv III, 85—91. H. Christensen insinuerede i sin Bog „Theatret 1852—59“, S. 310, at Heiberg skulde have „hilst paa den nye Minister“ for ved denne Lejlighed at antyde, at hans Hustru „vel kunde være tilbøielig til under forandrede Administrationsforhold atter at optræde“. De her trykte Breve fra Monrad taler imod Rigtigheden af denne Paastand, for hvilken Christensen ikke giver nogen Hjemmel. Den er i sig selv ganske usandsynlig. — L. 33. *nu synge atter* — : Monrad hentyder hermed muligvis til sin Optagethed af administrative Spørgsmaal vedrørende Sorø Akademi, der sorterede under ham som Kultusminister.

S. 118, L. 11. Geheimeraad F. v. Tillisch udnævntes ¹⁷/₆ 1859 til Teaterchef, og ²/₇ s. A. opfordrede han skriftligt Fru Heiberg til at genindtræde i Teatrets Tjeneste. Se Et Liv III, 90 f. Kontrakten af ²⁹/₇ med Tillisch's Underskrift (i Fru Heib. Ark.) lyder:

§ 1.

Fra næste Saisons Begyndelse forpligter Fru Heiberg sig til igjen at optræde paa det Kongelige Theater, og i den Henseende at underkaste sig de for Theatertjenesten gjældende Regler.

§ 2.

Fra den nævnte Tid udbetales Fru Heiberg af Theatrets Kasse et aarligt Honorar af 800 Rd., og bliver hun desuden berettiget til at oppebære Feu saaledes som det i Regulativet er bestemt for 1ste Classe.

§ 3.

Der forbeholdes Fru Heiberg Ret til at opsigde denne Contract med 14 Dages Varsel, dog kan hun ifølge en saadan Opsigelse ikke fratræde under en allerede begyndt Saison førend ved sammes Udgang, med mindre Theaterchefen dertil giver sit Samtykke.

§ 4.

Denne Contract har ingen Indflydelse paa den Fru Heiberg nu tillagte Pension, hvilken hun derfor vedbliver at hæve uforandret som hidtil, saavel under som efter hendes Engagement.

L. 23 f. Om Fru Heibergs første Optræden Onsdag ⁵/₁₀ 1859 sml. Et Liv III, 94 f. — L. 26. Efter Koncept i Nyere Breve D. i KB. — L. 28. Brevet er skrevet i en af de tristeste Perioder i Overskous Liv. Han var stadig uden Stilling, og trods Heibergs energiske Arbejde for at skaffe

Hjælp, havde O. i September 1859 erklæret sig fallit. Dertil kom Familiesorger. Se Th. Overskou: „Af mit Liv og min Tid“, udg. m. en Efterskrift af Robert Neiiendam, II (1916), 225—28.

S. 119, *L. 1 f.* O. var i 1854 begyndt at udgive sit Hovedværk „Den danske Skueplads, i dens Historie, fra de første Spor af danske Skuespil indtil vor Tid.“ — *L. 6.* Om Frk. Sille Beyers Forbindelse med Heibergs siden ca. 1840 se Nr. 69 m. Noter. — *L. 9. de Rettelser* : Der er Tale om Frk. Beyers Oversættelse af Schillers „Maria Stuart“. Hun havde allerede forlængst bearb. den Rahbekske Overs., og i den Form var Stykket opført paa DkT. i Sæsonen 1836—37. I 1859 havde Teatret bedt hende om en ny Bearbejdelse, og det er øjensynlig i denne, Fru Heiberg har faaet Rettelser godkendt. ^{24/11} 1862 skriver hun til Krieger: „Oversættelsen blev givet Jfr. Beyer i 1859 eller rettere sagt mig, fordi jeg ikke var tilfreds med hendes Oversættelse; det var en Kjærligheds Gjerning af Heiberg mod mig, thi slikt fik man ham ikke saa let til at indlade sig i, thi det var et Arbeide, vanskeligere end de Fleste formode.“ Se Krieger I, 153 (Brev af ^{24/11} 1862) og Nr. 227 m. Noter. — *L. 14. min privat Poet* : Der kan næppe være Tvivl om, at Fru Heiberg her antyder sit Initiativ og antagelig Medhjælp ved den Række Bearbejdelser af klassiske Skuespil ved Sille Beyer, som indledtes med „Viola“ i 1847 og fulgtes af flere Shakespeareske Lystspil samt „Sardanapal“ af Byron, i hvilke Fru Heiberg spillede med Undtagelse af „Kjærlighed paa Vildspor“, som antoges under hendes Fraværelse fra Teatret. Sml. Et Liv II, 148, 173 ff., 215, 239, III, 93 f., IV, 364. — I. C. Normann siger i „Festskrift til Valdemar Vedel“ (1935), 206—30 om „Viola“, at „hvor stor en Andel Fru Heiberg har haft i Bearbejdelsen, inden den som færdig blev indleveret til Teatret, bliver vel aldrig opklaret, men at hun var stærkt interesseret i den, efter at den var indleveret og før den opførtes, skal snart vise sig.“ Herefter paavises forskellige Ændringer som hidrørende fra Fru Heibergs Initiativ. — De bevarede Breve giver ikke nærmere Oplysninger førend her, hvor der er Tale om Schillers „Maria Stuart“. Følgende Breve om „Slavinden af Kjærlighed“ efter Lope de Vega afdækker et indgaaende Samarbejde, visende Frk. Beyers store Afhængighed af Fru Heiberg. — Til Belysning af Fru Heibergs store Interesse for Oversættelser af Klassikere kan noteres, at Fredrik Bajer i sin Ungdom oversatte Molières „Misanthropen“, som Tanten Sille Beyer laante, og Fru Heiberg læste. Se Fr. Bajer: Livserindringer (1909), 88. — *L. 21. Efter Orig. i Fru Heib. Ark. Koncept steds.* Efter Fru Heibergs Genindtrædelse ved Teatret begyndte atter Drøftelserne med Hertz. Efter Modtagelsen af et ikke foreliggende Brev fra hende noteres i HD. under Søndag ^{4/9} 1859: „Eftermiddag Besøg af Fru Heiberg. At Den Yngste skulde frem, Ninon senere, at det var betydet Høedt, han havde kun med Scene Instr. at gjøre, Intet med at bestyre Theatret. Hun var meget vred paa Hauch. — Hun var vel oppe og saae godt ud. Med Heibergs Helbredelse gaaer det langsomt.“ — Af Koncept til Brev fra Hertz ^{9/9} 1859 (i Fru Heib. Ark.) ses, at de ved samme Lejlighed har drøftet Rollesætningen til „Den Yngste“, og Hertz bad Fru Heiberg meddele ham, hvad der omsider blev bestemt. — *L. 22—27.* ^{29/11} 1859 genoptog DkT. efter 4 Aars Hvile Hertz' „Den Yngste“, stadig med Fru Heiberg som Fiorella og Phister om Canneloro. Nye var Kragh som Petrullo og Ad. Rosenkilde som Titone. — *L. 32 ff.* Efter Orig. i Fr. Meldahls Papirer i RA. Tr. Meldahl II, 230. Meldahls Gave er øjensynlig sendt til Fødselsdagen ^{22/11}. Han havde omkring Julen 1854 besøgt det hellige Land og Jerusalem og modtaget de stærkeste Indtryk derfra. Se Meldahl I, 38.

S. 120, *L. 1.* I W. F. Treschows Ark. i RA. — *L. 7.* Frederiksborgs Brand ^{17/12} 1859 føltes som en Landesorg. — *L. 8. denne Dom* : Der var stærk Uvilje mod Kongen og især mod Grevinde Danner, som for Vinteren havde taget Ophold paa Frederiksborg. Man tilskrev Grevinden, at Ministeriet Hall 2. December havde maattet vige Pladsen for Bondevennereregningen Rottwitt. Sml. Et Liv III, 108 f. — *L. 20. vor fælles Veninde* : Geheimeraad Treschows Husbestyrerinde Frk. Steenberg, fra hvem der findes enkelte Breve i Fru Heib. Ark. — *L. 23.* Tr. Meldahl III, 93. — *L. 27.* Meldahl var ^{18/1} 1860 blevet forlovet med Caroline Amalie Ræder (1838—1906), Datter af Kaptajn, sen. Oberst J. Th. R. De blev gift ^{9/6} 1860. Sml. Meldahl III, 92 f. — *L. 35.* Ved Genoptagelsen af „Macbeth“ ^{10/1} 1860 spillede Fru Heiberg Lady Macbeth. Sml. Et Liv III, 95.

S. 121, *L. 1.* Nyere Breve D. 2. Rk. KB. Uden Adressat; men efter Indholdet, sml. m. Nr.

225, maa Brevet være til Fru Hall. — *L. 3.* If. Adr. ²⁸/₂ 1860 skulde samme Aften opføres „Den Vægelsindede“, hvori Fru Heiberg spillede Lucretia. — *L. 6.* If. Fru Meldahl (Meldahl IV, 121) var det Heiberg, og ikke hans Frue, som efter Teaterstriden først samtykkede i at omgaas Halls. — *L. 10.* I 1860 had en Beundrer af Fru Heiberg H. W. Bissen udføre først en Buste, dernæst en Portrætstatue i hel Figur af hende, og allerede i Maj var han i Søkvæsthuset i Gang med Portrættet, der skulde være et Forarbejde til Statuen. Denne paabegyndtes i Juni og stod færdig i Leret sidst i Oktober; Maaneden efter blev den støbt. I 1865—68 udførtes den i Marmor og udstilledes paa Charlottenborg i Foraaret 1868. I 1879 overdrog Fru Heiberg den ved Kriegers Mellekomst til Skulptursamlingen paa Christiansborg, hvor den gik til Grunde ved Branden 1884; en Kopi udført af Vilh. Bissen opstilledes ²²/₁₁ 1892 i Det kgl. Teater. Se Haavard Rostrup: H. W. Bissen I (1945, 384 ff.). Steds tr. Uddrag af Brev fra Bissen til J. Bravo, dat. Kbhvn. ³⁰/₁₀ 1860 (Orig. i NkS. 1857 fol. I), om, at han har modelleret to Staturer. „Die eine davon, die Frau Heiberg, hat mir viele Mühe gemacht, denn wie gross sie auch als Schauspielerin ist und wie ausserordentlich begabt als Mensch, so besitzt sie doch das schöne Äussere ihres merkwürdigen Stammes nicht, sie ist wie Du weisst eine Jüdin.“ Om Forarbejder og Afstøbninger se den kronolog. Fortegnelse over H. W. Bissens Arbejder i samme Værks II. Bd. Fru Heiberg omtaler ikke Bissens Arbejde i Et Liv, men i Opsatsen „Mine Portraiter“ (Heib. Hjem, 415 f.). — *L. 12.* „Maria Stuart“ var i Sille Beyers Oversættelse if. DkT.s Censurprotokol 20/5 60 tilsendt Chefen, og da Arbejdet var bestilt, maatte det anses for antaget. — *L. 29.* „*paa nogle Rettelser nær* —“ : Frk. Beyer fortier over for Løfler Fru Heibergs Medvirken ved Oversættelsen.

S. 122, L. 1. NkS. 3451, 4°. Tr. Josepha Martensen, 134 f. Sml. Martensens Brev ²³/₈ (tr. Et Liv III, 119); Fru Martensens Brev af s. D. er i Fru Heib. Ark. Om Heibergs sidste Sygdom og Død paa Bonderup ²⁵/₈ 1860 og Begravelsen se Et Liv III, 118—126. — *L. 24.* Tr. Et Liv 1. Udg. IV, 383 f. Biskop Martensen var Søndag Aften blevet underrettet om Heibergs Død af Skuespiller Anton Pätges, som antagelig medførte ovenstaaende Brev, og næste Morgen rejste han til Bonderup. Sml. Et Liv III, 122. — Om de mange Breve, Fru Heiberg modtog fra Venner og Veninder, ja selv fra hende Ukendte, se Et Liv III, 128 ff.

S. 123, L. 7. I Overensstemmelse med ældre Skik var Fru Heiberg ikke med ved sin Mands Begravelse. — *L. 13.* Frk. Rosens Kondolenceskrivelse (af ²⁸/₈ 1860) i Fru Heib. Ark.; i NkS. 3103, 4° Fru Heibergs Svar af ¹¹/₈. — *L. 31 f.* „*Taalmodighedens og Trøstens Gud*“: se Pauli Romerbrev XV, 5. — *L. 35.* *Deres Linier* : Fru Heibergs Dødsannonce (i TM.) lød: „Johan Ludvig Heiberg, min Barndoms Ven, min Ungdoms Leder, min elskede Mand, min Støtte, mit Værn har Herren d. 25 August bortkaldt fra Jorden. Dette bekjendtgjøres af hans dybt bedrøvede Hustrue“. Sml. Et Liv IV, 435. — *L. 36.* Biskop Martensens Søn *Julius* (1839—1910), senere Bibliotekar. — *L. 39.* Tr. B. og A. IV, 352 f.

S. 124, L. 5. *nogle faa . . . Aar* : Fra 1833 til ind i 1840erne. — *L. 21.* *en Person* : Svigerinden Henriette Fridrichsen f. Borch (1792—²⁸/₈ 1860) g. 1818 m. Prokurator Friderich F. Hun var i mange Aar Genstand for P.-M.s Sværmeri. — *L. 29.* Højesteretsadvokat Edouard Buntzen (1809—85), Heibergs Næstsøskendebarn. — *L. 41.* *da ogsaa jeg etc.* : Ed. B. ses ikke at have udgivet noget herom paa Tryk.

S. 125, L. 15. Om Forholdet mellem Winthers og Heibergs skriver N. Bøgh i „Chr. Winther“ III (1901), 141 efter, hvad Fru Heiberg havde fortalt ham: „I de ældre Aar saaes Heiberg og Winther saagodtsom ikke, thi da vilde Winther jo ikke gaa ud til Nogen. Ved Heibergs Død lod han ikke høre fra sig, og efterat jeg var bleven Enke, saae jeg ham aldrig i mit Hus.“ Se ogsaa andetsteds i Bøghs Værk (Personregistret), J. L. Heiberg III, 143, 162 og 164 samt B. og A. IV, 308. I Fru Heib. Ark. findes en meget formel Forespørgsel fra Winther til Fru Heiberg ²⁹/₈ 1862 og en begejstret Hyldest fra Fru Winther til Fru Heiberg som Skuespillerinde ¹⁴/₄ 1863. — *L. 16.* Tr. Et Liv 1. Udg. IV, 373 f. Madvig havde i mange Aar tilhørt Heibergs Vennekreds. Om den Betydning, han havde haft for dem, taler Fru Heibergs Svar af ²¹/₈ (Nr. 239) sit tydelige Sprog. — *L. 34.* *første Gang* : Senere korresponderede Madvig og Fru Heiberg

af og til, og han kom jævnlig i hendes Hus. Sammen med Krieger og Martensen forestod han Udgiften af Heibergs Skrifter.

S. 126, L. 8. *det skønne Digt* : Se Et Liv III, 125, hvor Hertz' Digt, afsunget ved Heibergs Jordefærd, er trykt. — *L. 13. for 30 Aar siden* : Sml. Et Liv I, 136 f. — *L. 17. Vort Samliv i Hirschholm!* : Sml. Et Liv I, 154—167. — *L. 20. Deres Novelle* : Hertz' Roman „Johannes Johnsen“ udkom i 1860 i 3 Dele. — *L. 21 f.* Det spændte Forhold, som i nogle Aar havde hersket mellem Heiberg og Hertz, var efter Heibergs Afgang som Teaterdirektør afløst af det gode Forhold som i tidligere Dage. — *L. 29. „Han var —“* : I Nekrologen over Heiberg i Berl. Tid. ^{27/8} (Aften) staar der, at han var „en af de Sidste“. — *L. 38 f. „Hvad et Menneske —“* : Af Ragnhilds Replik i 4. A., 3. Sc. i „Svend Dyrings Hus“. — *L. 43. Hertz' Svar af 7/8 paa Fru Heibergs Brev* er tr. Et Liv III, 130 og i B. og A. IV, 353 f.

S. 127, L. 1. Collin XXII, b. Tr. Edv. Collin „H. C. Andersen og Det Collinske Huus“ (1882), 595 ff. samt Breve Skuesp. II, 7 f. — *L. 4. Deres* : af ^{30/8} 1860, tr. Et Liv III, 129. — *L. 14 f.* I foranomtalt Bog S. 595 skriver Edv. Collin, at efter Jonas Collins Tilbagetræden fortsattes Omgangen med det Heibergske Hus, og det hørte til hans største Glæder; „en stor Andeel heri havde hans faderlige Følelse for Fru Heiberg. At han havde taget sig af hende fra hendes tidlige Ungdom og støttet hende under vanskelige Forhold er det Eneste jeg veed til Oplysning herom.“ — *L. 37. NkS. 3451, 4°.* Tr. Josepha Martensen, 136 ff. — *L. 39. Bispinde Martensen* havde med Datteren Josepha opholdt sig hos Fru Heiberg paa Bonderup i Dagene omk. Heibergs Begravelse ^{3/8}, men havde afkortet Besøget paa Grund af Martensens Sygdom, som dog viste sig at være forbigaaende. Se Et Liv III, 124 f. og Josepha Martensen, 136.

S. 128, L. 6 f. „Naturen er —“ Maaske ikke et Citat, men fri Gengivelse af Betragtninger i Fru Gyllebourgs Fortælling „Een i Alle“ i „Skrifter af Forf. til „En Hverdags Historie““ V (1849), 138 ff. — *L. 19 f. Deres sidste Brev* : Foreligger ikke. — *L. 30.* Den tyske Teolog og Filosof F. E. D. Schleiermachers Breve udgaves i 4 Bd. (1860—63). — *L. 32. Fru Hertz* : Schl.s Veninde Henriette Herz, f. de Lemos (1764—1847), g. m. den tyske Læge og Filosof M. H. Hendes Salon var ved Slutningen af 18. Aarh. Samlingssted for det litterære Berlin. — *L. 36. Madvigs Ark.* i RA. Delvis tr. Et Liv I. Udg. IV, 374 f.

S. 129, L. 14. Sml. Et Liv II, 195 ff.

S. 130, L. 19 f. Svaret paa dette Brev foreligger ikke; Fru Heiberg har antagelig i Forbindelse med Krieger ordnet Papirerne; men Collin bistod ved Udgivelsen af Heibergs Saml. Værker, i hvert Fald ved Korrekturlæsningen (sml. Et Liv III, 135), og han hjalp ved Salget af Heibergs efterladte Effekter. Herom flere Breve i Fru Heib. Ark. Sml. C. S. Petersen i „Bogvennen“ (1930), 6, hvoraf det ses at den Collinske Brev- og Manuskriptsamling af Heibergs MSS. kun fik mindre og lidet værdifulde Stykker. — *L. 35. Efter Orig., i Privateje.* — *L. 42. dette Familie-Stykke* : Et lille fint Empire Blækhuis, hvorpaa der staar med Guldskrift: den 14. Decbr. 1795. Det arvedes af Sønnen Redaktør Andreas Buntzen (1859—1930), i hvis Families Eje det endnu er.

S. 131, L. 10. Tr. Et Liv I. Udg. III, 294 f. — *L. 11 f.* Det, Frk. Fibiger (Clara Raphael, f. 1830, d. 1872) takker for, er formentlig Tilbagesendelsen af hendes Breve til Heiberg samt et Portræt, hun havde sendt ham. — Efter hendes Død i 1872 nægtede Familien at udlevere to bevarede Breve til hende fra Heiberg. Hun har sandsynligvis selv tilintetgjort sine øvrige Breve. Se J. L. Heiberg III, 150 f. — *L. 28. Jens Paludan-Müller* (1813—99), Broder til Digteren Fr. P.-M., var Sognepræst i Thisted og Provst, teologisk Forfatter. — *L. 30. et Brev* : Dette Brev, som maa have været stilet til Hanne Wiehe, foreligger ikke.

S. 132, L. 3 f. *min afdøde Svigerfader* : Stiftsprovst E. C. Tryde (1781—^{23/11} 1860). Sml. Et Liv II, 13 f. — *L. 25. De, som gjøre ret Bod* — : Citatet er ikke fundet. — *L. 39. et egenhændigt Manuscript* : Sml. P. A. Heib. og Th. G. I, ix.

S. 133, L. 6. Et Fødselsdagsbrev fra Collin til Fru Heiberg ^{22/11} 1860 er tr. Et Liv III, 134. Brevet her (Collin XXII, b) er sendt til J. Collins Fødselsdag ^{9/1}. — *L. 12. Heibergs Buste* : Overgaves Fru Heiberg ^{24/12} 1860. Sml. Et Liv III, 134. — *L. 19—22. Afskrifterne* : Antagelig

er der Tale om Frk. Beyers Afskrift af Fru Heibergs Artikel „Den store B. og den lille Gossmann“, tr. i Fædrel. $\frac{2}{1}$ 1861. Sml. Just Rahbek: „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948), 147. — *L. 24.* Dronning Elisabeths Rolle spillede af Jfr. Henriette Andersen.

S. 134, L. 1. Orig. foreligger ikke. Her gengivet som meddelt af N. Bøgh i O. Zinck: „Skuespillerforeningens Julebog“ (1893), 155. Er antagelig skrevet $\frac{12}{1}$ 1861, da Fru Jerichau $\frac{13}{1}$, maaske foranlediget af Brevet her, sendte Fru Heiberg et lille egenhændigt Digt (i Fru Heib. Ark.), hvori hun forherliger hendes og Heibergs Forhold. — *L. 7.* *det rene og uskyldigste Forhold* : Der synes at være Tale om Fru Heibergs Følelser over for Kunstfællen Michael Wiehe. Sml. Just Rahbek: „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948), 45—55. — *L. 12.* Tr. Et Liv I. Udg. IV, 378; er det sidste foreliggende Brev fra Collin til Fru Heiberg. Sml. Et Liv III, 134. — *L. 19.* Fru Heibergs Moder laa alvorligt syg og døde Natten til d. $\frac{14}{1}$ 1861. Se Et Liv III, 138 ff. — *L. 26.* Trods den manglende Underskrift er det antagelig et virkelig afsendt Brev; det findes i Fru Heib. Ark. med Paaskrift: „1861“. Sammenlignet med tidligere og senere Breve kan der ikke være Tvivl om dets omtrentlige Datering. — *L. 28.* Fru Heiberg maa, antagelig under Frk. Beyers Besøg efter Forestillingen $\frac{13}{1}$, have henledt hendes Opmærksomhed paa det spanske Drama, med en Bearbejdelse for Øje. Hvad det er for en Samling af Oversættelser til Tysk, ses ikke. — *L. 35.* *en Autoritet* : J. L. Heiberg, hvis Doktordisputats (1817) handler om Calderón. — *L. 39—43.* „*Bonden som Dommer*“, efter en fransk Omarbejdelse af Calderóns Skuespil „El alcalde de Zalamea“ overs. af N. T. Bruun, opførtes paa DkT. 1° $\frac{9}{4}$ 1807, senest $\frac{2}{5}$ 1858; Fru Heiberg spillede ikke deri. — „*Kongen og Bonden*“, Skuespil efter Lope de Vega („Villano en su rincón“), blev i Bearb. af Hertz efter Fr. Halm's tyske Overs. opført paa DkT. 1° $\frac{8}{10}$ 1843. Fru Heiberg spillede Rosanna. — „*Henrik den Fjerdes Jagt*“, Komædie af Collé, overs. af Lars Knudsen, opførtes 1° $\frac{15}{1}$ 1770.

S. 135, L. 21. *Rosalinde Thomsen* (1837—1926), hvis egentlige Navn var Magdalene v. Dolcke, havde debuteret paa DkT. $\frac{20}{11}$ 1859 og virkede der til 1863. Brevet her synes skrevet under Indtryk af Fru Heibergs anden Optræden som Maria Stuart, nl. $\frac{24}{1}$ 1861. Senere opnaaede Frk. Th. efter eget Sigende efter en Prøve i denne Rolle Engagement ved det kgl. Theater i Berlin. Om Afskedsvisit hos Fru Heiberg se Krieger I, 193. — Hendes eventyrlige Livshistorie er beskrevet af Robert Neiiendam i „Enken Bosse“ i „Mennesker bag Masker“ (1931).

S. 136, L. 9 f. Frk. Beyer hjalp efter Heibergs Død Fru Heiberg med Renskrifter; saaledes afskrev hun 1. Del af hendes Memoirer. Se Et Liv IV, 11. — *L. 12.* NkS. 3451, 4 $^{\circ}$. Det meste af Brevet tr. Josepha Martensen, 150 f. — *L. 14.* Titlen paa Biskop Martensens Prædiken Fastelavnssøndag $\frac{10}{2}$ 1861 var „Christi Aabenbarelse for de Døde“. Se hans „Prædikener 1859—1863“ (1863), 122—36.

S. 137, L. 7—15. Sml. Martensens Dogmatik (1849), 546—82. — *L. 14.* *Luther siger* : Kilden er ikke fundet. — *L. 32.* *et trykt Blad* : Fru Heibergs formentlig af Frk. Beyer renskrevne Artikel „Opførelsen af „Maria Stuart“ paa det kgl. Theater“, dat. $\frac{5}{2}$ 1861 og sign. „In memoriam“. Den tryktes i Dagbl. $\frac{13}{2}$. Se Just Rahbek: „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948), 147 f. — *L. 39.* *et pokkers Spring* — : Sml. Holbergs „Uden Hoved og Hale“ I. A. 5. Sc.: „Det var et Fandens Spring af et Brygger-Kar.“

S. 138, L. 9. *det store Arbejde* : Formentlig hendes Afskrift af 1. Del af Memoirerne. — *L. 20.* Dateringen fremgaar af Indholdet sammenholdt med Nr. 255. — *L. 21.* Fru Heiberg har antagelig i et ikke bevaret Brev af ca. $\frac{15}{2}$ bedt Frk. Beyer om at sende, hvad hun havde færdigt af MS. til „Slavinden“. — *L. 27.* *skrev jeg nok alt sidst om* : I Nr. 255.

S. 139, L. 1. Mandag $\frac{18}{2}$ og Lørdag $\frac{23}{2}$ spillede Fru Heiberg i „Maria Stuart“. — *L. 6.* Orig. i Fru Heib. Ark., Koncept i NkS. 1706 III, fol. — *L. 21. f.* *Roes og Magt* : Herefter i Koncepten: „Ang. Stykkets dramatiske Mangler, saaledes den Feil, at det ikke ender med Marias Død, men at der derefter følger Scener, hvorved Hoved-Interessen med Eet flyttes over til Elisabeths og Leicesters Forhold, vil jeg slet ikke omtale. Herom gjælder hvad Tieck i Anl. af et andet Stykke siger, at Slutn. i alle Schillers St. er utilfredsstillende.“ — *L. 28 f.* „*Onkel Jokums Idee*“, tr. i IX Bd. af Hertz' Dramatiske Værker (1855), var i sin Tid blevet forkastet af Heiberg og blev aldrig opført. Sml. Note til S. 96, L. 8. — *L. 33.* Paa dette Brev svarede Fru Heiberg $\frac{19}{2}$,

at „hvad De skriver om Maria Stuart turde vel være sandt, og Billedet om Tydskernes sortladne Hav morede mig. Men hvorom alting er, et Digterværk har man med at gjøre, naar man i den Grad fordyber sig deri, som jeg har været nødt til ved at indstudere Marias Rolle, og det er Hovedsagen.“ Vedrørende Hertz' Stykke har Teaterchefen udtalt, at det næppe i dette Aar kunde være Spørgsmaal om at opføre det. Fru Heiberg beklager, at de saa sjældent ses. „Mine Tanker ere ofte hos Dem, vi ere forenede enten vi tales ved mundtlig eller skriftlig, eller ingen af Delene.“ (Orig. i Fru Heib. Ark. er først fremkommen, efter at disse Brevtekster var trykt). — *L. 34.* Siden Opholdet i Danmark 1852—53 havde Camilla Collett paany være her i et Aar fra 1856. Af Brevet fremgaar det, at hun atter har været i Danmark i 1860. „Helt siden mandens død havde hun ofte flakket hvileløs fra sted til sted“ (Norsk Biog. Leksikon III, 91).

S. 140, L. 4 f. Lundbygaard i Lundby Sogn i Præstø Amt ejedes 1857—68 af Emilie Henriette Christence C., f. Rørbye, Enke efter tidl. Kvæstor v. Chria. Univ. Bernt Anker Collet, fra hvem den danske Gren af Familien stammer. B. A. C. var Halvfætter til Camilla C.s Mand Peter Jonas Collett (1813—51). — *L. 27. (Fru H.)* : Fru Augusta Marie Hall. — *L. 33. Det Arbejde* — : MS. til „Slavinden af Kjærlighed“. — *L. 38.* Udateret, med Fru Heibergs Paaskrift: „Fra Nimann Rosenkilde.“ Digtet er sendt Fru Heiberg efter at hun havde set R. som Corfitz og Julie Sødring som Gedske Klokkers i „Barselstuen“ i Tiden mellem $1\frac{1}{2}$ og $\frac{8}{9}$ 1861.

S. 141, L. 12. „Meer kan Vi —“ : Sml. Antonie Skaarups Replik i „Sparekassen“ 1. A. 2. Sc.: „Jeg har undertiden leet og grædt paa eengang; og jeg har læst i en Bog, at videre kan vi stakkels Mennesker ikke drive det.“ — *L. 20.* NkS. 1765 fol. Tr. Julie Sødring, 177, med en ikke helt korrekt Kommentar, idet Fru Sødring ikke har kendt Faderens Digt (Nr. 260), paa hvilket Brevet er et Svar.

S. 142, L. 16. Anviisning : Frk. Beyer havde Mandag Eftermiddag Kl. 4—7 $\frac{18}{3}$ aflagt Besøg hos Fru Heiberg for at „høre hvad De fremdeles vil være saa god at meddele mig til mit lille Arbejdes Forbedring“. Se Brev fra Frk. B. $\frac{15}{3}$ 1861 (i Fru Heib. Ark.). Overfor Krieger betegnede Fru Heiberg sin Rolle ved Stykkets Tilblivelse som „Scribe til en Forandring“. Se Krieger I, 6 (Brev af $\frac{16}{3}$ 1861). — *L. 33 et Skuespil* : Lystspillet „En Kurmetode“ opf. 1° $\frac{27}{11}$ 1861 med Fru Heiberg som Fru Thompson. — Hertz' sidste Skuespil var „Besøget i Kjøbenhavn“, skrevet i 1856, opf. 1° $\frac{14}{10}$ 1860. Under $\frac{15}{11}$ 1860 var noteret i HD.: „Hos Fru Heiberg fra $3\frac{1}{2}$ —7. Var i Begyndelsen alvorlig og ældre, oplivedes efterhaanden. „Jeg skulde skrive igjen for Theatret og ikke bryde mig om Noget; da hun ifjor traadte op, sagde Alle, nu skriver jeg nok igjen.“ Jeg meddelte hende de to bocc. Sujetter, af hvilke hun fandt det med Munken¹⁾ meget dramatisk. „Til Cl. Petersen har jeg ofte sagt, han forstaaer sig ikke paa at skrive om Skuespil og Forf., men nok om Spillet.““

S. 143, L. 6. tale nærmere : HD. under $\frac{30}{3}$ 1861: „Fru Heiberg hos os Eftermiddag $6\frac{1}{2}$ —7. Bragte Stykket med, ønskede kun Udtrykket „nu Md. død“ forandret, raadede ikke til Phister til Dr. [Jonstrup], da han havde ikke sit gamle Lune, at Paetz var „en Klodrian“ . . . Jeg meddelte hende lidt af Sujettet Thyge Hermannsen — at hendes Helbred Intet feilede, men Humeuret, hvilket hun udtalte meget tungt. At hun havde troet, Stykket var romantisk, hvorved man lettere forynges i Stoffet; at Nutiden dog slet ikke forstod sig paa Romantik. Om Etatsraad Bornemann, at „han kjendte Alt hvad jeg havde skrevet“, og hun lagde til, „ja jeg kjender ogsaa o. s. v.“ — Hun vilde spille Tonietta (med Mantzius og Jfr. Møller) — men vovede ikke Ragnhild (der under St. blev ældre.) — At „En Hemmelighed“²⁾ ikke var skrevet af en Digter. Var meget rar, syntes godt om Poul, der igjen fandt, hun var saa smuk. — Hun sagde at Onkel Jokum kun vilde tage sig godt ud, naar den blev spillet som den var digtet, hvilket ikke kunde skee nu.“ — *L. 10. Brev fra Beskov* : I et kort Brev til Martensen af $\frac{29}{3}$ 1861 (i Fru Heib. Ark.) besvarede Bernhard v. Beskow Martensens af $\frac{13}{3}$ og skrev, at Brevene fra Heiberg

¹⁾ I kronologisk Fortegnelse over Hertz' Arbejder (i H. Kyrre: Henrik Hertz (1916)) under 1865: Sujettet af Boccaccio om Damen og Munken.

²⁾ „En Hemmelighed“, Skuesp. af Ida Nielsen, opf. 1° $\frac{17}{3}$ 1861 med Fru Heiberg som Mathilde.

til ham hovedsagelig omhandlede private og fortrolige Meddelelser. Skulde noget af mere almindelig Interesse findes der, vilde han ved første Lejlighed gøre M. bekendt dermed, til det af ham anførte Formaal. — Tanken har vel været at meddele Breve til Beskow i „Breve fra og til Johan Ludvig Heiberg“, som udkom 1862. Om Familien Heibergs Forbindelse med Beskow se J. L. Heiberg III, 160 f., talrige Breve i B. og A. og Et Liv II, 263 f. — Der foreligger et enkelt Brev fra B. til Fru Heiberg, af $\frac{4}{3}$ 1862, nærmest en sildig Kondolenceskrivelse efter Heibergs Død. — L. 16. Hofvinhandler M. Waagepetersen, g. m. Mathilde J. Schram. Efter at alle Beboerne i Søkvæsthuset var sagt op, maatte Fru Heiberg søge en ny Bolig og arbejdede i 1861 med forskellige Planer. Hun valgte sluttelig at bygge i Rosenvænget. Sml. Et Liv III, 135 m. Note.

S. 144, L. 2. *Jfr. Torbærg*: Josephine Thorberg (1839—1906), g. 1863 m. Skuespiller ved DkT. L. A. Eckardt. $\frac{22}{4}$ 1861 spillede hun Olivia i Frk. Beyers Bearb. af Shakespeares „Viola“. — L. 5. $\frac{8}{5}$ 1861 kunde Fru Heiberg meddele Frk. Beyer, at Stykket var antaget. Først efter dennes Død blev det opført, 1° $\frac{21}{3}$ 1862, under Titlen „Slavinden af Kjærlighed“. Sml. Krieger I, 63 (Brev af $\frac{1}{12}$ 1861). — L. 8. Orig. i Fru Heib. Ark., ssteds Koncepten dertil. — L. 10. If. Notits i HD. $\frac{13}{4}$ 1861 drejede det sig om Heibergs prosaiske Skrifter I, III og IV. — L. 40 ff. Sml. Julie Sødring, 200. Paa Fru Heibergs Anmodning overtog hun Mulatinden Marys Rolle. — L. 42. Emilie Clasens Rolle blev givet til Fru Louise Jacobson, f. Larcher (1834—1922). I øvrigt fordeltes Rollerne som af Hertz ønsket.

S. 145, L. 6. I Andræs Ark. i RA. If. Poul Andræ: „Carl Georg Andræ“ I (1897), 250—55, var Kriegers saa at sige daglige Besøg hos Fru Heiberg ikke uden Del i, at Andræ i de senere Aar ikke kom saa hyppigt til hende, som han ellers havde villet, for at dvæle ved de fælles rige Minder fra gamle Dage. Naar Andræ aflagde sine Besøg, foretrak han derfor den Ugedag, paa hvilken Krieger ved et Spilleparti var forhindret, eller naar hun under en eller anden Omskrivning lod ham vide, at Krieger havde meldt Forfald. En Invitation $\frac{9}{2}$ 1862 lyder saaledes: „Det kommer der ud af at gaae i Selskab! Vil De oprette mit Tab ved at spise ene med mig paa Tirsdag Middag Kl: 5?“ Flere saadanne Invitationer er bevaret i Andræs Arkiv, andre anføres af Paul Andræ i nævnte Skrift. — L. 17. „Ninon“ genopførtes efter nogle Aars Hvile Onsdag d. $\frac{8}{5}$ 1861; Ferslev havde overtaget Michelets Rolle efter N. P. Nielsen. — L. 26. Dansk Maanedsskrift, udg. af M. Steenstrup, indeholdt i April 1861 en teaterpolitisk Artikel „Theatret“, sign. Verecundus. Den var blevet til ved Samarbejde mellem Krieger og Fru Heiberg, saaledes at den første maa betegnes som Hovedforfatteren. Se Just Rahbek: „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948), 82 m. Noter. — *Weiss*: Formentlig Departementschef C. M. Weis (1809—72).

S. 146, L. 32. I Art. „Det kongelige Theater“ i Berl. Tid. $\frac{10}{5}$ omtales Fru Heibergs Spil meget rosende. Dog bemærkes, at „afdøde Fru Nielsen vilde have gjengivet Moderhjerrets Skræk ved Tanken om „den Nemesis, der tidligt eller seent staaer paa vor Tærskel,“ og Moderhjerrets Fortvivelse med en langt mere gribende Simpelhed og Sandhed“.

S. 147, L. 1. Søkaptajn Vaterskout L. C. Poulsen, som her meddeler Fru Heiberg hendes fremtidige Plejebørns Ankomst fra St. Croix. Sml. Et Liv III, 143 f. — L. 7. Poulsens andet Brev af $\frac{16}{5}$ foreligger ikke. — L. 9. NkS. 3456, 4°. — L. 22 ff. De tre Adoptivdøtres fulde Navne var: Sarah (Särah) Henriette (1853—1941), Lelia Adela (1855—1917) og Anna Louise (1857—1907).

S. 148, L. 1. Delvis tr. Et Liv I. Udg. III, 312. — L. 2. Fru Heiberg og Fru Hall saas lejlighedsvis. Sml. Nr. 225 f. Efter Heibergs Død havde Fru Hall sendt et Kondolencebrev $\frac{30}{5}$ 1860. $\frac{17}{10}$ s. A. takker Fru Hall i Billet, fordi Fru Heiberg vil se hende. $\frac{31}{5}$ 1861 melder Fru Hall sit Besøg hos Fru Heiberg og hendes Plejebørn Søndag $\frac{2}{6}$ inden hendes Afrejse til Bonderup. Det er øjensynlig efter dette Besøg, Fru Hall har skrevet Brevet af $\frac{4}{6}$, hvori hun bebuder Halls Komme til Fru Heiberg. Om hans Besøg se S. 152 f. — *18 f. Værelser*: Antagelig i Moltkes Palæ, hvor Udenrigsministeriet siden 1852 havde Domicil, og hvor en Del Hofembedsmænd boede. — L. 32. Den norske Digter Welhaven var ikke blot aands-, men ogsaa blodsbeslægtet med Heiberg. I 1835 var han blevet indført i det Heibergske Hjem, og under et Aars Ophold

i København 1847—48 omgikkes han atter Heibergs. Se J. L. Heiberg II, 113 og A Løchen: „J. S. Welhavens Liv og Skrifter“ (Kria. 1900), 280 ff. — L. 38. NkS. 3456, 4°. Med Udadelser tr. Josepha Martensen, 139 ff.

S. 149, L. 16. Etatsraad Højesteretsassessor H. A. Møllerup (1798—1886). — L. 27 f. *Lykkelig den* — : Sml. Krieger I, 24 (Brev ^{10/7} 1861). — L. 31—34. „Hjerte, du bør ikke klage —“ : Se Barkarole af „Prindsesse Isabella“ 1. A. 10. Sc. — L. 37. Collin XXX. I et Brev af ^{3/7} (i Fru Heib. Ark.) havde Edvard Collin skrevet om Faderens haabløse Sygdom.

S. 150, L. 15. Landsteden „Elba“ udenfor Østerport med Have ned til Sortesø var billig til Salg, havde Collin meddelt. — L. 36. K. : o: Krieger. Fru Heiberg bestræbte sig meget for at knytte disse hendes to nære Venner nærmere sammen. Sml. f. Eks. Krieger I, 62 f. (Brev af ^{1/12} 1861). — L. 44 f. 6. og 7. Bd. af Heibergs Pros. Skr. udkom i Beg. af Juli 1861.

S. 151, L. 10. Sognepræst i Hjembæk og Svinninge Erhard Chr. Basse (1782—1865) havde undervist og i 1809 dimitteret Heiberg til Studentereksamen. Se J. L. Heiberg I, 21 og 26 samt B. og A. I, 9 f. — L. 12. *Aggersvold* i Hjembæk Sogn ejedes af Kammerherre Carl Peter Rothe, g. m. Baronesse Sirtema van Grovestins. C. P. R. var Fætter til resid. Kapellan ved Frue Kirke, senere Stiftsprovst P. C. Rothe. — L. 18. NkS. 3451, 4°. Delvis tr. Josepha Martensen, 141—46.

S. 152, L. 44. Halls Besøg maa altsaa have fundet Sted medio Juni.

S. 153, L. 21. Sml. Note til S. 121, L. 6. — L. 36. If. Krieger I, 58 (Brev af ^{18/10} 1861) tilskrev Fru Heiberg i Midten af Oktober 1861 Fru Hall, som var en af Indbyderne til Bazaren til Indtægt for den nye Studentereksaminationsbygning, og skænkede en af Heibergs Kikkerter dertil. „Jeg havde nær aldrig kommet ud af, at skrive hende et Par Ord til, paa Grund af min ømme Samvittighed, der ikke tillod mig at begynde og endnu mindre ende Brevet med de sædvanlige venlige Talemaader. Til Underskrift valgte jeg: Deres J. L. H. I Brevet fik jeg et Par venlige, og tillige meente Ord, indsmuglet til Hall; for at faa en naturlig Lejlighed hertil blev min lille Skærv sendt til hende, ellers havde jeg sendt den til en af de andre Indbydere.“ I Brev af ^{29/10} (i Fru Heib. Ark.) takkede Fru Hall og sluttede: „Det kunde været Halls Ønske at besøge Dem i Sommer, men De veed nok selv, hvor lidt Danmarks Træl er Herre over sine Ønskers Opfyldelse, De seer os snart begge 2. — Deres A. Marie Hall, f. Brøndsted.“ — Et nyt Brev fra Fru Hall ^{15/11} s. A. (Fru Heib. Ark.) viser, at man besluttede ikke at sælge Kikkerten, men at skænke den til Opstilling „paa den øverste Bygning“ i det nye Studenterhus. ^{28/12} var Fru Heiberg sammen med Halls hos Krieger og skrev Dagen efter til denne (Krieger I, 68 f.): „Det glædede mig dog at see og tale med H. Det er svært at fordrive et Menneske ud af sit Hjerte, naar han engang er kommet derind. Jeg maa dog vist være en trofast Natur alligevel, siden det falder mig saa svært. Ogsaa hos ham, den Letsindige, lader det jo virkelig til, at hans Ungdoms Godhed for mig har kunnet taale at blive gammel. Han udtalte sig atter igaar saa blødt, saa hjerteligt. Hvad vilde jeg dog ikke give for, at alt det skeete var uskeet! Jeg brebder mig mit Hjertelag for ham som en Troløshed, og her har vi altsaa et Tilfælde, hvor Trofasthed bliver Troløshed.“ — Af Breve fra Fru Hall og af Notiser i Breve fra Fru Heiberg til Krieger ses, at Fru Hall lejlighedsvis søgte hende, og enkelte Billetter fra Hall til Fru Heiberg (^{2/1} 1867, ^{28/11} 1872 og ^{30/10} 1877) viser, at han modtog Indbydelser fra hende; hun besøgte vistnok Hall første Gang efter hans alvorlige Sygdom i Foraaret 1865 (se Billet fra Fru Hall ^{14/4} 1865). Udsoningen med ham fremgaar af hendes Brev ^{13/6} 1874 (Nr. 484). Sml. Et Liv II, 353 f. m. Note. — L. 38. *den uventede Gave* : Den Indtægt, Udgangen af Heibergs Værker vilde give hende.

S. 154, L. 2. *en Udvei* : Det synes at være Krieger, som ^{25/7} i en eller anden Form har sikret Byggeriet. Se Krieger I, 29 (Brev af ^{30/7} 1861). — L. 25. Blandt Gæsterne var ogsaa Fru Sødring, if. hendes Kalenderoptegnelse: „Søndagen den 29 Juni 1861 paa Bonderup“ (NkS. 1705, fol., tr. Julie Sødring, 180): „Jeg har gaaet en lang Tour med Fru Heiberg. — Nu sidder jeg atter paa mit Værelse, har spist Frokost og glæder mig saa jeg gjerne kunde lee og græde paa engang, ved Tanken om at jeg imorgen, med Guds Hjælp skal hjem, til mit velsignede Hjem. . . .“

Hvad er 4 Retter Mad, 3 Slags Viin, stadig Opvartning af en Tjener i Væsen som en Ca-

valeer. Hvad er Gjester som Conferenseraad Madvig, Etatsraad Kriger, Arkitekt Herholdt — hvad er en Herregaard eller et Gods, hvad er Johanne Louise Heiberg, imod Dig, imod mine Børn, imod mit Hjem?“ — *L. 27.* Blomstermalerinden Frk. Christine Marie Løvmand (1803—72), Fru Heibergs mangleaarige Veninde. I Fru Heib. Ark. findes en Del Breve fra hende samt MS. til en Nekrolog over hende ved Fru Heiberg. Frk. L. underviste hende i Blomstermaleri og omtales jævnlig i Et Liv (se Registret). — *L. 41.* „*Wenn ich* —“ : Se J. P. Eckermann: *Gespräche mit Goethe I* (Tirsdag den 27. Januar 1824). Om Fru Heibergs Optagethed af dette Værk sml. Krieger I, 19 (Brev af 22/6 61).

S. 155, L. 40 ff. „*O var jeg* —“ : Citatet er ikke fundet.

S. 156, L. 19. *Deres sidste Brev* : Foreligger ikke. — *L. 23.* Skt. Johannes Kirke paa Nørrebro ved Skt. Hans Torv, den første endnu bestaaende Kirke, som byggedes uden for Voldene, indviedes 25/8 1861; det var J. L. Heibergs Dødsdag. — *27 f.* Digteren Fr. Paludan-Müller havde Sommerbolig i et Hus i Veksebo ved Fredensborg 1860—62; før og efter boede han en Del Aar i en Sidefløj af Slottet. — *L. 29.* *et nyt poetisk Arbejde* : „Nye Digte“ (Okt. 1861). — *L. 44 ff.* Kongen og Grevinde Danner foretog i Juli-August 1861 en Rejse i Provinserne med Kongeskibet „Slesvig“.

S. 157, L. 10 ff. Krieger rejste over Slesvig til Italien og Frankrig og kom først hjem i Oktober. — *L. 13.* Collin XXX. 28/8 havde Edvard Collin kort meddelt, at Faderen var død samme Dag. — *L. 40.* *Deres Gave* : Hertz havde 9/11 tilsendt Fru Heiberg sine lige udkomne „Eventyr og Fortællinger“. — *L. 41.* *Prøven i Onsdags* : Første Prøve paa „En Kurmetode“. Stykket opførtes 1° 27/11 1861.

S. 158, L. 3. „*Der er Taarer* —“ : Se Nr. 44 m. Note. Fru Heiberg omtaler jævnlig dette Digt, saaledes i Breve af 21/8 og 4/10 1861 (Krieger I, 47 og 51) og i Et Liv I, 81. — *L. 10.* Baade Orig. og Koncept i Fru Heib. Ark.

S. 159, L. 10. NkS. 1705 fol. Tr. Julie Sødring, 187. — *L. 15.* Christen Niemann Rosenkilde var død 12/11 1861. — *L. 33.* Efter den trykte Gengivelse under Billedet af Bissens Statue i Ill. Tid. 8/12 1861 (III, Nr. 115), ogsaa tr. i H. C. Andersens Saml. Skr. XII (1879), 445. Sml. Note til S. 121, L. 10, hvoraf det fremgaar, at Statuen i 1861 ikke var hugget i Marmor, men støbt i Gips. Et Fotografi efter Afstøbningen (i Aarhus Museum) er gengivet foran Titelbladet i 2. Bind.

S. 160, L. 1. Orig. og Koncept i Fru Heib. Ark. — *L. 5.* „*Tonietta*“ var opført 1° 31/10 1849 og oftere indtil 31/3 1851. Det genoptoges 23/1 1862, stadig med Fru Heiberg som Tonietta. — *L. 22.* Fru Sødring havde (efter Anna Nielsen) overtaget Teresas Rolle og Ad. Rosenkilde fra Severinos. Sml. Julie Sødring, 200. — *L. 42.* Af HD. ses, at Hertz 24/2 1862 tilskrev Fru Heiberg, og at hun svarede 27/2. Ingen af Brevene foreligger, og Dagbøgerne melder intet om deres Indhold. Hertz' næste Stykke „*Paschaens Datter*“ blev skrevet i Tiden 29/12 1862—18/2 1863. Se Fortegnelsen over Hertz' Værker i H. Kyrre: „*Henrik Hertz*“ (1916). Det opførtes 1° 30/9 1869.

S. 161, L. 1. NkS. 3451, 4°. Delvis tr. Josepha Martensen, 149. — *L. 5.* I „*Breve fra og til Johan Ludvig Heiberg*“ (1862) optoges ingen Breve fra Fru Heiberg, men 3 fra Heiberg til hende under Rejserne til Marienbad 1854—55. Hele deres Korrespondance er tr. i Heib. Hjem. — *L. 18 f.* *et saadant Værk* : Formentlig „*Den christelige Ethik*“ I—II (1871—78), Martensens omfangsrigeste Værk, paa hvilket han var begyndt i 1858. Sml. Skat Arildsen: „*Biskop Hans Lassen Martensen*“ I (1932), 439. — *L. 26.* *Deres Brev* : Foreligger ikke. Fru Heiberg maa deri have bedt om at faa i Hænde Breve fra Johan Ludvig Heiberg til Thomasine Kellermanns Moder Lene K. f. Broager. Hun var død i 1857, hendes Mand, Amtsskriver og Toldforvalter i Neumünster Peter K., d. 3/1 1862. Tillige maa Fru Heiberg have bedt om Fru Gyllembourgs Breve til Lene K., som havde været dennes fortrolige Veninde. Om denne Korrespondance se P. A. Heib. og Th. G., 468. — *L. 30.* Søsteren maa være Marie Magdalene (Lene) K. (1816—87), g. m. J. B. Jacobsen, Landfoged paa Føhr, senere Apellationsretsraad i Kiel. — *L. 31.* *Tante Sine* : Thomasine Gyllembourg. — *L. 32.* *et . . . Brev* : Foreligger ikke. — *L. 34 f.* *Sophie* (1803—90), g. 1825 m. Professor Dr. theol. Jens Møller. Deres Datter Marie Magdalene (*Lene*) (1826—1923), g. 1855 m. den slesvig-holstenske Politiker og Skribent Karl Samwer, fra 1852 ansat i

Gotha. Petra Johanne Wilhelmine (*Wille*) K. (1814—67), g. 1839 m. C. V. Bähr, Købmand, senere Forpagter af Fabrik i Ungarn (se Iürgensen og Hennings: „Slægterne Sangaard etc.“ (1910)).

S. 162, L. 1 f. Fru Kellermanns Breve til Fru Gyllembourg foreligger ikke. I Brev til Krieger ¹⁸/₆ 1880 (Krieger II, 331) nævner Fru Heiberg, at Andræ har haft disse Breve til Gennemlæsning. Fru Heiberg synes endnu i 1880 ikke at have set dem. Sml. Nr. 364. — L. 31. Orig. og Konzept i Fru Heib. Ark. — L. 33. *Breve* : Se Note til S. 161, L. 5. — L. 41 f. Heibergs Brev til Jonas Collin af ³¹/₁₂ 1836 er tr. S. 161—66 i omtalte Skrift.

S. 163, L. 4 f. Efter skriftlig Invitation besøgte Hertz og Hustru Fru Heiberg ¹⁹/₆ Kl. 6—7. Herom i HD.: „Med Haaret bag i Bukler saae [hun] godt og original ud. Havde ikke havt det godt i Vinter, vilde i Sommer til Marienbad, . . . syntes, Rosa og Rosita¹⁾ var Kjøbenhavn i Dialog. — P. A. Heiberg var blevet meget bestyrtet, da hans Kone meldte ham, hun vilde skilles fra ham ved hans Landsforvisning. Brevvexlingen derom, en tyk Pakke, som hun eiede, var høist interessant“. — L. 8. Johanne Henriette *Maria Welding*, f. Kett (1825—1906), Datter af Fru Heibergs ældste Søster Johanna Magdalena og g. m. Bagermester, sen. Varemægler Th. W. — L. 17. *paa Bakkehuset* : I Sommeren 1842; sml. Et Liv I, 269—78. — L. 29. Sommeren 1843 boede Heibergs paa Halls Landsted „Ny Bakkegaard“; sml. Et Liv II, 14—17. — L. 32 f. I sit litterære Testament, meddelt i „Breve fra og til Johan Ludvig Heiberg“ afslører Fru Gyllembourg sig som „Forfatteren til en Hverdagshistorie“. — L. 33 f. „Hvidkappen“, første Gang tr. i: Nye Fortællinger af Forf. til „En Hverdagshistorie“, udg. af J. L. Heiberg (1836).

S. 164, L. 1. NkS. 3451, 4°. — Fra Begyndelsen af Juli til sidst i August 1862 opholdt Fru Heiberg sig med den ældste af Adoptivdøtrene, Sarah, i Marienbad. — L. 2—5. Martensens Brev, af ¹¹/₈ 1862, er i Fru Heib. Ark. — L. 6 f. *det Brev* : foreligger ikke, ej heller Afskrift deraf. W. F. Treschow var Kurator for Vemmetofte Kloster, hvor Fru Heiberg søgte at faa sine Adoptivdøtre indskrevet. Hendes Begæring vakte nogen Modstand, men ved Skrivelse fra Direktionen af ²⁹/₈ s. A. (i Fru Heib. Ark.) ses de tre Piger at være optaget fra ⁵/₇ at regne. Sml. Krieger I, 118—144 (passim). — 14 f. Treschow var maaske jaloux, fordi Fru Heiberg foretrak Kriegers Hjælp fremfor hans. Se K. Winding: „Treschow“ (1951), 236. — L. 28. Fru Heiberg fortier den lille Hemmelighed, at hun i München vilde møde Krieger. Sml. Krieger I, 135—143. Heller ikke i Kriegers Brev til Andræ ²³/₈ 1862 (i Andræs Arkiv i RA.) omtales denne Plan. — L. 32. Fru Virginie Martensens Brev, dat. Taarbæk ¹/₈ 1862, er i Fru Heib. Ark. — I Taarbæk var Martensens sammen med Digteren Welhaven, hvis Hustru var Fru Martensens Søster.

S. 165, L. 12. D. G. Monrads Ark. i RA. — L. 23. Frk. *Benedicte Arnesen Kall* (1813—95), som siden 1862 havde lejet sig ind paa Tersløsegaard ved Sorø, havde i en Del Aar kendt Heibergs. Der er i Fru Heib. Ark. og i B. A. K.s Brevbog (Collin 53, 4°) bevaret Breve fra hende til Fru Heib. siden Sept. 1855. — L. 25. *min Bearbejdelse* : „En Skillevæg“, bearb. efter Calderóns Lystspil af Benedicte Arnesen Kall (haandskrevet Eks. i NkS. 4° 2625). At dette Arbejde var foranlediget af Fru Heiberg, ses af Nr. 302. — L. 38—41. Fru Heibergs Svar paa dette Brev foreligger ikke, men af Nr. 300 og 302 m. Noter fremgaar, at Fru Heiberg har ønsket Arbejdet forkortet og helt gengivet i Prosa.

S. 166, L. 10. *Celia* : Fru Heiberg kom ikke til at spille i dette Stykke. — L. 15. I „*Danmark*“ ¹⁴/₁ 1863 en Anm. af „Den Vægelsindede“ ved „Ex.“ og ¹⁵/₁ steds en Artikel af „Ex.“ indeholdende et Forsvar for Balletten (som if. et alm. Rygte skulde nedlægges ved Sæsonens Slutning) og en Kritik af Teatrets kunstneriske Ledelse med Angreb især paa Hauch. — L. 22. *Deres Brev* : Foreligger ikke. Fru Heiberg har heri øjensynlig fraraadet Frk. Kall at komme med flere spanske Oversættelser, men i Stedet henledt hendes Opmærksomhed paa Molière. — L. 25. „*En Skillevæg*“ var antaget ³/₂ 1863 paa Betingelser. Ca. ¹⁸/₆ s. A. blev det endelig antaget; sml. Krieger I, 182 (Brev af ¹⁸/₆ 1863). Det opførtes to Gange (anonymt), nl. ¹² og ³⁰/₁ 1864. If. Overskou (VII, 201) modtoges det med stærk Hyssen, og Kritikken i Pressen blev meget skarp, særlig Clemens Petersens Artikel i Fædrel. ¹⁵/₁ 1864. I sin Harmé skrev Fru Hei-

1) „Rosa og Rosita“, Lystspil af Clara Andersen, opf. 1° ¹¹/₂ 1862.

berg Koncept til en Artikel, som findes i Kriegers Arkiv sammen med Brev af ^{15/3} 1864, hvoraf fremgaar, at Krieger mildnede dens Form. Signaturen er den af Fru Heiberg og Krieger i Fællesskab tidligere benyttede: „Verecundus“. Artiklen synes ikke i Samtiden at være blevet trykt. (Sml. Krieger I, 254 og Just Rahbek: „Omkring Johanne Luise Heiberg“ (1948), 82). Her gengives den efter Fru Heibergs Koncept, øjensynlig i den oprindelige Form. —

Maatto

„Skuespillerne, som Mordere, og dog Mennesker, som fortjener almindelig borgerlig Agtelse.“

Naar man staaer ligeoverfor et Maleri, en Statue, et Digterværk, da er det Første, man gjør, idetmindste burde man gjøre det, man stræber efter at opfatte det Standpunkt Kunstneren har stillet sig paa. Man søger at opfatte Kunstværket i sin Heelhed, man søger at sætte sig ind i den Stemning Kunstneren har været besjælet af, og har man først opnaaet dette, da fordyber man sig i Enkelthederne og seer i hvilket Forhold disse staae til det Hele. Om hvem skulde man nu tro, at dette gjalt mere end om Skuespillere, der jo staae der, for ligesom at tyde Digterværket skridt for for skridt for det Mangehovede Væsen, man kalder Publicum? Hvor sørgeligt er det derfor ikke, naar Skuespillerne, istædetfor hvær for sig, burde bringe sin Steen, for at den hele Digterbygning kunde staae fuldt færdigt for Betragterens Øine, hvær for sig kun medbringer en Dolk der dræber hvær Enkelthed, og ved dette Drab, nødvendigviis det Hele. Et saadant Myrderi fandt sted Tirsdagen d: [^{12/1}] ved opførelsen af Calderons Skillevæg. Vor litterære Uddannelse her hjemme er desværre af en meget monoton Art. Vi kjende omsider lidt til Moliere, vi taale ham ikke gjerne — men vi taale ham dog, deels paa Grund af Navnets Betydning, deels fordi vi nødes til at tilstaae, at han er en nær Beslægtet til vor Holberg; uden Holbergs Mellemkomst vilde Moliere sikkerlig være det besøgende Theaterpublicum en bitter Drik. Vi kjende det nyere franske Theater, disse Stuekomedier, som det danske Publikum i Begyndelsen gyste tilbage for, og hvor det lod sig gjøre pøb ud, paa Grund af, hvad man kalte det Umoralske i disse, af det daglige Liv hentede Skildringer. Man vare i mange Aar vant til fra Scenen, kun at skue det Høie, det Ideale, det sublime, og nu kom Scribe med sit værdags Speil, og holdt det ubarmhjertigt for Tilskuernes Øine og sagde: See! Og betragt dig selv! Det første Udraab var: hvor afskyeligt, saaledes seer jeg ikke ud! Men lidt efter lidt vænnede man sig til at kunne taale Synet, og inden kort Tid fandt man ethvert andet Speil Latterligt, hvori andre Billeder spillede sig end disse hværdagsbilleder hentede fra det borgerlige sociale Livs Virken og Færden. Eensidigheden indtraadte, man fandt, at al Idealitet var latterlig. I det Romantiske, det Ideale saae man intet andet end den pure Afectacion. Dette er Publicums Standpunkt for Øieblikket, og hvad der er værre, dette er vore Skuespilleres, disse hvis Hværv det er, at holde Eensidigheden ude, idet de som tjenende Aander skulde være Digternes Arme, der med Aandens Vaaben tvang Tilskuerne til at aabne Øinene for alle Egnene i Poesiens Verden; disses Phantasie ere for Øieblikket saa afstumpede, at enhver fremmed Digterart see de paa, som en Ko paa en rød Port, de gyse tilbage, og see paa de uvandte Farver med de Brillen, som Holberg og de moderne Forfattere have satte dem paa Næsen. En Skillevæg er et Italiensk Genger-maleri, med alle de Nyanser, som findes i Sydens varme Colorit. Amor er her atter sat paa Høisædet, Ridderligheden der ikke taaler mindste Plet paa sig eller Sine uden at Klingen maa frem for at afvaske Pletten, gaae Haand i Haand med natlige Stevнемøder; Hjerterne brænde, snart af Kjærlighed,, ofte til mere end en Gjenstand af Gangen, snart af Hævn, snart af Skinsyge, saavel hos Ridderne, som hos Donnaerne, intet formaar at standse disse Lidenskaber, som for Sydens Børn er selve Livet, det varme Blod strømmer ustandseligt i Aarerne, og Nordens Ro, Pflægma, Resignacion kjende de intet til.

En Skillevæg er fremdeles et Intrigestykke i Datidens Ganger. Den brillante Opfindsomhed, der ere disse Stykker egne i Modsætning til de Lyriske Dramers simple Handling, kræve frem for Alt at dette Element understøttes ved alle de Midler, som staaer til Scenens Raadighed, for at gjøre Situacionerne naturlige og fattelige. Det er derfor et stærkt Stykke, naar et

Kl: Theaters Scene-Instruxtion kan see paa, at en sortklædt tilsløret Dame anraaber en Ridder om at føre hende hemmeligt ud af Huset, og man da ved en Mellemscene lader samme Ridder føre en kortskjørtet rød Dame bord, i den Tanke at denne Sidste er den Første. Det sømmer sig heller ikke for en Skuespiller, som Phister, at lade sig forføre af en lille Replik, nemlig „Skjørterne naaer mig kun halvt paa Benene“, thi dette vilde vel være Tilfælde med enhver Dames Dragt, som en Herre, der ikke af Naturen er Dværg, iførte sig. Dette kan Mørket dække og behøver ialfald ikke at utrerres saa stærkt, som Tilfældet her var, men at man valgte de samme Farver, som den man skal forvæxles med, det kunne man dog vel forlange af en rutineret Skuespiller. Det modsatte er ikke at hjælpe Digteren men at fortredie ham, ja at forsynde sig mod hans gode Opfindsomhed og gjøre denne til en Usandsynlighed, som et Publicum kun altfor let griber for at kaste sin fordømmende Dom paa Digteren istædet for paa Skuespilleren. Et andet lignende Exempel var det da den sortklædte Elskerinde Celia ligger i Afmagt og hendes Elsker fjerner sig for at søge hjælp, at han, da han kommer tilbage, endnu troer paa Afmagten, uagtet han ikke alene finder en rødklægt Dame, men finder hende endogsaa flyttet fra en Side af Theatret til en anden. Naar saadanne Smaatræk, hvoraf der var flere, idelig confunderer Situationen, hvor rimeligt da, at det Hele forekommer Publicum, som Galimatias hvori der ingen Mening er, og det hysser, det haaner en Forfatters Arbeide, uden at kræve Morderne til Ansvar, som dræber det lige for deres Øine. Naar Kritikken om dette Stykke har ytret, at det opvækker Latter naar en gammel Mand taler om den Æthna der gløder under hans hvide Haar, ligesom et Bjerg kan have Sne og Iis paa Toppen, medens Lavaen brænder i Bjerget, da er denne Tale tilvisse ikke latterlig naar en kraftig riderlig Olding fremfører den, men naar Skuespilleren, ved en utrolig Phantasie Forvillelse gjør samme Ridder, til trods for disse kraftige Udtalelser, til et gammelt svagt Vrøvlehoved, til en Leonard fra de Holbergske Comedier, ja da bliver en saadan Tale uægtelig latterlig, men hvis er Skylden? Og nu disse to Donnaer der bringer Sværdene til at klinge, der bringer Amor til at øsle saa mange af sine Pile der brænder i de saarede Ridderes Hjerter? Jeg vil nødigt være ugalant mod Damer, men at gjøre den Eene til en Holbergs Leonora, forladt af alle Erotikkens Følelser, og den Anden til en moderne Drama Heltinde, hvor det nærvøse træder i Hinderlighedens, Lidenskabets sted, ja, det taaler et Stykke af den Natur ikke. Publicum hysser, Publicum haaner den stakkels Forfatter, og alle Morderne, baade de paa Scenen og de bag Scenen hysser med, uden at ane hvem Hyssene og Haanen egentlig gjælder.

Verecundus.

L. 27 f. „Spøg ikke dermed!“ Lystspil, frit bearb. og indrettet for den danske Scene efter Calderón af Benedicte Arnesen Kall (anonym). Af udateret Kopi af Brev fra Frk. Kall til Teatrets Censor Carsten Hauch, øjens. af 24/2 1863 (i B. A. Kalls Brevbog „Tidens Memoirer“ III, Collin 51, 4°), ses, at Indsenderen tror at vide Fru Heiberg villig til at overtage Beatrices Rolle, saafremt Stykket antages. „Det være Indsenderen tilladt her paa dette Sted at bemærke, at han har foretaget Bearbejdelsen af de tvende nævnte Lystspil [: „En Skillevæg“ og det her omtalte] i Prosa efter Opfordring af en, med Teatrets Forhold og Fordringer nøie bekendt Personlighed og ingenlunde for at gjøre sig det beqvemt.“

S. 167, L. 13. Efter Kopi i B. A. Kalls Brevbog: „Tidens Memoirer“ III (Collin 51, 4°). — L. 16. E. H. : Etatsraad Hauch. H. var i 1859 forfremmet til Konferensraad. — Af „Spøg ikke dermed!“ findes et Eksempplar i Soufflørarkivet i KB. Det opførtes 1° 12/2 1864 og derefter tre Gange; Fru Heiberg spillede Beatrice. Trods hendes og M. Wiehes fortrinlige Spil gjorde det ikke stort mere Lykke end „En Skillevæg“ (se Overskou VII, 201). — L. 22—25. I Forsommeren 1863 sendte Frk. Kall til Fru Heiberg en ordret metrisk Oversættelse af „Tartuffe“ og bad hende tage sig af den. Se udateret Kopi i „Tidens Memoirer“ III (Collin 51, 4°). Hvad Fru Heiberg har svaret, vides ikke. 1/8 s. A. blev Stykket indsendt til Teatret (anonymt) og efter at være remitteret til Oversætteren, paany indsendt i Oktober med nogle Forandringer, men igen afvist (se „Tidens Memoirer“ III og DkT. Ark. Teatercensurer 1863—1873). Af Breve til Fru Heiberg 31/1 og 27/8 1864 (i Fru Heib. Ark.) ses, at Frk. Kall dog fortsætter med sine Molièreoversættelser og betegner Fru Heiberg som den egentlige Aarsag til,

at hun kom til at begynde paa dette Arbejde, som har skænket hende saa mange gode og glade Timer. Hun haaber at faa sit Arbejde trykt. Se Nr. 314 (Fru Heibergs Svar paa Frk. Kalls sidstnævnte Brev) og Nr. 453. — *L. 30. Gave* : If. HD. ^{22/10} 1863 var det „Fra en Udenlandsreise. Skitse af et Ophold i Tyskland, Schweiz og Norditalien“ (1863). — *L. 36—44*. I det forløbne Aar havde Forbindelsen været ringe. Søndag ^{25/10} besøgte Hertz for første Gang Fru Heiberg i den nye Villa i Rosenvænget, hvor hun var flyttet ind i April s. A.

S. 168, L. 1. Orig. i Fru Heib. Ark., udateret Koncept i NkS. 3756 II, 4°. Tr. i Otto Borchsenius: „Kristian Mantzius i sit Studereværelse“, i „Ude og Hjemme“ ^{11/1} 1880 og i sammes: „Hjemlige Interierer“ (1894), 182 f. — *L. 3. en uilladelig Frækhed* : Om Mantzius' Forhold til Heibergs se Karl Mantzius: „Min Far og jeg“ (1919), J. L. Heiberg III, 115 og Et Liv II, 295, 321. M. var blevet Prøveskuespiller ved DkT. 1843, men afskedigedes allerede 1844 uden at have faaet virkelig Lejlighed til at vise sine Evner. Heiberg havde ved Afskeden givet ham en meget anerkendende Udtalelse, da han søgte Engagement i Norge. 1848—1858 virkede han igen paa DkT. og sluttede sig under Teaterstriden til Heibergs Modstandere. Siden 1860 var han for tredje Gang kommet til Teatret. — *L. 5*. I Sæsonen 1863—64 var Fru Heiberg paa Grund af Sygdom forhindret i at optræde før ^{21/1} 1864. Se Overskou VII, 205. — *L. 14. Ole Walsøe*, Bud ved DkT. 1838—73, var et udmærket Hoved, og han forstod i en sjælden Grad at omgaas Skuespillerpersonalet. Se Julie Sødring, 236 f. og Et Liv III, 18. — *L. 26*. NkS. 1853 I, fol. (Kr. Mantzius' Ark.). Tr. ssteds som Nr. 305. — Fru Heiberg konciperede allerede ^{1/11} sit Svar til M. og sendte det til Krieger til Gennemsyn. „Slaa ind i hans spøgefulde Tone vil jeg ikke, skal jeg svare ham, maa det være alvorligt. Blot takke for hans Brev har jeg heller ikke Lyst til.“ Se Krieger I, 229 f. (Brev af ^{1/11} 1863). — *L. 33 f. meget, som har smertet mig* : Fru Heiberg sigter her til Mantzius' Tilslutning til Fr. Hædts Opposition mod Heiberg som Teaterleder. Derimod har hun utvivlsomt ikke vidst, at M. endog havde skrevet den anonyme Angrebspiece mod Heiberg: „Det kgl. Teater og J. L. Heiberg“ (1855).

S. 169, L. 8. Andræs Ark. i RA. — Frederik VII var død paa Lyksborg ^{15/11} 1863 Kl. 2^{1/2}, og ^{16/11} Formiddag udraabtes Christian IX paa Christiansborg. Andræ havde ved den Lejlighed været paa Slottet og haft en kort Samtale med Kongen. ^{17/11} havde han efter Kaldelse en lang Samtale med denne, hvorunder han som Novemberforfatningens Modstander afsløg at danne Ministerium, men raadede Kongen til at holde fast ved sin Beslutning om Betænkningstid med Hensyn til Underskrift af den nye Forfatning. Se P. Andræ: „Andræ—Hall overfor den politiske Situation i Efteraaret 1863“ (1902) samt Geheimeraadinde Andræs Politiske Dagbøger III (1920), 138 f. — *L. 9—12*. Om Aftenen ^{16/11} havde Andræ forgæves søgt Fru Heiberg, som var taget ind til Martensens. Biskoppen havde om Eftermiddagen været kaldt til Kongen og paa det bestemteste raadet ham til at underskrive Forfatningen. Om Aftenen ^{17/11} var Andræ hos Fru Heiberg til henimod Kl. 12. Se Krieger I, 232 f. (Brev af ^{17/11} 1863). — *L. 14*. NkS. 3525, 4° (Cordt Traps Autografsamling). — Det bekræftes af Brevene til Krieger, at Fru Heiberg i de bevægede Dage gerne stod i livlig Forbindelse med sine politiske Venner. I et utr. Brev til Krieger (i dennes Ark. i RA.) ^{20/11} 63 ses, at hun, dersom hun ikke saa ham før, ventede ham til Middag ^{22/11}; om Aftenen vilde Martensen komme og maaske Andræ og Madvig. Af Krieger I, 234 (Brev af ^{23/11} 1863) ses, at Andræ kom og blev til Kl. 12. — *L. 20*. I sin Optagethed af den storpoltiske Situation synes Fru Heiberg at have inviteret Andræ til sig Juleaften. — *L. 31*. Orig. i Fru Heib. Ark., Koncept NkS. 1706, fol. — *L. 34. Hertz' Skuespil „Advokaten og hans Myndling“* var if. Fortegnelsen over hans Værker (i H. Kyrre: „Henrik Hertz“ (1916)) afsluttet ^{5/1} 1864.

S. 170, L. 5. ^{27/1} Kl. 11^{1/2} skriver Fru Heiberg (i utrykt Brev til Krieger i RA.), at hun havde glædet sig til om Aftenen at læse Hertz' nye Skuespil sammen med ham. Nu haaber hun paa næste Dag. — If. HD. besøgte Fru Heiberg Hertz ^{30/1} Kl. 2^{1/2}—3^{1/2} og medbragte Stykket: „Hvis Advocaten, der var en saa god Ch., kunde spilles godt, var man vis paa Resultatet, men af hvem? De to første Acter saa spændende, Sc. mellem Advocaten og Giberto i III. saa god; men Begyndelsen i III., hvor der aftales, ikke god. Vilde spille Climene men, Gud veed, om jeg tør spille en saa ung Elskerinde!“ — Fru Heiberg kom ikke til at spille i Styk-

ket, som opførtes 1° 3/2 1865, efter hendes Afsked. — *L. 13 f.* Som *Indbydelsesdigt* til Universitetets Sørgefest 7/1 1864 udsendes Digtet „Frederik den Syvende, et Blad af Danmarks Konge-Krønike“, af Henrik Hertz. Tr. i Flyve-Posten 8/1 1864. — *L. 15.* Orig. i Fru Heib. Ark., Koncept i NkS. 1706 III, fol. — *L. 26. Rolle* : Messir Andruccio spillede af Kr. Mantzius. — *L. 38.* Hertz' Børn var : Andrea (f. 1853), senere Musiklærerinde, Poul Valdemar (1855—1936), senere Dr. med., og Julie (f. 1858), som blev Assistent i Meteorologisk Institut.

S. 171, L. 3. *Deres Linier* : Foreligger ikke. — Den her i Brevet omtalte Dissonans mellem Fru Heiberg og Fru Martensen var opstaaet under et Selskab hos Treschows og omtales nærmere Krieger I, 268, 273 f., 283. — *L. 20.* Collin XXXIX, 2. Paa en vedhæftet Konvolut med B. A. K.s Haand: „Brev til mig fra Johanne Luise Heiberg. En stor Skat.“ — *L. 23.* *Brev til mig* : Se Nr. 303 m. Noter. — *L. 28.* *Heibergs skjønne Sang* : „Konning Volmer —“ af „Svysoverdag“, 2. Akt 9. Sc.

S. 172, L. 14—41. 11/7 1864 var Tillisch blevet Indenrigsminister, og Undervisningsminister Heltzen henvendte sig til forskellige, Rektor Bojesen, Andræ, Departementschef C. M. Weis, om at overtage Stillingen som Teaterdirektør. Kontorchef Løfflers Meddelelse til Fru Heiberg, at ogsaa Weis undslog sig, synes at have modnet hendes Beslutning om at tage sin Afsked. Denne kom uventet for saa godt som alle. Hendes nærmeste Venner vidste vel, at den ikke vilde være fjern; men man havde dog ikke troet, at den vilde finde Sted før næste Sæsons Slutning. Se A. D. Jørgensens Bemærkninger Et Liv 1. Udg. IV, 378 f., fremdeles Et Liv III, 150 f., Kriegers Dagbøger III under 13/8 1864, Krieger II, 16 f. (Brev af 8/8 1864) og Overskou VII, 241. — *L. 27.* Her gengivet som tr. af Edv. Agerholm i „Teatret“ (1912), 32 efter Originalen i DkT. Ark., hvor den nu ikke findes under det paagældende Journalnr. — *L. 39 f.* Se Kontrakten af 20/7 1859 (Note til S. 118, L. 11).

S. 173, L. 1. NkS. 3342, 4° (Madvigiana). En lignende, lidt mere kortfattet Billet sendtes til W. F. Treschow (tr. i Faksimile i Robert Neiiendam: „Johanne Luise Heiberg“, 1917). — *L. 10.* Delvis tr. Et Liv 1. Udg. IV, 380. — *L. 12.* Der foreligger ingen Skrivelse fra Fru Heiberg til Martensens om Beslutningen af 6/8. — *L. 31.* Delvis tr. Et Liv 1. Udg. IV, 378 f. — *L. 31.* At Teaterledelsen endnu ikke havde opgivet Haabet om at bevæge Fru Heiberg til at fortsætte i den kommende Sæson, fremgaar ikke blot af dette Brev, men ogsaa af, at Berner i en Samtale med Forf. til „Charlotte Corday“ 8/8 ikke meddelte denne, at Fru Heibergs Udførelse af Titelrollen maatte opgives (se Overskou VII, 249).

S. 174, L. 8. Over Brevet er med fremmed Haand skrevet: 1864. Da det formentlig staaer i Forbindelse med Fru Heibergs Afskedsbegæring af 8/8 1864, er det sandsynligvis skrevet Lørdag 13/8 s. A. 12/8 var Generaldecisor Kranold blevet konstitueret som Teaterchef. — *L. 17.* Orig. og Koncept i Fru Heib. Ark. — *L. 19 f.* Se Berl. Tid. 17/8 1864 om Planen for DkT.s nye Sæson. Der er Tale om Stykket „Advokaten og hans Myndling.“ — *L. 21 f.* Af HD. fremgaar, at Hertz først 24/8 af Berner underrettedes om, at Fru Heiberg fratraadte, og at M. Wiehes Sygdom var haabløs. Efter at han 2/7 var vendt hjem fra Gæstespil i Kristiania, havde hans Lidelse (Sukkersyge) alvorligt forværret sig. Se Et Liv III, 151 m. Noter. — *L. 38.* Folketeatrets populære Skuespillerinde *Agnes Lange* (1841—1903), g. 1868 med Operasanger J. L. Nyrop, var 21/8 1864 blevet ansat ved DkT.

S. 175, L. 6. Delvis tr. Et Liv 1. Udg. IV, 380 ff. — *L. 22—25.* Digteren H. P. Holst blev Sceneinstruktør, efter at Fr. Høedt 1/7 1864 havde opgivet dette Embede; dog fortsatte Høedt som Eleyinstruktør. G. Berner var Teatersekretær og Regissør. Kranold var Holstener af Fødsel og Uddannelse, men loyal. — *L. 30.* „Gud lede —“ : Se „Svend Dyrings Hus“, 3. Akt. 7. Sc. — *L. 38.* Skuespillerinde Bentine Marie *Nielsen* (1834—1928). — *L. 42.* Skuespillerinde Louise Jacobson.

S. 176, L. 15. Collin VIII. — *L. 17.* Rung tilbød at give denne „Concertino“ hos Fru Heiberg i Billet af 24/8 1864 (i Fru Heib. Ark.). — *L. 21.* I sin Dagbog (Collin 7, 4° IV) skriver H. C. Andersen under 20/8 1864 efter at have omtalt, at han kom bitter hjem fra Teatret: „Nu kom et Brev, det første fra Fru Heiberg om Indbydelse hos hende til Musik imorgen Aften, det satte lidt Solskin i Humeuret; jeg er dog et underligt Veirglas!“ Og under Fredag d. 30/8: „Kjørte

fra gammel Torv ud af Nørre Port til Rosenvænget og kom lidt over 7 til Fru Heiberg, der var Martensens, Krieger, en Professor Jens Christensen ¹⁾, Fru Drewsen og de tre Sønner, Rung og hans to yngste Sønner, den ene kun 10 Aar, spillede et gammelt spansk Instrument og Guitarr. Jastrau sang dertil; jeg hørte ikke Ordene, disse vare just en Hilsen til Fru Heiberg og da jeg ikke havde hørt det, ikke hørt efter, sagde Bispén høit og spøgende at det kunne være godt at høre igjen, blev Musikstykket gjentaget [!]. . . . Der var høist smagfuldt arrangeret, med stærkt Lys i den egentlige Salon og dæmpet i Værelserne. I eet af disse var Bordet smagfuldt pyntet med Opstilling af Frugt og Grønt. Aprikoser laae i Papirstutter og lignede Aakander. En smagfuld Krands af Laurbær og Græs laa om Heibergs Buste. Krieger bad mig besøge sig. Udenfor var deiligt stjerneklart og Skibene paa Rheden havde Lys saa det var som en Illumination derude. — Halvelve kom jeg hjem.“ — Af ovenstaaende Dagbogsudrag kunde det se ud, som om der er Tale om Andersens første Besøg i Rosenvænget, men af Krieger I, 286 (Brev ^{12/5} 1864) ses, at han allerede i Maj 1864 havde været der. — L. 22. Collin VIII. H. C. Andersen kom til Børneselskabet i Anledning af Datteren Sarahs Fødselsdag. Han beskriver i Dagbogen (Collin 7, 4° IV) Arrangementet, som han fandt „barnagtigt“. I de flg. Aar besøgte han af og til Fru Heiberg. I Tiden omkring Festen for ham i Odense ^{9/12} 1867 var han derude. Hun „udtalte sig deeltagende og anvendte paa min Moder et dansk Ordsprog, som jeg ikke kjendte: „I fattig Kones Skjød kan ligge et rigt Barn.““ Se „Mit Livs Eventyr“ II (1951), 558 m. Note. ^{19/7} 1872 skriver han i Dagbogen: „Jeg havde Lyst til at læse disse [o: hans tre sidste Eventyr] for Fru Heiberg, men er nu et Par Gange paa Veien vendt om; jeg troer hende ikke ret; hun er saa haard mod de Fleste; jeg tænker hun er ikke mild mod mig, naar jeg er gaaet.“ (Se Mem. og Breve V (1906)). — L. 35. Vedlagt . . . Meddeelse : Antagelig Hilsen fra Rektor Bojesen til Fru Heiberg i Brev til Madvig, som denne i Udklip videresendte til hende. Afskrift deraf findes i Fru Heib. Ark. og er tr. Et Liv IV, 153 sammen med en Skildring af Bojesens Venskabsforhold til Heibergs. Sml. Nr. 328. — L. 37—41. Michael Wiehe var død ^{31/10}, ^{7/11} blev han begravet. Sml. Et Liv III, 151 m. Noter.

S. 177, L. 1 f. ^{5/11} 1864 blev den i Wien sluttede *Fredstraktat* forelagt Rigsraadet, i hvis Landsting Madvig havde Sæde. Se Rigsraadstidende, Landstinget, 2. overordentl. Samling 1864, Sp. 5 f. — L. 10. Det var ikke eneste Gang, Madvig søgte Kontakt med Fru Heiberg i en alvorlig Stund. Den 18. April s. A. efter Meddelelsen om Dybbøls Fald vandrede han den lange Vej fra Nørregade til Rosenvænget for at tale med hende; se Krieger I, 265. — L. 11. Der foreligger enkelte Breve fra Kritikerén *Clemens Petersen* til Fru Heiberg, ingen fra hende til ham. Han satte Fru Heiberg meget højt som Skuespillerinde; men hun gengældte ikke hans Beundring. Se Fr. Schyberg: *Dansk Teaterkritik* (1937), 239 f., P. Rubows Art. i *Biog. Leks. XVIII* (1940), 193 og K. Hamre: *Clemens Petersen* (Oslo, 1945), især 48—51, 77, 219. — L. 12. I Sommeren og Efteraaret 1864 sammenarbejdede Bjørnson sine Udkast til Dramaerne „Henrik Darnley“ og „Bothwell“ til eet: „Maria Stuart i Skotland“, som udkom i Dec. s. A. — Efter Omarbejdelse i 1867 blev det opført baade i Kristiania og i København (se Nr. 370, 376 og 379 m. Noter). Om Clemens Petersens Bestræbelser for at faa Bjørnsons Drama frem paa DkT., hvad han øjensynlig har søgt at interessere Fru Heiberg for, se K. Hamres forannævnte Skrift, 132—139. — L. 23. Tr. Et Liv I. Udg. IV, 382 f. Sml. Nr. 129 m. Note. — L. 34. *Moder* : Antoinette Louise, f. Rosing (1791—1874), g. m. Maleren, Havnesekretær C. W. W. — L. 37. Efter Orig. i Privateje (Afskrift stillet til Raadighed af Kontorchef E. Spang-Hanssen). — L. 39. Om Bojesens *Hilsen* se S. 176 f. 35 f. — L. 40. Som ung cand. theol. havde den musikinteresserede Bojesen (f. 1803) i det Wexschallske Hus lært Johanne Luise Pätges og Heiberg at kende, og der udviklede sig et varigt Venskab. Omgangen hemmedes antagelig senere under Modsætningsforholdet mellem Heibergs og det N. P. Nielsenske Hus ved, at Bojesens Hustru var en Søster til Anna Nielsen. B. var 1840 blevet Wilsters Efterfølger som Lektor i Græsk ved Sorø Akademi og 1847 Rektor. Paa Grund af svækket Helbred lod han sig forflytte til Roskilde

¹⁾ Hverken i Danmark eller Norge synes der paa den Tid at have været en Professor af dette Navn.

i 1863, i Efteraaret 1864 søgte han Kur i Mentone for Lungesvindst, men døde dernede ¹⁸/₁₂ 1864. Se G.s [o: Madvigs] Art. i Ill. Tid. ¹/₁ 1865.

S. 178, L. 1. Medens Bojesen ofte havde besøgt Heibergs, synes de kun en enkelt Gang at have været i Sorø. Se S. 56 L. 21—26 m. Note. Der er (i Privateje) bevaret et Brev fra Fru Heiberg til Bojesen af ¹⁸/₇ 1859, under Heibergs alvorlige Sygdom. Hun slutter det med Ordene: „Jeg haaber, at Gud sparer mig det Eneste jeg har“. — L. 22. „Naar Jorden vorder fattig“ — : Ikke ordret Citat fra Mynsters Prædiken „Erindring af vore afdøde Venner“ (Prædikener I (1823)). Sml. Et Liv III, 131.

S. 179, L. 6. Delvis tr. Et Liv 1. Udg. IV, 382. — L. 8 f. ²⁴/₁₂ 1864 havde Hertz sendt Julehilsen samt et Digt i hans Børns Navn til Fru Heibergs Døtre, og desuden nogle Smaagaver: En Kanarieflugl af Uldgarn og nogle smaa Mus. Digtet dat. ¹⁹/₁₂ ligger ved, og Koncept er i NkS. 2807, 4° IV; tr. „Figaro“ ²⁹/₇ 1866. — L. 20. „Tonietta“ var efter et Par Aars Hvile genopført ⁴/₁₂ 1864. — Se f. Eks. Cl. Petersens Anmeldelse i Fædrel. ⁷/₁₂ 1864. Om Hertz' Stykker hedder det her, at „naar de store Skuespillere og Skuespillerinder døde, saa rive de Blade ud af hans Stykker og tage dem med i Graven“. — L. 26—29. Konferensraad Carl Henrik Holten (1775—1862), Gehejmekabinetetsarkivar. Af hans Erindringer „Af en gammel Hofmands Mindeblade“ (M. og B. XI (1909)) fremgaar, at han var en stor Beundrer af Fru Heibergs Kunst. Personlig havde han lært hende at kende ved en Middag hos Teaterdirektør J. G. Adler i 1839. — L. 35. G. D. Gerlach, Øverstkommanderende over Hæren ²⁷/₂—⁴/₇ 1864, afskedigedes ¹⁹/₁₂ s. A. som Generalløjtnant. — L. 38. Se Anmeldelsen i Berl. Tid. ⁵/₁₂ 1864. Fru Heibergs Gengivelse er snarere et Resumé end et Citat.

S. 180, L. 4. et nyt Stykke : „Portrættet“, skrevet i 1864. Se Fortegn. over Hertz' Arbejder i H. Kyrre: Henrik Hertz (1916) samt Krieger II, 2 (Udateret Brev). — Med Brev ¹¹/₄ 1865 (i Fru Heib. Ark.) sendte Hertz Fru Heiberg XV. Bd. af „Dramatiske Værker“ (1865), hvori er trykt det omtalte Stykke, hvilket han formoder er hende ubekendt. — L. 10. „den tungsinde Sanger“ kalder Hertz sig i „Posthuset i Hirschholm“ (se Digte fra forskellige Perioder I, 182). Sml. Brev af ²¹/₈ 1861 (Krieger I, 47), hvor Fru Heiberg bruger denne Betegnelse om Hertz i Forbindelse med Digtet „Der er Taarer —“ (her tr. som Nr. 44). — L. 29 ff. „De lærde Damer“ af Molière, overs. af H. Schou, opførtes 1° og 2° ²⁸/₁ og ³⁰/₁ 1865. „Advokaten og hans Myndling“ gik 1° ³/₂ 1865 med Mantzius som Advokaten Andruccio. — L. 31. (paa Tavle) : paa Grund af Hertz' Døvhed. — L. 32. „der skulde —“ : Hentydning til Agnes Lange, som spillede Climene, hvis Stemme var „liflig, sød Musik“ (Ottavios Replik i 1. Akts 2. Sc.). Handlingen foregaar i Bologna, i Andruccios Hus og Have. — L. 36. „fremfor Alt —“ : Unøjagtig Citering af Marionetspillerens Indledning til Marionetkomedien i Oehl's „Sanct Hansaften-Spil“.

S. 181, L. 1. NkS. 1853, fol. I. Tidligere tr. O. Zinck „Skuespillerforeningens Julebog“ (1893), 150—54, O. Borchsenius: „Hjemlige Interiører (1894), 184—88 og Breve Skuesp. II, 9 ff. — L. 18. Deres ... Roller : Crysale i „De lærde Damer“, og Andruccio i Hertz' Stykke. — L. 39. Etatsraad M. L. Nathanson redigerede Berl. Tid. 1838—58 og atter fra 18. April 1865 til Jan. 1866.

S. 182, L. 31. Efter Koncept i Fru Heib. Ark.; synes at være identisk med det Udkast, Kontorchef Løffler bragte Fru Heiberg ca. ¹²/₈ 1865, og angaaende hvilket hun udbad sig Betænkningstid. Se Krieger II, 12—25. — L. 33. den Aftale : øjensynlig fandt den Sted Tirsdag ⁸/₈ 1865. Sml. Krieger II, 20 ff. (Brev af ¹⁰/₈ 1865). If. Notits i Fru Heibergs Almanak havde Direktør Kranold allerede ⁹/₁₁ 1864 henvendt sig til hende med Anmodning om at overtage Vejledningen af det kvindelige Personale. Baade i Almanakken for 1865 og 1866 gentager Fru Heiberg ud for ⁹/₁₁ dette. Hun afslog Tilbudet, bl. a. under Indtryk af et langt Brev fra W. Holst ¹⁰/₈ 1865, som ikke foreligger, men udførlig refereres i Brevet til Krieger.

S. 183, L. 3. „Fenelons Breve til Grevinde Gramont“ ved C. E. Scharling (1855) indeholder Brevudtog i dansk Oversættelse. — L. 8. et Bind : Antagelig hans „Correspondance“, som i 15 Bind var udkommet i Paris 1827—29. — L. 11. Der er i Fru Heib. Ark. bevaret en Del Breve og Billetter fra Rung til Fru Heiberg. Fra hende foreligger der i Privateje 2 Billetter.

Af Brevene fremgaar det, at Rung under Vanskeligheder, han havde med Teatrets Bestyrelse, fandt Støtte hos Fru Heiberg. ^{22/2} 1865 havde han saaledes takket for et „venligt og opmun-
trende Brev“ fra hende. „I enhver Linie gjenkjender jeg Dem uforandret i den lange Række
af Aar jeg har havt den Lykke at kjende Dem. . . . Jeg skal erindre det og Dem med Tak-
nemlighed saa længe jeg lever.“ — *L. 13—15.* „*Tycho Brahes Spaadom*“, af J. L. Heiberg, opr.
med Musik af Schall, opførtes (som omarbejdet i 1848) med Musik af Henrik Rung ^{14/2}
1866 og enkelte Gange i den flg. Tid. — *L. 18.* Frk. Camilla Jensen (1849—1907), 1877 g. m.
Violinisten Fr. Hilmer, havde instrueret af Fru Heiberg ^{23/11} 1865 debuteret som Laura i Bjørn-
sons „De Nygifte“. I „*Tycho Brahes Spaadom*“ spillede hun Clara. — *L. 20.* *Romancen* : „So-
len sank bag grønne Lund —“ i 2. A. 2. Sc. — *L. 26.* Efter Orig. i Privateje. — At Fru Hei-
berg overværede Prøver paa Stykket paa Teatret, ses af Nr. 342. Morten Borup antager, at det
var under Pres af hende, Heibergs Arbejde opførtes (se J. L. Heiberg I, 59). — *L. 32.* Del-
vis tr. Et Liv I. Udg. IV, 391. — *L. 32.* Bjørnsons Bekendtskab med Fru Heiberg gik tilbage
til hans Ophold i København fra Efteraaret 1856 til Forsommeren 1857. Han var da blevet
modtaget i det Heibergske Hus, men meget køligt af Heiberg, der i 1856 som Censor afviste
hans Drama „Mellem Slagene“, senere (1858) ogsaa „Halte-Hulda“. I Sommeren 1860 var han
igen i København, men kom ikke heller denne Gang Heibergs nærmere. I Brev til Krieger ^{24/7}
1860 (B. og A. IV, 348 ff.) skrev Heiberg fra Bonderup, at Bj. „paa anden Haand har gjort
nogle Attentater paa . . . at komme her, men jeg har været grusom og viist ham tilbage. Jeg
holder ikke af, at man løber Hornene af sig i mine Værelser. . . . Men at han, efter sit forrige
Ophold her, endnu ikke er bleven færdig med Hornene, erfarer jeg . . .“. Ved Heibergs Død
kort efter skrev Bjørnson et Mindedigt, hvori han ogsaa berørte den Betydning, Heiberg havde
haft for sin Hustru. Som det ses af et Brev til Krieger fandt hun det „flaut og pjattet“, og no-
gen nærmere Kontakt med hende fik Bjørnson ikke (se Breve til Krieger ^{22/9} og ^{4/10} 1861 og
^{23/4} 1862, Krieger I, 48, 51 og 100). Først da han i Forsommeren 1865 ledsaget af sin Hustru
kom herved paa Studieophold, knyttedes en nærmere Forbindelse, og i Efteraaret fik Fru
Heiberg hans Lystspil „De Nygifte“ antaget til Opførelse paa DkT.; paa Bestyrelsens Opfor-
dring satte hun det selv i Scene. Stykket, som først efter Københavnerbesøget havde faaet den
endelige Form, opførtes her 1° ^{23/11} 1865 og blev en stor Succes. Se Et Liv III, 183 og 188
m. Noter, Krieger II, 31 (Brev af ^{20/11} 1865), Gro-tid II, 162 og 166, Norsk Biogr. Leksikon I,
633, Robert Neiiendams Kronik i „Politiken“ ^{3/12} 1920 samt Bjørnson I, XXXI ff. — *L. 37.*
Fra Nytaar 1865 og til Sommeren 1867 var Bjørnson Chef for Christiania Theater. Dér opfør-
tes „De Nygifte“ 1° ^{20/12} 1865.

S. 184, L. 2. Laura Gundersen, f. Svendsen (1832—98), norsk Skuespillerinde, g. 1864 m.
den norske Skuesp. Sigvard G. — *L. 15.* Cl. Petersens skarpe Omtale af Hertz' Stykke „Svo-
geren fra Californien“ i Fædrel. ^{17/1} 1866 besvaredes af Hertz i Berl. Tid. ^{26/1} (Aften); han
sluttede med det gamle Ordsprog, „at en Blære med tre Ærter gjør mere Spræld end en fyldt“. — *L. 23 f.* Se Note til S. 180, L. 4. — *L. 28.* Orig. og Koncept i Fru Heib. Ark. — *L. 33.* *en be-
gavet ung Forfatter* : Muligvis Georg Brandes. Sml. Fr. Schyberg: „Dansk Teaterkritik“
(1937), 271. — *L. 36.* *skarp Tiltale* : I Koncepten har der først staaet „grov Konfekt“. — *L. 38 f.*
Cl. Petersens Gensvar findes i Fædrel. ^{27/1} 1866.

S. 185, L. 1—4. Efter Genoptagelsen af „Svend Dyrings Hus“ ^{9/10} 1864 udtalte Cl. Peter-
sen i Anmeldelse i Fædrel. ^{15/10}, at den Forklaring, Heiberg i „Perseus“ Nr. 1 havde givet af
Versrythmernes indre Væsen „vistnok er urigtig, thi det metriske Princip, hvorefter de for-
klares, er feilagtigt, og han opgav det senere.“ — *L. 9.* Om Heiberg og Tyskeren J. A. Apels
Metrik se J. L. Heiberg II, 114 og III. 174. — *L. 25.* Sml. S. 192, L. 40 ff. Clemens Petersens
Svar kendes ikke. — *L. 32.* *igjen* : Sml. S. 186, L. 16 f.

S. 186, L. 9. I Berners Papirer (Utilg. 119) i KB. — *L. 32.* Bjørnsonarkivet i UB.,
Oslo. — *L. 33.* I Brev til Krieger af ^{9/3} (i hans Ark. i RA.) havde Bjørnson paa fleres Vegne
forespurgt, om Fru Heiberg vilde optræde paa Christiania Theater, naar hun kom til Norge
i Maj. Helst ønskede han, at hun spillede i franske Stykker, da man deroppe ingen Stil
havde udviklet paa dette Felt, saaledes at Smagssammenstød ikke kunde befrygtes. Han tilbød

hende at bo i hans Hjem, hvor hun bl. a. vilde træffe Clemens Petersen, antagelig ogsaa Fru Thoresen. — *L. 40 f.* Om Fru Heibergs Besøg i Norge som ung Pige i 1829 og om Gæstespillet paa Christiania Theater se Note til S. 4, L. 31. — *L. 44.* Fru Heiberg havde spillet Agnete ved „Elverhøj“s første Opførelse $\frac{9}{11}$ 1828 og sluttede sin Bane som Elisabeth Munk $\frac{2}{6}$ 1864.

S. 187, L. 28 f. Det er i „Recensenten og Dyret“ ikke Trop, men Ledermann, som taler om „Misbrug“. Se 14.—15. Sc. — *L. 31.* Citatet af Sainte-Beuve ogsaa i Et Liv IV, 227. Kilden ikke fundet. — *L. 46. Mellem Slagene etc.* : Sml. Note til S. 183, L. 32 samt til S. 200, L. 45.

S. 188, L. 11. Deres Brev : Nr. 336. — *L. 18 f.* „Har man været —“ : Af Viardas Replik i Beg. af 2. Akt i „Preciosa“ af P. A. Wolff i C. J. Boyes Overs. — *L. 38.* Tr. Gro-tid II (1912), 185—88.

S. 189, L. 16 f. „som overgaar —“ : Brevet til Philippenserne 4, 7: „Guds Fred, som overgaar al Forstand.“ — *L. 24.* Den svenske Skuespiller og Teaterleder Edvard *Stjernström* spillede i Foraaret 1866 paa Christiania Theater. — *L. 29.* „den forbudne Frugt“ : komisk Opera af Perseus (1800) med Tekst af Gosse.

S. 190, L. 1—6. „Fiskerjenten“ (1868). Om Planen til „En Klokkerfamilie“ sml. „Gro-Tid“ I, 98 og II, 347. — *L. 17.* Om det Indtryk, Bjørnsons Brev gjorde paa Fru Heiberg, se Krieger II, 35 (Brev af ca. $\frac{1}{4}$ 1866). — Samtidig med at hun var kommet i Kontakt med Bjørnson, ses det af hendes Breve til Krieger, at hun var meget optaget af Henrik Ibsen. Allerede tidligere (i Brev af $\frac{7}{12}$ 1863, Krieger I, 237 f.) havde Fru Heiberg udtrykt Misfornøjelse med den skarpe Kritik, hans i samme Aar udkomne „Kongs-Emnerne“ havde været Genstand for. $\frac{27}{3}$ 1866 (Krieger II, 33, 36) er hun ivrigt optaget af „Kærlighedens Komædie“ og spørger, hvorfor denne Bog (udk. 1863) dog ikke havde gjort større Opsigt. Efter Udsendelsen af „Brand“ $\frac{15}{3}$ 1866 modtog Ibsen fra Danmark bl. a. Hilsener fra Etatsraad Krieger og Fru Heiberg (se Brev til M. Birkeland $\frac{4}{5}$ 1866 (i Hundreårsutg. XVI (1940))). En Opfordring fra Krieger til at anmelde Ibsens Værker blev vel ikke imødekommet, men at Fru Heiberg har tænkt derpaa, fremgaar af et med Blyant skrevet Fragment om de norske Digtere, som findes i hendes Arkiv, og som antagelig er fra ca. April 1866. Det trykkes her i samme lidt forkortede Form, som A. D. Jørgensen gav det i Et Liv I. Udg. IV, 386—90:

En litterair Spaamand har engang spaaet, at Spanien, Frankrig, England, Tyskland efter al Sandsynlighed for lang Tid havde kulmineret i Kunst og Poesi og at Raden nu vilde komme til Norden, der ligger saa langt borte og selv maa erhverve Alt forfra, en ny Form et nyt Indhold. Da denne Spaadom lød, haabede man endnu paa, at den kunde gjælde Danmark lige saa vel som Broderlandene; men desværre, hvor er det muligt længere at nære dette Haab? Ulykken har rammet de Danske, men de ere ikke blevne forædledede i denne Modgang, de ere som den Enke, der siger: jeg maa kaste mig ind i Adspredelsernes Strøm, thi jeg taaler ikke at sidde stille og tænke paa min Sorg. Det er en kjedsommelig Pessimisme, udbryde de Hule og Aandløse, der er jo ingen Ulykke paa Færde; hvad mangle vi? Gaaer ikke Alt sin vante Gang? Ere Kjødgryderne ikke fulde? Strømmer der ikke Penge ind til alle Sparekasser? Hvad vil det sige, at vore Brødre sukke hinsides Grændsen; at vort gamle Flag rives ned, naar Nogen vover at heise det? at vi selv i de mest bevægede Tider maa lægge Hænderne i Skjødets og vente paa, hvad Andre kunne faae Lyst til at foretage med os; thi vi selv formaae Intet. Jeg veed jo vel, at her findes i Landet — og Gud være lovet, at de findes, — en lille Flok af Mænd, varme, arbeidsomme, der ingen Møie skyer for at frelse, hvad endnu kan frelses i dette vort store Skibbrud. Et haardt Arbeide have tilvisse disse Mænd, men af dette Arbeide for Livet kan Intet udspringe af de Aandens Gaver, der have givet vor Hovedstad Navn af Nordens Athen.

Kunde dette nye Tilløb da komme fra de Svenske? Umuligt; thi de have jo ikke engang en Sorg, som kunde løfte dem. Hvilken kold Kløgt har ikke taget al Livsvarme fra dem. Hvilken Rolle kunde de ikke have spillet og hvilken spillede de! Nei, efter et saadant Fald slaaes ikke nye Gnister af det gamle Staal!

Hvad er der da tilbage? Det unge Norge!

Det er Mange en Forargelse, naar der tales om det Nye, der maa og skal forventes i Poe-

sien. Hvad skulde dette Nye indeholde? Hvor skal Stoffet tages fra? saaledes spørges der. Vi svare: fra et skarpere Indblik i Sjælens Dybde; fra et fornyet Samliv med Naturen; fra en stræng moralsk christelig Anskuelse. Og er Begyndelsen til alle disse tre Fordringer ikke alt kjendelig synlig i den unge norske Literatur? Hvad har gjort Bjørnsons Lykke andet end netop dette psykologiske Blik, hvormed han gransker i Sjælene, ikke vigende tilbage for den uhyggelige Fornemmelse og de ak og vee Skrig, som mange udstøde ved at komme Sjælens Rædsler saa nær? Hvad har gjort „de Nygiftes“ Lykke paa vort Theater? Det, at her ikke handles om Salonlivets ydre Konflikter, men om Sjælens indre Kampe. Og vende vi os nu til de unge norske Digteres Naturbetragtning, hvor forskjellig er da ikke denne fra hvad vor Literatur og Andres fordyber sig i. Hvilken Alvor, hvilken Fortabelse i de mindste Detailler, og hvilke susende Vingeslag fare ikke gennem de mørke ensomme Fjelde. Læse vi Bjørnsons eller Magdalene Thoresens Skildringer, hvor nyt, hvor eiendommeligt træde de En da ikke imøde. Nordmændene ere et dybt og alvorligt Folk; bag de haarde Fjelde trækker Sjælen sig i Stilhed tilbage for at finde Lyset og Sandheden. Og her komme vi til den tredie Fordring, det strængt Christelige, der har fundet sin Repræsentant i Ibsen. De første Arbejder af ham røbede en ikke ringe Begavelse, men Meget var dog Efterklang af tidligere Arbejder, baade i Form og Indhold. Først i Kjærligheds-Komedien have vi den helt eiendommelige Digter-Individualitet, idet denne udtaler sig i et Værk, der med allerstørste Uret kun er lidet bekjendt hernede, et Værk, hvortil maaskee ingen Nation har Magen og som i høieste Grad maa interessere ved sin Dybde, sin Sandhed, sin uforfærdede Afklæden af al Løgn og al den Trivialitet, som gaar i Svang midt imellem os og har slaaet saa dybe Rødder i Samfundet. Komediens Helt Falk er en mesterlig Figur og den Ironi, der ligesom de fineste Arabesker slynger sig gennem hele Dialogen, er aldeles fortrinlig. Alle de filistrøse Figurer ere malede med en Sandhed og et Maadehold, der paa eengang forbauser, morer og vækker de alvorligste Betragtninger. I Norge har dette Digtværk ikke alene ingen Lykke gjort, men vakt en Opposition, der kun kan forklares af den Rædsel, et Menneske maa føle ved pludselig at see sit kjære elskværdige Billede staa for sig med hule Kinder og hæsle Miner i det ubarmhjertige Speil, om hvis Sandhed der dog ikke kan disputeres.

Det er imidlertid ganske vist saa, at der i dette Værk findes Knager, hvorpaa man kan hænge sin Hat. Jeg forstaaer godt, hvad Digteren har meent med Forholdet mellem Falk og Svanhild og Opgivelsen af deres jordiske Samliv; men her kræver han for meget af de fleste Læsere, maaskee alle. Hans Dømedag mangler Forsoningen. De falske Forhold, der her skildres ere vel grebne ud af Livet; men skjøndt der gives falske Diamanter, er det dog vist, at der ogsaa gives ægte, og Svanhild er dog tildels en ægte Diamant. . . . De Elskendes Adskillelse udtaler ligesom den Fordømmelsesdom, at et vedblivende idealt Forhold mellem Manden og Kvinden er en Umulighed. Ja visseelig, ifald det Ideale kun kan søges i Kjærlighedens Beruelse; men Digteren maa ikke mangle Tro paa Forvandlingen fra Foraar til Sommer, fra Sommer til Høst. Hvilken Aarstid der da har været den skønneste, vides vel først ved Livets Slutning; men at alle tre kunne være skønne, den Tro er det forfærdeligt at opgive, og det er vel nærmest denne Opgivelse hos Digteren, der har saaret og stødt endog gode Læsere tilbage. Den Digter, der tvivler om det Ideale hernede, han er gaaet i Kloster, og han vil løfte sin egen Sjæl, men ikke de Andres ude i den brogede Verden. Men i Kloster maa Henrik Ibsen ikke gaae, thi vi trænge til ham udenfor dette, og medens hundrede og atter hundrede Bøger glemmes af Læseren, kan dette umulig overgaae Kjærlighedens Komædie; den er, med Alt hvad der kan siges om den, et betydeligt Arbejde, et Arbejde der staaer over hvad der i Sverig og Danmark er udkommet i den sidste Snes Aar.

I „Brand“, Ibsens sidste Digtværk, er Forfatteren helt inde paa det religiøse Gebet og det er med en Alvor og Strænghed, der langt overgaaer Kjærlighedens Komædie; det har paa Grund af, at ingen Humor, ingen Sangfugls lette Toner, som i hin, afbryde de dybe Toners forfærdelige Klang, en Farve, der gjør, at det næsten ikke kan henføres under Navnet Poesi, men snarere maa kaldes et Bodsskrift. Forfatteren staaer paa S. Kierkegaards Standpunkt og hæver sig i sin Religiøsitet ligesaa lidt som han, til Naaden. Han kjender kun Frelseren i

Templet, med Svøben i sin Haand; den milde, barmhjertige Frelser, der røres, naar Synderen strækker Armene ud imod ham og raaber: „Herre, du Davids Søn, forbarm dig!“ Til ham er han ikke naaet. Et slaaende Exempel herpaa er den forfærdelige Søn og Præst, der nægter sin Moder Nadveren i Dødens Stund, fordi hun ikke vil kaste Alt, hver Hvid og Skilling, som hendes Liv er hengaaet med at skrabes sammen, overbord. Jeg seer nok den dybe Symbolik, som ligger i denne Tanke, [her ender Manuskriptbrudstykket]. — *L. 18.* BH. Tr. M. og B. XXX, 51—54. Den danskfødte Forfatterinde Magdalene Thoresen, f. Kragh (1819—1903), g. 1843 m. den norske Præst, sen. Provst H. C. T. (1802—58), flyttede 1861 til Danmark, hvor hun i det Wiehe'ske Hjem i Sommeren 1865 lærte Fru Heiberg at kende. Mødet skildres i Mathilde Reinhardt's Erindringer om M. Th. (NkS. 3457, 4°). „Hos Fru Heiberg“, skriver Math. R., „virkede Omgangen med den, ligesom hun, fra Folket udgaaende Digterinde maaske med til den altid større Frigørelse af det oprindelige i hendes Natur, for Magdalene Thoresen vedblev den harmoniske Skønhed i Fru Heibergs hele Væsen at lyse i ufordunklet Glans, Livet igjennem.“

S. 191, L. 12. *Storthingsbygningen*, opført 1861—66 efter Planer af den svenske Arkitekt Langlet.

S. 192, L. 1. Orig. og Koncept i Fru Heib. Ark. — *L. 3 f. medfølgende Skuespil* : „Juvelskrinet“; if. Kyrre: „Henrik Hertz“ (1916) skrevet $\frac{1}{2}$ — $\frac{10}{4}$ 1866. Rollefordelingen blev som af Hertz her foreslaaet; dog spillede ikke Døcker, men Mantzius Anio Martello. Stykket opførtes 1° $\frac{9}{12}$ 1866 og derefter kun 3 Gange. — *L. 18. godt ud* : Herefter i Koncepten overstreget: Dersom De skulde ønske at lade en af Deres Venner gennemlæse Stykket, kan dette jo kun være en Gevinst for mig. Men jeg maa dog tilføie, at jeg kun har tænkt paa Etatsr. Krieger, baade fordi Stykkets Midtpunkt er juridisk, og fordi jeg antager, at hans æstetiske Anskuelser ere beslægtede med vore. — *L. 40.* Se Nr. 339.

S. 193, L. 1. Efter trykt Eksemplar i Fru Heib. Ark. Findes med ortografiske Ændringer i „Samlede Digterværker“ VIII (1920), 292 f. — Om Fru Heibergs Ophold i Norge i Sommeren 1866 se hendes Breve til Krieger (II, 39—58). $\frac{8}{6}$ beretter hun om de norske Studenters Hyldest og om den Fakkeltale hun holdt til Deputationen. „Morgenbladet“ (norsk) aftrykte Sangen og gav et kort Referat af Talen. — *L. 23.* BH. Tr. M. og B. XXX, 64 f. — *L. 25.* Sara : Fru Thoresens Datter.

S. 194, L. 9—12. Sml. Krieger II, 59 (Brev af $\frac{27}{6}$ 1866). — *L. 15.* Om Fru Otilie Lasson se Nr. 378. — *L. 19.* BH. Tr. M. og B. XXX, 68—71.

S. 195, L. 27. *min Forlægger* : Fr. V. Hegel (1817—87), Leder af Gyldendals Forlag. — *to Sagn og en Fortælling* : Det ses ikke, hvilke Arbejder der er Tale om. — *L. 30. en større Fortælling* : „Solen i Siljedalen“, udkom i Dec. 1868 paa Gyldendals Forlag; sml. M. og B. XXX, 67.

S. 196, L. 1. Brevsamling 154 i UB. Oslo. Tr. i „Edda“ (1947), 213—16. — *L. 3. Breve* : Nr. 349 og 350. — *L. 5 f. i August Maaned* : Heiberg var død 25. August 1860. — *L. 30 f. „Værkerne komme —“* : I „En Sjæl efter Døden“ 3. Akt lyder Mefistofeles' Replik: „De bedste Poeter . . . de gaa til Himlen . . . at sige i de Værker, de have skrevet, thi Poeten selv . . . han faar gemenlig hos os sin Plads.“

S. 197, 24 f. „Der er Lidenskaber —“ : I Hertz' „Ninon“ 2. A., 7. Sc. siger Chevalier de Villiers: „Ja, der er' Lidenskaber vaagne hos mig, Og de er' stærke.“ — *L. 42.* Sml. denne Linie med Fru Heibergs Ytring i Anledning af Michael Wiehes Død i Krieger I, 331 (Brev af $\frac{31}{10}$ 1864).

S. 198, L. 1 f. Sml. Et Liv II, 10. — *L. 31.* I Brev til Hanne Wiehe $\frac{1}{10}$ 1866 (tr. M. og B. XXX, 71 ff.) skriver Magdalene Th. efter Modtagelsen af Fru Heibergs Brev: „Jeg maa sige, at det er helt igennem et tilforladeligt Udtryk for en myndig, højtbegavet Aand. Heller ikke bliver det staaende ved Aand alene; men der er hin underlige, dybe Grundklang, som kun en Sjæl kan give. Ja, efter det Brev at dømme, er der i den Kvindes Sjæl et dybt forborgent Følelsesvæld, som aldrig er blevet aabnet, og som i Tidens Løb er stilnet til en Kilde, hvori Sjælen ligesom en Narcissus genspejler sig selv i ustillet Længsel efter sit Dobbeltbillede, i Ævne til kolossal Hengivelse, som Ingen har forlangt.“ — *L. 32.* Etatsraad Kranold havde ønsket at

træde tilbage fra Stillingen som Teaterdirektør fra Slutningen af Sæsonen 1865/66; men først ⁵/₁₀ 1866 afløstes han af Departementschef A. Linde, idet Berner samtidig blev Intendant. — *L. 35. et Theateranliggende* : Linde har øjensynlig allerede nu villet forhøre sig, om Fru Heiberg vilde overtage Stillingen som Sceneinstruktør. Sml. Et Liv III, 183.

S. 199, L. 1. Efter at være fordrevet af Tyskerne som Professor i Dansk i Kiel 1864 virkede Chr. K. F. Molbech i København som litterær Medarbejder ved Dagbladet. — *L. 2.* Middagsindbydelsen af ²³/₉ 1866 findes bl. Molbechs Breve (NkS. 3526, 4°). I utrykt Skrift om Fru Heiberg af Amalie Meldahl (i KB.) staar, at „da Molbech var bleven Medarbejder ved Dagbladet, gjorde Fru Heiberg Forsøg paa at vinde ham og bad ham hjem til sig. Han har selv fortalt os, hvorledes han ligeoverfor hende udtalte sin Forundring derover. Men hun tog sig ikke iagt. Molbech var endnu mindre godmodig end hun, og da hun ved en eller anden Leilighed ikke vilde føie sig efter hans Ønske — truede han hende med, at han vilde rakke hende ned i Dagbladet. Hun sad aldeles maalløs ved en saadan Behandling, som hun senere fortalte til Pater [3: Meldahl].“ — *L. 8.* BH. Tr. M. og B. XXX, 79—84. — *L. 10 f. Deres Brev* : Nr. 351.

S. 200, L. 39. Henry Heyerdahl (1825—1903), norsk Ingeniørofficer, Sejldugsfabrikant. Ægtede ¹⁹/₁₀ 1866 en dansk Dame, Amalie Klenau (1828—1904). Familien var meget litterært interesseret og blev gode Venner med Fru Heiberg. Sml. Krieger II, 403. — *L. 45.* Paa Rejsen til Norge i Forsommeren 1866 havde Fru Heiberg truffet den norske Professor M. J. Monrad, se Krieger II, 39 f. (Brev af ²⁵/₅ 1866). I Fru Heib. Ark. et Brev fra ham af ⁴/₆ s. A., hvormed han sendte hende sine skarpe Artikler i Morgenbladet i 1861 om Bjørnsons „Kong Sverre“ og i 1863 om „Sigurd Slembe“.

S. 201, L. 17. Professor i Filosofi Rasmus Nielsen. — *L. 20.* Licentiat, sen. Professor theol. Henrik Scharling. — *L. 27.* Ludvig Kristensen Daa (1809—77). Professor i Historie ved Universitetet i Kristiania, g. m. sin Fætters Datter Pernille Daae (1821—1911). — *L. 34 f.* Mange Breve fra Fru Thoresen til Mathilde Reinhardt og Hanne Wiehe er tr. i M. og B. XXX, men ingen fra dem. — *L. 35.* Georg Brandes var kommet i Fru Thoresens Hjem i København og havde biografert hende i Ill. Tid. ²²/₄ 1866. Sml. M. og B. XXX, 45 og Georg Brandes: „Levned“ I (1905), 148 ff.

S. 202, L. 1. Efter Orig. i Privateje. *Bolette Petersen* f. Iürgensen (1795—1881), Enke efter Professor, Regensprovst F. Chr. P.; hun var Johan Ludvig Heibergs Kusine. — *L. 4.* dit skrevne Billede : Formentlig i en af Fru Gyllembourgs Noveller. I. Bd. af 2. Udg. af hendes Samlede Skrifter udsendtes i Ugen ^{17—23}/₁₁ 1866. Resten af Værket kom samme Aar. — *L. 5.* Dit . . . Brev : Foreligger ikke. — *L. 11—16.* I 1. Bind af 2. Udg. af Fru Gyllembourgs Saml. Skr. findes i 1. Afsnit hendes litterære Testamente, i 2. giver Fru Heiberg under Mærket * * * en biografisk Skitse af hende. — *L. 32.* I Slutningen af sit Liv fornyede Pal-Müller sin Ungdoms Bekendtskab med Fru Heiberg, som han i mange Aar kun undtagelsesvis havde set. I sin Bøg om ham beretter Fr. Lange (S. 233) om et Besøg, hun gjorde hos Pal-Müller. Han fortalte Lange, at han havde anbragt et gammelt Folioværk med kobberstukne Illustrationer til Shakespeares paa Gulvet. „Jeg kunde jo godt have lagt det paa Bordet eller i Sofaen der; men det morede mig at se Fru Heiberg sætte sig paa Hug og rejse sig igen den ene Gang efter den anden. Hun var lige saa ung og gratiøs, som da jeg kendte hende for fyrretyve Aar siden; det var mig rigtig en stor Fornøjelse.“ Det var Aandens Triumf over Legemet, der altid og i alle Former vakte hans Glæde. — *L. 35.* Berners Papirer (Utilg. 119 K.B.). — *L. 37.* *Hertz' Prolog* til den 150. Opførelse af „Elverhøj“ ²³/₁₂ 1866. Sml. Nr. 359.

S. 203, L. 3. I HD. om denne Sag flg. korte Notits under ¹²/₁₂ 1866: „Brev fra Berner med Hilsen, Tak f. Prologen fra Fru Heiberg.“ — *L. 5.* Efter Orig. i Madvigs Ark. i RA. — *L. 9.* *Deres Udtalelse* : Under Signaturen: „G“ indeholdt Dagbl. ⁷/₁₂ 66 en udførlig Omtale af 2. Udg. af Fru Gyllembourgs „Samlede Skrifter“. Indledningen ved Udgiveren, som betegnes „han“, roses meget. — *L. 11.* 1869—76 udarbejdede Fru Heiberg Manuskriptet til 3. Del af sit Erindringsværk: „Syv Theateraar 1849—56“ med Skildring af Heibergs Ledelse af Det kgl. Teater. — *L. 15.* Orig. i Fru Heib. Ark., Koncept i NkS. 1706 III, fol. — *L. 18 f.* ²⁰/₁₁ 1866 havde Fru

Heiberg sendt Hertz 1. Bd. af Fru Gyllembourgs Skrifter med et kort Brev (i NkS 3066, 4°). — *L. 29—33.* Som Prologen foreligger trykt i „Figaro“, synes Fru Heibergs Indvendinger (se Nr. 357) uberettigede. — *L. 36. en Søster* : Sara (1791—²²/₁₂ 1866), g. 1824 Cohen. Hertz betegnede hende som „vor kloge Søster“ og elskede hende højt gennem hele Livet. Se H. Kyrre: „Henrik Hertz“ (1916), 14 og J. Fischer: „Simon Lazarus og hans Efterkommere“ (1911), 18. — *L. 40. „Amors Genistreger“* opførtes efter nogle Aars Hvile ¹⁶/₂ 1867. Under Besøg hos Fru Hertz ¹⁸/₃ bemærkede Fru Heiberg (if. HD.), at „det var den bedste Forestilling, siden hun tog fra Teatret; Wiehe især god — Jfr. Jensen var en flittig naturlig Pige, der nok kunde blive til Noget. — Hvis hun paatog sig Instruksen af Elever, da var det for Forfatterens Skyld, især for Hertz’.“

S. 204, L. 2 f. mine Tanker : Fru Heiberg havde ¹⁸/₃ 1867 nedskrevet en Opsats om Hostrups „Eventyr paa Fodrejsen“, fremkaldt af Erik Bøghs Kroniker i „Folkets Avis“ ¹⁻²/₁₂ 1865 (udg. i „Dit og Dat“). Da kom Biskop Martensen og Hustru for at aflægge hende et Besøg. „Jeg var i Tanken endnu fuld af det Nedskrevne, og Talen faldt paa E. Bøghs vrang Bedømmelse af Heibergs Vaudeviller. Med sin sædvanlige Aandsklarhed udtalte Martensen sin Mening om det Forkerte i denne Anmeldelse. Jeg bad ham nedskrive sin Anskuelse, og han sendte mig Dagen efter følgende Brev.“ Se Et Liv IV, 153 og Robert Neiiendams Afhandling: „Æstetik contra Teater. Heiberg—Hostrup“ i PhT. (1944), 170—84, hvor saavel Fru Heibergs Opsats som Martensens Brev er trykt. — *L. 21. „Aber das —“* : Lidt unøjagtigt efter Schillers Digt: „Shakespeares Schatten“ (1796). — *L. 41 f. den nynorske ... Helte* : Martensen tænker her paa Ibsens og Bjørnsens Ungdomsdramaer. Se Robert Neiiendams Note til Brevet i PhT.

S. 205, L. 19. NkS. 3451, 4°. — *L. 34.* Sml. Nr. 352.

S. 206, L. 1. Det eneste Brev fra Magdalene Thoresen i Fru Heib. Ark. Tr. i „Edda“ (1947), 218 ff. — *L. 3.* Af Krieger II, 65 f. (udateret Brev 1867) synes at fremgaa, at Fru Thoresen i Begyndelsen af Januar havde tilskrevet Fru Heiberg. Brevet foreligger ikke. — *L. 45. Kriegers Svar* : af ²⁶/₂ 67, tr. i „Edda“ (1947), 216 ff. Fru Thoresen havde ²⁰/₂ 1867 tilskrevet ham i Anledning af Spørgsmaalet om et skandinavisk Studentermøde og samtidig gennem ham sendt Fru Heiberg en Hilsen. (Brevet i Kriegers Arkiv i RA.).

S. 207, L. 23. Fhv. norsk Statsraad Chr. Birch-Reichenwald (1814—91), en god Ven af Krieger og Fru Heiberg. — *L. 42. Min ældste Søn* : Thomas Thoresen.

S. 208, L. 1. Sophie Møller : Se Note til S. 161, L. 34. — *L. 3 f.* Det drejer sig utvivlsomt om hendes Moders Breve til Fru Gyllembourg. Fru M. har vel haft dem til Gennemlæsning og senere sendt dem tilbage til Fru Heiberg. Sml. Note til S. 162, L. 1 f. — *L. 8.* Hendes Søn Johannes M., Præst i Odense. — *L. 10.* BH. Brevet synes paabegyndt ¹⁴/₄ og sluttet ¹⁶/₄. Tr. „Edda“ (1947), 220—23. — *L. 12. Deres ... Breve* : Det drejer sig øjensynlig om tre hidtil ubesvarede Breve, nl. Nr. 354, 363 og det ikke bevarede Brev af Januar 1867 (se Note til S. 206, L. 3).

S. 209, L. 22. „Selv om han —“ : Af „Elverhøj“, 3. A. 6. Sc. — *L. 39.* Paa Christiania Theater opførtes „Maria Stuart i Skotland“, med Musik af R. Nordraak, i omarbejdet Stand 1° ²⁹/₃ 1867. Stykket var udkommet i Dec. 1864. — *L. 41. „sødt at bringe Liv i dødt“* : Se Baggessens „Kalundborgs Krønike“. Saml. Værker, 2. Udg. I, 185. — *L. 41 f. De to kvindelige Talenter* : Josephine Eckardt og Agnes Lange. — I „Kjæbmanden i Venedig“, opf. ¹⁶/₄ 1867, spillede de henholdsvis Portia og Jessica.

S. 210, L. 7. Sml. Note til S. 221, L. 28. — *L. 12.* Efter Orig. (med Kriegers Haand); DkT. Ark. E: Indkomne Breve. Tr. Et Liv I. Udg. IV, 310 f. — *L. 13.* Efter Maaneders Drøftelser (sml. Nr. 352 og 366) havde Teaterchef Linde tilbudt Fru Heiberg Stillingen som Sceneinstruktice ved Det kgl. Teater i Skrivelse af ²⁴/₄ 1867. Den er tr. Et Liv III, 183 f.

S. 211, L. 31. I Brev af ²⁹/₄ (i Fru Heib. Ark.) billigede Teaterchefen fuldt ud de af Fru Heiberg stillede Betingelser, og ³⁰/₄ gik hun ind paa at modtage den tilbudte Stilling (hendes Brev i DkT.s Ark.). — *L. 34.* BH. Delvis tr. M. og B. XXX, 96—100. — *L. 38. Deres Brev* : Nr. 365.

S. 212, L. 11. Pastor Thoresen havde fem Børn af første og andet Ægteskab.

S. 213, L. 24. *en ung Mand* : Magister Grímur Thomsen (1820—96), Forfatter og Embedsmand. — L. 39. *en Naturkraft* : Bjørnstjerne Bjørnson.

S. 214, L. 4 f. *min lille Pige* : Dorothea Elisabeth Thoresen (1849—1916), g. ²⁹/₇ 1870 m. Løjtnant i den norske Marine, senere Generalkonsul Conrad Falsen. — L. 9. I Brevsaml. 154 i UB. Oslo. Tr. i „Edda“ (1947), 223 f.

S. 215, L. 4. Sml. Fru Heibergs Brev ²⁰/₇ 1871 (Krieger II, 114 f.), efter at Fru Thoresen paany havde talt om sin Ungdomshistorie for hende. — L. 8. ¹⁵/₅ 1867 skrev Fru Thoresen i Brev til Krieger (i dennes Ark. i RA.): „Jeg blev vidunderlig henrykt, da jeg hørte, at Bjørnsons Drama, Maria Stuart, skulde opføres, han selv, kan De vide, ogsaa. Han havde strax en Fornemmelse af, at det var Fru Heiberg, som havde virket for denne Sag, og da han sagde dette til mig, med al den barnlige Sødme, som kan ligge i hans Væsen, havde jeg en vis dæmonisk Lyst til at sige Noget — men min Anskuelse tro at det Gode evigt maa seire, lod jeg den Myg flyve . . . Vil De hilse Fru Heiberg fra mig? Jeg haaber hun har modtaget mit sidste Brev uden altfor stor Misfornøielse.“ Robert Neiiendam meddeler i Politiken's Kronik ³/₁₂ 1920, at Fru Heiberg arbejdede for Stykkets Opførelse, og trods Censoren Hauchs Modvilje kunde Teaterintendant Berner i Maj 1867 meddele Bjørnson, at man agtede at opføre „Maria Stuart“ med nogle Forkortelser. — L. 15. *Moders . . . Papirer* : Der synes ikke at være bevaret Breve fra Fru Heiberg til Søsteren Johanna Magdalena. Heller ikke det omtalte Brev fra J. G. Harboe foreligger. — L. 34. Tr. „Gro-tid“ II (1912), 216—19.

S. 216, L. 22. H. J. Greensteen (1833—95), Skoleinspektør, Forfatter .

S. 217, L. 10. Fru Heibergs Svar paa dette Brev foreligger ikke. Sml. S. 219, L. 40 og Note til II, S. 2, L. 8. — L. 12. BH. Delvis tr. M. og B. XXX, 100—103.

S. 218, L. 35. ²⁹/₅ 1867 havde i Kristiania en Komité mest bestaaende af Damer, deribl. Magdalene Thoresen, slaaet til Lyd for at holde en Bazar for at skaffe Midler til Hjælp for de mange Nordslesvigere, som flygtede til Danmark for at undgaa den preussiske Værnepligt. Se Fædrel. ³/₆ 1867. — L. 39. *den sidste Bog* : Rasmus Nielsen: „Om den gode Villie som Magt i Videnskaben“ (1867).

S. 219, L. 1. I Brevsaml. 154 UB. Oslo. Tr. „Edda“ (1947), 224 ff. — L. 42. Andreas *Isachsen*, Skuespiller ved Christiania Theater.

S. 220, L. 6. BH. — L. 31. *Hartwig Lassen*, Skolemand og Litteraturhistoriker, især kendt for sine Wergelandstudier. — L. 36. I Brevsaml. 154, UB. Oslo. Tr. „Edda“ (1947) 226 f.

S. 221, L. 24. „*Sagn og Sandhed*“, tr. i „Norsk Folkeblad“ (1867) Nr. 22. — L. 28. I Sommeren 1867 var Fru Heiberg en kort Tid paa Fyn hos Justitsraad S. L. Lange paa Herregaarden Ørbækklunde, hvor hendes Datter Sarah havde været i nogen Tid, men var blevet syg. Fra ⁵/₈ var Fru Heiberg atter i København.

FORKORTELSER

- Adr. = „Adresseavisen“.
- Anna Poulsen = Anna Poulsen: „En Skuespillers Liv. Minder om et Samliv med Emil Poulsen“ (1925).
- Aumont = Aumont og Collin: „Det danske Nationalteater 1748—1889“ (1896—99).
- BH. = Bakkehusets Samlinger, deponeret i Frederiksberg Kommunebibliotek.
- Biog. Leks. = „Dansk biografisk Leksikon“, redigeret af Povl Engelstoft og Svend Dahl (1933—43).
- Bjørnson = „Bjørnstjerne Bjørnsons Brevveksling med Danske 1875—1910“ I—III (1953), ved Ø. Anker, Fr. Bull og T. Nielsen.
- B. og A. = „Breve og Aktstykker vedrørende J. L. Heiberg“ I—V, ved Morten Borup (1946 ff.).
- Breve Skuesp. = Robert Neiiendam: „Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder“ I—II (1911—12).
- Brytnings-år = Bjørnstjerne Bjørnson: „Brytnings-år. Breve fra årene 1871—78“, utg. av H. Koht I—II (1921).
- Collin = Collinske Brevsamling i Det kgl. Bibliotek.
- DkT. = Det kongelige Teater.
- Et Liv, 1. Udg. = „Et Liv, gjenoplevet i Erindringen“, 1. Udgave, ved A. D. Jørgensen I—IV (1891—92).
- Et Liv = Johanne Luise Heiberg: „Et Liv, gjenoplevet i Erindringen“, 4. Udgave, ved Aage Friis, Elisabeth Hude, Robert Neiiendam og Just Rahbek I—IV (1944).
- Fru Heib. Ark. = Johanne Luise Heibergs Arkiv i Rigsarkivet.
- Gro-tid = Bjørnstjerne Bjørnson: „Gro-tid. Breve fra årene 1857—70“, utg. av H. Koht I—II (1912).
- HD. = Henrik Hertz' Dagbøger i NkS. 3179, 4°, I—II.
- Heib. Ark. = Johan Ludvig Heibergs Arkiv i Rigsarkivet.
- Heib. Fam. br. = „Heibergske Familiebreve“, ved Morten Borup (1943).
- Heib. Hjem = „Fra det Heibergske Hjem“, ved Aage Friis (1940).
- Hundreårsutg. = Henrik Ibsen: „Samlede verker. Hundreårsutg.“ ved Francis Bull, Halvdan Koht og Didrik Arup Seip (1928—).
- J. L. Heiberg = Morten Borup: „Johan Ludvig Heiberg“ I—III (1947—49).
- Josepha Martensen = „H. L. Martensen i sit Hjem“ af Josepha Martensen (1918).
- Julie Sødring = Julie Weber Sødring: „Erindringer“ (ved M. F. Sødring). Ny Udg. ved Elisabeth Hude (1951).
- KB. = Det kgl. Bibliotek.
- Krieger = „Johanne Luise Heiberg og Andreas Frederik Krieger. En Samling Breve“ I—II, udg. af Aage Friis og P. Munch (1914—15).
- Kriegers Dagbøger = „A. F. Kriegers Dagbøger 1848—80“ I—VIII, udg. af Elise Koppel, Aage Friis og P. Munch, m. Oplysninger etc. ved C. O. Bøggild-Andersen og C. Rise Hansen (1920—43).
- LA. = Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm.
- Meldahl = Helga Stemann: „F. Meldahl og hans Venner“ I—VI (1926—32).
- Mit Livs Eventyr = H. C. Andersen: „Mit Livs Eventyr“. Revideret Tekstudgave ved H. Topsøe-Jensen I—II (1951).
- M. og B. XXX = „Breve fra Magdalene Thoresen 1855—1901“ i „Memoirer og Breve“, udg. af Clausen og Rist XXX (1919).
- Neiiendam = Robert Neiiendam: „Det kongelige Teaters Historie 1874—1922“ I—V (1921—30).
- NkS. = „Ny kgl. Samling“ i Det kgl. Bibliotek.
- Orig. = Originalen.

- Overskou = Th. Overskou og Edgar Collin: „Den danske Skueplads“ I—VII (1854—76).
P. A. Heib. og Th. G. = Johanne Luise Heiberg: „Peter Andreas Heiberg og Thomasine Gyl-
lembourg“, 4. Udg. I—II (1947) ved Aage Friis og Just Rahbek.
Pht. = „Dansk Personalhistorisk Tidsskrift“.
RA. = Rigsarkivet.
SF. = Sommerforestilling paa DkT.
TM. = Teatermuseet.
UB. = Universitetsbiblioteket.
Oehl. = Adam Oehlenschlägers Poetiske Skrifter, udg. af F. L. Liebenberg I—XXXII (1857-62).

